

EN DAMVS LECTOR DENVO
RECOGNITOS

DIVI CLEMENTIS

[illegible] CVIVS S. PAVLVS AD PHILIP
[illegible] ea fertur magno Græcorum & Latinorum con
[illegible] quæ ad Hebræos uulgò inscripta est, RECOGNI
[illegible] ad IACOBVM fratrem domini,
Rufino Torano Aquileiensi interprete.

[illegible]

[illegible] complectuntur [illegible] magis perspicitur.

[illegible]

[illegible] Orationem, Nicenæ Confessionis [illegible] ueterum [illegible]

PALMA BEB.

D. GREGORII NAZIANZENI ORATIONES XXX, [redacted] P[redacted] interprete, nunc primum editæ, quarum catalogum, cum aliis quibusdam, post epistolam [redacted] uidebis.

BASILEAE, IN OFFICINA FROBENIANA, ANNO M. D. XXXI. MENSE SEPTEMBRI

Cum priuilegio Cæsareo ad sexennium.

ILLVSTRISS. PRINCIPI AC DOMINO D. GEORGIO SAXONIAE DVCI, TYRINgiæ præſidi, Myſiæꝙ marchioni, principi ſuo clementiſſimo IOANNES Straub S. D. P.

VI uetuſtos illos, ac longa iam temporis iniuria deliteſcẽtes, humanarum diſciplinarũ ſcriptores, in lucem edunt, illuſtriſſime Princeps, haud exiguam apud eius rei ſtudioſos ineunt gratiam: quum quod rempub. literariam hiſce conatibus ſuis ſemper magis magisꝙ augmentum capere conſpiciunt, tum quod doctiſſimi quiꝙ pulchrum exiſtimãt, ſi quàm proxime ad ueterum ſcriptorum ſeſe præcepta compoſuerint. Quod ſi tantum gloriæ capiunt hi qui prophanum aliquem ſcriptorem, ad publicam ſtudioſorum utilitatẽ, in lucem agunt: quo tandem loco habebimus eos, qui ſacros, ac ſpiritu dei plenos, in eccleſiam CHRISTI ducunt ſcriptores? & eos potiſſimum, qui non tam innocentia uitæ, quàm eruditione quoꝙ ſeſe nobis commendant? Quorum de numero haud dubie, magnus ille, apud Græcos, GREGORIVS NAZIANZENVS, cognomento Theologus, habitus eſt hactenus. Cuius quidem grandiloquentiam, & cum grandiloquentia coniunctam etiam ſuauitatem crebro admirari, ſuſpicere, ac uenerari conſueuit doctiſs. ille utriuſꝙ linguæ uindex [redacted], ſocer meus, haud ulla ex parte pœnitendus mihi. Qui in tantum ſanctiſsimi Theologi maieſtate capiebatur, ut ſemper aut in manibus teneret, aut auide legeret, aut ſtudioſe ex libris illius aliquid uerteret, & tanquam in florentiſsimo aliquo prato, mentis oculos reficiebat. Vnde factum eſt, ut omnia quæ ſanctiſsimus Theologus Græce ſcripſit, non uni duntaxat ſibi, ceu ad priuatam uoluptatem, legẽda cenſeret: ſed multomagis, ut concreditum ſibi à domino ſuo talentum, inſtar fidelis ſerui, ad communem totius eccleſiæ utilitatem erogaret. Cœpit itaꝙ nihil non ſalutaris operæ impendere, ut quàm poſſet plurima tanti epiſcopi monimenta, uniuerſæ ſimul eccleſiæ CHRISTI Latine legenda exponeret. Qua in re quantum excelluerit, equidem iam non ſum dicturus: quod maior fuerit ſemper, quàm quod illũ pro dignitate laudare potuerim unquam. Porrò quum bona pars bonorum, poſt mortem iam ipſius (Nam gener illi iampridem factus ſum.) mihi iure quidem hæreditario, ceſſerit, non debui mutare, quod ipſum facturum ſe animo conſtituiſſe ſciebam: nempe ut tibi Principi inclyto, ſuos, qualeſcunꝙ tandem ſint, in Nazianzeno inſumptos labores, dedicaret: quum quod ipſe te, ob præclaras, & principe Chriſtiano dignas, animi tui uirtutes, ſemper ſuſpexerit, coluerit, ac etiam ueneratus ſit unice: tum quod illum tu uiciſſim amore tuo dignum duxiſti, idꝙ non obſcuris argumentis teſtari uoluiſti. Accipe igitur clementiſs. Princeps, nomine & obſequio deditiſsimi quondam tui, dum uiueret, ſoceri mei labores, quos ille lubens & gaudens in ſanctiſsimi epiſcopi ſcriptis inſumere non eſt grauatus. Accipe, inquam, optime Princeps, has orationes, è Græcis ſtudio & cura ſoceri mei, Latinas, easꝙ dum tantum tibi temporis à publicis curis ſupererit, lege, ac animum tuum in eis oblectare. Bene ualeat maieſtas tua, cui me humiliter commendo, & protegendum committo. Ex Norimberga, IIII. idus Maij, Anno à nato ſaluatore M. D. XXXI

ILLVSTRISS. PRINCIPI AC DO-
MINO D. GEORGIO SAXONIAE [redacted] TYRIN-
giæ præsidi, Mysiæq; marchioni [redacted] s.

SI QVIS recta uia secum reputet conditionē mortalium, ac sorte humanæ uitæ, Georgi principum Christianorum decus, non existimabit magnopere deplorandam mortem Bilibaldi Pirckheimeri, ut cui tantum felicitatis obtigerit in terris, quātum paucissimis hominū obuenire solet. Nam si externa ista uocemus ad calculum, genere patritius erat, partus & alūnus Norembergæ, ciuitatis inter Germanicas cum primis tum claræ, tum opulentæ, re non modo lauta, uerum etiam opima: apud summos orbis monarchas, præcipue Maximilianū Cæsarem tantum gratia simul & autoritate ualuit, ut uix cuiquā esset secundus: idem honoris obtinuit & apud Carolum imperatorē, ipso etiam Maximiliano maiorem, quorum utriq; non minus prudentem quàm fidum consiliarium præstitit. Quin & patriæ suæ belli domiq; magna multaq; pietatis documenta præbuit, pro ciuium incolumitate nullum unquam refugiens discrimen, uir ut rectissimi iudicij, ita liberi constantisq; animi, uel in pronunciando quod sentiebat, uel in exequendo quod instituerat. Nec infelix illi, nec sterile coniugium obtigit, reliquit enim, ut audio, filiam hæredem. Vixit iustum ætatis modū sexagenarius, ni fallor, aut eo maior. Nec deerant corporis dotes egregiæ, donec senectus quæ nihil non uitiat, podagram & calculum adduceret. Hoc igni uisum est deo purgare famulum suum, ut esset aurum undiquaq; purum ac probatum. Nec tamen unquā corporis cruciatus tantum in eo ualuerunt, ut animum uel à consulendo reipublicæ cōmodis, uel à prouehendis liberalibus studijs reuocarent. Calamo pensabat quod corpusculi uiribus erat diminutum. Raro quidem cōmeabat in senatum, sed domus illius ab optimis quibusq; uiris frequentata, senatus quidam erat, & scriptis latius pleniusq; præstabat uel senatoris uel cōsiliarij munus, quàm alij lingua pedibusq;. Quid enim ille scripsit, quod non uel ad reipublicæ disciplinā, uel ad studiorum profectū, uel ad pietatis causam pertinet? Quin & illud raræ cuiusdam felicitatis arbitror, quod nec fortunæ splendor, nec eruditionis gloria, nec animi libertas, multum illi conflauit inuidiæ. Extiterunt quidam, qui nomini illius nescio quid nebularū conati sunt offundere, sed integritatis illius fulgor, ac sol, ut ita loquar, protinus calumniātium fumos dispulit, resq; prorsus in diuersum cessit. Nam ipsi fumo suo sunt tincti, qui fumos offundebant, & [redacted] uirtus effulsit clarior. Deniq; mors obtigit, qua uix optari possit cōmodior. Nihil enim erat neq; contagij, neq; magni cruciatus. Corpus modo languebat, animi uigor ad extremum usq; halitum erat integer.

 Defecerat

Defecerat humor ille quem medici uocant radicalem, itaq; non tam emori, quàm placide obdormiscere uisus est. Extremi sermones quos habuit cũ doctis amicis, nihil aliud spirabant, quàm miram erga patriam pietatem, flagrantissimum Christianæ religionis amorem, deq; publicis literarũ studijs piam sollicitudinem. Cum inuiseret illum decumbentem N. obnixe rogabat, ut quàm posset ocyssime pararet aliquem bonæ fidei nuntium, qui Friburgum transcurreret, ad Zasium & Erasmum, quædam perlaturus. Sed dum ille sedulò quærit qui peteret terrestre Friburgum, ipse postridie subuolauit in coelestem Hierosolymam. Suprema uox morietis, quæ quidem audiri poterat, hæc erat: Vtinam post decessum meum bene sit patriæ: utinam trãquilla sit ecclesia. Nec dubitandum quin reliqua uerba fuerint eiusdem pietatis, quæ mors linguam occupans obscurabat, nostris quidem auribus, at non item diuinis. Qui talis uiri mortem putant deplorandam, quid aliud quàm lamentantur eum fuisse natum hominẽ? Iustius fortasse defleret aliquis publicam studiorum iacturam, quod festina mors obstitit, quo minus ad plenum absoluerit duo præclara facinora quæ iamdudum moliebatur, uidelicet ut Ptolemæi cosmographiam apud Græcos pariter ac Latinos deprauatam restitueret, & eximium illum Christianæ philosophiæ præconem, Gregoriũ Nazianzenum, sic Latine loquentem nobis daret, ut Græci sermonis fontes nemo desideraturus fuerit. Sed quis fuit unquam uir eruditus aut pius, & publicis natus cõmodis, qui non istiusmodi de se queremonias posteritati reliquerit? Quũ enim tales nunquam non moliantur aliquid præclari facinoris, atq; id impensius quo magis accedunt ad extremum æui diem, fieri non potest quin mors quandocũq; acciderit, egregium aliquod institutũ interrumpat, quumq; nunquam ipsi finem faciant benemerendi de genere humano, profectò necesse est ut prius uitam finiant, quàm instituta. Non hæc eò mihi dicuntur, clarissime Princeps, quasi parum expolita sint, quę nobis reliquit, sed quod lector fortè tanti artificis supremam manum alicubi sit desideraturus. In Gregorio Nazianzeno pietas propemodum ex æquo certat cum facundia, sed amat significãtes argutias, quas eo difficilius est latine reddere, quod pleræq; sunt in uerbis sitæ. Tota uero phrasis nõnihil accedit ad structuram Isocraticam. Adde quod de rebus diuinis quæ uix ullis uerbis humanis explicari possunt, libenter ac frequenter philosophatur. Frater huius Basilius suaui quodam & inaffectato dictionis fluxu, & pietatem, & eruditionem, & acumen sicubi res postulat, & perspicuitatẽ, & iucũditatem, & si quam aliam uirtutem in oratore Christiano quisquam desiderare possit, cõplectitur. Ioannes Chrysostomus Basilij quemadmodũ in literis, sic etiam in professione syncerioris uitæ socius, atq; ut ita loquar, Achates, quicquid ferè scripsit, ad popularem captum accommodauit, eoq; fusior est ac simplicior, & in locis communibus spatiari maluit, quàm in difficillimis uersari quæstionibus. Hos triumuiros una tulit ætas apud Græcos, pietate pares, nec dispares eruditione,

ditione,ſed dictionis charactere diſſimiles. Quos ſi cum noſtris conferre ue/lis, Chryſoſtomus non diſſimilis eſt Auguſtino, Gregorius Ambroſio, qui ſi Græce ſcripſiſſet, plurimũ negotij fuiſſet exhibiturus interpreti. Quem Baſilio conferam nõdum inuenio, niſi ſi quis ſcripturarum cognitionem quam habuit Hieronymus, cum Lactantij felici facilitate copulet. Me certe à uer/tendo Gregorio ſemper deterruit dictionis argutia, & rerũ ſublimitas, & ad/luſiones ſubobſcuræ. Eam prouinciam eximio quodam pietatis ardore ſibi ſumpſit [redacted] noſter, cui & immortuus eſt. Hoc opus tibi Princeps illu/ſtriſſime quo uix alius pietatis amantior, uiuus deſtinarat, quod tua ſingula/ris humanitas propenſiore etiam fauore ſuſcipiet, quod moriens extremum hoc μνημόσυνον ſui reliquit. Solent enim ſeri partus uel ob id eſſe gratiores quod præterea nihil ſperatur. Proinde quum hunc ueluti poſthumum fœ/tum, tua ſingulari fretus humanitate tibi moriens in gremiũ dari uoluit, non dubitamus quin hic quoq; ſis tui ſimilis futurus. Eadem autẽ opera quum amici memoriam illuſtrabis, tum omnibus ad pietatem nõ mediocre calcar addideris, ſi [redacted] reliquias tuo fauore ſtudioſis omnibus commẽdabis. Porrò quibus pietas cordi eſt, non offendentur, quod priſcos eccleſiæ docto/res ſequutus, non abhorret interdum à uerbis quibuſdam noſtræ religionis peculiaribus, quodq; mauult interdum Chriſtiane loqui quàm Romane: quanquam non uideo, quamobrem illa non debeant haberi pro Romanis, quæ ante annos mille quingentos à Roma/nis ſcriptoribus neceſſariò ſunt uſurpata, nec id ſine Græcorum exemplo. Vale.

Ex inclyta academia Fri/burgenſi. Id. Maij
M D XXXI

GREGORII NAZIANZENI ORATIONES PER BILIBALDVM PIRCKHEIMERUM translatæ.

Epistola

HIS adiecimus iam ante editas VIII.

FINIS

VITA DIVI GREGORII NAZIANZENI THEOLOGI, A GREGORIO PRESBYTERO CONSCRIPTA, ET [redacted] [redacted] IN LATINVM VERSA.

ONVOCAT uos uiri Gregorius, recte Theologi cognomine inſignitus, ad ſpirituale ſermonum cõuiuium, apponitq; uobis cibum immaterialem, cunctis delitijs cõditum, ac omni corruptibili ſublimiorem. Cæterum nolite mirari, quod ad tãtam prolapſus ſum audaciam, ut tam propriæ imbecillitatis q̃ magnitudinis illius oblitus eſſe uidear, quum ipſe ob uirtutis excellẽtiam, uſq; ad hodiernum ferè diem, ab omnibus taciturnitate fuerit honoratus, nullusq; doctor aut ſcriptor uitam eius tali ordine & ſerie explicuerit, ut tanti uiri res præclare geſtæ digne poſteritati fuiſſent commendatæ: quod ipſe quidem magno præſtitit Baſilio, necnõ epiſcopis alijs, ac martyribus beatis, quorum uitam cum uniuerſis eorum geſtis memoriæ mandauit perpetuæ. Primum enim impoſſibile erat, ut uenerando huic genitori, qui hic uobiſcum aſtat, contradicerem, quum ſermones tanquam debitum quoddam à me extorqueret, & ad diuini Gregorij laudem celebrandam, nõ minus paterne quàm heriliter, & uehementer quidem compelleret, ac obedire iuberet, inſuper non parum per comminaretur, & hanc tam generationis, quàm educationis retributionem exigeret. Deinde nequaquam mihi uidentur ſancti, talem nobis uirtutem inuidere, quæ quũ in uita ob oculos poſita fuerit, multos ad imitandum hortari poſſit; & bonum haud ſinat ex hominum aboleri memoria, ſed illud quotidie renouet. Quapropter obmiſſo præludio longiori, Theologum meorum ſermonum primitijs tãquam nuper decerptis coronabo floribus. quod ſi tenuius quàm dignitas eius requirit, animi tamen promptitudo nequaquam deerit. Arbitror autem uirum hunc tanquam in omnibus perfectum, & hanc meam laudem benigne laturum: nam & patribus magis accepta eſt infantium balbuties, præcipue quum ex animi procedit ſimplicitate, quàm adultorum ſermo articulatus, & admodũ ſonorus. Accedit quod honor qui per ſermones celebratur, præcipue Gregorio noſtro peculiaris exiſtit. Quibus enim unuſquiſq; oblectatur, eiſdem etiam aliquando honoratus lætatur: quin etiam quum uiueret corporaliter, prę cunctis rebus alijs ſermonibus gaudebat. Ac ideo quũ ſapientiam amplexus fuiſſet, & illius amator eſſet factus, & ab ipſa iuxta parœmiam fuiſſet ſeruatus: quur poſtquàm huius ſeculi rebus ualedixit, & præſentia cum uita puriori, & quæ plus accedit ſapientiæ permutauit, non magis his gauderet & oblectaretur? Vos au-

tem contio ſacra, precor, nolite multitudinem rerum præclare ab ipſo geſtarum nimis exacte ſcrutari, quoniam nullus ſcriptor illas nobis per manus tradidit, ſed eas mihi per ſermones eius hinc inde diſperſos, colligere neceſſe fuit, ædificantium inſtar, qui undiq; calculos colligũt, ac eos in unius domus ſupplementum coaptant. Incipiam igitur unde incipere eſt conuenientiſſimum, nempe à patria illius, quæ ciuitas fuit Nazianzenſis, inter Cappadoces dignitate ſecunda: quæ tanti uiri natiuitate adeo eſt illuſtrata, ut ad ultimos orbis fines per eum ſit cognita. ſiquidem nequaquam Pella per Alexandrum adeo ſplendida eſt facta, nec Perſæ per Cyrum tam uehementer ſunt exaltati, quantum Nazianzum per Gregorium. quod oppidum iuxta meam opinionem, propter uiri tanti uirtutes, ex diametro inter Indos & Britannos eſt ſitum, quo utrinq; redderetur inſigne. Parentes autem eius generoſi fuere & iuſti, magiſq; animarum quàm corporum puritate inſeparabiles. ex quibus Pater, tanquam alius Abraham paternam reliquit terram & idola, peregrinatusq; eſt ad religionem. ſiquidem depoſita infelicitate, & abiecto Hypſiſtariorum errore, legitimus gratiæ factus eſt myſtes: primo quidem ouis, deinde ob ſummam eruditionem in Nazianzenſis etiam eccleſiæ aſſumptus eſt paſtorem. Matrem uero ſortitus eſt ſanctam, & ex ſanctis maioribus ortam, quæ inter cætera pietatem quoque hæreditario quaſi iure acquiſiuit. Sanè quum prolis uirilis teneretur deſiderio, talium bonorum datori ſupplicauit, ut uoti huius compos fieret. & proh fides, proh feruor ſpiritus. quàm primum deo partum, quemadmodum Anna Samuelem uouiſſet, mox etiam naſcendum concepit. ille igitur qui uoluntatem timentium eum implet, per uiſum nocturnum ipſi puerum etiam nondum natum oſtendit, ſimul & formam ac nomen illius indicauit. at illa quum eum peperiſſet, paulo poſt etiam deo dedicauit: dolores maternos, necnon mœrores muliebres, doni ſuperans magnanimitate. At puer in paternis moribus enutritus, naturæ felicitate, adeo inter coætaneos prçcelluit, ut ætas tenera nequaquam illi impedimento eſſet, quo minus ad perfectorum & mores, & doctrinam accedere poſſet. diſciplinas igitur iuueniles ac triuiales, quum ferè curſim attigiſſet, penitus deſpexit, tanquam inutiles, & quæ non niſi melioribus impedimento forent. ſiquidem uirtutis poſſeſſionem aufert malitia, quemadmodum & unguenti odorem fœtor corrumpit, ſi iuxta conſtitutus fuerit. Sanè quum iam ad pubertatem perueniſſet, ac eloquentiæ teneretur deſiderio, Cæſaream perrexit, ubi & cum optimis conuerſatus eſt præceptoribus, doctrinamq́ue hanc paruam eſt adeptus. hinc in Palæſtinam nauigauit, ut ibi rhetoricæ operam daret, quo & eloquentia excellere, & hominum illorum mores perdiſcere ualeret. inde Alexandriam perrexit, & ad Pharum, ita ut multas ciuitates uideret, & multorum hominum prudentiam, pro ſapientia acquirenda addiſceret: quemadmodum ex ſapientibus quidam inquit. quumq́ue plurimum utilitatis ibi fuiſſet conſecutus,

Qui fuerint Hypſiſtarij oſtendit Greg. in oratione funebri in obitu patris

Homerus

ad

ad matrem sermonum Athenas naue Æginetica transfretauit. Verum quum in Parthenio nauigaret pelago, tempore procelloso, ac nauigatione iactaretur aduersa, subito tempestas adeo uiolenta est exorta, ut in uitæ etiam ueniret discrimen. caligo enim nequaquam procellis tolerabilior, tam pontum quàm ætherem abscondebat. quumq; omnes corporalem deplorarent mortem, ipse de animæ solicitus erat interitu, nondum enim baptismate signatus erat. mors igitur quæ ex aqua imminebat, salutem illi per aquam contulit. Quid igitur facit magnus ille, & qui ante regenerationem seipsum ueritate formabat? uestimento circundatus, clamoribus & eiulationibus ita pariter nauigantes cõmouit, ut omnes proprijs neglectis periculis luctum illius adiuuarent. Dei enim miracula recensuit, quæ in Ægypto & in deserto, tam in pelago quàm in terra perpetrauerat: ueluti maris rubri diuisionem, & mox reductionem, quemadmodumque ex petra fontem profudisset, & aquam amaram edulcasset: Amalec obtruncasset per manus inermes, quæ salutiferam portenderent crucem: muros Hierichontios absq; cunctis subuertisset machinis: prophetam ex ceti uentre saluasset. & alia, quæ in sacris continentur libris. promittens obiter, si ex pelagi saluaretur periculo, & baptismatis remissionem consequeretur, quod se saluanti esset dedicaturus. precibus igitur illum flectit, qui alioqui propitius esse, & culpam ob naturæ mansuetudinem remittere solet. confestim nanque mare fluctuare cessauit, & tempestas in serenitatem est conuersa, ac pelagus quod cousque uehementer sæuierat, quieuit. & hic quidem in illis erat. at parentibus eius in somno ostendebatur, quid filio accidisset. illi uero patrum more (quid enim plura dicere refert) orationibus & lachrymis deum obsecrabant, ut illi in mari periclitanti opem ferret. confestim igitur post supplicationem uiderunt in somno filium, Erinnym quandam, & ultricem furiam manibus captiuam tenere. quæ uehementer illi reluctabatur. hæc quum post reditum eius à parentibus referri audiuisset, gratias egit saluatori. & hæc postea euenere. quidam præterea ex ijs, qui unà nauigabant, iuuenis admodum illi acceptus, uidit in nocte, quum res in maximo esset discrimine, matrem beati illius, per mare gradientem, & nauem ad continentem pertrahentem. hanc uisionem quum enarrasset, confestim mira sequuta est tranquillitas. quapropter infideles cuncti, qui in naui erant, fide ad Gregorij accurrebant deum, ipsumq; adiutorem fuisse sunt confessi. nunquid hoc Heliæ miraculo est inferius? qui quum contra idololatricam insaniam Sidoniæ stetisset, igne peregrino & cœlesti sacrificium consumpsit, quo Israël ad ueri dei fidem inducere posset, ita ut populus admiratione captus clamaret: Dominus ipse est deus, uerus deus est ipse. Talis erat Gregorius inopinata salute præditus: multos enim infinitis erroribus irretitos in unam uiam, & fidei perduxit semitam. Postquàm uero Græcia ipsum tenuit, & gloriosum nomen Athenarum, quid dicere necesse est, cum quanta animi susceptus sit beneuolentia? confe-

ſtim enim tam à doctoribus, quàm à diſcipulis, præſtantiſſimus in ſermoni bus eſt iudicatus. Quum uero non multum effluxiſſet temporis, uenit Athe nas à Byzantio Baſilius magnus, eiuſdem doctrinæ cauſa. ſodales igitur & contubernales ſunt facti, ueruntamen haud facile quis explicauerit, quantum coniunctio illa & conſuetudo utriq; profuerit. qui enim ſolus eſt, etiam ſi quid recte nouit, non tamen ſibiipſi credit, ſed obambulans quærit à quo confirmetur. quum autem duo in unum doctrinæ commiſcentur deſiderium, tum inter ſe oſtendunt firmamentum, ac eum qui partim inuenit, necnon illum qui ueritatem confirmat, comprehendunt in ſeipſis. & ut breuiter dicam, pari æmulatione ſub unum reducti ſunt iugum: ſiquidem una fide erant illuminati, & unanimes uirtutis amatores, qui pari feſtinarent curſu, ita ut arantium, aut agricolarum inſtar, promptitudine æquali ſapientiæ aruum ſeminarent, meterent, & copioſum colligerent fructum. animi enim fortitudine, & aduerſitatum tolerantia omnes ferè coætaneos exuperabant. etenim quemadmodū equi ut plurimum umbra & ſtrepitu commoueri ſolent, ita etiam iuuentus ob res aduerſas indignari conſueuit & dolere: at ipſi è diuerſo conſtantes erant & immobiles, in iis quæ ſæpius ac multipliciter quidem accidebant, ita ut quum terræ motus horrendus Græciam concuſſiſſet, ipſi apud omnes magnanimitatem ſuam & prophetica uoce ſe dignos oſtenderent, quæ ait, ſi etiam terra fuerit concuſſa, non tamen timebimus. Proinde corpora à iuuentute omni exercuerunt abſtinentia, contenti neceſſariis, Heliæ inſtar & Ioannis, qui ex arborum uiuebant fructibus. quę uero ad uentris delicias, necnon ad gulæ pertinerent irritamenta, penitus contempſerunt, uoluptatesq; longe ualere iuſſerunt. quid autem de caſtitate dicam? quam in omni uita pure ac illibate deo conſeruarunt, ita ut minus redargui poſſent, quàm Xenocrates ille & Polemon: ex quibus hic dum cum ſcorto dormiret immobilis iacuit: ad illum uero uix proſtitutæ ingredi audebant, quum nimium philoſophi ſeueritatem timerent. & in his quidem uiri iſti egregie ſe gerebant. Sanè fori aut concertationum nullam habe bant curam, Ariſtidem in hac re imitati, ne ex uirtute pecuniam acquirere, aut philoſophiam ultro mercenariam facere uiderentur. erant autem omnibus æque, boni, auaritiamq; & prodigalitatem pariter fugiebant, ac intra terminos manebant honeſti. adeo autem concertationes contemnebant, & ita ſuper Antiſthenem, & Diogenem, necnon Cratetem attollebantur, ut diſciplinam illorum differēdi abiicerent. pariter enim facultates tales deſpiciebant. arrogantiam autem & gloriam inanem longe repellebant, quibus admirandi illi canes, publicis præconiis, homines capere ſolent, ſuperbia, aliorum omnium inſtar philoſophiæ puritatem inquinantes. Cæterum de ſtudiorum diligentia, quid dicere attinet? quum uniuerſa eorum uita in ſola uerſaretur meditatione, deſideriumque indeſinens in ſcientiæ ſitum eſſet adeptione, ita ut die & nocte pro ea inſudarent, quemadmodum Iob inquit

quit

quit beatus. recte enim nouerant generosi, quod meditatio referta esset la/ bore, at perseuerantia & multitudo cognitionis præstaret robur. inde illis contigit, ut non solum temporis sui doctores, sed & ueterum quàm pluri/ mos tam labore, quàm naturæ superarent felicitate. Porrò honestis tantum incumbebant studijs, siquidem in Grammatica nihil eos latebat. ex Rheto/ rica autem solummodo eloquentiæ decerpebant florem, reliquas uero nu/ gas dimittebāt. Philosophiam autem moralem, & ratiocinationum, tam in disciplinis mathematicis quàm in medicandi arte demonstrationes, necnon reliqua studia liberalia, non leuiter tantum, aut ideo attingebant, ut priua/ tis plus haberent, sed ita perdiscebant, ut præceptores & doctores esse pos/ sent præstantissimi. ex Musica autem solum uetustum illud ac concinnum, & quod animæ iracundum & reluctans demulcet, perdiscebant: quod uero uoluptatem concitat, Scenæ demandarunt. numerorum autem computa/ tione, & geometriæ adæquatione, necnon astrorum motu & positione, tan/ quam noui Moses & Daniel instituebantur: non tam ad studia ea impulsi, quàm intellectum omnem ad Christi (ut scriptum est) obedientiam ca/ ptiuantes. siquidem scientias illas solummodo philosophiæ ornatum & pro tectionem esse censebant. per omnes igitur tam meliores quàm deteriores, ut dici solet, disciplinarum semitas gradiebantur, quo quædam declinare, alia uero cum prudentia eligere possent. eum siquidem laudo, licet extra no/ stram sit caulam, qui dixit, nequaquam ignominiosum esse, id etiam quod minus bonum existat cognoscere: quandoquidem remedium ex illo contin/ gere solet ijs, qui nequaquam odiose sed beniuole quæ dicuntur excipiunt. Cæterum quid mihi accidit amici? interim enim dum sermo procedit, non secus me, ac equus insessorem, in beati Basilij laudes abripuit. parumper igi/ tur illum ueluti habenis moderabor, & nimiam euagandi licentiam compe/ scam. qui enim ultra uires nituntur, etiam à rebus excidunt mediocribus. Ba silius igitur pulcherrimis mercibus coëmptis, domum concessit. Gregorius autem tenaciter ab Atheniensibus retinebatur discipulis, qui nec illi abeun/ di facultatem concedebant, sed ut eos doceret uehementer orabant. quin etiam ut sophisticam cathedram ascenderet hortabantur. ille igitur ut ijs gratificaretur, parumper remansit: paulo post uero omnibus supplicauit ac persuasit, & quod necessarium esset ut ad parentes rediret, quum iam trigin/ ta annos in studiorum disciplinis consumpsisset: ac ita se patriæ reddidit. Pri mum igitur diuinum suscepit baptismum, cuius uirtute iam antea erat illu/ minatus, terminumq; sibi ipsi statuit, ne unquam iuraret, donec in hac uita ageret, quem etiam ad finem usque seruauit. deinde desiderium parentum ac amicorum adimpleuit, qui sermones eius audire desiderabant. quumq; consulerent ac necesse esse dicerent, ut se tam publicis quàm domesticis im/ misceret malis, ita enim rerum materialium splendorem uoco: ipse sibi ipsi consuluit, ut se offerret deo, quemadmodum etiam dum periclitaretur uo/

uerat: ac se à mundo segregaret, & soli purissimo addiceret, ac sacris incumberet libris, ut inde ueritatis eliceret splendorem. quod consilium etiam re ipsa adimpleuit. elegit enim ut solitarius pro mundano, & inops pro quæstuoso fieret. Sæpius igitur Christum manifeste in somno uidit, necnon in meditatione nocturna. & hanc retributionem pro illa accepit puritate. nam ut liber inquit sacer, Beati puri corde, quoniam deum uidebunt. siquidem illum purum uocat dominus, qui instar Gregorij magni ciuitates, forum, theatra, sophistarum fastum, principum arrogantiam, iudicum citationes, litigantium contentiones, rhetorum nugas, furum insidias, mercatorum insatiabilitatem, cauponum periuria, diuitum superbiam, inopum maleficia, satietatem nauseantem, ebrietatem petulantem, gloriam labilem, uestes preciosas, uasa ex argento & auro elaborata, domus picturis & marmorum crustis ac lapillis sumptuose exornatas, necnon alia cuncta derelinquit. quoniam puras mentes perturbare solent, quo minus purissimo lumini concedatur ingressus. & hæc noster egit Gregorius, quum adhuc in flore iuuentutis esset constitutus. postquàm autem pater filium ad sacerdotium promouisset, ac in presbyterum elegisset, uiçp eum & uix ad sententiam suam perduxisset, quid facit? ecclesiam relinquit, & curas quæ mentem distrahunt effugit, in Pontumçp profectus, cum Basilio philosophiæ incumbit. quum enim simul operam literis dedissent, ac parumper à se inuicem fuissent diuisi, rursus conuenerunt, quum eos morum similitudo & promissa fides in unum compelleret, quo in ipsis impleretur quod dictum est, Vbi duo aut tres in nomine meo collecti fuerint, ibi in medio eorum existo. Vnà igitur agebant, ac uirtutem conuersatione mutua adaugebant, exercitationisçp leges deo acceptis exercitatoribus, & qui mundum reliquissent, constituebant. leges inquam quæ longe magis quàm Lycurgi illius essent pacificæ, & quàm Solonis plus syncerae, necnon Minois magis æquæ. & ut excellentius quid de uiris illis dicam, Mosen imitabantur: nebula enim contecti erant, & montes turbidæ huius uitæ exuperabant, ac longe seipsos segregantes leges ferebant. Pater uero senectute & curis degrauatus, insuper luctu filij Cæsarij oppressus, molestissime uitam ferebat solitariam: ac ideo epistolis supplicibus Gregorium ad reditum sollicitabat. ille uero impium esse iudicans, si patri, & sacerdoti, & seni haud obediret, partim uolens, partim uero nolens, est reuersus. quietis enim desiderium illum in Ponto remanere suadebat, uerum pietatis scopus, & obsequium paternum eum inde retrahebat. Cæterum quum Cæsarius in maximo constitutus fuisset officio, siquidem thesauri & pecuniæ publicæ illius commissæ fuerãt curæ, ac sub officij ingressum uitam cum morte permutasset, oportebat secundum legem, ut pater filij bona hæreditatis iure adiret, & si quid ex tributis deficeret, ipse pro illo satisfaceret. unde magnus Gregorius maximis curarum inuolutus est turbis: multi enim canum instar ad fores eius accurrebant, existimantes illũ demortui

tui facultates deserturum. Pater enim senectute & morbis degrauatus, ac in nonagesimo iam constitutus anno, fori certamina nequaquam subire poterat. ad Gregorium igitur omnis cura est deuoluta. ueruntamen ueneratio erga parentes, & spes mercedis promissæ, quæ debetur ijs qui in parentes fuere pij, cuncta grauia reddebant leuia. Interea res accidit talis: quum hæresis Ariana, per spiritus malitiæ ecclesiam infestaret, multi ciuitatum episcopi in exilium sunt pulsi, ac multipliciter tam ui quàm calumnijs agitati. sacerdotes uero & populi multitudo ita affligebantur, ut congregationes suas sub æthere facere cogerentur. non enim domus habebant in quibus orarent, neq; contra leges & iustitiam impijs communicare uolebant, quum hęresis omnes ferè terrarum occupasset fines, manu ac impietate regia audaciam sortita. data est igitur potestas pastoribus perniciosis, qui sub agnino tegumento lupum abscondere solent, ut episcopos expellerent pios, & qui primo pastore Christo digni erant. quidam igitur timore perculsi, alij blanditijs emolliti, nonnulli pecunia deliniti, aliqui simplicitate morum decepti, hæreseos inescati sunt illecebris, ita ut aduersarijs communione adiungerentur, idqúe manuum scriptura testarentur. ex quibus unus erat beati Gregorij pater, simplicitate quadam hamum deglutiens. hoc regionis illius monachi nequaquam tolerantes, à communione eius se subtraxerunt, cum quibus & non minima pars populi defecit, monachorum fidem tanquam digniorem manifeste sequuta. Quid igitur seruus facit dei? Primo deum precibus & nocturnis placat uigilijs, orans ut malum hoc dissolueret, & dissensioni obduceret cicatricem. inde silere potius quàm loqui decreuit, ac ita tacendo tristitiam manifestam præ se tulit. postea uero patrem admonuit, ut ob lapsum ueniam peteret, ac pure & sinceriter ueritatem confiteretur: pariterqúe eos qui ab illo defecerant ad concordiam & unitatem reduxit, sicqúe ornatum reddidit ecclesiæ, & utrique parti factus est uenerabilis, tam patri quàm gregi pio: sermonibusq; pacificis diei festiuitatem exhilarauit, conglutinans dissidentia, & remedij celeritate obliuionem inducens ægritudini. Sanè Cratem ferunt Thebanum dissidentium domus ingredi, ac sermonibus pacificis lites dirimere solitum: uerum factum hoc Gregorij longe illud exuperat. non enim priuatim, quemadmodum ille, sed publice concordiam patriæ reddidit. & quod maximum est, nequaquam inter eos dijudicauit, qui de pecunijs aut iniurijs disceptabant: ibi enim sæpius uel leuis adhortatio facile discordiam sedare consueuit: uerũ inter eos qui de fide disceptabant, ubi rei magnitudini, cõcertatio quoq; admisceri solet, ita ut sapientes quoq; sermones, uix etiam parumper dissidentia, cõponere ualeant. Postquàm autẽ Christianorũ malitia & uita dissoluta, deũ & mandata eius cõtemnere cœpit, imperatorẽ Christi osorem nobis suscitauit, Iulianũ dico tyrannũ, qui uirtutẽ progenitorũ suorũ, ac fidem Constantini magni, planè contrarijs superare cõtendit: ac ideo Christianos ab omnibus arcuit iustis,

tametſi nequaquãm lege publica Chriſtianorũ perſecutionem proclamari iuberet,nutu tamen tacito,ac legislatione impia illos infeſtabat. uoluit enim ut Chriſtiani haudquaquam Græcorum ſermonum & diſciplinarum compotes fierent. Deus igitur ex longanimitate ſua diu ſceleſtum illum exaltari permiſit: quum uero malitiam eius penitus inemendabilem eſſe uideret, romphea ſua fulminea quemadmodum impietas eius digna erat, illum proſtrauit,& ſcelerum pœnas ab eo exegit,in oris barbaricis, barbaricam & ferinam illius uitam detruncans. Confeſtim igitur Gregorius magnus prauitatem illius & impietatem notauit infamia,unà cum Sibariticis gentilium turpiloquijs, quorum fabulas antiquas, & uariorum deorum errorem in omnium denudauit oculis, ita ut ſapientibus communem excitaret riſum. Cæterum cur ego uiri res magnas & ingentes ſermone breui iniuria afficere, & planè contra ſcopum conſtitutum incedere conor? ac in tempore collaudationis,quum præcipue oporteat laudandum, delibatione rerum geſtarum glorioſiorem reddere, tam cito ab infamantibus illis ſermonibus diſcedere nitor,quum planè ſint admirandi,tam ob hiſtoriæ uarietatem, quàm harmoniam, necnon ſummam in dicendo eloquentiam. præcipue igitur contra tyranni legislationem mirandam, quæ prohibet ne Chriſtiani gentilium inſtituantur diſciplinis, ſancti noſtri prudentiam conſiderate. ibi enim & heroicis & iambicis,& trimetris, necnon uarijs alijs uſus eſt carminibus, dicendi præterea charactere tam tragico quàm comico, uniuerſa inſuper compoſitionis ſpecie: quin paulo minus omnium diſciplinarum doctrinam in ſuis expreſſit ſermonibus, ubique pia inſulciens argumenta,aut uirtutis laudem, uel animæ aut corporis puritatem, ſeu Theologiam, aut deprecationes,uel ſimilia metrica conſcribens oratione: omnem laſciuiam declinans, fabularum nugas & deorum monſtra, quemadmodum & decebat penitus detexit, & hoc modo doctrinam perquàm ſapientem Chriſtianis exhibuit. oſtendit enim, quod leges impij illius tyranni illicitæ, ac nullius eſſent utilitatis, quum Chriſtianis diſciplinarum gratia inuiderent: immo potius è diuerſo ſemetipſos plecterent & ulciſcerentur. talis enim inuidiæ eſt natura,ut parum aut nihil offendat eos quibus inuidet:uerum eos qui illam parturiunt,ingenti afficit detrimento. Quin etiã quũ Athenis ageret cũ Iuliano eſt congreſſus admodũ adhuc iuuene, & nondũ ad imperium aſcito,ſed quum diſcendi gratia ad doctores pergeret:ibi etiã amicis prædixit,adoleſcentem pernicioſum,infidelem, ac ualde impium, necnõ ad omne malum procliuum fore:inde coniecturam ſumens, quod illum animi paſſionibus obnoxium cerneret,& quia riſum haberet petulantem, necnon uiſum ferinum:ac totũ corpus eius ſubſultaret,ipſeqꝫ aſſidue moueretur. ſed & impetus ſtultitiæ plenos,& collocutiones impietate refertas in illo notauit,tametſi hæc ſub exercitij ſpecie occultari uiderent᷑.pręcipue uero mouebat᷑,quod cerneret illum homines malos amare,uirtutis autem laudatores cõtemnere.

hæc

hæc quum uidiſſet, omnibus prædixit, peſſimam illius fore manifeſtatio-nem, & occultæ mentis eruptionem. oportere enim naturas bonas, teſtimo-nium rebus præbere futuris, & quæ obſcure oſtenduntur, coniectura & in-tellectu, prius quàm eueniant percipere. uerum ille male perijt, quum fru-ſtra ſceleſtus fuiſſet, & nihil ſibi aliud quàm pœnæ materiam recondidiſſet. Gregorius autem non poſt multum temporis, quum hæreticorum caterua ubique per Cæſariæ oram uagaretur, ac ſanctus Euſebius metropolis gu-bernacula teneret, cui cum Baſilio tum presbytero, ac in Ponto philoſo-phanti, inimicitiæ erant, hæreticorum timens conſpirationem, & quia eccle-ſiæ præfectus inſultum talem nequaquam uiriliter ſuſtinere poſſet, leuior enim erat, licet uitæ eſſet puræ, ac in Theologia nequaquam inexercitatus: ad Baſilium luminis inſtar ſplendentem Gregorius miſit, ac illum rogauit, ut inimicitias remitteret, & quum animarum periculum cognoſceret, quàm celerrime metropoli ac tantæ eccleſiæ auxilium ferret, quin & præſentiam obiter ſuam & auxilium promiſit. his optimo perſuaſit duci, ut bellum de-poneret, cui & ipſe unà militaturus acceſſit, ac in hæreticorum munimenta impetum fecit, impiorumq; dogmata abſcindens & diſſoluens, tropheum erexit, ac hoſtes in fugam ita conuertit, ut uirtutis eius manifeſtum caperent experimentum. hæc deus per ſeruos ſuos fecit, qui quum multam homi-num impietatem emergere uidit, ob honoratiſſimæ creaturæ commiſeratio nem, uiros tandem excitauit, qui ſubſidium & emendationem periclitanti-bus afferre poſſint, ne ob defectum confirmantis, humanum genus infice-retur. quemadmodum & tum quoque fecit, ac ſuos confirmauit, hoſq; non ſecus ac coagulum lacti inijciens, in medium ſtatuit, ac eos qui uaria praui-tate & impietate, multum inter ſe diſſidebant, in unam colligauit amici-tiam & harmoniam. interea non multum temporis effluxit, quum prædi-ctus eccleſiæ præſes ad meliorem tranſiuit uitam, unde multus labor Gre-gorio eſt excitatus, quum & ad ciuitatem nunc priuatim quibuſdam, nunc publice ſcriberet omnibus, & tam per patrem quàm per ſeipſum ſuaderet, ut Baſilium in epiſcopatus aſſumerent thronum: non ideo ſolum ut amico commodaret, uerum & ut in uniuerſum omnibus prouideret. uidit enim, ui-dit inquam, manifeſte, adiutorem ſpiritu dignum: quapropter non prius de ſtitit, quàm cõſilium tam egregium perduceret ad finem, ſicq; rem tandem peregit. Baſilius igitur Cæſareenſiũ tenuit gubernacula, uerũ enimuero ob inuidiam & dominandi libidinem maleuolorũ quorundã, Cappadocia in duas diuiſa eſt partes, quæ uſque ad tempus illud ſemper fuerat unita, inde quoq; à Cęſareenſibus ſegregata eſt Tyana, & ſe deinde cõtra utraſq; defen dit. ſed & reliqua oppidula dubitare cœperunt, cui parti potius adhærere de berẽt. unde magna exorta eſt cõtentio, prætextũ habens, quaſi animarũ ge-reret curã: ſtudiũ autem nimis uehemens, auaritiã & dominandi libidinem, quoniã res erãt turpiſſimæ, honeſtis appellationibus celare ſatagebãt. rerũ

igitur

igitur nouitate Basilius magnus oppressus, simul & domesticis priuatus, Gregorium Sasimis episcopum dare decreuit, quo communi consilio dissidium, tanquam damnum aliunde sibi emergens hoc pacto sedaret, simul ut si regionem episcopis firmasset, maiorem curam ecclesiis impendere posset. nullus igitur Basilio uisus est utilior, quàm Gregorius, & nemo ex episcopis fortior, qui resistere posset, si quid incideret noui. itaq; quum consilium illud cum patre Gregorij admirandi communicasset, ui uirum ad munus protraxit suscipiendum: & opus quidem finem habebat, at ille quemadmodum sępius diximus, quum scopum haberet quietis, & à negocijs liberationem, tristabatur & indignabatur, quoniam necessarium arbitrabatur ut priuatim sui ipsius curam gereret. ad quam rem, regio illa, Sasimam dico, minime ipsi apta erat, utpote tumultus & ciuilium turbarum plena. siquidem in uia sita est regia, & equorum publici cursus stationes habet, ac ideo multam perturbationem quietis concitat amatoribus: utilitatem autem seu fruitionem, uel fortuitam quasi nullam præstare solet. hæc quum uideret, ad curam fugit ægrotorum, ubi ministerio & sermonibus spiritalibus, morborum leniebat dolores, ac philosophiam temporum faciebat exercitium. fertur etiam, nec oblationes, uel electionis munera, neq; aliud quid, quemadmodum alij episcopi Sasimis solebant accepisse, sed in electione solum de actione cogitasse. Interea pater multis illum rogauit, ut rursus Sasimæ ecclesiam reciperet. uerum postquàm à scopo aberrauit, secundo effecit, ut ille pro illa Nazianzi curam assumeret. idq; non solum admonitione perfecit, sed iam execrationem quandam admiscuit, quæ ob sacerdotalem negligentiam emergere posset. ab illo tempore Gregorius assidue patri adhæsit, ac rem magnam esse iudicauit, obedire patri. quem & talibus alloquutus est uerbis: Pater, tametsi moleste imperata feram, gratiam tamen tuam nequaquam sperno. Nazianzi curas suscipio. cognoscat autem sacra tua & deo accepta prudentia, quod impossibile sit, quum tu à uita hac discesseris, ut ego ecclesiam retineam. suscipiens uero pater, mihi inquit, fili uiuenti baculus fias, ac senectutem sustenta, & tu quoq; precibus sustentaberis. quum uero obiero, quemadmodum tibi placuerit res tuas disponito. hæc quum audiuisset, quàm optime potuit senum parentum curam gessit, quum pater iam centesimo appropinquaret anno, mater uero haud longe ab illo distaret, ac ambo multo iam, ut credere par est, indigerent ministerio: præcipue quum iam Cæsarius obijsset, necnon Gorgonica soror inter mulieres sanctissima, ac ambo ad uitam meliorem, necnon felicitatem transijssent stabiliorem: quos etiam orationibus honorauit funebribus, solus senectutis derelictus consolatio, debilitatis medela, parentum piorum, ne quid magni dicam, meliorum successio: gloria uero adeo satis faciebat maioribus, ut illorũ & memoriam prolongaret, & usq; ad mundi extenderet durationem. Quis igitur unquam plus pius tam scientia, quàm amore diuino, domesticorum, necnon domus pro-

priæ

priæ extitit dispensator? quàm ille, qui unicuique suum impartitus est officium, cognatis, amicis, famulis, hospitibus: ecclesiastica uero ita disposuit, ut curam suam pastoralem, tanquam regulam quandam iustam cunctis proponeret pastoribus. recte igitur à diuino dictum est Paulo, qui rebus priuatis præesse non nouit, quomodo ecclesiæ dei curam gerere poterit? & ille unum solum prudentia instruebat, ut hoc pacto domum unam saluaret: at noster hic, ut domum & ecclesiam, immo ecclesiam & ciuitatem. siquidem domus est res publica bene ordinata, & ciuitas ambitu utiq; domo perfectior. eiusdem uero est scientiæ multos saluare & paucos, aut etiam unum solum: ac ideo non toto & omni, sed solum quanto talia differunt. Quum autem pater eius Gregorius (ita enim & ipse uocabatur) uitam cum morte permutasset, ipse patrem oratione honorauit funebri: nam deo acceptam matrem Nonnam, adhuc uiuentem laudauerat, pie ac sancte faciens, & quemadmodum patris & matris, necnō Christi amatorem decebat. curam igitur eius in uiduitate constitutæ gessit, quum in senectute longęua auxilio egeret & quiete. uerum post eius obitum, ecclesia excessit, ac Seleuciam est profectus, ibiq; apud uirginum sanctæ Teclæ domicilium habitauit, tempus tribuens, ut episcopus aliquis Nazianzo præficeretur. Quum uero regressus esset, inter æquales uersabatur, minime pastoris fungens officio. Quumq; populus ipsum expeteret, nequaquam flectebatur precibus, sed immobilis persistebat, non secus ac quercus annosa ad uentorum flatus inconcussa. Quod autem mihi fere excidisset, nunc uobis narrare pergam, non magis ob eius gloriam quàm utilitatem uestram. siquidem omne bonum æmulatione etiam dignum est: quod autem æmulatione dignum, id etiam uirtutem conferre ualet: uirtus uero ipsa, sectatores suos ad deum usq; prouehit. quum Basilius magnus fratres detrimento affici uideret, qui ualde commiseratione & compassione digni erant, quum interim tamen nemo illorum tangeretur misericordia, sed quàm plurimis propter ruditatem & inhumanitatem nimiā, piaculi aut inquinationis instar abominationi essent, naturali cōmotus est instinctu, cōsiliumq; cœpit pium, & fraterna charitate dignum: domos enim ædificauit ingentes, ex prouentibusq; quos ab opulentioribus colligebat, inopes alebat. illos enim sermonibus prudentibus ad distributionē hortabatur, ac omnes debiles ad domus illas, quas pauperum uocabat receptacula, colligebat. In hac re Gregorius illi egregiam nauauit operam, quemadmodum liquet ex oratione quam de fouendis habuit pauperibus. ex qua intelligere datur, quātum studium in hac re magno impenderit Basilio. ibi enim planè ostendit, inopum sustentationem mandatū esse maximū, immensitateq; ac clementia dei dignissimū esse. Verū id adeo modeste facit, ut nequaquā percipi possit, quod ipse rem tam egregiā peregerit. Cæterum quum Ariana hæresis longo tempore ecclesiam premeret, ac manu regia dei subuersa essent munimenta, ut ad impietatem protraherentur

simpliciores (Docet autem illa magnum deum patrem, & paruum filium, creaturamque spiritum sanctum)pullulauit tandem ueluti ex hydra quadam nouum caput uirescens, nempe pneumatomachorum hæresis, de filio quidem recte sentiens,& uerbum ęquale patri statuens,spiritum uero sanctum blasphemans, idque dupliciter. quidam enim illum manifeste creaturam esse docent,alij autem neque creaturam,neque deum,sed liberum:quos ille recte dimidiarios uocabat, asserens appellationem hanc probe eorum conuenire opinioni. uenerantur enim filium, sed spiritum sanctum afficiunt ignominia.hæc contentio uniuersum Romanum occupauit orbem, sed potissimum Byzantij præualebat. Deus igitur spiritus sanctus, Gregorium excitauit Theologum,quum miseraretur eorum qui sub eo peribant dogmate,& tanquam ad Mosen dixit: Videns uidi uexationem populi mei,qui in Ægypto est.at Ægyptus lingua Hebræorum caligo uocatur, ac ideo & nunc quoque palpabiles hæreticorum significat tenebras.& gemitus eorum audiui,& descendi ut eos liberarem,quapropter nūc adesto,ut te mittam in Ægyptum. Tali igitur adhortatione uirum commouit, ut Byzantium nauigaret, spiritu repletus, ut pro spiritu pugnaret. Confestim igitur impetus ille à Basilio luminari magno est incitatus,ipseque ad certamen spirituale unctus:quinetiā quàm plures pontifices, & ex regia urbe fideles, quum auxilio indigerent, summis illum rogabāt precibus,ut mala ab eis pelleret. quapropter in auxilium urbis illius aduolauit,omnibus delitijs ornatu & opibus cassus, spiritu uero planè repletus. à cognatis igitur non minus corpus eius, quàm pietas, benigne est susceptum. reperit autem ecclesiam tanquam nauis malum in monte erectum, uel sicut uiæ signum in colle,ut prophetice loquar,constitutum,exiguam,attenuatam,& delitescentem,ac per uim omni loquendi libertate priuatam.Sacras uero domus cūctas direptas,& ui occupatas, adeo ut sola Anastasia sancta,orthodoxis esset relicta: forsitan quia tū propter ambitus contempta esset angustiam,quemadmodum norunt ij,qui templū uiderunt antiquum. Confestim igitur quemadmodum Dauid alius emicuit, & alienigena dogmata sermonum firmitate, tanquam funda disiecit, fidelibusque fideliter loquendi audaciā præstitit, quotidie recipiēs & capiens deo, eos qui male à ueritate desciuerant. paruo igitur elapso tempore,tantā multitudinem conuertit,ut nequaquam cum primis conferri posset, planeque hic sacra impleta est scriptura, quę ait:Domus Dauid procedebat & magnificata est, domus autem Saul retrocedebat, & est debilitata. uariam igitur cernere erat disciplinam inter eos qui saluati erant: quidam enim iam in retia inciderant,alij uero appropinquabāt,nōnulli in fide erāt perfecti, & ij alios uenabantur, & docebant. ob hæc Arianorum quidam irascebātur, quidam uero inuidebant,è quibus tamen nonnulli decorum esse censebant, ut illum adiuuarent,& cum decertante concertarent:licet enim ob emendationis successum indignarentur,ob inuidiā tamen ecclesię procurabant incrementum.

& quum inter æquales excellere nequirent, aut non uellent, prauitate uirtu- tem dilatare contendebant. Cæterum quum malum hoc nondum quieuiſ- ſet, exortus eſt Apollinaris Syrus, qui de nouo proprium quoddam praui- tatis excogitauit documentum. incarnationem enim nequaquam uerã fuiſſe cenſebat, ſed carnis ſolum & animæ irrationalis aſſumptionẽ docebat, ac ani mam rationalem penitus à diſpenſatione abſcindebat. quũq; doctrina gen tili admodum præſtaret, multos ſermonis decepit uarietate. ab omnibus igi tur terrarum oris hæreſeos aderant diſcipuli, qui indoctos tanquam hamis in perditionem trahebant. Gregorius itaq; rurſus perdifficili implicitus eſt certamini. ubiq; enim aderat, arguens, comminans, adhortans, quoſdam in fide ſeruabat, alios unde exciderant reducebat. accidit autẽ quemadmodum in talibus fieri conſueuit, ut perfectæ incarnationis cõfeſſio, in duos filios ab indoctis cenſeretur diuiſio. Quum igitur diſcipuli Apollinaris aſſidue popu li aures obtunderent, & ſancti patris accuſarent facta, præualuit tandem ca- lumnia. gutta enim aſſidue diſtillans, ſaxum etiam tandem excauat. & quia talia multorum auditu ſublimiora erãt, qui nequaquam diſpenſationis pro- funditatem intelligere poterant, lupis credebatur, paſtor autem qui uerita- tem docebat, ſuſpicioni obnoxius erat. qui igitur pro Apollinaris pugnabãt opinione, tanquam apri ſylueſtres, quum iam pridem iram acuiſſent, pertur bationemq; & calumniam, quæ Gregorio ex Apollinarij opinionum cenſo ribus concitabantur, in auxilium ſumpſiſſent, populum ementitis concitarũt ſermonibus, ut uirum, quemadmodum olim Iudæi Stephanum lapidarent, niſi quod ictibus aberrarunt, quum deus ſuũ protegeret propugnatorem. comprehendentes autem illum tanquam ſeditioſum quendam, & pacis tur batorem, ad conſulis pertraxerunt tribunal. Proh impudẽtia, proh menda- cij uiolentia. Gregorius de talibus iudicatur, qui alienæ iræ & turbationis mi tiſſimus erat medicus, qui pacis erat diſpenſator, qui Chriſti erat diſcipulus, clementis illius & humilis, & qui manſuetudinẽ lege ſtatuiſſet. at ipſe quam uis talibus oppreſſus eſſet difficultatibus, ſolũmodo hæc in ore habuit: pro- pter nomen tuum Chriſte, etiã ſi ambulauero in medio umbræ mortis non timebo mala, quoniam tu mecum es. mox ſine uerberibus & ſupplicio eſt di miſſus, martyr abſq; corporis afflictione, & ſine uibicibus coronatus, ſolum modo tantum tolerans, quantum ſuſtinuit uoluntate, ſed ne pateretur, Chri ſtus cõceſſit. igitur quum talibus fulgeret certaminibus, iam omnibus cogni tus erat, acceptus ob loquendi libertatem, acceptus ob uirtutem, & labores ſi miles, conſpicuusq; multitudini eccleſiæ: ita ut Petrus, qui tum magnæ urbis Alexandrinorum epiſcopus erat, & poſt Athanaſium curam paſtoralem ſu ſceperat, ad Gregorium magnum mitteret, & illi Conſtantinopoleos epiſco pam confirmaret, admodumq; recte ac iuſte epiſcopi eum officio fungi iu- beret, quo labores dignitate compenſaret, & mercedem ſudoris, thronum, nõ tamen gratia humana, retribueret. Cæterum multiplex rerum geſtarum

congeries,mentem mihi interturbauit, & quemadmodum singula acta fuerint confudit,sequentiumq; copia non secus ac in undarum collisione, priora absc ondit.uerum quum semel loqui cœperim, nequaquam desinam priusquam ad optatum finem deueniam, qua in re meæ imbecillitati diuinum Gregorium adiutorem sumam, necnon à mansuetudine uestra, meæ in dicendo tenuitati,ueniam me impetraturum spero.Erat quidam in urbe regia Maximus nomine,genere Ægyptius,moribus barbarus,qui Gregorio non secus ac Mosi olim nouus Iamnes est factus. Cynicus is erat philosophus, baculo,coma,& ueste attrita seuerus,eo usq; enim philosophabatur: uerum gula,auaritia, ac impudentia canis magis quàm Cynicus erat, & Antisthenis familiaribus contrarius:quemadmodum & de Nabal audimus.is igitur ad sacrum accessit pastorem,à quo etiã est instructus, quumq; impietatem dedidicisset,membrum est factus ecclesiæ,ac per baptisma regeneratus. inde quum religionem simulasset,à pontifice mensæ quoq; ac poculo est adhibitus, qui & omnia illi concredebat. erat enim minister egregius, laudator sermonum beniuolus,Christianus nequaquã pessimus.quum uero temporis successu, sui quoq; specimen præstitisset, gradu etiam dignus est reputatus, ac sic clericorum numero ascriptus. cõfestim igitur Iudam imitatus,defectionem moliri cœpit,& doctori suo bellum inferre cogitauit. ad quã rem perficiendam ecclesiæ presbyterum quendam adiutorem assumpsit,qui nullum unquam honorem adeptus fuerat, sed nec honorãdis adnumerabatur: is Maximo negocium illud cõcinnabat,quo agebatur,ut eum Byzantij episcopum cõstitueret.uerum quia ad rem hanc aurum necessarium erat, unde illud sumptum sit audite.Presbyter quidam insularis ex Thaso,Byzantium applicuerat,ac secum attulerat pecunias,ut pro illis proconesij marmoris tabulas emeret.hũc aggressi,promissis inescãt(perfacile enim leuitas deceptioni est obnoxia) ac aurum prauitatis suæ coëmptorem accipiunt. in Alexandriam igitur mittunt,ac Petro persuadent,ut uiros Byzantium legaret, qui Maximum in Cõstantinopolitanum eligerent episcopum.uixq; hæc sermonibus tractata fuerant,quum mox ab Ægypto aderãt, qui Maximo episcopam traderent. erat autem Petrus ille idem, qui prius Gregorium in thronum constituerat, tum uero Maximum eligebat citra ullum iuris ordinem, necnon absque omni tum uirtutis,tum gloriæ uiri respectu.quum igitur aduenissent qui ab illo mittebantur, mane erat, ipsiqúe ecclesiam sunt ingressi, nequaquam pastori illud significantes, non presbyteris, non clero, non magistratui, non populo fideli, confestimqúe ad electionem se accingebant. id quum auditum esset, turmatim aderant sacerdotes, clerus, populi multitudo, hæreticorum turba: omnes enim tanquam insani agebantur,rei iniquitate,& hominum prauitate tam immensa perculsi. malitiæ enim magnitudo inimicos etiam quandoque ad uindictam innocentum concitare solet.Postquàm igitur cõsilia eorum procedere nequibant, sed ne-

cessitas

cessitas eos ab inceptis desistere cogebat,siquidem populi illius obstabat audacia,quid faciunt? ecclesiam egrediuntur, & in domum cantoris cuiusdam se recipientes,Maximum ibi elegerunt,quum quosdam è populo coadiutores & auxiliatores haberent, qui propter morum peruersitatem ab ecclesia fuerant eiecti.tales enim ob mutationes repentinas gaudere, ac res bene dispositas odio habere,semperq́ innouationibus oblectari solent. Ciuitas igitur ira flagrabat, nec facile quis referre posset, quot conuitijs Maximus discerperetur. Sed & Gregorio ipsi homines indignabantur,quod tanta beniuolentia Maximũ dignum censuisset, ac talem audaciam illi suppeditasset: quapropter & nouum illi excusationis certamen est suscitatum.ut igitur populi ardorem sermonis demulceret medicamēto, ita ad eos locutus est, Nolite mihi uiri uestro irasci patri: etenim si ego illi bonus uisus, & ideo culpæ sum obnoxius,quod malitiam eius minus præuiderim,qualis erit qui beneficia accipit, & pro illis reddit insidias? siquidem malitiam non præuidisse, nequaquam facit reum:hoc enim solius dei est. præterea & lex quoq; iubet, ut omnibus misericordiæ uiscera aperiamus,& affectu paterno fideles suscipiamus. Omnem enim ad me uenientem, Christus ait, non eijciam foras. res magna mihi erat Maximus,ex gentili baptizatus. res magna mihi erat, homo uirtutem simulans,tametsi nouissimis ostenderit,quid in prioribus simulauerit.uerum nequaquam ad nos pertinet ut cōiecturę innitamur,quandoquidem haud in opinionibus ambulamus,neq; quid futurum sit cognoscimus. id enim solum diuina donat prudentia, ac ideo nos faciem intuemur. Deus uero,quemadmodum audiuistis,scrutatur corda. his uerbis multitudinis indignationem sedauit, effecitq́, ut ob tantam animi bonitatem magis episcopo suo faueret. Cæterum quum Theodosius, qui ex Hispania generis ortũ trahebat, in Macedonia castra haberet,& cōtra hesperios barbaros bellum gereret, accepit Maximus Ægyptiorum episcoporum cateruam, qui ipsum in sacerdotem elegerant, ac cum ijs Thessalonicam profectus,imperatorem conuenit,ac regiæ urbis sacerdotium petijt. nam ex legibus ecclesiasticis illud consequi haud poterat, ac ideo illud ex mandato regio adipisci cogitabat, tanquam minime ad sacerdotium, sed potius ad tyrannidem electus esset. uerum illi repulsam tulerunt, iratusque imperator, multis eos conuitijs abegit. Quid igitur facit Maximus? inexpugnabilis enim est dominandi libido. in Alexandriam nauigat, & ijsdem conatibus domesticos quosdam Petri auro decipit, illumq́ pari aggreditur malitia. aut mihi inquit,regiæ urbis pontificatum acquire, aut nec à tuo abstinebo. & iam audacia in manifestum prorumpebat periculum,nisi pręses,qui tum Alexandriam moderabatur, Maximum ab urbe pepulisset, timens ne res ad seditionem & cædes usq; procederet.& sic ille dignam audaciæ suæ mercedem tulit. Gregorius uero multitudine laborum pressus, & ob uarias curas fessus,domum,deposito officio ire constituit, prius tamen populum ad-

monuit,ut fidem quam ab eo acceperat, firmiter seruaret,uirtuticq; studeret, quam ipsis & re & uerbo ostendisset.hęc quum clerus & populus audiuisset, magnus clamor est exortus.omnes enim ob discessum eius lugebant, cernereq; erat spectaculum miserabile,uiros,mulieres,iuuenes, senes, eximios,indoctos,principes,priuatos,omnes deniq; communi resonare planctu, & patris priuationem nequaquam ferre, ita ut quidam sublata uoce clamaret, Aude pater, ac tecum trinitatem ipsam eijce. hanc uocem quum generosus ille audisset,impetum refrenauit,& se cum eis remansurum promisit, donec episcoporum fieret congregatio.sperabatur enim, quendam ab ijs præpositum iri,qui officio episcopali dignus esset, quo ipse à tantis absolueretur curis: nihilominus tamen discessum illi inhibuerunt, ac ita concio est soluta, tametsi res nequaquam iureiurando firmata fuerit,quum morum eius integritati confideretur. Quum igitur turbæ illæ aliquantisper sedatæ essent, quiescq; reddita esset rebus,rursus effulsit trinitatis dogma,doctrina & labore beati Gregorij,inter omnes fideles dilatatum. illam enim pulcherrime excoluit,adeo ut cultura quam Noë olim fecit,longe fuerit uenerabilior. siquidem ecclesiæ aruum ad fundum usq; elaborabat,& impietatis spinas sermone tanquam aratro, ab animabus extirpabat. animas enim quasdam adæquabat, ut prophetice loquar. alijs uerbum seminabat diuinum. at quædam æqualiter pullulabant, & radices agebant altiores. nonnullæ carmina cantabant, quædam ad genua usq; uestimenta suffarcinabant. aliæ ad spicas colligendas se accingebant.illæ exultabant, & ad messem erant paratiores.quasdam iam area continebat,nonnullas uero cumulus. aliæ uentilabro paleam,& dogmata rationi cõtraria discernebant,purgatæ Christo. aliquæ dignæ erant ut conderentur horreis.at quædam in panem iam erant elaboratæ.& hic est finis agriculturæ uniuersę,cuius delitiarum scopus est,trãsmutatio,propter quam unusquisq; messem ac laborem omnem lęte tolerat.tali igitur sudore,tantoq; studio uir dei pro salute laborabat multorum. Cæterum fruitio his nequaquam respondebat.non enim quemadmodum agricola fructuum particeps erat,sed gratis bonus existebat.labores enim sustinebat,ex Euangelio uero nullos sumptus colligebat. unde accidit, ut magis diligeretur:quumq; magis diligeretur,libentius etiam audiretur, deoq; plures animas lucraretur,nõ quod iracundia grassaretur, sed mansuetudine imperitiam pelleret, & animas sermonum uirtute ad meliorem habitũ perduceret.Quidam enim orationis capiebãtur suauitate,alij exactam amplectebantur doctrinam.nonnulli uiri laboribus & tolerantia inflectebantur,quibusdam mansuetudo eius uenerabilis erat. alios autẽ sinceritas & planè hominis philosophicũ plus mouebat.quidam tanquam uenationẽ hanc aduocassent ac tenerent, illam quoq; fouebant, suoq; applaudebant suffragio.& quod maioris erat prudẽtiæ,nõ omnibus omnia credebat,sed uirtutẽ uniuscuiusq;,non secus ac medicus quispiã optimus ægrotantiũ habitum, diligenter

ter expendebat, ac unicuique debitum ſuum diſtribuebat medicamentum. Sed nec prophanis ſeu imbecillibus myſterij concredebat archana, neque ab hominibus rite initiatis aliquid abſcondebat, tanquam illis ea inuideret quæ utilia eſſent. quoſdam publice redarguit, quos pudor ad pœnitentiam perducebat. alijs priuatim delicta ſua ob oculos ponebat. nonnullis minabatur, quibus id melius eſſe cenſebat. qui autem ſe emendauerant, illos paterne & officioſe laudabat. minime enim aſſentabatur, ſed uirtuti per rectum tramitem ad felicitatem iter ſtruebat. ſiquidem in hoc rhetorica differt à philoſophia, quod illa adulatione cauponaria, ac laudibus ſuis beniuolentiam captat mortalium. at illa humanæ utilitatis curam gerit, ac ſermonum celebratione mellis inſtar edulcat, laudisq; uoluptate, ad uirtutem eos pertrahit, qui in illam inciderunt. Cæterum in omni doctrinarum genere, præcipue uero Theologica profunditate, tantum eminuit, ut licet tempore multo, multi extitiſſent uiri in Theologica ſapientia præſtantiſſimi, famaque & nominis celebritate clariſſimi, ſolus tamen iſte, poſt Ioannem Euangeliſtam Theologi nomine ſit inſignitus, appellationemq; hanc tanquam præcipuam ſortitus. Proinde quum omne bonum in corde eius eſſet incluſum, nec prophetico etiam carebat ſpiritu: & hoc uos mihi credituros ſcio, qui in uiri huius ſapientia oblectari ſoletis, decet igitur ut dictis ſuis & ſcriptis, in hac quoq; decoretur parte. ſiquidem in oratione quam in epiſcoporum habuit præſentia, ita eſt loquutus. talis olim grex, talis quoque nunc eſt, ita bene habituatus ac dilatatus. proinde ſi olim non erat populus, paulatim tamen ad hanc auctus eſt multitudinem. Prophetizo autem quod & plus augebitur: hæc mihi ſanctus ſpondet ſpiritus, ſi quid in me propheticum eſt, & rite proſpicio futura. ſiquidem non multum temporis effluxit, & prophetia hæc eſt adimpleta. quoniam eccleſiæ multitudo, maris ferè adęquauit harenam. ac ita prophetiæ prodigium, per euentus comprobatum eſt miraculum. Poſtquàm autem prædictus Theodoſius pius, in Cęſarem eſt electus, & liberum lumen eccleſiæ eſt exortum, quid dicere refert? quot panegyricis exultauerit ſermonibus. quantum orthodoxorum iram demulſerit, qui hæreticis acceptam malitiam recompenſare contendebant, ac eos à quibus in tempore potentiæ, perſequutionem & ſupplicia pertulerant, in tempore mutationis pari retributione ulciſci quęrebant. Quid igitur ſanctus dixit? non hoc inquit, exigit Chriſtus, nec ita nos docet Euangelium. tempus eſt ut errantes conuertantur, cognoſcant errorem ſuum diſcendo. procidant coram domino, abrenuncient impietati, ouiumq; admiſceantur gregi. hæc mea ſit ultio, ut ſaluentur qui nos affecere iniuria, & confiteantur ea bona eſſe, quæ prius ſunt perſequuti. Longanimes eſtote filij, uir longanimis abundat ſapientia. benefacite ijs qui uos oderunt, & dimittite eis delicta ſua planè. ſi autem ira ueſtra nimium adhuc ardet, & nequaquam penitus cohiberi poteſt, ſaltem quod ſecundum eſt à uobis fiat. relinquite hæc Chriſto, & futuro re-

seruate iudicio.mea enim est uindicta, & ego retribuam,ait dominus. hisce sermonibus illis persuasit ut quiescerent. Quũ autem bellum,quod cum hesperijs barbaris contractum fuerat, esset finitum, omniaque ex imperatoris constituta essent sententia, ac ille pœnas ab illis eorum ausibus dignas exegisset,captiuosque abegisset,ac uictis tributum imperasset,triumphũ superbum & spectatu dignum in regia egit ciuitate.tumq́ episcopum Gregoriũ, honorifice,& quemadmodum ob labores suos dignus erat, suscepit, ac sermonibus prolixioribus beniuolentiam suam erga illũ declarauit. quibus in fine adiunxit: Pater, tibi & sudoribus tuis deus per nos ecclesiam tribuit. ecce do tibi domum sacram,& thronum.at beatus gaudio perfusus, imperatorem salutauit,illicq́ bene precatus, à regia exiuit. Cæterum Ariani (huc usq́ enim sacram occupabant domum) contra sanctũ concitati,rem armis & bello decernere satagebant, obiterq́ imperatorem rogabant, ne eis domũ auferret,nam potentiæ resistere timebant. Gregorio autem sancto, necnon ijs qui cum illo erant,mortem minabantur.publice itaque ad pugnam se expediebant,priuatim uero quendam submiserunt,qui clanculum episcopum aggrederetur,& gladio illum transuerberaret.& hoc erat hostium consiliũ.Mane autẽ facto,populus dei cũ suo processit pastore,ut domum occuparent sacram.erat autẽ tumultus magnus, & perturbatio haud minor, q̃ quũ urbs quædam hostili diripitur insultu. multi enim undique armati in plateis uersabantur, quidam uero domorum occupauerant culmina. magnus præterea ululatus ex mulierum & puerorum luctu commixtus, in altum tollebatur. In templum igitur imperator cum sancto est ingressus:uerum enimuero quemadmodum sæpius in rebus accidit humanis, quum adhuc mane esset, factæ sunt tenebræ, nebulaq́ solarem abscondit circulum. quapropter contigit,ut accidens hoc à festiuitate & lætitia fieret alienum. siquidem Arianos gaudio replebat, tanquam deo domus displiceret mutatio. fidelium autem animas tristitia quædam subijt ac perturbatio. Postquàm autem pastor & imperator intra sanctum ingressi sunt ambitum,uox una laudis ab omnibus est leuata, lachrymæq́ effusæ sunt, & manus in altum protensæ. quumq́ densitas nubis disparuisset, solare lumen rursus fulgere cœpit, ac sacrum templum illuminauit. quum itaque cœlum rursus luce splenderet,hominum mentes ex tristitia in gaudium sunt mutatæ.Imperatorem itaque populus rogauit, ut sanctum confirmaret in sede. uerum beatus ille repugnabat, & nequaquam ibi confirmari uolebat. cæterum quum ob abstinentiam nimiam & debilitatem,multitudinem haud alta uoce alloqui ualeret, per uocaliorem quendam id faciundum curauit: illamq́ talibus compellare iussit uerbis. Nunc filij tempus est, ut grati sitis, ac gratiam confitemini acceptam,ob ea quæ nobis gratificata est trinitas ueneranda. cæterum throni negocium in aliud tempus differemus. his uerbis populus delinitus quieuit. Imperator uero ob tantam uiri modestiam,magna admiratione est

percul-

perculsus,ac ita panegyris est soluta:quum Christus lætitiam, necnon secu/ritatem suis tribuisset quàm plurimam, adeo ut armorum apparatus ac insaniæ furor, penitus disparerct. solum autem unus enudatus est gladius, qui tamen citra sanguinem rursus in uaginam est reconditus. Cæterum Grego/rio non usquequaq; concessum est,ut haud confirmaretur in throno.nam li/cet nollet & fortiter repugnaret, nihilominus tamen episcoporum multitudi ne in episcopali confirmatus est sede. uerum hæc paulo post acciderunt. Porrò imperator fidem illi dedit, ac honorem paternum & uenerationem pro/misit. nam licet uir ille doctrinæ expers esset, pietate tamen & mansuetudi/ne, ac si quis alius excellebat. at Gregorius melius esse duxit, ut deo potius uacaret quàm imperatori, ac ideo raro se imperatoris immiscebat negocijs. etenim quum cerneret potentes in aula auaritia laborare, ac munerum cau/sa hominibus gratificari,eos uero qui nihil donarent, admodum despicere, orationibus & doctrinæ, necnon infirmorum curæ ac uisitationi incumbere maluit, talibusq; seipsum ac gregem purgare deo: nonnunquam uero in agrum quietis secedebat desiderio, quo corpus ob defatigationis assiduita/tem,aliquantisper refocillaret,& ad reliquos labores perferendos corroboraret. ac ideo non nisi raro ad imperatoris pergebat aulam. recte & decenter Parœmiæ memor,quæ iubet, ut raro pedem amicorũ domibus inferamus, ne ob assiduitatem nimiã nos odio habere incipiant. Proinde licet tantæ ec/clesiæ pastor esset designatus,totq; reditus & uariarũ opum acciperet cumulum,nec unam inde drachmã in suam uertit utilitatem.si enim uoluisset uim auri colligere potuisset ingentẽ.quin nec ab ecclesiæ dispensatoribus prouentus & expensę rationẽ aliquando exegit.sed nec unquã uasa descripsit sacra. asserens curã talem ad institores potius quàm ad uiros pertinere sacros, ac principũ magis propriã esse quàm episcoporũ.his omnes edocuit,ut potius cõscientiæ puritatẽ deo exhiberent, q̃ homines negociorum rationibus tentarent. Cæterũ laborũ assiduitate,senectute & debilitate iam incuruatus, ita ægrotare cœpit,ut in lecto decumbere cogeret᷑.populi igit᷑ multitudo turmatim ad domũ,in qua iacebat aduolauit:at ipse queadmodũ perterriti solent, demissis ad pauimentũ pedibus,in lecto cõsedit, interrogans quid sibi eorũ uellet aduentus.at illi ob ea quæ acciderant deo gratias agebãt, ac pro rege, templi & aliarũ sacrarũ ædium gratia,necnõ pro orthodoxorum ecclesia orabant,asserentes pastorẽ omniũ harũ rerũ causam esse:sic lætitia perfusi abie/runt. adolescẽs uero qdã ibi relictus,manibus suis sancti pedes apprehẽdit, illũq; fletu ingenti,ac lachrymis rogauit obortis,ut ei delictũ suũ dimitteret. quũq; à beato interrogaret᷑,quidnã cõmisisset?nil ille respõdit,sed solũ flens in uenia petẽda perstitit.uerũ ex astãtibus quidã,Pater,ait,hic est homicida ille,qui ex submissione quorũdã,ensem per uiscera tua adigere debebat, à q̃ periculo Christus manifeste te liberauit. quantũ enim in illis fuit, scelus iam perpetratũ erat. ob tãti igit᷑ facinoris audaciã pœnitẽs,ad pedes tuos cũ cla/

more procidit. E uestigio igitur pater tanquam pater, fiat tibi amicissime, inquit, Christus propitius, ipseq; tibi ueniam concedat, quum & tu mihi pepperceris. tantummodo ad excusationem audaciæ, meus fias, hæresimq; detestare, ac deo adiungere, cui & seruias, seruitute syncera & spontanea. Ciuitas igitur quum responsionis audiuisset longanimitatem, maiori illum prosecuta est beniuolentia. Eodem tempore ex uniuersa Romanorũ ditione, præter quàm ex Ægypto & Hesperia, sancta centũ & quinquaginta episcoporum conuenit synodus, ut urbi regiæ fidelem præponerent episcopum, ac hæreses quæ inter Ariana pullulauerant tempora, uniuerso conuentus calculo ab ecclesia extirparent. Cæterum quantum ad hæreses pertinebat, iam pridem Gregorius magnus uiam strauerat, ac feras ecclesiastico gregi insidiantes, strennue persequutus fuerat, tum quoq; in sancta synodo diligentem nauabat operam. sancta uero synodus eum in cathedram cõstituit, duce magno pastore Antiochiæ, Meletio, uiro in fide pio, & qui Arianicis temporibus ab ecclesia expulsus, multas calamitates pertulerat, ac longo tempore solum exilij causa uerterat. uerum quid dicere attinet? qualis fuerit moribus. mansuetus enim erat, strenuus, iustus, uirilis, sapiens, & omnibus uirtutibus egregie ornatus. huius consilio & persuasione præualuit suffragium, ut Gregorius præeminentiam in urbe sortiretur regia. At ille licet reliqua quæ ad episcopatum spectarent, permoleste ferret, gregis tamen desiderio, & quia putaret si regiæ urbi præsideret, quod orbis lites tanquam è specula quadã considerare, sicq; dissoluere, & ecclesias dissidentes ambabus manibus ad unitatem reducere posset, episcopam suscipere decreuit. Quum uero sanctus Meletius, ultimum uitæ diem in urbe regia clausisset, ita funebri honoratus est pompa, ut tota ciuitas regia ad illam effunderetur, multasq; profunderet lachrymas. tumq; cognosci potuit, quanta ciuitatis multitudo esset. rursus igitur contentio de sede est suborta, interq; discrepabant episcopi. & quidam comitia iusta fuisse iudicabant, ac ideo etiam uolebant ut firma permanerent. alij autem his, quæ bene decreta fuerant, contradicebant. Hæc quum Gregorius intellexisset, licet semel cathedram accepisset, confestim tamen illam relinquere deliberauit, taliq; apud episcopos usus est oratione. Ego sub initium pastores sacri ac uenerandi, regiæ urbis sede, ut nostis, sanctificari nolebam. proinde si me laboris & sudoris gratia in ecclesiam induxistis, & ut huic præessem optastis, sufficit mihi, ut ego his deo thesaurisem, à quo & retributionem expecto. uerum postquàm me gregis desiderium, ac commune uestrum suffragium cathedram suscipere coëgit, nequaquam mihi recte agere uidemini, quod nunc decreta subuertatis propria, & non omnes in unum consentiatis: sed quibusdam uideatur, ut quæ semel decreta sunt maneãt firma, alijs uero minime. Ego uero quum nequaquam diuitem aut sublimem desiderem cathedram, neutiquam mihi lucrũ esse censeo, quod regiæ urbis iam episcopus existam: cæterum filiorum orbationem
absq;

absque animi passione ferre, molestissima simul & stolidissima mihi passio uidetur. proinde ne uideamini ex inuidia, & animi leuitate quadam, alia face re quàm quæ prius decreuistis, uincantque apud uos præsentia, pristina uero tanquam inania cõtemnatis, lubens episcopa cedo. cõsulite, ac per uos agen/ da agite: mihi uero & nunc, & olim solitudo cordi est, nec à deo excludũtur, qui priuantur throno. Hæc quum dixisset, ac sciret multos clàm aliter senti/ re, quàm palàm præ se ferrent, domũ in qua habitabat reliquit, ac ad aliam longe ab ecclesia remotam se transtulit, quo & tumultus & turbarũ fugeret conuentus. multi igitur ex populo illuc confluebant, rogantes & orantes, ut misereretur gregis, quem tot laboribus ac sudoribus enutriuisset, & auxisset. da inquiebant, amantissimis tui gratiam hanc, & quum uigorem uitæ tuæ primum, in nostram expendisti salutem, fac ut nec nouissimo tuo priuemur subsidio, saltemque corpus tuum nobis sit residuum, qui tua doctrina sumus illuminati. his ille uocibus, tãquam filios amans pater deliniebatur, ac quid/ nam faceret dubitare cœpit: deum itaque rogauit, ut cũcta pro bonitate ac di/ gnitate sua disponeret. hæc quum ita se haberent, uenerunt Byzantium epi/ scopi, qui ex Ægypto & Macedonia uocati erant, quũ synodus publica ad/ huc duraret: ij quoniam beatus Gregorius sine eorum consensu cõfirmatus fuerat, humana animi deuicti passione, electionis contradicebant decreto: non quod Gregorium ita odio haberent, ut ipsum occultis peterent insidijs, sed ut illos ulciscerentur qui sine eorum consensu Gregoriũ confirmauerant, & thronum ei tradiderant. At beatus ille, quum episcopi hac de re conuenis/ sent, in medium processit, & ita est loquutus: Viri, gregis sacri compastores, turpe foret, & nequaquam nostrum, si alios pacem doceremus, inter nos au/ tem bellum concitaremus. quo pacto enim alios ad cõcordiam reuocare po teritis, quum ipsi in ijs quæ iam decreta sunt discordetis? Verum per trinita/ tem ipsam uos oro, ut cuncta honeste & pacifice inter uos componatis. si ue ro ego uobis diuisionis huius causa existo, nequaquã purior sum Iona pro/ pheta, proijcite me in mare, & cessabit à uobis tempestas calamitatum: para tus sum, licet me insontem esse sciam, uestræ concordiæ causa, quicquid uo/ bis libitum fuerit perpeti. throno me priuate, ab urbe pellite, solummodo ue ritatem & pacem, ut Zacharias ait, diligite. Valete sacri pastores, & me la/ borum meorum memores, liberate. Hæc quum dixisset, pudore illi sunt con fusi. Gregorius autem è congregatione egressus, ad Capadocum transiuit uicum, gaudio pariter & mœrore suffusus: gaudio, quod à laboribus libera/ retur: mœrore autem gregis causa, quod illum relinqueret. Sed & in regiam perrexit, ut imperatori ualediceret. ad quem inter cætera sic quoque loquu/ tus est: Tu quidem imperator, ecclesiam multis affecisti beneficijs, refundat tibi Christus in die retributionis. Verum Cæsar potentissime, pro qui/ bus nunc rogo tu mihi indignari noli: non pecunias peto, non uersicoloria altarium desidero uelamina, non cognatorum principatus: sed laborum

remiſſionem precor.ceſſet inuidia,pacem faciant epiſcopi,potiſſimũm te au/ tore.tu qui barbarorum audaciam compeſcuiſti, ſacerdotum etiam pugnas ſedato.trophea potentiæ tuæ maxima, unica epiſcoporum concordia orna/ to.hoc ego donum peto,hanc ultimam mihi gratiam dato. Hæc quum im/ perator audiſſet,admiratione eſt perculſus,pariter & ſenatus.maximo enim uiri tenebantur deſiderio,ac ideo difficulter eum abſoluerunt,& abitum con ceſſerunt.Interim & dum adhuc in aula eſſet regia, Nectarius quidam Tar ſenſis Ciliciæ præfectus,à ſynodo in ipſius conſtitutus eſt eccleſiam. Grego rius autem clerum & populi conuocauit præcipuos , ipſoſq; adhortatus eſt, ut fidei cuſtodirent depoſitum,& dei mandata ſeruarent.deinde illis ualedi/ xit , & quum omnibus lachrymarum fontem excuſſiſſet , ab urbe diſceſſit. contulit autem ſe ad agrum Arianzum, quem ex hæreditate paterna in Ca padocia poſſidebat.Quum autem multum effluxiſſet temporis,ex quo Ba/ ſilius magnus ab hac uita ad deum conceſſerat , præſentia cum ſublimiori/ bus permutans , epitaphium illi conſcripſit , ac Cæſaream , metropolim ſa/ cram profectus , coram eccleſia ſermonem recitauit , quo facto rurſus do/ mum conceſſit.Quum uero iam diu ob moram in urbe regia factam , à pa/ tria abfuiſſet,duodecim enim annos Byzantij egit,accidit ut Apollinaris di/ ſcipuli quidam , ſecundam Capadociæ prouinciam inuaderent , ac multos impietatis deciperent ſermonibus.quinetiam ad illam accedere ſunt auſi,ita ut epiſcopum regioni,& Nazianzo eligerent.uerum ipſe celerrime Nazian/ zum hoc ſcelere purgauit . quumq; uehementer rogaretur ut patriæ curam gereret , epiſcopam ſuſcipere abnuit . uehementer enim quietam amplecte/ batur uitam . Eulalium autem quendam Nazianzo conſtituit paſtorem, quem ipſe inter honoratos habebat præcipuum,non ideo ſolum quod ab il lo colebatur, ſed quod moribus quoq; modeſtiſſimus erat . ipſe uero quum iam ægritudinibus infeſtaretur,in Arianzo ſe refocillabat.quumq; iam non amplius ambulare poſſet,Clydonio presbytero,uiro pio,& legitimo dei ſer uo, necnon alijs quibuſdam mandauit , ne peſtem hæreſeos , & electiones Apollinariſtarũ, tanquam reprobas, & ab eccleſia catholica alienas ſuſcipe/ rent.quin nec contentus leui inter illos uti teſtimonio,fuſius ſcripſit,ac ſingu latim Apollinaris ſubuertit deliria : quemadmodum epiſtolæ duæ ad Cly/ donium conſcriptæ manifeſte oſtendunt,necnon carmina ab illo relicta . In carminibus autem quorum & antea meminimus,duplicem ſcopum habuit: primum quidem , ut illicitam Iuliani legem , planè puerilem & inefficacem redargueret . ea enim iubebat ne Chriſtiani gentilium diſciplinarum parti/ cipes fierent . ſecundum autem , quoniam uidebat Apollinarem uarios li/ bros diuerſo metrorum genere conſcribere, ac horum elegantia quàmpluri/ mos hæretica decipere impietate , neceſſarium duxit , quum poſt regreſſio/ nem ſuam in Arianzo quieſceret , ac à negocijs feriatus ocium ageret , ut & ipſe carmina ſcriberet. unde mihi plurima argumenti deprehenditur mate/

ria

ria. dehinc per aliquod tempus quieuit, philosophia uitam expurgans. quumq; iam contemplationi maiori immersus esset, fragilem hanc uitam, cum conditione meliori & sublimiori in multa permutauit senectute, cuius hic uix simulachrum aliquod deprehenderat. Proinde ego iam uiro tanto pro uiribus honorem impendi, quo patris optimi, necnon eorum qui res illius gestas scire desiderant, satisfacerem desiderio, ipsi breuem quandam uitæ, ac paucis comprehensam haberent descriptionem. haud enim scio, num aliquis ex illis etiam, qui admiranda præditi sunt sapientia, omnia digne enarrare posset. Tu uero pater beate, scenæq; ueræ spectator & Mysta, ubi uoce exultationis & salutis, angeli cum sanctis deum collaudant, tui memor sis Gregorij, qui hæc breuiter est philosophatus. Etenim si dum hæc apud te proloquor, ob uirium etiam defectum, dignitate destituor, animi tamen promptitudine inobedientiæ me culpam euitaturum spero. siquidem non minus ad te quàm ad deum ipsum sacra uox illa pertinet, acceptum esse quicquid fit pro uiribus.

ORATIO DIVI GREGORII NAZIANZENI AD NAZIANZENSES, QUI IPSUM SUB INITIO UOCAUERANT, SED POSTQUÀM UENERAT NUSQUAM COMPAREBANT.

VOMODO fratres charissimi ad sermonem nostrum audiendum tam segnes estis? quum tamen uiolentia fueritis perquàm celeres, nosq; ab arce nostra nempe solitudine abstraxeritis, quam ego maxime præ omnibus dilexi rebus, tanquam cooperatricem ac matrem eleuationis ad deum, & quæ ex homine deum faciat, quamq; præcipue sum admiratus, ac in omni uita ueneratus. Quomodo tam cupide accipere desideratis, ac postquàm accepistis contemnitis? meliores sanè uidemini in desiderando absentes, quàm fruendo præsentibus, tanquam philosophiæ nostræ potius dominari, q; illa iuuari uelitis. sed & hoc recte dicere possum: facti sumus uobis in satietatem, priusq; aut uos gustaretis, seu nos experimentū præstitissemus nostri, quod quidē præcipue est admirandū, nō enim nos tanq; peregrinos accersistis: aut nobiscū, ut quid dicā cōpassione magis dignū, cōuenitis, mandatū istud & si nil aliud uenerantes. quin nec ut subditū manu ducitis, uel ut timidū animatis: neq; ut adactum cōsolamini: sed nobis festiuitatem (at dicere cunctor, nihilominus tamen dicatur) sine festiuitate fecistis, nosq; procemijs nequaquam bonis suscepistis: sed celebritati mœrorem cōmiscuistis, quum illud quod ad uoluptatem est maximum nequaquā habeat, meos nempe uictores, nam amatores nequaquam uere dixerim. adeo contemptui est obnoxium omne quod facile superatur. siquidē quod sublime est colitur, quod uero se deo humiliauit, spernit. Quid uultis? Iudicer ne, an iudicem? sententiam feram, an excipiam? nam & si iudicatus fuero, me superaturum, ac per sententiam iuste absolutum iri spe

ro

ro. Porrò accusationis caput est, quod nobis dilectionem haud æqua men/sura retribuitis, neq; debitum honorem propter obedientiam uestram exhibetis. ideo nec sperandum est, ut futurum tempus uos reddat promptiores, quum segnities tanta uix nūc quoq; credi possit. siquidem omne exordium feruentius esse solet. proinde alius aliud quid honorabilius censeat, in pasto/re seu ueteri, seu nouitio, nec ueneretur senectutem, neq; aduocet iuuentutē. Cœna in Euangelijs est splendida, hospesq; lautus, adsunt & amici, necnon symposium suauissimum existit, nuptiæ enim sunt filij. & hic quidem conuocat, illi autem nequaquā accedunt, at is indignatur, & dimittit quæ in medio geruntur, propter maledictionem, seu ut modestius loquar per alios implet symposium. Verum ista contemnendo omittamus, uos autē non minus mihi facti estis (quomodo dicam modeste?) arrogantes & procaces, quàm illi affecti sunt iniuria, qui uocati è cœna ab inuitante sunt exturbati: licet enim nequaquam sitis alieni, neq; ad nuptias uocati, sed uos ipsi nos uocaueritis, ac sacram mensam apposueritis, & sponsi ostenderitis splendorem, mox ta/men nos dereliquistis. hoc enim è factis uestris generosissimū est. & hic qui/dem ad agrum proprium, ille uero ad iugum boum nuper emptorum, alius autem ad uxorem recens ductam, alius uero ad aliud quid momenti parui est dispersus, & conuersus, parum & sponsum & nuptias curans. siquidem postquàm sum perpessus haud tacebo, nec uel parum sermonem, quem in nuptijs pro dono offerre constitueram, continebo, pulcherrimū ex omnibus quæ habebam, necnon honorandissimum. Cæterum aliquātisper uos ita cupientes perstrinxi, postquàm semel fui coactus, & adeo splendide acceptus, præcipue quum argumentum & amor linguam exacuisset. siquidem ad ac/cusationem feruentissimū est ac procliuissimum, quum oritur zelus, dolorem à suspicione minime expectata sumens: id si quis è uobis œstro percussus senserit, passionem hanc animi cognoscet, ac talia patientibus ignoscet, pari/ter & ijs qui ad affectionem illam sunt procliui. Verum nequaquam decet, ut uos ultra mordeam, & absit ut aliâs id fiat, quin & nunc forsitan præ/ter mensuram sacri tetigimus gregis, præter morem laudabilium Christi pecorum, & hæreditatis diuinæ, per quam tu pater diues es, etiā si pauper exi/stas. sed & illa te uerba decere existimo, funiculus hæreditatis mihi inter fortissimos cecidit: siquidem hæreditas tua fortissima est, quandoquidem nec ciuitatibus clarissimis, neq; gregibus concedimus maximis, ut in aliquo nos excellāt, qui tribus sumus minima inter filios Israël, & paucissimi in milibus Iuda, ex ciuitatibus paruæ Bethleem, in qua natus est Christus, nunc & ab initio bene cognita & uenerata. apud quos pater exaltatur, & filius adæqua/tur, & spiritus sanctus unà glorificat. qui unanimes sunt, & idē sapiunt, ac in re nulla trinitatem, siue addendo, seu minuendo mulctant, tanquam arbitri mali, & mensuratores diuinitatis, qui & unum plus honestent quàm sit bo/num, totum diminuunt & afficiunt iniuria. Vos autem mea cultura, seu ui/

Patrem suum episcopū alloquitur

nea

nea mea,ac uiſcera mea,ſiue potius patris noſtri cõmunis, quos ille in Chriſto per Euangelium genuit, ſi mihi in re aliqua gratificari uultis ueneremur & nos. Iuſtum eſt enim, ut qui uos priores honore affecimus, uos etiam teſtes habeamus, qui & hoc nobis ſiue imperium, ſeu miniſterium cõmiſeritis: & ſi plus diligenti plus debetur, quomodo menſurabo dilectionẽ, cuius uos debitores propter meam accepi dilectionem? Cęterum magis uoſmetipſos uenerabimini, ſi imaginem creditam, necnon credentẽ ipſum, ac Chriſti paſſiones, & ſpem futuram, necnon eam retinueritis fidem, quam accepiſtis, in qua nutriti eſtis, & cũ qua ſaluabimini, & alios ſaluos fieri creditis: non enim multorum, ut ſcitis, ueſtra eſt glorificatio. Cęterum pietas nequaquam in eo conſiſtit, ut ſæpius loquamini de deo, ſed illã magis in taciturnitate eſſe ponimus. ſiquidem hominum lingua lubrica eſt, præcipue quum haud ratione gubernatur: ac ideo ſemper auditum ſermone tutiorem eſſe cenſemus, & ſuauius eſſe aliquid de deo diſcere, quàm docere. ſermonis igitur inquiſitionem exactiorem diſpẽſatoribus relinquite, uos uero pauca uerbis, multa uero operibus pie agite: ac potius leges obſeruetis, quàm ut legislatorem admirationi habeatis, quo amorem ueſtrum erga illum oſtendatis: fugite prauitatem, ſequimini uirtutem, ſpiritu ſitis feruentes, in ſpiritu uero cõuenientes, inde cognitionem pertrahentes, ex hiſq; fundamentum fidei ſtruentes: non ex lignis aut ferro, nec ex ſtipulis materia fragili, & facile peritura: quoniam igne noſtra iudicabuntur, & purgabunt: ſed ex auro, argento, lapidibus preciosis, & ijs quæ ſtabilia ſunt & duratura. Hæc ſi feceritis, cum illis uos quoq; glorificabitis, ſiue præſentes, ſiue abſentes, ſiue ſermo noſter uobis curę ſit, ſiue aliud quid magis honorãdum cenſeatis, quo euadatis filij dei puri & immaculati, in medio nationis peruerſæ & prauæ. Cæterum impiorum uos funes, qui per gyrum tenduntur, ne illaqueent, neq; cathenis quæ peccatorum ſunt propriæ cõſtringamini, nec ratio uobis curis ſuffocetur ſecularibus, quo abſq; fructu fiatis: ſed uia ingredimini regia, nõ declinantes ſiue in dextram ſiue in ſiniſtram, ac per ſemitam anguſtam non ſecus ac latam ſpiritu ducente incedatis. ſicq; noſtra bene ſe habebunt, nunc & in diſquiſitione futura, in Chriſto Ieſu domino noſtro, cui ſit gloria in ſecula, Amen.

APOLOGETICVS DIVI GREGORII THEOLOGI AD PAtrem & Nazianzenſes poſt fugæ reuerſionem.

NIHIL fortius eſt ſenectute, & nihil honorabilius amicitia: ab his ego captus ſum ac in Chriſto ligatus, non catenis ferreis, ſed uinculis ſpiritus indiſſolubilibus. Proinde huc uſq; mihi fortis eſſe uidebar ac inſuperabilis. Et proh rationis defectus, nec ſermones impartiebar his meis amatoribus & fratribus, quo ocio frui & philoſophiæ quiete ſtudere poſſem. omnia relinquens uolentibus, mihi ipſi ſoli loquebar & ſpiritui, nec Iſraëli cognitus eram, ſed Carmelum præferebam, &

Ioannis desertum, necnon eos qui de supermũdanis philosophabantur, præsentia nil aliud quàm tempestatem esse ducens. quærebam igitur petram, aut locum præruptum, siue murum dirutum, sub quibus delitescere possem: aliorumq́ue dicebam, sint honores & labores, aliorum bella & uictoriæ: mihi autem satis sit fugere pugnas, ac ad me ipsum respicere, & ita uiuere sicut possum, quemadmodum qui in fragili rate paruum transfretant mare: paruamq́ue mansionem illic in pauperculo præsentis politiæ habitaculo adipisci studebam. nam humilium fortassis est intellectus, sed securiorum, ut ab altitudine & casu caueant. Hæc mecum agitabam, quum adhuc umbras & somnia depingerem, ac uanis reformationibus intellectum pascerem. nunc autem quid? amicitia me adduxit, & patris canicies captiuum fecit, senectus prudentiæ, lex uitæ, portus securior, necnon amicitia quæ deo ditescit, & à deo ditatur. Proinde iam indignationem dimitto, audiant mansueti & lætentur: ad manum humaniter cogentem respicio, & arrideo spiritui, ac cor mihi præparatur, & intellectus ingreditur: ac amicitia, tanquam flamma extincta & obruta, rursus ex parua scintilla suscitatur & accenditur: exhoruit anima mea à consolatione, & emarcuit in me spiritus meus: dixi non addam ultra ut credam amicitiæ, & quur sperarem in hominibus: quoniam omnis homo dolose incedit, & propinquum suum supplantat. omnes enim ex eadem sumus massa & temperatura, ac ex eodem malitiæ degustauimus ligno, licet alius aliam speciosiorem prætendat umbram. & quid mihi opus est amicitia illa dicebam, amabili & diuulgata, quæ incipit à mundo, & procedit ad spiritum? quid autem tecto uno, aut mensa una: aut quid doctorum communium & doctrinarum, quidúe temperaturæ super fratres, aut quid respirationis legitimæ postea, si nequaquam tantum mihi conceditur ut deorsum maneam, in tempore potestatis & sublimitatis, quum multi contrarijs studeant, & ea assequantur, dominari inquam & amicis feliciter uti? sed quid refert tristia cuncta & acerba enumerare, quæ tenebras uoco, ac sensus inuenta? talia erant quæ ipse mecum uoluebam, ac his etiam absurdiora quædam: siquidem propriam ego siue socordiam, siue stultitiam accusare cogor. Nunc uero omnia immuto, & longe rectius nobisq́ue decentius dispono. Et ut tu admirande exactius nostram uideas immutationem, non solum silentium soluis, quod inculpaui, & propter quod sæpius clamasti, sed & patronos habes sermones. & hæc tum nostræ amicitiæ est sinceritas, tũ eius qui in nobis est spiritus. sed quale est patrociniũ? si in aliquo aberro, tu quemadmodũ & alia soles corrigito. non sustinuisti spiritum amicitię fecisse secundum: forsitan super alios nos sumus, super nos uero spiritus, tibi lõge uenerabilior. Non tulisti in terra abscondere & infodere talentũ, nõ tulisti diu lampadem sub modio latere, quoniam hoc meum lumen & hanc meam culturam asciuisti, quæsiuisti tibi Paulo, Barnabam adiũgere, quæsiuisti Siluano & Timotheo adiungi Titum, quo tibi gratia curreret per eos qui legitime

Ad patrem loquitur

tui

tui curam gerunt, ac à Hierusalem usq; ad Illyrium per circulum quendam impleres Euangelium: propter hoc me in medium deducis, & cedentem me accipis, & iuxta teipsum statuis: hæc mea est iniuria, recte dicere posses, & socium facis curarum & coronarum: propterea ungis archipresbyterum, & circundas podere, & imponis Cidarim, & adducis ad altare spiritalis holocausti, & offers uitulum perfectionis, & initias manus spiritui, & adducis in sancta sanctorum spectantem, & facis ministrum tabernaculi ueri, quod dominus & non homo construxit. nunquid uero dignum uobis qui ungitis, & super quem, & in quem effunditur unctio, hoc nouit pater ueri & existentis Christi, quē unxit oleo exultationis præ participibus eius, ungens humanitatem cum deitate, ut faceret utraq; unum: necnon ipse deus & dominus noster Iesus Christus, per quem adepti sumus reconciliationem, & spiritum sanctum qui nos in hoc constituit ministerium, in quo sumus & gloriamur in spe glorię domini nostri Iesu Christi, cui sit gloria in secula seculorū, Amē

ORATIO GREGORII NAZIANZENI DICTA IN præsentia Gregorij fratris Basilij, quum ille post electionem præsideret.

MICO fideli nil preciosius existit, nec pulchritudo eius expendi potest. Amicus fidelis protectio fortis est, & munitio regia. Amicus fidelis thesaurus est animatus. Amicus fidelis longe aurum & lapides exuperat preciosos. Amicus fidelis hortus est cōclusus, fons signatus in tempore apertus & conclusus. Amicus fidelis portus est refrigerij. quod si intellectu differat à uulgo, qualis? si uero in disciplinis quoque clarus est, & in doctrina omnifaria (de nostra loquor, & quæ aliquando nostra fuit) quanto erit splendidior? Si autem filius lucis, & homo dei, aut deo appropinquans, seu uir desideriorum, meliorum dico, aut ita uocari dignus, quemadmodum scriptura numine afflatos, uel sublimes, aut partis honorat supernæ: hoc iam dei donum est, ac manifeste ultra uires nostras. quod si & ab amico ad nos uenit, ac ab eo qui ob uirtutem eiusdem sit dignitatis, & ex amicitia nostra, adhuc iucundior existit & gratiosior, necnon unguento, quod barbam ornat sacerdotis & oram uestimenti, fragrantior. Proinde satis hæc sint, nam mediocriter uobis sermo uirum descripsit: quod si pictorum instar diligentiorum sæpius colores inducere oportet, quo uobis picturam perfectiorem sermone exhibeamus, age uobis illum exactius & absolutius describamus. Quis ex legis latoribus illustrissimus habetur? Moses. Quis ex sacerdotibus sanctissimus? Aaron. nec minus fratres pietate quàm corporibus: seu potius deus Pharaonis, & populi Israëlitici præfectus & legislator, qui in nubem ingrediebatur, & diuinorum mysteriorum inspector ac sacrorum princeps erat, ac tabernaculi ueri fabricator, quod

compegit dominus, & non homo. ambo autem pariter sacerdotes erant? Moses enim, inquit, & Aaron in sacerdotibus eius. hic quidem principum princeps, & sacerdotum sacerdos, tanquam lingua Aaronis utens opera. ipse autem in ijs quæ ad deum pertinent satagebat. at ille proximus erat post eum, longe autem præ alijs tam dignitate, quàm approximatione ad deum. ambo Ægyptum plectentes, mare diuidentes, populum Israëliticum educentes, inimicos submergentes, panem de cœlo elicientes, aquam, incredibile dictu, in deserto educentes, & edulcantes. Ambo Amalec debellantes, sancta manuum extensione, figura mysterij maioris. Ambo ad terram promissionis ducentes & festinantes. num quid manifestius imagine ista esse posset? nonne sermo pictor, manifeste cognominem, mihi uero unanimem designauit? Proinde quum isce nos stimulauit, & absconditos in medium perduxit, nescio quid patior, aut quomodo commoueor, haud digne spiritui qui in eo est. etenim licet sermo sit asperior, nihilominus tamen dicatur. omnia tolerat amicitia patiens & audiens. at ille aduenit ut nos soletur, & in concordiam redigat, obediens spiritui. magnum quidem mihi est quod nunc demum accedit, & quomodo non esset maximum? quum omnes uos uitæ etiam præposuerim propriæ. reprehendo autem, quod post necessitatem demum aduenit. quomodo enim ô amicorum & sociorum optime, post conflictum & excursionem societas? & post tempestatem gubernator? & post uulnus cataplasma? Nunquid tanquam fratrum amator ob tyrannidem es confusus? aut tu ipse tanquam dominus grauiter tulisti inobedientiam? Nunquid fratres accusas, aut illis culpam dimittis? loquar aliquid ad te uerbis Iob, & ipse dolens, ac ad amicum, licet non talem, neque talibus passionibus subiectum. quam partem sequeris? aut quem adiuuare conaris? sed non magnæ nobis sunt uires, non multa sapientia & scientia. siquidem hoc multis, qui nunc sunt meliores, accidere uideo, ut facilius sublimioribus maxima, quàm humilibus concederent minima. Hoc autem tute uideris. me autem nequaquam decet, ut de te aliquid minus bonum manifestem, tanquam qui te boni totius terminum & regulam statuo: simul & scriptura me hortatur, ne uelox sim ad iudicandum. Ego autem propter amicitiam rationem reddere sum paratus, tam tibi, quàm omni exigenti, de mea siue inobedientia quemadmodum nonnulli uocant, seu prouidentia & securitate, sicuti ego persuadeo mihi: ut uideas quod non penitus absurdo & imperito utaris amico, sed qui melius discernere possit quàm multi alij, & qui confidit quibus confidere est dignum, ac timet ubi est timendum, non tamen plus timet quàm timere deceat, eos qui compotes sunt mentis. Quid igitur uidetur, & quid est melius? nunquid nunc iudicialiter disceptabimus? hocque sine respectu temporis iubetis? uerum hic panegyris peragitur, & nequaquam iudicium, ac ideo caussam hanc in aliud tempus, & congregationem aliam differamus. siquidem longiorem exigit

Gregoriũ fratrem Basilij

sermonem

sermonem quàm tempus ferat præsens. Nos uero quid ad uos loquamur quod panegyri sit dignum? ne uos dimittamus ieiunos, postquàm uos huc inuitauimus. Sanctificemus igit' nosmetipsos fratres martyribus, quoniam & illi per sanguinem & ueritatem se sanctificarunt. liberemur ab omnibus inquinamentis, tam carnis, quàm spiritus. lauemur, puri fiamus, offeramus & nos corpora & animas nostras sacrificiũ uiuens, sanctum & placitũ deo. colloquium nostrum sit rationabile. nihil enim adeo puro est dignũ, quemadmodum puritas & purgatio. certemus per certamina, uincamus per uictorias, testimonium præbeamus ueritati per martyres. cum talibus eorum gratificemur certaminibus, ut nos quoq; coronę fiamus participes, & eiusdẽ gloriæ hæredes, quum hæc in nostra sit potestate, ista autẽ in cœlo reposita, cuius admonitiones & iudicia, sunt huius mundi uisibilia. contra principatus, contra potestates decertemus, contra persecutores & tyrannos occultos, contra mundi dominatores tenebrarum harum, contra prauitates spiritales in supercœlestibus, & circa cœlestia, in internis, & cum nobisipsis, contra animi passiones bellum geramus, contra rebellationes quæ quotidie accidunt. ab extra coherceamus iram, tãquam ferinam, & linguam sicut aciem gladij. uoluptates uero tanquam ignem extinguamus. ponamus auditui ianuam, quę recte claudatur & aperiatur. sed & oculis modestiam adhibeamus, instruamus tactum rabidum, & gustum dilacerantem, ne mors per fores nostras ingrediatur. sic enim censeo uocandos esse sensus. risum uero immoderatũ derideamus. ne flectamus genua corã Baal propter necessitatem, neq; propter timorem imaginem adoremus aureã. unũ timeamus solũ, ne quid plus deo timeamus, & imaginem afficiamus iniuria. propter malitiã in omnibus scutum fidei sumamus, & cuncta hostis iacula effugiamus. tam graue est bellũ. & pugna ingens, ac tropheũ adeo magnũ. Porrò si ita conueniemus aut concurremus, secundũ Christũ panegyris celebrabitur, sed & martyres honoramus, aut honorabimus, necnõ epinicia celebrabimus. si uero uentris indulgebimus uoluptatibus, & tẽporalibus diffluemus delicijs, ac ingurgitabimus mox euacuãda, crapulæq; ac nequaq; modestiæ studebimus, & haud negociationũ ac negociorũ tempus cognoscemus, nec mentis ascensiones, quo diuini euadamus, ut ita dicere audeã, cuius rei iã martyres facti sunt cõpotes: primũ quidẽ nec tempori cõgruentia faciemus. quid eñ palea ad frumentũ? qd carnis delitiæ ad martyrũ faciũt certamina? siquidẽ illa pertinẽt ad theatrũ, at hæc ad meũ conuentũ. illa sunt lasciuorũ, at hæc modestorũ. illa carnis sunt amatorũ, hæc uero à corpore solutorũ. Deinde fratres (uolo aũt quid audacius dicere, abstinebo tamen à blasphemia ob reuerentiã diei, nec enim talia à nobis exigunt martyres, & sic loqui est modestius) haud impure sacra peragamus, neq; excelsa humiliter, nec honoranda inhoneste, & ut breuiter dicã, minime terrestre, ea q̃ sunt spiritus. Sanè & Iudæus festiuitatẽ peragit, uerũ secundũ literã. peragit & festiuitatẽ gentilis, sed ut placeat dęmonibus.

nos autem ut omnia sint spiritalia, opera, motus, consilia, sermo, ad incessum usq; & amictum, quin & ad nutum tenus, ita ut ratio in omnibus dominet, & homo secundũ deum dirigatur. Ita festiuitatem peragere decet & lætari. siquidem nequaquam prohibeo relaxationẽ, sed immodestiam reprehẽdo. quod si ita conueniemus, & ita panegyrim peragemus, nil prohibebit, quo minus martyrum certamina recolere, & illorum gloriæ cohæredes euadere possimus. quæ enim nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec unquã mens humana excogitare potuit, felicitatem iuxta uires suas expendens, hæc reposita esse censemus ijs, qui per sanguinem sunt purificati, ac Christi imitati sacrificium. Cæterum sanctorũ martyrum splendorem olim uidebimus, quod quidem iuxta rationem meam nequaquã parui est momenti, ac in gaudiũ eiusdẽ domini ingrediemur, luminiq; beatæ & dominantis trinitatis perfectius (recte noui) ac purius splendebimus, in quã credidimus, & quam coram deo & hominibus sumus confessi, nihil timentes, neminem pudefacientes, nõ inimicos externos, non falsos qui inter nos fuerunt Christianos, ac hostes spiritus. quin & usq; ad nouissimum spiritum in fiducia multa confitebimur patrum sanctorum depositum, qui proximiores fuere Christo, & primæ fidei confessionem quæ in nobis à pueris usq; est enutrita, quam sub initium suscepimus, & cum qua in fine discedemus, pietatem hanc & si nil aliud nobiscũ auferentes. deus uero pacis qui nos sibi per crucem suã conciliauit, quum per peccatum essemus oppugnati, qui pacem annunciauit propinquis & remotis, tam ijs qui sub lege quàm extra legem sunt constituti: pater dilectionis, & dilectio ipsa, hoc enim nomine præ cæteris uocari gaudet, quo nomine ipso, fraternũ etiam cõfirmet amorem: qui nobis mandatũ dedit nouum, ut tantũ nos diligeremus, quãtum etiã diligeremur, qui permisit ut recte uiolentia uti ualeamus, quo per illam in timore cõtineamur, & obediamus cum ratione, rursusq; per rationẽ confidamus: qui greges sibi præparare nouit in gentes, paruos aũt per charitatem reddit magnos: is per bonitatis suæ multitudinẽ consolet nos cõsolatione multa, & ultra dirigat, nobiscũ pascens, & gregem saluans. uos aũt perfectos reddat in omni opere bono, ac spiritaliter cum martyribus festiuitatem peragere faciat, ac futurarum deliciarum, ubi lętantium cunctorum est habitatio, dignos reddat, quo cõspiciamur cum iustitia repleti eius gloria, in Christo Iesu domino nostro, Amen.

ORATIO GREGORII NAZIANZENI QVAM PRAESENTE patre & Basilio magno habuit, quũ in episcopũ Asimorũ fuisset electus.

RVRSVS super me unctio & spiritus, & rursus ego lugens ac mœrens incedo. admiramini fortassis, sed Esaias prius q̃ uideret gloriã domini, ac thronum excelsum & eleuatũ, à Seraphinq; circundatũ, nihil tale loquit: non quod illũ loqui tederet, seu quod timeret: sed ad populũ clamat Israëliticum, sibiipsi aũt parcit & indulget, tanq; minime

minime reus. Postq̃ aũt uisionẽ rursus uidit, uocemq̃ audiuit sanctã ac mysticã, tanq̃ sibi magis conscius, Vę mihi misero, inquit, quia tacui, ac reliqua, ut fugiã blasphemiã. Sed & Manue ueterem illũ inter iudices inuenio, & postea Petrũ ecclesiæ columen: illũ quidẽ dicentẽ, Heu uxor perimus, quoniam deũ uidimus. postq̃ maiorẽ uidit uisionẽ, q̃ sua ferret natura & uirtus. hũc aũt nequaq̃ saluatoris præsentiã & uirtutẽ ferentem, quã in piscatione una nauigantibus ostendit, ac propterea admirantẽ, nauigiumq̃ relinquentẽ, addita causa, quoniã homo peccator esset, & haudquaq̃ diuina apparitione & conuersatione dignus. Proinde quũ & Centurionis illud in Euãgelio audio, uirtutẽ exigentẽ, præsentiã uero recusantẽ, tanq̃ tectum eius, nequaq̃ dignitatem ac magnitudinẽ diuinã recipere posset, nequaq̃ ob timiditatem tristitiamq̃ hanc sum reprehendẽdus. siquidẽ oculi uiciũ nos, animæ aũt morbũ redarguit deus appropinquans: & his quidẽ lumẽ est, illis aũt ignis, unicuiq; secundũ materiã & qualitatẽ subiectã. quid uero deprehẽdimus in Saul? unctus erat, & spiritũ receperat, eratq̃ tũ spiritalis, ita ut nec ego alius q̃ ille tũ erat fieri uellem: sed & prophetabat, idq̃ adeo præter spem & tã inopinate, ut miraculũ illud abierit in prouerbiũ, nũquid & Saul inter ꝓphetas? quod & nũc quoq; audiri & dici solet. deinde uero nõ totũ se præbuit spiritui, neq; pure in aliũ cõuersus est uirũ, sicut & prophetatũ fuerat, sed in eo ueteris malitiæ, & praui seminis remansit scintilla, eratq̃ in eo pugna spiritus & carnis. uerũ quid cuncta illius tragice enumerare refert, nouistis spiritũ contrarium, & psaltem incantantẽ. sed & hinc manifestũ est factum, quod indignos nequaquam gratia tangit, nec organum improbum & plane dissonum. quoniam sicut dicitur, & ego credo, in animam maleficam nequaquam ingreditur sapiẽtia. Sed decorem seruare, & harmoniam haudquaquam iuxta opinionem meam parui operis existit, quemadmodum subinitium bene gubernari, & ut dignum est se gerere, propter humani habitus ac naturæ uolubilitatem & mutationem. Nam & sępius gratia ipsa, ut ex malis nostris quod misertimum est & maxime admirandum referam, superbiam inspirans & eleuans, à deo excidere fecit eos, qui non recte illi approximauerant. plerunq; enim quum eleuamur decidimus, ita ut propter excellentiã peccator fiat, aut peccatum, per bonum mihi mortem concilians. Hæc sunt quę mihi timorem iniiciũt, & amaritudine replent ac mœrore, idemq̃ mihi quod pueris in fulguris accidit coruscatione, nempe uoluptas ex spectaculo, stupore mixta. sed & spiritum pariter dilexi & timui, temporeq̃ indigebã ut ad me ipsum conuerterer ac euigilarem, partisq̃ fierem melioris ac tutioris, quo id quod me tristitia afficit extirparetur, quemadmodum ex semẽte zizania, ac cogitationes malæ cederẽt melioribus, ita ut spiritus superaret puritas, ac ita demũ is me assumeret, ac in suo haberet ministerio & seruitute, ad præparationem populi huius, ad gubernationem animarũ, ad doctrinam tam in sermone quàm opere & exemplo, per arma iustitiæ à dextris & sinistris, ad

aptitudinem pastoralem: quæ à mundo abstrahit, & ad deum perducit, quę corpus cõsumit, spiritui adiungit, quæ tenebras fugit, lumine gaudet, quæ feras expellit, gregem colligit, quę à pręcipitijs custodit & à desertis, ac in montes & sublimia perducit: de quibus mihi admirandus Micheas dicere uidet, à terra nos in alta nostra subleuans: Appropinquate em̃ inquit, montibus æternis, exurge & perge, quoniã nõ est tibi hic quies, tametsi uideat ijs qui in terra repunt & deorsum uergunt. Hanc igit pascendi artẽ, me ô amici docete. deinde uos pastores & cõpastores huius mihi date symbola, tuq́ pater cõmunis, qui multos tempore refecisti, & dedisti pastores. sed & tu meæ philosophię censor & iudex, uerũ tanq̃ philosophice meũ suscipe sermonẽ, nun qd in media deprehẽsi tẽpestate, & fluctibus iactati, pascere ualemus scienter, ac nutrire gregem? quandoquidẽ inter oues es humanissimus, si mihi nõ indignaris, quoniã irrationalis pasturæ participes sumus, aut inter pastores quoniã spiritalis facti sumus digni. habes nos quẽadmodũ desiderabas sub manibus, uicistiq́ insuperabilem, & ecce tibi cũ alijs sermo, quẽ sciens quæsiuisti, & laudans elicuisti, sępius tuos quoq́ redolentẽ sermones, quẽ etiã tanquã aggere cõdensasti. sed est in quo amicitiã inculpare possum. Verũ quis mihi ex cõmunibus iudicabit amicis? quis iudex est nõ suspectus? qui sententiam ferat iustã, & nequaq́ ut multi solent personæ rationẽ habeat. Iubes ut crimen proferam, nec ultra mihi sermonem remittis: accidit tibi ô admirande inenarrabile quid de nobis, & res ferè ineffabilis & incredibilis, ac nunq́ antea de nobis audita. siquidem nequaquã persuasi sumus, sed coacti. proh miraculũ, quomodo facta sunt omnia noua, & quantum nos separasti. quid uis ut dicã? thronum ne an charitatis magnitudinẽ? ueruntamẽ impera, prospere age & regna, pasceq́ nos pascentes, tanquam promptos qui te sequamur, & pastorali tua ducamur sublimitate ac sanctitate. ueritas enim dicet, etiã si quid cõtra legem ex dilectione fuerimus ausi, erga gregẽ tuã nos dilectionem doce, tuam curã ac prudentiã, tuam præfecturã, uigilias tuas ac carnis tuæ subactionẽ, spiritui obedientẽ, coloris tui qui ob gregem languet florem, mansuetudinis decorẽ, in negocijs tranquillitatẽ & humanitatem, rem quæ nequaq́ apud multos reperiri potest, nec quæ multa habeat exempla. prælia pro grege depugnata, uictorias quibus in Christo superasti. Enarra ad q̃ nã pascua grex sit cõpellendus, ad quos fontes eundũ, à qua pastura fugiendũ, quæ aqua declinanda, qui nam ducendi sint baculo, aut qui fistula, quando grex ad pascua sit agendus, & quando reuocandus, quomodo cum lupis sit pugnandũ, & quomodo cũ pastoribus in pace degendum: pręcipue tempore isto, quo pastores facti sunt insensati, & dispersæ sunt oues gregis, ut eadẽ cum sanctissimis deplorem prophetis. quomodo id quod debile est roborare, & quod ruinam minatur stabilire possim, ac quod aberrauit reducam, & quod perierat quæram, ac quod forte est custodiam. quomodo hæc discere & seruare ualeam, secundum sermonem pastoralem rectum ac no-

Gregorium alloquitur

strum

ſtrum. Cæterùm abſit ùt fiam paſtor malus, qui lac deuorat, & pellibus in/ duitur,ac pinguiora gregis iugulat aut uendit, alias uero oues feris & præci/ pitijs relinquit.abſit ut meipſum paſcam,gregem autem nequaquã,id quod præfectis ueteribus Iſraëlitici populi exprobratum eſt. Hæc me docete, his me firmate ſermonibus, cum his paſcite præceptis, ac quemadmodum do/ ctrina,ita etiam me ueſtris ſaluate orationibus, tam me quàm ſacrum hunc gregem,ad ſalutem meam,ueſtram autem gloriam,in die apparitionis & re uelationis magni dei,& archipaſtoris noſtri Ieſu Chriſti, per quem & cum quo ſit gloria patri omnipotenti,cum ſancto & bono ſpiritu, & nunc & in ſe cula ſeculorum, Amen.

ORATIO DIVI GREGORII NAZIANZENI QVVM A patre in conſortium aſſumptus eſſet.

s meum aperui & attraxi ſpiritũ, tradocp me ipſum ac cuncta mea ſpiritui,& opera, & ſermonem, & ocium, & ſilentium:me ſolum ſibi habeat,& manum,& mentem, & linguã ducat quò oportet,& quò ipſe uoluerit, ac rur/ ſus abducat unde oportet,& melius exiſtit. Inſtrumen/ tum dei ſum.Inſtrumentum rationale. Inſtrumentũ di/ co,quod artifici ſpiritui congruat,ac illi ſit pulſabile. heri in me operabatur ſi lentium,philoſophabarcp non loquendo:hodie pulſat mentem, ac ideo ſer monem effundam,ac loquendo philoſophabor.nõ enim adeo loquax ſum, ut dicere cupiam quum tacere oportet, nec adeo taciturnus & imperitus, ut in tempore ſermonis cuſtodiam ponam labijs meis, ſed claudo & aperio ia/ nuam meã,& menti,& uerbo,& ſpiritui,unicæ naturæ & deitati. Proloquar igitur poſtcp ita iubeor,loquarcp ad paſtorem hunc bonum, & ad uos gre/ gem ſacrum,quæ mihi dictu,uobis autem auditu uident̃ eſſe meliora.Quid tu indigebas cõpaſtoris? à te enim ſermo noſter incipiet,amicũ & uenerabi/ le caput,& Aaroni illo dignũ,à quo ſpiritale & ſacerdotale illud unguentum deſtillat,uſcp ad barbam & ueſtimentum,qui multos firmare potes, & ma/ nu ducere:ſiquidẽ manu ducis in fortitudine ſpiritus, ac baculum necnon ſu/ ſtentaculum ſpiritalibus ſubijcis operibus. Num hoc conſideras & audiſti? quod poſt Aaronem illũ uncti ſunt Eleazar & Ithamar, filij eius, nam Na/ dab & Abiud libenter propter blaſphemiam prætereo. Et Moſes adhuc ui uens Ioſue pro legiſlatore & duce ijs qui ad terram promiſſionis ducendi erant conſtituit. Nam quod Aaron & Hur Moſis manus ſuſtentabant in monte,ut Amalech debellaret̃, quum crux à longe ſub umbra & figura ſua eſſet deſignata,prudens prætereo,tanquam non admodũ ad noſtrũ faciens propoſitum: nam Moſes hos non legiſlatores elegit, ſed tantum adiutores orationis,& manuum laboris ſuſtentatores.quid autẽ corpus tuũ patit̃? aut in quo laborat? paratus enim ſum ad ſuſtentãdum.ſed ſuſtentaui & ſuſten/ tabo,quemadmodum Iacob ille,in benedictionibus paternis.Sed nunquid ſpiritus

Patrem alloquitur

spiritus defecit? at quis fortior est & feruentior, præcipue nunc quum carnem exuperat, eamque subegit, tanquam lumini officientem & aduersantem, necnon splendorem prohibentem. hæc enim ut plurimum inter se pugnare solent & opponi. nam quum corpus sanum est, anima ægrotat: quum uero anima floret, & ad superna respicit, uoluptates superantur, & cum corpore marcescunt. Proinde & aliâs ueterem tuam admiratus sum generositatem, quod nequaquam præcipue hoc tempore ueritus es, ne sub spiritus prætextu hæc facere censearis, nosque multis hæc carnaliter suscipere uideamur, quum tamen spiritualiter facere simulemus (quandoquidem multi in causa fuere, ut res hæc magna, & tyrannica, ac quæ fruitionem quasi habeat admirandam, sit existimata, licet minori etiam quàm hic nunc est, præfuerint ac imperauerint gregi, & qui plus calamitatis quàm oblectationis habuerit) uerum hoc amor efficit filialis, simul & innata tua simplicitas, quæ non facile suspicioni causam præbet, minus uero improborum calumnias admittit. tardum enim ad suspicionem mali est id quod non facile ad malum commouetur. & hæc de te sint dicta. nunc autem paucis populum hunc, siue tuum, siue meum alloquar. uiolenter sumus coacti fratres & amici, uestrum enim si non tunc, at nunc saltem appellabo testimonium. uiolenter cogimur, senectute patris, & amici (ut modeste loquar) bonitate. igitur quantum possibile est me adiuuate, ac manum date coacto, & sub spiritus desiderium protracto. hic enim fugas curas & solitudines pariet. sed & quietem animæ & corporis, ac mentem à sensibus ad se ipsam reuerti & conuerti faciet, ut immaculate deo frui & spiritus splendoribus pure fulgere possit, ita ut nihil terrenum admisceatur neque turbidum, nec quod diuino lumini officere ualeat: donec perueniamus ad fontem radiorũ qui illic relucent, ac sistamus cupiditates & desideria nostra, quum speculum à ueritate fuerit resolutum. hoc spiritus ob communem fructum in medium uult deducere, & ex eo commodum sumere, quod prosit alijs. insuper & splendorem suum publicare, deoque populum adducere acceptum, populum sanctum, sacerdotium regium, imaginem in plurimis purgatam. melius enim & plus esse censet, si deo tota depuretur ecclesia, quàm unus duntaxat homo. quemadmodum etiam plus est paradisus quàm planta una, & cœlum totum quàm stella unica, necnon corpus totum quàm membra singula. oportet enim, ut non solum considerentur propria, sed etiã quæ pertinent ad alios. quandoquidem & Christus ita fecit, qui quum in proprio honore ac dei forma permanere posset, non solum seipsum usque ad serui formam exinaniuit, sed & crucem turpitudine contempta sustinuit, quo passione sua iugum dissolueret peccati, mortemque morte mortificaret. illa siquidem desiderij sunt figmenta, at hæc spiritus documenta. Proinde quum medius inter cupiditatem & spiritum sim constitutus, nec habeam cui plus gratificer, uobis inuentum meum, quod mihi pulcherrimum uidetur & tutissimum, communicabo, quo me-

Episcopa

cum

cum consilium hoc expendere,& ueritatem deprehendere ualeatis. uisum sanè mihi fuit optimum & tutissimum, per mediam quandam uiam inter desiderium & timiditatem incedere, & illud quidem dare concupiscentiæ, hoc autem spiritui. id si fieret, censebam me non omnino fugisse ministerium, tanquam spreuissem charitatem: id enim periculosum esset: nec maius pondus sustulisse,quàm ferre possem:quum illud esset capitis alterius, hoc uero uirium maiorum,seu potius ambo essent secordiæ. Pietatis autem esse simul & securitatis,uiribus mensurare ministerium, & cibi instar illud, quod uires ferre possent,suscipere, quod uero ultra uires esset reijcere. ita enim corpori sanitatem, animæ uero contingere securitatem, si mensura obseruaretur in ambobus. ac ideo curam cum optimo patre subeo, ac tanquam pullus non penitus inutilis,aquilam magnam & altiuolantem uolatu sequor.nam post hac pennas meas spiritui dabo, ut illas ferat quò uoluerit, & quemadmodum uoluerit: nequaquam coactus, aut alterius arbitrio pertractus. siquidem suaues sunt labores patris hæreditate acquisiti, & dulcior est grex cui assueui,quàm peregrinus & alienus: addam & deo acceptior, si me non fallit amor,neq; mentem suffuratur consuetudo. nil enim utilius est & securius quàm quum uolentes præsunt uolentibus: quoniam ui adigi nequaquam legis est nostræ,nec aliquid quod uiolentum est,sed uoluntarium. hoc enim nec secularem principatum stabilire posset.quod enim ui subigitur, id se oblato tempore in libertatem uendicare solet: nostram autem non præsidentiam, sed institutionem, nil magis custodit quàm uoluntarium: uolentium enim & non coactorum salutis est mysterium. Hic ô uiri sermo,uobis à me simpliciter & cum omni beneuolentia est dictus, & hoc mentis meæ est secretum: uincat autem quod uobis & nobis prodesse debet, spiritu ducente nostra (rursus enim sermo illac regredit͛) qui deducit nosmetipsos,& caput, unctum oleo perfectionis, uni patri omnipotenti, & unigenito uerbo, & sancto spiritui, & deo. ad tempus enim lumen sub modio custodiuimus, & alijs diuinam inuidimus perfectionem. uerum nunc decet, ut illud supra candelabrum ponamus,quo omnibus luceat ecclesijs & animabus, necnon uniuersæ orbis plenitudini,non amplius coniectura perceptum, uel sub umbra designatum,sed & manifeste prolatum,postquàm perfectissima Theologiæ demonstratio, hac nos gratia dignos fecit, in ipso Christo Iesu domino nostro, cui sit gloria & potestas in secula.

AMEN

ORATIO DIVI GREGORII NAZIANZENI QVA SE EXCVsat quur tam diu à functione abstinuerit ecclesiastica, deinde populum ad uirtutis hortatur opera.

VAE nam hæc est tyrannis, qua semper per dilectionem cogimur? qualis mea est philosophia & sciẽtia, ob quam in singulis oppugnamur conuentibus? ego quidẽ nullam inuenio causam, licet meipsum undiq; expendam & excutiam, attamen in uno mihi conscius sum, forsitan non malo, tametsi quidam ignauiam illud uocitent. siquidem uoluissem omni tempore, præsenti demortuus esse uitæ, & uitã uiuere in Christo repositam, ac fieri negociator quidam magnus, omnibus quæ habebam diuenditis, quo margaritam emerem preciosam, ac fluxa & euanida pro stabilibus & cœlestibus dare possem. quæ negotiatio maxima est & firmissima, penes eos qui compotes sunt mentis. id ut mihi contingeret, unicuique cupienti, de cathedra cedere uolebam, ac tota uita puer & discipulus manere, donec à sermonibus uenerandis secernerem amaros. & hoc unum uel pręcipuum meæ fuit philosophiæ, siue ut quidam uocant, ignauiæ. secundum autem, quod & maximum est, postquàm sermonem multorum haudquaquam sermone continere poteram, necnon prouentum & promptitudinem quibus nunc omnes detinentur, ut doceant & loquantur ea quæ sunt spiritus, citra omnem spiritum: per aliam incedebã uiam, ut mihi persuadeo meliorem & faciliorem, nempe ut quiete, omnes exemplo taciturnitatis erudirem: quo illi qui magnum quid in nobis esse putarent, excellentiam uenerarentur: qui uero paruum, & momenti ferè nullius, in re eiusdem dignitatis modeste agerent. hæc meæ taciturnitatis ratio fuit. hoc perseuerantiæ nostræ mysterium. sed quid mihi accidit? hic me hac, ille uero istac trahit ac dilacerat, & de meis dijudicant laboribus, sermonem tanquam æs alienum, sine ulla recusatione exigentes, ac plus me diligũt quàm ipse me ipsum, suntq; omnes me sapiẽtiores, ac plus quàm ego sermonis & silentij tempus cognoscunt, afferentes nequaquam uobis dandam esse remissionem: ac non secus me feriunt obprobrijs, quàm ferrum lapide ignifero, donec ex parua scintilla, sermonum flammam accendant. Sanè quidam ex ipsis meliora etiam promittunt, ac magna pręmia sermonibus proponunt. primum enim se bene facere asserunt, quod deo & nobis conferant, ut ex sermonibus nostris oriatur fructus. deinde quod ipsi omnes propter inscriptionem, ad meam hæreditatem (si saltem mea sit paterna) ad meumq; pertineant ouile: quos admodum iniuria afficere uidear, nisi omnibus modis beneficijs demereri studeam. & quod pulcherrimum est, quod oporteat eos, qui in multis laborant sermonibus emendari, & hæc de sermonibus ipsis afferũt. proh quàm pulchra philosophia, cum qua me contendendo uincunt. proh quàm laudabilis retributio. uidete quale opus meæ sit taciturnitatis, quæ sermones ipsos deside-

desiderabiliores fecit. uidete fructum ignominiæ nostræ, utinam tanta utilitas è sermonibus nasceretur, quanta è taciturnitate. Cæterum postquàm ita uobis uisum est, uicistisque insuperabilem, & tropheum de mea erexistis philosophia, age aliquid silentio melius depromam. uerum nihil molle seu humile loquar, neque quod in multorũ auribus harmonia sit suauissima. si enim ita dissererem, nequaquam bene meis retribuerem amatoribus. sed quod ad modum sit uirile & bene resonet, & propter quod forsitan meliores euadetis, à carne ad spiritum translati, & sufficienter mẽte exaltati. Filij hominum quousque tardi eritis corde? siquidem ex uocalissimo Dauide exordium sumam: ut quid diligitis uanitatem & quæritis mendacium? magnum quid censentes uitam præsentem, & delitias, necnon gloriolam paruam, & humilem potentiam, falsamque prosperitatem, quæ non magis sunt habentium, quàm sperantium, nec horum magis, quàm eorum qui nihil expectant: & quæ non secus ac puluis uenti procella hinc & inde iactantur, & reiectantur, aut sicut fumus disparent, uel tanquam somnia deludunt, ac ueluti umbra calcantur. quæ quum absunt, nequaquam ab ijs qui nondum habent desperantur, nec quum adsunt fida existũt possidentibus. nunquam ne in cœlum aspiciemus? nunquam euigilabimus? nunquam ab oculis lippitudinem detergemus? nunquam cogitabimus quæ nam ueræ sint diuitiæ? & qualis sit splendor qui semper durat, & ubi sit dignitas, quæ nunquam excidit, qualis sit felicitas sempiterna, & ubi bonum inconcussum, quod non immutatur, & cui nullæ fieri possunt insidiæ. nónne hæc multo sudore & labore, si ita eueniret, assequi deberemus? Nónne si delitijs oblectari deceret, merito spe hac delitiose ageremus? num sanctos ignoramus martyres? necnõ alios omnes, qui totum occuparunt orbem, tanquam uincula quædam communia, & in quorum honorem præsens peragitur Panegyris, in qua celebrantur uulnera, & uincula, & tormenta, & ignis minæ, & gladiorum acies, & bestiarum ferocitas, & tenebræ, & inediæ, & barathra, & pecuniarũ direptiones, & membrorum amissiones, & tandẽ mortes ipsæ: quæ omnia illi alacriter sustinuerunt, tanquam in alijs decertarent corporibus, quo aliquid fierent, & hæreditatem quãdam assequerentur. nónne igitur cum spe eadem, pro brauio tanto, & sub agonothete tali, contra eundem decertare deberemus tyrannum? amarum illum, tam tunc quàm nunc animarum persequutorem, inimicum inuisibilem & hostem. nónne hac consolatione, & nos uiriliter in hoc mundo ageremus, tanquam in theatro aliquo communi? proinde si nos nõ tam celerem per pericula habeamus liberationem, at tamen quotidie proposita sunt nobis certamina, per quæ eisdem coronis digni haberi, aut quàm proxime ad illas accedere poterimus. Ego quidem unumquenque hortor, siue uir sit, seu mulier, senex uel iuuenis, ciuis aut rusticus, priuatus seu princeps, diues uel pauper, imò certamen ipsum uocat, ut omnes se prompte exuant, & non molliter se gerant uel cunctentur, aut tempus elabi sinant, quod iterum

reuocare impossibile existit.siquidem præsens tempus est operationis,futu-
rum uero retributionis.excitemini igitur.Surgite eamus hinc,saluatorem di-
centem auditis, qui non magis discipulos sibi ex terra Iudæa acciuit, quàm
deinde omnes hinc exciuit,& ad seipsum exaltatum, quemadmodum pro-
miserat protraxit.audiamus bonum dominum.mundana fugiamus deside-
ria,errantem fugiamus mundum, necnon mundi huius dominatorem. fia-
mus puri,factoris instar,honoremus imaginem,ueneremur uocationem,im-
mutemus uitam. cur nos ipsos humiles facimus, quum creati simus subli-
mes? cur uisibilibus immoramur? unusquisq; quantum possibile est fructifi-
cet deo, idq; omni tempore & Idea,tam uita quàm circũstantijs,iuxta men-
suram uirtutis sibi concessam,iuxta gratiam sibi datam: quo omnes uirtutis
mensuras,omnes unitates quæ illic sunt impleamus,tantũ colligentes,quan-
tum seminauimus,seu potius,tantum diuinis ingerentes torcularibus, quan-
tum coluimus.unus pecunias inferat, alius paupertatem. hic promptitudi-
nem,iste promptum suscipiat.hic opera laudabilia, alius contemplationem
sublimem.iste sermonem tempestiuum, ille silentium rationabile. alius do-
ctrinam irreprehensibilem,& uitam nequaquam cum doctrina dissidẽtem,
hic auditum credentem & benignum.alius uirginitatem purã, & quæ mun-
dana desideria penitus abscindat, iste nuptias castas, & quæ non omnino à
deo separent.hic ieiunium alacre,alius cibi fruitionem non intemperantem.
iste orationis assiduitatem,hymnis spiritalibus, ille curam indigentium. O-
mnes autem afferant lachrymas,omnes purgationem, omnes cordis eleua-
tionem,& cogitationes quæ se extendant longius. Sanè & simplicitatis pul-
cher est fructus, ac risus refrenatus, iraq; cohibita, & oculus modestus, ac
mens cui aberrare non conceditur. Nihil adeo paruum est, si deo fuerit obla-
tum,licet sit minimum,licet paruo precio dignum, cui penitus aditus dene-
getur,aut quod non suscipiat misericors ille, qui cuncta iusta nouit expende-
re statera.suscipit plantationem Pauli, tanquam Pauli, & Apollo irrigatio-
nem,& uiduæ assulos duos,& humilitatem publicani,& Manasse confessio-
nem.Porrò Moses tabernaculum compegit terrenum, quod exemplar erat
cœlestis, ad quod omnes offerebant, id quod eis præconis uoce mandatum
erat. quidam uero uouebant, & hic quidem aurum, iste uero argentum. at
alius lapides preciosos,in clamidem.quædam bissum tenuissimum,nonnul-
læ coccum bis tinctum.alij purpuram, quidam pelles arietum rubricatas.ali
quæ pilos caprarum ad usum tabernaculi, munus inter cætera uilissimum.
omnes uero quod unicuiq; siue uiro, seu fœminæ obtingebat. omnes sanè
offerebant,& nihil erat inutile, etiam quod pauperrimi inferebant.quapro-
pter & nos ita in hoc uenerãdo ecclesiæ huius tabernaculo faciamus, quam
dominus & non homo construxit,quæ diuersis uirtutis ędificata est pulchri-
tudinibus.& hic quidem paruum, alius uero magnum quid, omnes autem
pariter inferamus,in opus perfectum, in habitaculum Christi, in templum
sanctum

ſanctum,conſtruentes,& cùm architectura ſpiritus ſingula diſponentes. Cæterum nequaquam tantum inferemus quantum accepimus, etiam ſi intulerimus omnia: quandoquidem eſſe noſtrum ex deo eſt,ac etiam ut habeamus illud quod inferimus. hoc autem pulcherrimũ eſt & piiſſimum, quod deus nequaquam ex dignitate dantis, ſed uirtute & qualitate fructificantis menſurat donum. ne igitur expecta ut bonus fias, ſed iam fieri incipias. nec timeas ne indignus uidearis,niſi omnino indignus haberi uelis.hoc igitur inferas,ac re ipſa præſtes,illud uero animi ſuppleat promptitudo, interim uero rogato,ut tibi propter tenuitatem parcatur.ne conſpiciaris, inquit,coram me uacuus. nemo ſit ocioſus aut non fructifer, nemo anima ſterili & infœcunda. unuſquiſq; ex domeſticis, & iis quæ habet fructificet deo. Peccator pœnitentiam,qui bene currit perſeuerantiam, iuuenis continentiam, ſenex prudentiam,diues diſtributionem,pauper gratiarum actionem, potens alacritatem,exactor humanitatem:ſacerdotes induantur iuſtitia, ſeu ut rectius dicam induamur,ne diſpergamus pecora campi,nec corrumpamus,pro quibus bonus paſtor animam ſuam poſuit.qui oues ſuas cognoſcit, & ab iis cognoſcitur,ac propriis uocat nominibus,illasq; ad caulam ducit, & rurſus ex illa educit, nempe ab infidelitate ad fidem, & à uita hac ad requiem futuram. timeamus ne à nobis ſecundum comminationes iudicium incipiat, & ne accipiamus è manu domini peccata duplicia, ſi nos haud ingrediamur, ac inſuper eos qui ingredi ualent prohibeamus. Vos oues nolite paſcere paſtores,neq; ſuper terminos eorum eleuemini.ſatis enim uobis eſt,ſi recte paſcimini. nolite iudicare iudices, nec legem feratis legislatoribus. deus enim nequaquam deus eſt ſeditionis & confuſionis, ſed ordinis & pacis. Nemo igitur caput ſit, qui uix manus aut pes eſſe poſſit, ſiue membrum aliud corporis honorabilius. Sed unuſquiſq; fratres, in eo ordine in quo uocatus eſt permaneat,licet dignior etiam exiſtat; in illoq; magis præſentem amet claritatem, quàm ut eam quem non accepit quærat. Nemo qui ſine periculo ſubeſſe poteſt,imperare deſideret,nec ſubiectionis lex ſoluatur, qua tam terreſtria quàm cœleſtia ſunt colligata. neq; dominationem multiplicem ſine dominatione faciamus. Vos qui in ſermonibus uerſamini, nolite nimium cõfidere ſermonibus,nec in ſermonibus ſapere ſuperflua. Nec deſideretis in omnibus uincere male, nam quædam ſunt in quibus uinci eſt melius. date ſermoni ſermonem, facite illum armaturam iuſtitiæ, non doctrinam mortis. uos milites ueſtro contenti ſitis ſtipendio, & nihil præter id quod uobis eſt conſtitutum exigatis. hoc uos nobiſcum iubet Ioannes, magnus ueritatis præco, præcurſor, uox uerbi. Cæterum quidnam cibum uoco? regium nempe commeatum, & quæ ſecundum legem dignitatibus debentur dona. at ſuperuacuum cuius nam eſt? Ego quidem maledicere obmitto: uos autem, recte noui, intelligitis quid dicere uelim, Date Cæſari quæ Cæſaris ſunt,& dei deo.huic tributum, huic timorem, uos qui reipublicæ curam ge-

ritis: timorem autem quum dico, auaritiam prohibeo. Quid igitur magni (dicetis forsitan) lucrabimur? id quod omnium est maximum, & si uultis per me mediatorem, nempe spem optimam, & ea quæ in ciuitate superna sunt præcipua, non in hac parua, & inter ciuitates minima, cui nec dominari alicuius est momenti, ut modeste loquar, honorans illam quod nos nutriuit. quapropter ubi cuncta admodum sunt ueneranda & splendida, ibi primi fieri uelimus. uendicemus nobis splendorem qui ibi est, in sinu Abrahæ, potius quàm in hac ærumnis plena requiescamus. Iudicium iudicemus iustum, pauperis & inopis misereamur, simul & uiduæ ac orphani. liberemus occidendos, uel ut modestius loquar, ne occidamus ipsi: non despiciamus nobis supplicantes, à mensa usque ad animas: non negligamus male affectum, aut in portis nostris uulneratum. non exultemus ob aduersitates aliorum. non abominemur conseruum nostrum. non fiamus amici & fratres partis ditioris, ne doleamus in flamma, & uasto hiatu distemus à sanctis, ne rogare cogamur, ut Lazarus mendicus summo digito linguam nostram refrigeret, non tamen id assequamur. fiamus boni, misericordes, compatientes: domini bonitatem imitemur, qui solem suum bonis & malis oriri sinit, ac omnes pariter pluuia sua nutrit. ne aliorum paupertate ditescere quæramus, nec adeo à diuina exorbitemus æquitate: neque diuitias nostras ex aliorum colligamus lachrymis, à quibus tanquam rubigine & erugine consumamur, seu ut scriptura loquitur, quas rursus euomemus. quod si insatiabiliores sumus quàm decet, aut plus etiam iusto possidemus, impertiamur aliquid parui inde, ut inde ditescamus. Hæc igitur præcepta ad omnes pariter pertinent, & non solum ad eos qui tantum uersantur in publicis. siquidem communibus ægritudinibus, communia etiam conueniunt medicamenta. Proinde iuste nos inscribes, tu qui rerum nostrarum scriptor existis. scribe diligenter, non meos sermones, quibus nec parum inest emolumenti, nec multum gratiæ ac uoluptatis, sed populum meum, sancte & humaniter tempus ipsum, & si nil aliud, uenerans, quoniam saluator in descriptione nascitur. Exiuit enim, inquit, edictum à Cæsare Augusto, ut describeretur uniuersus orbis, & descriptus est: ascendit autem & Ioseph cum Maria sibi desponsata in Bethleem, ut & ipse scriberetur; propterea quod esset de domo & patria Dauid: tumque saluator nascitur, quæ res plane admiratione digna est, quod creator omnium ac dominus, in tam uili ac paruo diuersorio nascitur. timeamus igitur & nos mysterium, ueneremur dispensationem, & nos tempori aliquid impertiamur. nunc angeli gaudent, nunc pastores claritate circundantur, nunc stella ex oriente currit ad lucem magnam & inaccessibilem, nunc magi adueniunt, ac dona ferunt, necnon regem omnium cognoscunt, recteque stellæ de cœlesti testimonium perhibent. nunc Herodes insanit, & pueros interficit, ac per libertatem eos tollit, qui libertatem consequi debebant. Cæterum nos mansuetis aggregemur, & offeramus

Patrem suum alloquitur

mus illi qui propter nos pauper est factus, corpore etiam, non thus, siue aurum, uel myrrham, hoc ut deo, illud uero tanquam regi, istam autem sicuti ei qui nostri gratia mortis degustauit amaritudinem, sed dona mystica, & quæ longe uisibilia exuperant, nempe ut nil accipiamus, nec propter inopiam diuitijs aliquid concedamus, neq; figmentum figmenti gratia afficiamus iniuria. cum Christo scribaris, cum Christo expendaris, cum capite censearis, cum ratione rationare. Christus nuper tibi genitus est. deus est & homo fit, & cum hominibus conuersatur, quid nobis sermo iste ostendit? ut mihi uidetur, adhortatur eos qui talia credunt, quod deus maximis dispensationibus semper accedit, & ut descriptos honore afficeret, carne quoque cum hominibus conuersatur, & ut seruitutem nostram solaretur, beniuolentiæ quoque fert legem. hoc enim haud est prætereundum, quod & ipse didrachmam dat pro tributo, & non tantum pro se solo, sed etiam pro Petro, discipulorum honoratissimo, quoniam pro nobis homo factus est, ac serui formam assumpsit, & propter iniquitates nostras mortem quoque sustinuit. Et hæc quidem saluator, & qui uoluntate solum, quemadmodum deus saluare potest, quandoquidem omnia mandato inclusit. sed quod maius est, & dignius nobis indidit, compassionem nempe, & honoris æqualitatem. quur igitur nos discipuli Christi, mansueti illius & clementis, qui nobis in tam multis suum impertitus est ministerium, misericordiam domini non imitamur? nunquid non boni erimus conseruis nostris? quo & nos quoque simile quid consequamur, quom dominus nobis remetietur, quæ nos sumus mensi. Nónne proprias possidebimus animas propter clementiam illius? Proinde contenti simus, ut seruiamus liberis, tantumq; inter utrosque intersit, ut eiusdem sit modij & dominari, & subesse. & hi quidem imponant tributa, illi uero describãt. sed nec iniuria quidem sinantur afficere, & iniuste agere. alijs autem prouideatur ne aduersitatibus conflictentur, & concertationibus. & hæc circa unam sint imaginem & dignitatem unam, quo eiusdem uitæ hæredes fiant, pro quibus pariter Christus est mortuus. & hæc liberis sufficiant. Cæterum non ita relaxetur iugum, seu primi nostri peccati mulcta, tanquam perierit malitia, & prima illius constitutio, ut dormientibus nobis superseminet malignus zizania, quo principium peccati fiat negligentia boni, quemadmodum caliginis ubi lux desierit. huius causa est lignum, & amarus gustus, necnon inuidus anguis, & inobedientia, quæ nos ita damnauit, ut in sudore uultus nostri uiuere cogamur. hinc ego nudus sum & turpis, nuditatemq; cognoui, ac tunicam indui pelliceam, & è paradiso excidi, ac in terram sum conuersus, unde fueram sumptus. in hac aliquantisper fruor delicijs, quia mala mea cognosco, & ob paruam uoluptatem doloribus maceror indesinenter, contraqúe male armatum, & qui me per gustum distraxit, pugnare cogor. hæc sunt prauitatis meæ molimina.

Inde eſt, quod natus ſum cum labore, in quo & uiuo,& cūm quo diſſoluor. hæc prauitas mater eſt indigentiæ, hæc auaritiæ, hæc bellorum, bella uero tributorum ſunt patres. at illa, quod grauiſſimum eſt, damnationis. Cæterum nos nequaquam mulctam dilatemus, quom eidem obnoxij ſumus damnationi. nec alijs mali fiamus, nam clementiam mutuam à nobis exigit deus. proinde eſt & alia quædam deſcriptio, aliusq́ue ſcriptor, ſi forſitan de libro quodam audiuiſtis uiuentium, & libro eorum qui non ſaluantur: ibi cuncti inſcribemur, immo nunc ſumus inſcripti, ſecundum meritum uniuſcuiuſque, quemadmodum & uixit: ibi nil plus habent diuitiæ, ibi nil minus paupertas, non gratia, non inimicitiæ, non quicquid ex omnibus eſt pulcherrimum, propter quæ in hoc ſeculo iuſtitia peruerti ſolet. digito dei cuncti inſcribemur,& liber nobis in die reuelationis aperietur. ibi paruus continetur & magnus, ac ſeruus ſimilis eſt domino (ut Salomonis illud uſurpetur)& rex ſubdito,& ſcriptor ei qui eſt deſcriptus. ſed & ſplendor prope eſt, & maledictio. uerum tacebo, præterquàm quod qualia ſcribemus, talia & nobis inſcribentur. quod ſi inſcriptionem hanc meliorem tibi ipſi facies, nobis uideberis bonus & humanus. quid ad hæc dicis? quid ſcribis amicorum optime? ac qualia dogmata? quæ à communibus accepimus præceptoribus, quo populum hunc in multa doceremus poteſtate, poſtquàm nos deus ad meliorem ordinauit partem. non enim grauiorem dicere audeo. O tu qui ex patria & ſtirpe ortus es pia. O ſacrorum parentum planta ſacra. O radix filiorū plus etiam ſacrorum, quomodo tandem meos ſuſcipies ſermones? ſed quid nū perſuaſimus? aut longioribus agere neceſſe eſt uerbis? uerum hoc nequaquam coniecturare, ſed planè ſcire oportet, quod te ut plurimum mei habeant ſermones. etenim ſi nil aliud eſſet, cui poſſemus fidere, at ſaltem ſermonibus ipſis, qui te facile ad honeſta ſemper perducunt, ſiue imperantem, ſiue obſequentem. ſiquidem hoc eſt in quo ſapientes diſtant à multitudine. Proinde parum quid prædictis addidero: tu quidem mercedem meis dediſti ſermonibus, quem & dediſti, hi uero tibi tribuunt, & adducunt pauperes, totum chorum ſacerdotum, chorum philoſophorum, qui nullis coherceri poteſt uinculis, ſed ſolum corpora poſſidet, atqui nec illa penitus, qui nihil habent quæ ad Cæſarem pertinent, ſed omnia ad deum, hymnos, preces, uigilias, lachrymas, opes incomprehenſibiles, mori mundo, uiuere Chriſto, carnem exinanire, animam abſtrahere à corpore: his parcas etiam ſi pure deo reſtituas cultores numinis, & myſtas, necnon rerum cœleſtium inſpectores, primitias generis noſtri, teſtimonium fidei, coronas, margaritas precioſas, templi lapides, cuius fundamentum & lapis angularis eſt Chriſtus, pulchrum eccleſiæ dico ſupplementum, cui tu optime, necnon tibi ipſi, ac nobis omnibus conſule. has tibi diuitias à nobis accedere potius opto, quàm multos auri & argenti theſauros, quæ parumper

Rurſus patrē alloquitur

rumper

tumper durant, & paulopoſt euaneſcunt. & hæc uobis ſit meorum ſermo- num fructificatio, quæ & ſi ſpe minor exiſtit, noſtras tamen uires oſtendit. at uos mihi retribuatis quemadmodum & alia, id, quod ex collatione mea eſt maximum, nempe ut uobis nunc perſuadeatur, & minus meis indige- bitis ſermonibus, ſed per uoſmetipſos intelligetis dilectionis ac operum bo- norum incitamentum, tanquam ij, qui iam bonam ac clementem inſcriptio- nem, quæ illic eſt, ſunt adepti, & circa regem omnium choros ducunt. quod quidem ſolum eorum eſt opus, qui ibi ſunt inſcripti. miniſtremus ergo deo laudem illam unicam, patris & filij, & ſpiritus ſancti, contemplationeq́ꝫ, & animi eleuatione diuinitatis ſplendorem glorificemus, cui ſit gloria, honor, & adoratio in ſecula ſeculorum, Amen.

ORATIO DIVI GREGORII NAZIANZENI IN FVNERE CAESARII FRATRIS SVI DICTA

RBITRAMINI fortaſſis, patres, amici, ac fratres, tam re, quàm nomine ſuauiſſimi, alacriter me orandi munus hoc ſuſcepiſſe, quo ob fratrem defunctum la- chrymas uobis excutiam, ac luctum ciem, ſeu ut ſer- mones prolixos & ornatos, quibus multi oblectantur extendam, quo ex uobis quidam, tanquam collachry- mantes & condolentes, præparemini, ut ob meam calamitatem, dome- ſticam etiam, ſi ſaltem alicui talis quædam accidit, deploretis, & in animi afflictionibus, proprij doloris experientiam ſumatis. alij autem ut auditum cibent, & afficiantur uoluptate. neceſſe enim putant, ut calamitas hæc oſten dat, qualiter tandem ſe habeât noſtra, quoniam in alijs tam materia, quàm ſermonis copia, ſatis ſimus abundantes, prius etiam quàm ad ueram & altiſ- ſimam ſuſpiciamus rationem, ac omnia accepta feramus deo, à quo ſunt om nia, deumq́ꝫ præ cunctis accipiamus. Cæterum nil tale nos perpulit, nec ita de nobis ſuſpicari debetis, ſi ſaltem quid dextri de nobis ſuſpicari uelitis. nõ enim defunctum plus deplorabimus quàm fuerit decorum, quũ nec in alijs talia probare ſoleamus: nec etiam ultra modum laudabimus, tametſi mihi ſermo præ cæteris donum ſit chariſſimum ac peculiare, ſi ſaltem quid pru- denti charum eſſe debet, & præſertim fama, quæ meos ſermones diligere conſueuit, & non ſolum donum, uerum & debitum omnium debitorum iu- ſtiſſimum: ſed ſolum legem in talibus obſeruari conſuetam, aliqualiter deli- babimus, ita ut & lachrymas profundamus, obiter tamen admiremur. ſiqui dem hoc nequaquam à philoſophia noſtra alienum exiſtit, etenim memor eſto, inquit, iuſtorũ cũ laude, & pro mortuo effunde lachrymas, ac tanquam

aduerſa patiaris luctum inſtaura . id enim pariter nos & ab indolentia ſe/ parat,& ab immodeſtia.Deinde humanam oſtendemus imbecillitatem, & de animi dignitate faciemus uerba . demum debitam mœrentibus adhibe/ bimus conſolationem , doloremq́ue à carne ac à temporalibus ad ſpiritalia & æuiterna transferemus . Cæſario itaque parentes fuere (ut inde incipiam unde eſt conuenientiſſimum)quos omnes cognoſcitis,& quorum uirtutes ui diſtis & audiuiſtis,æmulamini,admiramini,& ignorantibus enarratis,ſi ſal/ tem aliqui ſunt homines , ex quibus alius aliam quandam accipit partem, quoniam impoſſibile eſt ut unus & idem omnia ſortiatur , nec illud linguæ unius opus exiſtit , etiam ſi quis admodum laboris & honoris ſit amator. Proinde multa illis ac magna ad laudis ſuperfuere gloriam , & ne ſuperua/ cua enumerare uidear,dum admiror domeſtica , unum uel omnium maxi/ mum,& præ cunctis aliis fuit dignum , pietas nempe , de caſtis illis loquor, & canis, & qui non minus propter uirtutem pariter erant uenerandi, quàm propter ſenectutem. quorũ corpora ob temporis laborabãt diuturnitatem, animæ uero deo adoleſcebant.Pater ex oleaſtro inſertus fuit in oleam.& ita de qualitate illius communicauit , ut ipſe alios quoque inſereret, quo crede/ rent deo,& curam gererent animarum . ſublimis inter populum hunc , ſub/ limiter purificatus . Aaron quiſpiam ſecundus , aut Moſes, dignus factus qui deo appropinquaret, & diuinam uocem aliis ſuppeditaret , ſtans à lon/ ge,manſuetus, ira uacuus, ſpecie tranquillus , ſpiritu feruidus , corporis effi/ gie conſpicuus , longe uero occultis uirtutibus opulentior . uerum quid uo/ bis deſignare neceſſe eſt eum , quem prius cognoſcitis ? nam ſi longe etiam ſermonem extenderimus , nequaquam tamen tantum dicere, quantum ille dignus eſt poterimus , & quantum unuſquiſque nouit, & ſermonem exigit, ac ideo melius eſt ſuſpitioni cedere , quàm à ſermone , miraculi magnitudi/ nem abſcindere . Mater autem ab antiquo & à maioribus deo erat dedica/ ta, & in ſortem uocata neceſſariam , nec ſibi ſoli , ſed eis etiam quos genuit, pietatem aſciuit,quum ex primitiis ſanctis ſancta quoque eſſet maſſa.adeo autem ſortem ſuam auxit,& abundantem reddidit,ut iam à quibuſdam (di cam equidẽ,licet ſermo ſit audax)nec mariti ſui perfectio, alterius quàm hu/ ius opus fuiſſe crederetur & diceretur.& ô miraculum,certamen pietatis,ma iorem & perfectiorem conferre pietatem uideretur. Sanè filios amabãt am bo, ſed longe plus amabant Chriſtum , ſeu potius Chriſti magis amatores erant quàm filiorum.unica autem eis natorũ erat fruitio,ut illi à Chriſto co/ gnoſcerentur,& ab eo nominarentur, unicusq; fortunatæ ſobolis terminus, uirtus & ædificatio in melius.Miſericordes erant,& compaſſionis affectu in ſignes . nam multa tineis , furibus , & huius mundi ſurripuerunt domina/ tori , quæ ex fragili hoſpitio in firmum tranſtulerunt habitaculum , ita , ut natis maximam colligerent hæreditatem , ſplendorem nempe ſeculi futuri.

prius

prius etiam quàm ad maturam peruenirent senectutem. uirtute & ætate pares, & diebus pleni, tam permanentibus, quàm iam elapsis. tantum autem utrique partes primas in terra non habuerunt, quantum inter se prohibuerunt, ne de primo honore contenderent. totius igitur felicitatis mensuram impleuerunt, præter nouissimam hanc, quemadmodum quidam arbitrantur, siue illam probationem nominare oportet, siue dispensationem. Cæterum adeo secure è uita migrare, & ad supernam transferri habitationem, nil aliud iuxta meam est opinionem, quàm præmissio quædam filij, qui ob ætatem plus quàm alij periculo obnoxius erat. Et hæc breuiter attigi, non quod illos laudare uoluerim, quum non ignorem, uix aliquem digne hoc facere posse, etiam si sermonem totum in solo laudis huius argumento absumere uoluerit, sed ut ostenderem Cæsario uirtutem à parentibus fuisse innatam. Proinde nolite mirari, aut minus fidem adhibere, quum ex talibus ortus fuerit parentibus, si tanta se laude exhibuit dignum, sed potius mirandum esset, si ipse ad alios respiceret, ac interim domestica & peculiaria negligeret exempla. Et prima quidem fuere talia, qualia esse conuenit eorum, qui ex stirpe clara sunt prognati, & quos præ cæteris bene uiuere decet. Cæterum media sciens prætereo, ueluti pulchritudinem, magnitudinem, & erga omnes uiri gratiam, mores præterea compositos, nil concinnitate sua à uocum harmonia distantes: quoniam nequaquam ad nos pertinet, ut talia admiremur, etiam si alijs minime parua uideantur, ac ideo ad reliqua sermone transeo, necnon ad ea quæ nec à uolente facile obmitti poterunt. Parentes igitur quum illum sub talibus educassent moribus, egregieqúe erudijssent, & reliquis deinde disciplinis satis exercuissent, multos ille tam celeritate, quàm naturæ felicitate exuperauit. uerum ne propter rerum harum memoriam lachrymas effundere cogar, & me animi passio præter pollicitationem minus philosophum esse redarguat, sciens hæc prætereo. Sanè postquàm peregrinandi tempus aduenisse uisum est, primum tum inter nos diuisi sumus, & ego in Palæstina, ob rhetoricæ permansi amorem: nam ea tum temporis egregijs florebat præceptoribus. at ille Alexandriam perrexit, quæ tunc quemadmodum & nunc uniuersæ doctrinæ officina esse uidebatur, & erat. uerum quod nam primum & maximum ex illius recenseam bonis? quidúe obmittam? ne sermonem re defraudem maxima. quis nam illo præceptoribus fuit fidelior? quis sodalibus plus dilectus? quis magis improborum fugit amicitiam & consuetudinem? quis plus cum optimis conuersatus est hominibus? necnon alijs qui ex patria eius erant clarissimi & notissimi, sciens quod consortia non parum, uel ad uirtutem, uel ad improbitatem occasionē præbere solent. Ob quę, quis est magis à principibus, quàm ille, honoratus? quis etiam à ciuitate uniuersa? tametsi propter magnitudinē eius omnia ferè abscondi soleant. quis modestia fuit notior? aut prudentia clarior? quodnam disciplinæ genus nō est scrutatus? seu potius, quod nam

nam,non solum sicut alter, cum quo unquam cohabitauit, quem non pau/latim meliorem reddiderit: non tantum æquales suos, & ætatis eiusdem, sed & seniores,& qui iam diu in disciplinis uersati fuerant. omnia enim tanquam unum exercebat, & pro omnibus unumquodque. nam argutos natura, laboris superabat assiduitate, & exercitatione præstantes, mentis acumine. seu potius celeres celeritate, & studio uincebat studiosos.eos uero qui ambobus his præstabant,ambobus etiam supergrediebatur.Sanè ex Geometria & Astronomia, necnon alijs disciplinis periculosis, id solum elegit quod utile erat,nempe ut ex harmonia perpulchra, & ordine cœlesti laudaret creatorem. quicquid uero ex illis nociuum esse uidebatur, ab illo declinabat.haud enim astrorum motui,siue præsentia,siue futura asscribebat, eorum instar, qui creaturam conseruam suam, super creatorem statuunt. at ipse omnia, quemadmodum & decebat, attribuebat deo, ac præcipue cursum illum cœlestem. Sanè quis adeo imperitus & contentiosus esse potuisset, ut illi in numerorum computatione, & admiranda medicina, quantum de naturalibus & complexionibus, necnon ægritudinum philosophatur principijs, ita ut radices extirpet, & repullulationem detruncet, secundas partes tribueret, & non potius optaret, ut ipse confestim post eius enumerationem, dignitatem ferret secundam: & hæc non sunt uerba quæ testimonio carent, sed & ortus & occasus, & quocunque ille postea deuenit, statuæ insignes illius existunt doctrinæ. Postquàm autem cunctam uirtutem, & mathesim, tanquam magnum onus, & omnifarias merces, in unicam suam congregasset animam, omnia ad suam misit ciuitatem, quo & alijs pulchram doctrinæ suæ collationem impertiret. uerum enimuero res interea accidit miranda, quam nec reticere queo: illius enim recordatio præ cunctis alijs potissimum me oblectat, quin & breuiter recensita, uobis quoque iucunda erit. Quum à matre discederemus, uoto illa materno, & quod filialis amoris index esset, optauit, ut quemadmodum nos ambos emitteret, ita etiam nos pariter reuersos uideret. siquidem coniugales apparebamus, & si non alijs, maternæ tamen orationi, & uisioni, digne inter nos colligati uidebamur, licet nunc male ab inuidia simus disiuncti. deo igitur sic disponente, qui preces exaudit iustas, & benignum parentum amorem erga filios honorat, nullo intercedente consilio, nullaque conuentione, ambo eodem tempore, hic quidem ab Alexandria, & per mare, at ego à Græcia itinere terrestri,in eandem reuersi sumus ciuitatem. Cæterum non multum intercessit temporis, quum Cæsarius tantum gloriæ in Byzantio (quæ nunc ciuitas in Europa præcellit uniuersa) est consequutus, ut & publicis honoraretur officijs, nuptiasque sortiretur splendidissimas,demumque in senatum legeretur. quin etiam quum ciuitas illa primaria, communi decreto legationem ad imperatorem magnum mittere uellet, legationemque illam primario ac eloquenti aliquo uiro ornare decre/
uisset

uisset, quo uete primatus curam gereret, & rationem dignitatis nominis sui habere uideretur, hunc elegit præ omnibus. sed & hoc electionis eius additum fuit narrationibus, ut illa digne ornaretur à Cæsario, incola & medico. licet ea inter reliqua sua ornamenta multis & magnis abundaret uiris, qui tam in philosophia, quàm alijs excellerent disciplinis. Cæterum de his satis. Proinde licet alijs casus ille, fortuito & sine causa accidisse uideri possit, quẽadmodum & multa alia in rebus humanis casu euenire solent, pijs tamen hominibus planè perspectum erat, accidẽs illud, nil aliud quàm piorum parentum opus esse, qui filios è mari & terra in unam orationis collegerant impletionem. Nos igitur nec illud ex Cæsarei rebus præterire uolumus, licet alijs fortassis parua & relatu indigna uideri possit, mihi uero & tunc, & nunc maxima est uisa, forsitan quia amor fraternus plus ad laudem est procliuus. quin nec unquam illam inter præcipua ponere desinam, quotiescunq; de rebus eius gestis uerba sum facturus. Ciuitas igitur illum in eo quemadmodum dixi habebat honore, nec eum quicquid accideret dimittere uelle asserebat. Verum ego, qui in omnibus Cæsario magnus eram & honorabilis, præualui, & ut parentibus explerem desiderium, ac patriæ redderem debitum, meoq; satisfacerem desiderio, uiæ illum sodalem & commercatorem assumpsi. Sanè non solum à ciuitatibus & populis honore est affectus, prouentusq; uarij, unà cum honoribus multiplicibus undique ad illum, partim affluebant, partim quoq; sperabantur, sed & à rege ipso, & iussionibus imperialibus, quæ ab illo ueniebant est honoratus. Tum temporis ego philosophari deliberaui, & mẽ uitæ adaptare supernæ, quo omnem gloriam humanam, tanquam grauem dominam, & ægritudinem abijcerem molestam, seu potius desiderium hoc antiquum erat, tametsi uita fuerit posterior. at ille primitias eruditionis patriæ suæ dedicare uoluit, quo ob laborem admiratione dignus haberetur. quin etiam gloriæ desiderio, necnon ut urbi præesse posset, quemadmodum mihi uidetur, regibus se addixit, nequaquam rem mihi faciens gratam, aut secundum meam agens sententiam. siquidem manifeste coram uobis fateor, longe melius esse & excellentius, ut quis deo adhæreat, quàm ut apud terrenos reges uel primas partes ferat. quamuis nec istud reprehensione dignum censeri debeat. etenim quanto res maior est, uerae incumbere philosophiæ, tanto etiam difficilior existit, & nequaquam multorum hominum, immo nec aliorum, quàm qui à diuina uocati sunt prouidentia, quæ ad illam prædestinatis, probe manum præbere solet. quin nec res est parua, si quis uel secundariam eligit uitam, sicque probitatis fit compos, ac maiorem rationem habet dei & salutis propriæ quàm splendoris inferni. quod quidem nec Cæsarium ignorasse scimus. In primo igitur medicorum statuitur ordine, non tamen ut multo degrauaretur labore, sed solum ut eruditionem suam, seu potius breuem quendam doctrinæ prologum ostenderet. hinc confestim amicis annumeratus est regijs,

ac magnos adeptus est honores. artis uero beneficium, sine ullo precio po-tentioribus est impertitus. uidebat enim quod nihil homines adeo euehe-ret quàm uirtus, & uirorum optimorum cognitio. hinc euenit, ut licet ordinis esset secundi, multum tamē in illo excelleret gloria. Sanè ob modestiam sin-gularem, omnibus erat charus, ac ideo præcipua illi concredebantur, adeo ut nec Hippocratis indigeret adiuratione, nec Cratetis simplicitas cum sim-plicitate illius conferri posset. cunctis autem plus quàm secundum dignita-tem eius uenerabilis erat. Semperq; rebus dignior censebatur præsentibus, ac maiori iam spei destinabatur, non solum ab ijs, qui in aula pollebant, sed etiam à regibus ipsis. Et quod maximum erat, nequaquam inter gloriam & delitias, animi eius corrumpebatur generositas, sed quum rebus multis ac magnis abundaret, una sola dignitas illi erat præcipua, nempe ut Christia-nus esset & uocaretur. cuius rei comparatione, cuncta reliqua illi ludus & nu-gæ esse iudicabantur. alia enim alijs, non secus ac in scæna ludibria arbitraba-tur celerrime augeri & dissolui, ac citius & facilius corrumpi, quàm durare, quemadmodum facile ex uarijs mutationibus uitæ, necnon è sorte sursum & deorsum rotante, cernere licet, solum autem proprium bonum ac firmiter permanens pietatem esse censebat. taliter itaq; Cæsarius philosophabatur, tametsi ageret in aula. talibusq; uiuebat cogitationibus, quibus etiam dis-cessit, soli deo cognitus, quod maioris esset pietatis, quàm ipse palàm præ se ferret, cui & hominem exhibebat occultum. Proinde ut cuncta alia obmit-tam, ueluti gubernationem eorum qui propter genus infortunate agebant, superbiæ despectionem, erga amicos honoris æqualitatem, coram principi-bus loquendi libertatem, pro ueritate certamina & sermones, quos multos contra multos habuit multoties, non rationabiliter solum, sed & admodum pie & feruide, unum eius notissimum præ cunctis recensere pergam. Insurre-xit contra nos imperator scelestissimus, qui primum contra semetipsum, pro-pter impietatem erga Christum insaniuit, iamq; omnibus alijs intolerabi-lis erat: non quod in perpetrandis sceleribus, reliquis Christi impugnatori-bus animi magnitudine par esset, sed quia persequutionem sub mansuetu-dinis occultabat figmentis, ac secundum tortuosum illum anguem, cuius & animam habebat, cunctis machinationibus, homines miseros in suum tra-hebat barathrum. Primus itaq; eius fuit dolus, & molimen primum, ne ob fidei certamina honorem assequeremur. siquidem ea generosus ille Chri-stianis inuidebat, quo tanquam Christiani pateremur, uerum tanquam ma-lefici plecti uideremur. Secundo uero aliud rei nomen imponere decreuit, quàm ut tyrannice fieret, tanquam turpitudo maior esset quàm periculum, quo homines sponte ad impietatem accederent: ac ideo quibusdam pecu-nijs persuasit, alijs uero dignitatibus, nonnullis autem promissionibus, ali-quos uero omnifarijs peruertit honoribus, quos tamen nequaquam regie, sed admodum seruiliter in omnium oculis exsoluit. Omnes autē uerborum

præstigijs

præstigijs, ac suijpsius decepit exemplo. Igitur & Cæsarium quoque multis tentare cœpit dolis. Proh dementiã ac stultitiam, quod eum qui Cęsarius ac meus frater esset, talibusq; prognatus parentibus, cõpilare speraret. Cæterũ ut parumper sermoni immorer, & oblecter narratione, tanquam ij qui mira culo adsunt: periclitabatur generosus ille, Christi munitus signaculo, magnumq; illius prætendebat uerbum. quin nec illius terrebatur aspectu, neq; ob adulationem abijciebat prudentiam: sed ad certamen paratus erat, ut sermone & opere contra illum cõtenderet, qui ualidus erat ambobus. Stadium igitur tale erat, & pietatis athleta tantus. agonothetes, hinc quidem Christus, qui athletam suis armabat passionibus: inde autem potens & callidus tyrannus, qui illum sermonum familiaritate seducere, & potestatis magnitudine terrere conabatur. spectatores autem utrinq; erant, & ij qui iam à pietate defecerant, & illi qui adhuc in illa perseuerabant. hi considerabant quorsum res esset euasura, & quisnam ex his duobus uictor esset permansurus, plus certamen æstimantes, quàm circa quos esset theatrum. Cęterum nolite timere, ne forsitan Cæsarius quid promptitudine sua indignũ patiatur, sed confidite, cum Christo enim remanet uictoria, qui & mundum superauit. quæ igitur tum ab utroq; dicta & proposita fuere, nunc quoq; referre pergerem: nam cuncta, ut intelligatis, honore digna censeo, quoniã rationes quasdam habent acerrimas, & nequaquam eloquentia carent, mihiq; non insuauiter memoriam refricant: uerum penitus à tempore & sermone sunt aliena. Postquàm uero Cęsarius omnes sermonis nexus, quibus illi utuntur, dissoluisset, uniuersamq; experientiam, tam occultam quàm manifestam, non secus ac ludum quendam in nihilum redegisset, magna uoce protestatus est se Christianum esse, ac mansurum semper. uerum nec sic quoq; imperator illum ablegauit: ingenti enim amore flagrabat, ut eruditionis Cæsareæ compos fieri, & illa ornari posset. unde & uulgare istud in omnium protulit auditu, ó parentes felices, ó filios infelices. postquàm & nos dignos duxit, ut sua honoraret ignominia, quorum doctrinam & pietatem iam pridem nouerat Athenis. ad secundam igitur aggressionem est reseruatus, nam tum iustitia diuina recte illum contra Persas armabat: ideoq; beatus ille exul ad nos est regressus, sine sanguine uictor, & magis ignominia quàm splendore clarior. hanc ego uictoriam longe maiorem & honorabiliorem, quàm magnam Iuliani potentiam, ac splendidam purpuram, necnõ preciosum illius diadema censeo. hacq; narratione plus efferor, quàm si uniuersum ei regnũ tradidisset. ille igitur malis cessit temporibus, & hoc secundum legis nostræ iussionem: quum enim tempus instat, ut propter ueritatem periculum subeatur, & pietas nequaquam propter timiditatem prodatur, iubet illa, ne pericula, quantum licet prouocentur, siue animæ nostræ requirantur, siue ab imminentibus cauere oporteat discriminibus. Cæterum postquàm caligo est dissoluta, & exterminium recte dijudicatum, ac uibrans romphea impiũ illum

E transfixit

transfixit, resq́ Christianorum ad meliorem statum sunt perductæ, quid dicere refert? cum qua gloria & honore, aut qualibus testimonijs, & quantis, ac tanquam magis gratiam tribuens, quàm accipiens, rursus à regibus sit susceptus. siquidem primum honorem secundus excepit. uerum reges tempus dissoluit, Cæsarij autem gloria semper durat, necnon honor illi à regibus habitus, qui inter se contendebant, cuinam Cęsarius magis domesticus esse deberet, ac nihilominus amicus ille uocabatur & notus. Hæc Cæsario à pietate pro pietate sunt retributa. audiant iuuenes & uiri, ac propter uirtutem eandem, ad eundem festinent splendorem (siquidem bonorũ laborum gloriosus quoq; est fructus) quibus talia propter studium, felicitatis pars etiã esse censetur. uerũ quale & illud inter eius fuit miracula? magnum tam paternæ quàm propriæ pietatis habens indicium. agebat in Bithynia, ubi nõ minimum à rege sibi demandatum administrabat officium, siquidem quęstoris fungebatur officio. hinc enim rex illi, ad principatum maiorem struebat uiam. quum uero eo tempore terremotus maximus, ac omnium quos fando audiuimus grauissimus, Niceam conquassasset, ac ferè omnes obruisset, ciuitatisq́ pulchritudinem penitus obscurasset, solus ipse ex illustribus, aut ualde pauci, à periculo est exemptus. sub qua calamitate salutem absconditt incredibilem, ac parua signa præ se tulit periculi, ita tamen, ut timorem, maioris salutis pædagogum acciperet, totusq́ supernæ fieret partis, militiam transmutans ex periculis, ac rependens sibijpsi regia. hæc secum uoluebat, ac diligenter sibijpsi inculcabat, quemadmodum etiam ad me scripsit, suadens ut tempus sumerem admonitorem, quod quidem nec aliud faciens, intermittam: interim tamen animi eius nobilitati inuidere cogor, quod ita manibus uolueret, ac anima illius adeo philosophica, rebus attereretur publicis, & solis instar obscuris tegeretur nubibus. Cæterum à terremotu illo est saluatus, ab infirmitate autem minime: nam homo erat, & hoc quidem proprium ipsius existebat, illud uero alijs etiam commune. hoc pietatis, istud naturæ. ac ita consolatio calamitatem præoccupauit, instruens nos, quod morte concussi admiranda, uenturi seculi gloriabimur salute. Et nunc uenerandus nobis Cęsarius salutem est adeptus, ciuis honorandus, mortuus laudandus, hymnis post hymnos præmissus ad martyrum gradus, cum pompa elatus, sacris parentum manibus honoratus, quum mater luminaris prælatione, calamitati pietatem opponeret, ijs uero qui lachrymis uincebantur, philosophia, quum psalmodiæ sedarent luctum, & anima nouiter recreata, quam spiritus per aquam transformauerat, dignum fructificaret honorem. Et hæc tibi ó Cæsari à me sit parentatio, hæ quoq; sermonum meorum primitiæ, quas tu celari sæpius incusasti, uerum in te ipso primum exerceri debebant. hic tibi à me fit ornatus, omni ornatu, quemadmodum certe noui, tibi charior. plus quàm serum stamina tenuia & mollia, quibus nec quum superstes esses, multorum instar gaudebas, sola uirtute decoratus. plus

quàm

quàm lini textura subtilis, plus quàm unguentorum effusio preciosorum, quæ & antea muliebribus linquebas delitijs, & quorum odorem uel unicus dissoluit dies. plus quoque quàm aliud quid paruum, & paruis honorandum, quæ hodie cuncta amarus hic abscondit lapis, unà cum corpore tuo perpulchro. Proinde referantur mihi certamina Græca ac fabulæ, quibus infelices honorantur ephebi, parua præmia, paruis proponentes certaminibus, ac cuncta quibus per homines & primitias, aut coronas, necnon flores nuper decerptos, abeuntes expiantur mortales, legi magis paternæ & irrationabilitatis affectui seruientes, quàm rationi. donum autem meum sermo est, qui forsitan futuro quoque excipietur tempore. nam semper durat, nec quenquam penitus abire sinit, etiam si ex hoc discedat seculo: semper honorandum, auditui & animabus commendat, ac manifestius quàm tabulæ, de sideranti imaginem repręsentat. & sic se nostra habent. quod si parua & minus digna existunt, scimus tamen deo acceptum esse, quicquid fit pro uiribus. & hæc quidem præstitimus, alia autem præstabimus, ac singulis annis nos qui superstites sumus, honores hos instaurabimus, ac defunctorum renouabimus memoriam. At tu nobis diuinum & sacrum caput, in cœlum ascendisti, ac in sinu Abrahæ (si saltem aliqui tales sunt) requiescis, angelorumqúe inspicis choros, necnon beatorum hominum gloriam & splendorem, seu potius unà choros ducis, & collætaris, omnia quæ hic sunt ab alto despiciens, & dignitates fluxas, & honores falsos, necnon errorem qui fit per sensus, ac uitæ huius circumrotationem, confusionemq́ ac ignorantiam, non secus ac in prælio nocturno, magno assistens regi, & illius lumine repletus: cuius paruum defluxum in hoc percipimus seculo, quale uel in speculis imaginari possemus, aut ænigmatibus: post hæc autem fonte boni ipsius perfruemur, pura mente, puram ueritatem intuentes: mercedemq́ hanc laboris, hic propter bonum exhausti, inueniemus, ut perfectius bono perfruamur perfecto, & illud cõtemplemur, quod quidem sacræ nostræ finis est disciplinæ, tam animæ quàm libri Theologici uaticinantis. Proinde quid adhuc reliquum est? nempe ut medelam, qualis per sermones fit dolentibus afferamus. & uere quidem magnum est remedium, quod à condolentibus procedit, præcipue ab ijs, qui eisdem animi passionibus detinentur: hi enim ad consolandum afflictos, uehementiores existunt. ad hos igitur potissimum noster dirigitur sermo, & profecto illorum gratia pudore suffunderer, si non, quemadmodum in alijs bonis cunctis, tolerantiæ etiam primas partes ferrent, & tanto plus, quanto magis filiorum amatores existũt: quoniam & præ omnibus philosophi sunt, & philochristi, ac ideo plus transitum ex hoc seculo meditantur, ac eos qui ex ipsis nati sunt edocent: seu potius totam uitam ita instituunt, ut illam nil aliud quàm solutionis meditationem arbitrentur. quod si calamitas rationem adhuc obscurat, & ueluti ingruens

De patre & matre loquitur

oculorũm lippitũdo,nequaquam decens cernere ſinit,agite uos ſeniores,con ſolationem ſuſcipite iunioris, ac parentes filij, & qui potius à talibus admoneri deberet,qui multos admonuerunt, & longo tempore experientiam collegerunt. Cæterum mirari nolite, ſi iunior ego, ſeniores monere audeam, nam & hoc ueſtri eſt beneficij,ſi canicie etiam accuratius perſpicere poſſum. Quanto adhuc ſenes uenerandi, ac deo appropinquantes, tempore uiuemus? quanto malis hic expoſiti erimus? neque enim uniuerſa uita humana longa exiſtit,ſi diuinæ naturæ, imperfecta hæc fuerit comparata, non quod uiuendi reliquum,& ſolutio, ut diximus,humanæ reſpirationis, temporalis etiam uitæ ſint nouiſſima. quanto nos tempore Cæſarius præuenit? quàm diu illum adhuc deplorabimus digreſſum? nónne & nos ad eandem feſtinamus manſionem? nónne confeſtim ſub eodem condemur lapide? nónne tantum in paucis his lucrabimur diebus, quantum plus mali, uel uidemus,uel patimur, aut fortaſſis etiam perpetramus? tributum commune, & inconcuſſum,naturæ legi exoluere oportet,& hos quidem abire,alios autem præuenire,ac quoſdam lugere,alios uero deplorari,& ab alijs accipere,quod impendimus alijs,nempe fructum lachrymarum. Talis uita noſtra eſt,ó fratres,& maxime eorum,qui temporaliter uiuunt. talis hic eſt ludus ſuper terram,ut qui non ſunt gignantur, & qui geniti ſunt diſcedant. Somnium ſumus, nequaquam ſtabile. phaſma quoddam incomprehenſibile. uolatus auis præteruolantis.nauis in mari, ueſtigio carens, cinis, uapor, ros matutinus.flos cum tempore uirens, & cum tempore marceſcens. dies hominis ſicut fœnum,& ipſe tanquam flos agri effloreſcit.recte diuinus Dauid de noſtra philoſophatus eſt imbecillitate.& in illis rurſus uerbis,Paucitatem dierum meorum annuncia mihi,& palmarum menſura humanos diſterminat dies. Quid autem dices ad Hieremiam? qui dolens matri quoque generationem improperat,& hoc ob calamitates alienas. Omnia uidi, Eccleſiaſtes inquit, omnia humana ſcrutatus ſum ratione, diuitias, delitias, potentiam, gloriam, inſtabilem illam ſapientiam, quæ plus fugit quàm retinetur. rurſus delitias, rurſus ſapientiam, poſtea hæc eadem ſæpe repetit, uoluptates uentris,delitiarum hortos,multitudinem ſeruorum, multitudinem poſſeſſionum,poculi miniſtros ac miniſtras,cantatores & cantatrices,arma,ſatellites, gentes ſubactas,tributa impoſita,ſupercilium regium,ac omnia alia, ſiue ad uitam neceſſaria, ſiue ſuperflua, quibus cunctos ante ſe reges ſuperauit, & quid de his dicit? omnia uanitas uanitatum, & afflictio ſpiritus, ſiue motus quidam animæ irrationalis,& diſtractio hominis,ex ueteri forſitan caſu damnati.cæterum finis ſermonis,totum enim audi,Deum,inquit, time, ibi totus ſtabilitur defectus, & ſolum hoc tibi ex præſenti uita lucrum accedit, ut per turbas uiſibilium & fluctuantium harum rerum, ad ſtabilia perducaris & immobilia. Ne igitur Cæſarium deploremus, quum ſciamus à qualibus

ille malis sit solutus, sed potius nosmetipsos, quod tot calamitatibus sumus relicti. & quidnam thesaurizauerimus? si minus legitime deo adhæreamus, ac currentia transcurrentes, nequaquam ad uitam festinemus supernam, terramque linquamus, quum adhuc in terra agamus, & spiritum qui nos ad alta euehit, minus rite sequamur. hæc quidem pusillanimibus peracerba, at ijs qui animo sunt uirili, admodum facilia existunt. quin & ita consideremus, Non dominatur Cæsarius, uerum nec aliorum subiacet dominio. non timetur à quibusdam, atqui nec molestum feret dominum, sæpissime dominari indignum. non congregat diuitias, at non obnoxius est inuidiæ, nec animam affligit, dum male colligit, semper tantum addere quærens, quantum prius possidet. talis enim ditescendi est ægritudo, ut terminum incrementi nullum uideat, sed semper potum sitiat, etiam quum bibit pharmacum. rationes Cæsarius nullas amplius assignat, sed rationes ipsum admirantur. non amplius in doctrina Hippocratis ac Galeni philosophatur, at nec in illorum contradictorijs. sed nec morbis infestatur, uerum non ex alienis calamitatibus dolores fructificat proprios. non uersatur in Euclidis, Ptolemæi, & Hieronis demonstrationibus, uerum non indignatur imperitis, quum producant etiam maiora. non doctrina Platonis, aut Aristotelis, siue Pyrronis ingenium exornat, nō Anaxagoræ, uel Cleanthis, seu Epicuri, aut nescio quorum aliorum ex stoa ueneranda, & Academia. cæterum nequaquam curat, quomodo illorum persuasiones soluat. Et quid opus est recensere alia? quum prædicta omnibus sint ueneranda, & perquàm accepta. non uxorem duxit, aut liberos procreauit, at illos non deplorat, nec ab illis deploratur, neque alijs relinquit, aut relinquitur calamitatis monimentum. Non assequitur hæreditate pecunias, at ipse hæreditas erit illarum rerum, quæ sibi utilissimæ existent, & quas ipse elegit, quo diues hinc emigraret, ac omnia secum ferret. Cæterum ô gloria ingens, ô consolatio noua, ô magnanimitas abundans, auditum est præconium, omni auditione dignum, matrisque calamitas propter pulchram & sanctam releuatur promissionem: illa enim cunctas Cæsarij diuitias, filio se donum ob parentalia dare promisit, ita ut nihil ex hæreditate illius expectare uellet. Nondum hæc ad consolationem sufficiunt? at maius adhibebo remedium. Sapientium credo sermonibus, quod omnis bona ac deo accepta anima, postquàm à corporis exoluitur uinculis, & hinc discedit, quàmprimum ad intellectum & contemplationem boni, quod ipsam manet, peruenit, tanquam à tenebris purgata aut lustrata, uel nescio quomodo dicere debeam, gaudio quodam admirando lætatur & exultat, ac hilaritate perfusa ad suum accedit dominum: tanquam à carcere quodam graui, uita nempe hac effugerit, ac à uinculis liberata sit molestissimis, à quibus mentis cohercebantur pennæ, quæ iam imaginatione sua felicitatem sibi reseruatam fructificabat, paulo uero post & cognatam recipiet carnem, cum qua illic con/

philosophabatur, à terra ei, & tradita, & credita, per modum quem ille nouit, qui hæc colligauit & dissoluit deus. hæc caro unà quoque hæreditario iure gloriam, quæ ibi est, sortietur: & quemadmodum malorum propter cognationem naturæ particeps fuit, ita & iucundorum quoque particeps erit, ac tota ab illa absumetur, & cum illa unum fiet, & spiritus, & mens, & deus, quod & à uita mortali & fluxa desideratur. Audi igitur qualia diuinus Ezechiel de compositione carnis & neruorum philosophatur, & quæ post illum Paulus diuinus de habitaculo terrestri, & domo non manufacta. ex quibus quidem illud dissoluetur, hæc autē in cœlo reposita permanebit. quin etiam egressionem à corpore, ingressionem ad dominum esse ait, obiterquē uitam hanc tanquam peregrinationem deplorat, ac propter hoc desiderat & festinat ut dissoluatur. quur igitur spe essem pusillanimis? quur temporalibus subiacerem? Archangeli uocem expecto, tubam nouissimam, cœli transformationem, terræ immutationem, elementorum libertatem, totius mundi innouationem: tum Cæsarium ipsum uidebo, non amplius peregrinantem, non amplius efferendum, non amplius deflendum, non amplius commiserandum, splendidum, gloriosum, sublimem: qualis & mihi sæpius per somnium es uisus frater charissime, & charissimorum optime, aut si hoc non uultis, formam repræsentans, siue etiam ueritatis. nunc autem obmisso luctu, ad me ipsum respicere incipio, ne quid luctu dignum, clanculum in me circumferam, ac ideo memetipsum considerabo. filij hominum, ad uos enim iam sermo dirigitur, quandiu graui eritis corde, ac ueloces cogitationibus? ut quid diligitis uanitatem, & quæritis mendacium? qui magnum quid, uitam præsentem, & paucos hos dies aliquot esse censetis, & à separatione hac placida ac suaui, tanquam à re aliqua graui & terribili abhorretis. Nunquam nosipsos cognoscere incipiemus? Nunquam ne umbratilia abijciemus? nunquam ad intellectum aspiciemus? nonne si rei alicuius gratia dolere oportet, contrarijs potius est tristandum? incolatu nempe prolongato, secundum Dauid diuinum, qui talia habitacula tenebrarum, necnon locum afflictionis & limum abyssi, ac umbram mortis appellat. quoniam sepulchris immoramur, quæ nobiscum circumferimus. quoniam tanquam homines morimur, peccati morte, quum facti simus diuini. hoc timore ego timeo. hoc ego die & noctu mecum reuoluo. nec me respirare sinit gloria uentura, ac iudicium: ex quibus illam desidero, donec dicere ualeo, Defecit in salutare tuum anima mea: hoc uero horreo, ac uehementer effugere cupio. illud autem nequaquam timeo, ne mihi corpus hoc destruatur, ac corruptum omnino pereat, sed potius ne gloriosum dei figmentum intereat. siquidem gloriosum est, ubi fuerit emendatum: quemadmodum ignominiosum, quum peccat. In quo ratio, lex, spes, eadem ignominia, qua irrationabilia sunt condemnata, & nihil plus quàm post separationem. quemadmodum recte conuenit malis & qui igne illo digni existunt. utinam mihi concedatur ut mem-

bra mea supra terram mortificem.utinam omnia in spiritus expēdam com/ moda:per angustamq́;,ac paucis peruiam gradiar semitam,& nequaquam latam & diffusam:quandoquidem quæ dehinc sequentur, splendida sunt & ingentia, ac spe maiora quàm ut digne explicari possint. Quid est homo quod memor es eius? quod hoc nouum de me mysterium? paruus sum & magnus, humilis & sublimis, mortalis & immortalis, terrestris & cœlestis: illa cum mundo inferno, hæc autem cum deo excelso: illa cum carne, hæc cum spiritu:cum Christo me sepeliri,cum Christo resurgere oportet. Chri/ sti cohæredem, ac filium dei fieri, deumqúe ipsum uidere. uerum quò nos procedens sermo produxit?parum deest, quin me animi passioni gratiam debere fatear, quoniam talia sum philosophatus, ac ideo resurrectionis fu/ turæ plus sum amator effectus. hoc magnum nobis uult mysterium, pro/ pter hoc deus homo & pauper factus est, ut restitueret mihi carnem, & sal/ uaret imaginem, reformaretqúe hominem: quo omnes unum fieremus in Christo, qui omnia factus est in nobis omnibus perfecte, quemadmodum & ipse est perfectus:ut non amplius uir & mulier existamus, non barbarus, Scytha,seruus, liber, quantum ad carnis pertinet signa, sed solum in nobis ipsis diuinum gestemus characterem, à quo & in quem sumus facti: tan/ tum ab ipso formati, & signati, ut ab eo solo cognoscamur: quod & fiet quemadmodum speramus, secundum magnam dei, magna tribuentis cle/ mentiam: qui magna dare solet, quum parua ab eo petuntur, nunc & in tempus futurum ijs, qui rite eum diligunt, qui omnia sustinent, omnia to/ lerant, propter dilectionem, & spem quam in illo repositam habent, qui in omnibus gratias agunt, à dextris & sinistris, in secundis & aduersis. quandoquidem ratio, sæpius hæc arma salutis esse nouit. illi animas no/ stras addicamus, necnon eorum qui ante nos sunt dissoluti, tanquam qui in uia iam fuere paratiori. Et sic quidem sermonem sistemus, uobis uero la/ chrymas. ad uestrumqúe iam festinabimus sepulchrum, quod à uobis Cæsarius donum habet, triste, & solum, quod parentibus ac senectuti in tempore suo fuerat præparatum, filij uero iuuentuti, & illi qui non inde/ center nostra dispensauit, præter conueniens donatum. Verum ô domi/ ne omnium, & factor, qui longe ab hac distas factura. O hominum tuo/ rum deus, & pater, & gubernator. O uitæ & mortis domine. O anima/ rum nostrarum custos & benefactor. O qui facis omnia, & artifici præpa/ ras ratione secundum tempus, & quemadmodum tu nosti, iuxta sapien/ tiæ tuæ profunditatem & dispensationem. Nunc quidem Cæsarium susci/ pe, peregrinationis nostræ primitias, siue nouissimum primum, tuis con/ cedimus rationibus,quibus omnia feruntur.suscipe & nos postea in tempo/ re opportuno, ac in carne nostra,quandiu id nobis conducit, guberna: susci/ peq́; per tuū timorem paratos,& nequaq́; territos,nec in die nouissima defi cientes,uiq́; inde distractos:quæ passio animarū mūdi & carnis amatricum

propria existit: sed prompte nos ad uitam quæ illic est longæuam & beatam excipe, in Christo domino nostro, cui sit gloria in secula seculorum, Amen.

GREGORII NAZIANZENI THEOLOGI ORATIO FVNEBRIS IN LAVDEM BASILII MAGNI DICTA

VVM BASILIVS magnus semper nobis sermonum argumenta præstiterit, plus enim meis celebratus est orationibus, quàm nemo unquam proprijs: restabat, ut nunc quoque seipsum in argumentum certaminis exhiberet maximum, ijs qui eloquentiæ operam impendunt. arbitror autem, si quis in ui dicendi experientiam facere, deinde illam uel mediocriter expendere, ac unum ex omnibus sibi argumentum præponere uoluerit, non secus ac pictores tabulas exemplares, solum hoc tanquam sermone dignum sumpturum, ac præ cunctis alijs electurum. tantum opus est de laude uiri huius dicere, nõ solum nobis qui iam pridem omni dicendi gloriæ renunciauimus, sed ijs etiam, quibus oratio uita est, & qui hoc unum ac solum curant, ut talibus excellant argumentis. sic ita de his sentio, & ut mihi persuadeo admodum recte. Cæterum si nunc sermonibus haud utar, ignoro ad quid aliud illis dehinc uti debeam, aut qua re mihiipsi plus gratificari possim, siue laudatoribus uirtutis, uel sermonibus ipsis, quàm ut uirum hunc admirer. Proinde satis mihi erit, si debitum hoc tantum delibauero. debitum enim est bonis, ac si quid aliud, inter alia de sermone sermo. illis enim pariter ad uoluptatem cedit, obiterq; adhortatio fit ad uirtutem. quorum enim laudes noui, horum & manifeste retributiones esse scio. in nulla igitur re ex omnibus accidit ut non sint omnium. at in sermonibus utrinq; res se male habet, siue ad dignitatem prope accedant, ac uim suam ostendant: seu plurimum destituant, quod omnino necesse est accidere ijs, qui uirum hũc laudant, ut re ipsa se uictos demonstrent, insuper eum quem laudandum susceperunt, sermonis ui præstantiorem esse fateantur. quæ igitur me ad dicendum perpulere, & ad hoc deduxere certamen, hæc sunt. Proinde nemo miretur, si ego post tanti temporis interuallum, ac post tot lauda tores, qui illum publice ornarũt ac priuatim, hoc fungor officio. anima enim diuina, & in omnibus mihi tam nunc, q̃ prius ueneranda, ignoscet. quemad modum igitur quũ adhuc nobiscum ageret, multa meorũ meliori omnino termino, & amicitiæ lege emendabat (haud enim me dicere pudet, quod omnibus uirtutis lex erat) ita nunc postq̃ super nos euasit nobis parcet, parcent & unà feruentiores è uobis uiri huius laudatores, si saltẽ alius feruentior est alio. nec hi solũ, uerũ omnes qui in laude hominis pares sunt honore. nõ enim ob negligentiã id quod decuisset est obmissum, nunq̃ enim tam negligentes

gentes, uel in uirtutis, uel amicitiæ erimus officio, neque aliis potius laudem cõuenire quàm nobis putabimus. uerum sub initium loqui cunctabar, dicatur enim ueritas, quemadmodum ij, qui ad sacra accedunt, prius quàm auditu & mente sint purgati. deinde non ignoratis (ad memoriam enim pariter reducam) quantum interim dum ueritatis sermonem exercui, sim periclitatus, bene coactus, & secundum deum forte peregrinus effectus: & neque ex sententia generosi illius ueritatis pugilis, ac nihil aliud spirantis, quàm sermonem pium, & orbis totius salutem. in ijs enim quæ ad corpus pertinent nequaquam fortassis confidendum esse dicere oportet, uiro generoso, & qui supra corpus est, priusquàm hinc transmigrauerit, & qui penitus nihili facit animæ bona, quæ à uinculis coherceri possunt: & ita hic sistantur, quæ ad responsionem spectant. non enim, ut arbitror, opus est ut prolixiores de illa fiant sermones, præcipue apud eos, qui manifeste nostra cognoscunt. ac ideo iam ad laudem ipsam est accedendum, sermoni uero deum illius præpono, ne uirum laudibus meis afficiam iniuria, neúe multum diuerse ab aliis incedam. tametsi omnes fortassis deficiemus, quemadmodum ij, qui cœlum & solis intuentur radios. Proinde si illum uiderem genere, & ijs quæ ex genere sunt gloriari, aut omnino re aliqua parua, & ijs quibus in terram respicientes extolli solent, alius utique heroum uideretur catalogus, si ea recensere uellemus, quæ de illo temporum afferre possemus serie. immo nec historijs concederemus, ut plus quàm nos haberent, sed & in eo planè præstaremus, quod eum nec fictionibus aut fabulis, sed rebus ipsis, quarum mihi testes existunt, ornaremus. siquidem multas nobis de eo Pontus ob patrem suppeditat narrationes, miraculaq; nequaquam priscis inferiora. multas etiam solum meum patrium, ueneranda Cappadocia, non minus iuuentutis altrix, quàm equorum generosorum procreatrix. Vnde nos generi paterno conferimus maternum. Sanè quinam numerosioribus aut maioribus ornati fuere præfecturis, administrationibusquè publicis? quinam in aulis regijs potentia plus floruerunt, & opulentia, necnon throni sublimitate, honoreque populari, ac sermonum splendore? quæ cuncta si uellemus, recensere possemus. siquidem nil essent Pelopidæ, & Cecropidæ, necnon Alcmeones, Æacidæ, & Heraclidæ, & quibus nil est sublimius. qui quum nihil ex domesticis manifesti, quod referre possent haberent, ad obscuriora confugerunt, dæmonibus quibusdam, ac deis, necnon fabulis proge nitores infamantes. quorum uenustissima fuere incredenda, planeq; credentium iniuria. Cæterum postquàm nobis sermo de uiro est, qui dignum esse duxit ut nobilitas secundum uirum iudicaretur, & nequaquam deceat, ut for mæ & colores ex se ipsis censeantur, aut equi generosissimi, uel abiectissimi: unum aut duo extraria depingemus, ex ijs quæ sub initio illi indita fuere, eaquè uitæ eius peculiaria, & quibus potissimum in loquendo gaudebat

bat: ſicqúe deinde ad ipſum conuertar. aliͦs igitur aliud ſit decus, ſiue generis, ſeu rerum ſingularum, minorum, ſeu maiorum, tanquam hæreditas quædam paterna, à longe, uel proxime incipiens, ac ad poſteros ſe extendens. Baſilio uero utriuſq; generis inſignia, fuere pietas. quod quidem nunc ſermo oſtendet. perſequutio erat, & perſequutionum ſæuiſſima ac grauiſſima. ſcientibus Maximinum dico, qui quum ex multis qui nuper fuerant pullulaſſet, omnes modeſtos fuiſſe oſtendit. ſiquidem multa flagrabat audacia, & ut impietatis coronaretur potentia, ſatagebat. hanc multi ex noſtris ſuperarunt pugilibus, & ad mortem uſque decertarunt, & ante mortem parumper, ſolum tamdiu relicti, ut uictoriæ ſuperuiuerent, & non unà cum certaminibus abirent, ſed aliͦs reſeruarentur. aliptæ uirtutis, martyres uiui, ſtatuæ ſpirantes, præconia tacita. multis igitur enumerandis, tempus quoque illud auo Baſilij ac parentibus, qui omnem pietatis exercuerunt uiam, pulchram hanc attulit coronidem. ſiquidem ita erant animati ac præparati, ut omnia facile ſuſtinerent ob quæ Chriſtus eos coronat, qui certamina, quæ pro nobis pertulit imitantur. quoniam uero oportebat ut certamen legitime peragetur, Lex autem martyrij perſequutis parcit & imbecillioribus, ne ultro ad agonem procedant: quum uero præſentes ſunt ne ſubterfugiant iubet. hoc enim audaciæ, illud uero eſt ignauiæ. in hoc ideo illi honorantes legislatorem, quid machinantur, ſeu potius ad quid feruntur à prouidentia, quæ cuncta illorum gubernat? ad ſyluam quandam in Ponticis fugiunt montibus, ſunt autem ibi quàmplurimæ, denſæ, ac late ſe extendentes, admodum paucis fugæ utentes comitibus, cibiq; miniſtris. aliͦ igitur temporis admirentur longitudinem, ſiquidem ut plurimum ibi, ut aiunt, ex fuga ſunt commorati, annos circiter ſeptem. paruo uictu, ac tenui, uti credere par eſt, & fortuito corpora ſuſtinentes, ſub dio in præcipitijs, frigoribus, & caloribus afflicti. deſertum præterea inhoſpitale, ab omniq; communione & ſocietate humana ſeiunctum, permoleſtum fuit iͦs, qui olim honorati & multis ſatellitibus culti fuerant. Ego uero quod his maius eſt & mirabilius, dicere incipiam. & nemo mihi fidem deneget, ſiue non magnum cenſeat, perſequutiones ac diſcrimina propter Chriſtum exantlata, male ſentiens, & admodum periculoſe. deſiderabant quippiam generoſi, & quod ad uoluptatem deſeruiret, temporis laborantes longitudine, & neceſſariͦs iam ſatiati. nec tamen ea quæ olim Iſraël pertulerunt, quoniam minime murmuratores erant, quemadmodum illi quum in heremo poſt fugam ex Ægypto affligebantur, tanquam Ægyptus melius eis quàm deſertum fuiſſet, quoniam abunde lebetes carnibus ſuppeditaſſet plenas cum aliͦs quæ ibi reliquerant. Lutum enim, & laterum fictio nullius tum momenti, propter ſtultitiam, penes eos erat, ſed alia tanquam magis pia & fideliora proferebant. nunquid ex incredendis eſt dicebant, quod quum miraculo

rum

rum sis deus, populum peregrinum & fugientem large pauisti in deserto, ita ut illi panem per pluuiam demitteres, & coturnice exsaturares, ac eos non solum necessarijs, sed & superfluis nutrires: qui mare diuisisti, & solem firmasti, ac flumina siccasti. sed & alia recensebant quæ fecerat. anima enim in talibus historias amare solet, & deum miraculis laudare quàmplurimis. ac ideo nobis cibum dicebant hodie largire, ac delicate nos pietatis pugiles pasce. siquidem multæ sunt bestiæ, quæ diuitum effugerunt mensas: quemadmodum olim & nostras, qui in his latitamus montibus. multæ etiam aues comestibiles, super nos desiderantes uolant. ex quibus quid à te, solum uolente, capi nequit? talia dicebant, & uenatio aderat, cibus spontaneus, inemptus, omnifarius. Cerui turmatim super tumulis apparentes, admodum ingentes, admodum pingues, admodum prompti ad iugulationem. solum hoc percipi nequibat, quod moleste ferrent, si non celerius aduocarentur. & hi quidem nutu trahebantur, alij autem ducebantur, quonam persequente, aut cogente? nemine. quibus equis? quibus canibus? quo latratu? aut clamore? aut quibus iuuenibus uenationis exitus præoccupantibus? legibus orationis ligati, & petitionibus iustis. quis talem nouit uenationem, ex ijs qui olim fuere, seu nunc sunt. proh miraculum, ipsi uenationis erant penuarij. quantum placebat, uoluntate solum detinebatur. quod uero superabundabat, siluis ad secundam remittebatur mensam. habebant igitur obsoniorum artifices frugales, cœnam decentem, conuiuæ grati, præambulum iam speratorum. miraculum præsens, ob quod ad certamen, pro quo hæc sustinebant, promptiores fiebant. & hæ meæ sunt narrationes. tu uero tuos mihi recense uenatores, Oriones, & Actæones, uenatores infelices, persequutor meus, qui fabulas miraris, & ceruam pro uirgine suppositam, si tibi aliquid tanti est ad contentionem, etiam si concedamus, nequaquam fabulam esse quæ narratur, quemadmodum sermonis reliqua & ualde turpia. quid enim opus erat retributione, si uirgo saluata erat, ut hospitum doceretur cædes, & inhumanitas pro humanitatis disceretur retributione. & hoc quidem tale, ex multis unum, & pro multis, ut meus est sermo. & illud percurri, non ut Basilio aliquid gloriæ adderem, nequaquam enim mare indiget fluminibus, ut in illud exonerent, licet multa influant ac magna. neque ut aliquid afferrem laudis ei qui nunc celebratur, sed ut ostenderem, quæ nam illi ab initio affuerint, & ad quale exemplum respiciens, tantum præcelluerit. etenim si magnum est alijs, ut aliquid à maioribus ad gloriæ accipiant splendorem, longe maius est illi, ut maioribus à se ipso aliquid addat, non secus ac fluuius currens. Cæterum de cognatione maiorum, non minus secundum uirtutis quàm corporis comparationem, multa quidem & alia extant indicia, ueluti pauperum sustentatio, hospitum exceptio, animæ per temperantiam purgatio, facultatum portio deo cõsecrata. res cui nondum tunc multi studebant, quemadmodum nunc ex primis

auctum

auctum & honoratum est exemplis.necnõ alia quę Ponto & Capadocibus impensa,satis ad multorum aures implendum forent.mihi uero bonorũ generatio filiorum,res uidetur maxima & clarissima. siquidem numerosam & pulchram prolem fabulę fortassis habent,nobis autem experientia hos contulit,ita factos,ut si & non talium essent parentes,sibijpsis sufficerent ad gloriam.talium autem existentes patres,& si ipsi non tam clari essent uirtute,omnes superarent prolis felicitate.equidem unum uel duos laude dignos nasci,naturæ quispiam asscribere posset:at præcellentia in omnibus, manifeste parentum laus est.Quinimmo beatissimus sacerdotum ac uirginum numerus ostendit,eos & qui nuptiali iugo sunt alligati,nullum damnum in æquali uirtutis excellentia perpeti.sed ob uitæ potius electionem,aut conuersationem talia facere.Quis igitur ignorat Basilij huius patrem, Basilium magnũ penes omnes nomen, qui optionem paternam est adsecutus (ne dicam solus)ac si quis alius inter homines: nam quum omni uirtute præditus esset, à solo filio prohibitus est ne partes haberet primas. Quis ignorat Emmeliam, quæ ab eo quod fuit nomen est sortita, aut facta quod appellata fuit. Vnde iuste concinitatis cognomine ornata extitit, quæ illud inter mulieres esse uisa est(ut breuiter dicam) quod ille inter uiros. ac ideo si necesse fuisset, ut omnino mos gereretur naturæ,& is quem nunc laudamus,hominibus daretur,quemadmodum olim ueterum quidam, qui à deo ob communem utilitatem orbi sunt concessi, nequaquam conuenisset ut ex alijs potius quàm talibus nasceretur parentibus.neque ut ij ab alio magis quàm hoc parentes nominarentur. Cæterum quicquid ipse recte egerit, iam enumerare incipiemus:nam postquàm laudis primitias, lege persuasi diuina, quæ parentibus cunctum honorem tribuere iubet,commemorationi horum dedimus,ad illum iam transibimus.hoc tantum addentes, quod & omnibus uere dictum uideri puto,qui illum cognorunt:nobis,quum eum laudamus,sola eius uoce opus esse.ipse enim materia est splendida laudantibus, solusq; materia sermonis uiribus dignus. Pulchritudinem uero,fortitudinem,& staturæ proceritatem,quibus multos gaudere uideo, laudare uolentibus, & ijs relinquo, qui rebus student minutis, & circum corpora uolutantur: non quia his minus quàm alius quispiam præditus fuerit,quum adhuc iuuenis esset,ac nondum carnem philosophia perdomuisset: sed ne mihi quemadmodum inexpertis accidat pugilibus,qui uires temere & superuacaneis euacuant certaminibus,ac ideo inferiores suo tempore inueniuntur, in ijs, ex quibus uictoria acquiritur, & ob quæ coronæ pronunciantur. quæ autem arbitror, nequaquam uideri superuacue dici,ne oratione à scopo aberrem, ea quoq; laudabo.arbitror igitur cunctos fateri,qui mente sunt præditi, institutionem disciplinarum, primum ex bonis nostris esse: non solum generosiorem illam, & nostram,quæ omnem sermonis fastum & contentionem despicit, solaq; salutis & rerum intellectualiũ continetur pulchritudine: sed & externã, quam

Emmelia concinnitas uel morigera

Christiani

Christiani pleriq; tanquam insidiatricem ac deceptricem, & quæ à deo segreget despiciunt, male sentientes. quemadmodum enim terra & cœlum, necnon aër,& similia, non ideo sunt contemnenda, quia quidam male his sunt abusi,pro deo ea quæ dei sunt uenerantes, Ita etiam quicquid utilitatis ex philosophia percipi potest, id omne ad uitæ usum fructificare debemus. ita tamen,ut periculum effugiamus, & nequaquam contra creatorem creaturam,iuxta insipientes, cõcitemus:sed ex opificio opificem deprehendamus, & sicut diuinus inquit Apostolus, omnem intellectũ Christo captiuemus. quemadmodum igitur ignem, & cibum, ac ferrum, necnon alia per sese nec utilia aut noxia esse scimus,sed quemadmodum uidetur utentibus: quin ex reptilibus medicamenta etiam quædã theriacalia temperamus ad salutem: ita & in illis.siquidem indagationem & cõtemplationem suscipimus: quum autem ad dæmones & errorem perducit,necnon perditionis profundũ,contemnimus.nam licet hæc nequaquam nobis ad pietatem prosint,ex deteriori tamen id quod melius est seligimus,ac sermonem nostrum cum illo roboramus.haudquaquam igitur disciplinæ sunt uituperandæ,quemadmodum nonnullis uidetur.sed rudes & imperiti,& qui ita habent sunt negligẽdi. uellent enim omnes tales,quales ipsi sunt esse, quo in communi ignorantia latere & inscitiæ argumenta effugere possent. Cæterum postq; hæc pro confessis habentur,age de Basilio ipso cõsideremus.In prima itaq; ætate,à magno patre, quem cõmunem tum uirtutis præceptorem Pontus elegerat institutus est & formatus,formatione optima & purissima.quam diuinus Dauid recte diurnam uocat,quoniam nocturnæ opponitur. sub hoc igitur admirãdus ille,tam uita quàm sermone auctus in utrisq; coaluit. nequaquam ob Thessalicum antrum, tanquam uirtutis officinam glorians,nec ob Centaurum quendam superbum,heroum præceptorem,nec quod lepores uenari,uel hinulos cursu superare, aut ceruos capere ab eo didicisset, siue ut in rebus bellicis fortissimus esset,aut optime equos domaret,eodem pullo & magistro utens,uel ceruorum & leonum medulla,à fabularum nutriretur fictoribus:sed disciplinas didicit circulares,obiterq; pietatem exercuit.& ut breuiter dicam, ad futuram perfectionem, à disciplinarum perductus est principio.qui enim uel uitam solum recte instituunt, aut eloquentiæ tantummodo student, ita ut alterũ omittant, nihil mihi à monoculis distare uidentur, quibus magnum est nocumẽtum, maior uero turpitudo, quum quempiam inspiciunt,seu inspiciunť.quibus uero contingit,ut in utrisq; excellant & sint idonei,ij illud etiam assequuntur,ut perfecti euadant,& cum beatitudine uiuant futura.Proinde & illud Basilio contigit,ut ad bene uiuendum domesticum uirtutis haberet exemplum,ad quod respiciens, cõfestim optimus euasit:quemadmodum pullos uidemus equinos, necnon uitulos, simul ut nati sunt matribus suis alludere: eodem modo & ipse equino quasi hinnitu, patrem circumsiliebat,nõ multum summis uirtutis moribus inferior.aut si ma

uis quemadmodum in adumbratione picturæ,ubi mox futura pulchritudo figuræ indicat̃,& ante diligentiæ tempus ea quæ diligẽtiæ sunt præsignant̃. Postquàm autem abunde disciplinis illis instructus fuit, ipsumq́; nihil pulchri effugit,quum nec apibus cederet laboriosis, quæ ex cunctis floribus utilissima colligunt,ad Cæsariensem profectus est ciuitatẽ,quæ eo tempore disciplinarum florebat institutione. splendentem illam dico,& nostram, quoniam & ipsa meorũ sermonum ductrix est, & institutrix,ac nõ minus sermonum metropolis existit,q̃ earũ ciuitatum quæ illi subsunt,& super quas habet potestatem,quã si quis uirtute priuaret sermonum,illi etiã quod pulcherrimum habet,& peculiarissimum aufferret.aliæ enim ciuitates,alijs exultant ornamentis,siue uetustis,aut nouis,secundum quod (ut arbitror) fabulis celebrantur,aut spectaculis.hanc autem sermones notam reddunt,perinde ac signa in armis,siue fabulis.reliqua uero ij referant,qui uirum apud eos erudiebant,& institutione fruebantur.sed qualis fuit erga pręceptores? qualisq́; erga coëtaneos? hos quidem æquabat, illos autem omni doctrinæ genere superabat,ita ut paruo tempore apud omnes laudis gloriã referret, ac tam populo,q̃ ciuitatis primoribus maiorem eruditionem,q̃ ætatem,maioremq́; morum grauitatem,q̃ eruditionem ostẽderet. Rhetor inter rhetores,etiam ante thronos sophisticos.Philosophus inter philosophos,etiã ante dogmata philosophica.& quod maximũ erat, sacerdos Christianus, & ante sacerdotium etiã.tantũ illi in omnibus tribuebatur ab omnibus.eloquentiæ uero studium ei superuacaneum erat,ex eo tamen tantũ decerpsit, quantũ illi ad philosophiã nostrã opus erat.quoniam & uis huius,ad intelligendorum demonstrationem est necessaria.siquidẽ mens,motus est ineffabilis torpentiũ: philosophia autem studium,& mundo perire,ac deo adiungi, ijs qui pro infernis superna cõmutant,instabilibusq́; ac fluxis,stabilia præferũt & manẽtia.Inde Byzantiũ profectus est, ciuitatem orienti præsidentem. ea enim sophistis & philosophis præcellebat clarissimis, quorum fortissima quæq; ob naturã uersatilem & ingentem breui collegit tempore. Hinc ad sermonũ parentem Athenas à deo mittit̃.Athenas inquã,quæ in disciplinis pulchrã habent insatiabilitatem,mihiq́; aureæ sunt,& bonorũ, ac si alicui alij hospites. hæ enim mihi uirum hunc cognitum reddidere, licet nec antea ignotum: quumq́; eloquẽtiam quærerem,felicitatem retuli:& licet per modum alium, idem tamen mihi euenit quod Saul. qui quum patris quæreret asinos, regnum inuenit,dum præter opus destinatum, maius quid opere mercaretur. Sanè recte sermo noster hucusq; cucurrit,& per uiam delatus est planã, admodumq́; facilem & regiam, in laudibus uiri. dehinc uero ignoro, qualiter sermone utar, aut quò me conuertam.habet enim sermo contrariũ quid nobis. desidero enim hic postquàm in hunc incidi sermonem, ac tempus hoc nactus sum,aliquid à me ipso prædictis adiungere, ac parumper narrationi immorari: unde & quomodo, à qualiq́; principio nostra inceperit amicitia,

aut

aut si magis proprie loqui oportet, conspiratio & coadunatio. nam & uisus haud facile à iucundis diuelli solet spectaculis: si uero uiolentia quadam abstractus fuerit, iterum illac refertur: quemadmodum sermo à narrationibus suauissimis. proinde licet magnitudinem timeam conatus, modeste tamen, & quantum possibile est uerba facere studebo. si uero alicubi ob nimium cogemur desiderium, affectui nostro parcendum erit, quum omnium affectuum sit iustissimus, ac passionibus haud affici, damnum censeatur, ab ijs qui præditi sunt mente. Habebant igitur nos Athenæ, perinde ac defluxũ quendam fluuiatilem, ab uno patriæ fonte, in diuersas diuisos terras, rursusq; in unum, tanquam ex præscripto dei motu conuenientes. ego autem paulo prius aduenerā, illeq; cõfestim post me multa & præclara spe exceptus. nam multorũ celebrabatur linguis, prius etiã quàm ueniret, singulisq; magnum erat, præoccupare eum cui studebant. uerum nil oberit, si sermoni narratiunculam quandam breuem, tanquam condimentum aliquod addamus, quo scientibus memoriam refricemus, ignorantibus autem doctrinam impertiamur. Athenis ex iuuenibus quàmplurimi, imò modestiores etiã, circa sophisticam desipiunt. non ingenerosiores solum, & nomine obscuri, sed generosiores iam & clariores. non secusq; ac multitudo inter se decertãt, quum motibus præditi sint iuuenilibus, & haud facile cohiberi possint. ac ideo uidere est idem illis accidere, quod & equorũ ac spectaculorũ amatoribus, in cursu equorum aduersariorũ. saltant enim, clamant, puluerem in cœlum spargunt, in aurigas sedentes, aërem uerberãt, equos digitis tanquam flagellis cũ coniungentibus coniungunt. & quum nullius sint domini, facile inuicem concedunt, aurigas, equos, stationes equorũ, præfectos. ac quinam sunt illi? ut plurimũ indigentes ac pauperes, & qui nec tantum habent, ut uno sustineantur die. eodem modo & ij, in his admodum pro doctoribus suis confli ctantur, & aduersarijs indignantur: quo ipsi plures existant, ac doctores, quorum illi curam gerũt præcipuam, locupletiores reddant. quæ res admodum absurda est, pariter & infelix. præoccupantur enim ciuitates, uiæ, portus, montiũ summa, campi, nouissima quæq;: nec quicquam est in tota Attica, aut in Græcia reliqua, quod non in partes cedat, cũ incolis quàmplurimis, nam & hos studijs suis addictos habent. quum igitur quispiam in manus horũ incidit exploratorum, quod uel ui accidit, uel uoluntarie, hæc lex illis est Attica, & ludus serio permixtus. primũ enim hospitio excipitur à præoccupante aliquo, uel amico, aut cognato, siue patriæ eiusdem, aut ijs qui admodũ in sophistica præcellunt & captionibus. idq; pręcipue in honorem fit eorum, quoniam & hæc illis merces est, ut studiosissimos adipiscantur. deinde nugis agitur, ab omni uolente. hæc ut arbitror ideo faciunt, quo fastum eorum, qui nuper aduenerunt contundant, & sub initium eos sibi morigeros reddant. alij igitur nugantur proteruius. alij uero rationabilius, secundum quod plus ciuiles sunt aut agrestes. & res quidem illa ignorãtibus timorem incutit, & immitis

uidetur.at præſcientibus admodum ſuauis & humana.maior enim oſtenta tio eſt,quàm opus rerum de quibus concertatur. Deinde per forum ducitur cum pompa,quæ talis eſt: ij qui adoleſcentis ad balneum ſunt præcurſores, ſeipſos in ordinem redigunt,ſecundum cognationes ſeriatim,quum uero ap propinquant,multo utuntur clamore,ſaltantq́ tanquam inſanientes: iubet autem uox illa,eos non ultra progredi,ſed conſiſtere tanquam balneum eos minime capere uelit,ſimulq́ portas calcibus pulſant, ſtrepitu iuuenem per terrentes:deinde ingreſſum concedentes, ita iam libertatem præſtant. ac ex balneo honore æqualem,& tanquā unum ex eis ſuſcipiunt. hocq́ eis ex ludicro illo iucundiſſimum eſt, ut quàm celerrime ea quæ perturbant reconcilientur & diſſoluantur.Ego igitur tum meum ac magnum Baſilium,non ſolum ob reuerentiam haud deduxi, quum eum uiderem moribus conſtantiorem eſſe,& ſermonibus plus idoneum:ſed & alijs qui iuuenem illū haud cognoſcebant,perſuaſi,ut idem facerent. ſiquidem à multis confeſtim habitus eſt uenerabilis,auditu præcognitus. Vnde accidit,ut ſolus ferè ex aduenis, legem illā effugerit,dignior uiſus honore hoc iuuenili. & illud amicitiæ noſtrę fuit præludium,hinc cōſortij noſtri ſcintilla,ſic inuicem fuimus ſauciati.Inde tale quid euenit,nam nec hoc nobis eſt prætereundum. Armenios nequaq́ ſimplex hominum genus eſſe inuenio,ſed admodum uafrum,& ſcopulis ſeu aris ſimile marinis:ex quibus multi eum conueniebant familiares,& ſodales quidam,etiam ob amicitiam priſtinam & paternam. ſiquidem in eodem ludo uerſati fuerant literario.accedebant igitur cum amicitiæ fictione, ſed inuidia,& nequaquam beniuolentia eos inſtigabat. Interrogabantq́ eum contentioſe potius quàm rationabiliter,ac illum per primum conatū ſibi ſubijcere quærebant, ſuperiorem uiri laudem cognoſcentes,præſentem uero honorem minime ferentes.moleſte enim ferebant,quum iam pridem philoſophicam ac tritam ſumpſiſſent ueſtem,molliterq́ ſuſurrare didiciſſent,ſi nō plus hoſpite haberent ac iuuene.Ego autem nimius Athenarū amator, & uanus (ignorabam enim,quod hæc ob inuidiā fierent, ſed fictioni credebā) quum iam aures demitterent,ac tergum uerterent (indigne enim ferebam Athenarum gloriam in illis diſſolui,& adeo cito contemni) iuuenibus opem tuli.ſermonem enim inſtauraui,& illis à me ipſo robur præſtiti. ſiquidē parua quædam additio,omnia poteſt in talibus,ita ut in pugna ſimili,æqualia ſermoni capita conſtituat.uerum poſtquàm cognoui,quid ſub diſputatione illa lateret,neq́ enim iam tolerabilis erat,ſed palàm ſe denudabat, confeſtim immutatus fui, ac pupim cohibui, illiq́ adſtiti,& uictoriam in alteram partem inclinare feci.at ille cōfeſtim ob rem hāc gauiſus eſt,ſagax enim erat, ac ſi quis alius,alacritateq́ repletus, ut planè Homericis uerbis eum deſcribā. ſermone igitur generoſos illos exagitabat,ſyllogiſmisq́ uerberans,nō prius dimiſit quàm manifeſte in fugā uertiſſet, ac planè uires eorū fregiſſet. hoc nobis amicitiæ ſecundæ,nō iam ſcintilla erat, ſed ignis accenſus ſplendens & mani

feſtus

festus.illi igitur re discessere infecta,multum seipsos ob temeritatem incusan tes,multumq́ mihi ob insidias indignantes,tanquam ex professo illis inimi citias indixissem,quas etiam proditionem uocabant,non eorum solum, sed & Athenarum ipsarum.ac ita illi in tentatione prima succubuere,& adeo ab uno confusi sunt uiro, ut nec amplius in futurũ spem conciperent meliorem. at ille(siquidem humanus est affectus,quũ magna sperãtes, expeditiq́ spe/ ratis occurrimus, uidemus autem apparentia longe opinione nostra esse in/ feriora)tristabatur,affligebatur, nec habebat cur se ob peregrinationẽ suam laudaret,querensq́ quod sperauerat,Athenas,felicitatem uocabat inanem, & hic in illis erat,ego uero plurimum tristitię ei ademi.nam ratione occurri, considerationibusq́ uirum deliniui.& quod uere ita se habebat,dicebam,ne quaquam hominum mores confestim,sed tempore longo, & consuetudine perfectiore,deprehendi, nec disciplinas à scrutantibus breui cognosci posse. his uerbis lætitiam ei reduxi,experimentumq́ dedi,& accepi, ac plus illũ mi hi colligaui. quum uero tempore procedenti desiderium inter nos confitere mur,ac philosophiã esse cui studebamus,tum omnia iam inter nos eramus. eadem enim domo ac mensa utebamur,contubernales,unanimes idem sen/ tientes,semper inter nos desiderium feruentius & firmius augẽtes. qui enim corpora amant,quoniã fluxa sunt,instar uernis diffluunt floribus. quin nec flamma permanet, quum materia est consumpta, sed cum illa accendente euanescit.ita nec desiderium subsistit,quum marcet feruor.modesti uero, & qui secundum deum uiuunt,postquàm rei sunt firmioris,ideo etiam stabilio res existunt.ac quantum pulchritudo plus ab eis imaginatione deprehendi tur,tanto illos magis sibi ipsi,& amatores eorum inuicem colligat.& hæc de nobis lex est amoris.Proinde scio,quod tẽporis & mensuræ terminos trans/ gredior,& ignoro quomodo in has incidam considerationes.non tamen ha beo quomodo me à narratione contineã.nam semper id quod mihi in men tem uenit,necessarium uidetur,ac melius quàm quod est obmissum.quod si me quis uiolenter inde abstraxerit, idem mihi quod polypodi accidet. illi enim,quum quis eos ex cauernis suis extrahere nititur, adeo fixe saxorũ ad/ hærent concauitatibus,ut nequaquam inde auelli queant,nisi quid secũ uio/ lenter abstrahant, aut ipsi relinquant. Si igitur quispiam permittet, habeo quod quæro.sin minus,à me ipso reprehendar.Quũ igitur ita inter nos age/ remus,ac in bene murato thalamo aureas fundaremus statuas,quemadmo dum Pindarus ait,ita quoq́ ad ulteriora sumus progressi,deo pariter & de/ siderio nostro cooperatoribus utentes. ó quomodo sine lachrymis, harum rerum memoriam refricare possum?spe enim ducebamur pari, in re inuidia plena,sermonum nempe. Verum inuidia aberat, æmulatio autem urgebat, certamenq́ ambobus erat,non uter è nobis primas ferret partes,sed ut illas amico concederet. nam ut inuicem excelleremus proprium feceramus. una enim ambobus anima esse uidebatur, duobus corporibus inclusa. proinde

F 3 etsi

etsi non facile credendum sit dicentibus, omnia sibi cum omnibus conueni-re, nobis tamen credendum est, tanquam ijs quibus inuicem, & inter nos re-cte coueniebat, eratq; ambobus opus unum, uirtus, & ut ad spes uiueremus futuras, priusquam absceederemus hinc, quum sciremus plane nos aliquado emigraturos. ad quod respicientes, ac omnem uitam & actionem nostram dirigentes, ita deducebamur a mandato, uirtutemq; inter nos acuebamus. & nisi mihi hoc dictu nimis sit magnu, libra inuicem eramus, in qua expen-ditur id quod rectum est ac obliquum. Conuersabamur autem cum amicis nequaquam improbis, sed modestissimis, neq; cum pugnacissimis, sed cum pacificis, & cum quibus uersari conduceret, facilius esse scientes, malitia alio-rum inquinari, quam alijs uirtutem impertiri. nam & morbo citius quis infi-citur, quam sanitatem conferre possit. Disciplinis uero non tam iucundissi-mis, quam pulcherrimis gaudebamus. siquidem hinc iuuenes ad uirtutem uel uitia formari contingit. porro duæ nobis uiæ cognitæ erant, una prior & uenerabilior, alia autem secundaria & nequaquam dignitate cum priori con ferenda. prima nos ad domos sacras, & doctores qui illic agebant ducebat, secunda autem ad magistros externos, reliquas uolentibus reliquimus, Festi uitates, theatra, panegyres, conuiuia. nihil enim honorabile censeo, quod no perducit ad uirtutem, neq; meliores facit eos qui illi student. alijs igitur aliæ quædam sint nomenclaturæ, uel a maioribus aut familijs deductæ, siue ab institutis proprijs, aut egregie gestis. nobis uero res erat magna, ac nomen inges, ut Christiani essemus, & censeremur. quo magis exultabamus, quam Giges ille anulo (etiam si haud fabula esset) cuius ope Lydorum assequutus regnum. aut Midas olim auro, cuius gratia etiam perijt, quum uoti compos effectus esset, & nil nisi auru possideret. alia hæc fabula phrygia. nam quid de Abaridis Hyperborei dicerem sagitta? aut de pegaso Argiuo? quibus haud tantum per aërem ferri poterant, quantum nos mutuo, ac inter nos ad deum eleuabamur. dicam quid succinctius. Athenæ quum alijs, quantum pertinet ad animam, nociuæ essent, quemadmodum non male a pijs cense-tur hominibus: idola enim ibi præ reliqua Græcia, mala abundant abun-dantia, difficileque est, horum laudatoribus ac patronis non arripi: nobis uero nullum ab ijs accidit damnum, qui mente iam eramus stabiliti & mu-niti. immo si contrarium, & mirum quid dici debet, hinc ad fidem confir-mabamur, quum deceptiones eorum & imposturas perdisceremus. unde dæmones contemnebamus, & nequaquam admirabamur. Proinde si flu-uius est quispiam, aut esse creditur, qui per mare dulcis fluit, aut animal quod in igne qui cuncta absumit circumuolat, hoc nos inter cunctos era-mus coëtaneos. & hoc pulcherrimum erat, quod sodalicium quoddam non ingenerosum circa nos erat, duce illo instructum, ac deductum, quod plane gaudebat eisdem. quoniam & pedestres iuxta currum currebamus Ly-dium, eo cursu & modo, ex quibus nobis contigit, ut clari apud condiscipu-

los

los nostros haberemur ac sodales, clarique apud Græciam uniuersam, præ/
cipue uero apud notissimos. sed & ultra terminos iam progressi fueramus,
quemadmodum manifestum factum est à pluribus, qui hæc narrarunt. tan
tum enim præceptores nostri præcellebant, quantum & Athenæ, nos ue/
ro tantum quantum præceptores, inuicem nos audientes, & inter nos col/
loquentes. amicorum par eramus non incelebre, ita ut nec apud eos tale
quid audirent Orestæ, & Pilades, neque Molionidæ, Homerici libri mira/
culum. quos calamitatum cognatio notos reddidit, & quod pulchre currum
agitare scirent, partem inde sumentes legitimam unde etiam uerbera. Cæ/
terum mei oblitus uideor, dum in meas prouehor laudes, quod quidem nec
ab alio admitterem unquam: sed nil mirum, sic enim amicitia illius aliqua/
liter perfrui licuit, dum sic uixit cum uirtute, ut illi cesserit in laudem. nunc
uero sermo nobis rursum ad metam reducatur. Quis nobis adeo canus in/
tellectu fuit, ante caniciem etiam? sic enim à Salomone senectus definitur.
Quis etiam tam uenerabilis tam senibus quàm iunioribus? non solum qui
eo uixerunt tempore, sed qui etiam præcesserunt. Quis minus indigebat
sermone propter mores? Quis magis compos fuit orationis, idqúe cum
moribus? Quod nam doctrinæ genus non est perscrutatus? seu potius,
quodnam haud cum excellentia? idq́ꝫ tanquam solum. ita enim in cunctis
est uersatus, quemadmodum nemo unquam in uno. ita etiam exacte sin/
gula calluit, tanquam alia ignoraret. diligentia enim cum ingenio concurre/
bat, ex quibus scientiæ & artes uires suas habent. naturæ enim celeritate mi/
nime propter ingenij indigebat acumen, minimeqúe acumine propter ue/
locitatem. ita autem utraque colligebat, & in unum deducebat, ut incertum
foret, quonam ex illis admirabilior esset. Quis adeo Rhetoricam perno/
uit? impetum spirantem ignis, tametsi mores eius longe à Rhetoribus es/
sent alieni. Quis ita in grammatica excelluit? quæ linguam exornat. histo/
rias colligit, metris imperat, legemqúe fert poëmatibus. Quis ita philoso/
phia inclaruit? sublimi illa & sursum ascendente, tam actiua quàm contem/
platiua: ac ea quoque quæ circa rationales uersatur demonstrationes, quæ
contrapositiones habet, & exercitia, quam & dialecticam uocant. ita ut fa/
cilius esset è labyrinthis euadere, quàm illius sermonum retia effugere, si
ita foret necesse. De Astronomia autem, & Geometria, necnon numero/
rum proprietate tantum sumpsit, ut non inquinaretur illorum argutijs: su/
peruacuũ uero contempsit, tanquã pie uolentibus uiuere, inutile foret. ita ut
electio magis, q̃ꝫ appositũ admiranda esset, seu potius appositũ electione.
Sanè medicandi artem & corporis ægritudo, ac infirmitas assidua, quum
philosophiæ & laboris sit fructus, necessariam sibi fecit. hinc enim incipiens,
in habitũ peruenit artis, & huius, non quemadmodũ se circa apparentia ha
bet & inferna, sed quantum circa dogmatica & philosophica. Cęterũ qualia

ſunt hæc? licet talia exiſtant, ſi cum uiri doctrina, quam in moribus habuit fuerint comparata, nugæ profecto erunt cum geſtis eius collati, Minos il/le & Rhadamantus, quos Græci Aſphodili pratis, & campis cenſuere di/gnos Eliſijs, quum in opinionem, quemadmodum & nos paradiſi deue/niſſent, ex libris, ut arbitror, Moſaicis, ac noſtris, licet nomencalatura aberra/runt, alijs nominibus paradiſum oſtendentes. Proinde & ſic ſe illa habebāt. eratq́ nauis doctrinæ plena, quatenus natura pertingere poteſt humana, ultra enim tranſiri nequit. reliquum erat ut de reditu ac uita cogitaremus perfectiori, acciperemusq́ ſperata, & ea propter quæ conueneramus. Iamq́ dies aderat regreſſionis, & parata erant quæ ad peregrinationem pertine/bant. ſermones ualedicentes, præmiſſiones, reuocationes, gemitus, ample/xus, lachrymæ. nil enim adeo triſte eſt ubique, quàm quum contubernales ab Athenis & ſeipſis diuelluntur. factum igitur tum eſt ſpectaculum miſera bile, & hiſtoria dignum. circumſtabat nos amicorum & coëtaneorum cho/rus, ſed & præceptores nonnulli aderant, qui nos nequaquam dimittendos eſſe dicebant, rogantes, cogentes, perſuadentes, & quid non dicentes? quid ue non facientes? quemadmodum par eſt dolentes. Cæterum quid hic accu ſem, num me ipſum? aut diuinam illam & incomprehenſibilem animam, ſi/ue audaciam ipſam. ille enim cauſam de regreſſione depromens, ſuperior ui ſus eſt contentione, ac ui etiam detinentium, ideoq́ illi permiſſus eſt redi/tus. Ego uero Athenis derelictus ſum partim languens, partim autem (nam uerum dicatur) proditus ab illo perſuadente, ut dimitterem non dimitten/tem, cederemq́ue trahentibus. res priuſquàm fieret nequaquam credenda. ſiquidem facta eſt inciſio corporis unius, in partes duas, & mortificatio am/borum, aut uitulorum collactaneorum & coniugalium ſeparatio, flebiliter inter ſe mugientium, & haud ferentium diſiunctionem. mea tamen longior erat mulcta. non enim diutius ſuſtinere poteram, ut uiderer miſerandus, ac omnibus rationem ſeparationis redderem, ſed cum tempore haud longo Athenis manſiſſem, deſiderium, Homericum me fecit equum: uincula enim quæ me retinebant abrupi, ac per campum laſciuiens ad contubernalem me contuli. Poſtquàm autem regreſſi ſumus, parumper mundo, & ſcenæ gratificati ſumus, quo deſiderio ſatisfaceremus multorum. quum enim ne/quaquam theatrice haberemus ſeu oſtentabunde, celerrime noſtræ facti ſumus poteſtatis, & inter uiros cenſi ſumus, uirilius adiumento philoſo/phiæ proficientes. non amplius iam unà, id enim inuidia haud permiſit, deſiderio tamen unà conuerſati ſumus. hunc enim Cæſarienſis continebat ciuitas, tanquam ſecundum quendam conditorem & ciuitatis gubernato/rem: deinde peregrinationes quædam neceſſariæ, poſtquàm nos haud ha/bebat, illum excepere, nec à philoſophiæ inſtituto alienæ. me uero pa/rentum pietas, & ſenectutis horum cura, necnon calamitatum aduerſi/tas à uiro abduxit, forſitan minus bene aut iuſte, abduxit tamen. Cogito

autem

autem, num omnis mihi inde uitæ inæqualitas & difficultas acciderit, & ad philosophiam impedimentum, nequaquam desiderio aut proposito di/gnum. Cæterum nostra quocunque deo placuerit ferantur, ferentur autem intercessionibus illius melius: hunc autem multiplex dei clementia, & circa genus nostrum dispensatio, per multa media notum faciens, semperq́ cla/riorem ostēdens, ecclesiæ illustri facem præposuit splendentem, celebremq́ illum ad sacros presbyterij thronos elegit, & per unam ciuitatem Cæsarien/sem, orbi succendit uniuerso. & quonam modo? nequaquam festinanter ad gradus perduxit, neq; per obtrectationes & fraudes more multorū, qui nūc præsidentias concupiscunt, sed ordine, & lege ascensionis spiritalis honorem adauxit. Sanè nequaquam rerum & ordinis apud nos laudo confusionem, quum aliquādo peruerse à quibusdam præsidetur in gradibus. siquidē non omnes accusare audeo, neq; uisum est: obiter tamē legem laudo nautarum, quæ prius gubernatori remū in manus dat, indeq; in proram deducit, & ul/teriora concredit. itaq; tandem super gubernacula, cū multa maris experien/tia, & uentorum statuit cognitione. Pariter & in rebus fieri solet bellicis, mi/les sub initium quis efficitur, deinde ordines regit, tandem etiam in ducem euadit. siquidem ordo ipse optimus est incipientibus pariter & utilissimus. res uero nostræ multum dignæ essent, si ita se haberent. nunc autem san/ctissimus apud nos periclitatur ordo, ne præ rebus cunctis sit ridiculosissi/mus. non enim ex uirtute magis quàm malitia orit̃ præsidentia, neq; dignio rum, sed potentiorū sunt throni. Samuel inter prophetas futura præuidens, sed & Saul abiectus. Roboam Salomonis inter reges, quin & Hieroboam seruus & desertor. at nec medicus aut pictor ullus est, qui nō prius ægrotan/tium cōsiderat naturas, aut colores temperat multos, & deliniat figuras. Ca/thedra uero, etiam sine ullo acquiritur labore, non secus ac cum fabulæ gi/gantes fingunt. unius diei sanctos facimus, ac sapientes esse iubemus, eos qui nulla prædití sunt sapientia, & qui nil ad gradum, præterquàm uelle affe runt. & hic quidem inferiorem amat locum, & humilis consistit, quum di/gnus sit sublimi, ac multum in literis exercitatus diuinis, multumq́ carnem ad spiritus domauerit subiectionem. alius uero sedet arrogans, superciliaq́ tollit contra meliores, nec tremit ob thronos, minus horret aspectum, mode ste deorsum aspiciens: sed longe se uiribus suis, & seipso meliorem esse cen/set, male sentiens, ac sapientiam à potestate desumens. uerum non ita ma/gnus ac celeber Basilius; sed quemadmodum in cunctis reliquis, ita & circa decus illud multis exemplar est factus. subinitium enim sacros populo legit libros. horumq́ enarrator fuit, nec ordinem hunc gradus dedignatus est: sic in cathedra presbyterorū, sic in episcoporū laudauit dominū, nequaq; pote statem suffurans aut rapiens: neq; honorem insecutus est, sed honor secutus est eū. nec gratiā humanam, sed diuinā, & à deo suscepit. Proinde sermo de præsidendo aliquantisper inhibeatur, de subiectione uero parumper inten/
datur

datur. decet enim ut & hoc breuiter percurramus, quũ in medio dicẽdorum sit constitutum. conflatum est uiro dissidium cum duce quodam ecclesiæ. unde autem & quomodo, satius est tacere, præterquàm quod incidit cum homine in alijs non ingeneroso, ac pietate admirando. quemadmodum ostendit persequutio, & causa contra ipsam acta. attamen humanum quid contra illum est perpessus. Inuidia enim nõ solum multos, sed & optimos tangit, ita ut solum dei sit penitus ab illa purũ & inexpugnabilem esse. cõmouit igitur contra eum quicquid eximiũ & prudentius erat, si saltem præ multis sapientiores sunt, qui seipsos ornatu secernunt, ac deo uitã consecrant. de Nazareis nostris loquor, & ijs qui plurimũ rebus illis studium impendunt. ij enim moleste ferebant, si potentiam suam iniuria affectam & eneruatã negligerent. rem itaq; ausi sunt periculosissimam. defectionem enim moliti sunt, & expulsionem magni, & ab omni seditione corporis ecclesiæ alieni. sed nec paruam populi partem absciderunt, tam ex humilioribus q̃ dignioribus, quod quidem facile ob tres fortissimas erat causas. erat eñ uir ille uenerabilis, & num alius ex philosophis nostris talis ignoro, satisq; sibi cõfidebat, ut quæ uellet congregationi etiam præstaret. Ciuitas uero quia illum iniuria affecerat, suspectum habebat, ob tumultum ordinis, tanquam nõ legitime neq; canonice, sed potius tyrannice præeminentiam suscepisset. aderant & ex occidẽtalibus episcopis quidam, qui ecclesias quotquot essent orthodoxæ ad se pertrahebant. quid igit fecit generosus ille, & pacifici Christi discipulus? non enim potis erat, ut ijs qui eum iniuria afficiebant reluctaretur, necnon alijs qui fauore præcellebant, neq; cõtra illos pugnare, aut ecclesiæ corpus dilacerare uolebat, præcipue quum & alias oppugnaretur, & in magno ob hæreticorum potentiam uersaretur discrimine: simul & consultore nobis in hac re usus, adhortatoreq; fideli, exul hinc nobiscum in pontũ secessit, & monasterijs quæ ibi sunt prẹfuit, quẹ ipse admodum digne moderabatur, solitudinemq; cum Helia & Ioanne, qui admodum philosophi fuerunt mire amplectebatur: satius hoc sibi esse ducens, quàm de præsentibus aliquid cogitare, quod philosophia eius foret indignum, & ut in tempestate gubernationem disperderet rationis, debitam trãquillitati. Proinde licet secessus ille adeo philosophicus fuisset & admirandus, meliorem tamen & admirabiliorem inuenimus reditum. ita enim res se habebat, quum in ijs uersaremur, insurrexit repẽte nebula grandine plena, & pernicies calamitosa, quæ omnem cõtriuit ecclesiam & discerpsit, quã rex accepit, Christi cultor, pariter & Christi osor, qui & in his duobus maximis ægrotabat, insatiabilitate, & blasphemia. qui post persecutorem persecutor fuit, & post desertorem, nõ desertor quidem, sed nil melius Christianis. seu potius Christianorum parti pijssimo, purissimoq; trinitatis adoratori, quã ego solam pietatem uoco & opinionem salutarem. siquidem nequaq; deitatem expendimus, neq; unicam & inaccessibilem diuinitatẽ à seipsa exulem facimus, ex generibus alienationem, neq; malum malo cura-

Valens Imperator

mus, impiã Sabellij contractionem diuisione longe impiore & incisione dissoluentes. qua Arius cognomine insanus ęgrotans, ualde corrupit ecclesiam, qui nec patrē honorauit, ignominia uero affecit ea quæ ex illo sunt propter deitatis gradus inæquales. nos uero unam patris gloriam agnoscimus unigeniti honoris æqualitatem: unicā & filij, quæ & spiritus existit. ac quicquid ex tribus deorsum ponimus, totū subuertere censemus: tria quidē proprietatibus, unū uero diuinitate uenerantes & agnoscentes: ex quibus nullū ille cognoscēs, neq; sursum aspicere ualens, sed à seducētibus humiliatus, ausus est & deitatis naturā secum humiliare, fitq; conditura mala, dominationē perducens in seruitutem, ac naturam inconditam, & omne tempus excedentem cum conditura statuit. & ille quidem ita sapiebat, ac cum tali impietate cōtra nos bellum gerebat. quod quidē nil aliud quàm barbarica credenda est incursio, quæ non muros seu ciuitates aut domos euertit, nec parua quædā & manufacta, ac quæ iterum restaurari possent, sed quæ animas ipsas distraheret. Irrupit & cum eo exercitus illo dignus, mali nempe ecclesiarum duces, tetrarchæ amarulenti, orbis qui sub ipso erat. illi siquidem ex ecclesijs iam quędam habebant, alia autem inuadebant, nonnulla uero regis sperabant auxilio & manu. quum illud immineret, hæc autem minaretur. aduenere igitur ut & nostram subigerent ecclesiam, nullæ rei ex omnibus adeo confidentes, quàm pusillanimitati prædictorum, & inexperientiæ, quæ nos tum inuaserat, necnon morbo qui tum inter nos pullulabat. certamen igitur magnum erat, promptitudoq; multorum non ingenerosa: uerum ordo debilis, quum non haberet præcertantem & propugnatorem artificiosum, in potentia sermonis & spiritus. quid igitur fecit anima illa generosa, & magnanima, ac Christi cultrix? non multis indigebat uerbis ut adesset, & unà pugnaret: sed quàm primum nos uidit legati officio fungentes, certamen enim commune erat utrisque, tanquam uerbi propugnatoribus, legatione est deuictus, secumq; ea decreuit quæ optima forent, & perquàm philosophica consideralionibus spiritalibus: aliud quidem pusillanimitatis tempus esse, si ita perpeti necesse foret, securitatis nempe: aliud autem longanimitatis, necessitatis scilicet. confestim nobiscum è ponto migrauit, ob ueritatemq; periculo obnoxiam æmulatione correptus, socius fit spontaneus, seipsumq; offerens matri reddidit ecclesiæ. sed nunquid ita se negocio ingessit, ut minus digne promptitudine sua decertaret? aut nunquid uiriliter pugnauit, sed non assidue? uel erudite, & citra periculum? aut potius cuncta hæc perfecte, & plus quàm dici possit? uel nunquid relictæ fuere in eo pusillanimitatis reliquiæ? nequaquam, sed cuncta pariter reconciliauit, consuluit, ordinauit, & quæ in medio erant scandala & offendicula dissoluit. ea quoque quibus illi confidentes contra nos monstrose inducebant, partim suscipiebat, partim retinebat, nonnulla uero penitus repellebat: factusque est his quidem murus fortis & uallum, alijs autem securis quæ incideret petras, aut ignis in spinis, quemad-

Valens

quemadmodum diuina inquit scriptura, facile consumens sarmenta, & deitatis uiolatores. quod si quid & Barnabas, qui hæc dicit & scribit, unà cũ Paulo concertauit, Paulo sint gratiæ, qui illum elegit, & cooperatorem fecit certaminis. hi igitur infecto negocio ita discessere, mali male tum primum pudefacti & deuicti, discentes minime ex cũctis hominibus Cappadoces esse contemnendos, quibus nihil tam proprium est quàm fides inconcussa, necnon erga trinitatem confidentia germana, à qua ipsis uires unà cũ laude adsunt, quæ succurrunt succurrentibus, seu potius longe meliora sunt & fortiora. Proinde secundum opus & studium erat, ut placaret præsidentem, ac suspicionem dissolueret, omnibusq́ persuaderet hominibus, quod ea ob quę fuisset afflictus tentationes fuissent maligni, ac deceptio per quam concordiæ inuidere solet bono. ipse autem quũ iam sub lege esset obedientiæ, ac ordine spiritali, ubiq́ aderat, sapientiam docebat, obediebat, admonebat, omniaq́ illi erat, consultor bonus, socius dexter, rerum diuinarum enarrator, agendarum præceptor, senectutis baculum, fidei sustentaculum, in interioribus fidelissimus, in exterioribus agilissimus. & ut uno dicam uerbo, talis erga illum erat beniuolentia, qualis prius ad inimicitias procliuis fuisse putabatur. hinc ipsi robur suppetebat ecclesiæ, tametsi secundas partes haberet cathedræ. quum enim beniuolentiam afferret, potestatem reijciebat, eratq́ inter eos concordia admiranda, & nexus potestatis. hic enim populum ducebat, ille uero ducentem. eratq́ tanquam curator leonis, arte mansuefaciens ferocientem: ita enim necesse erat, quum nuper in cathedram constitutus fuisset, & adhuc aliquid mundanæ materiæ spiraret. quum igitur sic composuisset spiritalia, ac multæ ingruissent tempestates, necnon ecclesiæ hostes, dum ipse eam manu duceret, illiq́ prouideret, ideo etiam confœderationem dilexit, & dominãte illo ipse dominari sustinuit. Cæterum de cura & præfectura ecclesiæ, multa alia uiri sunt indicia. loquendi libertas erga principes, tam alios quàm ciuitatis potentissimos, discordiarum solutiones non suspectæ, sed ab illius uoce signatæ, quum mores pro lege essent: indigentium subsidia, plura quidẽ spiritalia, non pauca autem corporalia: sæpius enim hominem ad animum reuocat, quum beniuole inseruitur: pauperum sustentatio, hospitum receptio: uirginum congregatio, monachorũ institutio, tam scripta quàm oretenus prolata: precum ordinationes, gradus exornatio, necnon alia quibus uere homo dei, & cum deo constitutus, populum iuuare potest. Vnũ autem maximum fuit & notissimum. fames accidit grauissima, talisq́ qualem nemo unquam euenisse recordabatur. laborabat igitur ciuitas, auxilium uero erat nullũ, nec mali remedium. uerum loca maritima indigentiam talem non admodũ grauiter ferũt. quia mare illis necessaria suppeditat, à nobis uero mediterraneis, quod superest uendi, & quod deest comparari nequit. Vnde non habemus quomodo disponamus ea quæ nobis supersunt, uel nõ sunt. & quod grauissimum est in talibus, omnis habentium abest cõpassio, planeq́ superat insatiabilitas

De seipso loquitur

tiabilitas

tiabilitas.obseruant enim tempus,& ut penuriam inducant negociantur,calamitatesq; pro agricultura exercent.nō enim audiunt ut domino fœnerentur,qui miseretur pauperum, nec quod frumentū suppressum populi sit execratio:neq; aliud quid quod promissum est humanioribus, aut inhumanioribus cōminatum.sed magis insatiabiles sunt quàm oportet, ac male sapiūt, quoniam populo sua,sibi uero dei claudunt uiscera,ignorantes quod magis illo indigent,quàm ipsorum alij.& hæc faciunt frumentatores,& tritici negociatores,nec cognatos uenerantes, neq; erga deum grati, à quo ipsi habent quum alij premuntur. Cæterum Basilius,quum haudquaquam panem per pluuiam precibus è cœlo elicere posset, ac populū fugientem pascere in deserto,nec uasa implere uacua oleo,omni carente sumptu,quod perquàm mirandum erat,quo aleret alentem,in retributionem hospitalitatis, neq; panibus quinq; tot milia conuiuio excipere, quorum reliquię multis alijs mensis satisfacere potuissent. talia enim Mosis erant & Heliæ, necnon dei mei, à quo & illi habebant ut talia facere possent.fortassis autem & temporum illorum status eiusmodi erant, quoniā signa incrêdulorum,& nequaquam credentium gratia fiunt. cæterum quæ his sunt similia ac pariter illac tendunt, cum eadem cogitauit & perfecit fide.siquidem uerbis tantum, ditiorum aperuit horrea,persuasionibusq; scripturæ illud perfecit, Frange esurientibus cibum, & pasce inopes panibus.& enutriuit eos in fame, animasq; esurientes impleuit bonis.& quonā modo?id enim non parua est additio. omnes qui fame laborabant congregauit,ex ijsq; nonnullos qui uix spirabant, uiros & mulieres,iuuenes & senes,omnem ætatem miserandam, sed & omnis generis cibaria,quæ famis tempore succurrere poterant, collegit, proposuitq; ollas fabis plenas,obsoniaq; salsa,quibus apud nos sustentantur inopes. Inde Christi instar illis ministrauit, qui & lintheo accinctus non dedignatus est discipulorum pedes lauare.quumq; in hac re filiorum suorum siue conseruorum opera usus fuisset,pauperum pauit corpora,pauit & animas,cōnectens necessitati honorem quoq;,facilioresq; utrinq; reddidit. talis nobis erat nouus frumenti distributor,ac Ioseph secundus, excepto quod aliquid plus dicere habemus.hic enim interueniente fame negociabat, Ægyptumq; emit humanitate,abundantiæ tempus in famis reponens tempus, & ad aliorum somnia propterea ordinatus.at ille gratis bonus erat, & frumenti inempti sine lucro distributor,ad unum hoc respiciens,ut humanitatem acquireret humanitate,& propter hanc frumenti distributionem, bona quæ illic sunt assequeretur.hæc cum uerbi cibo, ac cum beneficio perfectiori, & impertitione sublimiori quàm sit humana: si saltem uerbum panis est angelorū, quo animæ cibantur, & potu reficiuntur,quæ deum esuriunt ac cibū quærunt nequaquam fluxum aut euanidum,sed qui permanet semper: cuius distributor ille erat & ualde diues,licet pauperrimus esset, & admodū indigus, omnium quos nouimus,nec famem panis,nec sitim aquæ magni censens, sed deside-

rium uerbi uere uiuificatiui & nutritiui, & quod recte nutrientē ad augmentum perducit ætatis spiritalis. Inde & ob hæc, quid enim in cunctis recensendis immorari oportet? quū is qui pietatis nomen ferebat transijsset, ac suauiter in manibus illius spiritum efflasset, super excelsum Episcopæ sublatus est thronū, nō tamen sine labore, inuidia, & decertatione eorū qui patriæ præsidebāt, cū quibus & pessimi quiq; conspirabant. uerū necesse erat ut spiritus uinceret sanctus, qui & egregie uicit. siquidem uiros cōcitauit extraneos, pietate insignes & zelotes, inter quos & nouum Abrahā ac patriarchā nostrū, patrē nempe meū, cui & res quædā accidit miraculi plena. siquidē nō solum ob annorū deficiebat multitudinē, sed infirmitate etiā affligebatur graui, ac ultimum trahebat spiritū. Viam tamen ingredi est ausus, quo suffragio suo illi subueniret. spiritui igitur cōfisus, ut breuiter dicā, semimortuus in lecticā tanquam sepulchrū positus est, ualidus uero & quasi iuuenis redijt, sursum aspiciēs, sanus, è manu & unctione, & ne multis dicā, è capite uncti. hoc priscis addatur narrationibus, quod labor sanitatē cōfert, & promptitudo suscitat mortuos, saltatq; senectus spiritui cōfidens. ita aūt Basilius præsidentia dignus est habitus, ut ijs qui tales euadunt, talemq; gratiā cōsequuntur, ac ita eligi debēt, ne quaquam dedecori esset, siue in ijs quæ ad philosophiā eius, seu credētium spes pertinerent: sed semper tantū semetipsum superabat, quantū antea alios superare ostenderat, optime & sapiētissime de his sentiens. siquidē uirtutē hominis priuati esse censebat, ne malus foret, aut saltē aliqualiter bonus: principis uero seu præsulis improbitatē, ac præcipue in principatu tali, si nō multū inter multos excelleret, nec semper melior appareret, neq; uirtutē dignitati & throno cōmensuratā redderet. uix enim summi esse, ut mediū assequi, ac uirtutis abundantia multos ad mediocritatē perducere posset. seu potius ut aliquantulū melius de his philosopher, illud idē hic accidisse cōsidero, quod in saluatore nostro cōtemplor, & ut arbitror ex sapiētioribus quisq;, quū nobiscū uersaretur, ac formā nostrā pro nobis assumpsisset. ille enim proficiebat, inquit, quemadmodū ætate, ita etiā sapientia & gratia. nō quod incrementum aliquod susciperet, quid em̄ ex perfectis à principio perfectius fuit? sed quia hæc paulatim detegebantur, & apparebāt: pariter quoq; uiri huius uirtutē nequaquam tum additionē, sed operationē maiorē accipiendā esse arbitror, quum potestas maiori uteretur materia. Primū igitur omnibus hoc manifestū fecit, quod opus eius nequaquam gratiæ esset humanæ, sed donū à deo datum, quod & res nostrę ostendunt. qualia enim mihi de tēporibus illis philosophāti, unà philosophatus est? quū enim me omnes alij, ad illū episcopū creatum accursurū putarent, & cōgratulaturum, quod alius forsitan fecisset, ac unà principatum administraturū & regnaturū, cōiecturā ab amicitia nostra sumentes, postquam molestiā declinaui, quod quidē in omnibus præ alijs facere soleo, simul & tēporis inuidiā, necnon & eos qui electionē illius moleste ferebāt, & adhuc turbati erāt, domi remansi, ac animi refrenaui affectū. Incusauit hoc ille sub initium

tium,deinde perseueranti mihi pepercit.quod uero cathedræ huius honorē, ob eandē causam nequaq̃ susciperem, neq; honoris inter presbyteros prælationem,neq; incusauit,sed recte faciens laudauit.satius esse ducens, ut arrogantia à paucis accusaret̃, qui hanc ignorabant dispensationē, q̃ ut aliquid fieret quod rationi & cōsilijs eius cōtrariū esset.quod quidē luculenter ostendit,homo anima prędítus ab omni assentatione & adulatione aliena,& quę ad unū solum,honesti nempe respiceret legē. de nobis enim ita sensit, quos inter primos amicos eius & familiares esse cognoscebat.Deinde eos qui contra illum disceptauerant,emollire,& sanis sermonibus magnifice curare perrexit. Verum nec adulatorie aut illiberaliter id fecit, sed admodū uiriliter & magnifice:quemadmodū quū quis non solum cōsiderat præsentia,sed & futuram disponit obedientiā.Quū enim uideret nimis tenerū,esse & molle,austerū uero,asperū & peruicace, ambobus per utraq; succurrit : morositatem enim placabilitate, teneritudinē uero grauitate tēperauit, in paucis quidem sermone indigens,operibus uero multū præualens: & ut coleretur, nequaq̃ arte seruili,sed beniuolētia acquirebat. potestate minime utebatur, sed quia parcere sciebat,homines in suā perducebat sententiā.& quod maximū erat, omnes sciebant illius se superari intellectu , ac impossibile esse,ut eius imitarentur uirtutes,unicamq; eorū salutem esse censebant,si cū illo & sub illo ordinarentur:unicū quoq; periculum,ab illo refelli . siquidē repulsionem eius à deo alienationē esse censebant,sicq; ultro subdebant̃ & subigebantur,ac tanquam tonitrui sonitus dissoluebant̃,quū alius alium excusatione pręueniret, inimicitiasq; in beniuolentiā, necnon in uirtutis conuerteret retributionem. quam solam excusationē quisq; fortissimā inueniebat,nisi quis eam ob prauitatem immedicabilem negligeret,ac nihili penderet,quo ipse in se ipso cōtereretur & consumeret̃,quēadmodū ferrum consumitur à rubigine. Postq̃ autē illi res domi ex sentētia cessere, quemadmodū nullus infidelis, & qui illum nō nouerat existimasset,maius quid & altius mente uoluere cœpit. quū enim cuncti alij solum ea quæ ante pedes sunt cernunt, ac animo uertunt,ut securissime habeant,si saltem hoc securū est , ultra uero haud progrediūtur, neq; magnū quid aut uirile excogitare aut perficere possunt:ipse licet in alijs modestus esset,nequaq̃ tamen in illis modeste egit,sed alte caput extulit,ac animæ oculum per gyrum circūtulit,totumq; orbem , per quē saluatoris cucurrit sermo cōsiderauit.quumq; uideret magnā dei hæreditatem,quam ille sibi sermonibus,legibus,& passionibus uendicarat,gentē sanctam, sacerdotium regium,male affectam,ac in opiniones infinitas & errores distractam: uineamq; ex Ægypto translatam & plantatā,ex ignorantia impia & caliginosa,in pulchritudinē immensam,ac magnitudinem progressam esse, ita ut uniuersam obumbraret terrā,ac super cunctos fines & cedros extenderetur, eam tamen ab apro maligno & agresti, diabolo nempe deuastatā:nequaq̃ satis esse duxit,ut tacite calamitatē illam deploraret,ac solū manus ad deum

attolleret, ab eoq́ imminentiũ malorum dissolutionẽ quæreret, ipse uero interim dormiret. Sed & à seipso auxilium ferre & adducere oportere censuit; quid enim calamitate tali molestius esse posset? decere igit, ut is qui superna consideraret, pro cõmuni bono solicitus esset. quũ enim unus bene aut male agit, nihil hoc ad publicũ pertinet bonũ: quũ uero cõmune, ita uel aliter se habet, planè necesse est, ut singuli etiã ita sint affecti. hæc cõmunitatis procurator & præsul cõsiderans, quoniã cor afflictũ tinea est ossiũ, quemadmodum Salomoni ac ueritati etiã uidet: quod enim dolore caret iucũdũ est, quod uero affligit molestum liquefactioq́ cordis existit: assidue ob id discruciabatur, affligebatur, uulnerabatur, ac eadem patiebatur quæ Ionas, quæ Dauid. dolebat in anima, nec dabat somnum oculis, neq́ palpebris dormitationem, quod ex carne residuũ erat, curis absumebat, quoad mali repperit solutionem. diuinũ igit ac humanũ quærebat auxiliũ, num quis incendiũ cõmune, & caliginẽ imminentẽ extinguere uellet. Solum igit unum agebat, idq́ admodum salubriter, colligebat seipsum quãtum erat possibile, ac spiritui se cõcludebat, omnesq́ humanas considerationes cõmouit, totamq́ scripturæ profunditatẽ collegit; ac pietatẽ scriptis suis defendit, certaminibusq́ & prælijs hæreticorũ multitudinẽ confidenter repulit, & eos qui manus cũ eo cõserebant, armis, quæ cõminus feriunt, lingua nempe, uulnerabat: qui uero procul erant, iaculis potius atramentarijs eminus ulciscebat. nequaq́ enim abiectiores tulit leges, q́ quæ tabulis insculptę fuerant: neq́ soli ac paruę illi Iudæorũ genti de cibo, potu, ac sacrificijs rite peragendis, & quæ carnẽ expurgant: sed de ueritatis ratione uniuerso orbis generi, ac parti præcepta dedit, ex quibus & salus cõtingit. Deinde uero (quoniamquidem æque inutilis est actio sine sermone, & sermo sine actione) sermoni actionis cõiunxit auxiliũ. ad quosdã enim proficiscebat, alios uero rogabat, nõnullos hortabat, admonens, corripiens, increpans, cõminans, exprobrans, propugnans, gentibus, ciuitatibus, priuatis, omnẽ salutis excogitans speciem. Beseleel ille tabernaculi diuini fabricator, omni materia & arte ad opus hoc, planeq́ in pulchritudinem unius copiã nectens, & cõsonãtiã. & quid alia referre necesse est? rursus nobis rex Christi superuenit impugnator, ac fidei tyrãnus, cũ maiori impietatis & feruoris apparatu, quũ ei contra aduersariũ fortiorẽ disceptatio esset: instar impuri illius & maligni spiritus, à quo quum homo solutus est, rursus ad eundẽ cũ numerosioribus reuertit spiritibus, ut in illo habitet, quẽadmodum in Euãgelijs audiuimus. huius igit ille fit discipulus, quo pariter ante acceptam restauraret cladẽ, ac aliquid prioribus adijceret certaminibus. siquidem intolerandũ ac calamitosum esse censebat, quũ tam multis dominaret gentibus, ac gloria præditus esset immensa, omnesq́ per gyrum impietatis subegisset uiribus, ac omnes in quos incidisset ditioni suæ subdidisset, si ab uno uiro & ciuitate unica superari uideret, ac ludibrio exponi, nõ solũ impietatis ductoribus, sed & hominibus, quemadmodum ipse putabat uniuersis.

Sanè Persarũ rex, quũ aliquando Græciæ bellũ inferret, ac omne hominum genus contra Græcos duxisset, plane fastu ac ira flagrabat, non ideo solũ ut arrogantia tumesceret, & minis esset intolerandus, sed potius ut illos perterrefaceret, & se terribilẽ exhiberet, elementorũ etiã inuersione, qua tã terra quàm mare nouũ quid à nouo audiuit opifice: exercitus præterea cõtinentẽ implebat, ac per mare pedibus ibat: insulæ uero diripiebant ac mare flagellabat, omniaq; alia fiebant per quæ palàm belli illius ac exercitus terror incuteret, terror quidẽ timidioribus, risus uero uirilioribus, & audacia constantioribus. Valens uero cõtra nos ducens, nulla re tali indigebat, sed quod his deterius erat, hoc facere & dicere audebat. in cœlũ os suum posuit, ac in altitudinẽ locutus est blasphemiã, & lingua eius pertransiuit super terrã. recte enim eum diuinus ante nos Dauid infamia notauit, quod cœlũ in terrã deprimeret, & cũ cõditura naturã numeraret supermundanã, quã nec conditura capere potest, licet illa nobiscũ aliquãdo ratione amoris erga genus humanũ sit uersata, quo nos humi iacentes ad se pertraheret. & profecto prima eius molimina temeraria, splendida fuere, sed longe splendidiora nouissima contra nos extitere certamina. sed quænã prima uoco? exilia, fugas, bonorũ publicationes, insidias, quũ manifestas tũ occultas: tẽpus persuadendi haud erat, sed ui cuncta agebãtur, quũ persuasio locũ nõ haberet. quidam pellebãtur ab ecclesijs, quicũq; rectã ac nostrã sequebant fidẽ. alij aũt qui regiã sequebant perditionẽ, introducebant. nõnulli impietatis exigebãt subscriptiones, alij uero his atrociora etiam scribebant. Presbyteri exurebantur, duces uero impij nequaquam Persas superabant, nõ Scythas subigebant, nõ genus aliud barbaricũ persequebant, sed cõtra ecclesias militabant, ac inter altaria saltabant, sacrificiaq; incruẽta, hominũ & sacrificiorũ sanguine cruentabãt, ac uirginũ pudorẽ uiolabãt, ut aliquid fieret quo Iacob patriarcha expelleret, & Esau qui anteq; nasceret odio habebat, introduceret. & hæ incõsideratę eius temeritatis primæ fuere explicationes, quæ multis præsenti etiam tempore lachrymas mouent, quũ auditu percipiunt, aut memoria recolunt. postq; aũt omnia peragrauit, ac cõtra hanc quoq; incõcussam & inoffensam ecclesiarũ matrem, in qua sola adhuc ueritatis scintilla reliqua erat, mouit, quo illã in seruitutem redigeret, tum primũ intellexit, q; male sibi consuluisset. nam quasi sagitta, quę fortiori occurrit, est reiectus, & tanquã pulchre fractus cessit, quum in talem ecclesiæ incidisset præsulẽ, tantoq; repulsus propugnaculo esset dissolutus. Proinde alia quæ tum fuerint tentata, & scribentibus & referentibus audire licet: ex ijs enim nemo nõ cuncta recenset, omnes uero qui certamina illa norunt, præcipue admirantur, oppugnationes, promissiones, cõminationes, necnon eos qui ad illum ex Iudicũ ordine missi, ipsi persuadere sunt conati, ex ducum ordinibus, ex eunuchis, ex mulierũ custodibus, qui inter mulieres uiri sunt, inter uiros autẽ mulieres, & impietate solum uiriles, qui quũ naturali careant fornicatione, quod solum possunt lingua scortantur: instar Eunuchi

Nabuzardam coquorũ magistri, qui secundum artem suã gladios minabatur, & peculiari suo igni reseruabatᶜ. Quod uero præcipue ex gestis eius admiror, nec uolens quidẽ præterire possem, nunc quàm breuiter potero recensere conabor. Quis non nouit? ꝙ ingenti audacia temporis illius præfectus cõtra nos sit usus, quoniam apud illos baptismatis erat initiator, uel coinitiator, ac plus ꝙ necesse erat imperatoris obsequebatᶜ mandatis, in omnibusꝙ illi gratificabatᶜ, quo diutius potestatem retinere & cõseruare posset. ad hunc per ecclesias minaciter discurrentẽ, & sub leonina forma, leonine quoqꝫ frementem, nec multis pręsentiæ suæ copiã exhibentem, Basilius generosus introductus est, seu potius ingressus est, tãquã ad festiuitatem, & nequaqꝫ ad iudiciũ uocatus. Cæterũ quomodo digne explicare potero? uel præfecti ferociam, uel Basilŋ prudentem, contra illũ decertationem. Quid tibi heus (præfectus inquit, nomine eum cõpellans, quoniã indignũ censebat ut episcopum uocaret) cõtra potentiã tantã audacia? & quod solus ex omnibus in tua perseueras cõtumacia? cuius gratia, generosus ille ait, & quænam mea est contumacia? nam nondũ illam percipere queo. quoniã, præses inquit, nequaqꝫ regis sequeris religionem, licet omnes alŋ subacti sint & uicti. uerũ Basilius respondit, nequaqꝫ hoc rex meus permittit, neqꝫ ut conditura adoraretur tolero, quũ dei conditura existam, ac deus esse sim iussus. nos autẽ quid tibi, præses ait, uidemur? qui hæc imperamus. num forte momẽti nullius? nonne magnum tibi erit, ut nobiscum censearis, & nos socios assequaris. Cui Basilius præfectos uos esse inquit, & clarissimos quidem, nequaqꝫ inficias eo, non tamen deo honoratiores. at socios uo habere magnũ quid est, & cur nõ? quũ & uos dei cõditur æ sitis, quemadmodũ & omnes alŋ qui nobiscũ censentur. siquidem Christianismum nequaqꝫ faciebus, sed fi[illegible] designamus. tunc præfectus cõcitatus, plus ira feruere cœpit, è sellaꝙ exurgens, asperioribus cõtra eum usus est sermonibus. & nunquid potestatem ait, times? absit hoc Basilius respondit, ut tale quid mihi accidat. nonne ex multis uel unum, præses inquit, quæ meæ sunt potestatis? & Basilius, quænam sunt illa? indicentᶜ nobis. & præses, bonorũ publicationes, exilia, tormenta, mors. Cæterũ aliud quid, Basilius ait, minitare, nil enim horũ nos tangit. quumꝙ præses dix[illegible]t, quĩ & quonã modo? quoniã, Basilius inquit, incõprehensibilis, & bona eius quĩ nihil possidet publicari nequeũt, nisi forte pãnis his indigeas tritis & laceris, & libris paucis, in quibus tota mea est uita. exiliũ uero nil ad me spectat, quĩ nullo loco sum circũscriptus. sed nec quã nunc inhabito domus mea est, licet omnis mea sit in quã incido, seu potius dei omnis, cuius ego hospes sum & incola. tormenta aũt, quid auferre possent? quũ nullum mihi corpus residuum sit, prætereꝙ si primã dixeris plagã. huius enim tu solus dominus existis. mors uero benefactor erit. celeriter enim me ad deũ mittet, cui uiuo, & cuius negocia administro, ac cui iam plurimũ occubui, & ad quẽ à lõge festino. his præfectus perculsus, quũ cum suo cõpellasset nomine, Nullus, dixit, hucusꝙ

ita

ita mecũ,ac cum tanta disseruit audacia. Cui Basilius,in nullum fortassis episcopum incidisti. omnino enim pro talibus decertans hoc egisset modo. in alijs enim prefecte,modesti sumus,& omnibus reliquis humiliores,ita enim mandatũ iubet,nec solum cõtra tantã potentiam, sed nec contra homines uiles superciliũ attollimus:ubi uero dei periclitatur negociũ,cunctis alijs contemptis ad illũ solum respicimus.gladij uero,bestiæ,& ungulæ carnes dissecãtes, potius delitiæ nobis sunt quàm tormẽta.ac ideo iniuria affice, minare,& omnia quæ uolueris perage,ac potestate fruere.sed & rex hæc audiat, nũquam nos adiges,aut efficies,ut astipulemur impietati, etiã si grauiora adhuc fueris minitatus. Postquàm uero præfectus ita eum loqui audiuit, ac uiri causam examinauit,illumque tam imperterritũ & constantem deprehendit,à se dimisit,non iam minabundus, sed cũ reuerentia quadã ac secessione:ipse uero quàm cito potuit ad regem festinauit,inquiens, Victi sumus rex in ecclesiæ huius negocio. Vir enim ille minis est superior,uerbis robustior,persuasionibus fortior. aliũ quendã ignobiliorem tentare oportet,hũc aũt uel palàm cogere,aut nequaquam expectare ut subigatur minis.hæc quũ rex audiuisset,ac in se conuersus hominis laudibus esset uictus (quandoquidẽ & hostis uiri uirtutẽ admirari solet)præfectũ à uiolentia cohibuit,acciditque ei quemadmodũ ferro, quod licet igne emolliatur, nilominus tamen ferrũ permanet.porrò minas in admirationem cõuertit,communionem autem suscipere noluit, quum immutationis puderet, sed excusationem quærebat honestam, quam & sermo noster ostendet. siquidem templum cum uniuersa satellitum manu est ingressus. erat autem dies epiphaniorũ.congregati populi igitur pars factus, sic cõmunionem est professus. Sanè nec hoc prætereundum, postquàm intus fuit, auditumque psalmodiæ adhibuit perstrepenti,ac populi multitudinem cum ornatu cuncto conspexit,tam eo qui circa aram,quàm illo qui iuxta erat,angelicam potius quàm humanam: populi uero præsulem erectum,quemadmodum scriptura Samuelem depingit,& corpore,& uisu,& cogitatione immobilem, ac si nil noui accidisset, deoque & gradui,in statuam, ut ita dicam, obduratum:illos autem timore & reuerentia quadam eum circumstare:hæc postquàm uidit, & quæ uiderat cum nullo exemplo conferre potuit, humanum quid perpessus est.ob stuporem enim,uehemẽti & oculorum,& animi correptus est uertigine.uerum id tum multos adhuc latebat, postquàm autem dona ad mensam diuinam afferri oportebat, ipseque illa proprijs gestaret manibus, ac nemo sicut moris erat ea acciperet, quũ incertum esset num Basilius illa suscipere uellet, tum morbus est cognitus. titubare enim cœpit, & ni quidam qui pro gradibus stabat, manum ei supposuisset,ac casum cohibuisset,ruina planè lachrymis digna cecidisset.sed esto. Cæterum quid dicere refert? quæ nam cũ rege disseruerit,qualique sapientia illa repleta fuerint. cum eo enim rursum modo opportuno in sacrarium perducto est congressus,ac in conspectum uenit.nam diu iam eius alloquendi desiderio tenebatur.

ſiquidem nil aliud quàm dei uoces, tam ab ijs qui cum rege, quàm à nobis, qui cum Baſilio ingreſſi fueramus auditæ ſunt. Sanè congreſſio illa initium fuit,& reſtauratio prima humanitatis erga nos regis.conſiliumq́ hoc ut plurimum contumeliam tum nos infeſtantem, nõ ſecus ac nebulam diſſipauit. proinde nil prædictis inferius fuit.uincebãt mali, iamq́ Baſilius in exilium pellebatur, ac nihil deerat quod non illac tenderet.nox præſens, currus quo auehi debebat præparatus,plaudebant inimici,dolebant pij, nos uero circa animoſum uerſabamur uiatorem. reliqua etiã cuncta pulchra referta erant ignominia.quid igitur accidit? Deus illam diſſoluit. qui enim Ægypti cõtra Iſraël exaſperati primogenita percuſſit, hic etiam imperatoris filiũ grauiſſima ægritudine perculit.& quanta celeritate? hinc exilij literæ, inde ſententia ægrotationis,manusq́ iam ad ſubſcriptionem extendebatur improbam,& tamen ſanctus ille ſaluatur,fitq́ uir pius,febris donũ,quum rex furorem cohibuiſſet.quid his manifeſtius aut celerius? ſed ad reliqua. Ægrotabat filius regis,ac corpore male affectus erat,unaq́ ęgrotabat pater: & pater quidem tanquam pater,ubiq́ contra morbũ remedium quærebat:nam medicos accerſebat optimos,precibusq́,ac ſi unquã in terram proſtratus incumbebat, calamitas enim reges quoq́ humiles facit:nec mirũ,quũ & hoc prius Dauid in filij morte accidiſſe,ſcriptis ſit mandatũ.poſtq́ autẽ nullibi,nullũ morbo inuenit remediũ,ad Baſilij fidẽ cõfugit:per ſe tamen nequaq́ illũ aduocauit, pudore prohibitus,ob ignominiã quã illi intulerat,alijs uero legationẽ cõmiſit,qui ei perq́ domeſtici & amiciſſimi erant. quumq́ is nihil cunctatus aduenisset,nec tempus,quẽadmodũ alius triuiſſet,cõfeſtim præſentia eius morbus eſt lenitus,paterq́ ſpem cõcepit meliorẽ.qui niſi aquę potabili ſal admiſcuiſſet,pariterq́ hunc aduocaſſet,ijs tamen qui diuerſę erãt opinionis credidiſſet,filius patris manibus ſanus reſtitutus fuiſſet:idq́ credebat̃, ab ijs etiã qui tum aderãt,& paſſionis participes fuerãt.illud idẽ paulo poſt etiã præfecto ipſi accidiſſe ferũt.nã & illũ infirmitas quædã incidens,ſancti flectit manibus.ſiquidẽ aduerſitas plerunq́ recte ſentientibus fit emendatio,ſępiusq́ calamitas proſperitate melior exiſtit.ægrotabat igit̃ ille,plorabat, diſcruciabat̃,accerſebat,rogabat,excuſationẽ habes clamabat.ſalutẽ mihi tribue,quã & tandem illius interceſſione,ſicut ipſemet faſſus eſt impetrauit.idq́ multis qui hoc ignorabant perſuaſit. non enim deſinebat facta illius & admirari & prædicare.quæ igitur inter Baſiliũ & illos incidere talia fermè fuere, finemq́ habuerunt talem. ſed nunquid ea quæ illi aliter cũ alijs ſunt decertata,parua aut de rebus fuere paruis? uel mediocri ſapiẽtia cõdita, aut ſilẽtio digna, ſeu nõ ualde laudabilia? nequaq́. Sanè qui olim cõtra Iſraël cõcitauit Ader ſceleſtũ,ille idẽ & cõtra Baſiliũ Põti cõmouit præfectũ, ſub ꝑtextu ac ſi ob mulierẽ quãdã indignaret̃.ſed re uera ꝓ impietate decertabat, & cõtra pietatẽ ſtabat:ut interim dicere omittã,q̃liter,quãtisq́ uirũ afficeret iniurijs,ſeu forte deũ ipſum, contra quẽ & pro q̃ bellũ gerebat̃, qui & iniuriãtem confudit,

ac pugilem ſuũ exaltauit: ſi ſaltem magnũ quid & ſublime eſt philoſophia, & ut is qui præeſt multis talis eſſe uideat᷑. de quo nũc uerba facere pergam. Iudicis aſſeſſor mulierẽ quandã illuſtrem, cuius maritus uitã paulo ante cum morte mutauerat, quoniã ei nubere dedignaret᷑ uiolenter urgebat: quũq; illa tyrannidẽ ſe effugere haud poſſe cerneret, cõſiliũ cœpit nõ tam audax q̃ prudens: ad ſacrã enim cõfugit menſam, ac deũ cõtra uiolentiã adiutorẽ ſibi facit. quid igit᷑ per trinitatẽ ipſam fieri oportuiſſet? ut inter laudandũ iudicia le etiã quippiã proferã, nõ ſolum quod Baſilium magnũ, & qui ab omnibus pro legiſlatore habebat᷑ decuiſſet, ſed aliũ quendã longe illo inferiorẽ, dummodo ſacerdos fuiſſet. nõnne obſiſtere, retinere, curã eius gerere, manũ porrigere, ſecundũ clementiã diuinã, & legẽ quæ honorauit aras? nõnne omnia prius facere & pati uelle, q̃ aliquid inhumani cõtra mulierẽ perpetrare? obiterq; mẽſam ſacrã, necnõ fidem cũ qua rogabat, iniuria afficere? nequaq; ait Iudex nouus. ſed omnes poteſtati meæ ſubdi oportet, Chriſtianoſq; legum ſuarũ proditores fieri. ille igit᷑ ſupplicẽ quærebat, ac inſaniebat, hic aũt ui mulierẽ retinebat. tandẽ uero quoſdã cũ poteſtate miſit, qui ſancti ſcrutarent᷑ cubile, nõ neceſſitatis magis q̃ ignominiæ gratia. quid ais? domũ eius qui affectibus cũctis erat ſuperior? quẽ fouẽt angeli? quẽ mulieres intueri nõ audẽt? nec ſolũ hoc egit, ſed & Baſiliũ adeſſe, ac cauſam dicere iuſſit. nequaq; tamẽ placide aut humane, ſed quaſi cõdemnatũ quẽpiã. & hic quidẽ aduenit. præfectus uero ira & faſtu plenus, pro tribunali ſedit. ſtetit igit᷑ Ieſus meus corã iudice Pilato. & fulmina quidẽ cũctabant᷑, deiq; gladius licet radiaret, adhuc tamẽ cõtinebat᷑. arcus uero intendebat᷑, ſed cohibebat᷑, q̃ pœnitẽtię concederet tẽpus, quemadmodũ dei lex eſt. ſed & aliud pugilis & perſecutoris uide certamẽ. præfectus ſudariũ quod circa collũ geſtabat dilacerare iubet. at Baſilius Tibi inquit, ſi uolueris tunicã etiã dabo. Verbera carnibus ferè experti, minabat᷑, at ille ſe paratũ offerebat. ſed & ungulorũ dilaniationẽ intẽtabat. uerũ epati Baſilius reſpõdit remediũ tuleris. cernis fortaſſis quo pacto mihi ſubuenire poſſis, ſi à talibus curaueris tormentis. & hi quidẽ in illis erãt. at ciuitas, quũ malũ & cõmune omniũ cognouiſſet periculũ, ſiquidẽ unuſquiſq; iniuriã hanc ſuã eſſe cenſebat, tota inſaniebat & incendebat᷑, & ueluti quum apiũ examen fumo cõmouet᷑, ita alius ab alio cõcitabat᷑ & inſurgebat. omne hominũ genus, ætas omnis, præcipue uero ij, qui regi texendo & arma faciẽdo operã impendebãt. hi enim in talibus feruentiores ſunt, audaciam enim ex libertate habent. arma uero unicuiq; erant, ſingula quæ ex artis obueniebant inſtrumentis, aut ſi aliud quid caſu forte obueniſſet. faces erant in manibus, lapides ad iactum expediti, fuſtes parati, curſus omnium unus, clamor idem, alacritas communis. Ira dux grauis, aut miles, ſed nec mulieres armis tum carebant, quum eas tempus exacuiſſet. radios enim habebant fraxineos, zeloq; roborabãtur, ac in audaciam uertebantur uirilem, & ut breuiter dicam, pietatem diuidi arbitrabant᷑, ſi hunc inter ſe partiti fuiſſent, iſq; ma-

gis

gis pius censebatur,qui primus manus præfecto,talia auso,intulisset. Quid igit̃ faciebat iudex seuerus & audax? supplex erat, miserabilis, ærumnis plenus,& cui non humilior? donec illustris ille,sine sanguine martyr,& sine plagis coronatus,populi cõpescuisset uiolentiã, illumq́ sui cohibuisset reuerentia,sicq́ supplicem suũ & offensorem saluasset. hæc deus sanctorũ operatus est,qui omnia facit,& in melius dirigit, qui superbis resistit, humilibus uero gratiã tribuit.& quur hoc non faceret? qui manuum extensione trophæa erigit,ut populũ saluet fugientem,illumq́ eripiat è periculis.prȩclarũ igitur bellum ita desijt,& finem à deo sortitum est secundũ,ac illius fide dignũ.Deinde uero episcoporũ & sociorũ incepit bellum.quod magna sui parte ingloriosum fuit,incipiẽtibus uero admodũ damnosum. quis enim alijs modestiam persuadere posset,quũ prȩsules ipsi ita essent affecti? Iam diu enim haud humaniter erga illũ se habebant.tria autẽ discidij causa erant. nam nec ob fidei conueniebant rationem,nisi summa multitudinis necessitate coacti. nec pusillanimitatem in electione penitus deposuerant.& quod multũ gloria ab illo superarent̃,omniũ eis molestissimũ erat,etiã si id fateri turpissimum esset. sed & aliud factũ est discidium, aut ista suscitauit. quum enim patria nostra in duas diuisa sit præfecturas & metropoles, multaq́ nouæ ex priori addita fuissent,seditio eorũ potissimũ exordium hinc sumpsit.ille enim cum secularibus bonis nostra quoq́ diuidenda esse censebat.ac ideo quæ nuper accesserant transmutauit,tanquã ab ipso iam differrent,ac ei acciderent.at hic consuetudinem seruabat antiquã,ac diuisionem olim à patribus factã.hinc multa iam acciderunt mala. alia uero ortum sumpsere. conuentus enim à nouo distrahebantur metropolitano.redditus diripiebantur. ecclesiarũ presbyteris quibusdã persuadebat,alios autẽ inuitabat. inde euenit, ut ecclesiæ etiam peius haberent, quãdo ita diuiderent̃ & inciderent̃. homines enim ob tales ferè rerũ innouationes gaudere solent,quoniã libẽter sua adaugẽt,ac facilius bene instituta dissoluunt̃ q̃ dissoluta restituunt̃.at ille infestius Basiliũ exagitabat.taurorũ enim prouentus & trãsitus ab eo tantũ cõspiciebant̃,ad illũ uero deducebãtur. sed & ex monte sancto fructus colligere magni ducebat, ita ut quũ uiri mulos aliquãdo deprehẽdisset,propriã uiã euntes,illos postea prædatoria cohibuerit manu. & cõmentũ quasi honestũ erat.filij eñ spiritales,& animæ,& fidei sermo,& talia auaritiæ erant tegumenta.res ditiorũ propria. & q̃ nõ oporteat tributũ pendere hominibus malæ famæ.uerũ omnis offendens malȩ erat famȩ. Proinde sanctus dei,& supernæ Hierusalẽ metropolites,detrimẽtũ tolerare, & hæc negligere cogebat̃,siue paruã mali dissolutionẽ excogitare.sed uideamus q̃ magnã & admirãdã, ac planè anima illius dignã.ex seditione enim ecclesiã opulentiorẽ reddidit, aduersitatẽq́ perbelle disposuit.siquidẽ plurimis episcopis patriam roborauit,ex qua re tria contigere pulcherrima.plurimarũ nempe animarũ cura. & ut ciuitas quæq́ sua haberet,& ut bellũ dissolueret̃. Cæterũ timeo ne & ego consilio isto ociosus

sim

sim factus.haud enim scio,quomodo rectius dicere cōueniat. licet enim cun
cta uiri huius quantū dictu possibile est admirer, hoc unū laudare nequeo.
animi enim passionē fatebor,nec aliâs multis ignotā, nostrā dico innouatio
nem & infidelitatē,cuius dolorē nullū unquam delebit tēpus.ibi enim cūctæ mi
hi uitæ inciderūt aduersitates, cōfusioque ut philosophiæ incūbere nequirem,
aut posse putarem.tametsi parua sit ratio secundi.prætereaque si quis illud à no
bis in uiri excusationē dictū suscipere uoluerit, quod longe supra res saperet
humanas.& quæ hic faceret,priusque abiret, omnia spiritus instinctu ageret.
licet enim amicitię uenerationē seruare sciret,in hoc uno tamē ignominia af-
fecit,ubi dei honorē præferre oportebat.longe enim sperata,amicitię dissolu
tioni anteferebat. Cæterū timeo ne dū socordiæ crimē effugere cōtēdo,apud
eos qui cunctas res illius gestas scire desiderāt, scribendo tamen in crimē in-
satiabilitatis apud eos qui modū laudant incidā: quam rem nec ipse neglige
bat,sed mensurā ex omnibus optimā esse inter potissima laudabat,ac in om
ni uita sua diligenter obseruabat.ita igit' sermone utar,ut tam breuitatis, quam
insatiabilitatis amatoribus pariter satisfacere queā. Alij igit' in re aliqua ex-
cellunt,alij aūt in plerisque,quū plures uirtutis species existant, nullus uero ex
omnibus quos nos cognoscimus,ad summum peruenit. sed ille nobis opti-
mus est,qui in plurimis recte agit,aut in una potissimū.Basilius uero ita cun
cta attigit,ut naturæ cōtentio esse uideret'.nam ita cōsideramus:inopiā quis
laudat,uitamque omni carentē apparatu & superfluitate:at quid ille habebat
præter corpus, & ea quibus carnis tegeret necessaria? diuitiæ aūt illi erant,ut
nihil possideret,cruxque cui soli superuiuebat. hæc longe sibi multis pecunijs
honorabiliora esse censebat,nec possibile ut quis,si etiā uellet,omnia posside
ret:sed ut qs omnia cōtemnere sciret,sicque omnibus melior appareret.quūque
ita sentiret & haberet,nequaquam altari ac uana indigebat gloria,nec prçconio
illo publico,Crates Cratetē thebanū in libertatē uendicat. optimus eñ esse
potius quam uideri malebat, ac ideo nequaquam in dolio ac in medio foro habita-
bat,ut omnibus ludibrio esset,indigētiā noua resartiens abūdātia.sine ambi
tione igit' & arte quęstuosa pauper erat, ac omnia q̄ habebat pfundebat, q̊
expeditus p uitę nauigaret mare.Sanè abstinētia & frugalitas res est admi-
rāda,& ne qs à uoluptatibus superet',aut uētri tanquam amaro & illiberali subij
ciat' dño,at qs magis in cibo parcus? & ne multa dicā,sine carne ferè erat,su-
perfluitatē autē & satietatē ad irrationabiliores, & quorū uita seruilis & de-
orsum uergens erat reiecit. ipse autē nihil magnū esse censebat quod gutturi ap
plauderet,sed solū necessarijs quātū poterat sustētabat', solasque delitias esse
ducebat, ne delitijs diffluere appareret, ac ideo indigeret plurimis. sed ad li
lia respiciebat & uolatilia,q̄ pulchritudine pdita sunt mirabili, ciboque utunt'
fortuite oblato,secūdū magnā Christi mei admonitionē,& carnē pter nos
mendicantē,q̊ nos diuinitate ditaremur.hinc illi tunica una,& palliū tritum,
in humoque dormitatio, & illuuies & uigiliæ eius erant exercitamenta.cœna
autem

autem suauissima, ac cibus panis cum sale, aut ficus recentes: potus uero sobrius erat, & abunde illi sufficiens, quem fontes producũt, ijs etiam, qui non laborant. uerum ex his aut cum his ęgritudines sequebantur, & medicamenta, communia nobis exercitia: oportebat enim me miserum, in talibus æque affectum esse, licet in alijs longe inferior forem. Sanè res magna est uirginitas, & angelis aggregari, ac absq; iugo esse, naturæq; solitariæ: nam Christi illam uocare cunctor, qui quum nasci deberet, ob nos natos, ex uirgine nascitur, ut uirginitatem lege sanciret, tanquam inde deductam, & mundum abscindentem, seu potius mundum mundo pręmittentem, præsentem futuro. quis igitur uirginitatem magis honorauit, quàm Basilius, aut carnis puritatem quasi lege sanciuit? non solum exemplo proprio, sed eorum etiã quibus studebat, quemadmodũ ex uirginitatis laude & institutionibus eius liquet scriptis, quibus omnem sensum refrenauit, ac cũcta membra ad modestiam redegit, necnon uirginitatem seruandam persuasit, pulchritudinem ad interna conuertens, à uisibilibus ad inuisibilia. & externum quidem languidum reddebat, ac materiam subducebat flammę. occultum uero ostendebat deo, qui solus animarum depuratarum sponsus existit. quiq; animas ad se pertrahit uigilantes, quo cum lampadibus splendidis, & largo ei olei occurrant nutrimento. Sanè quum uita solitaria ac mixta, ut plurimum inter se distarent ac pugnarent, neutrumq; bonum à malo penitus segregatum haberet: sed hæc magis quieta & moderata esset, & deo copularet, non tamen arrogantia propter uirtutis securitatem & existimationē careret: illa autem actiua magis & utilior, uerum à turbis nequaquam segregata esset: ambas inter se bellissime conciliauit. & ita temperauit, ut sapientia non sine actione, nec actio sine sapientia foret: sed tanquam tellus, & mare, bona sua utrinq; conferrent, ac in unam dei gloriam concurrerent. & quid plus? pulchra est humanitas, ac pauperum sustentatio, humanæq; imbecillitatis subsidium. parum per igit' ab urbe progredere, & urbem cerne nouã, pietatis promptuarium, commune diuitum repositorium, quò opum superuacua, immo iam necessaria admonitione illius reconderent, quo tineas excluderent, nec fures exhilararent, inuidiæq; certamen & temporis effugerent corruptionem. ubi ęgritudo philosophatur, & calamitas beata censetur, compassioq; in reputatione est. quid mihi ad opus illud Thebæ Ægyptiacæ, cum portis septem? ac muri Babylonici, necnon sepulchrum Mausoli Caris, & Pyramides, ac Colossi? æs pondere carens. siue templorũ magnitudo & pulchritudo? quæ amplius haud supersunt, cum alijs quæ homines admirantur, & librorum mandant memoriæ, quæ nil conditoribus suis, præter paruam prosunt gloriolam. mihi uero salutis uia hæc compendiaria, ac facilis in cœlum ascẽsus, admirationi est præcipuæ. nõ enim amplius oculis nostris expositum est spectaculum graue & miserandum, homines ante obitũ mortui, & plurimis corporis mutilati membris, ab urbibus, domibus, foris, aquis, quin à charissimis suis expulsi

pulsi,nominibus potius quàm corporibus noti:nec amplius in triuijs & con
uentibus secundum cognationem & concentū exponuntur, nō iam ob mor
bum miserādi,sed exosi, membrorum miserabilium artifices miri,si uox sal/
tem quibusdam est residua.sed cur cuncta nostra tragice enumero? quū ser/
mo haudquaquā sufficiat passioni.Basilius uero præ omnibus maxime ho/
minibus persuasit,ut quum homines essent,nequaquam homines cōtemnē
rent,nec Christum unicum caput omnium,propter inhumanitatem erga il/
los ignominia afficerent.sed in calamitatibus alienis facultates suas recte di/
sponerent,à deoq; misericordiam,quum misericordia indigerent,pio fœno/
re extorquerent.ac ideo generosorū generosissimus ille, & gloria plus quàm
splendens,ægrotos nec ab osculi arcebat honore,sed tanquam fratres saluta
bat.non quemadmodū quis suspicari posset,inanis gloriæ gratia.quis enim
plus à tali aberat affectu?sed ut corpora curandi causa attrectaret, philoso/
phiæ eius formula,& loquens,& tacita erat adhortatio. nec ciuitas ita, regio
uero adiacens & externa aliter se habebat, sed omnibus cōmune certamen
proposuit,ita ut & populi præfecti ciues humanitate imitarentur & magni/
ficentia.proinde quemadmodum alijs curæ sunt popinatores, ac mensæ lau
tiores, necnon coquorum commenta & iritamēta gulæ, sellæq; elegantes,ac
uestes molles & fluidæ:ita & Basilius infirmorum,& hulcerum eorū,ad imi/
tationem Christi gerebat curam, non sermone sed opere lepram purgans.
Quid nobis ad hęc dicent ij,qui ei superbiam & supercilij obijciunt fastum?
amarulenti talium censores,ac qui neutiquam regulas adhibēt regulæ.num
quis lepræ curam gerit,& eousq; se humiliat,sanos uero contemnit? aut car/
nes per abstinentiā macerat, animæ elatione intumescit inani?maxime quū
pharisęi iactantiam nouit,& ex tumore humilitatem prędicat,& Christum
ad serui usq; formam descendisse nō ignorat,illumq; cum publicanis come/
disse,& discipulorū pedes lauisse.sed nec crucem renuisse, ut illic peccata affi
geret mea.& quod his est admirabilius,deum uidet crucifixum,idq; cum la/
tronibus,& à prætereuntibus irrideri,inconsumptibilem illū, & omni passio
ne sublimiorem.num ille seipsum adeo effert,ut neminem sibi honore æqua
lem esse censeat?quemadmodum uidetur ijs,qui illi inuident. uerum ut arbi
tror,morum constantiam,seueritatem,& integritatem illam absolutā,super/
biam uocarunt.equidem illi idem,ut mihi uidetur, eodem modo hominem
fortem temerarium,timidum uero circumspectum appellarent, modestum
quoq; inhumanum,ac iustum immobilem. quidam enim non inepte inda/
garunt,uirtuti uitia esse adiuncta,& quodāmodo contigua,facileq; à rerum
inexpertis aliud pro alio accipi. quis enim uirtutem plus quàm Basilius ho/
norauit?aut malitiam redarguit?siue bonis uisus est melior, uel delinquenti
bus asperior?cuius subrisio sæpius laus erat, silentium uero increpatio, quæ
conscio,malum suum ultro extorqueret. Cęterum si non garrulus erat,aut ri
su diffluens,siue circumforaneus,nec multis placebat, quoniā non omnibus

omnia fieret aut gratificaretur, quid hoc ad rem? nonne potius laude quam reprehensione dignum est ijs, qui præditi sunt mente? nisi quis leoni obijcere uelit, quod non figuram simiæ, sed seueram & regiam præ se ferat, cuius lasciuiæ tamen generosæ sunt, & cum admiratione diligendæ. Sanè eos qui in scena uersantur, tanquam iucundos & humanos quis miretur, quoniam populi gratiam captāt, ac risum mouent per alapas & uerbera, quanquā si hoc quærimus, quis adeo iucundus fuit in conuersationibus? quemadmodū ego potissimū noui, qui præ reliquis uiri mores sum expertus. quis narrando gratiosior? quis mordendo peritior? quis reprehendēdo syncerior? siquidē non nimis seuere reprehendebat, nec nimis facile remittebat, sed immodestiā in utroq; fugiebat, ac utroq; iuxta Salomonis leges cum ratione & in tempore utebatur. Cæterum quid hæc sunt? si cum uiri collata fuerint eloquentia aut magnitudine doctrinæ, qua sibi fines orbis conciliauit totius. uerum adhuc circa montis uersamur ima, ac multū à summitate distamus. adhuc circa littora ferimur, ac nondū mare ingressi sumus profundum. arbitror enim si unquam fuit aut erit tuba, longe sono suo per aërem diffusa, aut terræmotus orbis ex innouatione quadā aut miraculo ortus, hoc uocem illius esse, & ingenium, tantū omnes antecellens, & post se relinquens, quātum nos naturam exuperamus irrationaliū. quis enim magis se expurgauit spiritui? & dignū fecit ut diuina explicaret mysteria? quis magis cognitionis lumine illuminatus fuit, & ad profunda pertigit spiritus? cum deoq; ea quæ dei sunt est contemplatus. quis sermonem sortitus est melius interpretantem ea, quæ cognitione sunt digna? ita ut non multorū instar altero pede claudicaret, uel mente sermone carente, aut sermone minus solidato mente. uerum utrisque pariter excelluit, sibi ipsiq; similis apparuit. & ubiq; sane sensit. siquidem quod cuncta dei profunda scrutatus sit, spiritu est testificatus, non tanquam ignorante, sed ueluti cōtemplatione exultante. omnia enim quæ spiritus sunt, ab illo sunt indagata, unde euenit ut moribus institueret cunctos, eloquentiam ostenderet, præsentibus renūciaret, & se accingeret ad futura. Porrò solis pulchritudo cum magnitudine ac cursus sui uelocitate, à Dauid laudatur, splendens tanquam sponsus, magnus ut gigas, cuius uires tantæ sunt, ut cursu suo à summis pariter illustret summa, nec calor eius distantia iminuatur: Basilij autem pulchritudo, uirtus erat, magnitudo uero theologia, at cursus, mobilitas assidua quæ ascensibus suis ad deum usque perducit, uires uero satio sermonis & distributio, ita ut recte mihi scripturæ illud de eo usurpare liceat, In omnem terram exiuit sonus eius, & in fines orbis, uis uerborū eius. quod beatus Paulus de apostolis à Dauide dictum esse ait. quæ enim alia hodie in conuentibus est gratia? quæ in cōuiuijs uoluptas? quæ in foro? quæ in cōcilijs? quæ principum cum suis delitiæ? quæ monachorum aut mixtorū? quę ociosorum aut negociosorū? quæ eorum qui in externis aut nostris philosophantur? unica profecto uoluptas per omnia, & in omnibus maxima, illius

sunt

sunt scripta,& labores. nec scriptoribus ulla post illũ relicta est facultas,præ/terquàm monimenta eius literaria. sileant uetera,quæ à quibusdam in sacris elaborata sunt sermonibus,clament noua . is enim nobis optimus est in ser/monibus, cui concessum est ut supra scripta illius potissimum cognoscat , & lingua proferat, auribusq́ infundat . solus enim pro omnibus ad doctrinæ adeptionem sufficit studiosis.ego autem hoc solum dicam, quotiescũq; Exa meron eius in manus sumo & relego,ad cõditorem omnium accedo,& con/ditura rationes cognosco,ac conditorem plus quàm antea admiror,dum so lo uisu ipso doctore utor . quum autem in contradictorios incido sermones, Sodomiticum uideo ignem,quo linguæ exuruntur malæ & aberrantes, aut cõfusionis turrem male quidem ædificatam,male quoq; dissolutam. Quum uero quæ de spiritu scripsit relego,deum inuenio quem habeo,& in ueritatis prolatione audax fio,dum per illius gradior Theologiam & contemplatio/nem. at quum alias eius perlego enarrationes , quibus parum uidentes illu/minat,& quas tripliciter in solidis cordis eius tabulis conscripsit , disco nõ in litera cõsistere solum,aut superuacue intueri tantum, sed & pergere ulterius, & ex profundo adhuc in profundum transire, abyssum asciscens abysso , & lumini inueniens lumen,donec in summum peruenio. Quum autem marty rum laudes relego,corpus contemno,& cum laudatis uersor, ad certamenq́ excitor. Quum uero sermones eius,tam morales euoluo, quàm actiuos,ani/ma pariter purgor & corpore , ac templum dei fio capax, organumq́ pulsa/tum à spiritu,diuinam decantans gloriam & potentiam . cum hoc immutor & dirigor,aliusq́ ex alio fio,alteratione alteratus diuina. Cæterũ postquàm Theologiæ memini,ac uiri in hac singulariter præstantis,& hoc quoq; præ/dictis addidero. Vtilissimum enim est multis,qui male de eo sentiunt,ne of/fendantur,sed ad maleficos sermo pertinet noster, qui ex ijs quibus alios ca/lumniantur sibi subsidium quærere solent . Ille enim ob sermones rectos,& erga trinitatem sanctam,connexionem,& cõdeitatem, uel nescio quomodo magis proprie aut manifestius dicere oporteat,non solum à thronis excide/re,quũ nec sub initium illis oblectaretur,sed exilium ac mortem,necnon sup plicia extrema prompte subire paratus erat , idq́ lucrum & minime pericu/lum esse censebat . quod quidem ex ijs partim liquet quæ fecit , partim uero quę perpessus est. postquàm enim pro ueritate damnatus,& in exilium pul/sus fuit,nullius rei alterius curam habuit , quàm ut comitem quendam suum libellum tollere & sequi iuberet. Cæterum ut condemnationis etiam tempo re sermonibus ædificaret ueritatem;necessarium putabat,diuino Dauid hac in re consultore usus:ut parumper belli tempus suspendere , & hæreticorum potestatem infringere posset,quoad libertatis tempus,ac linguę,licentia con cederetur loquendi . illi enim quærebant ut uox de spiritu acciperetur nuda, tanquam esset deus, quod & uere est, sed impie ab illis & à malo impietatis accipiebatur præfecto, quo Basilium cum lingua Theologica ex urbe pelle/

rent:ipsi uero occuparent ecclesiam, eamq́ impietatis suæ propugnaculum facerent, ac inde cuncta tanquam ex arce quadam percurrerent. at ille alijs scripturæ uocibus & testimonijs manifestis, quæ illud idem possent, necnon syllogismis necessarijs, ita redarguit contradicentes, ut nequaquā contra tendere possent, sed uocibus caperentur proprijs. quod quidem uim maximam habet, estq́ prudentiæ singularis, quemadmodum sermo ostendit, quem de hac re conscripsit, ubi stilum tanquam è spiritus cōcitat pyxide. cæterum domini uocem tantisper distulit, à spiritu ipso, & geminis eius concertatoribus ueniam petens, ut non moleste dispensationis illius cōsilium ferrent, ne dum ob unius uocis gratiam resisterent, cuncta propter insatiabilitatem disperderent, præcipue quum tempore illo pietas ita distraheretur. nullum enim detrimentum eis inde euenturum censebat, si dictiones parumper immutarentur, ac uocibus alijs illud idem doceretur. quum non in uerbis potius quàm rebus salus nostra consisteret. siquidem nec Iudæorum gentem reijciendam esse, si uncti uocem pro Christi immutare, sicq́ nobiscū censeri uellent. quū uero ecclesia scinderetur, maximum communitati imminere damnum. Verum licet spiritum omnino deum esse affirmaret, quemadmodum liquet ex ijs quæ sæpius, dum tempus ita ferret, publice prædicauit, necnon priuatim interrogantibus expresse est confessus, manifestius tamen id fecit in sermonibus quos mecum habuit. nihil enim in illis ita abscondebat, ut id non libenter mecū conferret. neq; hoc simpliciter definiebat, sed quod non sæpius antea fecerat, horrendissime se execrabatur, ac sibi ut à spiritus gratia excideret imprecabatur, si spiritum non æque ac patrem ac filium, tanquā consubstantialem, & eiusdem honoris ueneraretur. proinde si quis me in his socium ipsius suscipere uelit, aliquid multis adhuc abscōditum proferam, nempe quod tempore nos angustante, sibi dispensationem reseruauit, nobis autē loquendi libertatem cōmisit. nemo igitur nos iudicare, aut ideo reijcere debet, quod patriæ honorati simus obscuritate, quum amborum opera, Euangeliū apud nos sit roboratum. hęc non ideo percurri, ut excusatione nostra opiniones illius defendam: calumniatorum enim reprehensione, si saltem aliqui sunt, longe uir ille melior est: sed ne ij qui censent, uoces solum à uiro in literis adinuentas, pietatis finem esse, fidem debiliorem, ac Theologiam illius demonstrationem improbitatis habeant propriæ, quam tempus produxit, cum spiritu: sed scripturæ sensum examinantes, necnō scopum, ad quem illa est conscripta, magis ad ueritatem accedere, & impiorum ora obstruere ualeant. mihi igitur Theologia illius non aliter quàm amicus quispiam erit, tantamq́ fiduciam in uiri puritate de hac re pono, ut illam omnibus faciam communem. & mea quidem ab illo expendantur, illius autem à me, & coram deo & hominibus æquioribus, ita sint considerata. nec enim Euangelistas inter se dissentire dicimus, quia quidam carni Christi magis operam impenderunt, alij autem Theologiæ plus incubuere, ac hi quidem ex rebus nostris, illi autem

tem

tem ex supernis initiū fecere,præconiumq; ad utilitatem, ut arbitror, capien/tium distribuerunt, quum ita in eis spiritus figuraret. Proinde quum multi olim fuerint pietate clari, ac nunc quoq; sint homines, ueluti legislatores, po/pulorū duces, prophetæ, doctores, fortes ad sanguinis usq; effusionem, age cum illis nostra consideremus, sic enim uirum hunc recte cognoscere ualebi/mus. Adam dei manu, necnon delitijs paradisi, & legislatione prima factus est dignus, sed ne quid blasphemi cōtra primæuum proferam parentem, re/uerentia dictum sit, mandatū non seruauit. Basilius uero accepit, & seruauit, ac nequaquam cognitionis læsus est ligno, rompheamq; euasit igneā, & ut planè noui, paradisum est adeptus. Enos primus sperauit ut inuocaret domi num, Basilius autem inuocauit, & alijs quoq; prædicauit, quod quidem inuo catione longe honorabilius est. Enoch ob breuē translatus est pietatē, tum enim fides adhuc in umbra erat, præmiū pietatis inueniens translationem, sicq; reliquę uitæ periculum effugit. Basilij aūt tota uita transla o fuit, ipseq; perfecte in uita probatus perfecta. Noë archa, & semina mundi secunda, in ligno cōcredita fuere paruo, & per undas seruata: Basilius autem impietatis effugit diluuium, ac ciuitatem suam celeriter salutis fecit archam, quū undiq; hæreticis esset referta, ex qua & mundum totum reuocauit. Magnus fuit A/braham, & patriarcha, & sacrificus, sacrificij noui, qui eum quē ex promissio/ne acceperat, sacrificium promptum suo obtulit datori, & ad iugulationem usq; produxit: sed nec Basilius illo minus fecit, seipsum enim deo obtulit, & nihil tanquam idem esset supposuit, quid enim erat uictimam offerre? Isaac ante natiuitatem etiam promissus est. Basilius uero promissio ipsa fuit, Re/beccamq;, ecclesiam dico, non longinque, sed propinque duxit, non per lega tionem seruilem, sed à deo traditam & cōmissam, neq; in filiorum prælatio/ne deceptus fuit, sed unicuiq; quæ digna erāt cum spiritus iudicio distribuit. Iacobi scalam laudo, ac statuam quam deo inunxit, necnō luctam cum illo, si qua saltem fuit humanæ, ut arbitror, mensuræ, ad numinis sublimitatem comparatio, unde & femoris dolor, naturæ deuictæ symbolum. laudo etiam pulchrum illud uiri circa pecora commentum, & successum, necnō duodecim ex eo patriarchas, ac benedictionis distributionem, cū prophetia futurorum nequaquam ingenerosa. uerum & Basilij laudo scalam, nō solum uisam, sed & ascensam, ascensionibus per uirtutem pedetentim: ac statuam non quam inunxit, sed deo erexit, quo impiorum facta notaret infamia: & luctam, non qua contra deum, sed pro deo decertauit, dum hæreticorū errores in terram prostrauit: sed & pastoralem uiri artem ex qua ditatus est, & pecora potius generosa quàm obscura possedit, ac pulchram sobolem eorum, qui secūdum deum sunt nati, necnon benedictionem quæ cōfirmauit multos. Ioseph fru/menti distributor fuit, sed in Ægypto solum, nec sæpius & corporaliter qui/dem: Basilius uero omnibus distribuit, semp & spiritaliter. quod mihi distri/butione illa longe uenerabilius existit. Quū Iob tentatur, & uincit, in fineq;

ſplendide certaminum uictor pronunciatur, à nullo impugnante,licet multi forent,cócuſſus,uerum longe tentatorem ſuperans in lucta.ſed & amicorum irrationale refrenauit,qui paſſionis ignorabát myſterium. Moſes & Aaron inter ſacerdotes eius,& magnus quidem Moſes affligens Ægyptum, & populum ſaluans in ſignis multis ac miraculis,nubem ingrediens,duplicem legem ferens,literalem extra,ſpiritalem intra. Aaron auté Moſis frater,& corpore & ſpiritu, pro populo orans ac ſacrificans, tabernaculi ſacri & magni, quod compegit dominus & non homo,myſtes. amborum horum Baſilius æmulator fuit,nequaquã corporalibus flagellis, ſed ſpiritalibus & rationalibus,populum hæreticum & Ægyptiacum affligens.deduxit auté populum acceptum,bonorum operum æmulatorem, ad terrã promiſſionis, tabuliſq; minime frangibilibus,ſed duraturis leges inſcripſit,non iam umbratiles, ſed ualde ſpiritales.in ſancta uero ſanctorũ nó ſemel in anno,ſed ſæpius, & per ſingulos,ut ita dicã,dies eſt ingreſſus.unde & ſanctam nobis reuelauit trinitatem,populumq; expiauit,nó aſperſione temporali,ſed expurgatione perpetua.Porrò quid ex Ieſu Naue rebus pulcherrimũ fuit? imperium rei militaris,ſortis diſtributio,ac terræ ſanctæ occupatio. Baſilius uero,nónne princeps & dux fuit?eorum qui per fidem ſaluantur. nónne hæreditatum penes deum diuerſarum diſtributor?& illarum tãtum quas diſtribuit ijs, quorum dux fuit,ita ut uocem illam emittere poſſet, quoniam ſors mihi cecidit inter fortiſſimos,& in manibus ſortes meæ,longe honorabiliores q̃ quæ in terra ſitæ ſunt,& diripi poſſunt.& ut iudices prætereamus, aut iudicũ clariſſimos, Samuel inter eos qui inuocant nomen eius,& ante natiuitatem ſuã oblatus, ac ſtatim poſtq; genitus fuit ſacerdos,& unctor regum ac ſacerdotũ per cornu.Baſilius uero nónne ab infantia deo à matre eſt conſecratus?& cum tunica oblatus altari?uiditq; ſupercœleſtia,unctus domini,& unctor eorum qui ex ſpiritu ſunt initiati.Dauid inter reges decantatus,cuius multæ contra inimicos referuntur uictoriæ & trophea,ſed manſuetudo in eo præcipua fuit,& ante regnum citharæ uis quæ ſpiritum incantabat malignum.Salomon cordis latitudinem à deo petijt,& conſequutus eſt,adeoq; ſapientia & contemplatione profecit,ut inter cũctos téporis ſui homines clariſſimus ſit effectus. Baſilius uero manſuetudine huius,ſapientia autem illius, ſecundum opinionem meã,minime,aut parumper ſuperatur.nam & regum inſanientiũ audaciam demulſit,& nó auſtri reginã ſolam,neq; hunc,ſeu illũ ob ſapientiæ eius gloriã ex finibus terræ attraxit uniuerſæ, ſed omnibus finibus ſapientia ſua cognitus eſt.reliqua uero Salomonis obticeo,omnibus enim nota ſunt, etiã ſi nos parcamus. Laudas Heliȩ cótra tyrannos dicendi audaciã,& raptũ per ignem,necnon pulchram hæreditaté Heliſæi pallium,ſiue ſpiritũ Heliæ ſubſequenté.lauda etiã Baſilij in igne uitam,multitudinem inquã tentationum, & per ignem ſalutem,ardentem quidé,ſed non deflagrantem, rubi miraculum,ac pulchrum ex alto indumentum,carnem conſumptam.obmitto alia,
Iuuenes

Iuuenes in igne rore perfusos, ac prophetam fugitiuum in ceti uentre orantem, necnon iustum illum in lacu, tanquam à thalamo bestiæ procedentem, & leonum ferociam ligantem, aut septem Machabæorum certamē, qui cum matre sancta per sanguinem sunt consecrati, cum omnibus alijs, qui sui experimentum exhibuere, quorum constantiā Basilius est æmulatus, ac gloriam tulit sempiternam. Proinde si ad nouam accessero legem, & eos qui in illa claruerunt cum Basilio conferam, discipulum honorabo per doctores. Quis Iesu fuit præcursor? Ioannes, tanquā uox uerbi, & quasi lampas luminis, erga quem etiā exultauit in utero, & ante illum ad inferos præcurrit, per Herodis insaniam illuc demissus, ut & ibi Christi annunciaret aduentum. quod si sermo noster uidet̃ audacior, illud prędictis addatur, quod nequaq̃ ideo hanc facio cōparationem, quia uirū illum prępona, aut parem putem illi, qui inter natos mulierū omnes superauit, sed ut ostendā hūc illius fuisse imitatorem, & aliquid ex charactere eius retinentē. siquidem res non parua est honestis, imitatio maximorū, etiam si sit parua. nónne enim uir ille simulachrum fuit manifestum philosophiæ illius? nam & hic in deserto habitauit, & in nocte ueste amiciebatur aspera, quæ celabat̃ & nequaquā ostendebatur: sed & parem cibum dilexit, deo per abstinentiam purgatus: quin etiā Christi præco fieri optauit, etiā si non esset præcursor: & exiuit ad eum non solum regio circumiecta, sed remotissima etiā. Sed & inter duo medius fuit testamenta: huius enim literam dissoluit, illius autē spiritum publicauit: nam impletionē legis occulti manifestam fecit dissolutionem. Petri zelum imitatus est, & uigorem Pauli, clarorū illorum, & plusq̃ celeberrimorū, amborum uero fidem. filiorum Zebedæi magniloquentiā. omniū discipulorum frugalitatem & mediocritatē. quapropter cœlorū claues illi sunt cōcreditæ, nō em̄ à Hierusalem usq̃ in Illyriā solū, sed maiorem etiā circulū est amplexus: nec tonitrui filius est uocatus, sed factus. quin & super Iesu pectus recubuit, unde & sermonis uim necnō scientiæ hausit profunditatē. Stephanus aūt fieri prohibitus est, tametsi prōptus esset, reuerentia cohibens lapidātes. sed & succinctius dicere possum, ne facta eius enumerē singula: ex bonis quædā adinuenit, alia imitatus est, nōnulla aūt deuicit. nam omniū gratia uenire, eorū etiā qui nūc sunt, omniū est dominari. unū omnibus breuiter addidero. tāta uiri erat uirtus, tātaq̃ gloriæ eius abundātia, ut & multa, ac q̃ ex paruis illius erāt, inter quæ & refrenationes corporales erāt, ab alijs ad gloriā cedere putarentur. ueluti pallor, barba, incessus cōpositus, & tarditas in sermone, qui plenus erat prudentia, & ad interna pertingens, quæ multis, qui ea minus bene imitari & cognoscere possunt, in morositatē cedūt. Quin in uestitus forma, ac lecti figura, necnō cibi cōsuetudine, nulla ab eo adhibebat̃ diligentia, sed simpliciter se gerebat, & fortuito secūdū q̃d eueniebat. Sanè multos Basilios, quantū ad uisum cernere licet, statuas umbratiles, nimium enim est ut nominent̃ postphani. *Imitatores*
Vox enim ea est nouissima, sed euidētius discernitur. illi autē longius à uiro

distant,ꝙ quantũ appropinquare desiderant.uerum hoc iam nequaꝙ par/
uum est ad gloriã, & merito quidem,ut eis aliquando uel parumper appro/
pinquare cõtingat, quo emendent: aut aliquid studiose ac diligẽter dictum
aut factum eius mandent memoriæ:quemadmodũ ego mihi sæpius ad glo
riam cessisse scio,quoniã ea quæ uiro fortuito exciderunt,longe prętantiora
sunt & clariora,ꝙ quę ab alijs magna diligentia sunt elaborata.Postꝙ autẽ
cursum perfecerat,ac fidẽ seruauerat,resolutionem desiderabat, iamꝙ coro/
narum instabat tempus:uerũ minime in montem ascendere, & ibi occũbere
iussus est, obijt aũt & ad nos ascendit,sed & hic miraculũ prædictis non po/
sterius accidit.iam ferè mortuus erat,ita ut nec amplius spirare , ac multũ ui/
tæ exhalasse uideret,uocalior tamen in sermonibus redditus est nouissimis,
quo cũ uerbis abiret pietatis. insuper & successorem elegit ministrũ suum fi/
delissimũ,cui & manum & spiritũ dedit,ne gradus discipulos eius,& sacerdo
tij adiutores afficeret iniuria.uerũ sermo iam ultra progredi cunctat,progre
dietur tamen,quamuis plus alios ꝙ me deceat, quoniã nequaꝙ in afflictio
nibus philosophari queo, etiã si ualde philosophari studeam, cõmunis me/
mor damni & afflictionis orbis uniuersi. decumbebat uir, spiritumꝙ trahe/
bat nouissimum, & à superno quærebat choro, ad quem iam pridem respi/
ciebat:confluebat autẽ ad eum ciuitas uniuersa,minime damnũ ferens, pere
grinationemꝙ illius tanꝙ tyrannum incusabat , ac animã eius quasi mani/
bus uel precibus cogi posset retinere satagebat.siquidem calamitas ea homi
nes quasi desipientes reddebat,& unusquisꝙ aliquid de propria uita,si pos/
sibile fuisset,illi impartiri paratus erat.postꝙ aũt superati sunt, necesse enim
erat,ut ostenderet quod homo esset,& ipse in manus tuas domine spiritum
meum repono,angelis nouissime dixit abducentibus, non insuauiter expira
uit,præsentesqúe sacris quibusdam instruxit , ac meliores extremis reddidit
mandatis.tum miraculum factum est inter omnia quæ unquã acciderũt cele
berrimum.gestabatur sanctus,manibus sanctorum eleuatus,singulicꝙ con/
tendębant:& hic quidẽ ut fimbriam contingeret,uel ab umbra contingeret:
alius ut lectulum quo sacer ille efferebat solũ tangeret.quid enim corpore il/
lius sanctius ac purius?alius ut gestantibus appropinquare posset,quidã ut
solũ spectaculo perfrui ualeret,ac si necesse foret,ut & illud celebraret.plenæ
erãt porticus,fora,fenestræ,culmina,hominibus qui illũ præmittebant, gere
bãt,& inuicẽ succedebãt,ex omni genere & ętate,numerus infinitus, psalmo
diæ resonabãt antea incognitæ,luctu permixtæ, sapientiaꝙ passionis solue
batur magnitudine.certamen autem nostris cum Græcis , externis, Iudæis,
& alienis erat,pariter & illis nobiscum,ut qui plus lugeret,maius quoque re/
ferret commodum:finis sermonis,& ad periculum usꝗ animi processit affe/
ctio . cum ipso enim discessere animæ non paucæ , afflictionis & perturba/
tionis ui abreptæ , quæ & tandem ueluti itineris comites beatitudinem sunt
assequutæ. eas ex feruentioribus quispiam recte , uictimas sepulchrales ap/
pellauerit

pellauerit: corpus uero uix effugit discerpentes: uicitque instaurantes pompam, sicque sepulchro patrum suorum est illatus, sacerdotibusque iunctus archisacerdos, præconibus uox magna, & in auribus resonans meis, martyr martyribus. & nunc in cœlis degit, ibique pro nobis, ut arbitror sacrificia offert, ac pro populo orat. licet enim nos reliquerit, non tamen omnino reliquit. Ego uero Gregorius semimortuus sum, & semisectus, tam magna priuatus conuersatione, uitamque exigo lugubrem, & nequaquam prosperam, quemadmodum par est segregatum ab illo. ac nescio quomodo post institutionem illius finiam, qui nunc etiam per uisum admoneor nocturnum & resipisco, quum excido à decoro. uerum nequaquam hæc ideo refero, quo laudibus intermisceam lachrymas, sed ut uiri conuersationem memoriæ commendem, ac tempori, communem uirtutis statuam tabulam, & inscriptionem salutarem ecclesijs, ac animabus cunctis, ad quam respicientes, uitam tanquam ad legem dirigant animatam. uobis autem qui gesta eius celebratis, in primis consulo, ut semper ad eum respiciatis, & tanquam ipse uideat, & uideatur, præparemini spiritui. adestote igitur, ac uniuerso choro illius me circumsistite, tam ij qui gradus sunt, quàm inferiores, siue nostri, seu extranei, ac laudem eius pariter mecum celebrate, aliusque aliud quid ex rebus eius narret, aut quærat pulchris, qui in throno considetis legislatorem, qui res administratis publicas rerum publicarum administratorem, populares disciplinam, eloquentiæ studiosi doctorem, uirgines pronubum, iugo subiectæ moderatorem, solitarij alatum, permixti iudicem, simplices ductorem, contemplantes Theologum, læte agentes frenum, calamitatibus oppressi consolationem, senectus baculum, iuuentus correptorem, paupertas largitorem, opulentia dispensatorem. sed & uiduæ uidentur mihi tutorem laudare, & pupilli patrem: pauperes uero pauperum amatorem, ac hospitalem hospites, fratresque fratrum amatorem, ægrotantes medicum, in quacunque infirmitate remedium, sani custodem sanitatis, omnes eum qui omnibus factus est omnia, ut lucraretur omnes aut plures. hoc tibi Basili munus à nobis sit impensum, tanquam à lingua tibi quondã suauissima, & eo qui honore & ætate tibi fuit æqualis. quod si iuxta dignitatem, tibi sint gratiæ, tui enim confidentia sermonem hunc de te institui. si autem à spe longe excidi, quid me pati oportet? senectute, & morbo, necnõ desiderio tui maceratũ. attamẽ deo acceptum est quicquid fit pro uiribus. tu autem sacrũ ac diuinũ caput, ex alto nos respice, & carnis stimulum, instructionẽ nostrã, à deo nobis datam, aut tuis siste precibus, aut fortiter me ferre persuade, totamque uitã nobis in melius permuta. quũ uero emigrabimus, nos ibi tuis excipe tabernaculis, quo simul uiuentes, trinitatẽ sanctam & beatã pariter aspiciamus, purius & perfectius cuius nũc simulachrũ mediocriter percipimus. ibi desideriũ sistemus, ac eam accipiemus retributionẽ, quã pugnando acquisiuimus, & acquirimus. tibi igit hic à nobis dictus sit sermo, nos autẽ quis post te quũ uitã exegimus

laudabit

laudabit? ſi ſaltem quid laude dignum præſtitimus ſermonibus, in Chriſto Ieſu domino noſtro, cui ſit gloria in ſecula, Amen.

ORATIO DIVI GREGORII NAZIANZENI IN FVNERE SORORIS SVAE GORGONIAE DICTA

VVM ſororem laudo, admiror domeſtica, quæ non ideo falſa ſunt quia domeſtica, ſed uera, ac ideo laude digna, uera autem, quoniam nõ ſolum iuſta, ſed & manifeſte cognita. proinde haudquaquam ad gratiam noſtra declinabit oratio, etiam ſi cuperemus, ſed in medio ſermonis & ueritatis ſtatuetur auditor, tanquam diſpẽſator quiſpiam prudens. quin nec pręterquàm decorum eſt illam laudabo, quod uero decorum eſt iuſtus etiam exigit: ac ideo nequaq́ tali timeo timore, ne ueritatẽ trãſcendam, ſed penitus cõtrarium, ne aliquid de ueritate obmittam, ac multa quæ digna ſunt prætereã, gloriamq́ laudis diminuam, quandoquidem difficile eſt, & rem, & ſermonẽ, recte ſororis adaptare uirtutibus. nil igitur alienum laudabo quod non ſit etiam iuſtum, ſed interim nec domeſticũ, & quod honore dignum eſt afficietur ignominia, ne lucrum ſit quod eſt alienum, illud uero in damnum cedat proprium. uterq́ enim ſermo iuſtũ excedit modum, & quum aliena laudantur, & domeſtica obticentur. ueritate igitur tanquam canone utemur ac termino, ad illamq́ ſolam reſpiciemus, ita ut nil aliud conſideremus, quemadmodum multi facere ſolent, & præcipue abiecti. ſolũ igitur ea laudabimus, & ea tacebimus, quæ laude uel ſilentio digna erunt. Sanè præ omnibus rebus eſt abſurdiſſimum, ut propinqui laude priuentur debita: cõuicijs uero illos dilacerare, uel accuſare, aut in alio quopiam, ſiue paruo ſeu magno afficere iniuria, impijſſimum eſſe cenſeamus, immo omnium deterrimum, iuxta adagium uſitatum. ſed nec eos ſermone, qui præcipue bonis debetur, priuare decet, quoniam cum illo memoriæ commendantur perpetuæ. deinde iuſtum quid nos agere putamus, ne maiorem rationem habere uideamur malorum, qui id ex gratia exigunt, quàm modeſtorum quibus officium illud dignitatis competit cauſa. Sanè externos laudare, nequaquam prohibet, quod ignoti exiſtant aut teſtes deſint, tametſi hoc iuſtius eſſet: notos uero commendare, amicitia prohibet, & odium quod regnat in multis. Proinde hoc laudis genus potiſſimum debetur ijs, qui hinc migrarunt, & quibus nulla amplius gratificandi eſt cura, quiqúe tam laudatores quàm uituperatores, cum alijs reliquere cunctis. Sanè poſtquàm abunde de his uerba fecimus, oſtendimusqúe nobis ipſis ſermonem hunc potiſſimum competere, agite nunc ad laudes ipſas, omni ſermonis elegantia & affectatione neglecta deueniamus: quoniam nec fucata erat quam laudandam ſuſcepimus, hæc enim pulchritudo eius erat, ut ornatu careret: attamen debitam pietatem tanquam æs alienum, & perquàm neceſſarium exoluemus, ſimulqúe plurimos ad imitandum uirtutes eius inſtituemus, quando-

quidem

quidem huic ūni rei,in omni ſermone & opere ſtūdemus,ut eos qui fidei noſtræ ſunt commiſſi, inſtruamus. Proinde alius defunctæ laudet patriam & genus, leges uenerans eorum qui mortuos laudare conſueuerunt, quandoquidem nequaquā multis aut pulchris indigebit uerbis, qui hanc rebus exornare uelit externis, ueluti à forma pulchra ac ueneranda,gemmis & auro, necnon artificioſo manuum decore,quę iuxta poſita deformitatem etiam redarguunt,at pulchritudo etiam ſi rebus haud ornata fuerit pulchris, nequaquam tamen diminuitur.Ego autem tantiſper hac utar formula, dum communium recordabor parentum,ſiquidem haudquaquam pium eſſet, tantorum parentum & doctorum obmittere decus. deinde breuiter ad illam ſermonem cōuertam,nec eos defraudabo qui illius tenentur deſiderio.Quis igitur ignorat,nouum Abraham noſtrum,necnon Sarram? Gregorium dico, & huius coniugem Nomiam.decet enim, ne & nomina quoq; tanquam uirtutis monimenta obmittamus,illum fide iuſtificatum,hanc uero fidei cohabitatricem.Patrem multarum gentium,idq́; præter ſpem,hanc autem ſpiritaliter parturientem.illū ſeruitutem paternorum fugientem deorū,necnon filiam,& matrem liberorum,qui è domo ſua ac cognatione propter terrā promiſſionis eſt egreſſus:hanc uero peregrinationis cauſam,quæ ei uni accepta eſt ferēda,quo aliquid auderet etiam ſuper Sarram. illum recte habitātem, hanc autem prompte cohabitantem.illum domino addictum,at hāc uirum ſuum dominū appellantem & cenſentem,partimq́; propterea iuſtificatam. Quorum erat promiſſio,& quorum (quātum in ipſis) Iſaac erat,& quorum erat donum,cuius erat paſtor ille bonus,optabilis,& dux itineris, necnon figura recte paſcentis.cuius erat rite fugere idola,dehinc etiam fugare dæmones,illius autem,haud unquam cum alijs communicare ijs quæ ſunt ex idolis.ſed & eodem fruebatur honore, eadem ſentiebat, ac una cum illo anima erat,non minus in ijs quæ ad res ſpectabant diuinas,quàm cognationē carnis. ætas par erat, ac canicies æqualis, necnon & prudentia & ſplendor, in hisq́; certamen mutuum,quo longe reliquis præſtabant.Carne quidem parum occupati,ſpiritui uero etiam ante copulationem dediti. Quorum haud erat mundus,& quorum erat mundus,hic quidem deſpectus,ille uero prælatus. Quorum erat negligere diuitias, & quorum erat pulchris diteſcere operibus.hæ enim quæ hic ſunt,deſpiciebantur,iſtæ uero quæ illic exiſtunt deſiderabantur.Quibus uitæ huius reliquū breue erat, præterquàm quod relinquebatur pietati, uita uero pro qua antea laborauerāt longe felicior cenſebatur.Cæterum unum adhuc ſermonibus de ipſis adijciam, qui recte ac iuſte amborū conueniunt ſtipiti:ſiquidem hic uirorū,at illa mulierū erat decus,& nō ſolū decus,ſed & uirtutis exemplū. Ex talibus orta erat Gorgonia ſoror, tāuita q́; probitate excellens.hinc illi pietatis erāt ſemina,ab illis innatū erat ut recte uiueret, & ſpe meliore pieq́; decederet.pręclara hæc quidem ſunt,& quæ haud facile multis, qui ob generis nobilitatem ſuperbiunt, ſunt conceſ-

sa. Proinde si altius de his philosophari oportet, Gorgoniæ patria superna erat Hierusalem, ciuitas nequaquam uisibilis, sed mente tantum perceptibilis, in qua uersamur, & ad quam tendimus, cuius ciuis Christus etiã existit, conciuesq́ sunt panegyres, necnon ecclesia primogenitorũ, quorũ nomina in cœlis sunt descripta, & qui circa magnum ciuium moderatorem festiuitatem celebrant contemplatione gloriæ ipsius, choreasq́ ducũt indesinentes. Nobilitas autem uera, imaginis est conseruatio, & ad exemplar cõfiguratio, quam operatur uerbum & uirtus, necnon desiderium purum, semper, & magis legitimos supernorum mystas secũdum deum formans, ac cognoscere faciens, unde & quinam existamus, curq́ simus creati. ita enim ego de his sentio, ac ideo animam illius, radijs solaribus nobiliorem esse scio, & uoco, longe meliori, quàm plures alij, nobilitatis & ignobilitatis regula ac libra utens, & haud sanguine, sed modo quodam hæc designo. neq; enim laude seu uituperio dignos, secundum cõgregationem communem, sed speciem uniuscuiusq; iudico. In speciebus autem sermo de uirtutibus sororis uersatur. unusquisq; igitur sermoni auxilietur, & opem ferat, quandoquidem nequaquã possibile est uni cuncta comprehẽdere, etiam si admodum auditu & intellectu excellat. Gorgonia igitur tantum castitate præstabat, tantumq́ sui temporis fœminas exuperabat omnes, ne dicã antiquas illas, & de quibus plurimus est sermo, ut quum in hæc duo uniuersa diuisa sit uita, in nuptias dico, & uirginitatem, sitq́ hæc sublimior ac diuinior, laboriosior autem & lubricior, illæ uero humiliores & securiores, utriusq; tamẽ declinaret absurditatem, ac ex ambabus unum quod pulcherrimum esset eligeret, & in unum copularet, huius quidem sublimitatem, illarum autem securitatem: fieretq́ casta citra ostentationem, quum nuptijs uirginitatis bonum admisceret: & ostenderet quod neutrum horum, uel deo penitus, uel mũdo coniungit, rursusq́ dissoluit: ita ut hæ propter naturam propriam penitus sint fugiendæ, illa autem nimium laudanda. uerũ mens est quæ nuptijs & uirginitati recte dominatur, & tanquam materiã, rationi opifici, hęc adaptat, & ad uirtutẽ operatur. carni enim cõglutinari, nequaquam separat à spiritu, neq; si qua caput habet uirũ, ideo caput primum ignorat: sed parumper mundo ministrat & naturæ, quãtum lex exigit carnis, seu illi potius, qui carni legem hanc tulit deo. hoc autem pulcherrimum fuit & uenerandissimum, quod maritum ita sibi conciliauit, ut illum non dominum imperiosum, sed conseruum haberet bonum: nec illũ solum, sed & corporis fructum, filios dico, & filiorum filios fructum fecit spiritus, ita ut genus totum & domum totam, pro una anima sanctificaret & conciliaret deo, necnon nuptias laudabiles, propter summã in nuptijs tranquillitatem, & pulchram inde fructificationem. Siquidem quãdiu uixit, totius boni se suis exhibuit exemplum: postquàm autem uocata fuit, uoluntatẽ suam domui post se reliquit, admonitionem tacitam. Sanè diuinus Salomon in parœmijs ubi sapientiam docet, laudat mulierem quæ domi curam gerit, &

maritum

maritum amat: ac illi quæ extra domum oberrat, incontinentiaq; & ignominia animas uenatur honorandas, sub specie & nomine meretricis, eam opponit quæ intus honeste delitescit, ac in rebus muliebribus uiriliter se gerit, semperq; ad fusum manus habet, ac uiro uestem concinnat duplicem, ac cibaria in tempore emit opportuno, recteq; pascit domesticos, unà cum alijs quæ ille fœminam prudentem & operosam decere ait. Verum si ego ob talia sororem laudarem, ab umbra laudarem statuam, aut ab unguibus leonem, obmissis maioribus ac perfectioribus. Sanè quænam spectatu dignior erat? at quænam minus apparebat? siquidem à uirorum aspectu planè inuisibilem se custodiebat. quænam magis mensuram inter seueritatem & hilaritatem retinere sciebat? ita ut nec seueritas uideret inhumana, nec hilaritas immodesta, sed hæc prudens, illa uero humana, terminusq; esset decoris, ut humanitas uinceret inurbanitatem. Audite mulieres quæ ualde ac prompte uos ostentare, ac pudoris tegmen ignominia afficere soletis. quænam sic oculos refrenauit? quænam ita risum continuit? magnum enim quid esse uidebatur, si illa uel parumper fuisset cõmota. Quænam magis auditui fores occlusit? quænam illum diuinis sermonibus magis aperuit? quęnam magis linguæ mentem posuit custodem? & iustificationes diuinas cum illa laudauit? quænam ordinem labijs plus decorauit? Addo & illud, uultis ne aliquid de illius audire pulchritudine? nam licet precij nullius esse uideatur ijs, quæ uere moribus sunt castæ, magnum tamen quid uideri fecerunt illæ, quæ ualde ornatui & pulchritudini student, & neq; sermone eorum purgantur, qui meliora docent. non aurum illam ornabat, arte ad pulchritudinis mundum elaboratum, non capilli flaui, interlucentes & concinnati. non coma retorta & suppostitia, quæ uenerandum caput, fraude sua ignominia afficeret. non uestis fluidæ & lucidæ uarietas, non gemmarum splendores & gratiæ, quæ aërem propinquum colore inficiunt, & relucent aspectu, non ars pictorum, ac fucus, pulchritudoq; uilis, quam infernus facit artifex, qui dei figmentũ fraudulentis abscõdit coloribus, & honoris gratiã dedecorat, diuinãq; formam, meretricum idolum, auidis exponit oculis, quo pulchritudo uelamine obfuscetur, idq; imaginem suffuretur naturalem, deo ac seculo conseruandam futuro. Cæterum multos, immo omnes, externus mulierum oblectat ornatus, quum nullus preciosior existat, quàm mores illarum honesti, & splendor internus. Vnicus igitur rubor sorori peculiaris erat, pudoris, candor unicus, cõtinentię. picturas uero & superpicturas, ac tabulas uiuentes, necnon pulchritudinem fluxam, illis relinquebat, quæ theatra frequẽtabãt, & quæ in triuijs agebant, quibusq; uerecundia ac uerecundari ignominia uidetur. & hæc ita se habebant. Cæterum prudentiam illius, & pietatem, nullus sermo digne explicare posset. siquidem multa maiorum suorum, tam secundum carnem, quàm spiritum reperiebat exempla, ad quos solum respiciebat, ac nequaquã illis uirtute erat inferior, tametsi in hoc uno & admodum prompte uinceret,

quod ab iis bonum defluere sciret, eosq; domestici splendoris radices esse & gaudebat, & fatebatur. Porrò quid intellectu eius acutius erat? quem non solum ij qui ex illius genere essent, nec illi qui eiusdem essent populi & caulæ unius, sed omnes qui in circuitu habitabant, commune symbolum esse sciebant, legemq; indissolubilem documēta illius & admonitiones. quid autem sermonibus illius sanctius? quidue silentio prudentius. uerum quia silentij mentionem feci, rem & ipsi perquàm peculiarem, necnon alijs mulieribus dignissimam, præsenti autem tempori utilissimam tetigi. quænam magis res norat diuinas? tam ex oraculis diuinis, quàm intellectu proprio. quęnam minus loquebatur? in terminis muliebribus, pietatis nempe permanens. maritus igitur illius cōmodum hinc accipiebat, ut uere ob eius cōmerciū pie ageret, & nō solum ob pulchram insatiabilitatem. Quænam templa ita oblationibus ornauit? tam alia quàm istud, quod nescio utrū illa sublata dehinc ornari possit, seu potius quænam sic uiuens templum se deo exhibuit? Quę ita in honore habuit sacerdotes? tam alios quàm illum qui pietatis eius doctor erat & concertator, cuius bona sunt semina, & deo consecrata filiorum coniugatio. Quænam magis domū suam exhibuit ijs, qui secundū deum uiuunt? pulchra illa susceptione, ac quæ homines reddit diuites. & quod hoc maius est, quænam tali suscepit reuerentia? & secūdum deum gressibus, ac illis quæ his adhærent. quęnam mentem ostendit in afflictionibus minus afflictam, quæ magis animā condolentem patientibus? quæ manū largiorem indigentibus, ita ut ego audacter illā uerbis his Iob ornare audeam. Ianua illius unicuiq; aduenienti patebat, nec extra pernoctabat peregrinus. oculus erat cæcorum, pesq; claudorum, ac mater orphanorum. de misericordia uero erga uiduas, quid maius dicere oportet? quàm quod illum fructū tulit, ut nequaq̄ uidua uocaretur. Sanè domus eius cōmune erat pauperibus ex sanguine hospitium, substantiaq; cōmunis, omnibus indigentibus, non secus ac si uniuscuiusq; esset propria. dispersit dedit pauperibus, & propter promissionis certitudinem, ac nequaq; fallacem, multa cœlestibus intulit torcularibus, multotiensqúe Christum propter multos refocillatos suscepit. Et quod pulcherrimum erat, non maioris apud eam momenti fuit ut uideretur, quàm ueritas ipsa, sed recte agriculturam suā deo exercebat occulte, ille enim & pietatem aspicit occulte. omnia mundi dominatoris rapiebat, omniaq; in tutissima recondebat repositoria, ita ut nihil terræ relinqueret præterquàm corpus. omnia pro spe permutauit futura, unicas diuitias liberis suis reliquit, imitationē nempe, & ut ipsi quoq; in talibus decertarent. nónne talia magnanimitatis sunt? & incredibilia fermè. Corpus uero à delicijs & effrenibus cōtinebat uoluptatibus, quibus illud soluitur ac dilaceratur, nequaquam confidens bene actis. siquidem quàmplurimis accidere solet, ut operibus misericordiæ, quæ inopibus impertiuntur, delitias redimant, & nequaquā bono malum sanēt, sed pro bono malum accipiant. illa uero terrā ieiunijs superabat, alijs autem

ut in terra dormirent pro remedio dimittebat. Ieiunium enim deprehendit animæ esse adiutorium. somno autē mensuram alienæ rei gratia minus statuebat, aut ita lege firmabat tanquam careret corpore. genua autem inflectebat ad terram, quum & alij totam uigilarēt noctem, sicq; corpore manebat recto, quod quidem præcipuum philosophicorū hominū certamen existit. nam licet hoc nequaquam pertineat ad mulieres, ipsa tamen inter uiros generosissimos, uisa est perquàm uirilis. Cęterum est ne uir aliquis, aut mulier, qui hanc psalmodiarum tono prudēti, uel eloquiorū diuinorum colloquijs, siue explicatione, aut memoria tempestiua, seu genuū attritorū inflexione, & pauimenti instar induratorū, uel lachrymis, sordiū purgatione, in corde contrito & spiritu humiliato, aut precibus ac mente nō uaga, sed sublimi, & in altū sublata, his omnibus, aut quibusdā ex illis superasse gloriari potest? atqui & hoc dictu magnum existit, uerū tamen, quod ex bonis quædā æmulabatur, in quibusdam autem erat æmulationi, & hoc quidem inueniebat, illud autem uincebat. sed quid in singulis defatigari necesse est? ut igit̃ cuncta paucis cōprehendam, in omnibus superior euasit: ita enim cuncta egregie disposuit, quemadmodū alius quispiam, unum, & mediocre: ita autem ad summum singula, ut ex omnibus uel unum sufficeret. Cæterū ó quale corpus? & sordidum carnis indumentū? in quo sola uirtus florebat. ó anima imperans corpori, & sine alimento ferè immaterialis, seu potius quæ corpus ante separationem etiam mortificari coēgit, quo anima libertatem adipisceretur, & nequaquam impediretur à sensibus. ó noctes insomnes, psalmodiæ, & stationes de die in diem peractæ. ó Dauid, fidelibus solum animabus, nō prolixa decantans. ó membra tenera, à terra detrita, & cōtra naturam exasperata. ó lachrymarum fontes in tribulationibus seminatæ, in exultatione metendæ. ó clamor nocturnus, nubes etiā pertransiens, & ad cœlum usq; perueniens. ó feruor spiritus, idem audens quod canes nocturni, propter desiderium orationis. ó algoris pluuiæ, tonitrui, grandines, & tempestates. ó natura muliebris, uirilem etiā propter cōmune salutis certamen superans, & corpore non anima differens, muliebriq; uirile redarguens. ó puritas post ablutionem, & anima spōsa Christi, in puro corpore, pura, sponso puro. ó gustus amarus, & Eua mater, tam generis q; peccati, anguisq; seductor & mortifer, illius cōtinentia deuicta. ó Christi exinanitio & serui forma, passionibus illius mortificatione honorata. ó quomodo uel cuncta illius enumerabo? uel quū plurima obmitto, nequaquā læsero ignorantes. cæterum tempus est, ut iam de pietate illius & conatibus loqui desinam, uos enim qui recte illius facta nouistis, iam pridem mihi desiderare, & in sermone quærere uidemini, non pręsentia solum, nec ea quibus nunc illic exultat, quæ menti humanæ, auditui, & uisui planè sunt incognita, sed qualia etiā iustus ei præmij retributor, in hoc retribuerit seculo, quandoquidē sępius hoc in ædificationē infideliū facere solet, paruis magna, & uisibilibus concedens inuisibilia. dicam autem quædam

omnibus cognita, nõnulla uero à multis abscondita: hoc enim ad ipsius pertinet philosophiã, ut haud nimiũ laudibus ornetur ob gratiã. Nouistis igit iumenta insana, & raptum è uehiculo, ac circuitum illũ detestandum, necnõ abstractionem & contritionẽ miserandam, & scandalum quod hinc ortũ est infidelibus, si ita iusti tradant, ac celerem incredulitatis emendationẽ, quoniam omnia cõtrita sunt & concisa, & ossa, & membra, & occulta, & manifesta, & quod nullũ alium medicũ ꝙ tradentem tulerit, præ pudore aspectus uirilis, & manus: decorem enim ęgrotos quoq; seruare decet: pariterꝙ quod responsionem quæsiuerit ab eo, qui illam hæc pati permittebat. neq; ab alio quopiam, ꝙ ab illo salutem est cõsecuta, ita, ut quispiam nõ magis ob passionem, ꝙ mirabilem illius sanitatis restitutionẽ admiratione capi deberet: ac ideo censeri posset, tragœdiam inde ortum sumpsisse, quo passionũ censura tanquã homo passa fuisset, super hominẽ tamen sanatam esse uideri posset, ac narrationẽ posteris præstitisse permaximã, ad demonstrationem fidei in passionibus, & in aduersis tolerantię, longe autem plus clementiæ diuinę circa homines tales. deo enim quũ cadit nõ conteritur, de iusto recte dictũ. surgit enim huic, & quũ conterit, cito emendatur & glorificat. si enim præterꝙ decens erat patiebat, attamẽ ultra ꝙ decebat ad ipsam est reuersa: ita ut parum abfuerit quin passio sanitatem subterfugerit, & manifestior fieret medela ꝙ plaga. ó calamitas laudabilis & admiranda. ó passiones omni passione carente sublimiores. ó uerbera & uulnera & reconualescentia, & post tres dies resurrectio, in mediũ ferens quid magis mysticũ, quemadmodum & tulit, non minus autẽ huius congruens passionibus. hoc quidẽ omnibus manifestum est, ac longinquis quoq;, postꝙ & miraculum hoc ad omnes peruenit, narratioꝙ hæc in omniũ linguis & auditu, unà cum alijs dei miraculis & uirtutibus resonare cœpit. illud aũt quod nunc dicere pergam, usq; huc multis est incognitũ, ac propter philosophiam quã dixi absconditum, ob pietatemꝙ omni caret ambitione & ornatu. Proinde si iubes pastorũ optime & perfectissime, sacræ illius ouis pastor, dicere pergã: & quia annuis, reliquum est, ut quoniã soli miraculum hoc sciamus, alijs quoq; de illo testimoniũ præbeamus, si saltem defunctæ fidem adhuc seruamus. uerũ quemadmodũ tũc tempus silentij, ita & nunc propalationis mihi esse uidet, non solũ ad dei gloriam, sed ob consolationẽ eorum, qui sunt in tribulationibus. Laborabat soror corporis ægritudine, & admodum male affecta erat, morbo inconsueto, ac planè peregrino: nam subito sanguis feruebat & ebulliebat, moxꝙ sistebatur, postea torpedo & stupor sequebat incredibilis, mentisꝙ ac membrorum solutio, idꝙ non longo accidebat interuallo, sed nõnunquã frequenter eueniebat, ita, ut malũ illud nequaꝙ humanum esse putaretur, nec medicorum proderant artes, tametsi magna diligentia morbũ illũ curare studerent, nõ solũ singuli, sed uniuersi etiã in unum collecti. Sed nec parentũ lachrymæ opem aliquã afferebãt, licet multis multotiens profuissent, neq; uulgi preces

quas populus uniuersus pro salute illius effundebat. siquidē ad omniū salu/
tem pertinebat, ut illa saluaret̄, quemadmodū calamitas cōtrà erat commu/
nis, si ægritudine male afficeret̄. Quid igitur anima faciebat magna, & maxi
mis digna? & quod nam aduersus infirmitatē remediū habebat? iam enim
occultū prodit: quū iam de omnibus alijs desperasset, ad omniū cōfugit me/
dicū, noctisq; captata solitudine, quū illi morbus paruas cōcessisset inducias,
ante altare cū fide procubuit, ac illū quem uenerabat̄, magna uoce, ac omni
inuocauit conamine, eiq; miracula cūcta, quæ olim fecerat, in memoriā redu
xit, nam & uetusta & noua callebat. tandē impudentia quadā pia & pulchra
impudens facta, illā imitabat̄, quæ ob tactū fimbriæ Christi, à fluxu sangui
nis est sanata, & quidnam facit? super altare caput reclinat, ac cū simili clamo
re, & lachrymarū profluuio, instar illius, quæ olim pedes Christi rigauit opē
implorat, & nō antea se cessaturā est cōminata, q̄ sanitatē fuisset adepta. In
de totū corpus pharmaco illo suo perunxit, & si alicubi manus ex uenerān/
do corporis & sanguinis Christi subexemplari quid recondiderat: proh mi/
raculū discessit, quū confestim de corporis salute facta esset certa, tam anima
q̄ corpore ac mente releuata, mercedē spei sumens, id quod sperauerat, ani/
mæq; sanitate, corporis etiā bonā ualetudinē nacta. hæc quidē magna sunt,
& nequaq; conficta. his uos omnes, & qui ægrotatis, & qui sani estis fidem
adhibete. quod uero narratio hæc nequaq; iactatio existat, uel inde liquet,
quod ea uiuente, silentiū de hac re fuit, nūc uero reuelat̄. & certe sciatis, quod
ne nunc quidē diuulgatū fuisset, nisi timor me corripuisset, si miraculum tan/
tum tam fidelibus, q̄ infidelibus, præsentibus & futuris abscondissem. Et ta/
lia fuere quæ illi acciderunt in uita, tametsi multa ob sermonis obmittamus
moderationē, & ne uideamur in laudibus illius recensendis insatiabiles esse.
Sanè & obitū fortassis eius sanctū ac celebrem iniuria afficiemus, nisi & ibi
rerū honestarū eius reminiscamur, præcipue quū ipsa hoc quærat ac deside/
ret: mentionē aūt faciemus quantū possibile est uerbis breuissimis. desidera/
bat iam dissolutionē: nam magnā erga uocantē habebat fiduciā, & ut cum
Christo esset, omnibus terrenis præferebat rebus. nemo enim corpus suum
ita amat, etiā si ex eorū sit numero, qui ualde illud diligunt, quemadmodum
ipsa desiderabat, ut ex uinculis carnis solueretur. materiam igitur cum qua
uiuimus transcendere cupiebat, & pure uero bono coniungi: quo amatum ac
cipere posset totum, addo etiam amatorem, cuius nunc paruo illuminamur
splendore, & à cuius cognitione, quantum possibile est haud segregamur.
nequaq̄ igitur desiderio illo est defraudata, quū ita rebus diuinis & sublimi/
bus esset implicata. & quod hoc maius est, bono tali antea per præcognitio/
nem & uigilias multas fruebat̄. nam somnus unicus ac suauissimus, necnon
uisio unica, desideriū illud adimpleuit, peregrinationeq; præscriptā ei osten/
dit. ipsa igit̄ purgationi & expiationi iā appropinquabat, quā donū cōmu/
ne, & secundæ uitæ principiū à deo accipientes habemus: seu potius tota ui/

ta illi purgatio erat & expiatio. & hāc quidem à regeneratione ex spiritu, securitatem uero ex uita ceperat transacta: & solum ferè, ut audacter loquar, signaculum erat, sed non gratia, mysterium. cæterum cūctis mariti expiationem addere desiderabat (quod si uultis uirum quoque illum breuiter describam, maritus talis erat mulieris. ac nescio quid plus dicere oporteat) quo toto corpore deo expurgaretur, & non ex dimidio expiata discederet: sed nec his frustrata est precibus, ab eo qui uoluntatem implet timentibus eum, & qui ad finem deducit orationes. postquàm autē omnia illi succeßere ex sententia, nec aliquid deerat ex ijs, quæ sperauerat, iamq́ hora fatalis aduenerat, illa se ad mortem & peregrinationem præparans, humanam legem per dißolutionem adimpleuit. funeris autem honos talis illi à marito, & filijs, ac amicis est habitus, qualis & mariti, & filiorum, & fratris amatricem decebat, ac eam quæ iam splendide de illis quæ ibi sunt philosopharetur, & panegyreos diem faceret nouißimum. obdormiuit autem plena iam, nō dierum humanorum, nam nec illos sibi exoptabat, malos & dolorificos, ac ut plurimum miserijs & erroribus permixtos: sed illorum qui secūdum deum sunt, & admodum plena, ita, ut haud sciam, num quis adeo facile ex illis etiam qui in multa dißoluuntur senectute, & qui multos annorum enumerant circuitus. & sic illa dißoluta est, uel ut rectius dicam, nos præoccupauit, aut euolauit, aut transmigrauit, aut parumper à corpore est peregrinata. Cæterum postquàm aliquantisper res illius percurrimus, forsitan nequaquam nobis tu pater illius spiritualis permittis, ut miraculum quod tu tam diligenter abscondis, manifestemus, quod quidem illi in magnam cedit gloriam, magnum quoque nobis, ob uirtutis existit recordationem, & desiderium dißolutionis illius. etenim quoties miraculi huius reminiscor, toties mihi horror lachrymis commixtus suscitatur. dißoluebatur iam, ac ultimum trahebat spiritum, eratq́ circa ipsam chorus, tam domesticorum, quàm exterorum, qui illi felicem exoptabant exitum, matrisq́ senis assensus, ac animæ afflictio, quæ illi inuidebat peregrinationem. amor uero omnium, solicitudine mixtus, ex quibus aliqui exitum eius audire, alij uero ut illum cæteris referre poßent desiderabant, nemo tamen uel mutas lachrymas profundere audebat, ita, ut dolor suo careret remedio. siquidem nequaquam sanctum uidebatur, ut ea lachrymis honoraretur, quæ taliter separaretur à corpore. erat autem silentium altum, & multa mortis imago. illa uero immobilis iacebat, sine uoce ac spiritu, quemadmodum apparebat, silentiumq́ue corporis dißolutio esse uidebatur, tanquam iam instrumenta uocalia, propter motus discessum essent demortua. quum uero labia illius quiete mouerentur, sensit id pastor, qui cuncta illius diligenter obseruabat, ob miraculum in cunctis, auremq́ue illius adhibuit labijs: id enim ob morum probitatem, necnon compaßionem audacter facere poterat. Cæterum tute pastor quale erat mysterium taciturnitatis, referto, quo nemo tibi dicenti fidem deneget. psalmodia

erat

erat id quod loquebatur, psalmodiæq; egressionis uerba, aut si ueritatem di cere oportet, testimonium confidentiæ, cum qua illa discedebat, & beatus quicunque post illa requiescit uerba: in pace in idipsum dicebat, dormiam & requiescam. hæc à te cantabantur mulierum optima, & cum his discedebas, psalmodiaq; iam erat adimpleta, & post peregrinationem honor sepulchra lis. ó quàm bene tu à passionibus quieuisti, & somni qui dilectis debetur cō-pos es facta, somnum sumens ad dormitionem communem, quemadmo-dum decebat uiuentem & abeuntem, in uerbis pietatis. Scio igitur meliora tibi esse, & longe honorabiliora ea, quibus nunc frueris, quàm uisibilia, so-mnia nempe, festiuitatem peragentium angelorum tripudium, ordinem cœ lestium, contemplationem gloriæ, ac inter cætera supernæ trinitatis splendo rem, puriorem, & perfectiorem, non amplius mentem fugientem ligatam, & sensibus obfuscatam, sed totam toti contemplationi cognitam, ac depre-hensam, quemadmodum fulgore nostras præstringit animas, cum toto lu-mine deitatis: omnibusqúe frui te rebus, quibus carebas in terra, propter germanam erga illas inclinationem. Proinde si nostri sermones uel parum-per tibi curæ sunt, honorq; talis sanctis à deo habetur animabus, ut talia re-sciscant, Suscipe & tu sermonem nostrum, præ funebribus multis, & ante multos, quem Cęsario ante te, & tibi iam post illum tribuimus, pariter enim tam fratri quàm sorori parentauimus. utrum autem quispiam nos quoque post uos sit honoraturus, nequaquam dicere possum, tantummodo opta-mus, ut eo honore honoremur, qui in deo est, & ut habitemus ac incolamus in Christo Iesu domino nostro, cui sit gloria in secula, Amen.

DIVI GREGORII NAZIANZENI DE RECONCILIATIO NE MONACHORVM ORATIO PRIMA.

INGVAM mihi soluit alacritas, ac hominū legem pro pter spiritus legem contemno, paciq; sermonem tribuo, qua in re nemini prius concessi. Sanè quum antea mem-bra contra nos decertarent, & uenerabile corpus Christi diuideretur & scinderet, ita, ut ossa nostra paulo minus ad infernum spargerentur, tanquam terræ profunditas aratro sulcata, & per terrā dispersa, quū tunicā indiuisibilē & insecabilē, per totū cōtextā, scinderet malignus, ac totū suū faceret, illud per nos ipsos conse cutus, quod per eos qui Christū crucifixerant nequaq; perficere ualuit: tum ego labijs meis custodiā posui, quę nec alias ad sermonē erāt expeditę. opor tebat eñ ut me ipsum prius per philosophiā purgarē, ac inde os mentis ape rirem, & spiritū attraherē, uerbumq; eructarem bonū, ac dei sapientiā perfe-ctam loquerer inter perfectos, id enim spiritalis esse cōsequentię censebam. & quemadmodum omnes res, tam maiores, quàm minores tempus suum habent, nam Salomonis illud recte huc quadrat, & prudenter se habet: ita & ego sermonis & silentij tempus, ac si quis alius cognoscebam. Propterea

 obmutui

obmutui & humiliatus sum, quum ab omni bono excidissem, ac quasi nubes quædã super cor meũ cucurrisset, & sermonis radios obtexisset, dolorq́ meus die ac nocte mihi renouabat: omnia enim incensiones erãt, & recordationes dissensionis fratrũ, uigiliç illorũ, ieiunia, orationes, lachrymç, genarũ calli, pectoris percussio, suspiria ex ꝓfundo cordis emissa, statio nocturna, mentis ad deũ eleuatio, tener luctus & indeficiens, remediũ cõpunctionis, cantãtes illi, glorificantes, meditantes legẽ domini die ac nocte, q exultationes dei in gutture ferunt: hæc enim bona uitæ illius, quæ secũdum deũ est, præludia sunt & admonitiones, necnon præcones taciti. squalida coma & horrida, pedes nudi, apostolicos imitantes, nihil mortuũ ferentes, cçsaries cõmensurata, uestis arrogantiã plectens, zona, inornato ornatus, paruum quid de amictu reprimens, & quasi nõ reprimens, incessus cõstans, oculus nequaq́ uagus, risus mansuetus, seu motus potius risus, incontinentiã moderans risus, sermo ratione prolatus, silentiũ sermone uenerabilius. laudatio, sed aliquantũ moderata, nõ ad adulationẽ, sed ad emendationẽ melioris perducens. increpatio laude desiderabilior, tristitiæ ac lçtitiæ mensura, & in ambobus cõmixtio debita, cũ temperamento humilitas, cũ generoso austerũ, pudori cõiunctũ, ita ut neutrũ ab alio offendat, sed ambo inter se excellant: mensura publicæ admixtionis ac secessionis, ita, ut hæc alios instruat, illa uero spiritui obsecundet, ac ita, ut illa in cõmuni, incõmune retineat, hæc aũt seorsum humanitatẽ & amorem fraternũ: & quæ his maiora sunt & sublimiora, in paupertate diuitiæ, in incolatu possessio, in ignominia gloria, in infirmitate uirtus, sine nuptijs pulchra soboles, si saltẽ dei germina meliora sunt, q́ quæ ex carne procedunt. in delitijs uiuentes, minime delicati. humiles super cœlestia, nihil in mundo habentes, & super mundũ euolantes, qui in carne extra carnem sunt cõstituti, quorũ pars dominus, pauperes propter regnũ, & propter paupertatem regnantes. Hi igitͬ præsentes, splendidũ me reddebant, meaq́ erãt substantia, meæq́ delitiæ, absentes uero ornamento erant. Hæc mihi animã affligebant, hæc me perturbabant, ob hæc ego lugens & cõtristatus incedebã. propter hæc ego inter alia iucunda sermonem quoq́ continebam, quoniam recalcitrauerunt dilecti, & uerterunt ad me tergum suum, & nequaquam faciem, & factus est grex pastoribus liberior, ne dicam iuuenilior. Quoniam cõuersa est mihi in amaritudinem uinea uera, quæ ab optimo agricola optime erat exculta, ac diuino torculari pulchrũ expresserat fructum. Quoniam amici mei & proximi mei aduersum me appropinquauerunt & steterunt. Quoniam diuisimus Christum, dum nimiũ deum amamus & Christum, & pro ueritate inter nos mẽtiti sumus, & pro dilectione odium exercuimus, & super petram stetimus. quoniã plus quàm bene se habebat, pro pace pugnauimus: & pro eo qui suspensus erat in ligno, deorsum uergere cœpimus: & pro eo qui sepultus fuerat & resurrexerat, mortificati sumus. & hæc quidẽ antea acciderũt. uerũ quis nam in tempore lætitiæ renouaret iniustitiã? dum

immorareͭ

immoraretur tristioribus,quæ exosa reddidit experiētia,refugit memoria.melius igitur silentiū sermone,quo nobis tam immensa calamitas obliuionis celetur profunditate, prætereꝗ si quis ideo solū rerū molestarū refricare uoluerit memoriā,ut exēplo erudiamur,& tanꝗ in ægritudinibus fugiamus causas, ob quas in hæc impegimus mala. Nūc aūt quia aufugit,& luctus,& dolor,& gemitus,quoniā facti sumus unū,domini unius,& de trinitate cōcordes,unanimes,& honoris eiusdē,cū ratione id quod ratione caret reijciētes,qui spiritus sumus,nō contra nos,sed inter nos feruentes,qui ueritatis sumus, unū & idē sentientes & dicentes:qui in sapientia sumus intelligentes,qui in luce tanquā in die honeste ambulamus,qui omnes recte in uia incedimus,qui cuncti intra hostiū sumus,qui gregis & pastoris sumus mansueti, & eiusdē caulæ, & pastoris unius.nō pastoris qui nos in uasis pascit imperitis,neq; qui corrumpit pecora gregis,nec qui obijcit ea lupis, aut præcipitijs, sed qui ea ualde & perite amplectitur.quoniā inter nos cōpassione sumus compuncti,instar eius qui pro nobis passus est,ac onera inter nos alleuiauimus. Qui capitis corpus sumus unū,conglutinatū,& in unū redactum, secundum omnē connexionē quæ est in spiritu. Quoniā is qui facit omnia,& ad meliora disponit, cōuertit planctum in gaudiū,& pro sacco retribuit lætitiā, ac ideo ob præterita silentium dissoluo,ac præsenti tempori,necnō uobis sermonē profero, seu potius deo gratificatiuum.sacrificiū perꝗ domesticū,donum auro purius, gemmis preciosius,purpura splendidius,sacrificio legali sanctius. Primogenitorū primitijs sacratiorē,placentē deo,super uitulū nouellum, cornibus & armis imperfectū,& insensibilē. Super thymiama, super holocausta, super agnorum pinguiū milia, in quibus lex elementalis præualebat, quū Israël adhuc esset infans,uictimis sanguineis obumbrans futurā.hæc deo immolo,hæc offero, quæ sola mihi reliqui,cui soli ditesco. reliqua enim mandato reliqui, & spiritui.omnia enim quæ habebā pro margarita preciosa cōmutaui,factusꝗ sum mercator magnus:seu potius paruorum, & penitus corruptibiliū fieri opto, quo emere possim magna,& quæ nunquā dissolui queant. solū aūt uerbum amplector,tanquā uerbi cultor,nec unquā uolens hoc negligerem:sed ueneror & magni facio,& magis illo gaudeo, ꝗ omnibus alijs quibus multi gaudent,totiusꝗ uitæ id socium & bonum facio cōsultorem,necnon ad uiam supernam ductorem,ac cōcertatorem promptū. & postꝗ omnia delectabilia & inferiora cōtemno,in hoc post deū omnis mihi euacuatur amor, seu potius in illud,quoniā ad deum fert cum intellectu,quo solo etiam deus rite deprehenditur & custoditur,& augetur.dixi sapientiā sororem meā esse,illamꝗ honoraui,ac amplexus sum,quantū ad eam pertingere potui,ac capiti meo coronam quæro gratiarū & delitiarū,quæ sapientiæ sunt dona ac rationis.quę in nobis id,quod principatū in nos habet illuminat,& gressus ad deum illustrat.cū hoc irā refreno efferuescentē,cū hoc cohibeo inuidiā subolescentē,cū hoc sedo tristitiā uinculū cordis, cum hoc libidinis diffusionē moderor, cum

hoc restringo odiũ, sed non amorem. illud enim restringere decet, huius aũt nullũ finem scire. hoc mediocrẽ me opulentũ facit, & mendicũ magnanimũ. hoc mihi, ut cũ eo qui in recta currit uia, currã, persuadet, & cadenti manum porrigit, & cũ infirmis infirmat, & recte ualenti congaudet. cũ hoc & patria, & exilium mihi æquiualet: locorũ enim immutatio alios fortassis, sed nõ me offendit. hoc mihi diuidit mundos, & ab hoc abstrahit, ad illũ uero dirigit. hoc me per dextra arma iustitiæ educit, nequaq̃ elatum: & in rebus sinistris & asperioribus unà philosophatur, ac spem quę non cõfundit subministrat, præsentiaq̃ futuris alleuiat. Cum hoc & nunc quoq; meos excipiã fratres & amicos, mensamq̃ apponã rationabilẽ, ac craterem perhennem, nõ quibus mensa inferna, inexplebili & insatiabili adulat uentri. Proinde tacui, uerum nõ semper tacebo, sustinui instar parturientis, sed nõ sustinebo semper. nam & Zacharię silentiũ, Ioannis soluit natiuitas. non enim decebat, ut pater uocis sileret, quũ uox progrederet: sed quemadmodũ quum illi nõ crederet, linguam ligauerat, ita partu manifestata, patri loquẽdi restituit facultatem. annunciata est igit ac nata uox, & lucerna quæ uerbũ & lumen præcurreret. mihi autẽ linguam soluit, & linguã instar tubæ præsens exaltat beneficentia, ac theatrũ hoc pulcherrimũ. filij dei dispersi in unũ cõgregati, & qui sub eisdem requiescũt alis, ac in domũ dei ingrediunt in cõcordia, in unamq̃ harmoniã pulchritudinis & spiritus cõglutinati. Quoniã non amplius inuicem ferimus & agimus, adeo à maligno decepti & impulsi, ut aliorũ malis gauderemus, nequaq̃ existimantes dissolutionẽ manuum uniuersale esse detrimentum. Quũ Iudas & Israël unũ sibi ponunt principatũ, Hierusalemq̃ ac Samaria, ad unam, supernam nempe congregantur Hierusalem. etenim non amplius Pauli sumus, aut Apollo, seu Cephæ, ꝑ quibus, & propter quos alterna erat inflatio, sed omnes facti sumus Christi. Cæterum postq̃ & me, & uerbum habetis, nequaq̃ male propter dilectionẽ me cogentes, proloquar, & uix tamen, postq̃ ita iubetis. proloquar aũt gratiarũ actionis & admonitionis uerba, & ut à gratiarũ incipiam actione, quis loquet potentias domini? quisue ad auditũ omniũ perducet laudem in omnibus? Quoniã utraq; facta sunt unũ, & parietes sepis intermedij dissoluti. Quoniã requiẽ nobis dedisti, quũ iam parabolę essemus gentibus, & cõmotio capitis in populis. quoniã in tantum nos afflixisti, ut pacis bonũ dissensione cognosceremus, & afflixisti quo iterũ restaurares. Proh medela admirãda: pacẽ nos docuisti, q odio nos habebamus odiose. q̃ celeriter cõtrariũ dispẽsasti cõtrario? diuisisti nos ut feruentiores inter nos cõcurreremus, rami instar, qui manuum ui inflectit, inde uero dimissus rursus ad seipsum, ac pristinam reuertit naturã, ostendens uiolenter se esse inflexũ, nequaq̃ tamen uiolenter reuersum. Quoniã nõ amplius manus despicit oculum, neq; oculus manum. Quoniam non amplius pedes contra caput insurgunt, neque caput pedes à se alienos esse censet, non magis lædentes, quàm ipsi, quia ordine & principatu caruere, fuere læsi. id

enim

enim uniuersi est confusio ac dissolutio. uerum membris iam unum & idem inter se est curæ,quũ omnia ordine ac naturæ lege inter se sint colligata & custodita,factiq; sumus corpus unum,ac spiritus unus, quemadmodum & in una uocationis spe sumus uocati. Propter hoc te populus pauper laudabit, quoniam ex indigente factus est diues.quoniã mirifice magnificentiã tuam super nos ostendisti,idq; ueteribus adnumerabit̃ relationibus.ubi enim superabundauit peccatum,superauit & gratia. Quoniam grana proiecta,spicam procreauimus,& oues lugentes pastores sumus nacti.Sed & pastorum recte noui,adepti sumus optimũ,cui creditus est spiritus,& talentorũ operatio,& gregis cura. qui unctus est ungento sacerdotij, & perfectionis, licet sapienter differat,præfecturam & lampadem sub modio abscondat, quã paulo post supra candelabrum ponet,quo omnẽ ecclesiæ animã illuminet,luxq; semitæ nostræ existat. Adhuc enim syluas, & montes, ac flumina cõsiderat, ac rapacibus animarũ lupis insidias præcogitat,quo in tempore opportuno baculum suscipiat pastoralem, ac unà cũ uero pastore rationabilem hũc pascat gregem,in loco uirenti tabernaculũ firmans ijs,qui semper dei florẽt eloquijs,& aqua quietis,quæ & spiritus est,reficiat. hęc igitur speramus & optamus.Mihi uero nũc tempus est,ut gratiarũ actioni admonitionẽ quoq; adiungam,quã tamen quantũ possibile est breuissime absoluam,quoniã maiorem admonitionis partem per opera ipsa præoccupastis, unde nequaq; uerbis longioribus,ijs est opus,qui iã experientia sunt eruditi.Oportuisset equidem fratres ne subinitiũ fuissemus diuisi,neque ut ueterem dignitatẽ pariter & ornamẽta nostra maculassemus:nam licet grex nobis esset pusillus,& nequaq; dignus,ut inter greges nominaret̃ numerãdos, maximis tamen ęquiperari poteramus & numerosissimis. quin etiã quibusdã in spiritus præferebamur uirtute, & sic se res habebat,eratq; decor aliorũ alius, siue paruus,siue magnus.uerũ nostro gregi peculiare erat,ut esset infractus,& ab omni seditione alienus, ita ut sæpius Noë archa uocaremur, quæ sola totius mundi diluuium effugere potuit,ac in se pietatis semina conseruare.cæterũ quia homines esse conuicti sumus, nequaquã inuidiam maligni penitus effugimus, neq; languori qui cuncta occupauit resistere potuimus,sed cõmunis calamitatis & nos quoq; participes facti sumus,ac cõcordię bonũ,quod ex pulchra hæreditate paterna possidebamus, nequaq; in finẽ usq; cõseruauimus:tãetsi nõ parũper & hic quoq; alios præcelluimus,si quid in inimicitijs nostris gloriari oportet,cõfidentes Christo,quod nouissimi in hãc calamitatem incidimus,primi uero sumus emendati.Siquidẽ ægrotare cõmunis naturæ & humanæ est imbecillitatis,quæ omniũ & corpora, & intellectũ, ac eorũ quoq; qui sunt robustissimi afficit:uerũ curari, & rursus in gratiã redire, prudentiæ est & charitatis, quæ pulchre nobis & iuste cũcta dispẽsauit, longe precibus nostris & spe aliorũ quoq; melius. Nos etem̃ data sorti capita,tanq; pro pietate q̃d innouassent, & pro rectę fidei adiumẽto laborassent,in gratia susce-

De Basilio magno loquitur.

pimus

pimus,nec tanquã inimicos sumus auersati,sed sicut fratres amplexi, parum per super paterna paruitate dissidentes,fraterne tamen,& nequaquam maligne: siquidem inimicitias haud laudamus, zelum uero suscepimus. melior enim est affectus concordię,quàm pro pietate seditio.ac ideo ex seiunctione eorum coniunctionem fecimus,dilectioni subfurantes machinationem contra nos factam:& in tantum ordinem immutauimus,ut nequaquam suffragio gratiam, sed suffragiũ gratiæ sectatricem faceremus,ita ut manibus alienis ad hoc indigeremus, ac patuum quid à spiritu ducti anticiparemus. uos uero literæ dimitteretis corticẽ, & planè ad spiritus cõfugeretis intellectum: simplicitatem quæ in apertis est uerbis, nequaquam laudantes,impietatem uero minime cognoscentes, sed scientes quod trinitas apud nos haud attingi,sed inconcussa remanere debeat, pariter & natura eius, quæ in ipsa continetur:& quod à tribus quid abscindere,uel alienũ facere, idẽ nobis est quod totum tollere,& nudo capite ab omni deitate segregare.& hæc de nostra respondimus dissensione,non ignari apud quos nam homines,quod quidem maximum ueritatis est argumentum,quæ nec à tempore uincitur,nec ob inimicitias dilectionis,quę in nobis est,scintillam penitus extinxit.siquidem ad id potissimum nos,licet dissidentes, impellebat, quod eiusdem eramus opinionis,& conscij nequaquam nos cum ijs de ueritate contendere, aut eos hostes habere, qui ad alteram partem scientes uergerẽt, sed qui eodem fidei & primæ spei nostræ charactere signati essent. Nihil enim concordiã tam fortiter conciliat,inter eos quibus dei negocia cordi sunt, quàm consonantia de deo.& nihil magis ad discordiam facit, quàm dissonantia de illo. siquidem qui in rebus alijs modestissimus est,in his fit feruentissimus. & qui mansuetus est,hic bellator euadit,cum longanimitate offensus,deum cernit, seu potius deum casu suo offendit,qui nos ditat,à nobisq́ꝫ ditatur. Ita igitur,quemadmodum dixi,in dissensione modestiores fuimus, quo concordia manifestior fieret quàm discordia,& parum abesset, quin medium ijs esset absconditum,qui ad utranqꝫ partem erãt idonei.Cæterum quia pacis celeritas,nequaquam ad securitatem sufficit, nisi uerbum quoddam ostendatur quod illam confirmet, & deus uerbo auxilium præstet, apud quem omne bonum & incipit,& ad finem deuenit,age illam & per orationes & cogitationes pro uiribus confirmemus:idq́ꝫ primum cõsideremus,quod ex omnibus existentibus nihil deo est pulchrius uel sublimius:nisi quis forte eum supersubstantiam esse existimare uelit,uel totũ esse in illo ponere, apud quem & alijs esse existit.Secũdo uero ea perpendamus,quæ prima ex deo sunt,& circa deum, angelicas dico uirtutes ac cœlestes,primi luminis splendores primos, & ueritatis uerbo lucẽtes: nam & ipsæ lumen sunt,perfecti luminis radij fulgentes. his itaqꝫ nihil magis proprium est quàm sine bello & seditione agere: in diuinitate enim nulla est seditio, quoniam nec solutio, solutio enim seditionis est parens:sed tanta est cõcordia,tam erga seipsam,quàm uirtutes secundas.

ut inter ea nomina,quæ deo conueniunt,& quibus inter alia, & præ alijs uo/cari gaudet, pacis prǽualeat nomenclatura.ideo enim pax,dilectio,& simili/bus appellat̃ nominibus,quo nobis per nomina ostendatur,quod deus has sibi uendicet uirtutes.Ex angelis autem,is qui deficere , & supra dignitatem se attollere est ausus,ac contra dominum omnipotentem rebellare,& cathe/dram super nubes , uerbi instar ponere , dignas arrogantiæ suæ pœnas de/dit,condemnatus ut pro luce caligo esset,seu ut uerius dicam,à semetipso ca ligo effectus. at reliqui in sua permanent dignitate , quibus præcipuum est, ut pacifice & absq; seditione agant,ac ut unum sint, à sancta & laudabili ac/cipiunt trinitate,à qua & splendorem suscipiunt,quoniã & illa deus est unus ac esse creditur,non minus propter concordiam, quàm substantiæ identita/tem. ac ideo deo & diuinis sunt proximi , qui pacis bonum amplecti uiden/tur,& qui seditionem paci contrariam odio habent,& moleste ferunt.qui ue ro moribus sunt contentiosis, & uanitate nominis claritatem uenantur, nec/non turpitudine propria se ornare contendunt,partis sunt aduersæ.quando quidem & diabolus ipse,contra semetipsum,multis modis & affectibus de/certat.quamuis illud idem & in alijs operatur,utpote homicida ab initio, & osor boni,quo in tenebris commune corpus sagittet ecclesię,& sub seditionis caligine se abscondat : quemadmodum ut arbitror singulos inuadit , quum sophista sit ut plurimum, & maleficus , ac sibi quasi locum in nobis per insi/dias aperit,quo totus illabatur,ueluti quum exercitus imperator,murum in/terruptum aut ordinem solutum inuadit . Subinitium igitur ob beneuolen/tiæ & concordiæ gratiam,deum ac diuina imitari,ac ideo solum animam ad dei imaginem factam respicere decet,quo potissimum nobilitas eius conser uetur,propter inclinationem ad illam,& facilem propter similitudinem asse/cutionem.deinde respiciamus in cœlum sursum, & in terram deorsum, diui/nas uoces audientes,& discamus leges creaturæ,quod cœlum & terra,& ma re,& uniuersus hic mundus, magnum dei elementum , & perquàm celebre: quæ cuncta deus tacite prædicans nobis ostẽdit.donec enim quietem & pa/cem inter se habent,ac in proprijs naturæ permanent terminis,& nullũ con/tra aliud insurgit,neq; beniuolentię dissoluit uincula,quibus opifex uerbum uniuersa colligauit,decor est, quod dicit̃, & pulchritudo ineffabilis, nemoq; his unquam splendidius quid aut magnificentius nouit . quàmprimum au/tem pax cessat,etiam mundus esse desinit.nunquid enim cœlum bene ordi/natum tibi esse uidetur ? cum aëre & terra communicans , quũ huic quidem lumen illi autem pluuiam, beniuolentiæ impartitur lege. terra autem & aër, hæc quidem alimenta,ille uero respirationem cunctis præstat animantibus, quæ propter hæc uitam obtinent , dum elementa hæc paternum imitantur amorem.anni autem tempora , nónne placide temperantur? ac paulatim si/bi inuicem succedunt? calorisq; ac frigoris austeritatem nimiam,immutatio ne sua reddunt mitiorem , & ad uoluptatem pariter & utilitatem perquàm

K commode

commode paci subministrant. quid autem nox & dies? nónne ęquas inter se portiones sortiuntur? & hic quidem ad opus nos excitat, illa uero quietē reddit. quid uero sol & luna, stellarumq́ pulchritudo, ac multitudo? quæ omnia suo ordine oriuntur & occidunt. Mare autem & terra, nónne placide inter se cōmiscentur? & utiliter ac humaniter se hominibus exhibent, illisq́ affluenter & liberaliter opes suas impertiunt. Flumina autem per montes & planiciem currentia, nónne in eo utilitatem suam ostendūt? quod terminos suos non tansgrediuntur, & retro conuersa terram abscondunt. Elementorum autem permixtio & temperatura, necnon membrorum cōmensuratio & consonantia, animalium quoq́ cibus, genitura, & habitatio, nónne omnia inter se sunt discriminata? & hæc quidem præualent, alia autem subiacent, quædam uero nobis obtemperant, nónulla sunt libera. quum igitur hæc omnia ita se habeant, & propter primas harmoniæ causas, siue confluentias & conspirationes directa ac educta, quidnam aliud ex his intelligere oportet? q̄ quod per ea amicitia prędicetur ac concordia, & quod hominibus legem ferant, ut & ipsi inter se probe cōueniant. Si uero contra seipsam pugnaret materia & fieret despicabilis, dissolutionem propter seditionem moliens, aut deus harmoniam aliqualiter propter peccantium timorem & supplicium concuteret, seu mare terminos suos egrederetur, aut imbres deciderent peregrini, aut sol absconderetur, aut anni tempora ultra solitum durarent, omnia ornatum suum perderent, & timendum foret, ne pacis bonum seditione euerteretur: ut interim ciuitates, populos, ac regna obmittam, necnon de regionibus, exercitibus, & domibus, de nauium præterea supplemento, coniugijs, & amicitijs sileam. quæ omnia pacis bono consistunt, seditione uero dissoluerentur. Proinde & ad Israëliticum populum sermonem cōuertam, & uos calamitatibus eorum admonebo, necnon dispersione ac captiuitate, qua & nūc quoq́ sunt oppressi, & qua dehinc opprimentur. credo enim ijs, quæ de illis sunt prædicta. deinde exacte rerū seriem uobis enarrabo, scientibus quænam malorum horum causæ fuerint, quo aliorū malis, concordię discamus bona. Nónne dum pacem tam inter se, quàm cum deo habebant, Ægypto fornace ferreo oppressi, & cōmuni tribulatione in unū collecti, afflictio enim optimum quandoq́ remedium ad salutem est, se populum sanctum esse audiebāt, & domini partem, necnon sacerdotium regium. & nō solum nominibus ita, aliter uero operibus, sed & à suis ducebantur imperatoribus, qui & ipsi à deo dirigebantur, præcedente eos columna ignis in nocte, nubis uero in die. & mare quidem fugientibus cedebat, esurientibus uero cœlum subministrabat cibum, ac sitientibus petra fontem effundebat. quū uero pugnarent, manuum extēsio pro multis erat milibus, ac per orationes triumphos excitabat, & ad ulteriora uiam pręparabat. flumina præterea cedebant, cognatum mare imitantia, necnon elementa sistebantur, ac muri tubarū clamore euertebantur. Proinde quid de Ægypti plagis, quæ in illius cōcedebantur gratiam dicere

est

est necesse? & dei uoces è monte auditas, ac legislationem duplicem, unā in litera, alteram uero in spiritu: necnon alia, quibus olim contra sua etiam merita honestatus est Israël. postquàm autē dissidere & inter se insanire cœperunt, ac in partes diuisi sunt quàmplurimas, cruxq; eos ad ultimam impellebat calamitatem, arrogantiaq; contra deum & saluatorem nostrum excrescebat, non amplius sunt cogniti, quoniam nec deum in forma cognouerunt humana, ac ideo uirgam ferreā, quæ eis à longe minata fuerat, ad seipsos pertraxerunt. regnum & principatum dico, sub quo nunc sunt. quid fit? & quidnam sunt passi? equidem ob calamitates priores, Hieremias eos deplorat, & captiuitatem luget Babylonicam: nam & illa luctu & lachrymis erat digna, quoniam magnifici muri illi ruebant, urbs euertebatur, sanctuaria diruebantur, oblationes diripiebantur, manus & pedes polluti erant, hi quidem quod ad inaccessa accedebant, hæ autem quia non tangenda tangere gestiebant. Silebant prophetę, ducebantur sacerdotes, senioribus nemo miserabatur, uirgines uiolabantur, iuuentus cędebatur, ignis alienus & hostilis, necnō sanguinis flumina, pro igne & sanguine erant sancto, Nazaræi distrahebantur, pro hymnis suscitabatur luctus, & ut aliquid ex lamentationibus dicam Hieremiæ, filij Sion honorabiles, & auro cōparandi, delicati illi, & malorum ignari, per peregrinam abibāt uiam, & uiæ Sion lugebant, quoniā nō erant qui peragerent dies festos. sed & parum ante nostra tempora, manus mulierum misericordium, nequaquam cibum porrigebant filijs, quū ingrueret obsidio, sed illos dilaniabant ad cibū: ac charissima sua, faciebāt remedia. Nónne hæc sunt grauia, & grauissimorum extrema? non solum illis qui tum patiebantur, sed & his qui nunc audiunt. Ego enim quotiescūq; librum hunc in manus sumo, & lamentationes relego (relego autem, quum aliquādo prosperitatem lectione refrenare uolo) uox mihi intercluditur, & lachrymis diffluo, calamitasq; ita oculis meis subijcitur, ut cum lachrymātibus lachrymari etiam cogar. Cæterum nouissimam eorū plagam & desolationis exilium, necnon seruitutis iugum, quod & nunc quoq; ipsos opprimit, diuulgatamq; à Romanis humiliationē, cuius nulla maior causa quàm seditio existit, quis ex ijs etiam, qui calamitates describere, & sermone explicare norunt, deplorare posset? qui nam libri referre ualerent? uerum afflictionis huius uniuersus orbis, per quem Iudæi sunt dispersi, monimentū existit, unà cum diuinæ seruitutis cessatione, & Hierosolymorum ad fundamenta usq;, ita ut uix discerni possit, destructione. cuius accessus ideo solum illis patet, & intantum ipsis gloria olim sua perfrui conceditur, ut in die comparentes, desolationem earum deplorēt. Quum igitur discordia res sit tam perniciosa, ac tot malorum causa, quemadmodum prædicta ostendunt, & per multa exempla disci potest, longe etiam perniciosius est, ut ij qui pusillanimitatem abiecerunt, & pacis gustauerūt bona, rursus in eandem incidant infirmitatē, & ad proprium redeant uomitum, & quod neq; stulti erudiantur, uel experti sapiant. uideo

enim non solum illos leues & stultos censeri, qui in malo perseuerant, sed & eos qui facile ad utranque feruntur & inclinant partem, & auræ instar uolitant, uel ut Euripus fluxu & refluxu mutantur, seu ut maris undæ sunt instabiles. Proinde & illud considero, quod eos qui adhuc à dissensione sunt occupati, concordiæ spes releuet, admodumque calamitatem soletur. siquidem infortunatis maximum subsidium est spes immutationis, & quod successus meliorum eorum subiaceat oculis. qui uero sæpius in concordiam redeunt, semper tamen rursus ad malitiam recurrunt, cum alijs etiam spem melioris amittunt, nec minus seditionis semper concordiam timentes, & quia facile hinc inde uoluantur, & instabiles existant, neutræ parti confidentes. Cæterum nemo me dicere putet, omnem pacem esse diligēdam: noui enim quod quemadmodum discordia quædam melior existit, ita & concordiam quandam perniciosiorem esse scio. Verum de bona, & quæ bono ac deo nos sociat, loquor. Porrò si breuiter de his uerba facere oportet, ita sentio, quod bonum nec ultra mediocritatem remissius, nec etiam debeat esse feruentius, quo non propter leuitatem omnibus adhæreat, aut propter rigorem omnibus resistat. pariter enim remissio ignaua est, & peruicacia incommunicabilis. atqui nónne constat, quod aduersum ea quæ sunt impietatis, & igne, & ferro, & tempore, & potestatibus, ac omnibus pariter prius decet obniti, quàm prauitatis fermento pollui, & male habentibus præbere consensum? nihil enim ex omnibus adeo timendum est, ut timori præponatur diuino, ac propter quod fidei prodantur sermones, necnon ueritatis cum ueritati seruiamus. ubi uero offendit suspicio, & metus inscrutabilis, ibi melior est celeritate longanimitas, & pertinacia astipulatio. uerum longe melius est & conducibilius, ut in communi corpore manentes, alios tanquam membra instruamus ac instruamur, quàm ut propter defectionem diffidamus, & id quod fide dignum est segregatione dissoluamus. deinde, ut cum uiolentia tanquam tyranni, & nequaquam fratres, correctionem lege firmemus. hæc quum sciamus fratres, inuicem nos amplectamur & foueamus, in unumque ex corde redeamus. imitemur illum qui interstitium sepis dissoluit, & qui per sanguinem suum omnia in unum deduxit & pacificauit. dicamus patri huic communi, caniciei uenerandæ, miti & pio pastori, uides præmium mansuetudinis tuæ, eleua per circuitum oculos, & aspice filios tuos, quemadmodum desiderabas in unum congregatos, quod solum tibi contingere die noctuque petebas, ut in senectute bona peregrinationem tuam terminares. Ecce omnes ad te uenerunt, ac sub tuis requiescunt alis, & altare tuum circundant, ac qui cum lachrymis discesserant, cum lætitia accurrunt. Gaude & oblectare pater optime, & filiorum amator præstantissime, quoniam cuncti ornatu, sponsæ instar, induti sunt & amicti. dic & tu ad nos, Ecce ego & filij mei quos mihi dedit deus. adde & aliam uocem dominicam, & plus familiarem: quos dedisti mihi seruaui, & non perdidi ex eis quenquam. nec enim uel

Patri eius Gregorio

unus

unus perijt, sed omnes in uno manemus spiritu, ac unanimes in Euangelij collaboramus fide, concordes, unum sentientes, armati scuto fidei, præcincti lumbos in ueritate, unum solum bellum noscentes, aduersum diabolum, & eos qui sub illo militant. non timemus eos qui corpus occidere possunt, animam uero nequaquam comprehendere ualent, sed animæ ac corporis dominum timemus, bonum seruantes depositum, quod à patribus nostris suscepimus, adorantes patrem & filium, & spiritum sanctum, in filio patrem, in spiritu filium cognoscentes, quorum nomine baptizati sumus, in quos & credimus, quibus & coordinati sumus, prius diuidentes quàm coniungamus, nequaquam tria ut unum: non enim subsistentia carent, aut unius sunt subsistentiæ, ut diuitiæ nostræ sint in nominibus, & nequaquam in rebus: sed & tria unum dicimus, uerum non subsistentia unum, sed deitate, unitatem in trinitate adorantes, & trinitatem in unitatem restaurantes. tota enim est adoranda, tota regalis, unius potestatis, unius gloriæ, supramundana, super tempora, increata, inuisibilis, non uestigabilis, incomprehensibilis, & quo nam se ordine erga seipsam habeat, ipsa sola cognoscit. nilominus tamen à nobis colitur & adoratur, solaq; sancta sanctorum ingreditur, ac omnem creaturam foris relinquit: hanc quidem primo, illam uero secundo segregatam uelamine: primo quidem cœlestem & angelicam, à diuinitate, secundo autem nostram à cœlestibus. hæc facimus fratres & ita habemus, & qui aliter sentiunt, eos tanquam ueritatis pestem, quantum possibile est suscipimus & curamus: qui uero incurabiles sunt, illos refugimus, ne & nos morbi contagione, priusquàm sanitati suæ restituti fuerint, inficiamur. deus autem pacis, quæ omnem exuperat mentem, sit nobiscum, in Christo Iesu domino nostro, Amen.

DIVI GREGORII NAZIANZENI DE PACE ORATIO SECVNDA

FERVIDVS zelus, mansuetus spiritus, humana dilectio, seu potius humanitas ipsa. spes longanimis. zelus accendit, spiritus mitigat, spes permanet, & bonũ quod in nobis est nequaquam dispergi sinit, etsi natura simus segregabiles. dilectio conseruat, & ex tribus unum, uel existens manet, uel commota subsistit, seu discedens redit, quemadmodum arborum rami, manuum ui inflexi, ac inde demissi, rursus ad seipsos recurrunt, & naturæ suæ proprietatem ostendunt, uiolenter quidem incuruati, sine ui uero rursus directi. Porrò malitia, natura est expedita & uehemens, ad deterius inclinatio, torrens per pronum decurrens, aut calamus, qui per scintillam & uentum facile succenditur, suoque consumitur germine: ignis enim materiæ fœtus existit, qui & materiam consumit, quemadmodum malitia malos, & cum suo abit nutrimento. Sanè si quis in

habitu aliquo boni consumatus est,& in illo cõfirmatus, difficilius est illum cadere,quàm sub initium bonum fieri.quandoquidem tempore & sermone omne confirmatur malum, natura uero permanet, quemadmodum & nobis dilectio,cum qua seruimus dilectioni existenti,& quam diligemus, & in omni uita præponemus.ubi igitur sunt qui nostra diligenter obseruant?bene ac aliter se habentia,nõ ut discernant,sed ut diuexent, nec ut condoleant, sed ut insultent.& bona quidem calumniantur,mala autem tragice celebrãt, & in domesticis malis propinquorũ casus pro excusatione habent.sed utinã recte iudicarent,iræ enim loco,utilitas,iuxta parœmiam succederet,si timore inimicorum præstaretur, ut securius degeremus.nunc autem cum inimicitijs & malitia,rationem obtenebrante iudicant, quum nec in fidedignis uituperatio locum habeat.ubi igitur nunc sunt,qui diuinitatem pariter & nos odio habent?hoc enim magnificentissimum est quod patimur, ut cum deo periclitemur.ubi nobis sunt?qui in causis proprijs clementer iudicant, in alienis autem exquisitores sunt acerrimi,ut & hic ueritatem mendacio inuertãt. ubi sunt qui uulneribus sunt pleni,nobis uero cicatrices exprobrant? qui pedum offensiones traducunt,quum ipsi pleno ruant casu, qui cœno sunt obuoluti, & propter maculas nostras exultant. qui trabem in oculis habent, & festucas nobis obijciunt.quæ infixæ non admodum offendunt, neq; uisum moleste lædunt,seu impediunt.Adestote igitur, & participes efficiamini archanorum nostrorum. uocamus uos ad consessum, & exosi, inimicis pro arbitrio utemur.proh contumaciæ,uel etiam audaciæ,quò abeatis confusi & superati.quid hoc mirabilius?nostrum discentes sanitatem,ex ijs ob quæ ægrotauimus.non enim de diuinitate contendimus, sed propter constantiam decertauimus.neque quam impietatem potius eligere oporteat dubitauimus,uel eam quæ deum contrahit,uel incidit, & incidentem, uel spiritum solum, ab essentia diuina,uel filium à patre,unicam particulã,seu duas impietatis. hæc enim tanquam præsentis morbi capita attingere necesse est,deinde ascensiones in corde ponere,non cõfessionis,sed negationis:nec Theologiæ,sed blasphemiæ.alius enim in diuitijs impietatis alio est contentiosior,non quod uereatur se impie agere, sed quod censeat longe se alijs mediocrius & humanius habere.nos uero haud ita,uerum de diuinitate conuenimus, & idẽ sentimus,non minus quàm diuinitas cum seipsa:si hoc non magnum est dicere. & facti sumus labium unum,& uox una,longe secus quàm ij qui turrim prius ędificabant:illi quidem in malo unanimes erant,nos autem in re optima, bona nempe concordia,quo unanimiter ac uno ore glorificemus,& patrem, & filium,& spiritum sanctum. & hoc dicetur de nobis, quod deus sit in nobis,qui unientes unit,& glorificat eos qui glorificant illum: & non solum dicetur,sed & credetur.uerum alia sunt ob quæ diffidemus, tametsi male in illis quoq;:haud enim negabo: oportuisset enim ut nullum maligno dedissemus ingressum,neq; linguis malis libertatem,nisi tantum quantum uidetur

ijs,

ijs,qui nostra criminantur.uerum quum necesse esset, ut in aliquo delinque-remus, quum homines essemus, istud est in quo peccauimus: nimij gregis facti sumus amatores, nec discernere potuimus quodnam ex duobus bonis, potius fuerit eligendum, donec eo deuentum sit, ut ambo æqualiter admirati simus. hoc nostrum est crimen, de hoc nos quicunque uelit aut reprehendat, aut indulgeat. hoc profitentium est securitas. super hoc autem nihil & si ualde uolueris. iniuste putrescere faciunt oleum, inquit ille, qui dixit, interficite & putrefacite. bonum autem sequitur inuidia. uelletis quidem, sed non potestis. omnium etenim quemadmodum Esdræ ac mihi quoque uidetur, fortissima est ueritas. nostra igitur inter nos ipsos dissoluimus, & dissoluemus: haud enim possibile est, ut filij patribus maleiudicent, præcipue quum trinitas interueniat communis, pro qua in re tam ardua depugnamus, & propter quam nequaquam pugnabimus. Ego tam paruus, pacis sponsor ero, quoniam humilibus gratiam dat dominus, humiliat autem elatos usque ad terram. quid autem ad uos conciliatores nostros hæc pertinent? estis enim conciliatores, licet inuiti in hoc gratificamini. etenim non ideo uos pij estis, si nos uel in paruis, uel in magnis sumus mali. sed neque nos in aliquo, si erramus, propter malitiam sumus laudandi. uos uero nihilominus impij estis, & si nos peccamus. immo plus, quantum errantibus estis molestiores. & ut intelligatis, in omnibus nos sciatis unanimes esse, & per hoc discetis, quod semper unanimes erimus. fecimus, ut arbitror rem conspiciendam. Pater benignus est, & filius obediens, inuicem pari decore confidemus. & si beneuolentiæ quid & consensus in nobis uiuit, uiuax est, accendimus etiam. persuadeat uobis sermo. de hoc enim audiuistis, & miraculum hoc ad aures meas peruenit. & scio, quod maius quid in uobis est, quàm ut in aërem spargantur. id nempe, quod in animabus est reconditum. de uobis autem rursus audiatis, si rursus audire desideratis. quæ si haudquaquam ad demonstrationem sufficiunt, saltem publice sunt decantata. tentationes uidelicet, & lapidationes, quas iam sumus perpessi, & quibus sumus instructi. nequaquam enim afflictiones ægre tulimus, sed si haud pateremur, damnum esse putauimus. & tanto magis, quod pericula talia pro Christo degustauimus. ob quæ fructum reportauimus optimum, populi nempe huius argumentum. quid igitur uultis? uos hoc credite, & nulla uobis restat difficultas, neque in Theologia secunda, & meæ parcetis imbecillitati, qua oppressus, uix hæc uobis loquor. sed oportet quemadmodum & surdis auribus, sæpius eundem inculcare sermonem, quo frequenti uoce in aures loquamur audientium: sed & sermonem quiete uestra mihi prouocare uidemini. silentium enim assensum esse, parœmia docet. Nunquid igitur sermonem amborum suscipietis? ex anima una, & ore uno. doleo autem quod non in montem altissimum ascendere, seu uocem desiderio meo dignam accipere possum, quo omnibus

quì male sentiũnt,hæc tanquam in cõmuni orbis theatro proloquãr:filij hominum quousq; graui estis corde? cur diligitis uanitatem,& quęritis mendacium? dum non unã nec simplicem deitatis introducitis naturam,sed tres inter se alienas & discerptas.nec mirũ, si dicatur excessu & defectu pugnantes: aut unam,sed minutam quandam & angustam,cui haud cõcessum sit,ut inter magna habeat principatum,tanquã quæ non possit aut non uelit.& hoc bifariam, aut propter inuidiam, aut propter timorem: hoc quidem nequid eiusdem introducatur honoris.illud autem ne hostile, & quod pugnet. sed ecce tibi,quantum deus creaturis est honorabilior,tantum & prima sua causa est magnificentior, ut uel diuinitatis principatus sit, uel creaturæ, & per medium diuinitatis ad creaturas perueniatur.aut econuerso, & huius gratia subijciatur diuinitas, quemadmodum uidetur inuestigatoribus nimis diligentibus & sublimioribus. Etenim si uolumus filij & spiritus dignitatẽ confitentes,uel sine principatu inducere,aut ad alium principatum perducere,timendum utiq;,si sit, ne offendatur deus, aut apud nos periclitetur contrarium.si autem nimium filium attollas, aut spiritum,uerendum ne super patrem statuas,aut à causa excludas.Cæterum hortor te,qui nimio generationis & principij teneris amore,ut bonum obmittas germen,& processionem admirandam.nam quid deum magis inhonorat? si uel horum statuis principatum,qualem ipse introducis: uel non horum, sed qui natura sunt similes,& gloria eadem,quemadmodum & noster exigit sermo. uerum tibi magno honori est,& maximo,quantus sit filius.& tanto magis,quanto omnia patri uiuit. & character est germanus generantis. nec uelles decem milium potius hominum dominus esse,quàm unius filij pater. uerum deo aliter uidetur.quid maius est? uel filium habere patrem,quod additio gloriæ est, & nequaquam sublatio. quemadmodum & eminentia spiritus. aut ignoras, quod tu quidem creaturarum principatum statuis, principatum filij dico & spiritus,& quod principatum uenerarìs,& ignominia afficis quę ex illo sunt. principatum quidem,quoniam paruorum introducis principatum,& deitate indignum.filium autem & spiritum,quia parui sint, & non solum creaturæ,sed & omnium creaturarum facis ignominiosiores. si saltem horũ unum, ex uno subsistit, & aliquando quemadmodum instrumentum artifici, quod ante priores artifices non erat, neque aliâs factum, nisi deus forte quid per ipsos creare uoluerit, tanquã illi haud sufficiat uelle. omne enim quod alicuius rei gratia est,uilius est,quàm id,per quod generatur. Ego autem deitatis principatum introduco,omni carentem tempore,& inseparabilem, & indefinibilem: principatumque ueneror, & ea quæ ex principio sunt æqualiter: hunc quidem, quod horum sit principium: ista autem, quod talis, & talia, & ex tali,non tempore quandoque, non natura, non ueneratione discriminata,unum diuisibiliter existentia, & diuisa inseparabiliter coniuncta. & si dictu hoc sit mirandum,non minus tamen laudabilis inter illa diuisio, qua

unumquodq;

unumquodque per seipsum intelligitur & comprehenditur. Trinitas perfecta ex perfectis tribus, unitate enim commota propter diuitias, dualitate autem supergrediente, super materiam quidem & speciem, ex quibus sunt corpora. Trinitate uero propter perfectionem definita. Prima enim supergreditur dualitatis compositionem, ne diuinitas sit angusta, neque in infinitum diffundatur: hoc enim non esset decorum, illud uero inordinatum: & hoc quidem penitus esset Iudaicum, illud autem gentile, & malorum deorum. Proinde & hoc considero, & forsitan non inerudite, aut imperite, sed admodum argute, quod nullum tibi incidet periculum, si filium introduxeris genitum: haud enim aliquid patietur corporale & materiale generans, qui generationis expers existit, quoniam nec corpus habet: ac propterea communes de deo discedant suspiciones, ne timeamus ubi non est timor, & frustra, ut dici solet, simus impij. Mihi autem periculum imminet, ne offendatur diuinitas, si creaturam suscipiam: non enim deus est quod creatur, neque herile quod est conseruum, etiam si prima seruitutis & creationis dicantur, & hoc solum demulcet offensum. Qui enim debitum subtrahit honorem, non minus subtractione illa ignominia afficit, quàm honorat attributione, tametsi negocium, honoris simulationem habere uideatur. quod si tibi circa genituram passio nascitur, & mihi quoque circa creaturam. Scio enim quod id quod conditum est, nequaquam sine affectione est conditum. Si autem non generatur, nec etiam restituitur. Proinde sermonis suscipe reliquum, tu qui paruum, æquale, propter appellationem creaturæ dicere audes: nil enim est, quod non aggredi, seu conari audeas, quum malus sis dispensator & arbiter. etenim non posses aliàs excellere, nisi deum longe à dominatione repelleres, quemadmodum & in hoc seculo tyrannici sunt moribus, & qui opprimunt imbecilliores. Ego autem unicam, & eandem, necnon breuem emittam uocem. Trinitas fratres, uere est trinitas. non numeratur autem trinitas rebus inæqualibus, aut quid prohibet, & numerũ denarium, & millenarium nominare cum tot cõpositis: multa enim sunt quæ numerari possunt, & longe his plura: uerum æqualium, & quæ eiusdem honoris sunt comprehensio, ac in appellatione ea continent. natura enim sunt insita, quę non sinit ut dissipentur à numero solubili, quũ dissolubilia non sint. Ita sentimus, & ita habemus, ac ideo quemadmodum hæc inuicem se habeant, tam habitũ quàm ordine, ad solã trinitatem scire pertinet, & puros illos quibus trinitas reuelare uoluerit, seu nũc uel imposterum. ipsi autẽ unicam & eandem esse scimus diuinitatis naturã, sine principio, & generatione, & processione cognitã, tanquam mente, quę in nobis est, & ratione & spiritu, quantũ coniecturare licet sensibus, de ijs, quæ possunt cognosci, & paruis magna, postquàm nulla imago pertingit ad ueritatem, ut ipsa seipsam significet, semper eandem, semper perfectam, sine qualitate, sine quantitate, sine tempore, increatam, incomprehensibilem. nunquam seipsam derelinquentem, nec derelictam. ui-

tas,& uitam.lumina,& lumen.bona,& bonum.glorias,& gloriam,uerum & ueritatem, necnon spiritus ueritatis. sancta, & sanctitatem ipsam. Deum unumquenq;, licet solum contemplatione percipi possit, quum mens separat inseparabilia.Deum trinum,inuicem se cognoscentem, cum eodem motu & natura,nil supra seipsam relinquentem, aut in aliquo transcendentem. nil enim erat quod cum ipsa derelinqueretur uel transcenderetur, nec erit. neq; cum seipsa parem suscipit honorem. neque enim in aliquo appropinquant ea,quæ creata sunt,& serua,uel participantia,aut circumscriptibilia ijs quæ increatæ,& dominantes,& incomprehensibilis,& inexpertæ sunt naturæ. hæc enim penitus absunt, ista autem aliqualiter, partim approximant, partim uero sunt propinqua, & hoc non natura, sed comprehensione. & quando? quum recte de trinitate sentitur, & super sermonem euaditur. nisi hoc ipsum sit libertas & regnum,ut recte cognoscatur dominatio,& nequaquam mentis humilitati admisceantur ea quæ longe absunt. Quibus autem seruire tanti est,qualis ijs erit dominatio? & quibus magnum est ut beatitudinem cognoscant,qualis erit iam cognita? hoc nobis magnum uult mysterium,hoc est fides & regeneratio in patrem, & filium, & spiritum sanctum, ac nomen commune,abnegatio impietatis,& cõfessio diuinitatis.hoc unum commune nomen est,ita,ut si aliquid ex tribus separetur,aut ignominia afficiatur,& confessio etiam ignominia offendatur. cum hoc quidem confessio, cum illo autem diuinitas.cum hoc deificatio,cum illo uero spes; uidete qualia nobis largiatur spiritus,theologice intellectus? & quemadmodum punit despectus,ut interim obmittam timorem, & iram comminatam non uenerantibus, sed ignominia afficientibus. & hæc breuiter sint dicta, dogmatice,sed haud contradictorie,piscatorie,sed non Aristotelice,attamen non malefice:ecclesiastice,sed non forense: utiliter, sed non demonstrabiliter, ut palàm fieret nos unanimiter sentire ijs, qui contra nos concionantur, & panegyres celebrant, & in hoc solo consentientes, uno inspirati,unum spirantes. Nolite igitur sicut esurientes colligere semina minuta nostra, siue ea errata dicere oportet,siue ludicra. Siquidem summæ est infelicitatis, neque in proprijs uiribus securitatem habere,sed istam in aliorum uitijs statuere.Ecce dextras inuicem damus in oculis uestris.Ecce trinitatis opera,quæ pariter à nobis glorificat̃ & adorat̃.hoc uos meliores reddat,& magis recte sentiẽtes: & utinã exaudiamur,& dies iste dies uocet̃ sanctus:nõ contradictionis,sed capacitatis:nõ tentationis monimentũ,sed festiuitas uictoriæ: quo nobiscũ totus consentiat orbis, qui partim sane se habet, partim nunc sanitatẽ accipit, & sanari incipit:hoc & uobis fiat causa salutis & reformationis. Cæterum ô sancta & adoranda ac longanimis trinitas.siquidẽ longanimis es, quia tam diu tolerasti secantes.O trinitas,qua ego dignus sum factus ut seruus sim,& præco nõ simulatus. O trinitas quæ omnibus aliquãdo cognita eris,quibusdam splendore, alijs autem cohertione, suscipe & hos adoratores, qui nunc

sunt

ſunt offenſores,& nullum nos offendamus, nec minimum quidem: tametſi me deceret cohercere cum charitate,ſed non audeo tantum dicere,quantum Apoſtolus,uerum eadem haud ſunt accepta.dilaceretur autem lingua,& lugeat os altercationē:uidebimus & illam aliquando, aut quibus è nobis plus ocij ſupereſt cognoſcemus,& uerſuta germina ueſtra,ſeu abortiua.Nā poſtquàm aſpidum oua dirupimus,& cōtriuimus ſermone duro & repercuſſiuo, blande & ſine uiolentia hæc reprehendemus, & baſiliſcum qui in eis abſconditus eſt in medium proferemus,licet ſit baſiliſcus, ſed mortuum & inefficacem,& immobilem,& in uijs mortuum, & priuſquàm fieret nō exiſtentem: ut pro uobis loquar,& ut parumper uobis gratificer, qui non plus odio habeo cōprehenſionem,quàm me miſeret habitudinis.hoc dabit nobis, quemadmodum ſcio,qui dat ſuper aſpidem & baſiliſcum aſcendere, & ambulare ſuper ſcorpiones & dracones:qui & conteret ſatanam breui ſub pedibus noſtris,ſiue tanquam fulmen ex cœlo,propter antiquū ſplendorem cadentem, ſeu tanquam anguem fugientem,propter malignitatē poſteriorem & tranſformationem,ut per terram ſerpat,quo parumper à malis reſpiremus, penituſq; aufugiant luctus, & dolor & ſupiria,nunc & poſtea in Chriſto domino noſtro,cui ſit gloria in ſecula,Amen.

SERMO DE PACE TERTIVS AD AMPHILOCHIVM

PAX chara tam ſuauitate,quàm nomine,quam nunc populo dedi, & econuerſo accepi, tametſi ignorem utrum uox hæc apud omnes germana ſit,& ſpiritu digna.uerū nequaquam reprobanda ſunt pacta publica, præcipue deo teſte inita, ne maior nobis accedat damnatio. Pax chara meditatio mea,ac ornamentum, quam & dei eſſe audimus,ac deum eius eſſe deum, deū ipſum ita,ut in pace dei,& deus ſit pacis,ac ipſe eſt pax noſtra, & nihil adeo ueneramur. Pax chara eſt, & res bona,ab omnibuſq; laudata,ſed à paucis ſeruata.cur nos tanto iam tēpore dereliquiſti,ac uix tandem ad nos redijſti?quantum te deſidero & amplector, longe ab alijs diſſentiens hominibus,ſiquidem præſentem foueo,abſentem uero multis lachrymis ac lamentationibus reuoco, q̄libus nec Iacob patriarcha Ioſephum illum à fratribus quidem diuenditum, ſed ut ipſe arbitrabatᷣ à beſtijs diſcerptum,neq; qualibus Dauid amicum ſuum Ionathan, quum in pugna cecidiſſet,nec poſtea filium Abſolonem: ex quibus ille quidem patrijs uiſceribus cōmotus,ferā dilaceraſſe Ioſeph clamabat,ferā peſſimā & immitē,ac filij ueſtē ſanguine infectā proponebat, qua filij carnem adornarat, eadem & afflictus & conſolatus:hic uero nunc quidem montibus in quibus pugnatum fuerat maledicit,montes Gelboë,inquiens, non cadat ſuper uos nec ros,nec pluuia,& quomodo cecidit arcus & uirtus Ionathę: nunc autem reſpondet,tanquam nequaquam paricidio iniuria ſit affectus, & cum mortuo fœdera init, ideo fortaſſis propter filium dolens, quod contra patrem

ſuum manus extendiſſet.unde enim pater,quem tanquam inimicum ulciſcebatur bellantem,tanquam amicum deſiderat mortuum, & uicit natura inimicitias, quibus nil eſt uiolentius. erat & res miſeranda,quum archa caperetur ab alienigenis,& Hieruſalem ſolo æquaretur,& à gentibus cõculcaretur, & filij Sion honorabiles & auro rependendi,in captiuitatem ducerentur, in qua & nunc quoq; ſunt diſperſi,populus in orbe peregrinus & incola. proinde & grauia ſunt quæ nunc uidentur & audiuntur. prouinciæ deuaſtatæ, tot milia cæſa,ita ut terra ſanguinis inundatione & hominũ laboret caſu,ac populus alienæ linguæ tanquam per domum diſcurrens alienam.nemo incuſatur propter propugnatorũ ignauiam: hi enim ſunt qui paulo minus orbem defenderunt:ſed hæc propter noſtram accedunt maliciã & impietatem,quæ graſſatur per patriam.grauia ſunt hæc,& plus quàm grauia, & quis nam ex ijs qui calamitatem æſtimare norunt, contradicet? ob ea quæ ſunt perpeſſi. ſed nondum tale quiddam accidit, quale perſecutio eſt, quam pax eſt perpeſſa,& eccleſię decor ſublatus,& uetuſta dignitas diſſoluta.& in tantum ordo peruerſus, ut quum prius ex non populo populus, & ex non gente gens facti ſimus,nunc autẽ periculum immineat,ne ex populo maximo & gente, rurſus in non populum,& non gentem diſſoluti,fiamus ſicut fuimus à principio,quando non conueniebat inter nos, neque in unum nomen & ordinem conceſſeramus.& periculũ immineat,ne calamitas potius ſuboriatur, quàm felicitas conſeruetur.quoniã quum contra perſequutiones pugnauimus, fuimus roborati,& in unum reducti.at poſtquàm conuenimus, ſumus diſſoluti.quis enim non lugeret,ſi recte perpenderet præſentia? quisue ſermonem inueniret,calamitati huic æqualem?latrones, quos malitia colligauit pacem inter ſe habent,& quidam in tyrannide ſunt concordes, aut furti participes, ſeu in ſeditione coniurati, uel adulterij adiutores,inſuper chori eſt conſonantia,& ordinis militaris, ac nauium ſupplemẽti,ut interim referre obmittam, hæreditates ex æquo diuiſas,& res publicas diſſidentes, ac ſucceſſiones miniſtrantium & principum ordine procedentes & lege, necnon decantatam illam ſophiſticam,ſeu grammaticam,ne dicam philoſophiam,circa quam iuuenum eſt contentio, ac ſolutius agitur & inſanitur, ſed ob quam hac hora parum diſceptatur, ut plurimum uero pacem habet: nos uero diſcordes ſumus,idq; ſine ulla reconciliatione,ita ut nunquam in unum conuenire, neq; aliquam rationem ad hanc ægritudinem curandam inuenire ualeamus,ſed tanquam principes in ſacris & myſtæ ſumus malitiæ, & nequaquam uirtutis.ſiquidem multa ſeditionis ſuſcitamus incendia,paruam uero aut penitus nullam de concordia curam habemus.Proinde quoſdam qui ita diſceptant, haud magnopere ſeditio tollit, quoſdã uero ſeditionem ſuſcitare melius eſt quàm una ſentire: nam quis inter prudentes concordiam in malo laudare poſſet?nos autem ſi quis interrogaret,quid honorandum nobis eſſet & adorandum,in promptu dicere foret dilectio.deus enim dilectio noſtra eſt,quę à ſan-

à sancto defluit spiritu: & quum deus hanc nominari audit, magis gaudet quàm ob nullam rem aliam: sed nec de lege & prophetis, ut summatim dicam, non aliter respondere concederet uir Euangelicus. Cur igitur quum tanti sit nobis dilectio, eam ita odio habemus, & habemur? & qui uir sumus pacis, pugnauimus sine inducijs & sine reconciliatione: & qui sumus lapides angulares, nequaquam firmiter consistimus: & qui sumus petræ, cõmouemur: & qui sumus lucis, obscuramur: & qui sumus sermonis, tacitæ sumus taciturnitatis, seu irrationalitatis, aut insaniæ, seu quomodo dicere debeã ignoro: ut cum cibi, necnõ somni, & cantus sit sacietas, ac rerum turpissimarũ, ut aiunt, omniumq́ sacietas: non solum earum quæ dolorem inferũt, sed suauissimarum etiam, omniaq́ inuicem sibi succedant & circumuertant, nobis tamen nullus sit finis feriendi & feriri: non solum inter eos, qui alterius sunt opinionis, & qui ob fidei sermonem inter se dissentiũt: nam hoc minus dolendum foret, & zelus rerum laudabilium pro respõsione esset, si in terminis suis consisterent. nunc uero cum ijs qui eiusdem sunt opinionis, necnon inter seipsos, & de rebus dissident eisdem: hoc enim laboriosissimum, aut miseratione dignissimum existit, & quodãmodo causa est, ut principatus, aut pecuniarum amor inde oriatur, aut odium, aut inuidia, aut suspicio, aut aliud quid, quod nec apud impios contingere uidemus, charitasq́ nil nisi calculorum est mutatio. quando autem erramus, pij sumus & orthodoxi, & fugimus mendacium, pro ueritate tanquam pro fide dissidentes: ac solum hoc laudabile facimus, tanquam in malis, si non ualde turpe, quod ob malitiam erubescimus, & ad uerecundius nomen pietatem transmutamus. Insanum quidem, & mutabile id esse diceret aliquis, & fabricam maligni, sophistæq́ nequitiam. & heus tu, qui aliquando uel hoc passus es, uel ut uerius dicam, stultissime, hoc tibi heri erat pium, & quomodo hodie est impium? quum nil addideris, seu dempseris, nec in uerbis, nec in literis, sed in eisdem consistis, tanquam eundem spires aërem, & eisdem oculis eundem aspicias solem: aut si mauis tanquam de numeris aut mensuris interrogatus, nil aliud quàm illud idem respõderet. sed adulter est tibi hodie, qui heri erat Ioseph. Siquidẽ hucusq́ cõtentio est progressa, tanquam flamma per stipulas currens, & per gyrum deprehẽdens. Et Iudas tibi hodie est aut Caiphas, qui heri erat Helias aut Ioannes, aut alius quispiam, qui cum Christo sunt cõstituti, & qui eadem zona sunt præcincti, ac eodem uestimento fusci seu nigri coloris amicti. Cæterum contra legem meam & sermonem uitæ prætenditur castimonia, pulcherqúe flos sublimiorũ, pallor nempe, uocisq́ concinnum & placidum, necnon incessus maturum, & mansuetum. atqui heri philosophiam professi sumus, hodie uero inanem gloriam spiramus, eandemq́ secundum uim spirituum seu ægritudinem, aliquando sumus Iesu, aliquando uero Beelzebub, & utimur his, nequaquam statera iusta, nempe contentione & ira: ac quemadmodum eadem terra stat quidem sanis, & nõ ægrotantibus, mouetur autem uertiginosis

nosis,& qui se circumuoluunt,quũ uidentiũ passio ad id quod cernitur trans/mutatur:aut si mauis quemadmodum eadem statua, maior quidem ijs qui prope sunt & considerant,minor uero distantibus apparet, quum aër suffu/retur distãtiæ,uisui uero dilatet crassiora: ita & nos facile decipimur propter inimicitias,ut in eisdem nequaq̃ idẽ amici simus:nec nos cognoscimus, tem pusq̃ facile multos nobis præter decorem eligit sanctos, multos etiam im/pios,seu potius omnes miseros:nõ solum quod ad maligni exemplum respi cimus,nam expedita est malitia,etiã sine trahente:sed quia facile omnia per mittimus omnibus,ob rem unicã,nempe ut nobiscũ insaniant. & prius qui/dem,neq; uerbis superfluis quid eloqui sine periculo erat, nunc uero cõuicijs impetimur,etiã ob pijssima.& aliquando quidẽ nec legere extra legem licet, nec scripturæ astipulationem adducere,hoc est,ut mihi uidetur, populi con/cordantiam negligere. aliquando uero & in archanis quoq; prophanis uti/mur iudicibus,proijcientes sacra canibus,& margaritas ante porcos:nec solũ hoc, sed & aures eorũ nostris pascimus iniurijs, nec illud cernere possumus, quod haud tute arma cõmittimus inimicis,neq; ei qui Christianos odio ha bet sermonẽ cõtra Christianos. quod em̃ hodie improperamus, cras nobis improperatur:& adulat᷑,ut dici solet,inimicus nõ ut laudet, sed ut amarulen ter thesaurizet,quo in tempore uenenum cõtra credentes euomere possit.ue rum cur hæc patimur,heus uos?& quousq; ? quando ex ebrietate sobrij eri/mus?aut oculorũ lippitudinem abstergemus,& ad ueritatis lumen respicie/mus?quæ sunt hæ tenebræ?quæ pugna nocturna?quæ tempestas?quæ nec amicorũ,nec hostium aspectum discernit.cur facti sumus opprobriũ uicinis nostris?subsannatio & irrisio ijs qui sunt per gyrum? quæ cõtentio mali?un de tã immortalia patimur?seu potius haud patimur,sed fortes sumus in ma lo,quum affectus nostri insaniunt,gaudemusq;,quum inuicem cõsumimur: & nulla ratio,nõ amicus,non socius,nõ medicus,qui ægritudinem hanc me/dicamento depellere seu excindere posset,non angelus protector, non deus ipse.sed præter alia & dei clementiam nobis ipsis intercludimus. Cur domi/ne longe discessisti?& quomodo auertis te in finem, ut aliquando nostri cu/ram geras?ac quousq; hæc processerunt?& ubi consistent? timeo ne præsen tia fumus sit,ignis illius quem expectamus.ne in his antichristus delitescat, & tempus regni sui ex erratis nostris & morbis sumat.ut plurimũ enim, nec recte ualentibus mentẽ adhibent, neq; ijs qui dilectione sunt solidati.sed o/portet,regnum in seipsum diuidi,deinde tentari, & fortẽ in nobis cogitatio/nem ligari,postea uasa diripi,& hæc nos pati, quæ nunc uidemus inimicum à Christo pati.ac ideo ego fleo,inquit Hieremias in lamentationibus, & ob mali magnitudinem oculis meis fontes quæro lachrymarũ,ac cõuoco sapien tes, quo mecũ lugeant:dolent & mihi uiscera, ac sensus contundo,nec habeo quomodo subleuem dolorem, & quibus uerbis.ac ideo sileãt antiqua,& no/ua per comœdiã repręsentent᷑,siquidẽ comœdia inimicis meis tragœdia est.

Propter

Propter hoc, nõ paucis ecclesias abstulimus, ac scenæ exposuimus, & hæc in tali urbe, quæ ludis oblectat plus q̃ alijs rebus, quæ & potius pro laudãdis rideret, q̃ negligeret aliquid ridiculũ quod nõ rideret: ita ut admirarer si nõ & me quoq; hodie hæc dicente, rideret, pietatis præconẽ, & qui nõ omnia ridere, sed quædã etiã serio agere docet. & quid mirũ fuerit? quod ridere dico, si nõ & pœnas dem, dũ benefacere uolo. & talia quidẽ sunt nostra, ita ut me neque dolore afficiant ecclesiæ occupatæ, quoad forsitan alicui accideret, qui animo esset imbecilli. neq; aurũ alijs affluens, nec linguæ, quæ suo funguntur officio, dum male loquunt: nam bene dicere nõ didicerũt. haud enim timendum est, ne diuinitas circũscribat loco, aut uenditioni exponat, quo planè uilitas illius ostendatur. mihi aũt nõ respondebunt, qui me laudibus extollunt, uel infamia denigrare cõtendunt, nõ secus ac ij, qui cœno cõmiscent unguentum, aut unguento cœnũ, & qualitates cõmixtione cõfundũt, quo moleste feram cõuicia, tanq̃ ebrius, aut multas laudatoribus distribuã pecunias, ut me laudibus suis faciant meliorem. nunc aũt res nequaq̃ ita se habet, sed quod sum, hoc maneo, & diffamatus, & admiratione habitus. homo autẽ aliter incedit sermonibus, inquit Iob, & quemadmodũ africus petrã obtundit, aut pinum robustam & altã, ita & linguæ me oppugnãt. cæterũ ita ego quum me metipso philosophor: etenim si id q̃d obloquutor dicit, mẽdaciũ est, nõ magis ad me pertinet sermo q̃ illius me dictum tangit, etiã si nomini meo maledicat. si aũt ueritas est, meipsum potius q̃ loquentes reprehendere debeo. Siquidẽ in illius potestate sitũ est, ut quicquid uelit de me dicat, non in mea, ut sim talis qualis ipse uellet. ac ideo uoces tales cõtemno tanq̃ inanes, quo mei ipsius fiam, & hoc solũ ex ipsorum lucror malitia, ut securius uiuam. Tertio aũt quod maximũ quid habent & magnificũ contumeliæ illæ, quoniam cũ deo blasphemamur. illi idẽ enim qui diuinitatẽ spernunt, Theologiã etiã iniuria afficiunt. atqui nónne hæc molesta sunt? nequaq̃, licet multi ita credant. sed quia nullus amplius credit fidelis esse, neq; uirtutis ueræ, & à fraude liber, etiã si anima ualde sit robustus, & ad pietatẽ bene instructus. sed ille q̃dẽ manifeste malus est, hic aũt fictionẽ pro colore habet & mansuetudinẽ, ut suffuret quid apparenti. & hi quidẽ nõ uident atri, propter alios quosdã qui tales sunt, neque ingenerosi, seu deformes, aut ignaui, uel intemperantes, quũ plures ita habeant: sed unusquisq; per seipsum iudicat, & nõ inquinat, neq; ob ea quæ illi obproperant, uel ob quæ laudat: sed malitia facile in omnibus utitur, & cõmunis est accusatio totius, nõ id quod multorum est, sed id quod aliquorũ fiat. & quod molestissimum est, nõ solum nobiscum stat, sed ad magnum & uenerabile nostrum descẽdit mysterium. qui enim nostra iudicant (id quod ferè omnibus euenit, qui aliena dijudicant) partim mansueti sunt clementes & humani, partim autẽ ualde amarulenti & ingrati. hi enim nobis tanq̃ improbis detrahunt, causam uero culpæ obmittũt. illi aũt accusant legẽ ipsam tanquã malitiæ doctricẽ, & maxime quũ in multos incidũt

malos,qui præsidẽtia sunt ornati.quid sibi hęc uolunt heus uos,& quousq;? nunquid uel tarde sapere incipiemus?nũquid euigilabimus?nónne uerecun dabimur? nónne si nihil aliud,saltẽ inimicorũ cauere debemus linguas?quę & mendacijs facile calumniant.nónne cessabimus à cõtentione nimia?nón ne cognoscemus quædã ex ijs quæ quærimus esse scrutabilia , & quodamte nus?quædã autem super uires nostras.quædã præterea temporis præsentis, & cõfusionis infernæ,quæ obtenebrat intellectum. quædã autem futuri æui, & felicitatis futuræ:quo hæc amemus eousq;,his autẽ purgemur,tanquã po stea perfecti euasuri,& corã iudicio cõstituti.nunquid discernemus inter nos ipsos?quædã penitus nó esse quærenda,quædã uero mediocriter,quædã in super cócedenda,& aquiescendum cõtentiosis, in ijs quæ rationẽ nostrã ne quaq; offendere queant:ac quædã fidei solum tribuenda,quædã uero intel lectui.super quibus sit pugnandum alacriter, ac cum ratione, & haudquaq; cum armis.nam ad manus uenire penitus ab ouili nostro est alienum,& illis qui nos odio habent relinquendum.Sanè nequaq; unam pietatis diffinitio nem arbitramur cõuenire patri,& filio, & spiritui sancto,qui unam in tribus deitatẽ & potentiã habent: nihil enim inter hos uel plus, uel minus uenera mur,ut & ego parumper eos qui circa hæc sunt sapiẽtes imiter:hoc enim im possibile existit, istud uero impium . neq; magnitudinẽ nominum nouitati bus secamus.nihil enim seipso maius est,aut minus.hoc igit definito,& alia quoq; concedemus,qui eiusdẽ trinitatis,& eiusdẽ ferè dignitatis, & corporis sumus.superfluas uero & inutiles propagines, & egressiones quæstionũ, de quibus nunc disceptat, tanq; cõmunem quendã morbum reijciemus & au feremus.Non igit mihi sufficit(nam remotiora & dicere obmitto)Montani spiritus malus,cõtra spiritum sanctum, & Nauati procacia, aut puritas im pura,quæ dictionis elegantia multos inescat.necnon Phrygum insania,quæ nunc etiã se expiant,& expiant.quæ paulo minus & à ueteri distat impieta te. Et Galatarum stultitia , qui in multis impietatis diuites sunt nominibus. Et Sabellij cõtractio, & Arij diuisio, & præsentium sophistarum, quæ inde ortum sumpsit subdiuisio.qui tantũ differunt,quãtum lingua loquax ab elo quenti.Sed nos etiã inter nos ipsos ferè dissentimus, tametsi in capitali sanè recte sentimus.dissidemusq; super eisdẽ,& cõtra eosdẽ: de recalcitratione lo quor fraterna, quæ nuper inter nos est orta, ex qua deus offenditur & homi nes.hic enim neq; genitus pro nobis natus est,neq; cruci affixus.unde mani festum est,quod neq; sepultus sit,nec resurrexit,queadmodum quibusdã ui det,qui peruerse Christi sunt amatores.sed solum honoris ignominia hono ratus,& propterea in duos filios incisus,aut cõpositus:hic aũt nó perfecte as sumptus,sed à maximo abiectus, & in exilium pulsus , si saltem maximũ in hominis natura existit,id,quod secundum imaginẽ est, & nó potentiam re ferre.oporteret autẽ postq; diuinitas cõiungeret,ut diuideret humanitas,& mente stolidi essent ij,qui in alijs sunt sapientes, & nó ut totum dimidiaret, per

Catharos notat

Apolinarem notat

per illum, qui totus errat & damnat̃ ex primi inobedientia, & susurratione aduersarij, quo deo quidẽ minueret̃ gratia, nobis aũt salus. & non ideo solũ, sed quia etiã pro hominibus nobis est bellũ, qui à deo sunt saluati. Sanè tantum nobis superest dissensionis, ut & aliorum ambitione ad hoc utamur, & super aliorũ thronum proprias attollamus inimicitias, in duobus maximis circa unũ delinquẽtes: & quia illorũ imperandi amorẽ reijcimus, & quia nos ipsi ad peculiares affectus cõtentionẽ sumimus, quemadmodũ & ij qui præcipitant, petris propinque, aut lucos extirpãt densissimos. Decet aũt ut illos propter ocium eorũ imbecilliores reddamus, ita enim ipsis magis q̃ pro ipsis bellantes gratificabimur. Nunc aũt illi simul pugnant, & simul oppugnant̃, ualde miserabiliter, quẽadmodum mihi uidet̃, ita, ut aduersarij totũ mundũ in duas partes, aut bifariã diuidant, qui uix & multo labore paulatim est cõgregatus, & multorũ sanguine unitus. quantum aũt magis pacificum & medium esset, ab ambabus male pati, uel contemptũ, uel oppugnatũ. ex quorũ numero nos sumus hodie, qui hæc accusamus, ac propterea cathedram hãc suscepimus, multo certamine & inuidia refertam. nil mirum igit̃, si ab ambabus partibus cõteramur, ac cum multis laboribus & sudore è medio discedamus, quo ex propinquo inuicem se cũ omni uulnerent furore, quũ nullum sit interstitiũ, aut quod prohibere possit. hæc igit̃ definire & statuere præcipue dei est, qui omnia colligat. deinde & hominum, quibus bonum curæ est, & cõcordiæ nomen cognitum. Proinde quum à trinitate inceperim, cuius nihil adeo proprium existit, sicut id quod in natura sua est, nempe ut cũ semetipsa sit pacifica: adiutus aũt ab angelicis & diuinis uirtutibus, quę & ipse erga deum ac inuicem pacifice se habent, hucusq; processi, omnemq; creaturã recensui, cuius decorum est, quod sine dissensione existat, nostrũ aũt ut ciuiliter uiuatur: siquidẽ secundum animã uirtutes sequant̃, & cõmunicatio, secundum corpus aũt membrorũ, aut elemẽtorum recta inuicem dispositio, & symmetria, ex quibus hoc pulchritudo, istud aũt sanitas est & nominat̃. Sanè & Salomonis illud laudo, qui quemadmodũ omni rei, ita & bello & paci suũ statuit tempus. illud enim addit, in ambobus obseruandum esse tempus, quoniam pugnare aliquando bonũ est, secundum legẽ & sermonẽ. Postq; autẽ pugnatum est, ad pacem potius est respiciendũ. hoc enim sublimius est & diuinius: ac ideo absurdum esset, censere cõcordiã priuatim optimã esse, publice aũt nequaq; prodesse: ac domum & ciuitatẽ illam optime dispositã esse, quæ nihil uel parũ cum seipsa dissentiat, aut si hoc patiat̃, quod cito redeat & curetur: cõmunitati autẽ ecclesiæ aliud quid pace melius esse & decentius. Quapropter unicuiq; conandum est, ut cum semetipso pacẽ habeat. Cæterum nõ decet, ut pax ab unoquoq; eligat̃, aut ut quis contra proprias animi passiones imperium gerat, erga alios aũt aliter se habeat, censeatq; gloriam suam propinqui dissolutionẽ esse: & deũ quidẽ iubere, ut eis qui in nos peccant dimittamus, nõ solum septies, sed multoties, tanq; dimissio conciliatrix

sit dimissionis: nos aũt eos q nulla nos affecere iniuria prõptius offendamus, quã ut ab aliis beneficio afficiamur: pręsertim quũ sciamus, pacificis tãtã promissam esse beatitudinẽ, ut soli in ordine seruãdorũ filii dei appellent: nos ipsos aũt in inimicitiis seruãdis tenaces esse. Deinde decet, ut rem gratã faciamus deo, qui pro nobis est passus, ut pax nobis cõciliaret, & inter nos bellũ soluere tur. Nequaquã ita amici & fratres hostiliter inter nos sentiamus, sed donũ pacis ueneremur. pacẽ dico, quã Christus hinc discedens nobis, tanquã rem pręcipuam reliquit. unũ solũ bellũ sciamus, cõtra oppositas nobis potestates. Dicamus fratres iis, q nos odio habẽt, si saltẽ suscipere uelint: parcã tibi in re aliqua parua, ut maius aliquid, cõcordiã nẽpe accipiamus, uincamur quo uincamus. uidetis pugilum leges & palestræ certamina, quod ii qui succubuere, sæpius superãt eos q superiores erãt. hoc imitemur, nõ cõuiuas insatiabiles, aut mercatores: ex quibus hi sine mensura ingurgitãt q̃ sunt apposita: hi aũt nauem onerantes, citius illã frangerent aut submergerẽt, q̃ aliquid ab insatiabilitate remitterẽt, & ut parua lucrent, in magnis faciunt iacturã. Ego aũt hæc & clamo & testificor, & scripturã testẽ adducere nõ desinã, Propter Sion nõ tacebo, & propter Hierusalẽ nõ cessabo. nã deficit anima mea propter destruentes, qui nõ ab ense uulnerati sumus, nec à peste, sed uulnere inanis glorię sauciati, & principatus amore, ita ut nec nos misereat eorũ qui ceciderũt. uos aũt si meos suscipitis sermones, utrisque proderit: si aũt cõtemnitis, & permittitis ut passio uincat rationẽ, mihi quidẽ sufficit, & corã deo, & corã hominib. quod ita clamauerim. neque em, ut arbitror, quis plus reqret, etiã ex illis, q ualde pacis & diuini timoris desiderio tenent. uos uero reliq nostis: ego em nil asperius adiiciam, quoniã lex est paterna, ut parcat filiis, sed utinã hilariter sortiant pacificũ & magnũ iudicẽ, nũc & in die retributionis, in ipso Christo, cui sit gloria, &c.

DIVI GREGORII NAZIANZENI ORATIO CONSOLATOria, quum pater eius episcopus ob grandinis taceret calamitatem

VR ordinẽ soluitis laudabilẽ? cur linguæ seruienti legi uim infertis? cur sermonẽ prouocatis subiectũ spiritui? cur caput obmittitis, & ad pedes acceleratis? cur Aaron negligitis & Eleazarũ præponitis? nõ patior ut fons obturet, ac torrens profluat: sol abscondat, & astra splẽdeãt: canicies cedat, ac iuuentus ferat leges: sapientia obticeat, & rerũ inexpertus iuueniliter uerba faciat. imber enim rapidus, nequaquã placido est utilior. ille enim quũ impetuose fert, rura trahit, agricolãque lucro plectit capitali. hic uero leuiter effusus, & ad inferiora delapsus terrã fœcũditate replet, arãtemque à labore liberat, ac spicã ad fructũ perducit maturũ: ita & in sermonibus abundantior, nequaquã sapientiori est utilior: hic enim aliquãtulum fortassis oblectãs, euanescit, pariterque cũ aẽre percusso dissoluit, nihil ultra hoc cõferens, sed auditũ auidũ, facũdia tanquã incantamẽto demulcet: qui uero in mentẽ penetrat, ac os dilatat, replet spiritu, & generatione uidet longior

gior,multũq́ fructũ in paucis producit syllabis:tametsi nõdũ de uera ac pri/maria loquar philosophia,cuius admirandus agricola iste,& pastor,primas fert partes. Proinde sapiẽtia prima uita est laudabilis,deoq́ expiata seu purgata,purissimo ac splẽdidissimo, q solã puritatẽ sacrificij loco à nobis reqrit, quã scriptura diuina cor cõtritũ,& sacrificiũ laudis,nouãq́ in Christo creaturã,ac hominẽ nouũ cũ similibus uocare solet nominibus. Sapiẽtia igit̃ prima est,sapientiã illã despicere q̃ in sermone,ac uersutijs uerborũ,necnõ captionibus & oppositiõibus cõsistit.mihi aũt quinq́ potius uerba in ecclesia cũ prudẽtia loqui cõtingat,q̃ infinita in lingua,& uoce tubæ raucę,q̃ militẽ meũ nequaq́ ad spiritalẽ excitat pugnã.eã em̃ ego sapiẽtiã laudo & amplector,per quã ignobiles facti sunt gloriosi,& despecti honorẽ acqsiuerũt,ac cũ qua pi/scatores orbẽ uniuersum,Euãgelij cepere retib. dũ sermone pfecto & succin/cto sapiẽtiã superarũt inanẽ. Siquidẽ nõ is q in uerbis sapit,mihi sapiẽs erit, neq́ is q linguã habet uolubilẽ,animũ uero ineruditũ,sepulchrorũ instar, q̃ extrinsecus sunt ornata & speciosa,intus aũt mortuorũ cadauera,& multũ recondũt fœtorẽ: sed ille q pauca de uirtute loquit̃, multa uero ostẽdit operib. fidẽq́ sermonis p uitæ roborat actionẽ.siquidẽ lõge mihi pstabilior est formæ pulchritudo,q̃ cõspici potest,q̃ q̃ sermonis pingit̃ industria.necnõ diuitię q̃ manib.cõtinent̃,q̃ q̃ effingũtur somnio.ac sapiẽtia q̃ nõ sermonib.splẽdet,sed operibus collucet.intellectus enim bonus omnib.faciẽtib.eã, scriptura inquit,& nõ q pdicãt illã.huius aũt sapiẽtię certissimus iudex est tẽpus,& senectus gloriationis corona.si em̃ homo nequaq́ ante obitũ beatus est censendus,queadmodũ Salomoni & mihi quoq́ uidet̃, ac incertũ qd paritura sit dies uẽtura,quũ uita hæc nostra inferna multas habeat mutatiões,ac cor/pus hoc humilitatis,susq́ deq́ agitet̃ & uoluat̃: quomodo is, q multũ iam uitæ inculpabiliter exegit, & quasi ad portũ pelagi, uitæ cõmunis peruenit, nõ etiã nauigationẽ habet securiorẽ, ac ideo beatiorẽ etiã? noli igit̃ pater lin/guã claudere,q̃ multa locuta est bene.cuius fructus plurimi,innumeraq́ iu/stitiæ germina,cuius quot sunt filij ac quales thesauri? eleua per gyrũ oculos tuos,& uide,populus hic uniuersus quẽ in Christo per Euãgeliũ genuisti.noli nobis ultra bona,etiã si pauca sint, inuidere uerba.ne uẽturæ dãnationis iã initiũ facias.loquere pauca,mihi uero chara,ac plurima erũt.si nõ uelis sonora,attamẽ q̃ clamore cognoscant̃ spiritali.p quẽ tacẽte etiã Mose,deus audiebat,& qd clamas ad me ait,quũ percipiẽtẽ tacitus & inuocaret. præpara mi/hi populũ oui tuę,& postea etiã pastori:nũc uero archipastor,me aliqualiter in arte instrue pastorali. Populũ aũt hũc de psenti philosophãs plaga,psua/dendo solare. de iusto dei iudicio uerba facito:siue nos cõprehendamus,seu ignoremus abyssum multã.quemadmodumq́ misericordia eius statera iu/xta sanctum sit Esaiam. bonum enim nequaquam absq́ iudicio est, licet ijs qui in uinea plus laborarunt,uisum fuerit,inæquale,minime cum æquo con/uenire.sed & ira secundum modum peccatorum, poculum in manu domini

appellatur,& calix ruinę ebibitus.etiã si omnibus auferat aliquid de meritis, & iræ merum clementia temperet. declinat enim à uehementia ad remissionem ijs,qui timore sunt correpti, & qui ob paruã tribulationẽ resipiscunt, & parturiunt conuersionẽ,ac spiritum salutis generant perfectum. reseruat tamen obiter fecem,quod est iræ nouissimum,quo totum effundat in eos, qui ob bonitatẽ non curant, sed indurant,secundũ duriciem cordis Pharaonis, & operarium amarum,qui in exemplum dei potentiã, cõtra impios thesaurizauit.Proinde refer unde plagæ tales & flagella, & quæ nam horum sit ratio. Nunquid cõmotio quædã uniuersi inordinata & inæqualis, ac impetus gubernaculi & rationis expers, ac si nullus esset rector, fortuitoq; hæc accidant,quemadmodũ insipientibus uidet,qui temere ab inordinato & caliginoso ferunt spiritu:aut potius ratione quadã, & ordine, quemadmodũ uniuersum hoc cõstitit subinitium,& præualuit,ac colligatum est,moueturq; de center,sicut soli cognitum est mouenti, ita & circumuoluit & transmutatur, prouidentiæ frenis moderatum.unde igitur,dic,frugum est sterilitas? & uentorum impetus? necnon grandinis uiolentia,quæ nunc mea est calamitas & admonitio? unde aëris corruptio? & morbi, motus quoque terræ, & maris inundatio? ac terrores ex cœlo? & quomodo terra, quæ in usum hominum est creata,tanquam delitium commune, & æqualitas omnium in impurum transmutatur supplicium? ideo nempe,quod ob ea quibus sumus honorati, nec tamen fuimus grati, corripiamur, uirtutemqúe cognoscamus ex ijs quæ patimur, postquàm illa nequaquam agnouimus, quum fortunate ageremus. Quomodo quibusdam peccata ex manu domini dupliciter retribuantur,mensuraq; malitiæ,bifariam repleatur, per quam & populus refrenatus est Israëliticus. alijs uero dum septuplum rependitur in sinum, euacuat peccata. & quid? quod Amorreorum mensura nondum est adimpleta. Et quomodo peccator aut dimittitur, aut plectitur. rursus & huic quidem illuc peccata reseruantur,ille autem hic curatur.Et quomodo iustus cum aduersitatibus conflictatur, forsitan ut tentetur,uel prospere agit,ut conseruetur,etiam si pauper sit mente, & non admodum super ea quæ uidentur attollitur. nam sicut intellectus docet, unumquodque horum domesticum & minime falsum est iudicium. quæ igitur plaga hæc est,& unde? num uirtutis argumentum, aut malitiæ experimentum? uel satius est tanquam in supplicio positis inflecti? etiam si nequaquam ita se res habeat, & sub forti manu dei humiliari, seu tanquam probatione attolli? Hæc nos doce, & de his admone,ne nimis grauiter plagam hanc feramus,aut in malorum profundum incidentes, contemnamus. siquidem uitium hoc commune est multis. sed ut modeste nos erga admonitionem habeamus, ne maiorem accersamus, dum nos stolide in hac geramus. Proinde admodũ grauis est sterilitas terræ,frugumq; uastatio,& cur non? quum iam spes exultaret,horreisq; appropinquaret. uere molesta est messis deformitas, & quod agricolæ ob labores

tristantur inanes, segetibusq́ tanq̃ mortuis assident, quas imber lenis nutri uit, rapidus uero extirpauit. quibus nequaq̃ manũ suã messor implebit, & si num suũ qui manipulos colligit. nec benedictionẽ assequunť quã prętereun tes optant. uere spectaculũ miserandum, terra affecta est iniuria, ac detonsa, nec ornamentũ habet solitum. ita beatus Iohel, seu quis alius tragice terrę ca lamitatẽ deplorat, & propheta alius, ornatui priori, nouissimã opponens fœ ditatẽ, ac de ira domini, terrã uastantis disserens, ita ait. Quæ ante ipsum, pa radisus est delitiarũ: quę uero post ipsum, cãpus uastationis. grauia sunt hęc, & admodũ grauia, dum nos solũ offendũt præsentia, & nõdum molestioris plagæ tristitia sensum perturbat, perinde ac in ægritudinibus, ubi pręsens af flictio, semper illa quæ nondũ aduenit est molestior. cęterũ his longe grauio ra sunt ea, quæ in se dei cõtinent thesauri. sed absit, ut ea experiamur, nec ex periemur, si ad dei misericordiã cõfugiamus, & demulsionẽ misericordiæ la chrymis attrahamus, & quod reliquũ est iræ, cõuersione auertamus. siquidẽ mansuetudinis hæc sunt & clementiæ, diesq́ eruditionis, ac initia correptio nis, quę erudiunt infantiã. adhuc fumus iræ, calamitatum exordium, nõdum aũt ignis cõburens, aut flãma motus suscitata uiolentia, nec carbones accẽsi, flagelli nouissima. nunc enim minať, aliquando arcum intendit, nõnunq̃ ui continet. quandoq; etiã reducit, plaga pariter & minis instruens, uiamq́ iræ suæ ob immẽsam facit bonitatẽ. siquidẽ à minoribus incipit, ne indigeamus uehemẽtioribus: erudiet aũt maioribus, si coëgerimus. noui frameã splendẽ tem, ac ensem in cœlo inebriatũ, ac eousq; orbare iussum, donec nec carni, nec medullæ, neq; ossibus parcať. scio impassibilẽ illũ tanq̃ ursam rabientẽ, & si cut pardalim occurrentẽ per uiã Assyriorũ, nõ ijs solum qui tum erãt, sed etsi quis nunc malitia est Assyrius. nullus enim potentiã iræ eius & uelocitatẽ ef fugere ualet: quũ euigilauerit super iniquitates nostras, & inimicos eius per sequiť zelus, qui deuorare nouit aduersarios. scio enim excussionẽ & intensio nem, ac cõcussionẽ, cordisq́ cõquassationẽ, necnon genuũ dissolutionẽ, ac ta lia quæ impiorũ sunt supplicia: ut interim obmittã iudicia, quæ illic sunt, ad quæ nos ea transmittunt, quæ hic nobis parcunt: ita ut satius nobis esset hic corripi & purgari, q̃ futuris tradi tormentis, ubi tẽpus est pœnę, & nequaq̃ emendationis. quẽadmodũ enim nõ est in morte q memor sit dei, ueluti pul cherrime diuino philosophatũ est Dauide, ita nõ est in inferno morãtibus cõ fessio & correctio. hic em̃ deus & uitã, & opera cõclusit, ibi uero gestorũ est in quisitio. Quid igiť faciemus in die excussionis? q̃ me ex pphetis quidã per terret, siue ob iudiciũ erga nos diuinũ, siue illa quæ in montibus fient uel col libus, quẽadmodũ audiuimus, seu qualitercunq;, uel de quibus illa sit futura quãdoq;: quũ considebit ac nobiscũ disceptabit, peccataq́ ante faciẽ nostrã cõstituet, amarulentos illos redargutores, ac ea quæ inique egimus, acceptis beneficijs opponet, & cogitationes cũ cogitatiõibus, & opera cũ operibus cõ parabit, necnõ imaginis dignitatẽ requiret, malitia fœdatã & cõfusam: tandẽ

eos ablegabit, à semetipsis inculpatos & damnatos, quũ neq; dicere possint quod iniusta patiant᷑. quod quidẽ ijs qui hic iniuste affligunt᷑, quãdoq; satis est ad dãnationis cõsolationẽ. Ibi uero quis erit aduocatus? quæ protectio? quæ excusatio cõficta? quæ persuasio artificiosa? quæ cõtra ueritatẽ excogitatio peruertet? ac sentẽtiã inuertet iustã, quũ omnibus omnia in statera expẽdent᷑, & opera, & uerba, & cogitationes: malisq; opponent᷑ meliora, quo id q̃d prępõderat, uincat, & ꝓ superante ferat᷑ sententia: post quã nulla erit appellatio, nõ iudex superior, aut excusatio per opera secundaria, nõ oleũ uirginibus prudentibus, seu uendentibus, quũ lampades deficiunt. nõ pœnitẽtia diuitis, qui in flãma cruciabat᷑, & domesticis expetebat emẽdationẽ. nõ tempus mutãdi in melius, sed unicũ & nouissimũ, & tremendum iudiciũ, ac plus iustum q̃ terribile, seu potius ideo terribilius, quia iustum. quoniã throni ponent᷑, & antiquus dierũ sedebit, & libri aperient᷑, & fluuius ignis fluet, & lux erit præsens, tenebræq; erunt paratæ: & qui bona egerũt, in resurrectionem uitæ abibunt, quæ nunc in Christo est abscondita, & postea cũ ipso manifestabitur. qui aũt mala egerunt, in resurrectionẽ iudicij, ad quã ij, qui nunc de uerbo, quod ipsos est iudicaturum, nõ credunt, sunt cõdemnati. & hos quidẽ lux excipiet ineffabilis, necnon sanctæ ac regiæ trinitatis cõtemplatio, clarius resplẽdens ac purius, & quæ tota menti cõmisceť toti, quã ego & solũ quidẽ, cœlorũ regnum potissimũ esse arbitror. alijs uero inter calamitates alias, seu potius ante alias, uel maxima hæc erit, quod abijcient᷑ à deo, & pudore confundent᷑ cõscientiæ, qui finem nõ habet. sed de his postea. nunc uero quid faciemus fratres? cõtriti & humiliati, necnõ inebriati, nõ à uino aut sicera, quæ parumper cõmouent & obtenebrant, sed à plaga quã induxit dominus, dicens, Et tu cor cõmouearis & cõturberis: qui potauit cõtemptores spiritu tristitiæ & cõpunctionis, ad quos & dicit᷑: Videte contemptores, & inspicite, & admirabimini, ac disperdemini: quomodo increpationes eius tolerabimus? aut quã responsionẽ dabimus? quum ad multitudinẽ beneficiorum propter quæ erubescimus deueniemus? quũ castigationes nobis exprobrabit, ac medelam enumerabit, ex qua tamen nequaquã sumus curati. & filios quidẽ appellat, sed pollutos, dum ait, & filios quidẽ, sed alienos, & à semitis suis claudicãtes, quoniam inuiæ fuere & asperæ. quomodo & unde uos erudiri oportebat? remedia leuiora induxi, sanguinem Ægyptium obmisi, qui ex fontibus, fluminibus, & omni aquarum bibebatur cõgregatione, plagam nempe primam: ranas uero, & sciniphes, & muscas, necnon plagas reliquas intermisi, ac à bobus, iumentis, & pecoribus plaga quinta inchoaui, animalia ratione carentia afflixi, hominibus uero & ratione præditis peperci. nihil ad uos calamitas illa, sed facti mihi estis percussis etiã animalibus magis bruti & irrationales. abstuli quibusdam pluuias, at pars altera est rigata, pars uero quã nõ rigaui, exaruit, & dixistis, uiriliter sustinebimus. Induxi super uos grandinẽ, contraria plaga instruens. uineas uestras & arbusta deuastaui, pra

uitatem

uitatem uero ueſtrā nequaꝗꝫ cōtriui. cognoſco quod durus ſis,& neruus fer/
reus ceruix tua. hæc forſitan ad me dicet,qui nec plagis quidē admonet̄,per/
uerſus peruerſe agit,& iniuſtus perpetrat iniuſtitiā. nihil prodeſt admonitio
ſuperna,neꝗꝫ flagella.deficit ſuflatoriū,cōſumptū eſt plumbum,quæ & uo/
bis prius per Hieremiā exprobraui. inuanū argentarius operat̄ argentum.
prauitates ueſtræ nō ſunt cōſumptæ.nequaꝗꝫ me ſuſtinetis iratum, dicit do
minus. aut nequit manus mea alias inferre plagas.ſunt apud me ulcera exu/
rentia,cinis à camino,quē Moyſes ſparſit in cœlū, aut ſi quis eſt alius ſimilis
ei,miniſter cōmotionis diuinæ,ut Ægyptū plectat infirmitate.eſt & locuſta,
caligoꝗꝫ palpabilis,necnō ultima in ordine plaga,ſed labore ac uiolentia pri
ma,interitus nempe primogenitorū,& perditio:quā ut tanꝗ perniciem effu/
gere ualeamus,bene eſt,ut mētis ungant̄ limina, cōtemplatione & operatio
ne,ſigillo magno & ſalutari,noui ſcilicet Teſtamenti ſanguine,ꝗ cū Chriſto
crucifixi,& cōmortui,cōſurgere quoqꝫ, & unà glorificari ualeamus, nūc & in
nouiſſima eius apparitione.ne cōcutiamur,nec cōteramur, neqꝫ lamētemur,
quū nos obruit caligo,in tenebroſa hac & mala uita,quæ perdit primogeni/
ta,& deo dedicata uitæ noſtræ germina & motus. Cæterū nequaꝗꝫ mihi ac
cidat,ut inter plagas alias,hæc mihi ab optimo exprobret̄ deo,ingruente cō
tra me furore peruerſo,propter meā peruerſitatē.percuſſi uos ictericia febre,
ac inſania,& nil profuit:exterius uos gladius filijs orbauit,& nec ſic quidē ad
me cōuerſi eſtis,dicit dominus.Proinde quū ſimus uinea dilecta plantata &
circūuallata,necnō maceria turri & cūctis alijs munita,quātū fieri potuit tu/
tiſſime, nequaꝗꝫ ſterilis & ſpinifera fiamus,ac ita deſpicienda,quo turris ſub
uertat̄,& maceria diruat̄,nec uinea ultra putet̄,aut fodiat̄,ſed omnibus in di
reptionē,necnon iniuriā cōmunem,ac cōculcationē tradat̄.& hic meus eſt ti
mor ac ſermo, taliterꝗꝫ ego plaga hac perturbor,taliꝗꝫ oratione oro, quā &
prædictis addo. Peccauimus,inique egimus,impie fecimus,quoniā obliti ſu
mus mandatorum tuorū,& poſt cogitationes noſtras malas ambulauimus.
quoniā nequaꝗꝫ nos ſecundū uocationis dignitatē,& Euāgeliū Chriſti, nec
non paſſiones eius ſanctas, ac inanitionē pro nobis factā geſſimus.Quoniā
facti ſumus opprobriū dilecto tuo.Sacerdos & populus pariter exceſſimus.
omnes declinauimus,ſimul inutiles facti ſumus, nō eſt ꝗ faciat iudiciū & iu/
ſtitiā,nō eſt uſꝗꝫ ad unū.excluſimus miſericordias,& clemētiā tuā, uiſceraꝗꝫ
miſericordiæ dei noſtri, propter malitiā noſtrā & prauitatē ſtudiorū noſtro
rum,in quibus deuiauimus.Tu bonus es,ſed nos peruerſe egimus.tu longa/
nimis,nos uero plagis digni bonitatē tuam cognoſcimus, licet imprudētes.
parum ſecundum peccata noſtra correpti ſumus.Tu terribilis es,& quis tibi
reſiſtet?tremor tuus montes comprehendit,& magnitudini brachij tui quis
poteſt obuiare?ſi cœlum clauſeris,quis aperiet?& ſi cataractas reſolues,quis
cōcludet? leue eſt in oculis tuis pauperē & diuitē facere, uiuificare & mortifi/
care,percutere & ſanare.ſed & uelle tuū,opus eſt perfectū.Tu iraſceris & nos
pecca/

peccauimus:dicit quidã ueterũ,tibi supplicans.nũc uero tempus est, ut cõtrarium dicã.nos peccauimus, & tu irasceris. propterea facti sumus opprobriũ uicinis nostris.auertisti faciem tuam,& repleti sumus ignominia. Verũ cessa domine,remitte domine, placare domine, ne tradas nos in finẽ propter iniquitates nostras, neq; per afflictiones nostras alios erudias, sed potius per aliorum calamitates nos refrena.& quorum namq; gentiũ quæ te non cognoscunt,& regnorum potentiæ tuæ non subiectorum.nos autem populus tuus domine,& uirga hæreditatis tuæ:quapropter nos erudias, ueruntamẽ in bonitate tua,& nõ in ira, ne nos minimos facias ultra omnes habitatores terrę. his ego uerbis misericordiam attraho. quod si holocaustis & sacrificijs iram expiare possem,neq; illis parcerem. Proinde & uos quoq; filij charissimi, timentem imitamini sacerdotem cõmunem,ac pariter mecum diuinã tolerate monitionem,prouocate clemẽtiam, possidete animas uestras in lachrymis, sedate iram,meliora facite studia uestra, sanctificate ieiunium,prædicate obsequium.hęc uos nobiscum beatus iubet Iohel,conuocate seniores,infantes, sugentes ubera,ætatem miserandam,& præcipue dei clementia dignã. Noui autem quid & mihi ministro domini, uobisq; cæteris,qui eodem honore se dignos putant sit præceptũ:nempe ut saccis induamur, plangamusq; die ac nocte,inter uestibulum & altare,miserãdi habitu,miserabiliores uoce, flebiliter tam pro nobis ipsis,quàm populo clamãtes,ac nihil obmittentes, uel ex sermone,uel ex labore,per quod deus placari posse creditur. Parce domine,dicentes,populo tuo,& ne tradas hæreditatem tuam in opprobrium.planeq; in precibus nostris tanto plus habeamus afflictionis, quãtum & dignitatis,quo per ipsas populum ad compunctionem, necnon prauitatis emendationem,ac harum rerum sectatricem,dei nempe longanimitatem, flagelliq; tolerantiam prouocemus. uenite igitur fratres omnes,adoremus & procidamus,ploremusq; coram domino qui nos fecit, communem peragamus planctum,secundum ætatem ac genera diuisi.exaltemus uocem supplicationis,pro odio digno clamore,& hanc in aures domini sabaoth.pręueniamus iram eius in confessione.uelimus ipsum uidere,quemadmodũ prius iratum, ita nunc placatum.quis scit,inquit,nunquid cõuertatur & pœniteat, ac relinquat benedictionem.atqui manifeste hoc scio.Ego diuinæ clementiæ sum fideiussor:nam iram,quoniam præter naturam eius est remittet, & ad misericordiam quæ secundum naturam eius est conuertetur. ad illã enim à nobis compellitur,ad hanc uero inclinatur.& si corripit compellentes,cur nõ exaudiret inuocantes? ac natura sua uteretur in remittendo? solũ nos misereamur nostri,ac iustis patris uisceribus uiã adaperiamus. seminemus in lachrymis, quo in exultatione metamus. fiamus Niniuitæ & non Sodomitæ, curemus prauitatem ne prauitate consumamur. Audiamus Ionam prædicantem, ne igni & sulphure pessundemur.& si ex Sodoma fuerimus egressi,mõtes ascẽdamus,ad Segor fugiamus,cum oriente sole ingrediamur,ne subsistamus in

regione omni,nō circumſpiciamus,ne in ſalis ſtatuam obduremur, ſtatuam inquam immortalem,ac animæ accuſatricem,quū reuertitur ad peccata. Cognoſcamus quod penitus nil peccare ſupra hominis ſit uires, ac dei ſolius,ut interim de angelis quid dicere obmittam . uerum ne demus affectibus tempus,nec fores altercationibus reſeremus . Proinde quod incurabile eſt,malignæ & oppoſitæ exiſtit naturæ,ſimul & ea quæ ſub illa operantur.uerum ut peccantes ſe cōuertant,hominum quidem eſt,ſed manſuetorum, & qui ſunt partis ſaluandæ.licet enim lutum hoc noſtrū aliquid malitiæ attrahat, & habitaculum terrenum,mentem ſurſum ferentē, uel ut ſurſum feratur creatam, degrauet,imago tamē materiam expurgat,ac carnem adnexam rationis attollit pennis,ac ſubleuat. Sanè quamuis melius eſſet nequaquam tali indigere expurgatione, ſed nec expurgari , dummodo prima nobis ſalua maneret dignitas, ad quam ex præſenti feſtinamus correptione,nec ut à ligno excideremus uitæ,amaro peccati guſtu:melius tamen eſt,ut peccantes conuertant͛, quàm ut inique agentes haud corripiantur. quem enim diligit dominus corripit.increpatio enim eſt paterna,omnis autem anima inobediens eſt & male curabilis.nō igitur plaga percuti graue eſt,ſed ob plagam nequaquam refrenari,longe eſt grauiſſimum, quemadmodū ex prophetis quidam, de populo ait Iſraëlitico,duro,& corde incircumciſo.Domine,flagellaſti eos,& nō doluerunt:corripuiſti eos,& noluerunt ſuſcipere diſciplinam.ac iterum & populus non eſt conuerſus,donec percuteretur.& cur͛?quoniam populus meus auerſus eſt,auerſione mala,ob quā penitus conteretur & confringetur.Terribile igit͛ fratres eſt,incidere in manus dei uiuentis. Terribilis & facies domini ſuper facientes mala,& funditus extinguens malitiam.Terribilis & auditus dei,uocem Abelis percipiens propter ſanguinem tacentē . Terribiles pedes prauitatem deprehendentes. Terribilis etiam uniuerſi repletio,ita,ut impoſſibile ſit dei effugere commotionem . & ſi quis in cœlum ſublatus fuerit, ſeu in infernum deſcenderit,non ſi ad orientem uſq; fugerit , non ſi in maris profundum aut terminum ſe abſconderit : unde & ante me timet Naū propheta , in ijs quæ de captiuitate Niniue publicat , dum deum zelantem , & dominum cum ira aduerſarios ulciſcentem prædicat:immenſa tum utentem ſeueritate,ut nec ſecūdæ correptioni locus relinquatur. Sed & quum Eſaiam populo Sodomorum & principibus Gomorræ comminantem & dicentem audio,cur adhuc percutimini,apponentes iniquitatem, paulo minus horrore repleor,& lachrymis ſuffundor. Nō eſt inquit, quod peccatis ueſtris addi poſſit,non poteſt additio plagæ inueniri,ita cuncta conſumaſtis,& omnem plagæ ſpeciem euacuaſtis,quum ſemper recentiorem peccatis ueſtris prouocatis.non eſt uulnus,neq; cicatrix,neq; plaga adurens,in toto corpore plaga eſt,ſed & incurabilis.non enim eſt malagma ſuperponere,neq; oleum nec ligaturas.uerum reliquas obmitto cōminationes,ne pręſenti uobis plaga moleſtior fiam.ueruntamen cognoſcere decet,mali huius cauſam,unde exarue-

runt agricolæ,confusa sunt horrea,pascua gregibus defecerũt, & speciosa terræ sunt diminuta,campiq; nequaquam repleti ubertate,sed mœrore.non repletę sunt conualles frumento,sed defecerunt.non stillauerunt montes dulcedinem sicut iusti,sed dedecore & fœditate sunt repleti, & Gelboë execrationem ex cõtrarijs exceperunt:facta est sicut ab initio omnis terra, priusquàm ornaretur pulchritudine sua. Visitasti terram,& inebriasti eam,sed uisitatione pessima, & inebriatione perniciosa. Heu quale spectaculum,in stipula,& in paucis reliquijs satio à nobis cognoscitur.ac uix primitias domino uer nostrum fructificat, quæ à muribus potius quàm manipulis sunt colligendæ. Tales sunt diuitiæ impiorum, talis & seges eorum, qui male seminant. proinde considera quid uetus dicat maledictio:expendet plura,pauca uero colliget.seminabit, & non metet:plantabit,& non exprimet:ubi decem paria boum operabuntur,amphoram facient unam. & apud alios abundantiã audient,ipsi uero opprimẽtur penuria. Vnde hęc? & quęnã calamitatis est causa? non expectemus ut ab alijs arguamur, sed nosmetipsos scrutemur. magnum malitiæ remedium confessio & fuga est peccati. Ego primus quemadmodum annunciaui populo meo antea,& speculatoris opus impleui:nequaquam enim superuenientem abscondi rompheam,quo propriam & audientium saluarem animam,Ita & nunc populi mei annuncio incredulitatem, illiusqúe delicta mea facio, si forte hoc pacto clementiæ aliquid & refrigerij consequi ualeam.Ex nobis igitur alius oppressit pauperem,& partem terræ subtraxit,ac terminos male uel furtim, seu uiolenter est transgressus, ac domum copulauit domui, ac agro agrum, quo aliquid uicino adimeret,& nullum quo cum contenderet haberet uicinum, tanquam solus possessurus esset terram. Alius autem usura & nimio habẽdi studio terram cõtaminauit, colligens ubi non seminauerat, & metens ubi non disperserat, nequaquam terram, sed indigentium excolens necessitatem. Alius autem in primitijs areæ & torcularis persoluendis omnium largitorem deum defraudauit, ac factus est ingratus pariter & stultus, quum neq; pro ijs quæ habebat, neq; pro ijs quæ sperabat gratias ageret,neq; aliter animi sui gratitudinem ostenderet. Alius uiduæ & pupilli non est misertus,neq; indigentibus panem aut cibum,uel tenuem distribuit,seu potius Christo,qui per eos,qui uel parumper reficiuntur reficitur,licet tam multa ac præter spem etiam habeat. siquidem hoc iam iniquissimum est, quod inter multa horrea angustia etiam premi uideatur. ac ideo hæc implet, alia uero destruit, quo futuris ædificet maiora,ignorans quod ante spem aufferetur, ac rationem reddet abundantiæ & imaginationis,malus aliorum bonorum factus dispensator. Alius autem uiam humilium occlusit,ac iustum afflixit iniuste. Alius odio habuit reprehendentem in portis,& sermonem sanctum est execratus. Alius autem propriæ sacrificauit sagenæ,quæ multa comprehendit, & rapinam pauperis in domo sua habuit,nequaquam dei memor, seu male memor, benedictus

dicens

dicens, dominus, quoniam ditati sumus: & suspicatus est iniustitiam tanquam à seipso hæc haberet, quo puniretur. propter hæc enim uenit ira dei super filios inobedientiæ, propter hæc clauditur cœlum, aut male aperitur. & longe magis id fiet, si percussi non fuerimus conuersi, & appropinquanti naturaliter appropinquemus. quid ad hæc dicemus, frumenti arctatores & institores? qui temporum obseruamus difficultates, quo abundemus, ac calamitates alienas in delitijs habeamus, possideamusque, non ut Ioseph Ægyptiorum substantiam, ad maiorem administrationem domesticam, ille enim bene rem curabat frumentariam, ac congregabat & distribuebat: sed nos tanquam transgressores proximorum nostrorum bona affectamus, qui dicimus, quando præteribit mensis & lucrabimur? quando sabbata, & aperiemus thesauros? uos qui duplicibus mensuris & ponderibus, id quod iustum est corrumpitis, & iniustitiæ mensuram ad uosmetipsos attrahitis. Quid ad hæc dicetis, qui nullum possidendi finem nostis? qui aurum & argentum adoratis, non secus ac Baal olim, & Astartem, necnon Chamos abominationem. qui uario gemmarum splendore, ac fluidis uestimentis uos ornatis, tinearum sumptu, ac latronum, & tyrannorum, necnon furum thesauris. Qui admodum ob seruorum & equorum tumidi estis multitudinem. Qui in campis ac montibus uos diffunditis, ac quædam possidetis, alia uero inuaditis, nonnulla autem speratis, instar Salomonis sanguisugæ, quæ expleri nequit, sicut nec infernus, terra, ignis, & aqua: aliumque orbem terrarum ad possidendum requiritis, ac dei terminos inculpatis, tanquam concupiscentia uestra & insatiabilitate longe angustiores. Quid autem ij qui in altis resident thronis? ac potestatis scena elati, supercilia etiam ultra theatrum attollunt, nequaquam deum ac sublimitatem inaccessibilem in omnibus cogitantes, quo subditos tanquam conseruos iudicent, quum & ipsi pari indigeant clementia. Proinde & illos mihi considera, qui delicate in eburneis dormiunt lectis, quos recte diuinus mordet Amos: & qui preciosis delibuti sunt ungentis, & ad uocem organorum manibus plaudunt, ac rebus fluxis non secus ac stabilibus gaudent, & nequaquam ea contritione qua Ioseph fratribus condolent, seu compatiuntur. Oportebat autem eos benignos esse ijs, qui priores in hanc calamitatem incidissent, & misericordiam misericordia assequi. Oportebat ululare pinum, quia cecidit cedrus. oportebat admoneri proximorum calamitate, & ob mala aliena recte disponere domestica, quum in hoc, iam clade affectos præcellerent, quod ipsi per illorum saluarentur ærumnas, & nequaquam alij eorum exemplo ad modestiam redigerentur. Hæc nobiscum sacrum ac diuinum philosophare caput, quoniam tempore longo multam etiam consequutus es experientiam, ex qua sapientia oritur. Talibus populum tuum instrue, esurientibus panem confringere doce, inopes, uagos colligere, nuditatem cooperire, consanguineosque minime negligere, hoc præcipue tempore: siqui-

dem deus plus tali gaudet fructificatione, quàm multitudine collationum, aut magnitudine munerum. Præter hæc autem & ante hæc, Moses mihi hodie aut Phinees fias, pro nobis consiste, & deum placato. sedetur calamitas, seu per sacrificium spirituale, siue per orationes & colloquia rationabilia. Intercessione tua domini iram compesce, plagæ siste sequelam, patris nouit uenerari caniciem, pro filijs legatione fungentem, de præteritis supplica malis, pro futuris sponde. Offer populum, plaga & timore purgatum, petito eis cibum corporalem, sed ante illum angelicum, è cœlo descendentem. id si feceris, deum reconciliabis, cœlum mitigabis, pluuiam reddes temporaneam & opportunam. Dominus dabit benignitatem, & terra nostra fructum suum producet, ea quæ deorsum est, quotidianum, homo uero noster æuiternum, quum torculari diuino fuerit expressus, ac per te cum operibus nostris adductus. In Christo Iesu domino nostro, cui sit gloria in secula, Amen.

DIVI GREGORII NAZIANZENI ORATIO HABITA IN FVNERE PATRIS, PRAESENTE BASILIO MAGNO

OMO DEI, & serue fidelis, diuinorumque mysteriorum dispensator, ac uir desideriorum spiritus. ita enim scriptura uocat in altum progressos ac sublimes, & qui uisibilia exuperarunt. sed & deum Pharaonis te uocare audeo, necnon uniuersæ Ægyptiacæ ac oppositæ potestatis, columnam ac fundamentum ecclesiæ, uoluntatemque domini. & luminare in mundo, habens sermonem uitæ, ac fidei firmamentum, spiritusque habitaculum. & quo pacto omnes appellationes tuas, quas uirtus tibi conciliauit enumerare possem? quum alia, aliam tibi domesticam reddiderit & indiderit. Veruntamen hoc nobis dicas, unde ades? & quodnam opus tuum? & quid nobis gratificaturus aduenis? postquàm omnino cum deo, & circa deum moueri, & ob benefaciendi gratiam eorum qui te suscipiunt, uenire scio, ut nos aspicias. num pastorem quæris? aut nos oues uisitare intendis? non amplius superstites, sed magna ex parte unà digressos, ac loco afflictionis indignantes. maxime nunc, postquàm gubernatorem peritum, ac uitæ nostræ lampadem perdidimus. ad quem dirigentem aspiciebamus, & qui à supernis nobis salutem per ignem significabat. illum inquam, qui cum omni bono, & uniuersa disciplina pastorali, quam longo collegerat tempore, est peregrinatus: plenus diebus, simul & prudentia, necnon senectutis gloriatione, si Salomonis illud dicere oportet coronatus. Cæterum grex indigus est & abiectus, & cernis ne quanta tristitia & mœstitia plenus? non amplius in loco uirenti requiescens, nec

aqua quietis refectus, præcipitia quærens & barathra, necnon loca deserta, per quæ dispergatur & corrũpatur, Incertus num pastorem alium tam prudentem sit consequuturus, etsi non talem, licet ualde confidat, gratum tamen, si non longe deteriorem. Proinde quum tria sint quemadmodum dicebam, quæ præsentiam tuam necessariam reddunt, ac omnibus ex æquo tam nobis, quàm pastori, necnon gregi, age iuxta spiritum culturæ, qui in te est, unicuique suum tribue commodum, & in dispensatione dijudica sermonem, quo te magis ob sapientiæ admiremur magnitudinem. Cæterum quo modo dispensabis? nempe si uirtutem huius merito laudaueris, non solum ut sermonem funebrem purum persoluas puro: sed ut alijs quoque conuersationem illius pietatis characterem & admonitionem esse ostendas, nobisq; breuiter de uita & morte, necnon de corporis & animæ coniunctione & disiunctione philosopheris: Insuper & de mundis duobus, præsenti nempe ac instabili, de intellectuali quoque & permanente: ac nobis persuadeas, ut illius deceptiones, confusiones, & inæqualitates contemnamus, quibus tanquam in undis susque deque ferimur fluctuantes: huius autem soliditati & stabilitati, necnon pulchritudini innitamur, quũ semper eodem perduret modo, ab omnique perturbatione ac confusione liber existat. Ita enim minori afficiemur tristitia, si citius ex hac uita emigremus, immo potius lætabimur, si nos sermo hinc abduxerit, & in supernis statuerit, ac præsentem insuauitatem bono absconderit futuro, nobisque persuaserit, quod ad dominum agamur bonum, & quod melior sit habitatio firma, quàm peregrinatio incerta, quodque nauigantibus portus est tranquillus, id ijs qui in huius uitæ iactantur tempestate transmigratio hinc sit & translatio. aut quem admodum ij, qui iam longam præoccupauerunt uiam, peregrinantibus & adhuc laborantibus uegetiores sunt, & minus defatigantur: ita qui hospitium assequuntur quod ibi est, illis, qui adhuc uitæ præsentis terunt inæqualia & præcipitia, feliciores & quietiores existunt. Nos igitur ita consolare, at gregem quo pacto? primum illi tuam promittito præfecturam, & pascendi curam, sub cuius alis omnibus bonum est requiescere, & cuius uocem nos qui siti laboramus, non secus ac fontem sitimus purissimum. Deinde nobis persuade, quod ne nunc quidem pastor ille bonus nos dereliquerit, qui animam suam posuit pro ouibus suis, sed quod supersit, & pascat ac dirigat proprias, & à proprijs cognoscatur, corporaliter quidem nequaquam comparens, spiritaliter uero nobiscum conuersans. contra lupos pro grege depugnans, & nemini permittens, ut caulam furtiue aut dolose transgrediatur, ac uoce peregrina animas bene institutas seducat ac decipiat. & ut ego mihi persuadeo, nunc magis proficit precibus, quàm antea doctrina: quanto etiam plus deo est propinquior, postquàm uincula deposuit corporalia, & à materia quæ mentem turbabat est liberatus, nudus

cum nudo conuersans, nempe cum mente prima ac purissima, ordine angelico & fiducia cœlesti (nisi hoc nimis audacter dictum est) effectus dignus. hæc quidem tu melius digesseris & philosophaberis, quàm ego sermonis & spiritus uirtute ostendere queam. Cæterum ne per ignorantiam bonorum, quibus ille præditus erat, sermo multum sua imminuatur dignitate, breuiter laudem ex ijs quæ mihi de digresso cognita sunt depingam, insculpam, ac bono tibi talium pictori tradam, ut uirtutis illius pulchritudinem confirmes, ac omnium auditui & cognitioni exponas. Ille igitur, ut patriam, & genus, necnon corporis habitudinem ac splendorem externum, cum alijs quibus potissimum homines gloriari solent, laudis relinquam legibus, ex primordijs nostris, & perquàm domesticis exordium sumam: *Genus* germen fuit, radicis nequaquam laudabilis, aut fertilis pietatis. siquidem quum nouissimis confidam, nequaquam erubesco ob prima. nec quæ in domo dei plantata esset, sed ualde absurdæ & alienæ, ex rebus duabus commixtæ diuersissimis. ex errore nempe gentili, & monstro legali. quæ ambo partim effugit, partim uero ambobus obnoxius fuit. siquidem homines illi idola & sacrificia rejciunt, ignem autem uenerantur & lampades. sabbatum præterea honorant, & in cibi delectu admodum sunt scrupulosi, circumcisionem contemnunt. humiles autem illi Hypsistarios, hoc est sublimes se appellant. solum uero creatorem omnium uenerantur. ac ita ille ad impietatem anceps erat, ex aliquo aliquid factus. ac ideo ignoro, utrum gratiam ipsum uocantem plus laudare debeam, aut etiam electionem illius. Sanè ita illi mentis oculus à lippitudine qua detinebatur est purgatus, tantaqúe uelocitate ad ueritatem accurrit, ut & à matris gratia & substantia penitus excideret, nilqúe ei nisi superni patris ac uera relinqueretur hæreditas, quam & retinuit. hanc ignominiam facilius etiam tulit quàm alij honores maximos. Verum minus hoc admiror, licet admiratione sit dignissimum, & quur nam? quoniam ipsi inter multos alios communis erat contentio, omnesqúe in magna dei sagena includi oportet, & piscatorum sermonibus capi, tametsi quidam prius, alij uero posterius ab Euangelio comprehendantur. quod uero potissimum ex rebus illius me admiratione perculit, hoc etiam enarratione dignum existit. erat ille noster antea etiam quàm ex nostra esset caula. mores enim nobis ipsum conciliarunt. nam quemadmodum multi ex nostris nequaquam nobiscum sunt, quos uita à corpore alienat cõmuni: ita multi inter externos erga nos sunt inclinati, qui moribus fidem præueniunt & solo nomine indigent, opera enim prius habent. ex illorum numero meus pater erat, ramus alienus, uita sua ad nos inclinans. modestia uero tantum excelluit, ut perquàm amabilis pariterqꝫ honestissimus esset, quæ ambo haud faciliter concurrere solent. Iustitiæ uero quod

Hypsistarij qui nam & quales sint

Modestia

ro quodnam maius & manifestius documentum esse posset? quàm quod li/cet minime secundas partes in re publica sortitus fuisset, nec unica drachma substantiam suam augmentauit: tametsi cerneret quod alij Briarei manus rebus inijcerent publicis, facultatibusquè inflarentur malis. ita enim iniu/stam uoco opulentiam. Sanè prudentiæ nequaquam parua in eo fuere si/gna, quemadmodum ex sermone liquebit procedenti. huius mercedem, ut arbitror, fidem tulit. Verum quonam modo illud (haudquaquam enim decet, ut res tanta sileatur) explicabimus? igitur mulierem fortem quis in/ueniet? diuinam scripturam dicentem audiui, & donum dei esse, ut quis à domino coniugium sortiatur bonum. quod & externis u detur. nam illo/rum illud est, *Iustitia* *Prudentia*

Nil homini melius contingit coniuge casta.

Cæterum dici nequit, quisnam coniugio felicior extiterit quàm ille. ar/bitror enim, si aliquis ex finibus terræ, & omni genere humano, coniugi/um optimum contrahere studeret, nequaquam uxorem hac meliorem, aut magis conuenientem inuenire potuisse. nam uirorum & mulierum o/ptima quæque conuenere in unum, ita ut nuptiæ illæ non minus uirtutis, quàm corporis esset coniunctio. nam licet alios exuperarent, inter seipsos tamen propter uirtutis æqualitatem, & honoris paritatem se superare ne/quibant. Sanè quæ Adamo tradita est, ut illi auxiliaretur, postquàm bo/num erat, ut homo non esset solus, pro adiutrice facta est hostis, & nequa/quam conthoralis, sed aduersaria, uirum per uoluptatem suffurans, & co/gnitionis ligno, à uitæ ligno abalienans. Patri autem non solum coopera/trix à deo est tradita, id enim minus admiratione dignum, sed & rectrix est facta, quæ illum per se tam opere quàm sermone ad optima quæq; per/duceret. nam licet optimum iudicaret, ut in alijs secundum coniugij legem ui ro pareret, in pietate tamen nequaquam illam puduit, quo minus se doctri/cem exhiberet. quod quidem admiratione dignũ existit. sed plus admiran/dum, quod ille ultro ab ea deuinci uoluit. illa etenim est, quæ quum aliæ mu/lieres de pulchritudine tam naturali, quàm fictitia cõtendunt & efferuntur, unam solam pulchritudinem nouerat, animæ nempe uenustatem, & ut ima ginem diuinam custodiret, aut pro uiribus repurgaret. ornatum autem depi ctum & artificialem, ad eas quæ in scena uersantur relegabat, & unã solam nobilitatem existimabat pietatem, & ut sciret unde facti simus, & quorsum tendamus: solasq; diuitias firmas ac tutas, deo ditescere & pauperibus, ma/xime quum in genere propinquos incideret, quibus usq; ad indigentiã sub/uenire, nequaquã calamitatis solutionem, sed monitionẽ continere censebat. at liberalius bene facere, honoris firmioris & consolationis esse perfectioris. quum hi commodo domestico, illi uero pietate excellant. & quamuis admo/dum difficile sit hæc utraq; assequi, in utrisq; tamẽ omnes alias exuperabat. *Coniugium* *Laus uxoris*

& utrunqúe exactissime perfecit, duoqúe in unum connectit. ita igitur domum suis adauxit curis & cogitationibus (secundum Salomonis de muliere forti terminos & leges) tanquam pia esse ignoraret. ita autem deo ac rebus operam impendit diuinis, ut licet plurimum à cura abesset domestica, neutrum tamen offenderetur propter alterum, sed pariter ambo perficerentur. Proinde quod nam tempus, aut quis locus illius ignorat orationes? qui motus & ipsi primus fuit, ex omnibus in die. seu potius quæ ita petendo, simul & petitionem consequi sperauit? Sanè quæ nam ob sacerdotum ita oblectata est manum, & faciem, seu omnem speciem philosophiæ ita honorauit? quæúe magis ieiunijs & uigilijs carnes suas macerauit? aut se psalmodia tam nocturna quàm diurna exercuit? Quæ magis uirginitatem dilexit? tametsi uinculis ligata esset coniugalibus. Quæ orphanorum & uiduarum melior adiutrix fuit? Quæ calamitates suas deplorantes plus consolatione subleuauit? Cæterum hæc forsitan parua uidentur, ac quibusdam contemnenda, quoniam haud facile plurimis sunt concessa. Verum quo pacto ea quæ paucis contingunt, & creditu difficilia existunt, inuidiæ minus obnoxia essent? mihi uero admodum sunt ueneranda, quoniam fidei sunt indicia, & spiritalis feruoris conamina. quale & hoc est, quod nunquam uox eius in sacris audita est conuentionibus aut locis, præterquàm in necessarijs & mysticis. proinde si magnum olim fuit, ne super altare ascenderet bipennis, aut ascia uideretur seu audiretur, ex ratione maiori, tanquam naturale esse deberet, & omni artificio carere, omne quod deo consecratur: quur non & in illa magnum esset, ut silentio ueneraretur sacra? ac nunquam tergum uenerandæ præberet mensæ? seu in diuinum expueret pauimentum? uel nec manus gentilibus porrigeret? aut labia labijs admoueret,& neque inter alias mulieri etiam quæ honestissima esset & admodum domestica. quinimmo nec communicare uoluit, non solum uoluntarie, uerũ neq; coacte, ijs,quæ à prophana & impura ueniebant mensa.sed nec unquam iuxta templa scelesta transire, aut illa præter cõscientiæ legẽ aspicere sustinuit, neq; narratiunculis gentilibus seu cantilenis theatralibus auditum inquinare: uel linguam, quæ iam susceperat diuina ac illa etiam loquebatur. siquidem prophana nequaquam sacris conuenire putabat.& quod his plus admirandum fuit,nec unquam uel parumper luctui indulsit corporali, tametsi mirum immodum alienis etiam flecteretur calamitatibus, ita ut uel uocem aliquam emitteret flebilem, ante gratiarum actionem, aut lachrymæ ex illius exciderent palpebris, quæ iam mysticæ erant, signatę,seu luctus præberet speciem:quamuis multoties,multa ei acciderent molesta,in die etiam clara. siquidem ad animam dei amore detentam pertinere arbitrabatur,ut diuinis cuncta subijcerentur humana.Taceo his secretiora,quorum deus testis est,& seruæ fideliores,quibus illa cõcredebat talia.

Cæte/

Cæterum quę ad nos pertinent, nec memoria fortassis sunt digna, tanquam indigni simus, ut quid de nobis sperari deberet. indicia tamen sint magni illius conatus. nos enim antequàm nasceremur deo uouit, nequaquam de futuro solicita, & quàm primum nati essemus, deo se nos oblaturos promisit, nec oratione sua à deo est defraudata, nec is hostiam sibi oblatam reiecit. confestim igitur quædam ex his iam præsentia, alia autem erant futura, quotidianis additionibus adaugenda. & quemadmodum sol iucundissime matutinis fulget radijs, meridianis uero calidior existit, & lætior: ita ipsa nequaquam paruas pietatis primitias texens, nouissimo lumine plus resplenduit. Cæterum non paruus illi ad pietatem stimulus erat, quod ex arbore fructifera & nequaquam syluestri ortum sumpserat, licet copulata esset illi qui domesticus factus fuerat. longa enim serie, & à maioribus hæreditate paterna, dei & Christi amatrice uirtutem acceperat, & nequaquam mariti instar, ex oleastro in oleam inserta fuerat: non igitur minus fidelis iugum, propter fidei ferre poterat excellentiam, sed in illo solo tota erat, quod id haud tolerare ualeret, quum aliàs inter mulieres fortissima esset, & admodum mascula. hoc autem erat ex dimidio reluctari deo propter alienationem particulæ alterius, & nequaquam copulæ corporali spiritus adiungere cognationem. Deo igitur die & nocte ob hanc rem supplicabat, & illum multis ieiunijs & lachrymis pro capitis salute orabat, nihilominus tamen uirum & laborum demerebatur assiduitate, ac morum mercabatur uarietate, opprobrijs, admonitionibus, obsequijs, abalienationibus, potissimum uero moribus familiaribus, & erga religionem feruentioribus, quibus præcipue anima flectitur & emollitur, uoluntarieq; ad uirtutem cogitur. futurum igitur erat, ut aquæ gutta assidue destillans, petram tandem excauaret, ac illa rem cui tantum studebat cum tempore perficeret. quod quidem ostenderunt sequentia. & illa quidem hæc petebat & sperabat, tanquam quæ fide magis flagraret quàm iuuentute. nemo enim ita confidit præsentibus, quemadmodum ipsa speratis, experientia edocta, quanta essent dei dona. marito autem ad salutem cooperabatur consideratio, quæ paulatim suscipiebat obsequia. cooperabatur etiam deus, ac uisiones somniorum, per quas sæpius deus animæ saluandæ benefacit. Cæterum qualis nam fuit uisio? iam enim narratio suauissima exordium mihi sumit. uisum est ei, quod nunquam antea, licet uxor sæpius orasset & rogasset, particulam illam ex diuino Dauid cantare, Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum domini ibimus. Erat igitur psalmodia peregrina, ac desiderium cum cantu intrabat. at illa quum audisset quod uoti compos facta esset, tempus arripuit, ac uisionem in optimam partem est interpretata, cum ueritate & gaudio beneficij ostendens magnitudinem, & ut ille salutem assequeretur festinabat: timens nequid interueniret, quod uocationem impediret, & ipsa studio suo frustraretur. accidit autem tum temporis, ut multi Episcopi Niceam festinarent,

ut

ut Arij resisterent insaniæ, quum malum illud nuper pullulare & deitatem incidere cœpisset. Ille igitur deo ac ueritatis præconibus se tradidit, desideriumqúe est confessus, ab ipsisqúe communem salutem quæsiuit: ex quibus unus erat Leontius, uir excellens, qui tum nostræ præerat metropoli. Proinde quum hic à charitate obuiam se ferat miraculum, admodum ego charitatem offenderem, si tacitus illud præterirem, præcipue quum non pauci miraculi huius testes supersint. Errabant errore quodam spiritali, diligentiæ doctores, & gratia præsignabat id quod futurum erat, figuraqúe sacerdotij instructioni admiscebatur. ô instructio minus uoluntaria, genibus enim inclinatus, instructionis expurgabatur sermonibus, ita ut multi qui tum aderant præsagirent, id quod futurum erat, non ex sublimioribus solum, sed etiam humilioribus intellectu, signis haud obscuris, credentes futura. parum igitur in medio fuit, quum miraculum miraculo est coniunctum. producam igitur fidelium auribus sermonem quoque illum. nam animabus prophanis nihil ex bonis fide dignum uidetur. accedebat ipse ad regenerationem, quæ fit per aquam & spiritum, per quam confitemur deo hominis secundum Christum formationem & expiationem, necnon materiæ terrenæ ad spiritum transpositionem & reformationem: & accedebat ad ablutionem cum desiderio feruido, ac spe præclara, expurgans se antea pro uiribus, tam anima quàm corpore sanctificatus, longe magis quàm ij, qui tabulas à Mose accipere debebant. illis enim sanctificatio ad indumenta usque procedebat & uentrem, parua coarctatio & temperantia quædam frugalis: illi autem uniuersa præparatio in media uita splendoris erat, & ante purgationem purgatio muniens donum, quo expurgatio concrederetur puritati, & bonum haud periclitaretur, ac deinceps contra gratiam auderet. quum autem ex aqua egrederetur, lux circa illum fulsit, & gloria affectu eius digna, cum qua etiam processit gratia fidei. Sanè hæc res & alijs quoque cognita est, qui tum miraculum sub silentio custodierunt, nequaquam illud narrare audentes. unusquisque enim putabat uisionem hanc sibi soli apparuisse. paulo post uero inuicem retulerunt. baptizanti uero & expianti adeo manifesta fuit & cognita, ut nequaquam mysterium celare posset, ac publice uocem diuulgaret, quod successorem suum unxisset spiritui. & hoc ex audientibus & cognoscentibus nemo non credebat. quoniam & Moses quum adhuc paruus esset multis, ac precij nullius dignus, ex rubo uocatur ardente, minime tamen igni cedente, seu potius ab eo qui in rubo imaginatione deprehendebatur: illiqúe primum concreditur miraculum. Moses ille à quo mare diuiditur, & cui cœlum panem pluit, & qui à petra aquam eduxit, quem ꝗ ignis & nubis columna inuicem sibi succedentes in uia deduxerunt, & cuius manuum extensio trophæum erexit, ac multa agmina deuicit, crucem forma illa designans. Esaias autem ille gloriæ & seraphin inspector, & post illum Hieremias, cui magna gentium & regum potestas con

credita

credita fuit, hic quidem uoces audiuit diuinas, & ad prophetiæ mysterium
carbone antea purgatur. Ille uero ante fictionem cognoscitur, & ante na/
tiuitatem sanctificatur. Paulus autem quum adhuc persequutor esset, ma/
gnus ille ueritatis præco, gentium in fide doctor, & lumine circundatur, & il/
lum quem persequebatur cognoscit, magnumq́ ei concreditur ministerium,
ac uniuersus illi auditus & cogitatio tota repletur Euangelio. Cæterum quid
necesse est omnes enumerare, qui à deo uocatione fuerunt præuenti, & tali/
bus miraculis ad fidem perducti, quibus & pater meus in pietate est confir/
matus. ac ideo prima illius non adeo sunt incredibilia & admiranda. Sanè
quidam posterioribus priora deturparunt, non secus quàm si quis cito bo/
nis exatiatus, deinde ulterius progredi contemnat, aut omnino ad prauita/
tem recurrat. Verũ hoc nequaquam de eo dici potest, seipsum enim non mi
nus quàm quæ acceperat diligenter conseruabat, ita, ut utraq; recte inter se
congruerent, tam ea quæ ante sacerdotium, quàm postea egit. nec min s ho
neste incepit, quàm finiuit: neque aliter finiuit quàm incepit. Sacerd tium *Sacerdotium*
uero illi concreditum est, haudquaquam secundum facilitatem & confusio/
nem præsentem. uerum parum defuit, quin purgationi adderetur & pur/
gandi peritia & uirtus, quemadmodum lex est consequentiæ spiritalis. post/
quàm autem concreditum fuit, plus glorificata est gratia, tanquam dei esset
gratia, & nequaquam hominum. neque ut Ecclesiastes inquit, commotio
quædam spontanea, sed electio spiritus. accepit enim ecclesiam spinosam &
incultam, ac nequaquam antea sicut Episcopam gubernatam, sed ab uno so
lo ante eum decoratam, eoq́ue admirando & moribus angelico, sinceriori
uero quàm nunc sint populi præfecti, quo cito sublato, rursus ob gubernato
ris defectum ad segnitiem multam reuoluta est & insaniam. primum igitur
hominum mores haud difficulter mansuefecit, & sermonibus qui pastoralis
essent scientiæ, & quod seipsum exhibebat exemplar, tanquam statuam spi/
ritalem, pulcherrime ad omne opus bonũ tornatam. Inde diuinis literis assi/ *Studium*
due incumbere cœpit, quapropter licet in talibus tarde discere inciperet, tan/
tam tamẽ sapientiam in breui collegit tempore, ut quemadmodũ & in alijs
nemini posterior esset, ac ne illis quoq; qui plurimum laboris exhauserant.
Quin & gratiam hanc à deo accepit præcipuam, ut rectę doctrinæ pater fie *Recta do/*
ret & præceptor. non quemadmodum sapientes præsentes, qui se adaptant *ctrina*
tempori, nec tanquam medius, & artificiose sermonibus qui contra nos pro
feruntur assentiebatur, sicuti ij, qui nequaq; fidem habent firmã, seu ueritatis
negociatores existunt: sed erat ijs qui sermone ualent magis pius, illis autem
qui recte sentiebant plus ratione pollens: seu potius sermonibus partes tri/
buebat secũdas, pietate uero omnibus dominabatur. siquidem unum deum
in trinitate adorandum esse, tria uero in unicam deitatem contrahenda scie/
bat: & neq; unitate Sabellij, neq; trinitate Arij sequebatur errorem: sed nec
diuinitatem impie contrahebat, aut dissoluebat, neq; inæqualibus incidebat
alienita/

alienitatibus,siue magnitudinis,seu naturæ.Haud enim unũquodq; incom/
prehensibile,& super nostram est considerationem.nam quomodo id quod
hic nostrum superat intellectũ,aut cognosci,aut doceri posset? aut ubi men/
surari quiret inexpertum?ut hoc patiatur diuinitas, quod est terminantium
gradibus mensurata,& gradibus inferioribus.Hęc magnus ille homo dei &
uerus noscebat Theologus,& cum spiritu circa hæc uolutatus: & quid aliud
dicere oportet, quàm quod efficit, ut ecclesia hæc Hierusalem noua, & arca
alia super aquas delata, quemadmodum Noë illius magni ac mundi huius
patris secundi uocaretur, quum eo tempore animarum diluuium, hæretico/
rumq; insidiæ cuncta occupassent, quantumq; multitudine aliorũ superaba
tur,tantum nominis antecellebat claritate.idemque illi accidit, quod Bethle
hem sacræ,quam nihil prohibuit,licet esse pusilla,quo minus orbis esset me/
tropolis,tanquam nutrix Christi ac mater,qui mundũ creauit & deuicit. hu/
ius sermonis testimonium est,quod eo tempore quo feruidior pars ecclesiæ,
contra ipsum seditiose decertabamus, literis decepti ac uerbis artificiosis, ad
prauam communionem protracti,solus ipse creditus est mentem habere sa
nam, & nequaquam nigredine illa animam unà obfuscasse, tametsi mentis
quadam arreptus fuerit simplicitate,& dolum ob animi innocentiam minus
caueret.solus autem, immo primus seditionem illam contra nos suscitatam,
pietatis zelo, & quantum ad eum, necnon alios pertinebat sedauit,quãtum
& ad accursum primum, quantumq; ad discessum spectabat nouissimum,
tam reuerentia sua,quàm doctrinæ puritate. ita, ut multarum ecclesiarũ ces/
saret fluctuatio,tempestasq; mutaretur in serenitatem,orationibus illius se/
data & admonitionibus.Proinde si quid iuueniliter agere oportet, nos quo
que qui hac in re socij fuimus,ac ei tam pietate quàm actione in omni bono
auxiliũ præstitimus,ac quasi aliqualiter unà peccauimus, & unà cucurrimus,
plurimam partem ferre,dignos ducimus. uerum quum sermo parumper in
his sit euagatus,hic iam sistatur. Cæterum quis nam bona illius,& multitu/
dinem eorundem enumerare posset?aut si plurimum percurrere uellet, non
difficulter reperiret omissa?semper enim in intellectus progressione, melior
quàm prius fuerat,apparebat. Vnde quotiescunque res illius mecum uerso,
magis me copia quid omittẽdum sit, quàm alios laudatores inopia quid di/
cendum sit solicitat: ita ut me abundantia quodammodo offendat, ac men/
tem mihi solicitam reddat,dum res illius laudare conatur:nilominus tamen
nec quid in tam multis honore dignis & æqualibus uincat, inuenire queat.
Etenim quemadmodum in undis euenire cernimus stantibus, ut quotiens/
cunq; calculus inijciatur,centrũ oriatur aliud, circulusq; super alio suscitatus,
& assidue dilatatus, semper dissoluat extremum: illud idem & mihi palàm
in re pręsenti accidere uideo.dum enim mihi aliquid in mentem uenit,aliud
elabitur,ac ideo circa electionem laboro,quum assidue id quod in memoria
erat præoccupet,illud quod denuo affluat.Proinde quis illo studiosior in re/
bus

bus fuit communibus? quisue in domesticis prudentior? quoniã & domum & facultates mediocres illi tribuit, qui cuncta recte & uarie dispensat deus. Quis pauperibus æqualis naturæ, ac parti abiectæ, uel anima magis est cõpassus, uel manu plus est largitus? in substantia enim propria, aliorum se dispensatorem esse censebat, ac ideo pro uiribus inopiæ succurrebat, ita ut non solum consumeret superuacua, sed ea etiam quæ erãt necessaria. quæ res manifesta demonstratio extitit, quãtam curam pauperum habuerit. dedit enim partem non septem solum, iuxta Salomonis legem, sed etiã si accederet octauus. quin nec ibi rebus uacabat uilibus, sed maiori uoluptate sua abijciebat, quàm alios possidere cognoscimus. sed & omnẽ propinquitatẽ ac inopum auferebat electionem, quæ mihi quidem uilis animi indicium, & censura esse uidetur accipientis, quisnam dignus sit, quiue minus: uerbumq́ murmurationis, unà cum distributione prolatum, euitabat. quam rem multis accidere uidemus, qui tametsi alijs impertiant, id tamen absq; beniuola faciunt promptitudine, quę quidem largitione maior est & perfectior. longe enim melius est propter dignos dare etiam indignis, quàm dignos priuare ob timorem indignorum. & hoc esse uidetur quod scriptum est, oportere ut quis panem suum etiam per aquam mittat, tanquam haud ab illa pessundari, aut coram iusto harum rerum censore perire possit. sed illic occursurum, ubi cuncta nostra reposita sunt, & eo occursurum tempore, quo minime putamus. Cæterum hoc pulcherrimum erat & maximum, quod magnanimitas illius omni contentione carebat. quomodo uero & qualiter, nunc dicere pergam. quum certamen pulcherrimum inter ipsum & coniugem esset, de pecunia communi in pauperum usus expendenda, maior distributionis pars in coniugis manus, tanquã dispensatricis optimæ talium & fidelissimæ peruenit, cuius mulieris dico, & qualis? cui nec Atlanticum pelagus exhaustũ, aut siquod aliud est ex maximis, satis esse posset. talis & tam immoderatus expendẽdi amor eam detinebat. etenim Salomonis hirudinem ex contrario æmulabat: nam insatiabilitate melioris, deterius uincebat, nec tamen benefaciendi promptitudine exatiari poterat: quin & totam substantiam, quam ambo uel prius habuerant, uel postea fuerant assequuti, minorem putabat, quàm desiderio ipsius satisfacere posset. Sed & sæpius eam dicentem audiui, quod prompta foret, si ita necessitas exigeret, ut tam ipsa quàm liberi eius priuarentur, dummodo bona eius in pauperum usus distribuerentur. Pater itaq; totas matri habenas in expendenda dimisit pecunia, quod mihi quidem exemplo melius esse censetur. nam pecunijs magnanimum esse & liberalem, haud difficulter apud alios quoq; reperies, non solum in ijs quæ ob communis ac ciuilis ambitionis gratiam dilapidantur, sed etiam illis, quæ ob dei amorem inter inopes disperguntur, & solum consumentibus reconduntur. cæterum qui gloriam ob hæc cõtemnat, nequaq́ facile inueniemus. quàmplurimis enim gloriæ amor promptitudinem subministrat expendendi, & nequaquam di-

Publicarũ & domesticarũ rerum cura

Eleemosyna pauperibus data

ſtributio occulta.ibi enim largitio eſt obtuſior. manus itaque talis erat, licet multa tanquam inter ſcientes obmittamus. nam ſi uel aliud tale nobis teſti/monium præbere poſſet,ex eodem fonte ac eiuſdem fluuij eſſe deprehende retur.Sane quis magis cum dei auxilio,aut gradui adduxit, aut iniurias pro prias adeo contempſit?aut cum timore ſacram menſam ab impuris munda uit?Quis conſilio tam diligenti,ac iuſtitiæ ſtatera,aut cauſas dijudicauit?ſeu prauitatem odio habuit? uel uirtutem honorauit ? ſiue optimos eſt uenera/tus?Quis ita pepercit delinquentibus? aut quis cum recte currentibus ita cu currit. Quis præterea melius uirgæ aut baculi tempus nouit? at baculo plus tribuit?Cuius oculi magis reſpexerunt ſuper fideles terræ?necnon alios, qui deo uiuunt in uita ſolitaria & celibe,terram ac terreſtria cōtemnentes. Quis magis ſuperbiam caſtigauit?aut humilitatem dilexit?nequaquam ficte,aut ſuperficialiter,quemadmodum nunc multi ſe philoſophari ſimulant, ac præ ſtantes uidentur,non ſecus ac mulierculæ inſipientiſſimæ, quæ cum pulchri/tudine careant naturali,ad colorum fucos confugere ſolent.ſuntq́ (quonam modo dicere debeo) theatrales ornatiſſimæ, propter uerecundiam inuere/cundiſſimæ,& propter turpitudinē turpiſſimæ.humilitas enim nequaquam illi in ueſtimento ſita erat,ſed in penetralibus animæ. quin nec ceruicis infle/xionem mollem,aut uocis infractionem, ſeu uultus compoſitionem fictam, uel barbæ denſitatem promiſſam , ſiue capitis colorationem adulterinam, aut inceſſus modum compoſitum,humilitatem eſſe iudicabat.talia enim fa cile effinguntur,cito tamen redarguuntur. nil enim ſimulatum durabile eſſe poteſt. Ipſe autem uita erat ſublimis,humilis uero prudentia. uirtute imita/tu difficilis,conſuetudine autem perquàm facilis. ueſtitu quoq; nequaquam ſumptuoſus, ita ut faſtum pariter ac nimiam effugeret humilitatem. præ multis autem ſplendorem internum,& uentris morbum,necnon inſatiabili/tatem,ac ſiquis alius,licet non uideretur domabat. hoc quidem ut purgare/tur,illud autem ne attolleretur,re inani nominis uenans claritatem. nam ciui lis operis eſſe cenſebat,ut omnia fierent & dicerentur,propter quæ apud ex/ternos nomen quis aſſequi poſſet bonum. qua re nil in hac uita beatius eſſe poteſt.ſpiritalis autem & noſtrum eſt,ut ad ſalutem reſpiciat ſolum.ac ideo quum quis ad hunc ſcopum tendebat,magni hunc æſtimabat: ſin uero mi/nus,deſpiciebat.quæ enim cerni poſſent contemnenda eſſe ducebat,quo in/terna ſe haberent rectiſſime. ſolum autem ea conſideranda, & longe alijs præferenda eſſe putabat, ex quibus aliquis plus dignitatis aſſequi, & alios ad id quod optimum eſt ſecum pertrahere poſſet. Cæterum inter res illius pulcherrimum ac perquàm peculiare, & nec alijs ignotum erat ſimplicitas, & morum innocentia. necnon obliuio malorum. Porrò tam ex ueteribus quàm iunioribus,alij aliud donum quoddam egregium concreditum fuit,ſe cundum quod unuſquiſq; gratiam aliquam à deo conſequi dignus erat. Iob tolerantia in afflictionibus, & animi fortitudo. Moſi & Dauid manſuetu/do.Sa/

Multos lucratus eſt deo.

Rerum diuinarum cura

Virtutes uiri

Vita ſublimis

Humilis ueſtitus

Simplicitas, morum innocētia, obliuio malorum

do. Samueli iurisdictio, & ut cerneret futura. Phineæ æmulatio, à q̃ua & nomen est sortitus, Paulo & Petro concordia præconij, Zebedæi filijs magniloquentia. unde & tonitrui filij sunt appellati. & quomodo sermo omnes in specie enumerare posset? Stephani autem & mei patris donum unũ fermè & idem fuit: hic enim nec in periculo cõstitutus, odio habebat iaculantes, sed dum lapidaretur pro lapidantibus tanquam Christi discipulus orabat, pro quo & periculum subibat, maius quid deo fructificans, quàm mortẽ, longanimitatem nempe. Patri autem nihil mediũ fuit inter inuasionẽ & dimissionem, ita, ut parum abfuerit, quin afflictio cõcessionis surriperetur celeritate. etenim dei iram fecem quãdam esse & credimus, & audimus, commotionis contra dignos residuum. Quoniam deus ultionum est dominus, qui licet ob clementiam à seueritate ad remissionem inclinari consueuerit, non tamen in omnibus parcit peccantibus, ne illi bonitate sua fiant deteriores. at ille nequaquam ab irritantibus superabatur, tametsi animo non omnino esset inuulnerabili, præcipue uero in spiritalibus, zelo succumbens, prȩterquàm si aliquando præparatus esset & armatus, ac tanquam contra aduersarium à longe instrueret offendiculũ. ita enim nec à milibus, ut dici solet labefactabat. eratq; hoc ei animi affectio suauissima. Ira enim nequaquã illi, anguis instar intus ardebat, & ad uindictam erat parata, neq; ad iracundiam ex primo motu & retributionis prorumpebat desiderium. uerum quemadmodũ apis aculeus, citra mortem percutiebat, humanitas autem eius supra hominem erat. rotas sæpe minabatur & flagella, & iam adhibebantur, uerum periculum erat, aurium compressio, aut genarum iniuria, aut pugnus super collum, sicq; minæ dissoluebantur. ueste uero maleficus spoliabatur ac calceis, ipseq; prosternebatur in terram, inde ira nequaquam cõtra iniuria affectum procedebat, sed contra eum qui prompte seruierat, tanquam ministrum malorũ. Et quomodo quis magis deo bonus esse uideretur? aut dignus ut deo offerret dona? sæpe enim nec commotus apparebat, & pro commoto respondebat, tanquam domesticis illius peccatis erubescens. & ꝓfecto ros matutinus, solares potius sustinuisset radios, quàm ut aliquid ex ira eius reliquum permansisset. & tamen dicebatur, uerum sermo euanuit cum uerbis, solum relinquens uirum illum bonum. non enim indignatio eius solis occasu longior erat, neq; irã quȩ etiam prudentes perdit nutriebat, aut aliquid ex prauitate eius uel corporis signo ostendebat. sed tranquillitatem motu etiam conseruabat. admiranda igitur res illi accidit, non ut solus ob hanc honoraretur, sed solus ab accusatoribus suis amaretur, & admirationi haberetur, quum bonitas eius superaret feruorem: eueniteq; ut uenerabilior esset iusto, quũ illum corriperet, q̃ improbo quum eum admoneret. huic enim asperitas propter cõmodum lenitas uidebatur, illi autem ob mores malos bonum etiam suspectum erat. & licet ita tã anima quàm corpore se haberet simpliciter, & deo accepte, nilominus tamen cõuiciatoribus ob pietatem timori erat, seu potius nil aliud illos magis

Iræ refrenatio

deterrebat,q̃ simplicitas eius despiciens.nunq̃ enim illi uel precationis, uel execrationis excidebat uerbũ,neq; cõfestim retribuebat aliquid q̃ bonũ durabile, aut triste quid tẽporale.illud enim ex profundo proficiscebat᷑ animæ, hoc uero in labijs uersabat᷑ solum, ac tãtum redargutio erat paterna. multis aũt qui eum offenderant,nec diuturna quidẽ repensa est retributio,sed neq; pœna à tergo est exacta.uerũ sub cõmotionem primã percellebant᷑,conuertebantur,accedebãt,genua flectebant,ueniam cõsequebantur, discedebant, bene superati meliores fiebant,prudentiores,& cognoscentes:quoniã sępius uenia multũ prodest ad salutẽ.pudore enim reprimit offendentẽ,& ex timore ad beniuolentiam perducit firmiorem. Sanè quidã erudiebant᷑ à bobus, qui perterriti iugũ abiecerant,& iuncti occurrebant,quũ eis antea nil tale accidisset.alij aũt ab equis proiecti & cõculcati,obedientibus & mansuetis.nõnulli uero febribus intolerabilibus cõprehẽsi,& imaginationibus,ob ea quæ fuerant ausi. alij quoq; alijs instruebant᷑ aduersitatibus, & obedire discebãt, propter ea quæ iam fuerant passi. tali igitur & tam manifesta præditus erat mansuetudine.Cæterũ num in gubernãdi arte, & uirtute agendi cõcedebat ut alius illi præstaret?nequaq̃,sed ille idẽ mansuetus erat, ac si quis alius,in mansuetudine tamen grauis.quũ enim hæc duo ut plurimũ inter se pugnẽt, & cõtraria existant,simplicitas inquã & austeritas: & hæc mansuetudinẽ habeat,agendi aũt arte careat,illa uero in agendis peritia,citra tamen mansuetudinem polleat:mirabiliter ei ambo affuere.scilicet ut agere sciret tanquam seuerus,cũ mansuetudine tamẽ remittere,tanquã agendi imperitus, sed cum arte gubernandi,in præfecturis,in cõfidentijs,in omni specie gubernationis. siquidẽ serpentis prudentiã circa malitiã,cũ colũbæ circa probitatẽ miscebat simplicitatẽ.nec prudentiã maleficã fieri sinebat,neq; simplicitatẽ stultã, sed potissimũ in specie manebat uirtutis, ex ambobus diligenter circũmunitus. Quũ igitur talis esset,ac ita sacerdotij munere fungeret᷑, ab omnibusq; gloriam esset cõsecutus,quid mirum si signis,quibus deus corroborat pietatẽ,digne præditus foret?Sanè unũ illi mirandũ accidit:ualetudine laborabat aduersa,ac corpore male affectus erat.& quid mirũ,si sancti etiã ægrotent?siue ob limi uilis purgationẽ,seu uirtutis probationẽ & experimẽtũ philosophię, uel ob instructionẽ imbecillorũ,ut ab illis tolerare discant, & nequaq̃ succũbant in afflictionibus.laborabat igit᷑, sanctumq; ac celebre tempus paschæ aderat,dies dierũ regina, & nox splendida,soluens tenebras peccati, in qua nos sub largo lumine,ob nostrã salutem festiuitatẽ peragimus,ac cũ lumine quod propter nos mortẽ obijt,cõmorimur, cũ resurgentiq; unà resurgimus. erat aũt morbus diuturnus,& ut breuiter dicã,febris uehemẽs & ardens,cuncta interna deurens.uires deficiebant,& cibi nausea infestabat᷑,somnus uero aufugerat,ac planè dubitatio aderat,palmarũq; collisione deplorabat᷑. cuncta autẽ oris interna,& palati excoriabant᷑.tot enim pustulis, adeoq; acutis & densis scatebãt,ut nec aqua facile & absq; periculo transire posset. sed nec

Mansuetudo

Ars gubernandi

Grauitas

medicorum artes,nec domesticorũ preces,licet ualde orarẽt,nec ulla quæ ad hibebaẽ medela succurrebat.& ille quidẽ in his erat, parũper spirans & dubie:nec eos q aderãt amplius cognoscebat, sed totus in peregrinatione erat. & in ijs quæ diu ab eo erãt desiderata & præparata. nos aũt tẽplũ habebat, mystas simul ac oratores:postq̃ enim de omnibus alijs desperaueramus,ad magnũ medicũ & noctis illius cõfugeramus uirtutẽ,tanq̃ ad subsidiũ extremum.cęterũ quid referã:num festiuitatẽ agẽtes,seu lugẽtes:panegyrim celebrantes,uel honorantes eum qui nõ amplius hic habebat sepulchralia: ô lachrymæ illæ,quæ tum ab uniuerso profundebanẽ populo.ô clamores & uoces,qui cũ psalmodijs cõmiscebanẽ.quærebant apud sacellũ sacerdotẽ,apud mysteria sacrorũ ducẽ,apud deũ adiutorẽ dignũ. & hæc meæ Mariæ erãt in choamẽta, quæ tympanũ pulsabat,& nõ epiniciũ,sed supplicationis carmen decãtabat,ac tum primum ob aduersitatẽ inuerecunda esse discebat, quũ populum pariter inuocaret ac deũ:hunc quidẽ ut dolẽti cõdoleret,& unà decertaret cũ lachrymis:illũ aũt ut exaudiret supplicantẽ,omnia illi miracula priora ad memoriã reducens.Calamitas ẽm inuẽtrix est ingeniosa.at quid inde, noctis illius,& decũbentis deus egit:horror me subijt,quum ad reliqua enarrandum procedo,quin & uos qui auditis horrescitis. cæterũ nolite fidẽ denegare,id ẽm haud sanctum est,tã nostri q̃ illius de q̃ loquimur gratia.aderat iam mysterij tẽpus,statioq̃ uenerãda & ordo distribuebaẽ initiãdis:at ille à uiuificãte mortuos,& sacra nocte suscitatus,primo parũper moueẽ,inde fortius,postea ancillã quandã,quæ ibi remãserat nomine uocauit,uoce tenui & admodum submissa,iubens ut adesset,ac uestẽ afferret,eiq̃ manum porrigeret.at illa aderat, eiq̃ cum admiratione seruiebat,ille uero tanq̃ baculo manuductione eius utebaẽ.Mosen in monte imitans,ac debiles manus ad p̃cũ figurã cõponens,expedite cum populo mysteria peregit,aut præegit.uerbis quidẽ paucis,& quibus poterat,intellectu aũt,ut mihi uideẽ, admodum perfecto.proh miraculum,sine gradu super gradum,sine altari sacerdos,pontifex longe ab expiãdis seiunctus:& hæc aderãt illi à spiritu sancto,ipsi quidẽ cognita,alijs uero qui præsentes erãt nequaq̃ uisa. deinde eucharistię uerba, quẽadmodum moris est,protulit,populoq̃ benedicens rursus ad lectum est reuersus:cibo aũt parũper refectus,ac somno recreatus,inuocauit spiritũ.paulatim igitur melius sensit,quoad tandẽ pristinæ sanitati est restitutus.aderat itaq; noui diei,quẽadmodum nominamus,festiuitas, quã primã dominicã post resurrectionẽ habemus. quapropter ad tẽplum cum uniuerso ecclesiæ processit supplemẽto,renouãs salutẽ,ac gratiarum offerẽs actionẽ. Proinde opus hoc nõ minus mihi uenerãdum existit q̃ q̃d Ezechiæ accidit,quẽ ægrotantẽ & orãtẽ deus uitæ glorificauit additione, idq̃ p umbrã cognouit ascẽsam,q̃ secundũ preces infirmi est regressa,quũ deus pariter regẽ, & gratia,& signo honorasset,ipseq̃ additione diei,additionẽ dierũ uitę suę esse credidisset.Sanè paulo post,simile quodãmodo miraculũ,matri quoq; accidit meæ, quod & relatu dignum censeo:nam illã merito honorabimus, si saltẽ hono

re aliquo digna exiſtit,patri uero narrationis cõmunione,rem gratam facie/mus.infirmitate igit̃ & illa tacta eſt,quũ omni tempore reliquo ſana fuiſſet, ac recte ualuiſſet.quũ igitur multa eſſent quæ illã affligerent,ne longius ſermonem extendã,inedia potiſſimũ cruciabat̃,quę multis perdurabat diebus, ita,ut nullũ cõtra malum inueniret̃ remedium. quomodo igitur illã deus pauit?nõ manna illã rigauit,quemadmodũ olim Iſraël: nec ex petra potum elicuit,ut populũ reficeret ſitientẽ:nõ coruis præcepit,ut illã quemadmodũ Heliam paſcerent,aut tanquã prophetã ſublimem exſatiauit,quemadmodũ antea Danielem in lacu famis.at quonã modo?uiſus ſum illi,cui eram chariſſimus,ita ut non ſolum nos in ſomno magnificaret, ſub multa nocte cum caniſtro & ſplendidis aſtare panibus: ac cũ illis eam dum oraret, quemadmodum cõſueuimus ſignare,necnõ cibare & ſanare, ac eã ad priſtinã uirtutẽ reducere.& nocturna quidẽ uiſio diurna fuit ueritas. ab eo enim tẽpore ſpem cõcepit meliorẽ,& hoc palàm & manifeſte apparuit. quũ enim dies exortus eſſet,ſummo ad illã mane acceſſi,primũq; alacriorẽ eã q̃ antea cõſpexi.inde quũ ab ipſa quæſiuiſſem, quomodo nocte habuiſſet, & nũ re aliqua indigeret?ac cætera interrogarem cõſueta.tu me, inquit,fili admodũ laute & ſuauiter pauiſti. quũq; quonã modo id accidiſſet admodũ blande & humaniter ſciſcitatus fuiſſem,pariterq; miniſtræ innuiſſem,ut illã hortaret̃,ne cõtra tenderet,ſed prompte rem explicaret,& illã pandere haud moleſte ferret,illa ueritatem detexit.Quin & unũ adhuc ambobus cõmune addidero:quum ego ab Alexandria in Græciã per mare nauigarem Partheniũ: nauigabã autem omnino præter anni tẽpus,quũ ita me deſiderium inſtigaret,in naui Æginetica:hoc autẽ potiſſimum me adigebat, quod uectores nactus eſſem domeſticos:quũq; parumper nauigãdo progreſſi eſſemus,ingens orta eſt tempeſtas,& qualis non multum antea uiſa fuit,quemadmodum referebant ij,qui unà nauigabant:quumq; omnes cõmunem mortem timerent, mihi animæ mors terribilior erat. periculum enim mihi miſero imminebat, ne nondum initiatus abirem,ac ideo ſpiritus aquam in mortis aqua deſiderabam.clamabam igitur, orabam, & paruas uitæ deſiderabam inducias: mecum quoque clamabant connauigantes, & hoc in diſcrimine communi, tanquam nequaquam ad exercitium illud eſſent apti, hoſpites humani, & qui unà dolere ex communi diſcerent periculo. & ego quidem talia patiebar,compatiebantur & mihi parentes communes, per imaginationem nocturnam, ac periculi participes erant, & à terra auxilium ferebant:per orationes quoq; undas incantabant, quemadmodum poſtea quum ueniſſem ex temporis collatione cognouimus.quin & ſomnus ſalutaris, quo poſtquam tempeſtas parumper quieuerat occupabamur, hoc nobis oſtendit.Erinym enim quãdam,uiſu terribilem, & periculum annunciantem, cœpiſſe mihi uidebar,nam exacte nobis hanc nox deſignabat. alius quoq; qui unà nauigabat, erat autem puer mihi admodum acceptus & charus, quiq; tempeſtatem moleſtiſſime tulerat,matrem meã ſupra mare gradientem,nauemq; accipientẽ,& haud multo la/

to la/

to labore ad terrã trahentem uidit.cui uisioni ipse quoq; credidit.mare enim quieuit,ac confestim insula Rhodus nos excepit. uerum non multũ tempo/ris post periculum hoc elapsum est,quum & nos domũ peruenimus, quem/admodũ uoueramus deo si saluaremur, secundũ uotũ enim nos obtulimus. Proinde cõmunia hæc:uerum iam pridem quosdã mirari arbitror,qui res il/lius manifeste norũt,quod his ita sumus immorati, tanquã solũ ad laudem pertineãt:temporis uero difficilimi memoriã hucusq; distulerimus,ad quod ille planè ordinatus fuisse uidetur:tanquam illa quæ tum facta sunt ignore/mus,uel haud magna fuisse censeamus. sed age & illa quoq; iam prædictis adiungere conabimur.tulit tempus nostrum primũ malum, sed ut arbitror & nouissimũ,regem dei & rectæ considerationis desertorem, qui rem parui operis esse putabat,si Persas subiugaret, magnũ autem si his adderet Chri/stianos.quumq; pariter dæmones eum agerent,ac illud ei persuaderent,nul lam impietatis speciem obmisit,suadendo,comminando,decipiendo,pertra hens ad se non solum defraudando,sed ui etiã cogendo.& ubi latere poterat insidijs dolosis mentẽ suffurabatur. ubi uero minus,aperte potentia sua abu tebatur,quo omnino cuncti caperemur,uel male affecti,uel ui etiam coacti. hunc quis magis quàm pater despexisse aut dissoluisse est repertus? contem ptus itaq; præ multis alijs iudex est,præfectus sagittariorũ, cũ suis quos du/cebat,ut sacras domos nostras occuparet, aut subiugaret. quũ enim multos alios aggressus fuisset, huc quoque cum eadem peruenit intentione,ac tem/plum petebat cum mandatis. uerum tantum abfuit, ut quæ uellet peragere posset,ut parum defuerit quin à patre meo excluderetur. id quum per semet ipsum intelligeret, aut ab alio quodam consulente audiuisset, licet pedum dolore laboraret,discessit,quum sacerdos ira ac zelo contra eum,templi cau/sa arderet. Cæterum quonam modo contemptum magis ostendere potuis/set?quàm quod publice orationibus & totius populi precibus scelestum feri/ret,ac nec tempus quidem timeret. priuatim uero nocturnam aciem oppo/neret, humiq; dormitando seniles & macie consumptas domitabat carnes, ac lachrymis solum rigabat, paulo minus quàm per annum integrum. & hoc modo secretorum cognitori philosophabatur. coram nobis uero late/re contabatur,ob ostentationis,ut dicebat,euitationem,& omnino latuisset, nisi ego subito aliquando cubile ingressus, humi dormitationis indicia de/prehendissem,ac quæsiuissem, cuius nam hæc essent, noctisq; mysteria co/gnouissem. sed & aliam quoq; eiusdem temporis ac fortitudinis narrationẽ accipite.Cæsariensium ciuitas de pontificis disceptabat electione, quũ unus obijsset,alter uero in locum eius substituendus quæreretur.feruebat itaq; se/ditio, nec facile sedari poterat. Ciuitas enim illa ex sui natura, admodum hanc ob rem ad seditionem est procliua, quum propter fidei ardorem tum cathedræ præstantiam singularem. & hæc erant quæ contentionem plus ac cendebant. aderant itaque episcopi quidam, ut pontificem darent. Quum uero populus inter se diuisus esset,& alius alium proponeret,queadmodum
 in talibus

in talib.fieri cõsueuit,secundũ quod unusquisq; uel amicitia alicuius, uel pie tate erga deũ affectus erat:tãdẽ populus uniuersus cõsensit, ut quẽdã ex pri mis inter eos uita pręstantẽ,nõdum tamẽ diuino baptismate signatũ,inuitũ etiã raperẽt.auxilio itaq; manus militaris, q̃ tum forte aderat,illũ sup gradũ posuerunt,ac episcopis obtulerunt,rogãtes,ut illũ expiarẽt,& põtificẽ pnun ciarẽt.interimq; persuasionib. uim quoq; intermiscere nõ dubitabãt: nõ ad modũ decẽter,sed magno fidei seruore impellente. Verũ enimuero nõ huius tẽporis est referre, quẽnam illo præstantiorẽ aut sanctiorẽ ostenderit tẽpus. quid igit factum est?aut quousq; processit seditio?coëgerũt, expurgauerũt, pronunciarunt,super thronum collocarunt,manu potius q̃ uoluntate, & di spositione spiritus. quod patuit quidẽ ex sequentibus.nã postq̃ hæc perege runt,& ad se reuersi uoluntatis propriæ facti sunt domini,cõsiliũ inter se inie runt,sed utrũ spiritu bono ignoro,attamẽ inierunt,& decreuerunt,neminẽ re rum gestarum autorẽ censeri debere,nec electionẽ rite esse factã. nilominus uiolentiã imputabãt coacto,ac uerba quædã excipiebãt,quæ tum magis te merarie q̃ prudẽter fuerãt prolata. Cæterũ sacerdos magnus,& iustus rerũ gestarum cõsiderator,nequaq̃ ijs qui ita censebãt cõsensit, aut sententiã lau dauit,sed immotus permãsit ac cõstãs, nõ secus ac si electus nequaq̃ fuisset coactus.oportere enim censebat,quũ uis cõmuniter fuisset illata,ut aut accu santes ẽ diuerso accusarent,aut si dimitterent, ipsis quoq; dimitteret, uel q̃d iustius esset ut neq; dimittentib.dimitteret.si uero ipsi uenia digni essent, o mnino & electũ culpa carere:si aũt nec illum,multo minus ipsos.longe pręte rea satius esse tũc periclitari,& omnino cõtra tendere,q̃ postea insidiari,pręcipue eo tẽpore quo melius esset inimicitias iam contractas dissoluere, q̃ no uas suscitare.& ita res se habebat,aderat enim imperator, Christianis cõmi nans,& ob electionẽ irascebat.minabat & præfectus.Ciuitas aũt in magno cõstituta erat periculo,timens ne post diẽ illum superstes nõ foret aut salua ret,seu ullã cõsequi posset ueniã. accedebat quod à fortuna quoq; in tẽpore fortunato irritata,& de peculatu suspecta fuerat,& innouatio quæ cũ uiro il lo acciderat,non secus habebat ac si pecuniæ publicæ fuissent interuersæ.sed & gentis princeps quærebat quo pacto tempori gratificari, & electum ma le afficere posset, erga quẽ nec alias benigne se habebat, sed ob disceptatio nes ciuiles ab illo diffidebat.p epistolas itaq; electores tanq̃ accusatores uo cabat,nõ iam modeste,sed minis agens,sub prætextu,quasi imperator ita iu beret.quũ igit ad ipsum quoq; epistola fuisset missa, nequaq̃ pterritus est, neq; ut rescriberet uel parũper distulit.quanta uero ipsius fuerit fiducia, qua liq; spiritu respõderit,ex rescripto eius cõsiderare licet.nos em̃ inquit, fortissi me præses,ob cũcta quę agimus unũ habemus scrutatorẽ & regem,qui nũc oppugnat:is & de præsenti inquiret electione, quã illi legitimã & acceptã fe cimus.q̃d si qs alijs in rebus uos honorare uoluerit,id admodũ facile efficere poterit:ad hoc aũt nemo nos cõpellet,ut his uobis cõsentiamus,tanq̃ haud recte aut iusta facta sint,quæ facta sunt.nisi uos, quibus fas nõ est,rebus mi scere

scere nostris, ac legẽ talem ferre uolueritis. has literas & præses ipse quũ acce pisset admiratus est, tametsi aliqualiter fuerit indignatus, quẽadmodũ à mul tis qui res illius bene norant, est cognitũ. hæc epistola & regis quoq; sedauit impetũ, ac ciuitatẽ liberauit à periculo. nec male addiderim, nos à turpitudi ne. hoc parui ciuis opus fuit, & qui secundas cathedrę partes habebat. uerum longe melius est in talibus eminere, q̃ à sublimi etiã throno uerba facere, & rebus potius excellere q̃ nominibus. Cæterũ quis à nostro orbe adeo est re motus, qui & hoc quod ex gestis eius ordine fuit nouissimũ, sed rei magnitũ dine uel præcipuũ ignoret? cõflictabat̃ ciuitas illa seditione noua, ob causam eandẽ, quũ cito subtractus esset qui bene fuerat coactus, & ad dominũ pere grinatus, pro q̃ generose & uiriliter in persecutionibus decertauerat. eratq; se ditio quãto feruentior, tanto etiã turbulentior. nõ em̃ latebat is qui præ alijs excellebat, quẽadmodũ nec sol inter stellas delitescere potest, sed ualde erat conspicuus, cũ alijs cunctis, tum populo electo & purissimo, necnõ ijs qui cir ca gradus uersabant̃, ac Nazareis qui apud nos sunt, quibus solis aut potis simũ primus imminebat cõflictus. ecclesiæ enim à malo erãt immunes, pari ter & opulentiores ac potẽtiores, sed omnis impetus ac seditio inter plebem erat, ac præcipue uilissimã. Cæterũ nunc mihi periculũ imminet, ne regimen populare, plus cõpositũ q̃ nostrum, cũ quo gratia celebrat̃ diuina, censeam: ac meliorẽ talium dispensatorẽ timorem, q̃ rationẽ putem: postq̃ quidã ex recte sentientibus cõtra aliũ uenit, te caput sacrũ ac diuinũ relinquẽs, qui ma nibus domini eras fictus, qui iugo carebas, inops eras, sine carne, ac ferè sine sanguine, qui in sermonibus utebaris ratione, qui inter philosophos sapien tia præstabas, qui in mundanis supermundanus eras, qui in honestis plus q̃ honestissimus: te meũ illum amicum dico & cooperatorẽ, animæ meæ partẽ ingentẽ, ut quid dicã audacius, uitæq; ac doctrinę socium. uellem sanè hic ut sermo liber esset, ac te in alijs depingeret, ac nõ in præsentia tua talia exquire ret, plurimaq; propter adulationis suspicionem obmittere cogeret̃. sed ut lo querer ratio compulit, spiritus enim nouit illum qui eius sit, & cur nõ? obstat autem inuidia, id quum sit, loqui erubesco. Vtinam autem nec quum alij lo quuntur, & exacte nostra comicis incessunt cauillis, audirem. hæc breuiter transcurrimus, nõ secus ac fluuij, qui inter petras labuntur, silentio honoran tes quæ uere digna existunt. nunc uero ad sermonis progrediemur reliquũ. Pater itaque quum spiritus esset, exacte nouerat quæ spiritus essent, ac ideo censebat nihil humile sapere oportere, neq; per commendationes aut præiu dicationes pugnare, ac fauori plus quàm deo tribuere, sed solum ad ecclesiæ utilitatem, & salutẽ cõmunẽ respiciendũ esse. quapropter scribebat, admone bat, cõponebat, populũ, sacerdotes, necnõ alios qui ad gradũ pertinebãt, ob testabat̃, eligebat, calculũ ferebat, licet præsens haud esset. caniciei tribuebat ut autoritate fungeretur, quemadmodũ domesticis, ita & alienis. tandẽ quũ electio canonice fieri deberet, unusq; qui pronũciari debebat, numero desti tueretur

Basilius magnus *Basilius*

tueretur,e lecto, senectute & ęgritudine degrauatus,surrexit,& ad ciuitatem iuuenili perrexit animo,seu potius corpore ferebatur mortuo,ac parũper spirante:festinationem illam,pulchrũ sibi sepulchrum fore censens, etiã si quid eum pati oporteret.quin & tunc quoq; signũ non incredendum est factum. cõualescit labore,iuuenescit promptitudine,dispensat,ordinatur ille,collocat eum in thronum,quũ pompa producit̃,nõ amplius sella uili,sed archa utens diuina. Cęterum longanimitatem quam paulo ante laudare cessaueram,hic rursus & abundantius ostendere conabor.siquidem quum ægreferrent com presbyteri, quod tam turpiter fuissent deuicti,pariterq; ob potentiam senis in rebus gestis indignarent̃,ac ipsum cõuicijs impeterent, solummodo tolerando præualuit,& ut superior fieret,magnũ in mansuetudine auxiliũ reppe rit:ac ne maledicẽtibus remalediceret.quur enim molestum ęsset,quũ re ipsa uiceris,si linguæ petulãtia etiã uincaris?ita igit̃ illos placauit longanimitate, accepto etiã in sententiæ auxilium tempore:ita ut illi loquendo defatigarentur,ac ideo desisterẽt,indignationẽ in miraculum mutantes,ob priora pudefacti,illoq; patriarcha,legislatore,& iudice uterentur,omni odio penitus abiecto.eiusdem zeli fuit cõtra hæreticos cõtrouersia,quũ nobis bellum indicerent,unà cũ impietate regia,tanquã nos subiugaturi,& alijs adiũcturi,quum ferè cuncti iam seruirent.tum enim nõ paruã nobis cõciliauit partem,ac tam per seipsum,quàm per nos quibus pręerat,illis tanq; truculentissimis restitit feris.nosq; tanquã catulos nõ ingenerosos ad pietatis exercuit studiũ. Cęte rum in uno uos ambo inculpo, sed nolite mihi ob loquẽdi audaciã indignari,siquidem quid me perturbarit enarrare pergã,etiã si id mihi sit molestius. nempe quod me uitæ malis indignãtẽ,& solitudinis amantẽ,ita,ut ignorem num quis alius qui apud nos sunt taliter,& cõmunẽ hanc tempestatẽ & pul uerem quẽadmodũ habeo celeriter euitare cõtendentẽ,& ad securitatis portum perducere conantẽ, haud scio quomodo oneroso & insidianti animarũ foro huic me implicantes,per honorabile sacerdotij nomen tradidistis. Vnde iam pleraq; euenere mala,alia uero sperant̃.quid enim interest? si uel iam patiaris,aut in futurum desperes.licet ratio aliud suadeat, & id quod melius est sibi polliceat̃.Proinde nec illud ex bonis eius præterierim,quod planè tolerans erat,& in aduersis superior.ultima uero ægritudine,admodum est afflictatus,quoniã senectus cum illa cõcurrebat,eaq; longæua & lubrica.sanè quod ægrotaret,cõmune illi cũ cæteris erat hominibus, hoc uero nequaquã cõmune,sed admodum sibi proprium,ac reliquis adhærens mirandis,quod nullo non tempore morbi affligeretur incõmoditate, ac sępius quidẽ in die, nõnunq; etiã horis singulis: solũmodoq; ministerij cõfortabat̃ tẽpore, tum enim passio eum relinquebat,tanq; mandato quopiam effugaretur. Quum autem circiter annos uixisset centum,fine Dauidicorum terminorum, temporis eius quo nos uiuimus,in sacerdotio uero quadraginta quinque, mensura uitæ humanæ, in senectute bona uitam finiuit. & hoc quomodo? in

orationis

Lõganimitas

Tolerantia

orationis uerbis, & figuris, nullius prauitatis uestigia, sed plurima uirtutis relinquens monimenta. nil mirum igitur, si ueneratio eius plus quàm humana, omnium hominũ celebretur linguis & cogitationibus, nec facile reperiri potest, qui eius recordetur, quin non etiam imaginationem amet, & hanc scripturam manu admoueat ori. Talis itaq; uita eius fuit, talisq; uitæ finis & impletio. Cæterum postquàm necesse erat, ut memoria de eius relinqueretur magnanimitate, quid magis oportebat? quàm templum hoc deo & nobis erigere, in cuius ædificatione pauca quidem populo iniunxit, plura uero ex facultatibus proprijs subministrauit, opus nequaquam silentio dignum, magnitudine quidem super multa, pulchritudine autem ferè super omnia. octo enim lateribus rectis in seipsum concurrit. columnis uero & porticuum pulchritudine in altum surgit, ita, ut structura eius nequaquam cedat naturæ. superne autem à cœlo illustratur, ac largissimis lucis fontibus aspectum illuminat, tanquam lucis habitaculum uerum. undiq; autem materia excurrit, & cingitur splendida, idq; lateribus ęqualibus, ita, ut multum interius spacij comprehēdatur. Porticibus uero & ambulachris resplendet speciosis, quibus à longe accedentes excipiuntur, ut interim externum ornatũ dicere obmittam, ueluti lapidis quadrupedis, in comæ formã fastigiati, magni ac perpulchri, quantumq; sedilia marmorea, & capita angulos exornent. & quod lapis prouincialis nihil sit peregrino inferior. necnõ zonas diuersas & uarias prominentes & insculptas, à fundamento usq; ad uerticem. qui quum uisum terminat, spectatorem etiã fatigat. uerum quo pacto sermo tanti temporis & manuum laboris opus adeo breuiter explicare posset? hoc solum dixisse sufficiat, quod quum aliæ ciuitates multis cum publicis, tum priuatis ornatæ sint ædificijs, hoc solum præualet, ac nos pluribus reddit celebriores: & templum quidem ita se habet. Verũ quoniam & sacerdote opus erat, illũ quoq; domesticum dedit. utrum uero secundum templi dignitatem, nequaquã dicere habeo, præterquàm quod dedit. Sed quia sacrificia etiam requirebãtur, & illa quoq; adiunxit, afflictiones filij, & in aduersis tolerantiam, ut deus ab eo haberet fructificationem rationalem, uictimam spiritalem, pro sacrificio legali recte expenso. Cæterũ quid ais pater? sunt ne hæc satis? recipisq; laborum retributiones quos ob meos exhausisti sermones, laudemq; hanc, siue præmissiuam seu funeralem, tribuisq; pacem sermoni, more ueteri, hicq; illum terminas, quo fugias satietatem, si qua hodie accidit. aut adhuc additionem aliquam quæris? sed terminas scio, sufficit enim, hoc tamen addere permittas, ostende nobis ubi nam sit gloria, & lumen quod circum te est, & circa tuã paulo post uxorem, necnõ filios quos præoccupasti, meq; eisdē suscipe tabernaculis, aut nihil etiã, aut parũper in hac uita mali patiētem: & prius quàm ad tabernacula perueniam, dulci illo lapide quem ambobus statuisti solare, q̃ hic etiã tuũ uenereris sacerdotē, & nomine parē: populoq; tuo ueniã concede, tam illi qui tibi cõmissus fuit, q; qui gratiæ tuæ particeps est factus. tuteq;

Magnanimitas

Descriptio templi.

tuteq; illos dirige,præcipue uero pastores omnes,& episcopos cunctos,quo rum tu pater uocaris,ac præsertim illum,qui à te est coactus; paterne tamen & spiritaliter,ne omnino te inculpem tyrannidis.tibi uero,ó meorum sermo num & commotionum iudex,si satis de his disseruisse uidemur,& ut deside rio nostro dignum fuit,decerne,& habebimus ratum,quandoquidem calcu lus tuus omnino concordat cum deo. si autem infra gloriam patris, ac spem tuam uerba fecimus,tu nobis auxilium ferto, ac bonis illius tuam impertias uocem,quæ nõ secus expectatur quàm imber tempestiuus. omnino autem te in rebus maximis debitorem habet,& tanquam pastorem pastor, ac tan quam pater filium in charitate.quid mirum? si per te intonat orbi,ipseq; ali quantisper tua fruitur uoce.Proinde quid reliquũ est? scilicet ut spiritali Sar ræ,magni patris nostri Abraham consorti & contemporaneæ,conuenientia philosophemur. nõ eadem ó mater,dei natura est & hominũ,seu potius di uinorum omnino & terrestriũ.apud illa enim esse immutabile est,& immor tale,necnon suum,& eorum quæ pertinent ad esse: solidorum enim sunt soli da.nostra uero,quo pacto se habent? fluunt & aguntur,subindeq; aliam ac cipiunt immutationem.uita igitur & mors, licet ut dicitur plurimum inter se distare uideantur,inter se tamen conueniunt,at quo pacto,quum opponan tur? quoniam uita ex corruptione matre nostra initium sumit,ac semper per corruptionem præsentis transit excessus, donec uitæ huius dissolutionem in corruptionem uertat. Mors uero à præsentibus malis liberationẽ habet, ac sæpius ad uitam perducit supernam. ac ideo ignoro, num proprie mors uo cari debeat,quum nomine potius quàm re terribilis existat.periclitamur igi tur ne passionem quodãmodo patiamur irrationalem, quũ timeamus quæ terribilia non sunt,quæ uero terrore digna, tanquam potius eligenda foue mus.sola uita est,ut ad uitam respiciamus.sola mors peccatum,animæ enim est pernicies. at reliqua quæ nonnulli magnifaciunt, somniorum sunt uisio nes,quę in rebus ludunt existentibus,animæq; phasmata deceptibilia.Quũ igitur mater mea ita habeamus, nec uitam hanc nimis magnam ducamus, neq; ob mortẽ nimia afficiamur tristitia.quid enim molesti patimur, si hinc ad ueram transcẽdamus uitam? si à uersutijs,captionibus,satietate,ac turpiũ rerum collectione liberemur? ad stabiliaq; & nequaq; fluxa pertingamus? ubi parua luminaria,circa lumen magnum lætos ducemus choros.uerũ per turbat te separatio,at spes te lætificet.Sed molesta est uiduitas,at illi nequa quam molesta.& ubi est dilectionis mandatum? ut tibi bona optes, proxi mo uero impartias aduersa.quid autem omnino molestum esse potest? illi, quæ paulo post dissoluetur.prope est hora fatalis, tristitia, haudquaquam est constantia.ne oneremus leuissima,cogitationibus ingenerosis. re magna priuati sumus,sed & nacti sumus.siquidem priuari omnium est,consequi ue ro haud multorum.non hoc te flectat,sed illud consoletur. quandoquidem rationabilius est, ut melius uincat. tulisti mortem liberorũ adhuc iuuenum,

Basilium alloquitur

Matrem alloquitur

& ad uiuendum aptiſſimorũ perquàm uiriliter ac philoſophice, ferto etiam corporis depoſitionem ſenilis, quum iam uita in ſenſibus quoq; ægrotaret impaſſibilibus,licet animæ tonus perduraret inuiolabilis.Sed curatore indiges,ubi autem eſt Iſaac ille tuus, quẽ tibi pro omnibus reliquit?pete ab ipſo parua,nempe manuductionem & ſeruitutem:retribue autem magna,benedictionem maternam,& orationes,necnon libertatem uenturam. cæterum indignaris quod admoneris,ſed & hoc laudo.multos em̃ admonuiſti, quos longum tempus ſub tuum perduxit intellectum: ac ideo ſermo noſter nihil ad te, quæ admodum ſapiens exiſtis pertinet. ſit igitur lugentibus conſolationis remediũ cõmune,ut homines quum homines præmittũt eo fruantur.

ORATIO DIVI GREGORII NAZIANZENI THEOLOGI ad ſubditos timore perculſos, & imperatorem iraſcentem.

ENTREM meũ,uentrem meũ doleo, & ſenſus cordis mei ſunt perturbati, dicit alicubi in ſermonibus ſuis Hieremias, cõpaſſione inter prophetas præcipuus, dum incredulitatem populi deplorat Iſraëlitici, & quod ſe à diuina abalienet clementia.ſiquidem uentrem ſuum ſecundum allegoriæ legem,animã uocat propriam, ac ita ſæpius reperio in ſcriptura:ſeu tãquam occultum & inuiſibilem, hoc enim tam animæ quàm uentris proprium eſt ut abſcõdantur:ſiue tanquam ſegregantem & diuidẽtem,ut ita dicam,cibum qui per uerbum eſt.quod enim in corpore cibus,hoc in anima eſt ſermo.at ſenſus, animæ forſitan ſunt motus, & præcipue ĳ qui ex ĳs procedũt ſenſibus,quibus iuſtus etiam ſubiacet,ſuccenditur,ac perturbatur,& quos nec propter ſpiritus feruorem continere poteſt. id enim perturbatio eſt, quaſi inclinatio quædam animo commixta humano. quod ſi quis corporales etiam ſenſus intelligere uelit, nequaquã à ſcopo aberrabit.oculi enim & aures non ſolum dolent, quum mala uident,uel audiunt,ſed ob miſericordiam meliora & uidere & audire cupiunt. uerum quocunq; modo hæc intelligantur,dolet iuſtus & perturbatur,nec fert mediocriter quæ patitur Iſraël. licet igitur ut hæc quomodocunq; uelis accipias, ſiue pro corporalibus,& quæ corporaliter cernuntur, ſiue ſpiritalibus & quæ ſpiritaliter intelliguntur.quoniam & idem propheta lachrymarum fontem requirit,& ſtationem ultimam deſiderat,& ſolitudinẽ exoptat,ut doloris euacuetur magnitudo,ac interna animi releuetur paſſio,quo calamitatem Iſraël quiete deplorare poſſit.Sed & paulo ante,diuinus Dauid,dum aduerſus ſeipſum indignaretur,Quis,inquit,mihi pennas dabit ut columbæ?& uolabo & requieſcam.Columbæ optat pennas,ſiue quod leuiores ſint & ueloeiores. talis unuſquiſq; eſt iuſtus,ſiue ut ſpiritum ita deſignet, cuius ope ſolum grauia effugimus, quo longiſſime à præſentibus elongeť malis. poſtea unicum in anguſtĳs remedium ſpes adeſt.expectabam,inquit, deum,ut me à puſillanimitate & tempeſtate ſaluaret.illud idẽ & in alio loco facere uidetur,dum

celerrime dolenti remedium affert, ac pulcherrimum nobis magnanimita-tis, tam re quàm sermone contra aduersitates suppeditat documentum. ait enim, Renuit anima mea consolationem. audis ne uerba tristitiæ & desperationis plena? nunquid times quod Dauid se curabilem esse negat? quid ais? non suscipis cõsolationem, animum despondes? nemo te curare potest? non sermo, non amicus, non cognatus, non consulens, non condolens, nõ qui sua quoque recuset mala, non qui uetera commemorat, non qui præsentia ob oculos ponit, & illos enumerat qui etiam à maioribus liberati sunt malis. proiecta ne sunt omnia? discessit ne abscissa est, & perijt spes tota? humi ne iacere, & solum finem expectare oportet? & hæc sanè magno acciderunt Dauid, qui in tribulationibus dilatatur, & mortis umbra circundatus, cum deo resurgit. Quid igitur inquis, ego paruus imbecillis & terrenus patior, si Dauid ita afficitur, & quis nam saluabitur? quod nam auxilium in aduersitatibus meis inueniam, aut quam nam consolationem, ad quem in angustijs constitutus fugiam? atqui Dauid magnus ille minister tibi respondeat, qui spiritus malignos, per spiritum qui in ipso est incantat. ad quem accedis? num à me discere cupis? ipse autem ignoras quis remissas roborat manus & genua solatur dissoluta? & per ignẽ deducit & saluat per aquam? nequaquam tibi opus est inquit, acie, non armis, non arcubus, non equis, non tesseris, nõ amicis, non auxilijs externis. in te ipso habes adminiculum, quemadmodum & ego ac unusquisque qui uoluerit. solum uelis, adnitere tantum, prope est consolatio in ore & in corde tuo. Dei memor sis ait, & lætaberis. & quid potius recordari deberes? Dei itaque & tu memor sis, & lætaberis. proh quàm facile remedium, proh quàm uelox curatio, proh quàm ingens donum, non solum pusillanimitatem sedat & tristitiam, qum in memoriam uenit deus, sed & lætitiam operatur & procreat. Proinde uis ne & alia humanitatis audire uerba? Si conuersus inquit, ad deum ingemueris, tum saluus eris. cernitis gemitibus salutem copulatam? sed quum adhuc loqueris ait, ecce adsum, & animæ tuæ dicet, salus tua ego sum. nihil aliud ad reconciliationem impetrandã interuenit, non aurum, non argentum, non lapides uarij & preciosi, nõ cuncta quæ homines ad humanitatem flectere solent. Sed & Sophonias, dum ex persona dei irascentis & indignantis loquitur, desolabo inquiens, uias eorũ, ut penitus sint immeabiles. deficient ciuitates eorum ut non sint neque habitentur. dum minatur horrendissima, dum uulnerat tristitia, dum per minas tenebras offundit, confestim spei melioris lumen accendit, & timore perculsos his refouet uerbis. ueruntamẽ dixi, timete me, & suscipite disciplinam, & non exterminabo ex oculis illius. sed & paulo ultra progrediens, uerbis adhuc hilarioribus & humanioribus utitur. inquit enim, in tẽpore illo dicit dominus, confide Sion, non dissoluantur manus tuæ. Dominus deus tuus in te potens, te saluabit, & super te lætitiam adducet, & renouabit te in dilectione sua, & contritos conglutinabit, & oppressos saluabit, & expulsos suscipiet.
hæc

hæc eadem & sancti uolunt ac prudentes.sed & meus exigit sermo. proinde sapientię uerba suscipite,diuinus Salomon ait,ne dum contemnitis,in malorum profundum incidatis: seu potius à propria imperitia, aut detinente uos molestia absorbeamini.Circulus quidã fratres in rebus est humanis. Deusque nos per contraria erudit, ut quemadmodum omnia composuit & colligauit, ita etiam uniuersa inscrutabilibus eius ac inuestigabilibus deducat & gubernet iudicijs.inter cuncta autem præcipue res nostras:mouentur enim, ut ita dicam, uniuersa, circa immobilem: ipse tamen nulla mouetur ratione, sed in omnibus stabilis est & immobilis. tametsi hoc nostram effugiat imbecillitatem,in ijs,quæ quotidie eueniunt & accidunt. & hoc est dogma dei antiquum,immobile & diuulgatum:tenebras coram oculis nostris, eius esse latibulum, ita, ut quàmplurima dispensationis eius nequaquam cernere ualeamus, prçterquàm in ænigmatibus obscuris & imaginationibus:siue ut arrogantiam nostram hoc pacto retundat, quo uideamus nos ad sapientiam ueram ac primam collatos,nullius esse momenti,& ita nos ad eum cõuertamus,& semper quæramus ut splendore qui illic est illuminemur, Seu ut per inæqualitatem uisibilium & circumrotantium ad firma nos deducat & stabilia.Proinde quemadmodum dicebam, nihil est immobile, nihil planum, nihil per se sufficiens,nihil sibi in finem usq; simile, non lætitia, non tristitia, non diuitiæ, non paupertas, non fortitudo, non infirmitas, non humilitas, non potentia,non præsentia,non futura,non nostra,non aliena,non parua, non magna,non quæcunq; quis enumerare posset. quin illud æquale habet inæqualitas,ut omnia immutet. siquidẽ omnia facile circumuertit, transfert, & ex opposito statuit.adeo ut auræ citius, aut literis in aqua scriptis confidi possit,quàm prosperitati humanæ. siquidem inuidia successus, aduersitates uero misericordia interpolat. & sapienter quidem secundum intellectum meum ac mirabiliter, ne afflictio consolatione careat, nec prosperitas correptione. Sanè ad uiros prudẽtes,& qui aduersitatibus instructiores sunt redditi,ac instar auri igne purgati dicere pertinet,Bonum mihi,quod me humiliasti, tanquã humilitas pariat ut iustificatio cognoscatur: acciditq; illis quẽadmodum & Petro,ut plus deo propter dolores appropinquent,ac benefactorem per tribulationes magis reddant familiarem. quandoquidem animæ afflictæ adest deus, & necessitas cõuertit eam ad illum qui dare potest, ita, ut doni abundantia illud etiam assequatur, ut intelligat quid sit despiciendum.ac ideo fratres, in omni tempore, in aduersitatibus cunctis, sursum aspiciamus,ac spem bonam prætendamus.& quum prospere agimus timorem nequaquam abijciamus:nec quum aduersis conflictamur,animum despondeamus.memores simus in tranquillitate tempestatis,& in tempestate gubernatoris. nec in afflictionibus maledicamus, nec seruos imitemur malos,qui dominũ benefacientem palpant,à corripiente uero abhorrent: quandoquidem nonnunquam dolor melior est sanitate, & admonitio remissione,&

ne,& uisitatio negligentia,& seueritas indulgentia.dicam breuiter, nec pro-pter calamitates corruamus, nec propter prosperitates superbiamus. subie-cti simus deo, necnon inuicem nobis,ac principibus terrenis. Deo quidem propter omnia,at nobis inuicem propter charitatem fraternam.principibus uero propter recti ordinis decorem, & tanto plus quanto ipsi sunt humanio res & meliores.graue est illorum clementiã assiduitate ueniæ irritare,& ideo cauendum, ne ipsi ob illorum quoq; asperitates pœnas expendamus, dum tranquillitatem turbamus, & lumini caliginem offundimus, ac melli admi-scemus absinthium.Est enim ex legibus nostris hæc una admodum laudan da,& optime per spiritum lata:qui possibilitatem honestati admiscuit,& ita statuit,ut quemadmodum serui obtemperant dominis,& uxores uiris,& ec-clesia domino,& discipuli pastoribus & magistris, ita etiam homines cuncti potestatibus subditi sint sublimioribus,non solum propter iram,sed & pro-pter conscientiam.ac ideo & tributum soluant, & legem nequaquam ob ma lefactorum prohibitionem odio habeant.nec gladium expectent, sed timo-re purgati à potestate laudentur. atqui & amussis hæc est unica, recto enim parcit,superfluum uero abscindit.unus est sol,attamen sanos illuminat ocu-los,quum debiles magis obscuret. uis ut aliquid etiam de nostris dicere au-deam? unus est Christus,sed in ruinam positus est, & in resurrectionem. in ruinam infidelibus, in resurrectionem credentibus. Et his quidem petra est offensionis, & lapis scandali, qui non cognouerunt nec intellexerunt, sed in tenebris ambulant,uel idola colunt,aut usq; ad literam uident,& super hanc nec illuminari uolunt,nec possunt. Alijs autem lapis angularis & petra lau-dabilis,qui colligantur sermone,& in ipso ambulant.aut si uis,margarita illa quam bonus ille mercator, omnibus quæ habebat diuenditis emit. Nobis autem fratres tale quid accidit, quum uitam nostram emendare nolumus, sed cõtra potestatẽ indignamur,quale & ijs qui Agonotheten incusant tan-quam malum, quum ipsi in certaminibus sint ignaui. aut medicũ tanquam imperitum & temerarium incisionibus & adustionibus,quum ipsimet male sint affecti,& austerioribus indigeãt remedijs.Et hæc mihi ad subditos,tam consolationis quàm admonitionis gratia sint dicta. His ego pastor pauper paruum reficere uolui gregem,quum lex me adigat pastoralis, ut gaudeam cum lætantibus, & doleam cũ mœrentibus. Quid autem de uobis dicemus principes,& in potestatibus constituti? iam enim ad uos sermo noster se uer tit,ne minus uideamur æqui,quod priuatos recte admoneamus, uestræ au-tem parcamus potẽtiæ,tanquã uereamur libertatem à Christo nobis con cessam.num uobis parcere oportet? aut maiorem priuatorum curam habe-re,uos uero negligere? qui tanto maiori cura digni estis, quantum etiam li-bræ examen plus trahit, quum in alteram partem uergit, maioriq; indiget ęquilibrio:contrarium enim tam à nobis quàm à sermone absit.Quid igitur dicitis? quomodo inter nos conueniet? Num sermonem suscipitis liberum?
& quod

& quod lex Christi uos meę potestati meoq; subiecit tribunali. Imperamus enim & ipsi, addo imperio maiori & perfectiori: aut oportet potius, ut spiritus subsit carni? cœlestiaq; terrestribus? suscipe igitur uocem liberiorem. scio te ouem esse mei gregis, altaris sacerdotem, pastoris magni agnum, recteq; è supernis à spiritu directum, & lumine sanctæ trinitatis, quemadmodum & nos, illuminatum. ac ideo breuis & succinctus ad te meus est sermo. Christi gratia regnas, Christi gratia dispensas, ab illo tibi datus est gladius, non ut illo utaris, sed ut eo mineris, & tanquam depositum purum tradenti custodias. Imago dei es, & imaginem per manus ducis hic dispensantem. ad aliam uero uitam transmutandam in quam omnes transmutabimur, postquàm parumper in huius uitæ carcere uel stadio, seu gaudio uano, aut umbra potius luserimus. honora naturam communem, uenerare exemplar, ad deum accede, sed non cum mundi dominatore: ad Christum dominum, sed non cum tyranno amarulento. ille homicida erat ab initio. ille primum hominem propter inobedientiam percußit. & calamitosam hanc uitam induxit. ac plecti & plectere propter peccatum lege statuit. Tu autem homo dei memineris cuius sis factura, & quò uoceris, & quæ habeas, & quantum debeas, à quo tibi euenerint, ratio, lex, prophetæ, & ut deum cognoscas, & nequaquam de futuris desperes. propter hæc diuinam imitare clemētiam. hoc enim præcipue homo diuinū habet, ut benefaciat. licet tibi deum fieri etiam si non laboraueris. ne igitur tempus in quo diuinus euadere potes negligas. alij pecunias expendunt, alij carnem propter Christum spiritui mortificant. & mundo penitus renunciant, alij deo dedicant charissima. certe enim sacrificium Abraham audiuisti, qui promptus deo obtulit unigenitum quem habebat ex promissione, & ad quem spectabat promissio, quam sub initium à deo acceperat: à te autem nil tale petimus. unum pro omnibus exhibe, nempe clementiam, qua deus magis gaudet, quàm cunctis alijs: donum immaculatum, donum quod liberalitatem prouocat diuinā. admisce timori mansuetudinem, spe minas tempera: multa noui per benignitatem fuisse emendata, quum debita pœna esset remissa. etenim quum corripere possumus, & tamen indulgemus, beniuolentia sperantem placamus. Proinde nihil te esse principatus persuadeat indignitas, nihil misericordiam & humanitatem excludat. non tempus, non potentia, non timor, non spes rerum maiorum, non confidentia opulentiæ. serua beniuolentiam in necessitatibus supernam. fœnerare deo misericordia: neminem pœnituit quod deo aliquid obtulit. largus est in retribuendo, præcipue in rependendis bonis futuris, illis, qui aliquid eius gratia profuderunt, aut ei sunt fœnerati. Nonnunquam etiam in hoc refundit seculo, ob fidem posterorum. adhuc pusillum & mundus pertransibit, ac tabernaculum dissoluetur. redimamus tempus, fluxis comparemus stabilia. unusquisq; è nobis obnoxius est pœnæ, & terra hac multa fert debita. Indulgeamus igitur ut nobis indulgeatur, dimittamus ut nobis di-

Imperatorem alloquitur

mittatur. Cernis in Euangelio? debitor quidam multorum offertur talentorum, cui debitum remittitur, ad bonum enim adducitur dominum, & illi indulgetur, sed ipse non indulget, seruilis enim erat ingenij. ac igitur quamuis humanitatem fuisset consequutus in magno, illam tamen minime impartitus est conseruo suo in paruo, neq; etsi nō aliud, magnanimitatis exemplum in alio imitatus. at dominus indignatur, reliqua uero tacebo, præterquàm quod unicuique est melius, ut ad iudicium futurum probitatem afferat præsentem. quid ais? nunquid sermonibus his, quos amare sæpius es confessus, te exorare possumus, princeps optime? utinam efficias ut & clementissime addere ualeamus. aut nunquid oportet? ut ueneranda quoq; canicies ista, & annorum numerus precibus suis intercedat, necnō longa sacerdotum series & immaculata, quam forsitan & angeli reuerentur qui pure puro ministrāt, tanquam ministerio eorum dignam? uerum his tibi persuadeatur, aut maius aliquid audebo, nam audacem facit dolor. Christum tibi intercessorem adducam, necnon Christi monitionem propter nos factam, ac passiones impassibilis cum cruce & clauis, quibus ego à peccatis sum solutus. sanguinem quoque & sepulturam, & resurrectionem, & ascensionem, aut etiam mensam hanc ad quam communiter accedimus, & meæ salutis typos quos eodem celebro ore, quo nunc fungor legatione, sacram dico & ad superna nos ducentem mystagogiam. Quod si te non singula hæc mouent, at uniuersa in unum collecta flectant. da nobis, ac tibi ipsi, gratiam hanc, necnon domesticæ tuæ ecclesiæ, & uenerando Christi supplemento, quod nobiscum supplicare putato, si recte nostra successerit legatio, tanquam honoratioribus propter honorantem, pariterq; legi adigetur imperiali, si in hoc bene fueris uictus. uince nos clementia, ecce tibi meos adduco supplices, coram deo & angelis, ac regno cœlorum, necnon retributione futura. meam honora fidem, quæ mihi credita est, & quam credidi, ut & tua in re maiori honoretur & perfectiori. Summa sermonis, habes & tu in cœlo dominum, talem erga te sortieris iudicem, qualis & tu fueris erga subditos. utinam omnes meliora in futuro, in præsenti uero seculo tolerabiliora consequamur. In Christo Iesu domino nostro, cui sit uirtus, gloria, honor, imperium, cum patre & sancto spiritu, quemadmodū fuit, & erat, & erit, tam nūc quàm in secula seculorum, Amen.

Qualis quantusq; orator beatus fuerit Gregorius, quàm uehemens in affecti/bus concitandis, quàm copiosus in locis Rhetoricis tractandis, quàm felix & floridus tam uerborum quàm sentẽtiarum figuris: quàm grauis deniq; & acer, obiter tamen elegans, sublimis, ac redundans: uel unica hæc oratio, & abunde quidem ostendere potest. quam si quis diligenter legerit, nec sublimitatem Demosthenis, neq; puritatem desiderabit Ciceronis.

DIVI GREGORII NAZIANZENI THEOLOGI, DE PAVPERTATE FOUENDA, SEU DE PAUPERUM CURA ORATIO.

VIRI fratres & commendici, omnes enim pauperes sumus, ac diuinæ gratiæ indigi, tametsi alius alium præcellere uideatur, si mensuris metitus fuerit paruis: hũc de pauperum amore sermonem suscipite, non negligenter, sed diligenter, ut cœlorum regno ditescatis. quin & unà nobiscum precemini, ut illum abunde uobis suppeditemus, ac sermone animas uestras pascamus, panemq́ue esurientibus frangamus, siue è cœlo cibum pluamus, instar Mosi illius ueteris, ac panem angelorum donemus: siue panibus paucis, multa etiam milia in deserto ad satietatem usq; pascamus, quemadmodũ postea Iesus uerus ille panis, ac uitæ causa ueræ. Proinde nequaquam inuentu facile est, quænam ex uirtutibus præcellat, ut ei uictoriæ tribuatur palma. quemadmodum nec in prato odorifero, ac uarijs floribus distincto, flosculum discernere pulcherrimũ & fragrantissimum, quum alius aliter odoratum & aspectum ad se rapiat, ac ut primum decerpatur suadeat. Pulchra hæc tria fides, spes, charitas, fideiq; testis Abraham, è fide iustificatus. Spei uero Enoch, qui primus sperauit inuocando dominum. sed & omnes iusti propter spem aduersitates tolerant. at charitatis testis diuinus est Apostolus, qui propter Israël, contra seipsum aliquid loqui est ausus. quin & deus ipse charitas uocatur. pulchra est hospitalitas. cuius inter iustos testis est Loth Sodomites, sed non Sodomites moribus. inter peccatores autem Raab meretrix, sed nequaquam meretrix professione, quæ propter hospitalitatis amorem laudata est & saluata. Pulchra est dilectio fraterna, & Iesus testis, qui non solum frater noster appellari uoluit, sed & propter nos pati sustinuit. Pulchra est humanitas, eodem Iesu teste, qui nõ solum hominem ad opera condidit bona, ac imaginem terræ admiscuit, ducem rerũ pulcherrimarũ & supernorum mediatorem, sed & pro nobis homo factus est. Pulchra est longanimitas, ac ille idem testis: non solum enim legiones angelorũ contra inuasores & uiolatores petere noluit, sed nec Petrũ solum increpauit quod gladiũ sustulisset, uerum percusso quoq; auriculam reddidit. illud idem & Stephanus postea Christi discipulus fecit, quum pro lapidantibus se oraret. Pulchra est mansuetudo, quod Moses & Dauid præ alijs sunt testati. sed & horum magister, qui non contendit nec

uociferatus eſt,neq; in plateis uocem emiſit,minus uero ducentibus eſt relu/ctatus.Pulcher eſt zelus,teſtis uero Phinees,qui Madianitidem unà cum Iſraëlite confodit, quo opprobrium ex filijs Iſraël tolleret, ex quo facto nomen etiam ſortitus eſt,& poſt illum ij,qui dicunt zelando zelaui domino.& zelo uos zelo dei.ac zelus domus tuæ comedit me.& non ſolum hoc dicunt, ſed & patiuntur. Pulchra eſt caſtigatio corporis, idq; tibi perſuadeat Paulus, ſeipſum adhuc inſtruens, ac per Iſraël terrens eos, qui ſibijpſis confidunt,ac corpori obſequuntur.ſed & Ieſus ipſe tentatus ieiunabat,ſicq́ue tentatorem ſuperabat.Pulchræ ſunt oratio & uigiliæ, quod tibi perſuadeat deus, qui ante paſſionem uigilabat & orabat. Pulchra ſunt caſtitas & uirginitas.& hoc tibi perſuadeat Paulus,qui de his legem ſanciuit, ac iuſte connubijs & cœlibatui præmia ſtatuit. quin & Ieſus ipſe,ex uirgine natus, ut natiuitatem honoraret,prius tamen uirginitatem honeſtaret.Pulchra eſt temperantia, quod tibi perſuadeat Dauid, quum à fonte temperaret in Bethleem, nequaquam bibens, ſed ſolum aquam delibans, minime ſibi indulgens ut affectum proprium alieno ſanguine exatiaret. Pulchræ ſunt ſolitudo & quies, quod me Heliæ docet Carmelus, eremus Ioannis, mons Ieſu, in quem ſæpius illum ſeceſſiſſe, & per quietem cum ſeipſo conuerſatum eſſe apparet. Pulchra eſt frugalitas, idq́ue me Helias docet, à uidua ſuſtentatus,Ioannes camelorum pilis tectus, Petrusq́ue obolaribus lupinis paſtus. Pulchra eſt humilitas, cuius paſſim uaria occurrunt exempla, & præ alijs, quod ſaluator omnium & dominus, non ſolum ſe ad ſerui uſque formam humiliauit, neque faciem ſputis exponere,ac quum iniquis reputari erubuit, ille inquam, qui mundum à peccato purgauit:ſed & diſcipulorum pedes in ſeruili forma lauit.Pulchra eſt inopia ultronea, & pecuniæ contemptus, cuius teſtis Zachæus & Chriſtus ipſe exiſtunt. ille enim ad Chriſti introitum paulo minus quàm omnia immolauit. hic autem diuiti illi quid perfectum eſſet, hac definiuit. & ut breuius etiam de ijs loquar, pulchra eſt contemplatio, pulchra eſt & actio. hæc enim hinc ſurgit, & ad ſancta ſanctorum procedit, mentemq́ue noſtram ut cum deo uerſetur deducit. illa uero Chriſtum ſuſcipit & ei miniſtrat, operibusq́ue amorem redarguit. Cæterum ſingularum harum,una quædam ſalutis eſt uia, quæ planè ad manſionem quandam æternam & beatam perducit.quoniam ſicut uariæ ſunt uitæ electiones,ita & multæ apud deum manſiones, quæ ſecundum dignitatem unicuique diuiduntur & diſtribuuntur. & hic quidem hanc excolit uirtutem,alius uero aliam,quidam etiam plures, nonnulli quoque omnes, ſi ſaltem eſt poſſibile. tantummodo ultra pergat quiſque, & anteriora concupiſcat,ac ueſtigia inſequatur eius qui recte deducit & dirigit, quiq́ue per anguſtam uiam & portam ad latitudinem quæ illic eſt perducit. Proinde ſi Paulo credendũ eſt, imò Chriſto ipſi, charitas prima inter mãdata & maxima, tanquam caput legis & prophetarũ eſt cenſenda.at huius partes potiſſimas

Pati, affici

eſſe

esse inuenio curam pauperum, & erga cognatos misericordiam ac compassionem. nulla enim ex omnibus re deus perinde ac misericordia colitur, quoniam nil aliud tam peculiare est deo, quàm illa, ante quem misericordia & ueritas gradiuntur, & apud quem misericordia iudicio præponderat. Clementia enim nullæ rei magis quàm clementiæ retribuitur, ab eo qui iuste iudicat, & misericordiam in statera ponderat. Quapropter omnibus pauperibus misericordiæ uiscera sunt aperienda, ob quamcunque etiam causam affligantur, iuxta mandatum, quod gaudere iubet cum gaudẽtibus, & flere cum flentibus. ac quum homines simus, hominibus quoque probitatis symbolum exhibere tenemur, si uel propter uiduitatem indigeant, aut parentum desolationem, siue patriæ expulsionem, uel dominorum crudelitatem, seu principum ferociam, aut quæstorum inhumanitatem, siue latronum cædes, uel furum insatiabilitatem, seu bonorum publicationem, aut naufragium. Omnes enim commiseratione sunt digni, ac non secus ad manus nostras respiciunt, quàm nos quum quid indigemus ad manus dei. ex his uero ij, qui indigne affliguntur, & aduersitatibus degrauantur, maiori misericordia sunt digni, præsertim qui sacro morbo sunt corrupti, & qui usque ad carnes ac ossa, necnon medullas, quemadmodum quidam execrando dicere solent, sunt exesi, & à maligno, humili, & infido corpore proditi. cui, quo pacto sim cõuinctus, & quonam modo, quum imago sim dei luto admixtus, ignoro. quod quum bene tractatur, rebellat. quum uero oppugnatur, deficit. quod tanquam conseruum diligo, sed ut hostem auersor. quod non secus ac uincula fugio, cohæredem tamen erubesco. subigere illud conor, sed non habeo cuius opera ad rem hanc utar pulcherrimam. licet quur natus sim haud ignorem, & quod me coram deo propter opera comparere oporteat. Parco illi tanquam cooperario, sed non habeo quomodo insolentiam eius effugiam, aut nequaquam à deo excidam, quum sim compedibus, quæ me ad terram detrahũt, & mancipant ligatus. Inimicus est mihi beniuolus, & amicus insidiosus. Proh copulam, & dissidium: quod timeo foueo, & quod amo timeo. priusquàm bellare incipio concilior, & antequàm pax fiat dissideo. Quænam igitur de me hæc est sapientia? & qualenam ingens hoc mysterium? num istud uult, ut quũ particula simus dei, & è supernis defluxerimus, ne propter dignitatem efferamur, ac sublati factorẽ contẽnamus: sed in lucta & cõtra corpus pugna, semper ad ipsum respiciamus, ac imbecillitatẽ nobis insitã dignitatis instructionẽ esse cognoscamus? uideamusque quod illi idẽ maximi sumus, & abiectissimi, terrestres ac cœlestes, tẽporales & æterni, lucis hęredes & ignis, seu potius caliginis, ad quamcunque partem uergimus. talis est cõmixtio nostra, ac propter hęc, ut mihi uidet᷑, ut si quando propter imaginẽ attollamur, propter terrã rursus deprimamur. uerũ de his quicunque uoluerit philosophetur, & nos quoque in tempore plus opportuno unà philosophabimur. nunc autem me sermo impulit, ut de meæ carnis doloribus, meaque imbecillitate

uerba

uerba in afflictionibus facerem alienis. Cæterum fratres, corporis, tanquam cognati ac conserui cura est habenda. nam licet animi affectu impulsus, illud accusauerim, nihilominus tamen sicut amicum propter copulantem amplector: obiter tamen propinquorum corpora nō minus quàm uniuscuiusq; proprium sunt curanda, tam eorum qui recte ualent, quàm qui eisdem conflictantur infirmitatibus. omnes enim unum sumus in domino. siue quis diues sit, siue pauper, siue seruus, siue liber, siue sanus, aut male affectus corpore, unumq; caput omnes habemus Christum, ex quo etiam sunt omnia: & quod inter se sunt membra, hoc singuli sumus singulis, & omnibus omnes. nequaquam igitur negligendi seu contemnendi sunt, qui præ alijs in communem inciderunt languorem, sed nec plus est exoptandum, ut corpora nostra recte ualeant, quàm dolendum, quod fratrum male sint affecta: unicaq; securitas quum carnis, tum corporis nostri est censenda, ut erga illos humanitate utamur. Proinde ita consideremus: quidam ob unam rem tantum calamitosi existunt, ueluti paupertatem, quam breui forte, aut ætas, aut labor, aut amicus, aut cognatus, aut temporis uicissitudo dissoluet. alij autem nihilominus, si non plus etiam sunt ærumnosi, ij nempe, qui ægrotando & sibi ipsis opem ferendo tam res necessarias, quàm carnes consumunt proprias. tales enim semper maiori obnoxij sunt timori quàm infirmitati, aut spei etiam sanitatis: ita ut admodum parum emolumenti à spe adipiscantur, licet illa sola infortunatorum sit remediū. ad egestatem enim morbus accedit, malum alterum, immo malorum omnium contemptissimum, ac planè tale, ut à plurimis pro execratione usurpari soleat. est & tertium incōmodum, ut non solum à multorum accessu & aspectu arceantur, sed & abigantur, abominationiq; sint, & amuleto digni censeantur. quod quidem morbum illis grauiorem reddit, quum intelligūt se propter calamitatem suam odio haberi. Ego sanè, neq; sine lachrymis horum passiones fero, & memoria cōfundor: quod & uobis euenire cupio, quo ob lachrymas, lachrymas effugiatis. sed & scio, quod ex præsentibus ij, quicunq; Christi ac pauperum tenentur amore, & dei ac à deo misericordiam sunt cōsequuti, unà patiantur: ac ideo uos quoq; passionis huius testes estote. expositum est oculis nostris spectaculum molestum & miseratione dignum, omnibusq; præter illos qui uiderunt incredibile. homines mortui & uiui. plurima corporis parte cera obducti. parum cogniti quinā olim fuerint, aut unde sint. seu potius eorū hominū qui olim fuerunt reliquiæ miserādæ. patrū, & matrū, fratrū quoq;, necnō locorū recensent signa. ego illius sum inquiunt, & hęc mihi mater, hocq; mihi nomē est: & tu mihi olim amicus fuisti, & notus: & hoc faciūt quoniā nihil habent q̄d ex ueteri charactere nosci queat. homines undiq; secti, ac pecunijs cassi, necnō affinitatibus ac amicis. homines qui omniū soli, sui ipsorū pariter miserētur, & odio tenent̃. nec habēt quæ potius deplorent: nū ea quæ iā nō amplius sunt corporis, aut quæ adhuc permanēt: quę morbus præoccupauit, aut quę morbo sunt

bo sunt relicta. illa enim infeliciter absumpta sunt, hęc autem infelicius salua ta. & hæc quidem ante sepulturam euanuerunt, illa uero nemo sepelire dignatur. nam is etiam qui admodum bonus est & humanus, in his indolentiæ affectum perdidit. & hic solum obliuiscimur, quod caro simus, & corpora habeamus humilitate circumamicta. tantumq; cognati illius curam habemus, ut & corporum nostrorum securitatem horũ fugam censeamus. Sanè ad pridem iam mortuum aliquis etiam accedit, ac forsitan ad fœtentem etiam: aut animalium irrationabilium male olentia baiulat corpora, uel cœni illuuiem exhaurit. at hos pro uiribus fugimus. Proh inhumanitas, parum abest quin ægre feramus quod cũ eis eundẽ aërem trahamus. Proinde quid patre est coniunctius? quid matre compatientius? uerum ab illis quoq; excluditur natura. pater enim filium suum quem genuit, quem educauit, quem solum uitæ oculum habere sperauit, pro quo multa ac multoties deum rogauit, hunc tametsi deploret, expellit tamen, & hoc quidẽ uoluntarie, istud autem tyrannice. Et mater quidem dolorum meminit, & in uisceribus dirumpitur. ac ualde miserabiliter illum reuocat, astansq; non secus uiuentem deplorat quàm mortuum. fili infortunate inquiens, & matris proles ærumnosa, quàm acerbe nos morbus seiungit. fili miserande, fili, non amplius cognite. Fili, quem præcipitijs & montibus, & desertis nutriui, cum feris habitabis. scopulus aliquis te proteget, ex hominibusq; solum pijssimi te aspicient. Insuper & miseranda illa Iob uerba adijcit, Quur in utero matris es formatus? ex uentre quidem egressus es, sed quur non confestim perijsti, quo mors cum uita concurreret? quur non per aborsum disparuisti, prius quàm uitæ mala degustares? quur genibus te excepi? quur te uberibus lactaui? quum uitam tam miserandam uicturus esses: uitam longe etiam morte ipsa grauiorem? talia mater loquitur, fontesquè emittit lachrymarum, ac amplecti uult infelix, sed filij carnem non secus ac hostilem exhorrescit. Quin publice etiam non contra sontes, sed infelices, proclamationes ac persequutiones fiunt. & quum homicida quispiam habitare audet, ac adulterum non tecti solum, sed mensæ etiam participem fecit. & sacrilegum uitæ socium accepit, ac ijs, qui illum male affecerant reconciliatus est. morbum autem huius, qui nihil læsit, tanquam crimen auersatur. sicquè ægritudine plus habet malitia. & inhumanitatem quidem tanquam rem liberam amplectimur, compassionem uero tanquam turpem ingnominiosam esse censemus. expelluntur ab urbibus, expelluntur à domibus, concionibus, uijs, conuentibus, panegyribus, ac conuiuijs. proh calamitas. ab aqua ipsa, nec fontes illis communiter quemadmodum alijs scatent hominibus. sed & flumina nonnihil sordidi ex illorum inquinamentis trahere creduntur. & quod præcipua admiratione dignum est, tanquam piaculum eos abigimus. rursusquè tanquam nil nos læserint reuocamus. non domus illis attribuimus, non alimenta necessaria impartimur, non uulneribus curam adhibemus, non ægritudinem

tudinem pro uiribus tegumentis ornamus. quapropter die ac nocte oberrant, nudi, & sine lare, uagi, morbum ostendunt, uetera enarrant, conditorem inuocant. mutuo aliorum membris pro suis utuntur amissis. adeo in membrorum usu ingeniosi, ut ad commiserationem moueant. frustulum panis poscunt, aut cibi pauxillum, uel lintheum aliquod hispidum, ad pudendorum tegimen, seu ulcerum solamen. estq; illis humanus, non solum is qui eorum succurrit indigentiæ, sed qui ipsos haud aspere ablegat. multi uero ex eis nec panegyres ob uerecundiam fugiunt, sed è diuerso, propter necessitatem se illis ingerunt. de communibus his loquor & sacris quas nos ad medelam animarum adinuenimus, aut quum sacramenti alicuius causa conuenimus. aut ueritatis martyribus festa instauramus, ut quum eorum certamina ueneramur, eorum quoq; pietatem imitemur. quin & coram hominibus ob calamitatis magnitudinem erubescunt. tametsi homines sint ipsi, mallentq; montibus aut præcipitijs, uel syluis, siue nocte demum & tenebris contegi. nihilominus in medium proijciuntur, onus uere miserabile, & lachrymis dignum, etiam hoc fortassis non citra rationem, quo nobis imbecillitatis nostræ monimenta existant, obiterq; persuadeant, ne rebus præsentibus ac uisibilibus mentem adhibeamus. proijciuntur autem hi quidem ob humanæ uocis desiderium, alij uero aspectus causa, nonnulli ut à delicatioribus, uel paruum uitæ colligant uiaticum. omnes autem aut aliquãtisper se alleuient, dum luctum suum publice effundunt. quis non lamentationibus horũ frangeretur? quum in commodulatione tam miseranda conueniant. qui auditus auditum hunc tolerare, qui uisus spectaculum tale sufferre posset? quidam enim unà decumbunt, male ab infirmitate coniuncti. & alius aliam quandam calamitatem ad prouocandam misericordiam subministrat, mutuoq; morbi sunt additamentum, ob ægritudinem miserabiles, longe uero ob compassionem miserabiliores. circa ipsos uero promiscue spectatores astant, & condolent quidem, sed momentanee. hi autem in sole & puluere ad hominum uolutantur pedes, nonnunquam etiam frigore aspero, & imbribus, nec non uentorum affliguntur turbinibus, tanto plus conculcati, quanto maiori nobis sunt abominationi. Quin etiam templorum cantibus mendicantium occinit luctus, ac contra uoces mysticas miserabilis exuscitatur lamentatio. & quid opus est totam eorum calamitatem, hominibus, diem festum peragentibus proponere? fortassis enim & uobis luctũ mouerem, si exacte cuncta tragice enumerarem, ita, ut calamitatis magnitudo, festi etiam lætitiam exuperaret. hæc igitur dico quoniam nõdum uobis persuadere potui, quod nonnunquam dolor tristitia honorabilior. & mœror panegyri, risuq; nõ bono, lachrymæ sint laudabiliores. illi igitur talia patiuntur, & longe etiã quàm dixi ærumnosiora. illi inquam, qui secundũ deum fratres sunt nostri, etiam si non uelitis. qui naturam sortiti sunt eandem, qui ex eodem luto sunt compositi, ex quo primum sumus facti, qui neruis & ossibus sunt compacti, qui cu

te &

te & carne,quemadmodū omnes ſunt amicti: ſicut diuinus Iob in loco quodam,dum inter ægrotandum philoſopharetur,ait:quo nobis id quod apparet cōtemptibile redderet. Quin potius ſi id quod maius eſt dicere oportet, qui ſecundū imaginem illud idem quod nos ſortiti ſunt, ac fortaſſis plus etiā quàm nos cuſtodierunt,etiam ſi corpora eorum ſint corrupta.qui ſecundum hominem internum,eundem Chriſtum induerunt,ac eundem quem & nos arrabonem ſpiritus credūt: qui earundem participes ſunt legū, oraculorum, teſtamentorum,ſacramentorum,myſteriorū,ſpei quoq;:pro quibus & Chriſtus pariter eſt mortuus,qui mundi totius peccata tollit:qui uitæ ſupernæ cohæredes ſunt, licet multum à præſenti felicitate aberrant: qui cum Chriſto ſunt ſepulti,& unà cum ipſo reſurgent,ſi ſaltem unà patiuntur, ut unà glorificentur. Quid nos autem qui magnum & nouum nomen hæreditate ſumus adepti,ut à Chriſto appellemur, gens ſancta, ſacerdotium regale, populus acceptus & electus,bonorum ac ſalutarium operū æmulator,diſcipuli Chriſti,manſueti illius & pij,& qui iniquitates noſtras portauit,qui ſeipſum uſq; ad noſtram humiliauit maſſam, qui propter nos carne hac uili & tabernaculo terreſtri factus eſt pauper, pro nobisq; doluit & languit, ut deitate locupletaremur.Quid nos igitur? qui tantum miſericordiæ & cōpaſſionis exemplum accepimus.quid inquam de his cogitemus,& quid faciemus? deſpiciemus ne? prætergrediemur? relinquemus eos tanquam mortuos? tanquam abominabiles? tanquam ſerpentium & ferarum peſſimos? Nequaquam fratres, non enim nos hoc decet, qui Chriſti oues ſumus, paſtoris illius boni, qui errantem conuertit,& amiſſam quærit,& debilem confortat.id enim nequaquam naturæ eſt humanæ,quæ compaſſionem lege ſtatuit, pietatemq; & humanitatem ex æquali imbecillitate didicit. Cæterū ij ſub dio affliguntur,nos uero domus inhabitamus ſplendidiſſimas, lapidibus omnipharijs uernantes,auro & argento fulgentes, pauimentis teſſellatis & uermiculatis, necnon picturæ uarietate oculos fallaciter ineſcantes,& has quidem inhabitamus,alias uero ædificamus.& quibus? forte nec hæredibus noſtris,ſed alienis ac peregrinis,& qui fortaſſis nos non amant,ſed inimiciſſimis ac odioſiſſimis,quod quidem malorum eſt extremum.Et illi quidem frigent, rudibus & laceris induti centonibus,ſeu potius nec illos forte conſequi poſſunt. nos uero delicate ueſtibus amicimur mollibus & laxis,necnon ex lino & ſerico tenuiſſime contextis, quibus magis dehoneſtamur quàm ornamur. ita enim ego cuncta ſuperuacua & curioſa uoco. intus uero cura quædam nos angit inutilis & ſtulta,tinearum nempe abſumptio,& temporis,quod omnia conſumit.Et inopes quidē nec in neceſſarijs abundant alimētis,ô delitias meas, ac illorum ærumnas,ſed ante fores noſtras famelici,& ulceribus pleni iacent, & nec ad petendū à corpore adminicula habent.ſiquidem uoce priuati ſunt, quo minus plorent.manibus quoq;,ne illas ſuppliciter protendāt,ſed & pedibus,ne ad abundantes accedant.ſpiritus autem ad conſonantiam eiulatio

nis lamentabilis attractionem, malum grauissimum, ipsi leuissimũ esse iudi/cant. solũ oculis gratias habent, quod truncos suos nõ uident. & tales ij sunt. nos uero splendidi, splendide in lecto sublimi & alto, stragulisq; superfluis, ac quas nec attingimus instructi recumbimus. & si uocem audimus mendi/cantem indignamur. Quin pauimentum nostrũ odoriferis tegi oportet flo/ribus, idq; sæpius, & extra anni tempus. mensam autem unguentis, ijsq; fra/grantissimis ac diuersissimis, q̃ magis effœminemur inspergi. Puerosq; asta re, quosdã ornatu decoro, comaq; prolixa & effœminata, ac circa faciem plus curiose attonsa quàm conducit ijs, qui splendidis oculis sunt decorati. alios autem calices summis tenere digitis, quantum possibile est decentissime pa/riter & tutissime. quosdam uero flabelli motu uentum capiti artificiose susci/tare, ac manufactis auris carnis molem refrigerare. carnium præterea multi/tudine mensam onerare oportet, quas nobis large omnia suppeditant ele/menta, aër, tellus, aqua, ac coquorum & opsoniorũ commentis repleri, unũq; omnibus certamen esse, qui nam potissimum gulæ nostræ adulari possit, ac uentri ingrato oneri illi molesto, & malorum autori, necnon bestiæ insatia/bili & perfidissimæ, cum cibis euacuandis mox euacuandæ. Et pauperibus quidem magnũ quiddam est aquæ sacietas, nobis uero ad ebrietatem usq; uini exhauriuntur crateres, seu potius ultra ebrietatem etiam intemperanti/bus: & hoc quidem respicimus, illud autem tanquam odoriferum approba/mus, de isto uero philosophamur. ac iactura censetur si non exoticum & ge/nerosum aliquod, ad indigenum tanquam tyrannis accedat. oportet enim ut ultra usum & delicati uel simus, uel uideamur, tanquam erubescamus si non mali, uentris, & eorum quæ sub uentre sunt serui censeamur. Cæterum cur hæc fratres & amici? cur & ipsi anima ægrotamus? morbo tantum etiam corporeo grauiore, quantum hunc inuoluntarium, illum autem ex proposi/to procedere scio. & hunc quidem cum uita nostra dissolutum iri, istum uero cum abeuntibus nobis transmutari. & hunc cõmiseratione prosequendum, illum autem ab ijs qui mentis compotes sunt odio habendum esse. Cur non adiuuamus naturam? cur non quum carnei simus, carnis humilitatem exor/namus? cur in fratrum afflictionibus delitiose agimus? ne mihi accidat ut dum illi egent, ego uel ditescam, uel recte ualeam, nec illorum succurram uul neribus. non alimenta habeam necessaria, non tegmina, non sub tecto quie/scam, nisi panem porrigam, nisi pro facultatibus meis uestimenta impartiar, nisi in domo excipiam. omnia enim Christo reponenda sunt, quo sublata cruce, rite illum sequamur, ac leues & expediti ad mundum subuolemus su/pernum, à re nulla detracti, & pro omnibus lucremur Christum, propter hu militatem exaltati, & propter paupertatẽ locupletati. aut ideo facultates no/stræ cum Christo sunt diuidendæ, ut possidere, tanquam per bene posside/re sanctificetur, & non habentibus sit commune. si uero mihi soli seminaue/ro, seminabo quidem, sed alij comedent. & ut iterum Iob uerba adducam;

pro

pro frumēto orietur mihi urtica,pro hordeo uero ſpina. uentus quoq; urens auferet,& tempeſtas meos ſurripiet labores,ita ut laborauerim in uanum. ſi autem horrea ex mammona ædificauero,mammonā theſaurizans, eadem nocte anima mea repetetur,ut rationem reddat pro ijs,quę male theſaurizauit. Nunquam igitur uel tarde reſipiſcemus? nunquam ne ſtoliditatem ne dicam puſillanimitatem abijciemus? Nunquam ne res humanas conſiderabimus? Nunquam ne ob calamitates alienas res noſtras melius diſponemus? nihil enim in rebus humanis ſtabile eſt natura. nihil plenum, nihil ſatis, nil quod in eiſdem ſubſiſtat:ſed circulus quidā res noſtras circumrotat, aliasq; aliter fert mutationes,ſæpius in die uno,nonnunquā etiam in hora:ac uentis potius credendum eſt inſtabilibus,necnō ueſtigijs nauis per mare currentis, noctiūq; ſomnijs fallacibus,quorū gratia cito euaneſcit,& ijs quoq; quę pueri ludentes in harena fingunt,quàm proſperitati humanæ. Prudenter igitur agunt,qui nequaquā rebus cōfidunt præſentibus,ſed in futurum ſibi theſaurizant,& propter humanæ proſperitatis inſtabilitatem,& inęqualitatem,bonitatem quæ nunquā eſt caſura amāt: quo omnino ex tribus unū lucrentur: uel quod nunquā infortunate agant, quoniā ſæpius numen pijs hominibus huius ſeculi bonis cōmodare ſolet, quo benignitate ſua miſericordiā prouocet:ſiue ut audacter in deo confidant,tanquā non propter malitiam, ſed diſpenſationem quandam affligantur: aut demum ut ab ijs quibus bene fecerunt humanitatem, qua quū fortunate agerent, indigentes ſunt proſequuti, tanquam æs repetere ualeant alienū.ait enim,ne glorietur ſapiens in ſapientia ſua,nec diues in diuitijs ſuis,neq; potens in uiribus ſuis.etiam ſi hic ad ſapientiæ,ille autē diuitiarum,at iſte potentiæ ſummū peruenerit: quibus ego ea quoq; quæ his adhærent addiderim, ſcilicet ne in gloria glorietur is, qui eſt conſpicuus.nec recte ualens in ſanitate, neq; formoſus in pulchritudine, non adoleſcens in iuuentute. deniq; ut breuiter dicam, nemo re ulla quæ in hoc mundo habetur laudabilis,infletur,ſed in hoc ſolo glorietur,ut deum intelligat, & quærat,patientibusq; condoleat,ac in futurum bonum aliquod ſibi ipſi reponat.præſentia enim fluxa ſunt & temporanea, & tanquā in calculorum ludo aliâs aliter traijciuntur,& tranſponuntur,ac nihil tam proprium habent,ut id nō cum tempore deſinat,ſiue ab inuidia haud immutetur.hæc autem ſtabilia ſunt & permanentia,nec unquam euaneſcunt,aut intercidūt: neq; ſpes decipiunt credentiū.quapropter nihil mihi hominibus ex præſentibus bonis tutum,ſiue diuturnū eſſe uidetur.Proinde ſi quid aliud eſt quod ab artifice uerbo, & à ſapientia quæ cuncta tranſcendit recte eſt excogitatū, hoc uel præcipuū eſt,quod in rebus ludimus uiſibilibus, quæ aliâs aliter immutantur & immutant,ſuſq; deq; feruntur & ſubuertuntur: quo inſtabilitatem & inæqualitatem earum uideamus,& cogitatione noſtra ad uitā rapiamur futurā.quid enim facturi eſſemus, ſi proſperitas noſtra durabilis eſſet? quū adeo rebus minime permanētibus dediti ſimus, ac nos in illis uoluptas

& deceptio ita in seruitutē redegerit,ut nihil præsentibus nec melius, nec sublimius intelligere ualeamus.tametsi nos secundū dei imaginē, quæ in supernis existit,& nos ad se attrahit,factos esse & audiamus & credamus.quis sapiens,& hæc intelliget? quis transeuntia trāscurret? quis mentem adhibebit permanentibus? Quis de præsentibus tanquam abeuntibus sentiet? quis de speratis queadmodū firmis? quis existentia ab apparentibus diuidet,hæcq; sectabitur,ac illa cōtemnet? quis scripturā & ueritatem,quis tabernaculū, infernum,& ciuitatē supernam? quis peregrinationem & incolatum? quis tenebras segregabit à lumine? quis limi abyssum,& terrā sanctam? quis carnem & spiritū? quis deum,& mūdi dominum? quis mortis umbrā, & uitam æternam? quis præsentibus emet futura? quis diuitijs fluxis indissolubiles? quis uisibilibus ea quæ non apparent? Beatus igitur quicunq; hæc rationis dijudicat acumine,& discernit, ac id quod melius est à deteriore segregat, ascensionesq; in corde, quemadmodū in quodam loco diuinus inquit Dauid, disponit,ac totis uiribus uallem hāc lachrymarū fugit, & superna quærit,mundoq; cū Christo crucifigitur, ac cū Christo resurgit, & cū Christo ascendit, uitæ non iam ruentis nec decipientis hęres.ubi nō amplius anguis mordens est in uia,neq; calcaneum obseruat & caput,obseruatus. Nobis autē reliquis idem Dauid tanquā præco quidam uocalissimus ab alto & publico præconio magna uoce clamat,graues corde appellans,ac diligentes mendaciū,admonetq; ne nimiū detineamur uisibilibus,neq; uniuersam felicitatem aliud quid esse censeamus quàm tempus frumenti & uini,iam corruptorū. Et fortassis beatus quoq; Micheas in loco quodā hoc cognouit,ubi cōtra humi repentia & apparentia insurgit.appropinquate,inquit,montibus æternis: surge & ambula,quoniam non est tibi hic requies. quod quidem non multum à uerbis ijs distat,quibus nos dominus & saluator noster adhortatur, dicēs: Surgite,eamus hinc. quibus tum non solum discipulos è solo illo loco excitauit,queadmodū aliquis putare posset: sed semper & omnes discipulos suos à terra & terrenis ad cœlum & cœlestia traxit.obediamus igitur uerbo,quęramus requiem quæ illic est, abijciamus facultatem quæ hic est. quod bonū in illis est,hoc solum lucremur.possideamus animas nostras in eleemosynis, impertiamur pauperibus ex bonis nostris quæ hic possidemus, ut ditemur illis quæ illic sunt.da partem & animæ,ac nō carni solum.da partem & deo, ac non solum mundo.aufer aliquid à carne, idq; sanctifica spiritui. rape aliquid de igne,& longe remoue à flamma depascente. rape à tyranno,& concrede domino.da partem septenario uitæ huius, sed & octonario uitæ quæ nos post hanc excipiet.da parum illi à quo plura habes,da omnia ei,qui tibi omnia*gratificatur.nunquā magnificentiam dei superabis, etiam si cuncta quæ possides relinquas,etiam si facultatibus tuis teipsum adijcias. siquidem deo dare,accipere est. quantumcūq; enim attuleris, semper plus est reliquū, & nihil dabis proprium,quoniam omnia sunt à deo. nam quemadmodum impossi-

*Id est, largitur, χαρίζεται

impoſſibile eſt,ut quis umbram ſuam tranſcendat,quæ illum ubiq; cõcomitatur,& ſemper quantumcunq; progrediatur ſequitur, ſeu corporis ſtatura, capitis altitudinem quæ ſupereminet ſemper exuperat, ita nec illis quas expendimus rebus deum ſuperare ualemus.nihil enim illi præterquàm ſua damus,neq; quę illius excedant liberalitatem. Cognoſce unde tu eſſe tuum habeas,& quod reſpiras ac ſapis, & quod maximũ eſt, quod deum cognoſcis, regnum cœlorum ſperas,necnõ cum angelis honorem æqualem, gloriæ contemplationem,nunc quidem tanquam in ſpeculo & ænigmate,tunc uero purius & perfectius,ut filius dei fias,cohæres Chriſti,& ut audacter loquar,deus ipſe. Vnde hęc habes,& à quo? ſiue ut parua recenſeam,quis tibi dedit ut cœli pulchritudinem uideas? ſolis curſum? lunæ circulum? ſyderum multitudinem? ac in his omnibus conſonantiam & ordinem,nõ ſecus ac in lyra exacte ſe habentem. horarum uiciſſitudines? temporum mutationes? annorum circuitus? noctis & diei æquinoctia? terræ germinationẽ? aëris effuſionem? maris latitudinem intumeſcentẽ & quieſcentem? flumirũ profunditatem? uentorum flatus? Quis tibi pluuias dedit? agriculturam,delitias,artes,domicilia,leges,res publicas,uitam manſuetam,familiaritatẽ erga cognatos? unde tibi quod ex animantibus quædam cicura ſunt,& iugum ſubeunt,alia uero in cibum ſunt conceſſa? Quis te dominũ & regem ſuper omnia terreſtria conſtituit? Quis ne ſingula enumerem,omnia donauit? in quibus homo cæteris præcellit. nónne ille qui nunc præ omnibus & ante omnes humanitatem à te expetit? nunquid erubeſcemus,quod quum tanta ab ipſo partim acceperimus,partim uero ſperamus, neq; in iſto humanitatẽ ei rependimus? nunquid igitur quũ nos à feris diſtinxit, & ſolos ex terreſtribus ratione honorauit,à nobis ipſis efferabimur, ac ita alimẽtis corrumpemur,aut inſaniemus? nil enim aliud quod dicam habeo,ut eundem panem & furfures, quæ forſitan parce hominibus præbemus,beſtijs etiam apponamus, ac natura illas præſtantiores cenſeamus. & quale olim gigantum & reliquorum hominum genus,de quo fabulæ narrantur erat: ita & nos illis ſublimes, & ſuper hominem erimus,quemadmodum Nemrod ille,& Enak genus,quod Iſraëlem olim excludebat: uel illi propter quos diluuium terram purgauit. Et ille quidem nequaquam pater noſter uocari erubeſcit, quum deus ſit ac dominus,nos autem cognationem noſtram negabimus? Nequaquam fratres & amici,ne fiamus diſpenſatores mali,earum rerum,quæ nobis ſunt conceſſæ, quo non Petrum audiamus dicentem, Verecundamini qui detinetis aliena, ſed potius dei æqualitatẽ imitemur,& nullus erit pauper. ne laboremus colligendo & conſeruando, quum alij laborent inopia: ne acerbe nobis exprobret & minetur hinc quidem diuinus Amos uerbis iſtis, Age nunc qui dicitis,quando pertranſibit menſis & negociabimur, & ſabbata, & aperiemus theſauros. & quæ ſequuntur, propter quæ magnam & paruam menſuram poſſidentibus,dei iram interminatur. Inde uero beatus Micheas,forſitan de

licias easdem abscindit, tanquam satietas iniuriam pariat & lasciuiam, in le-ctis detestatur eburneis, necnon unguentorum preciosorum illecebras, uitulosque armenti teneros, & hœdos gregis nō nimium pinguescere sinit, minus ut ad uocem organorum plaudatur, præcipue tamen ac longe plus redarguit, si quid ex his firmum & durabile esse censeatur. forsitan autem hęc non tam grauia putat, tanquam ipse nihil pateretur super contritione Ioseph, quum illi delitijs interim diffluerent. hoc enim & ad satietatis accusationem adducit, quod quidem longe absit ut nobis accidat. nec tantū delicijs nos immergamus, aut dei clementiam adeo contemnamus, ut pauperibus indignemur, etiam si non confestim ac pariter malitia iram inducat super peccatores: sed potius primam & præcipuam dei legem imitemur, qui super iustos pluit & iniustos, qui solem suum omnibus pariter oriri sinit. tellurem autem cunctis terrestribus ad quietem pandit. fontes, flumina, ac syluas permisit, quemadmodum aërem naturæ uolatili, ac undam aquatilibus, primasque uiuendi occasiones omnibus abunde donauit. non potentia occupatas, non legibus circumscriptas, non terminis discretas, sed planè communes ac largas. & nihil præter hoc indigentes præposuit, naturæque dignitatem parem doni æqualitate honorauit, ac diuitias bonitatis suæ abunde ostendit. at homines quum aurum & argentum effodiunt, uestesque molles ac superfluas, necnon gemmas splendentes acquirunt, aut alia eiusmodi, quæ belli seditionis & primæ tyrannidis fuere causa, supercilium stolide tollunt, ac infortunatis cognatis misericordiæ ianuam claudunt. & nec superfluis necessitati illorum subuenire uolunt. proh ruditatem, proh fatuitatem: nam si nihil aliud, certe hoc cogitandum erat, paupertatem & diuitias, necnon libertatem quam uocamus ac seruitutem, & eiusmodi nomina postea in genus irrupisse humanum, & non secus ac morbos communes in malitiam incidisse, ac illius consilia esse. ab initio autem scriptura inquit, non ita erat, sed qui in principio hominem formauit, liberum illum ac suæ potestatis dimisit, soli legi subiectum, ac paradisi delicijs opulentum, quod & reliquo generi humano per semen unum primum concedere uolebat. sola uero libertas & diuitiæ, mandati obseruatio erant, paupertas autem seruitus & transgressio. postquàm autem inuidiæ, & lites, necnō dolosa colubri tyrannis, identidem cupiditate ad uoluptates impulere, & contra audaciora debiliora concitauere, id quod consanguineum erat, in nominum scissum est diuersitatem, ac naturæ generositas per auaritiam est dissecta, quum legem ad potentiæ subsidium assumpsisset. Tu uero ad primam honoris respice æqualitatem, & nequaquam in diuisionem nouissimam, non in legem dominantis, sed condentis. adiuua pro uiribus naturam, ueterem honora libertatem, pudeat te tui ipsius, subijce ignominiam generi, tantum subministra, ut indigentiam infirmi & inopis consoleris. tu, qui sanus es, qui diues es, tu qui non collapsus es, iacenti & contrito subueni, qui lætus es contristato, qui dextra polles illi qui

sinistra

sinistra languet. da aliquid deo, quo te gratum ostendas, ac inter illos recensearis qui benefacere possunt, & non eos qui beneficio indigeant, quo non in alienas manus respicias, sed alij in tuas. non substantia solum ditescas, sed & pietate: non solum auro, sed & uirtute. uel ideo melior appareas, quo propinquo honorabilior fias, fias infortunato deus, misericordiam dei imitando. nihil enim adeo diuinum habet homo, quàm benefacere. quamuis ille plus, hic uero minus benefacit, uterq;, ut arbitror, secundum suam potentiam. ille enim fecit, & quum soluit iterum componit, tu autem cadentem ne despicias. ille ob maximam misericordiam suam super omnia dedit, legem, prophetas, & ante illos legem naturalem, rerum agẽdarum citra scripturam indagatricem, redarguit, instruxit, demum seipsum pro mundi uita redemptionem dedit, apostolos donauit, euangelistas, pastores, doctores, sanationes, miracula, regressionem ad uitam, mortis dissolutionem, tropheum ex deuicta. Testamentum, unum in umbra, aliud uero in ueritate, spiritus sancti diuisiones, nouæ salutis mysterium illud. Tu autem si maiora etiam præstare potes, si & ea quibus anima beneficio afficitur, nam & his quoque te deus, si uolueris ditauit, neque in ijs benefacere cesses indigenti, seu potius cum primis & maxime petenti te tribue, prius etiam quàm petatur. tota die computando miseresce, & fœnera, strenueqúe sortem cum usura & augmento exige debito, ac semper capitali asscribe, quo paulatim in te ipso pietatis augeas semina. sin minus, saltem secundaria ac minora, & quæ tuæ potestatis existunt præbe, opitulare, cibum porrige, indumentum uel uile. pharmacum affer, uulnera colliga. interroga pauperem aliquantisper de calamitate sua, de tolerantia dissere, confide, accede, nil tibi deterius propterea accidet. nequaquam eodem morbo corripieris, quamuis nimium delicati quidam ita putent, rationibus decepti inanibus, seu potius ut mollíciem aut impietatem sub hoc excusent prætextu, ideoqúe ad timiditatem tanquam magnum quid & sapiens confugiunt commentum. & huiusce rei tibi fidem faciant tam colloquia, quàm medicorum filij, necnon qui cum illis habitant ministri, quorum nullus adhuc, quamuis cum his uersetur est periclitatus. Si autem tibi ó serue Christi, ac amator dei & hominum, res hæc terribilis & suspicione digna uidetur, nil ingenerosum pateris, si fidei confidas. uincat timorem misericordia, dei timor teneritudinem, cogitationibus carnalibus pietas resistat: ne fratrem despice, seu prætergredere, ne auerseris tanquam piaculum, tanquam pollutionem, tanquam aliud quid fugiendum & exhorrendum. tuum est membrum, licet sub calamitate abscondatur. tibi relinquitur pauper, ueluti deo, etiam si illum ualde contemptim prætergrediaris. fortassis enim te his placabo uerbis, tibi humanitatis propositum est argumentum, etiam si te alienat alienus, quo minus tibi bene eueniat. Omnis qui nauigat, naufragio est proximus, & tanto plus, quanto nauigat audacius, ac omnis qui corpore est circundatus, proximus

est corporis malis, ac tanto magis, quanto elatius pertransit, & ante se iacentem non respicit. Quandiu uento nauigas secundo, manum naufrago praebe. Quandiu recte uales, & diues es, afflicto succurre, ne expecta donec ex te ipso discas, quantum malum sit inhumanitas, & quantum bonum uiscera aperire indigentibus. ne uelis deum manum leuare contra supinos & praetercurrentes, sed in alienis calamitatibus haec disce. da parum quid indigenti. non enim paruum est ei qui omnium est egenus. immo nec deo si pro uiribus dederis. Da pro magno promptitudinem, si nihil habes, uel lachrymulam. magnum remedium est afflicto misericordia, quae ex animo procedit. compassio enim uera multum calamitatem subleuat. non sit homo tibi homini pecude uilior, quae in foueam cecidit uel aberrauit. illud enim te lex extrahere & reducere iubet. quod si & aliud quid secretius & profundius ibi latet, quemadmodum multa legalis sunt profunditatis & sensus dubij, nequaquam meum est scire, sed spiritus, qui omnia scrutatur & cognoscit: sed quantum ego comprehendo, ac in meum intrat intellectum, ab humanitate erga parua ad maiorem & perfectiorem etiam nos exercet. nam quanta debetur ijs qui eiusdem sunt generis ac honoris, si usque ad irrationabilia etiam à nobis exigitur. haec igitur ratio ac lex expetit, necnon homines illi qui sunt modestissimi, penes quos longe honorabilius est beneficium dare quàm accipere. Caeterum quid de nostris dices sapientibus? nam de externis loqui omitto, qui affectionibus inuenerunt patronos, & lucri deo primas partes tribuunt. & quod hoc deterius est, daemonibus quibusdam, & apud gentes quasdam homines mactandos esse putant. estque illis pietatis pars inhumanitas, ac talibus sacrificijs ipsi gaudent, necnon deos suos gaudere censent, mali malorum sacerdotes & mystae facti. Caeterum sunt ex nostris quidam, quod & lachrymis est dignum, à quibus tantum abest ut condoleant & subueniant aegrotantibus, ut amarulenter etiam illis exprobrent ac insultent, frustraque ac uane philosophentur: nam quae ex terra sunt loquuntur, ac in aërem uoces spargunt, & non in aures prudentium, & eorum qui eloquijs diuinis sunt assueti. à deo enim esse dicere audent, ut illi miseri sint, nos uero felices. & quis sum ego, ut decretum soluam dei, ac deo appaream melior? aegrotent, misere uiuant, infeliciter, sic uisum est deo. proinde si huc usque solum dei amatores existunt, non oportet ut obolos seruent, & miseris pueriliter insultent: ex ijs enim quae dicunt manifeste ostendunt, quod nequaquam putent felicitatem suam ex deo esse. quis enim ita sentiret de indigentibus, si cognosceret deum largitorem eorum esse quae possidet. eorundem enim hominum est & à deo habere, & secundum deum uti, ijs, quae habent. utrum autem à deo sit ut illi male habeant nondum liquet, quandiu & materia, id quod inordinatum est, torrentis instar secum rapit. & quis nouit, utrum hic propter malitiam plectatur, ille uero tanquã laudandus extollatur: & non potius econuerso, ut hic propter malitiam exaltetur,

illc

ille uero propter uirtutem probetur. & hic quidem plus tollatur, quo grauius etiam cadat: prius tamē uniuersa prauitas eius tanquam morbus quispiam erumpere sinatur, quo iustius etiā plectatur. ille uero ultra opinionē prematur, ut tanquam aurum in camino probatus, à malitia, si uel parum quid de illa habeat, purgetur. nemo enim à malitia omnino purus est, sicut audiuimus. hoc nequaquam naturæ est generantis, tametsi quis alijs uideatur præstantior. siquidem tale quoddam in scriptura diuina mysterium inuenio, & longum esset omnes spiritus uoces quæ mihi illa ostendunt enumerare. Sed quis maris harenas, ac pluuiæ guttas, necnon abyssi profunditatem metiri posset? Quisue in omnibus diuinæ sapientiæ altitudinem indagare ualeret? sub qua & cuncta fecit & gubernat eo modo quo ipse uult & nouit. sufficit enim secundum diuinum Apostolum, ut cū admiratione solum, ea quæ nemo coniectura assequi aut contemplari potest prætereuntes dicamus, O altitudo diuitiarū & scientiæ & cognitionis dei, quàm inscrutabilia illius sunt iudicia, & inuestigabiles uiæ eius: & quis cognouit mentem domini, ad extrema autem sapientiæ eius quis pertingere ualuit? Iob ait, quis sapiens & hæc intelliget. & nunquid id quod mensura cōprehendi nequit, mensurari poterit? Alius igitur in his audax sit & confidens, seu potius nemo sit. ego autem omnino supplicium quod hic irrogatur prauitati ascribere cunctor, quemadmodum & pietati remissionem malorum. ueruntamen est nōnunquam aduersitas improborū, quæ scelera abscindit ad quid utile: sicut & prosperitas bonorū, quæ ad uirtutem uiam sternit: at non semper, nec omnino. cæterum esse illud solummodo temporis est futuri, secūdum quod hi quidem uirtutis præmia, illi autem malitię supplicia sument. resurgent enim scriptura inquit, in resurrectionē uitæ, illi uero in resurrectionem iudicij. quæ uero hic accidūt alterius sunt figuræ & institutiones, omnia tamen illuc tendunt, ut æqualitatis aliquid apud deū habeant omnino, etiam si nobis uideatur inæqualitas. quemadmodum & in corpore eminentiæ ac depressiones, magnitudines & paruitates, terræq; sublimia & ima, ex quibus pulchritudo mutua habitudine constare uidetur. nam & artificis fabrica circa materiam, eousq; inordinatam & inæqualem ualde artificiosa erat, ut illa ad operis alicuius præparationem recte perduceretur. quod & nos deprehendemus & fatebimur, quum absolutam artificij pulchritudinem exacte contemplabimur. Interim uero ipse nequaquam artificio caret. An hæc sine ordine disponuntur, quoniam nobis haud penitus sunt cognita? Proinde si similitudinem nostri*morbi sumere oportet, haud multū à nauseantibus aut uertiginem patientibus distamus, quibus omnia inuerti uidentur, quum ipsi uertūtur ita & isti de quibus est sermo: nō enim tolerant ut deus sapientior sit q̃ ipsi, quū in*contingenti aliq̃ uertiginē patiunt̄. aut necesse est, ut circa sermonē insudet̄, quo uel multo labore ueritas cōcedat̄, siue quū sapientioribus ex eis & spiritalioribus de his philosophari oportet, postq̃ donū hoc singulare, & nō omniū est cognitio: ac

*affectus
*in re leui

tio:ac ideo à uitæ puritate illud uenari, & à uera sapientia sapientiã quærere est necesse. at illi,proh imperitiã,ad paratiora uertuntur. & quũ ipsi penitus ob rationis defectũ fallantur,rationem omnino nõ cognoscunt,suntq́ ob inscitiam sapientes,aut propter sapientiã,ut ita dicã,superuacaneã,nec prudentes,nec intelligentes.hinc est quod quidã fortunã & fati casum docuerunt,uere casum,& cõmenta fortuito cõficta. Alij uero astrorũ potentiã quãdã citra rationẽ,eamq́ indissolubilem,quę res nostras ex suo connectat arbitrio,seu potius quę cõnexionẽ ipsam necessitet:necnõ planetarum quorundã ac stellarum fixarum cõiunctiones,& separationes,motumq́ omniũ rerũ dominũ esse.fuere & qui misero generi humano tradiderũt,quicquid unusquisq́ imaginatione propria excogitare potuit.& quia intellectu suo & cõtemplatione nequaq́ ad prouidentiã diuinã pertingere poterãt,in diuersas opiniones & nominũ sectas sunt diuisi.sunt & quidã,qui paupertatẽ longe à prouidentia segregant,arbitrãtes solũ illa quę supra nos sunt ab ea dispensari:ad nos,qui potissimũ illa indigemus deducere sunt cũctati: tanq́ timẽtes si multis bene faceret,melior iudicaret̃ benefactor, aut ipsis deus labore fatigaretur,si plurimis afficeret beneficijs.cæterũ ualeant illi quicquid dicãt, bene enim scriptura eos præueniens redarguit. uanũ enim inquit, factũ est cor eorũ insipiens. nam licet se sapientes appellarint,stulti tamen facti sunt,ac gloriã dei incorruptibilis immutarunt, fabulis quibusdã & umbris prouidentiã omniũ afficientes iniuria. Nos uero neq́ ipsi talibus deliremus portẽtis, si saltẽ postq́ ratione præditi simus,ratio nobis curæ est,rationiq́ inseruimus:nec ita sententes suscipiamus, licet in sermonibus absurdis & dogmatis admodum sint exercitati, ac nouitatibus oblectent̃.Sed deũ omniũ factorem & opificẽ esse credamus.quo pacto enim illud uniuersum cõstaret,si ipse id nõ sustentaret & moderaret̃? nos igit̃ prouidentiã uniuersi huius cooperatricẽ & colligatricem asserimus:quoniã necesse est,ut præuisa sint quę ab aliquo sint condita, nisi uniuersum sua sponte agitatum, quemadmodum nauis procellis confestim propter materiæ ordinẽ turbatum dissolui & distrahi,penitusq́ in confusionem antiquam & deformitatem reduci debeat. Sed & præcipue in rebus nostris præsidem suscipimus nostrũ,siue illũ factorem, siue conditorem appellare uolueris,licet uita nobis per contraria peragatur:quæ propter hoc fortuita est & ignota, ut ob cõtemplationis difficultatẽ,rationẽ super omnia admiremur:quoniã omne quod facile percipit̃ facile etiam cõtemnitur: quæ uero supra nos sunt quo minus cognosci ualent,tanto & maiori sunt admirationi.omne enim quod sensum effugit,desiderium quoq́ exercet. Quapropter nec uniuersam sanitatem admiramur,neq́ morbum contemnimus,minus uero diuitijs fluxis mentem adhibemus, aut plus q́ bene habet uolubilitati operã impendimus, ac si cũ illa animæ partẽ quãdam expenderemus. Sed nec contra paupertatẽ insurgimus,tanq́ penitus sit reijcienda, partisq́ damnatæ,ac planè odio dignæ. Quin & sanitatẽ stolidam, cuius fructus est

pecca-

peccatum,contemnere, ægritudinem uero sanctam honorare scimus: ac eos qui passiones superarunt ueneramur, incerti num Iob quispiam in ægrotantibus delitescat,longe etiam recte ualentibus uenerabilior,licet sanie scateat, licet nocte tota dieq; affligatur,ac sub dio iaceat,à plagaq; & uxore,necnon amicis angustet,ita ut diuitias iniustas repudiemus, propter quas diues ille & iuste quidem in flamma torquetur,ac paruam guttam refrigerandi causa petit,& paupertatem iucundam,& philosophicam laudemus, cum qua Lazarus saluatur,ac in Abrahę sinu requie ditatur.ac ideo mihi necessarium uidetur ut humanitate & misericordia erga indigentes utamur, quo ijs qui illos negligunt ora obstruamus,& stultis blateronibus nullam obloquẽdi occasionem præstemus,dum contra nos ipsos crudelitatem lege sancimus.Cęterum inter omnia plus mandatum ueneremur & exemplum.at quod nam mandatum? & hic quid proprium eius sit & germanũ considerate.quicunq; à spiritu afflati fuere, non semel aut bis de indigentibus quippiam sunt locuti,aut unus dixit,alius uero tacuit,seu quidam plura,alij uero pauciora uerba fecerunt,tanquam de re quadam non multum ardua, aut admodum urgente. uerum omnes & singuli cum diligentia summa tanquam primum aut inter prima hoc præceperunt.nunc quidem adhortantes, aliquando interminantes.nonnunquam exprobrantes, quandoq; etiam recte operantes probant, quo commonitionis assiduitate mandatum imis mentibus inculcare possint, & ut in scriptura est propter miseriam inopum & gemitum pauperum nunc exurgam dicit dominus.Quis non timeret dominũ exurgentem? & exurge domine deus meus, exaltetur manus tua, ne obliuiscaris pauperũ tuorum.at nos exaltationem deprecemur,& ne uidere uelimus manum contra inobedientes leuatam,magis etiam super duros ingruentem.& non oblitus est clamoris pauperũ,& non in finem obliuioni tradetur pauper.Et oculi eius qui palpebris potẽtior est & fortior,super pauperem respiciunt.at palpebræ ipsius exquirunt filios hominum,aut minorum, ac si quis dicat obseruat & secundaria. Sed dicet fortassis quispiam,hæc de pauperibus & inopibus iniuria affectis sunt dicta.non repugno, sed & hoc te ad misericordiam extimulet.quorum enim tanta habetur ratio,quũ iniuria sunt affecti,eorum etiam maior est gratia,quũ prospere agũt. si enim is qui pauperem ignominia afficit,exasperat eum qui illũ fecit, is etiã factorem honorat quũ inopem fouet.Rursum quũ audis pauper & diues obuiauerunt sibi,ambos autẽ fecit dominus,nõ hunc pauperem,illum uero diuitem factũ esse intelligas,ut magis etiã contra inopem insurgas,nondum enim liquet utrum diuisio illa sit à deo:sed creatura,inquit scriptura,dei pariter sunt ambo,licet externa sint inæqualia.hoc te ad cõpassionẽ & fraternum flectet amorem,ut quum ab illis inflaris, ab hoc tamen deprimaris, fiasq; te ipso moderatior. Et quid plus scriptura ait? qui miseretur pauperis fœnerat deo. Quis debitorem talem non susciperet, redditurum in tempore sortem cum usura? Eleemosynis &

fide

fide purgant peccata.miserescendo igitur purgemur.pulchra hac herba animæ abstergamus sordes & inquinaméta,dealbemurq́ꝫ, hi quidem uelut lana,alij autem tanquam nix,quisq́ꝫ iuxta misericordiæ suæ modũ. Dicam & terribilius quid:si tibi nulla est confractio,aut cicatrix,neque plaga adurens, seu lepra quædam animæ,aut pustula lucida illius index,quæ quidẽ parum lex mundabat,Christo tamen curatore opus est.eum igit uenerare,qui pro te uulneratus est & languit.ueneraberis autem si te humaniter & benigne erga Christi gesseris membra. Quod si animarum nostrarum latro ille & tyrannus tã uehemẽter te uulnerauit,uel ab Hierosolymis Hierichunta descendentem,uel alibi inermem aut imparatum adeptus,ita ut merito dicere possis corruptæ sunt & putruerunt cicatrices meæ à facie insipientiæ meæ: si igit ita habes, ut nec medelam quærere, neq́ꝫ modum curationis inuenire scias: heu plagam inflictam, ad miseriam extremam uenisti. si autem nondũ penitus animum despõdisti, nec omnino es immedicabilis, accede ad medicũ, precare, uulnera uulneribus cura,paria paribus,seu potius minoribus maiora.curaberis enim,dicetq́ꝫ animę tuæ,Salus tua ego sum,& fides tua saluum te fecit,& ecce sanus factus es,necnon omnia humanitatis uerba, si solum te dolentibus uiderit humanum.Beati,inquit,misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequent.ubi multiplex in beatitudinibus misericordia. Et beatus qui intelligit super egenum & pauperem. Et bonus uir, qui miseretur & dispensat:& toto die miseretur & fœnerat iustus.Rapiamus igitur beatitudinem,intelligẽtes uocemur,fiamus boni. neq́ꝫ nox misericordiam abscindat. ne dicas,reuertere,& cras tibi dabo. nihil medium inter conatum & beneficium fiat.frange esurienti panem tuũ,& pauperes tecto carentes in domum tuam inducas,idq́ꝫ cum alacritate.qui enim miseretur,inquit,cum hilaritate, & bonum animi promptitudine duplicatur. quod enim cum tristitia aut ex necessitate datur, ingratum est & indecorum, beneficentia uero cum lætitia & non cum mœstitia est adornanda.si abstuleris, inquit, uinculum & electionem,uilitatem & censuram illam dico, siue ambiguitatem & murmurationis uerba,quid fiet?tanquã magnum quid & admirabile,qualis & quanta huius erit merces:erumpet lumen tuum temporaneum,& sanitates tuæ cito orientur.Quis igitur lumen & sanitatem nõ desideraret, sed & Christi loculos ueneror,qui ut pauperes alamus nos hortantur. necnon Petri & Pauli in hac re adstipulationem:nam quum Euangelium diuiderent,pauperes fecerunt communes:necnon adolescentis illius perfectionem, quæ in hoc definitur, ac tanquam lege roboratur, ut bona nostra inter pauperes distribuamus.Sed tu forsitan nequaquam necessariam, sed uoluntariã humanitatem esse putas:quod & ego potissimũ cuperem & suspicari uellem,si me non perterreret manus sinistra,& hœdi,& quæ à iudice exprobrant. nõ enim quod rapuerint,non quod prædati fuerint,non quod sint mœchati,aut aliud quid prohibitum fecerint,ad ordinem hũc sunt damnati: sed quia Christum per

egenos

egenos non sunt uenerati. Si igitur mihi obtemperabitis serui Christi, & fratres, ac cohæredes, dum adhuc tempus est Christum uisitemus, Christũ alamus, Christum uestiamus, Christum colligamus, Christũ honoremus, non mensa solum, quemadmodum nonnulli facere solent, non unguentis sicut Maria, non sepulchro solum instar Iosephi Arimathæi, nec alijs funebribus ut Nicodemus, qui ex dimidia parte Christum diligebat, neq; auro, thure, & myrrha ueluti præ iam enumeratis magi. Sed postquàm omnium dominus misericordiam uult & non sacrificium, & super multos agnos pingues commiserationem, hanc illi per egenos & in terram hodie proiectos offeramus, ut quum hinc migrauerimus in æterna nos tabernacula suscipiant, in ipso Christo domino nostro, cui sit gloria in secula, Amen.

DIVI GREGORII NAZIANZENI DE STATV EPISCOPALI ET DOGMATE ORATIO INSTRVCTIVA

VVM præsentem linguæ considero morbum, necnon eos qui in uno die sapientes euadunt, Theologosq; electione creatos, quibus solũ uelle sufficit, ut docti existãt, supernam desidero sapientiam, ac stationem, secundum Hieremiæ uerba quæro nouissimam, & ut cum meipso solo conuersari possim: nihil enim mihi tale uidetur quale est sensus odio habere, ac extra carnem & mundum fieri, nihilq; ex rebus attingere humanis, nisi quod necessitas exigit summa, cũ seipso loqui & deo, ac uitã uiuere longe rebus uisibilibus sublimiorem, semperq; Emphases diuinas puras secum ferre, minime infernis characteribus & errantibus pollutas, tanquam speculum dei purissimum ac diuinorum, qui est & semper erit, lumini assumens lumen, obscuriori lucidius, donec ad fontem radiorum hic nobis lucentium perueniamus, finemq; assequamur beatam, quum speculi imagines resoluentur in ueritatem. Quàm difficulter quis seipsum aut philosophia longa instruit, & paulisper animæ generosum ac lucidum ab humili & tenebris cõmixto depurat, nisi deum sortiatur propitium: aut ambo hæc, ut deorsum trahentem superet materiam: sed prius quàm illam quantum necesse est quis assequatur, & satis purgetur tam auribus quàm mente, nequaquam tutum esse scio, ut uel animarum curam suscipiat, aut ueræ Theologiæ se ingerat. Sed unde in timorem hunc incidi, ne me plus timidũ quàm decorum sit censeatis, sed ob prudentiam laudetis. Audimus deum quum Mosi legem tradere uellet, plures ad montem aduocasse, ex quibus Aaron unus erat cum filijs duobus sacerdotibus, reliqui uero omnes à longe adorare iubebantur, ac solus Moses appropinquare, populus uero nequaquam unà ascendere: ac paulo ante hæc, alios quidem fulgura & tonitrua, necnon tubæ & mons totus fumans, & minæ, & horrores ac terrores tales deorsum stare faciebant, ac magnum eis erat solum dei uocem audire etiam ualde purificatis. Moses uero ascendit, ac in nubes intrat, cum deoq; congreditur, &

legem accipit, multis literalem, alijs autem super multos spiritalem. Scio & Heli sacerdotem, ac parumper antea Ozam quendam. & ab hoc quidē pœnam ob filiorum iniquitatem exactam esse, ob ea quæ in sacrificijs perpetrare fuerant ausi, licet pater impietatem hanc non approbasset, sed multoties multis reprehendisset. illum uero quod solum arcam attingere fuerat ausus, quum à iuuencis distraheretur. nam licet illam saluasset, ipse tamen perijt, quum deus arcæ uenerationem custodiret. Sed & hoc noui, quod multis nec uilia templi tangere tutum erat, ac propterea aliorum & externorum opera indigebant: neque sacrificia ipsa ab illis quorum officium non erat absumi licebat. tanta confidentia ad sancta sanctorum accedere est necesse, ut uela & propitiatoriū siue arca penitus inspiciantur aut tangantur. Hęc ego quum sciam, & quod nemo magno deo, ac sacrificio, & pontifice dignus est, qui nō prius seipsum deo offert sacrificium uiuens, seu potius qui nō factus est templum dei uiuentis, & uiuens: ac igitur quomodo ego me audacter diuinis ingererem sermonibus? aut boni cōsulerem, si alij se audacter ingererent? quādoquidem desiderium tale nequaquam laudabile est, conatus uero terribilis, ac ideo decet, ut unusquisq; primo se expurget, deinde cum puro conuersetur, si non uelimus Manoë illud audire & dicere, quum in dei contemplationem incidimus, Perij ó mulier, quia deū uidi: seu Petri instar, Iesum à nauicula repellere, tanquam minime eo ob timiditatem digni. aut sicut Centurio ille, qui sanitatem pro filia expetebat, sanantem uero nequaquam suscipiebat. dicat igitur unusquisq; è nobis, quādiu Centurio est, & multæ in malitia potentiæ, Cæsariq; deorsum trahenti & huius mundi militat domino. non sum dignus, ut tectum meum subeas. Quum autē Iesum uidebo, etiam si ætate spiritali adhuc sim paruus, Zachæi illius instar, & super sycomorum attollar, mortificans membra super terram, ac euacuauero corpus humilitatis, tum Iesum excipiam, & audiam, hodie facta est salus domui huic, salutemq; consequar ac perfectiora philosophabor, bene expendens quæ male collegeram, siue pecuniæ illa sint, siue dogmata. Proinde postquàm sermone Theologū purgauimus, age aliquid quoque uel breuiter de deo disseremus, ipsi patri & filio, & spiritui sancto de quibus sermo est confidentes. opto autem, ut mihi Salomonis illud cōtingat, ut nihil imbecillitate mea proprium de deo cogitem uel dicam. Quum enim dicit, omnium hominū sum stultissimus, & prudentia hominis in me non est, non hoc ideo dicit quod insipientiam suam cognoscat: quo pacto enim hoc fieri posset, quum sapientiā præ cunctis rebus alijs à deo petierit, illamq; unà cum speculatione, necnon latitudine cordis sit consequutus, maris harena etiam numerosiorem & largiorem. Quomodo igitur uir tam sapiens, & tale donū assequutus, seipsum stultissimum uocat hominum? ideo nempe, quod nequaquam prudentiam habeat propriam, sed diuina & perfectiori sit instructus. Sed & Paulus, uiuo, inquit, iam non ego, sed uiuit in me Christus. Verū illud de se non tanquam

penitus mortuo dicit,sed quod meliorem quàm plures alij uitam uiuat,ac ui tam adeptus sit permanentem,& quæ nulla morte possit finiri. Patrem igi- tur & filium, & sanctum adoramus spiritum,proprietates quidem separan- tes,diuinitatemq; unientes,& nequaquam tria in unum cōtrahentes, ne Sa bellij morbo laboremus,nec in tria præter naturam existentia & aliena diui dentes,ne cum Ario deliremus. Quid enim necesse est tanq; ramum omni- no in aliam partem declinantem,ui in alteram deflectere, ac cum peruersio- ne peruersionem componere,& non ad medium dirigere,ac in terminis diui næ manere pietatis? Quum autem medietatem dico,ueritatem intelligo, ad quam solam recte est respiciendum.mala præterea contractio,quemadmo- dum & absurdior diuisio est euitanda, ne quum in unam subsistentiam uer- bum cōtrahatur,opus sit eos multimodæ deitatis nuda nobis relinquere no mina,qui eundem patrem & filium,& spiritū sanctum accipiunt, & qui non magis unū omnia,quàm nihil singula definiūt. definit enim illud esse quod est,si unum aliud exuperet & transcendat.neq; in tres diuersos & nequaquā consubstantiales ac discissos diuidimus, iuxta Arij recte appellatam insani- am,aut sine principatu,& inordinatos, & ut ita dicam,oppositos deos. hoc enim ad Iudaicam & uilem declinat humilitatem, si solum ingenito deitas asscribatur:illud autem in contrarium,malum tamen cadit æquale, tres sup- ponere principatus,& tres deos, quod quidem prædictis etiā est absurdius. Decet autem quosdam non ita amare patrem,ut & patrem esse tollant. cu- ius enim pater erit, si filij natura fuerit segregata, & cum creatione alienata? Neq; ita Christi amatores esse,ut non hoc obseruemus quod sit filius.cuius enim filius erit,si non ad causam referat patrem?neque patri principatus di- gnitatem tanquam patri & genitori. paruus enim & indignus esset princi- patus,si non diuinitatis causa existeret, quæ in filio & spiritu contemplatio- ne deprehenditur. Quādoquidem necesse est unum custodire deum,& tres fateri subsistentias siue tres personas, & unamquanq; cum sua proprietate. Custoditur autem iuxta sententiam meam unus deus, si filius & spiritus in unam referantur causam,non ut cōponantur,seu cōiungantur,ac per unum, & hunc deitatis,ut ita uocem,motum, necnon consilium ac existentiæ identi tatem. Tres uenerare subsistentias,nullam tamen intelligas coniunctionem, uel dissolutionis uel confusionis,ne totum dissoluatur, per ea per quæ unum illud ornatur, plus quàm bene habet. uenerare proprietates, patris quidem & sine principio, & cum principio intellecti & dicti, principij autē tanquam causæ,tanquam fontis, tanquam luminis æterni: filij autē sine principio qui- dem minime,principij uero uniuersorum.principiū uero quum dico, nequa- quam tempus interponito,neq; medium quippiam inter naturam generan tis & generati,ne diuidas naturam, quum male quid interposueris sempiter nis & coniunctis.si enim tempus filio est longęuius, illius scilicet primū cau- sa erit pater. & quomodo factor temporum sub tempus? quomodo autē &

Patrem uocat causam

ὑποστάσεις

Q 2 dominus

dominūs omnium, si à tempore comprehenditur, & illi subditur? igitur sine principio pater est, non enim aliunde aut ab ipso illi est esse. At filius, siquidem patrem tanquam causam accipis, non est sine principio, filij enim principium pater tanquam causa. Si autem à tempore principium intelligis, sine principio est: non enim à tempore principium habuit, temporum dominus. si autem ideo quia corpora tempori subijcis, dignum putas, ut & filius tempori subdatur, circundas etiam corpus ei qui corpore caret. Etsi quia ea quæ apud nos gignuntur aliquando non erant, inde genita sunt, propterea & filium cogis ex non existentibus ad esse peruenire, comparas incomparabilia, deum nempe & hominem, corpus & incorporeum. num igitur & patitur & dissoluetur, quoniā & corpora nostra? Tu igitur propter hoc uis ita generari deum, quia etiam corpora. ego autem propter hoc non ita, quoniam ita corpora. quorum enim esse non est simile, horum nec generare est simile, nisi & ut alia seruiant materijs, sicut patiens & tristitia affectus, uel esuriens & sitiens, & quæ sunt corporis, aut pariter utriusq; affectus. Cæterū intellectus tuus hæc nō capit, de deo enim sermo est: noli igitur generationem aliter q̃ diuinam accipere. uerum si generatur, inquis, quomodo generatur? responde & tu mihi, dialectice insuperabilis, si creatur quomodo creatur, ac inde à me interroga, quomodo generetur. affectio enim circa generationem, affectio & circa creationem. aut enim reformatio affectio non est, ac cura & cogniti illius comprehensim, in partes explanatio. tempus est circa generationem, in tempore & creata. locus est ibi, locus & illic: frustratio circa generationem, frustratio & circa creationem. hæc audiui quum uos per philosophiam disceptaretis, quæ enim mens sæpe descripsit, hæc manus non perfecit. Sed uerbo inquis uniuersum constitit, & proposito: ipse enim dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Quū igitur dicis, uerbo dei omnia creata esse, non humanam creationem introducis: nemo enim ex nobis uerbo facit ea quæ sunt facienda. nihil enim nobis sublimius esset & liberius, si dicēdo opera adimpleri possent. Quod autem deus uerbo creat creanda, non id humana facit creatione: aut igitur ostende quod uerbo homo quoq; facit, aut suscipe quod deus non ut homo creat. Si enim uelle suo ciuitatem designauerit, ciuitas cōsistet: si filium facere uoluerit, filius factus erit. quod si aliud quoq; faciendum fieri uoluerit, statim uelle ad esse procedet. si autem nihil horum sequitur, uelle, dei autem uelle fabricatio est, aliter quidem homo fabricat, aliter quoq; omnium conditor deus. quomodo igitur creat? non humaniter, generationem autem cogit humaniter. tu quidem quum non esses postea fuisti, deinde genitus es, propterea non existentia in esse deducis. uel ut profundius loquar, forsitan neq; ipse ex nō existentibus deducis. quoniam & Leui inquit in patris adhuc lumbis erat, priusquàm in esse ueniret. nullus igitur offendatur uerbo quādoquidem filium nequaquam ita ex patre existere dico, tanquā in patre prius fuerit, ac post hoc in esse sit progressus. nihil enim

quod

quod prius imperfectum fuit, postea perfectum erit, quemadmodũ lex est motus nostri. & hæc quidem sunt tentantium, at illa eorum qui prompte omnibus quæ dicuntur astipulantur. Nos uero haudquaquam ita sentimus seu opinamur, sed pariter esse illum, qui sine principio est ingeneratum, semper autem erat, neq; enim unquam mens in non esse cadit: & filius erat genitus, ita, ut illi concurreret esse patris, generationiq; unigenitum, ex ipsoq; existeret, & non cum ipso, consilium principij. principij autem tanquam causæ, sæpius enim eundem circumuerto sermonem, quia crassitudinem tuam & mentis timeo materiale. Proinde si haud curiosus circa filij, siue generationem, siue subsistentiam, aut quomodocũq; dicere oportet, existis, uel si quis aliud quid magis his proprium cognoscit, uincat linguam meam quod intellectum est & cognitum. Quin neq; spiritus curiose scrutaueris processum. sufficit mihi audire, quod filius, quod ex patre, & quod hic sit pater, ille uero filius, & nihil in his curiose scrutor, ne in uocibus quæ penitus omnem elocutionem superant humanam, mihi accidat quod uisui, quum in radios dirigitur solares. Quantum enim quis plus & diligentius uidere uoluerit, tãto magis sensu læditur, & dum nimium cernere quærit etiam illo quod plus est priuatur, quũ res quæ uideri debet longe etiam uisum exuperet, si illam totam uidere uolueris, & non ita quemadmodum cernere est tutum. Audis generationem, quomodo autem sit, noli nimis curiose inquirere. Audis spiritũ procedere à patre, sed quomodo id fiat noli nimis anxie indagare. si autem in filij generatione & spiritus processione nimis curiosus esse uolueris, & ego de corporis & animæ tuæ cõmixtione exactius indagauero. Quomodo tu terra es & imago dei? quid est quod te mouet, aut id quod mouetur? quomodo illud idem mouet & mouetur? quomodo sensus in eodẽ manet, & quod externum est attrahitur? quomodo in te mens manet & generat sermonem, in alio intellectu? quomodo intellectus datur sermoni? & nondum de maioribus loquor, qualis est cœli reuolutio, quis motus stellarum, aut ordo seu mensura, uel coniunctio, siue separatio. qui nam termini maris, unde uentorum flatus, aut temporum conuersio, uel imbrium defluxus. si tu homo nullum horum cognoscis, cognosces forsitan quando deprehendes id quod est perfectum. uidebo enim inquit, cœlos opera digitorum tuorũ, tanquam sit suspicio quod ea quæ nũc uidentur nequaquam sint uera, sed ueritatis simulachra. si teipsum nõ cognoscis, & quisnam sit is qui de his disserit, si ea quorum sensus est testis haud capis, quomodo deum ex amussim qualis & quãtus sit scire suspicaris? quod quidem magni defectus indiciũ existit rationis. Cæterum si mihi obtemperaueris Theologo nequaquam audaci, hoc quidem cape, illud uero capere time. hoc dilige quod in te manet, illud autẽ in supernis remaneat thesauris. ciuiliter ascende, per puritatẽ fabrices, q̃d purũ est. uis theologus aliquãdo euadere, ac deitate dignus? leges serua, per mandata gradere. actio enim speculationis est fundamentum. ex corpore animę

ὁ νοῦς pater

laborem impende. Cęterum quis est ex hominibus, qui intantum attolli potest, ut ad Pauli mensuram pertingat? & tamen ille ait, se per speculum uidere & ænigma, ac tempus fore quum facie ad faciem esset uisurus. Quod si tu alijs in sermonibus es sapientior, omnino tamen deo es inferior. alijs forsan es prudentior, tantum uero à ueritate destitueris, quãtum esse tuum dei esse est inferius. promissionem habemus, aliquando nos cognituros, quemadmodum & cogniti sumus. Si nequaquam possibile est, ut hic perfectam rerum omnium cognitionem habeamus, honora id quod deficit. Proinde quid est quod speramus? regnũ fortassis dices cœlorũ. existimo autem nil aliud illud esse, quàm ut assequamur id quod est purissimum & perfectissimũ, at ex cunctis existentibus nihil est perfectius quàm cognitio dei. uerũ illud occupabimus, hoc autẽ anticipabimus, dũ adhuc sumus super terra. istud uero illic reponemus, quo laboris & studij nostri hanc habeamus fructificationẽ, ut totam trinitatis sanctę splendentiã, qualis sit & quãta, & quota, si ita dicere fas est percipiamus, in ipso Christo domino nostro, cui sit gloria in secula seculorum, Amen

DIVI GREGORII NAZIANZENI THEOLOGI ORATIO funebris in Athanasium Alexandriæ episcopum.

THANASIVM laudans uirtutẽ ipsam laudabo. hũc enim solum nominare, uirtutem ipsam est laudare, quoniam omnem uirtutem in se comprehendens habebat, seu ut rectius dicam, habet. deo enim uiuunt omnes qui secũdum deum uiuunt, etiam si hinc sint digressi: quemadmodum & Abraham, & Isaac, & Iacob audit, deus ille deus, tanquam non deus mortuorum sit, sed uiuentium. uirtutem uero laudans deum ipsum laudabo, à quo hominibus peruenit uirtus, ut ad ipsum propter cognationem splendoris deducamur, seu potius reducamur. Quum enim plura existant ac maxima, quæ non facile recenseri possunt, qualia sint & quàm magna, quæ ex deo habemus & habebimus, maximum est & clementissimum, quod ad ipsum inclinamur, & domestici eius sumus. quod enim sol est sensibus, hoc intelligentibus est deus. hic enim mundum illuminat uisibilem, ille uero inuisibilem. & hic quidem uisum corporalem illustrat, ille uero naturas intellectuales splendidas reddit. & quemadmodum hic uidentibus & uisibilibus, his quidem ut uideant, illis autem ut uideantur, uim subministrat, ipseq; inter uisibilia est pulcherrimus: ita & deus intelligentibus & intellectis, his quidem intelligere, illis uero ut intelligantur suppeditat, ac ipse inter intelligibilia est altissimus, in quo omne desiderium consistit, & super quem minime fertur. nil enim sublimius quid habet omnino desiderium, neq; mens sapientissima, & indagatrix seu curiosissima. hoc enim ex appetitiuis est nouissimum, & nondum in lucem editis totius contemplationis requies. Cuicunq; igitur cõtingit, ut per rationem & cõtemplationem materiam, & carnale hoc, siue nubem id, seu uelamen uocare oportet, segre-

gare

gare,ac deo coniungi,& puriſſimum lumen aſſequi ualeat,quantũm naturæ humanæ poſſibile eſt,beatus ille tam ob aſcenſionem quæ hic eſt, quàm diuinitatem ad quam aſpiramus. & quam ſapientiæ ſtudium tribuit rectum, & ſuper materialem dualitatem per unitatem, quæ in trinitate cognoſcitur aſcenſio. quicunq; igitur per copulationem deterior eſt effectus, ac adeo luto immerſus,ut nequaquam ad ueritatis radios aſpicere ualeat, nec ſuper inferna attolli,quũ ſit ex ſupernis creatus,& ad ſuperna uocatus, miſer ille mihi ob cæcitatem exiſtit, etiam ſi præſentibus bonis abundet, & tanto plus, quanto magis deluditur à copia, ac aliud quid bonum præ exiſtente bono eſſe credit,malæ opinionis fructum decerpens malum, ſiue in caligine damnanda,ſiue in igne uidendo,quem ſicut lucem non cognouit. Et hæc paucis ſint philoſophata,tam præſentibus,quàm antiquis.pauci enim qui dei ſunt, & ſi omnes illius ſint creaturæ,legislatoribus,ducibus,ſacerdotibus,prophetis,euangeliſtis,apoſtolis, paſtoribus, & doctoribus, ſupplemento ſpiritali, ac congregationi omni.inter omnes autem huic quem nunc laudandum ſuſcepimus.Quoſnam autem dico?Enoch illum,Noë,Abraham,Iſaac,duodecim patriarchas,Samuel,Dauid,Salomonem,quodamtenus Heliam,Heliſeum,eos qui ante captiuitatem,necnon qui poſtea fuere prophetas. præterea & nouiſſima illa ordine,prima autem ueritate,quę circa Chriſti fuere incarnationem,uel aſſumptionem,ante lumen lucernam,ante uerbum uocem, ante mediatorem mediantem.mediatorem inquam Teſtamenti noui & antiqui.Ioannem præcipue,diſcipulos Chriſti,eos qui poſt Chriſtũ populum uel purgarũt,aut per ſigna ſunt cogniti,ſeu per uerbum manifeſtati, ſiue per ſanguinem redditi perfecti.cum his Athanaſio eſt certamẽ, & ab aliquibus parũper ſuperatur,nonnullos etiã ſuperat,ſi hoc nõ nimis dictum eſt audacter:& hos quidẽ uerbis,alios uero operibus,quorundã manſuetudinẽ,aliorum uero zelũ,nõnullorũ pericula.& horũ quidẽ plura,aliorũ uero omnia eſt imitatus,ac aliud quid pulchritudinis ab alio ſumpſit: non ſecus ac ij qui formas cũ excellentia depingunt:& in ſolã animã ſuam deduxit,ac unã uirtutis ſpeciem ex omnibus diligenter collegit.eos enim qui ſermonibus pręſtabãt, operibus: qui uero operibus excellebãt,ſermonibus uicit.aut ſi uultis,ſermone eos, qui ſermone erãt celebres, operibus autẽ eos qui operibus fulgebant ſuperauit.eos uero qui in utriſq; his mediocriter ſe habebant,in altero ſupergrediebatur.illos autem qui in utroq; ſummi erant, ambobus præcurrebat. Proinde & ſi magnum uirtutis exemplum hoc fuerit,anticipantibus, nilominus ad laudem noſtri pertinet boni,quod ijs etiam qui poſt ipſum fuere reliquerit exemplum. Cæterũ omnia illius recenſere facta & admirari, longius fortaſſis foret quàm præſens ſermonis fert ſeries, ac potius ad hiſtoriam pertineret q̃ ad laudem.inter uota tamen mea eſt, ut illa aliquando deſcribere, ac poſteris uel inſtructionis,uel delectationis gratia tradere poſſim, quẽadmodũ & ille diuini Anthonij uitã conſcripſit,uitæ monaſticæ legislationem

narrationis structūra contentam. Proinde pauca illius ex multis recensebimus, & quæ nobis memoria tanquam notiora suppeditabit, quo desiderio uestro satisfaciamus, & festiuitati debitum suum persoluamus, plurima uero tanquam penes scientes obmittemus. Sanè haudquaquam sanctum aut tutum foret, impiorum uitas memoria honorare, eos uero qui pietate excelluerunt silentio præterire, idque in ciuitate quam uix multa etiam uirtutis exempla saluare possent, quæ in diuinis non secus ac in equorum cursibus & theatro ludere consueuit. Athanasius igitur statim in moribus diuinis ac disciplinis est nutritus, parumq; circularibus operam dedit artibus, ne illarum penitus ignarus esset, seu nesciret quas contemnendas esse censeret. haudquaquam enim sustinebat, ut animæ generosum & magnificum uanis exerceretur studijs, ne idem ei quod inexpertis accideret athletis, qui quum aërem sæpius uerberant quàm corpora, à certamine excidunt. in Testamento uero toto, tam nouo quàm ueteri, tantum se exercebat, quantum nec alius in uno. ditatus est igitur contemplatione, ditatusq; uitæ splendore, ita ut mirabiliter utraq; cōnecteret, ac aurea inde fieret cathena, multis haudquaquam nexibilis. In uita enim contemplationem pro duce habuit, in contemplationem autem uitæ sigillo est usus. initium enim sapientiæ timor domini, tanquam uinculum quoddam primum, & sapientia timorem supergrediens, ac in dilectionem ascendens, quæ inde nos dei amicos & pro seruis filios facit. Ita igitur educatus & eruditus, quemadmodum & nunc oporteret illos, qui populo sunt præfuturi, & qui magnum Christi corpus tractare debent, secundum magnum itaque dei consilium & prouidentiam, quæ à longe magnarum rerum subministrat occasiones, magno huic gradui addicitur, fitq; unus ex appropinquantibus deo, appropinquanti, ac statione sacra, necnon ordine dignus censetur. quumq; per omnem graduum transiret seriem, ut quæ interim acciderunt abscindam, populi illi concredita est præsidentia. hoc est dicere orbis uniuersi præfectura. nec referre possum utrum uirtutis præmium, aut ecclesiæ fontem, ac uitam, sacerdotium acceperit. oportebat enim quum illa ueritatis deficeret siti, ut Ismahelis olim instar potu reficeretur, aut tanquam Helias ex torrente exsiccato terræ refrigeraretur humiditate, & parumper adhuc spirans reuiuificaret, ac semen relinqueretur Israël ne fieremus sicut Sodoma, & euenirent nobis talia qualia Gomorrę: quarū prauitas est diuulgata, sed longe magis perditio illarum, utpote igne & sulphure submersarū. quapropter erectum est nobis cornu salutis, quū iam iaceremus, necnō lapis angularis excitatus est in tempore, qui nos tam sibi quàm nobis ipsis colligaret. siue ignis paruam & malam expurgans materiam, seu uentilabrū rusticanū, quod discernit quid sit ex dogmatis graue uel leue: uel gladius malitiæ radices exscindens. repperitq; uerbū auxiliatorem suum, ac spiritus deprehendit qui pro eo spiraret. Ita igitur & propter hæc suffragio populi uniuersi, non per cædes, seu tyrannice, sed spiritaliter & apostolice ad

De Constantinopoli loquitur

Corpus Christi

Marci

Marci eleuatur thronum, non minus pietatis quàm præsidentiæ successor. hæc enim multiphariam ab eo, illa uero confestim post illum inuenitur, quę & proprie relinquenda est successio. hoc enim concordiæ & throni est eiusdem, illud autem opinionis contrariæ, & throni diuersi. & hæc quidem nomen, illa uero ueritatem habet successionis, non enim cogens, sed coactus est successor. nec qui transgreditur, sed legitime proponitur. neq; qui contraria sentit, sed qui eiusdē fidei existit. nisi quis ita successorē dicere uelit, sicut ægritudinem sanitati, & lumini tenebras, & tranquillitati tempestatem, & defectum mentis intellectui. Postquàm autem ita præfectus esset, ita quoq; disposuit principatum: non enim thronum pariter accepit, quemadmodum ij, qui tyrannidem quādam aut hæreditatem præter opinionem sortiuntur, ac propter satietatem uiolenter egit. hæc enim degenerantiū & adulterinorum sunt sacerdotum, & qui professione sunt indigni, qui nihil ad sacerdotiū afferunt, neq; boni consequendi gratia laborarunt, nilominus tamen & discipulos se & doctores pietatis esse ostentant, & priusquàm purgentur purgant. heri sacrilegi, hodie sacerdotes: heri sacrorum expertes, hodie in sacris duces. ueteres in malitia, at tenues in pietate. quod quidem opus est charitatis humanæ, & nequaquam spiritus. qui quum omnia per uiolentiam sunt scrutati, tandem pietati etiam uim inferunt. quorum mores haudquaquā gradum indicant, sed gradus mores, quum multū ordo immutetur. qui pluribus pro peccatis proprijs, quàm populi indigent sacrificijs. & omnino in uno ex duobus delinquunt: aut quia quum uenia indigeant immoderate ueniam tribuant, tanquā malitia non sit rescindēda, sed docenda: aut principatus asperitate propria abscondant crimina. quorum neutrum ille fecit: sed operibus erat sublimis, prudentia uero humilis, uirtute quidem immutabilis, congressu uero admodum facilis, mansuetus, ira uacuus, compassibilis, sermone suauis, moribus uero suauior etiā, forma angelicus, magis tamen angelicus mente, increpando tranquillus, laudando doctus, ita ut neutrum ex bonis ijs immodestia læderetur, sed ut increpationem faceret paternam, laudem uero principalem: nec tenerum fractum, neq; rigidum austerum, sed hoc quidem mansuetudinem, illud autem sapientiam, ambo autem philosophiam. Sanè minimum sermonis propter morum indigebat probitatem. ij enim ad instructionem erant sufficientes: minimum quoque uirga propter sermonem, minus etiā incisione propter uirgam, mediocriter uerberantem. Sed cur uobis hominem depingo, quem Paulus depingere præoccupauit? & hoc in ijs quibus pontificem magnum cœlos ascendentem decantat. hucusq; enim mihi sermo erumpere audet, quoniā Christos esse nouerat, qui secundū Christum uiuerent. illud aūt in ijs quæ ad Timotheū scribens edocet, sermone effingens eum, qui Episcopæ sit pręponendus. Si enim legem tanq̃ regulā, ei, qui in his laudandus est adhibere uolueris, manifeste iustitiam cognosces. adeste igitur, ac mecum circa sermonem laboranti panegyrim celebrate, ac

Contra sacerdotes impios.

multa

multa obmittere uolenti, aliter tamen ab alio detento, nequaquam tamen id quod superat inuenienti, quemadmodum in corpore undiq; æquali & pulchro. quodcunq; enim mihi in mentem incidit, semper uidetur pulchrius, sibiq; uendicat sermonem. Quapropter adestote, ac mihi, ut bona illius enumerem, opem ferte, quicunque illorum laudatores estis ac testes, certamenq; inter uos certetis pulchrum, tam uiri quàm mulieres, adolescentes & uirgines, senes cum iunioribus, sacerdotes cum populo, solitarij & promiscui, qui simplicitatem amplexi estis & uirtutem, qui contemplatione excellitis & operatione. Et hic quidem laudet ieiunia & orationes, tanquam in homine, corpore carente, & experti materiæ. ille autem in uigilijs & psalmodijs resonantiam, & assiduitatem minime superabilem. alius subsidium indigentium, alius contra eminentiam deiectionem, aut circa humilitatem demissionem. uos uirgines pronubum, quæ sub iugo estis moderatorem. solitarij pennis præditum, promiscui legislatorem, simplices ductorem, contemplatores Theologum, delicati refrenatorem, ærumnosi consolatorem, senectus baculum, iuuentus instructionem, paupertas largitorem, abundantia dispensatorem. Videntur & mihi uiduæ præfectum talem laudare debere. necnon orphani patrem, ac inopes pauperum curatorem, hospitesq; hospitalem, & fratres fratrum amatorem, infirmi medicum, immo si uis, ægritudinem & medicamentum. Sani sanitatis custodem, omnes uero eum, qui factus est omnibus omnia, quo lucraretur omnes, aut quàmplurimos. hæc igitur quemadmodum dicebam alij admirentur & collaudent, quibus uel minima illius admirari uacat. quum autem parua dico, illum sibimet ipsi comparans dico, ac gesta eius cum gestis ipsius confero. siquidem nequaquam pro dignitate, gloria dignum glorificabitis, etiam si splendidissime id feceritis, propter gloriam quemadmodum audiuimus superabundantem. quoniam uel parua illius, alijs ad nominis sufficiunt claritatem, nobis autem (haud enim tolerabile est, ut obmisso sermone seruiamus minoribus) ad id quod præcipuum illius erat est conuertendum. Dei autem opus, de quo & sermo, ut aliquid magnificentia & anima illius dignum proferamus. Erat tempus quum nostra florerent ac bene se haberent, quando superuacuum illud & garrulum, necnon Theologiæ commentum, nequaquam introitum in diuinum habebat ouile, sed idem erat quod calculis ludere, uisum celeritate transpositionis fallentibus, aut coram spectatoribus omnipharijs, & effœminatis desaltare concentibus. de deo autem quid dicere, uel audire curiosum, sermonis uero syncerum & generosum pietas censebatur. Postquàm uero Sexti & Pyrones, ac linguæ opposita, tanquam morbus quidam uehemens, & mores mali in ecclesiam irruperunt, & nugæ eruditio esse uidebantur, & ut Actorum liber de Atheniensibus inquit, nullę rei alię uacamus, quàm dicere quid uel audire nouum, ó quis Hieremias nostram deploraret confusionem & excæcationem, qui solus calamitates rite lugere sciebat.

Sextus
Pyron

Arius

Arius rabiem hanc inchoauit nomine insanus, qui & ob linguæ intemperantiam pœnas morte, in locis dedit impuris. uoti non ęgritudinis opus factus, Iudæ ob similem uerbi proditionem sustinens crepationem. alij autem morbum suscipientes, artem struxere impietatis, ij nempe, qui ingenito diuinitatem asscribunt, quum interim non solum genitum, sed & procedentem à deitate exterminent, nominis tantummodo participatione trinitatē honorantes, aut hoc minus seruantes. Verum non ita beatus ille, quum homo esset dei, & tuba ingens ecclesiæ. sed sciebat quod tria cōtrahere in numerū unum impietatis esset, & innouationis Sabellij, qui primus diuinitatis excogitauit contractionem. tria uero diuidere naturis, incisionem præternaturalem esse diuinitatis. unicum igitur recte custodiebat, diuinitati enim: & tria pie docebat, proprietati enim: neq; unico confundebat, neq; tribus contrahebat, sed in terminis manebat pietatis, quo inclinationem in aliam partem & contrarietatem effugeret immoderatam. ac ideo primum in synodo illa Nicena, & prudentium numero, quos spiritus sanctus in unum collegit, quantum in ipso erat ægritudinem sedauit, nondum inter episcopos ordinatus, primus tamen ex conuenientibus ordinandus. nilominus tamen uirtute clarus erat & excellebat. deinde quum malum iam maligni turbine inualesceret, & plurima occuparet: hinc enim mihi dramata exordium sumunt, quibus paulo minus plena est terra, plenum & mare: plurimum circa ipsum bellum erat, tanquam generosum sermonis præfectum. siquidem potissimum in resistendo uersabatur pugna, aliudque aliunde affluebat molestum. impietas enim in malorum inuentione quàm ingeniosa existit, & admodum audax conatu. quo pacto enim hominibus parcerent? qui nec deitati parcunt. Cæterum congressus unus difficillimus fuit, affero enim aliquid & ipse ad drama istud. Sed charum me solum inhibet patriæ, non quæ progenuit, sed quam malitia elegit. hæc enim sacra est, & omnibus ob pietatem cognita. at illi indigni sunt ecclesia quæ eos generauit, audietis autem & in uinea spinas pullulare. sed & Iudas ex discipulis unus, proditor erat. Sunt igitur qui illi qui nomine meo appellatur causam dimittunt, qui ob doctrinæ amorem Alexandriæ tum degebat, ibique omnem assequutus fuerat dexteritatem, pariter inter filios honestissimus, & unus existens, cui ab Athanasio concrederentur maxima. rebellationem autem, ut aiunt, moliebatur patri & pręsidenti, eratq; drama aliorum, & manus Absolon sicut ferebatur cū ipsis. proinde si quis ex nobis de manu nouit, propter quā sanctus mendacio fuit infamatus, & mortuo uiuente, & exilio iniusto, scit quæ dico. sed & uolens illius obliuiscor. ita enim habeo in dubijs, ut ad humanitatē inclinari censeam oportere, & crimina potius dissimulare q̃ cōdemnare. malus enim cito cōtemnit bonū, at bonus haud facile malū. quod enim ad malitiā paratū nō est neq; ad suspicionē procliue existit. Cæterū hæc iā non sunt uerba, sed opera, neq; suspicio incōperta, sed fides prędicata. monstrū Capadocēse ex ultimis diebus

Arius

Sabellius

De Gregorio loquitur

Vide historiā ecclesiasticā

Georgius Capadox diebus excitatum, genis malignum, malignius mente, nec penitus liberum, sed permixtum, quemadmodum multos esse scimus. primo igitur mensæ alienæ seruus & placentis uendibilis, peritus omnia uentris gratia & facere & dicere: demum rebus se applicuit publicis, mirumq́; in modum fidem est cõsequutus, ita ut carnes suillę, quibus milites sustentant illi concrederentur: inde fidem fregit, ac uentri seruiuit. quumq́; solum corpus residuum ei maneret, audendum sibi esse censuit, aliamq́; ex alia permutans regionem & ciuitatem, quemadmodum solent fugitiui, demum communis ecclesiæ malo, tanquam plaga quædam Ægyptiaca, Alexandriam peruenit. ibi ab oberrando constitit, ac malitiam inchoauit. & erat inter reliqua nullius precij dignus, non sermonibus præditus liberalibus, nõ conuersatione urbanus, non forma reuerenti conspicuus, sed solum fictione inani personatus. prauitate uero & rerum confusione omnium ualidissimus. nostis enim & referre scitis omnes quæ contra sanctum innouauit. sæpius enim iusti in manus traduntur impiorum, non ut ab illis puniantur, sed ut isti glorificentur. & mali quidem in morte indecenti, sicut scriptum est: nilominus pij in tempore deridentur præsenti, donec dei occultatur bonitas, necnon collectiones magnæ, quæ utrisq́; postea sunt repositæ, quum & sermo, & opera, & cogitationes iusta dei expendentur statera, quum surrexerit ad iudicandum terram, uoluntatem coniungens & opera, denudaueritq́; penes ipsum signanda & saluanda. hæc tibi persuadeat Iob, & patiens, & loquens, qui homo erat uerax, irreprehensibilis, iustus, pius, & reliquis quæ de ipso referuntur præditus uirtutibus. tot autem ab tentatore percellitur aduersitatibus, ac ita crebris & abundantibus, ut licet multi multoties, omni æuo aduersitatibus fuerint conflictati, quidam etiam iuste afflicti, nullus tamen fuerit, qui illius supergressus sit calamitates. non solum enim substantiæ, possessionum, bonorum, ac numerosorum filiorum, necnõ ijs quæ cunctis hominibus sunt charissima, amissione ita plectitur, ut nec deplorationi propter malorum crebritatem relinqueretur locus: sed etiam plaga nouissima in corpore ipso immedicabiliter percutitur & ineffabiliter. accessit calamitati huic consolatio uxoris peruersa, quæ ultra corpus animam etiam affligere nitebatur. habebat autem & amicos præcipuos, consolatores malorum, ut ipse inquit, & nequaquam medicamentorum administratores. qui quidem afflictiones cernebant, sed illarum mysterium ignorabant. nequaquam enim plagam uirtutis experientiam, sed malitiæ exactionem esse censebant. nec solum censebant, sed nec illi grauiter exprobrare erubescebant: quum oportuisset, si etiam ob malitiam perpessus fuisset, ut uerborum cõsolatione dolorem sedassent. & tales quidem Iob fuere res primæ, quibus est conflictatus. uirtutis enim certamen erat & inuidiæ: huius quidem ut bonum quod illi resistebat superaret, illius autẽ ut omnia ferens immobilis permaneret. & huius quidem ut prosperaret malitiam eius qui exercebatur, per punitionem recte agentium: illius autem ut conseruaret

bonos

bonos, etiam si maioribus adhuc calamitatibus essent oppressi. quid autem ille, qui respondit per turbinem & nubem? qui tardus est ad puniendum, & uelox ad subueniendum, qui sortem iustorum haud penitus uirgæ dimittit peccatorum, ne iusti discant malitiam. terminat certamen, pugilemq; uictorem claro pronunciat præconio, ac plagæ detegit secretum. censes ne me inquit, aliud tibi respondisse, quàm ut demonstreris iustus? hoc uulnerum remedium, talis certaminis corona, ipsa tolerantiæ est retributio. nam reliqua forsitan parua sunt, tametsi quibusdam uideantur magna, & paruorum gratia dispensata, etiam si in duplo plus accipit quàm ei fuerat ablatum. Non igitur & hic quoq; mirum, si Georgius plus haberet Athanasio, sed longe mirabilius, si iustus non tentaretur tentationibus. neq; hoc mirum ualde, sed si flammæ pluribus essent contentæ. sic ille è pedibus est sublatus, exiliumq; pulcherrime digessit. sacris enim & diuinis per Ægyptum monasterijs seipsum obferens, illis tradidit hominibus, qui se à mundo seperarunt, & solitudinem amantes deo uiuunt, magis quàm cuncta alia quæ circumuertuntur corporibus. quidam enim penitus solitariam & incommixtam agunt uitam, solum cum semetipsis & deo loquentes, & unum hunc decorem scientes, quod in heremo esse cognoscuntur. alij autem dilectionis legem communione amant, solitarij pariter & mixti, alijs quidem hominibus mortui, necnon negocijs quæ in medio uersantur rotant ac rotantur, nosq; labilibus ludunt mutationibus, inuicem se decorantes, ac uirtutem assidua additione augentes. Cum ijs magnus ille est conuersatus, tanquam omnium aliorum mediator esset & conciliator, eum imitatus qui sanguine suo distantia redegit ad pacem: sicq; uitam solitariam cum communicatiua conciliauit, ostendens quod & sacerdotium philosophia existit, philosophiaq; sacrorum indiget disciplina: ita enim utraq; coaptauit, & in unum reduxit, tam actionem quietam, quàm quietem negociosam, ut persuaderet uitam monasticam morum potius cõstantia, quàm corporis insigniri secessione. quemadmodum & Dauid magnus negociosissimus erat, ille idemq; perquàm solitudinarius. si saltem illud, solitarius sum ego donec pertransiuero, magnum est, & ad sermonis demonstrationem fide dignum. ac ideo ij qui inter alios uirtute præualent, illius sententia plus superantur, quàm quantum alios uincunt. & quum pauca ad sacerdotij afferunt perfectionem, pro ijs plura ad philosophiæ utilitatem recipiunt. Proinde lex illis erat, quicquid illi uidebatur, & rursus quicquid non uidebatur antiquabatur. & Mosis tabulę illis erant dogmata eius, uenerátioq; maior, quàm sanctis debetur ab hominibus. Quin etiã quum quidam aduenissent, qui sanctum tanquam feram indagabant, nec inuenire poterant, licet undique illum quæsiuissent, nullius precij dignos censuere missos, sed collum ad enses protendebant, tanquam pro Christo periclitarent: ac pro illo extrema quæq; pati maximam philosophiæ partem esse censebant, multumq; longis ieiunijs, ac humi dormitationibus, necnon reliquis

afflictionibus,quibus illi semper oblectâtur,diuiniorem & sublimiorem arbitrabantur. Ille igitur in his erat,& Salomonis dictum illud sapiens laudabat,omni rei suum esse tempus. ac ideo parumper se occultabat, donec belli tempus effugeret,ac pax se cum ipso ostenderet regrediente, quod & paulo post accidit.at Georgius licet ingens solitudo impediret,per Ægyptum discurrebat,ac Syriam impietatis spoliabat potentia, necnon ortum quantum poterat scrutabatur,semper quod morbidum erat secum sumens, & leuioribus aut timidioribus adhærens.siquidem imperatorię conciliatus est simplicitati,ita enim leuitatem uoco,uenerans pietatem.etenim si uerũ dicere oportet,zelum iam habebat,sed non secundũ cognitionem. emercabatur autem præfectos,qui magis aurum quàm Christum amabant: abundabat enim, quũ ea quæ pauperibus debebâtur male expenderet: & ex illis potissimum effœminatores,ac inter uiros uirilitate carẽtes,& generis dubij,impietate tamen manifestos. quibus quum ea quæ ad mulieres pertinent sint concredita,nescio quo pacto Romanorum reges, quæ uirorum sunt illis committũt. His igitur maligni seruus uires acquisiuit, zizaniarum seminator,antichristi præcursor. etenim eloquentia eius, qui tum inter episcopos primarius erat, tanquam lingua est usus,si alicui eloquentem uocare lubet,eum, qui nõ tam impietatis est doctor,quã inimicus & contentiosus. nam nomen lubens suppresserim.ipse autem manus loco multitudini erat, ueritatemque inuertebat auro,quod per pietatem collectum,mali, impietatis faciunt instrumentum. ut igitur potẽtia illa penitus adimpleretur,primo quidem in sanctæ & egregiæ uirginis Theclæ Seleucia,postea etiam in urbe hac magna, synodus est congregata.unde effectum est, ut quum urbes illæ hucusq; inter pulcherrimas fuissent cognitæ, hanc ob causam inter ignominiosissimas habeantur. siue turris confusionis,quę pulchre linguas diuisit,quemadmodum & oportebat,nam mali gratia erat concordia:siue Caiphæ consessus,in quo damnatus est Christus:siue aliud quid tale conuentus ille est appellandus,qui omnia euertit & confudit.nam pium dogma & antiquum, ac trinitatis patrocinium dissoluit,iaciendo uallum,& machinationibus concutiendo cõsubstantialem.impietati autem fores reserauit,per scriptorũ medium, sub prætextu quidem uenerationis scripturæ,& usu nominum electorum, uere autẽ Arianismum introducens,sine scriptis.nam simile illud,secundum scripturas, simplicioribus illecebræ erant,impietatis contegentes hamum,aut imago ad omnes respiciens præsentes, non secus ac Cothurnus ille pedibus congruens ambobus,siue uniuscuiusq; auræ uentilabrum. potestatem capiens à prauitate nuper scripta, & contra ueritatem machinatione. sapientes enim facti sunt ad malefaciendum,at bonum facere ignorauerunt. hinc subdola hæreticorum damnatio,quos sermone quidem declarabant,quo conatus eorum uerisimilis esse uideretur:opere uero ad ulteriora perducebant, impietatem nequaquam moderate,sed syngrapham incessanter criminantes. hinc iudices sa-

De eunuchis loquitur

Eusebium taxat

Constantinopoli

ces sa-

ces sacrorum prophani, & mixtura noua, facies publica, & mystica proble-mata. necnon iniqua uitæ scrutatio, ac sycophantæ mercede conducti, iudi-ciaque ob uerba etiam prolata. unde quidam iniuste à thronis sunt extru-si, alij uero eorum loco introducti, & impietatis chirographa, tanquam aliud quid necessarium exacta, ac atramentum in promptu, & sycophantes iuxta. talia plurimi è nobis aliâs etiam inuicti pertulere, non quod intellectu caderent, sed scriptis seducerentur, & malis per utraq; in unum peruenirent, fumiqúe si non ignis participes fierent, ob quæ sæpius sum collachrymatus, quum confusionem cernerem, tum uigentem, & recti uerbi persequutionem à uerbi præsidibus, nunc exurgentem. præsenti enim tempore pastores fa-cti sunt insipientes, secundum quod scriptum est, Et pastores multi deuasta runt uineam meam. confuderunt partem desiderabilem, ecclesiam dei dico, multo sudore & labore, tam ante quàm post Christum congregatam, sed & magnis dei pro nobis passionibus ipsis roboratam: exceptis admodum paucis, qui propter paruitatem fuere despecti, uel per uirtutem resistere au-si. quos oportebat ut pro semine & radice relinquerentur Israël, quo iterum reflorescerct, & spiritus uiuificaretur affluentia. omnes se tempori adapta-runt, tantum inter se contendentes, ut quidam antea, quidam uero postea paterentur. & ut nonnulli propugnatores ac præsides fierent impietatis, alij autem in secundo constituerentur ordine, uel timore perculsi, aut pro-prij commodi gratia seruientes, seu adulatione inescati, siue ignorantia dece-pti, quod erat modestissimum, si saltem hoc ad excusationem satis est illis, quibus populi concredita est cura. quemadmodum enim leonum & anima-lium reliquorum motus non sunt idem, neque uirorum & mulierum, senio-rum & iuniorum, sed non parum inter genera interest ac ætates, ita euenit & inter subditos & imperantes. fortassis enim popularibus qui talibus ob-noxij sunt passionibus ignoscimus, illis enim sæpius saluti est quod sint in-experti. doctori autem, qui aliorum ignorantias emendat, quomodo hoc concedemus? si saltem non est falso nomine præditus. quomodo enim non absurdum est? Romanorum legem nemini ignotam esse debere, etiam si admodum rusticanus sit & imperitus. nec legem subuenire ijs, qui per igno-rantiam delinquunt. Salutis autem ductoribus salutis ignota esse principia, etiam si contingat in alijs eos simpliciores esse, & intellectu non adeo pro-fundo. sed esto, detur uenia ijs qui per ignorantiam sequuntur, quid dices de alijs, qui industriam sibi uendicant? ob quas inquam causas præstantio-res accusant, & pietatis scenam ut plurimum ludunt, tanquam apparuerit quid quod sit reprehendendum & exorbitant. Quin & scripturam audio dicentem, semel commotum esse cœlum & terram, tanquam passi sint hoc & antea: quæ ut arbitror, ita insignes rerum ostendit innouationes, & no-uissimum terræmotum, si Paulo credimus dicenti, nil aliud fore, quàm se-cundam Christi præsentiam, & uniuersi huius transmutationem & transpo

 sitionem

sitionem, in immobile & tranquillum. at temporis præsentis motum hunc nullo priorum arbitror esse minorem, per quem quidem à nobis mouetur quantum est philosophicum, & deo acceptum, & priusquàm tempus sit eorum, qui in cœlestibus agunt. qui quum in reliquis sint pacifici ac modesti, hoc nequaquam æque ferent, ut deus propter quietem prodatur, sed & hic admodum bellicosi sunt & inexpugnabiles. talis enim est zeli feruor, ac citius minus decenter contra mouerentur, quàm id quod decens est destituerent. sed & populi pars non minima unà abrumpitur, alitum instar, sturnatim se aggregans, ac ne nunc quidem desinit assistere. Et hæc sunt quæ Athanasius egit, quandiu ecclesiam tanquam columna sustentauit, & quæ postea quàm improborum calumnijs cessit. quemadmodum enim ij, qui præsidium aliquod forte capere intendunt, quum cernunt id aditu & captu difficile esse, ad artem se conuertunt. & quid inde? pecunijs aut dolo præfectum subtrahunt præsidij, ac ita iam præsidium sine ullo occupant labore: aut si mauis quemadmodum ij, qui Sampsoni insidiabātur, comam prius in qua habebat fortitudinem detondebant, inde iudicem manibus capiebant, postea illi quantum uolebāt illudebant, priusquàm uiri fortitudo resistere posset: ita & contra nos alienigenæ potentiam nostram è pedibus sustulerunt, ac gloriam ecclesiæ abraserunt, & sic demum in impietatis & rebus & doctrinis delitiose egerunt. Interea deo inuisi pastoris fautor & protector, uitam cum morte mutauit, malum caput, regno non malo imponens, quod & inutile, ut ferūt, in nouissima spiritus exhalatione cognouit. nam unusquisque aptus rerum suarum iudex existit, propter iudicium quod illic est. tria igitur mala & quæ regno eius indigna essent sibi accidisse dixit, & generi cædem, & apostatæ liberationem, & fidei innouationem, ac cum uoce hac discessit. rursus igitur ueritatis sermo potestatem accepit, ac qui ui oppressi fuerant loquendi libertatem receperunt, quum zelus acueret iram. quod quidem Alexandrino accidit populo, admodum contra uiolentos concitato. nam quum nequaquam uiri tolerare possent immodestiam, noua morte, improbitatem, nouaque iniuria mortem infamarunt. scitis camelum illum, & nouum onus, sublimitatemque nouam, ac circuitum primum, & ut arbitror, solum: quæ cuncta præsentibus quoque uiolatoribus minantur. postquàm autem iniustitiæ tempestas uiolenta, pietatis interfector, maligni præcursor, tales pœnas dedit, quas nec ego laudare possum: siquidem nō quæ illum pati, sed quæ nos facere decuisset considerare oportet: dedit tamen, quum ira populi uniuersi, ac impetus in illum grassaretur, regressus est athleta ex peregrinatione pulchra. ita enim fugam illius propter trinitatem & cum trinitate uoco. adeo autem beniuole exceptus est ab urbanis, & quasi ab Ægypto uniuerso, ut undique & ad omnem concurreretur locum altiorem, quo nonnulli Athanasij uoce solum, alij autem forma satiarentur. quidam autem, quemadmodum & de apostolis audimus, ut umbra solum & noua corporis san-

Constantius

Galli

Iuliani

Georgij mors

ctifica-

ctificarentur forma:ita ut licet multis,multoties,à multis omni iam tempore facti sint honores & occursus, non tantum principibus publice & sacerdotibus, sed & priuatis illustrioribus, nulli tamen humaniores recenseri possint & splendidiores. nisi quis Athanasium ipsum cum his uelit comparare, & honorem qui ei in priori exhibitus est ingressu, quum ad eosdem & ex eadem regressus esset fuga. sed & talis de honore illo dicitur sermo. referatur enim etiam si uideatur superuacuus, tanquam condimentum sermonis, & flos redolens. quidam præfectus post illum ingressus est introitum, noster hic erat capadox, & ex potissimis. Philagrium illum sat scio nostis, & amorem quo illum homines prosequūtur, plus quàm ullum alium, honoremq; iuxta amorem,ut paucis uerbis illum planè cognitum reddam.cui & gubernatio, & legatio ciuitatis imperatoris suffragio iterum delata fuerat. ex huius igitur comitibus quidam, cui populi multitudo infinita apparebat, & quam tanquam pelagi uastitatem nec oculis comprehendere poterat: ad quendam familiarem & amicum suum dixit, quemadmodū in talibus euenire solet:dic mihi optime,num prius tantam populi uideris multitudinem, & tam alacriter ad unius honorem effusam. quumq; iuuenis negaret, adderetq; sibi uideri nec Constantium ipsum talem consequutum esse, tanquam mentione regis magnitudinem honoris ostendere uellet, blande ille & suauiter ridens,inquit, quid hoc tanquam magnum & mirandum dicis? uix ut arbitror,Athanasius magnus ita introduci posset:sed & ad sermonis confirmationem iuramentum quoddam solitum addidit.id autem sermo eius uolebat,quod & uobis constare arbitror, ut is quem nūc laudamus regi etiam ipsi anteferretur.tanta apud omnes uiri erat ueneratio,tantusqúe stupor introitus memorandi.per genera enim & ætates,necnon artificia,homines diuisi erant.solet enim se ciuitas illa potissimum ita instruere, quum alicui honorem exhibet publicum. uerum quo pacto spectaculum illud ingens sermone explicare potero? fluuius erat unus, quem poëta quispiam auro fluentem, seu spiciferum nominare posset, per diurnum spacium, ac plus etiam à ciuitate,uice uersa per terram labens. permittite ut me paulisper narratione oblectem, illic enim uersor, nec facile à festiuitate illa sermonem abducere queo. Athanasium uero pullus gestabat, & ne me socordiæ arguatis, tanquam pullus ferè ille,Iesum meum.Siue populus fuerit gentilis,quem benefactis ascendit, ignorantiæ uinculis solutum: siue aliud quid sermo ostendere uelit:ramiq; ipsum suscipiebant, ac uestis floridæ & uariæ substratio,quæ sub & super illum expandebatur, quum solum ignominia afficeretur sublime,& quod simile non haberet,imago inquam, & ipsa aduentus Christi,ac præclamantes & præsultantes. nec solum puerorum turba collaudabat, sed omnis lingua concordans,& discordans inter se uincere contendebat: ut interim dicere obmittam, populi uniuersi plausum, ac effusionem unguentorum,necnon peruigilium,& totam ciuitatem luminibus resplendentem, pu-

Alexandriæ

blicaque ac conuiuia priuata, & cuncta alia, quibus ciuitates lætitiam ostendere consueuerunt, quæ tum abundanter & præter mediocritatem in gratiam eius sunt impensa, ac ita & cum panegyri tali, admirandus ille ciuitatem suam recepit. uiuebat igitur quemadmodum populi decet præfectos, docebat autem non ut uiuebat, nec decertabat quemadmodum docebat. ac ideo minus quàm ij qui ob sermonem aliquem decertabant periclitabatur. quum uero decertabat, plus honorabatur. sed nunquid illum ingressus quicquam post ingressum pudefecit? nequaquam, sed omnia inter se ita habebant, quemadmodum in lyra una, & harmonia eadem, uita, sermo, certamina, pericula quæ in regressione & quæ post regressionem pertulit. postquàm enim ecclesiam adeptus est, nequaquam ei accidit quemadmodum ijs, qui ob iram sunt excæcati: illi enim in quod incidunt, illud primum urgent & plectunt, etiam si aliqualiter uenia dignum existat, quum superet ira. sed præcipue tempus illud, ad bonæ famæ existimationem sibi deseruire censebat. quoniam id quod male patitur, semper est modestius, quod uero retribuendi potestatem habet incontinentius. nam adeo mansuete & mite res illorum, qui ipsum offenderant tractabat, ut nec illis ipsis, si hoc dicere est possibile, uiri reditus esset iniucundus. Purgauit enim templum dei à cauponantibus deum, & uendentibus Christum, ut in hoc imitaretur Christum, præterquàm quod non placuit flagellum, sed sermonis persuasione id perfecit. quod uero dissidebat, tam inter se, quàm cum semetipso conciliauit, nullo indigens adiutore. dissoluit autem ijs, qui iniuria affecti erant, tyrannides, nullum discrimen faciens inter eos qui partis suæ fuerant, uel contrariæ. suscitauitque uerbum quod ceciderat. rursusque trinitas audax facta est loquendo, constituta super candelabrum, ac splendido unius deitatis lumine in animabus coruscauit omnium. & rursus orbi leges tulit, ad seque omnem conuertit cogitationem. hos quidem iubens, illos uero uocans. sed & quosdam qui non uocati accedebant sapienter instruens. omnibus autem legem unam proposuit, uelle. illud enim solum ad manuductionem melioris sufficit. & ut summatim dicam, duorum lapidum naturas imitabatur laudabilium. factus enim est percutientibus adamas, diffidentibus uero magnes, qui ui naturæ ineffabili attrahit ferrum, & quod firmissimum est inter materias edomat. uerum hæc inuidia nequaquam permittere debebat, nec cernere, ut ecclesia rursus ad eandem gloriam eandemque resurgeret sanitatem, ac cito quod distabat, quemadmodum in corpore cicatricem duceret, & ideo suscitauit illi regem, qui à seipso deficeret, & sibi ipsi improbitate par esset. solo tempore destitutum. qui primus ex Christianis regibus contra Christum insaniuit, ac Basiliscum impietatis quem occulte in se ipso parturiebat, abunde peperit, postquàm tempus adeptus est, ac Cæsar designatus. malus contra illum qui ei regnum crediderat factus. peior uero contra deum, qui eum saluauerat. persequutionem enim excogitauit inhuma-

Iulianum (margin, beside "probitate par esset")

inhumanissimam, ultra omnes quæ unquam fuerant. siquidem tyrannidi admiscuit persuasionem: patientibus enim inuidit, & honori qui debetur decertantibus, ac dubium reddidit certamen uirile, sermonum uersutias & nexus ad mores transferens. seu ut uerius dicatur, à moribus illis operam impendens, dum spiritum malignum, qui in eo habitabat artis imitatur uarietate. Ille igitur rem paruam esse censebat, uniuersum Christianorum euertere genus. magnam autem, ut Athanasium superaret, necnō uim quam is habebat in sermonibus. neminem enim uidebat machinationibus contra nos suis plus quàm uirum illum obuiare & resistere, quum assidue Christianorum exinanitio, prudentia illius gentili suppleretur additione. quod quidem admodum mirabile erat. hęc quum grauis ille cerneret ueterator & persequutor, non ultra in fictione perstitit, necnon illiberalitate sophistica, sed improbitatem detexit, ac uirum palàm è ciuitate in exilium pepulit. quum enim generosus ille in tribus uicisset certaminibus, oportebat ut nouissimum quoque, & liberationem assequeretur. uerum parum in medio fuit. quum iustitia execrandum illum Persis, ut ibi iudicaretur, tradidit. quæ & regem contentiosum remisit, mortuumq; illinc sine misericordia reduxit. & ut ego à quodam audiui, neque sepulchro conditum, sed à terra propter ipsum commota absorptum & concrematum. præludium, ut arbitror, supplicij quod illic est. Surrexit autem rex alius, nequaquam facie impudens quem admodum prædictus, nec qui Israël malis premeret operibus & præceptis, sed ualde pius & mansuetus, qui ut optimum sibi regni iaceret fundamentum, & à laudabili legislatione unde oportet inciperet, episcopos ab exilio reuocauit, necnon alios omnes, & ante omnes eum qui uirtute superabat omnes, & qui manifeste pro pietate decertauerat. Sed & fidei nostræ ueritatem perquisiuit, à multis distractam & confusam, ac in multas opiniones diuisam, quo orbis uniuersus, si possibile esset in concordiam redigeretur, ac in unum spiritus ueniret cooperatione. sin minus, ut ipse saltem optimam sequeretur, & illi robur conferret, rursusqúe ab illa reciperet. admodum sublimiter & magnifice de maximis cogitans. unde præcipue uiri patuit puritas, & fidei in Christum firmitudo. quum enim ex omnibus alijs, qui sicut & nos, uerbum in triplicitatem distribuunt, multi sunt, qui circa filium ægrotant, plures uero circa spiritum sanctum, pauci autem qui circa utraque hæc recte sentiant: primus & solus, aut admodum cum paucis, pro ueritate audaciam induit. adeo manifeste & palàm, ut trium, unam deitatem & essentiam, in scriptis confiteretur. & qui prius multo patrum numero gratificatus fuerat de filio, id postea ipse inspiratus de spiritu fecit sancto: donumq; regium ac rege præstitit dignum, pietatem nempe scriptam, contra innouationem non scriptam: quo rex cum rege, ac sermo cūm sermone, necnon litera decertaret cum litera. hanc confessionem uidentur mihi uenerari tam ij, qui uersus occasum, quàm qui uersus ortum degunt. & hi quidem pietatem

Iouianus

ad intellectum usque deducunt, si quid ipsis dicentibus est credendum. ultra autem non producunt tanquam fœtum mortuum, qui in matris occumbit utero. illi autem parumper succendunt, tanquam scintillam ac si expurgant tempus, aut ex orthodoxis feruentiores, cuius partis ego sum. nõ enim plus audeo gloriari, quum haud amplius meam dispensem timiditatem, quemadmodum intellectum marcidiorum. satis enim dispensabimus, si nequaquam alienum assumamus, & quod nostrum est corrumpamus. quod quidem malorum est dispensatorum: sed ut usuram in lucem deducam, & cum omni nutriam studio, ac omniũ exponam oculis semper perfectam. Proinde ex operibus eius minus hoc admiratione dignum existit. qui enim opere pro ueritate periclitatur, quid mirum si literis illam quoque confitetur. hoc uero ex uiri gestis præcipue admirari cogor, ac damnũ esset si taceretur propter tempus, in quo admodum multę pullulant dissensiones, ac ideo id prædictis addidero. siquidẽ actio illa ijs, etiam qui nũc uiuunt instructio erit, si respexerimus illac. quemadmodum enim quum aqua quædam interciditur, nõ solum tantum quantum manus reliquit hauriens, sed & quantum manu continet per digitos effluit: ita & in rebus nostris nõ solum quantum impium est discinditur, sed & id quod magis pium existit dilaceratur. non tantũ in rebus paruis & neglectu dignis, id enim minus graue esset, sed iam circa ea uerba quæ in sententiam ferunt eandem. quum enim una essentia, & tres substãtiæ, pie à nobis dicantur, illud enim diuinitatis naturã ostendit, hoc autem proprietates trium, quæ etiam apud Italos pariter agnoscuntur, licet ob linguæ penes eos angustiam, & nominum inopiam, substantiam nequaquam diuidere possint ab essentia, ac ideo personas introducũt, ne tres essentias suscipiãt. quid fit? ualde ridendũ quidpiam, uel potius miserandum ob soni in loquendo angustiam, fidei subesse uisa est differentia. hinc postea Sabellismus tribus excogitatus est personis, & Arianismus substantijs tribus, contentionis figmenta. postea quid? quum semper paruum aliquid quod offendat adijciatur, idque contentio triste reddit, periculum imminet, ne unà cum syllabis abscindantur etiam termini. hæc igitur beatus ille uidens & audiens, ac tanquam uere homo dei, & magnus animarum dispensator, absurdam illam & adeo irrationalem uerbi incisionem, nequaquam negligi oportere censens, hoc à seipso remedium attulit morbo. & quomodo hoc facit? utranque aduocat partem admodum mansuete & humaniter, mentemque dictorum diligenter est scrutatus. postquàm uero unà sentire repperit, & in nullo circa sermonem differre, nomina concessit, rebus pacificauit. hoc longis laboribus & sermonibus quos omnes iam literis celebrant cõducibilius existit, quibus & contentionis quid adnectitur, & propter hoc forsitan circa sermonem quid innouatur. hoc multis uigilijs & in terra dormitationibus est honorabilius, quorum lucrum ad recte acta usque procedit. hoc autem decantatis exilijs & fugis uiri dignum existit, pro quibus enim illa pati elegit, ijs etiã post passionem

nem operam impendit,quod & in alijs faciens peregit. illos enim laudabat, hos uero mediocriter percutiebat.& horum quidē ſegniciem ſuſcitabat,alio/ rum autem feruorem cohibebat,& his ne aberrarēt prouidebat,alios autem aberrantes emendare ſtudebat,moribus ſimplex, multiſcius gubernatione, ſapiens ſermone,ſapientior intellectu,humilis humilioribus, excelſior ſubli/ mioribus,amicabilis,hoſpitalis, ſuplex, mala arcens,omnia unus uere, quæ gentilium filij diuerſa deis ſuis celebrando attribuunt.addo & iugale,ac uir/ gineum,necnon pacificum,cōciliatiuumq́;,& præmiſſiuum eorum, qui hinc feſtinant,& quæ mihi nomenclatura aut uiri ſuppeditat uirtus, ubiq; corra/ dere uolenti. Quum igitur ita docens & edoctus uiueret, ut uita eius & mo/ res definitio eſſent Epiſcopæ, dogmata uero rectæ opinionis norma, qua/ lem pietatis retulit mercedem? nam nec illud præterire decet.in ſenectute bo na uitam finiuit, additusq́; eſt patribus ſuis patriarchis & prophetis, nec/ non apoſtolis & martyribus,qui pro ueritate decertarunt.Et ut breuiter epi/ taphium quoque adijciam, egreſſionis honorem maiori honorate ſumptu, quàm ingreſſionis. ſiquidem multas mouens lachrymas, maiorem quàm quæ cerni poſſit circa eum gloriam omnium infundam mentibus. Cæte/ rum ó amicum & ſacrum caput, quod & ſermonis & ſilentij menſuram, in/ ter reliqua tua bona,excellenter honoraſti, hic nobis ſermonem ſiſte. qui ſi ueritate fuit minor, non tamen uiribus meis inferior: tu autem è ſupernis propitius nos reſpice, & populum hunc ſanctum dirige, trinitatis ſanctæ adoratorem,quæ in patre & filio & ſancto ueneratur ſpiritu, contemplatio/ neq; comprehenditur,& nos in pace quidem foue, & compaſce: in certami/ ne autem dirige & ſuſcipe, & cum te ipſo ſtatue, & ijs qui tales ſunt ut tu, etiam ſi magna ſit petitio.in ipſo Chriſto domino noſtro,cui omnis gloria, honor,potentia in ſecula,Amen.

DIVI GREGORII NAZIANZENI THEOLOGI IN CYPRIANVM ORATIO

PARVM defuit quin Cyprianus nos effugiſſet,ó iactu ram grauem, idq́ue uos tolerare oportuiſſet, quibus uir hic præ cunctis alijs admodum mirabilis exiſtit, quem & annuis feſtiuitatibus honoratis & diebus. Cypria/ nus, inquam, cuius etiam ab obliuioſis in alijs memi/ niſſe neceſſarium foret, ſi ſaltem optimorum præcipue memoria eſt habenda, & quorum recordatio ſancta pariter eſt & utilis. uerum cum uſura debitum reddemus, dummodo adeo abundantes ui/ deamur, & non penitus indigi ſimus & pauperes, tametſi ualde paupe/ res exiſtamus. ſed ſcio, quod nobis ob procraſtinationem & inopiam par/ cetis. quumq́ue uir ille in omnibus magnanimis fuerit & philoſophus, uel ſolum ideo gratias agemus, quod haudquaquam nos effugerit: gratias au/ tem agemus, quoniam id dignum eſt. exordiendum autem tanquam ob

bonum

bonum uestrum reuertamur, ac pulchras dei mensuras, qui omnia pondere & mensura definit & dirigit, ex quiete ad sermonem, ex martyris amatore ad martyres, ex remissione corporali ad conuiuium spiritale. Proinde desiderauimus uos ô filij, à uobisque desiderabamur, id enim credo. uidete patris beniuolentiam, quod mihi accidit dico, quod uero uobis testor: tantisperq́ inter nos seiuncti fuimus, donec absentia desiderium cognoscceremus, & illius sumeremus experimentum. quemadmodum pictores tabulas, iterum sumus regressi. Quàm magnum memoriæ incentiuum est consuetudo, etiam perbreuis ijs qui moribus prędíti sunt gratiosis, ac dei clementiam imitantur. Et quur, quum Christi simus discipuli, qui se propter nos ad serui usque formam exinaniuit, ac quum peregrini rerum essemus cœlestium ad seipsum congregauit, inuicem amplecti haud deberemus & fouere: spiritusq́ unitatem in uitæ custodire uinculo: quæ legis ac prophetarum caput existit. Proinde unicum beneficentiæ ac primum hoc est, ut ocyssime in mutuos ruamus amplexus, nequaquam enim dilationem fert zelus, ac ijs qui desiderio laborant tota uita dies est unicus. Secundum autem quod & maximum est, ne post festum demum curramus, aut martyrum priuemur celebritate, necnon delitijs & refrigerijs quæ inde nobis proueniunt. Ego enim inter alia planè me segniorem esse fateor, & omne desiderium deposui, postquàm me addixi Christo. nec quicquam eorum me attollit quæ alijs iucunda sunt & appetuntur. non diuitiæ deorsum trahentes & rotantes, non uoluptates uentris, ac satietas iniuriæ parens: non uestitus mollis circumfluens, non gemmarum gratia splendens, non auditus præstigians, non olfactus effœminans, non populi & theatri plausus insaniens, quos iam pridem appetentibus reliquimus: non quæcunque gustus nostri primi, ob quem perijmus, sunt fœtus: sed & magnam eorum ignauiam esse scio, qui his se uincere, ac animæ generositatem uilibus his corrumpi sinunt, rebusq́ fugitiuis non secus ac stabilibus adhibent mentem. at ego in re hac admodum insatiabilis sum, illamqúe amplector, & affectum hunc meum magnifacio, ut martyrum oblecter honoribus, ac certantium exultem sanguine. aliorum sint certamina & uictoriæ, mihi autem curæ sunt coronæ. adeo gloriam illam præripio, adeoqúe recta facta mihi domestica facio. Proinde omnibus martyribus festiuitates sunt peragendæ, omnibusqúe prompte & lingua, & auditus, & intellectus aperiendus, tam illis qui aliquid de istis dicunt, quàm qui audiunt, omniaqúe minora quàm illorum putanda sunt certamina. Ita enim res se habet, quod quum multa sint quæ nos ad meliora producunt, ac multa quæ ad uirtutem erudiunt, uerbum, lex, prophetæ, apostoli, Christi passiones ipsæ, martyris primi qui in crucem ascendit, ac me secum deduxit, ut peccatum meum illic affigeret, de serpente triumpharet, lignum sanctificaret, uoluptatem superaret, Adam rursus saluaret, imaginem ruinam minantem reuocaret: inter tanta tamen &

talia

talia, non minus nos martyres instruunt, quum holocasta sint rationalia, sacrificia perfecta, oblationes acceptæ, ueritatis præconia, mendacij infamatio, legis spiritaliter intellectæ adimpletio, erroris dissolutio, malitiæ persequutio, peccati submersio, mundi expurgatio. Tuum autem Cypriane nomen & opera plus mihi quàm martyrum aliorum sunt uenerabilia. siquidem nulla inuidia erga martyres instigat, mirabiliterqúe à uirtute tua superor, ac memoria releuor, & tanquam numine afflatus, uoluptate corripior, ac modo quodam martyrij particeps fio, certaminiq́ꝫ communico, & totus ad te transmigro. forte propter sermonum domesticitatem, quibus tantum alios superas, quantum ea quæ naturæ sunt rationalis bruta. Cooperatur autem, haud scio quo nam modo, amor inter conuenientes, non minus in rebus alijs, quàm inter sanguine iunctos, forte etiam propter mutationem ingentem & admirandam, quæ sermone etiam & exemplo melior existit. quoniam sol diu nubibus obtectus lætius splendet. sed & uer post hyemis tristitiam est acceptius, iucundior & tranquillitas blanda ac mare quietum post seditiones uentorum & perturbationem aquarum litoribus alludens. hic Cyprianus ó uiri, quo uos qui nostis iucundiores reddamini ob memoriam, qui uero ignoratis id quod pulcherrimum est ex nostris discatis narrationibus, necnon communem gloriam Christianorum. Hic inquam, ingens olim Carthaginis nomen, nunc autem orbis uniuersi, diuitijs clarus, potentia conspicuus, genere cognitus. magnum enim nobilitatis indicium, quod in senatu clarissimus erat & præcipuus, flos iuuentutis, naturæ statua, eloquentiæ princeps, tam illius quæ ad philosophiam, quàm quæ ad aliam spectat doctrinam, idq́ꝫ in quamcunque uolueris partem, ita ut non minus in unoquoque uarietas quàm subtilitas admirationi existeret. seu potius in singulis, doctrinæ uniuersæ excellentia summa. uel ut manifestius distinguam, alios quidem uarietate, nonnullos uero sublimitate, quosdam etiam utroque, omnes autem omnibus superabat. Sermonum equidem, sermones sunt testes, quos multos ille & præclaros nobis suppeditauit, postquàm dei clementia, qui omnia facit, & in melius disponit, studia ad meliora transtulit, rationeqúe rationis defectum effugit. ad ea uero quæ sequuntur, haud scio quo pacto sermone uti, aut qualis fieri debeam. quomodo enim, non longum extenderem sermonem, illumq́ꝫ penitus intempestiuum? si omnia Cypriani gesta recensere uellem. quomodo autem non magnopere præsentes offenderem? si de his reticerem. ut igitur per uiam mediam inter tempus & audientium desiderium incedam, ita mihi faciendum esse uidetur, ut alia quidem scientibus relinquam, quo ignorantes doceant, si saltem sunt quidam, ut utrinque pariter, tam ij qui gesta illius docent, quàm qui discunt, emolumenti quid capiant. Quandoquidem uiri illius solum meminisse, sanctificatio est, maximumqúe ad uirtutis exhortationem incitamentum est sermo. breuiter igitur unius aut alterius ex gestis eius mentio-

mentionem faciemus, præcipue illarum quæ nec data opera possibile esset ut obmitterentur. Prioris itaq; uitæ eius meminero, & quæ salutis ei uia, ac quæ uocatio, mutatio præterea fuerit ad melius. Cæterum admodum ingenerosum foret & pusillanimum, si censeretur, quod pugil ob memoriam iniuria afficeretur rudiorem. Nam hoc pacto nec Paulus ille magnus nobis esset laudādus, & Matthæus publicanus inter pessimos habēdus esset, quemadmodum & Cyprianus ipse. hic enim priorum persequutionum suarum meminit, zeliq; immutationis, quo ex prioris uitæ comparatione, magis benefactorem glorificaret. ille autem in discipulorū numero publicani sibi nomen imposuit, tanquam aliquid, quod inter honoranda esset insigne. Cyprianus uero longo sermone sui ipsius malitiam infamia notauit, quo & deo confessionē fructificaret, ac multis qui se à prauitate conuertunt uia ad spem fieret meliorem. Quæ igitur prauitas? & cōsiderate qualis ac quàm magna. Dæmonum cultor erat, qui postea discipulus Christi: necnon persequutor amarulentissimus, qui magnus ueritatis pugil euasit: sed & uerbo & opere nostram perturbabat uiam, quoniam ambobus excellebat, qui & ambobus postea optimus fuit Christianus. Quantum uero malum fuit magia, his omnibus coniuncta? quæ inter reliqua eius opera notissima erat. necnon corporis insatiabilitas, quæ & eos qui inter alios sapientes sunt insanos reddere potest, ac deterius sapere cogit, non secus ac pullus indomitus rationē eripiens. Cæterum sermo nobis ad caput ipsum uenit, uerum non ideo quispiam ad priora Cypriani respiciens, uoluptatibus capiatur, sed posterioribus potius continens esse discat. uirgo quædam erat nobilis & decora, ob corporis elegantiam amore, propter morum uero prȩstantiam æmulatione digna. nam & forma erat conspicua, animi autem uirtute longe præstantior. huius pulchritudo fama diuulgata, iuuenem confestim amore sautiauit. audite uirgines, & unà exultate, immo quæ sub matrimonij iugo estis castæ ac castitatis amatrices. siquidem narratio hæc utrisque ornamento erit. uirgo igitur illa adeo forma erat speciosa, ut diuini Dauid carmen illi congrueret, dum ait, omnis gloria filiæ regis ab intra. erat enim sponsa Christi electa. pulchritudo singularis, statua animata, asylum oblationis, templum inaccessum, hortus cōclusus, fons signatus, ut aliquid illi à Salomone quoq; accinatur. solo enim Christo erat reseruata. huius amore magnus captus est Cyprianus, unde & quomodo ignoro, nam illa penitus tutam se & decore obseruabat. tangunt enim oculorum faces intangibilia etiam. instrumentum enim sunt expeditissimum, & nulla satietate implendum. ac non solum captus est, sed & solicitauit. Proh stoliditatis, quod illam prædari sperabat, seu potius imprudentiæ. proinde is qui tale quid audebat, & ad audēdum persuadebat, ille idem erat, qui sub initium contra primam creaturam in paradisum proserpsit: & medius inter angelos stetit, Iob exquirens: tandemq; propter eandem audaciam à domino destructus est & interfectus, quod eum tentare auderet, qui tenta-

tentationi nequaquã subiacet.siquidem dei apparentia, secundus illi Adam uisa est.ac ideo illum est adortus.ignorabat enim quum hominem aggrede retur,quod incideret in deum.Quid mirum igitur,si per Cyprianum, etiam animam sanctam & corpus nõ tangendum tentaret.Ille igitur tentabat,sed nullo utebatur internuncio. nõ muliercula aliqua, iam pridem ad negotium tale apta,sed dæmone quodam,& corporis & uoluptatũ amatore. quoniam uirtutes defectrices & inuidæ,admodum celeres ad ministerium sunt tale,ac multos ruinæ suæ socios quærunt. erat autem conciliationis merces sacrifi/cia,libationes,& per sanguinem ac nidorem placatio.talis enim merces debe tur ijs,qui talia largiuntur.At illa postquàm malum sensit,ac insidias cogno uit,puræ enim animæ ac deo forma similes, celeriores sunt ad uenationẽ eui tandum,quàm dæmon ad persequendum,licet ualde sit uersutus, conatuq́ʒ uersipellis.Quid igitur facit? & quid contra prauitatis molitur opificem? O/mnibus alijs obmissis,ad deum confugit,ac sponsum suũ contra cupidinem execrandam protectorem facit.qui & Susannam liberauit,& Teclam salua/uit.hanc quidem à senibus amarulentis,illam autem à Proco tyranno, & pa tre magis etiam tyranno.& quis nam ille erat? Christus,qui & spiritus incre pat,& eos qui in submersionis periculo erant subleuat, & pedester per mare ambulat,& dæmonum legiones in profundum præcipitat,& liberat iustum ex lacu, leonibus pro cibo expositum, & manuum extensione feras superan/tem.liberat & prophetam profugũ,à ceto deuoratũ, qui in uisceribus etiam fidem seruabat.saluat etiam in flamma pueros Asyrios,quum rogum ange lus refrigeraret,ac tribus se quartũ adiungeret. hæc & plura alia quum com/memorasset, uirginem Mariam rogauit, ut periclitanti uirgini opem ferret, ieiunijsq́ʒ & humi cubationis pharmacũ obiecit, ac interim pulchritudinem tanquam insidiatricem tabefecit,quo subtractione materiæ, passionũ flam/mas consumeret,simulq́ʒ deum humilitate placauit. siquidem ex cunctis re/bus nulla magis quàm aduersitate colitur, ac lachrymis clementiã retribuit. Cæterum noui, quod reliqua narrationis desideratis, pro uirgine enim an/xij estis,nec minus pro amatore, ne desiderium amborũ in malum desinat. sed confidite,cupido enim fidei hospes efficitur,ac uirginem sibi ipsi despon sat amator.à Christo desponsatur,& cupidinum flamma est extincta, ueri/tatis autem accensa.qualiter & quo nam modo? atqui narratio mihi dehinc suauissima erit. uicit uirgo, uincitur dæmon: tentator ad amatorem accedit, uictum se prædicat:contemnitur,contemptus indignatur,ac contemptorem ulciscitur.ultio autem quænã fuit? in cultorem ipsum immigrat, quo malum malo pelleretur, & rabie rabiei medicamen fieret.à uirgine enim repellit̃, nõ secus ac machina, à muro firmo & generoso, ob uerba & orationes profu/gus,ac cũ eo qui illũ miserat luctam inijt.proh miraculi, rursus ad mittẽtem reuertitur,& tanquam Saul alterũ suffocare nititur. Quid igitur amator insi piens,& obsessus moderatus? mali solutionem quærit, inuenit. omnis enim

qui angitur ingeniosus existit.& quænam fuit solutio? ad uirginis deum confugit, quemadmodum Saul ad citharam & pulsationem Dauid, ad pastorem illius accedit, purgatur quemadmodum à cupiditate, propter plagam: ita & à spiritu maligno propter fidem in Christum. transfertq; desiderium, diu tamen ei creditum non est, sed repulsam tulit. res enim incredibilis uidebatur & admiranda, Cyprianum aliquādo Christianis annumerari. etiam si omnes homines Christi sequerentur fidem. Immutatur igitur, argumentum uero conuersionis manifestum, quod publice libros proposuit magicos, ac de malo thesauro, necnon infirmitate sua triumphum agit, prædicat stultitiam, splendidam ex illis concitat flammam, igni longam deceptionem consumendam exponit, quæ unicæ carnis flammæ nullam opem ferre potuerat. à dæmonibus deficit, deo redditur domesticus. O gratia quanta est, deum malo amore, & spiritu inuenit. Ouis sacra fit, caulæ sacræ. & ut ego à quodam audiui, minister etiam, multis rogatus ut in humilitate ob arrogantiam philosopharetur priorem. inde pastor factus est, & ferè ex pastoribus optimus & probatissimus. non enim Carthaginensium ecclesiæ præsedit soli, seu Africæ, quæ ex illo & per illum celebris in præsentem usque diem est facta, sed & hesperiæ uniuersæ, immo orienti ferè ipsi, ad finem usq; meridiei & septentrionis, quocunque ille admiratione sua peruenit. Sic Cyprianus factus est noster. hæc signorum & portentorum deus peregit. Hæc ille fecit, qui Ioseph per fratrum insidias in Ægyptum perduxit, ac illum per mulierem probauit, & frumenti distributione glorificauit, ac in somnijs instruxit, quo illi in terra aliena fides adhiberetur, & à Pharaone honoraretur, paterqúe multorum fieret milium. propter quos Ægyptus affligitur, mare scinditur, pane pluitur, sol sistitur, promissionis terra sorte diuiditur. nouit enim sapientia diuina, à longe etiam magnarum rerum iacere fundamenta, contrariaqúe contrarijs dispensare, quo plus miranda existat. Proinde ex Cypriani rebus pulcherrimis ad perfectæ laudis mensuram hæc sufficerent. nunc autem obmissa tot sunt & talia, ut si nihil ex prædictis ad laudem superesset, reliquis tamen omnes uincere posset. Nam ut media obmittam, ueluti pecuniarum contemptum, superbiæ dissolutionem, corporis castigationem & puritatem, pristinis motibus contrariam, uestitus moderationem, sublimitatem in colloquijs, pariter & humanitatem, ita ut ex æquo tenuitas abesset & contumacia. humi cubationes, uigilias. nam licet tardius hæc didicisset, longe tamen præuenientes superauit. in sermonibus disceptationem, quibus uirtutes omnes docuit, & dogmatum ignorantiam purgauit, ac hominum uitas ornauit, & principalis ac regiæ trinitatis deitatem detruncatam, à quibusdam uero coartatam in pristinam dignitatem reduxit, in pietatis terminis unitatis & connumerationis permanens. hæc igitur propter multitudinem contraham, ac per uitæ illius dissolutionem orationem etiam dissoluam. Insaniebat contra nos Decius, ac omnes pœnarum formas

mas excogitabat. quædam igitur ex grauibus præsentia erant, alia uero in futurum expectabantur. æque autem decertabat, ut & Christianos tolleret, & priores persequutores sæuitia superaret. seu potius ut Christianos omnes, aut Cyprianum solum tolleret, & coram tribunali sisteret. Quantum enim pietate & gloria uirum præcellere nouerat, tantum etiam sibi uictoriam splendidiorem & clariorem fore putabat, si illum superasset. solum enim hunc ex Christianis superesse, quem si uicisset, eadem etiam opera eos philosophia ipsa, ac sermonibus, necnon lingua prius priuare posse. Inde ipsos qui illis essent muniti, mutos & ratione cassos seducere pulcherrimum stratagema fore censebat. nequaquam recte seu pie ita cogitans, sed potius contra rationem omnem, necnon consilia sua & conatus proprios. quod quidem & res ipsa ostendit. postquàm enim Cyprianus aggressionem omnem ac tentationem uiriliter ac generose repulisset, non secus ac petra marina incursiones aquarum, tandem in exilium à Decio est pulsus. Verum nequaquam illi curæ erat generositas sua, nec ideo oblectabatur quod esset saluatus, neque corporis securitatem ignominiæ, aut animæ periculum quieti præferebat: sed potissima eius cura erat, ne despiceret illos qui eo tempore periclitabantur, quum non esset qui eos ad certamina instrueret & hortaretur. siquidem non paruas sermo uires habet ad confirmandum animos eorum, qui iam in uirtutis stadio uestes deponunt. ac ideo corpore quidem aberat, spiritu uero aderat, certantesque certando adiuuabat. uerum quum lingua opem ferre nequiret, scriptis tamen succurrebat. & quomodo aliptes factus est, licet exul esset, adhortationesque conscripsit, & quæ pietati conuenirent literis mandauit, ac ita solus ipse plures ferè per epistolas martyres fecit, quàm omnes alij qui laborantibus assistebant. Persuadebat enim non patriam, non genus, non opes, non potentiam, non aliud quid terrenum, ueritati præferendum esse, necnon uirtutis præmijs, quæ recondita essent ijs, qui pro bono decertarent: illamque negociationem optimam esse, ut pauco sanguine regnum emeretur cœlorum, ac gloria sempiterna pro rebus acciperetur temporarijs. unicam enim patriam sublimibus esse, Hierusalem nempe, quæ mente percipitur, & non eas quæ paruis terminis circumscribuntur, ac multos incolas permutant. unicum præterea generis esse splendorem, ut imago cõseruaretur, & primo exemplari assimularetur, quantum illac pertingere conceditur ijs, qui carne sunt ligati, & qui paruum boni defluxum suscipere possunt. Sed & unicam esse potentiam contra malignum fortitudinem, & animæ in certaminibus pro pietate uim inexpugnabilem & inuictam, quando malitia aduersus uirtutem decertat, mundusque contra mundum, solubilis nempe contra permanentem, & amarus agonothetes contra pugiles generosos, necnon Belial contra Christum instruitur. Propter hæc itaque gladium contemnendum esse persuadebat, ignemque frigidum esse censendum, ac feras truculentissimas cicures esse putandum, fa-

mem uero supernas existimandas esse delitias, lachrymas autem domesticorum, necnon luctus & ululationes negligendas esse tanquam maligni illecebras, ac diuini itineris impedimenta. hæc enim uirilium generosorum & prudentium intellectu animarum esse propria. sed & exemplum prope erat, ille idem qui hæc dicebat, ac scribebat, omniaq; cõtemnebat, ut solum Christum lucrari posset. Cyprianus igitur quum ita sentiret, talibusq; cogitationibus armatus esset, pugiles quàmplurimos ad certamina instruebat. at quam mercedem inde retulit? largissimam & gloriosissimam. Martyr post omnes quos præmiserat est factus, caputq; illi ense est detruncatum, ita ut multis experimentis hanc tandem apponeret coronidem. sic ad Christum deducitur, sic ad Christum transfertur, qui antea impietate abundauerat, longe tamen pietate tum maior. Cyprianus magnus persequutor, & coronę susceptor, non minus mutatione quàm uirtute admirabilis. Siquidem non tam magnum est typum seruare boni, quàm pietatem induere nouam. hoc enim consuetudinis est, illud uero consilij sani. & huius quidem exempla sunt multa, illius uero pauca. Proinde in enarrandis illius miraculis parumper adhuc sermoni indulgebimus, quo tanto gratificemur pugili. tales igitur uiri fuere actiones, talisq; certaminis modus. Postquàm uero uitam finiuit, si ita loqui phas est, & non potius rem illam ad deum profectionem, aut desiderij impletionem, seu uinculorum dissolutionem nominare oportet, miraculis etiam hic claruit, priori uita admodum dignis. erat nomen Cypriani apud omnes celebre, & non solum apud Christianos, sed illos etiam qui aduersæ partis erant. probitas enim apud cunctos pariter uenerabilis existit. corpus uero latebat, eratq; thesaurus ille apud mulierculam quandam pietate feruidam, idq; tempore longo: siue quia deus deuotam illam honorare uoluerit, ac ideo illi martyrem cõcesserit: siue quia desiderium nostrum exercere destinauerit, num ægre laturi essemus, si martyrũ priuaremur reliquijs. Quum uero martyrum deus nequaquam ferret, ut omnium bonum unius solum priuatum esset, neque commune in illius gratiam damno afficere uellet, per reuelationem corpus publicauit, idq; fœminæ cuidam tali honore dignæ manifestauit, quo & mulieres sanctificarentur: ac quemadmodũ Christum antea pepererunt, discipulisq; ex mortuis resurrectionem annunciarunt, ita nunc quoq; una Cyprianum ostendit, altera uero ob communem utilitatem exhibuit. hoc ex illius bonis ultimũ fuit. ita igitur ille in medium processit, admodum dignus ne ultra lateret. quomodo autem corpus furto subtractum sit, nequaquam explicare refert, quoniam sermo noster longe corporis honoribus melior est & sublimior. & hęc apud uos dicta sufficiant. haud enim scio num plura restent dicẽda. nam si longum etiam sermonem extenderemus, nequaquam tamen digne illius uirtutes enumerare possemus, neq; ea quæ unusquisq; de uiro illo præsumit. hæc igitur breuiter percurrimus, ut debitum illius honorem, uel parumper delibaremus. reliqua ue-

ro

to à uobis ipsis adijciantur, quo & uos aliquid martyri offeratis. ueluti dæmonum purgationem, morborum dissolutionem, futurorum cognitionem: omnia potest Cyprianus, & puluis cum fide, quemadmodum norunt ij, qui sunt experti, ac miraculum ad nos usq; transmiserunt, temporiq; tradiderũt futuro. quin potius maiora his offeratis, & qualia eos decẽt qui illum rite uenerantur, corporis nempe exinanitionem, animæ eleuationem, prauitatis declinationem, uirtutis incrementum: uirgines carnis cõtemptum, mulieres ornatum, uirtutis magis quàm corporis. Iuuenes contra animi passiones uirilitatem, senes consilia sana, magistratus legum ęquitatem. qui in exercitu sunt mansuetudinem, eloquentes quod rationi conuenit. quin & ex nostris qui dicam, sacerdotes religionis cultum. qui ex populo sunt obedientiam, qui in luctu consolationem, qui prospere agũt timorem, diuites distributionem, pauperes gratiarum actionem. omnes contra malignum & amarulentum persequutorem aciem instruant, ne apparens feriat, ne delitescens sagittet, ne sicut tenebræ impugnet, ne sicut angelus lucis illudat, & ad perditionis suffuretur barathrum. Graue est oculis capi, ac lingua uulnerari, necnon auditu inescari, iraq; feruidum succendi, ac gustu seduci, & tactu emolliri, armisq; salutis pro mortis uti armis. opus est ut fidei muniamur scuto, & maligni insidijs resistamus, ut cum Christo uincamus, & unà cum martyribus decertemus, quo magnam illam uocem audiamus, Venite benedicti patris mei, hęredes estote regni uobis parati. ubi lætantium cunctorum est habitatio, necnon eorum qui choream saltant indesinentem, ubi sonus est festiuitatem peragentium, uoxque exultationis, ac deitatis illustratio perfectior & purior, quàm ea qua nunc in ænigmatis & umbris fruimur. His si Cyprianus ueneratus fuerit, magis gaudebit quàm omnibus rebus alijs. hæc in uita adhuc præsens docebat, ac nunc absens omnibus, nostra annunciat uoce. quam nequaquam despicietis, si saltem tolerantia illius, necnon pro ueritate certamina ac legatio hæc mea uobis curæ fuerint. Proinde hæ tibi diuinum & sanctum caput à me sint primitiæ, hic tibi sermonum & certaminum honor, nõ oleaster Olympicus, non laurus ludicrum Delphicum, non pinus Isthmica, non apium Nemeum, quibus ephebi remunerabantur infelices, sed sermo qui admodum peculiaris est cultoribus sermonis. quod si certaminibus & sermonibus tuis est dignus, hoc mihi sermonis erit præmium. tu uero nos ab alto propitius respice, nostrumque sermonem ac uitam dirige, & sanctum ouile hoc pasce, aut unà rege, ac reliqua quantum possibile est ad meliora dispone, molestosque lupos syllabarum & uerborum uenatores illos abige, ac sanctæ trinitatis, cui nunc astas, splendorem nobis perfectiorem & clariorem gratificare, quam adoramus, quam glorificamus, de cuius nos re publica sumus, adorantes patrem in filio, filium uero in spiritu sancto, cui & paulo post assistemus, synceriores & illæsi in ipso Christo do-

mino nostro, cui omnis gloria, honor, & imperium in secula, Amen.

DIVI GREGORII NAZIANZENI THEOLOGI
IN MACHABAEOS ORATIO

VID autem Machabæi? horum enim præsens est festiuitas, qui licet minus honorantur à plerisque, quod non Christi certarunt gratia, omnibus tamen ueneratione sunt digni, quod ob leges paternas fortiter egerint. quũ enim ante Christi passiones martyriũ sustinuere, quid facturi erant, si post Christum persequutionem pertulissent, ac illius pro nobis mortem imitati fuissent? Qui enim sine hoc exemplo tanta eminuere uirtute, quomodo non generosiores apparuissent, si cum exemplo periclitati fuissent? proinde licet sermo iste mysticus sit & absconditus, mihi tamen ac omnibus dei amatoribus admodum credibilis existit, neminem qui ante Christi aduentum martyrio decessit, id sine Christi fide assequutum esse. uerbum enim quod postea temporibus proprijs libere prædicatum est, ijs etiam, qui mente puri fuerunt, antea cognitum extitit, quem admodum ex multis liquet, qui ante illud honorati fuerunt. non igitur despiciendi sunt, quod tales ante crucem extiterint, sed propter crucem laudandi, ac honore qu ex sermonibus prouenit digni. non ut ijs gloria inde augeatur, nam quo pacto eorum gloria crescere posset, quorum res gestæ tam gloriosum quid habuerunt? sed ut glorificentur laude digni, uirtutemq́ue æmulentur audientes, memoria, tanquam stimulo ad similia incitati. Cæterum quales nam hi fuere? aut unde, quaúe sub initium institutione & disciplina impulsi, ad tantum uirtutis & gloriæ fastigium sunt progressi? ut annuis his festiuitatibus ac panegyribus honorarentur. nam quod maior quàm rerum uisibilium de eis opinio in omnium resideat animis, id liber de ijs conscriptus, discendi cupidis & studiosis ostendit. qui etiam docet, rationem, passionibus imperare, dominamq́ue esse, siue ad uirtutem inclinet, seu malitiam. sanè & alios liber ille martyres celebrat, inter quos & horum meminit certaminum: mihi uero hoc tantum dixisse sufficiat, Eleazarum primitias tulisse inter eos qui hic ante Christum sunt passi, quemadmodum post Christum Stephanus. Vir sacerdos, & senex, canus capillis, canus & prudentia, prius quidem pro populo sacrificabat, & orabat, nunc autem semetipsum hostiam obtulit deo perfectissimam. purgationem plebis uniuersæ, dextrum certaminis prooemium, adhortatioq́ꝫ loquens, & tacens. adduxit autem & filios septem, institutionis suæ indicia, hostiam uiuentem, sanctam, beneplacitam deo, omni legali sacrificio splendidiorem & puriorem. siquidem legitimum est & iustissimum, ut filiorum præclare gesta patri referantur accepta. Pueri autem illi generosi & magnanimi, generosæ matris germina generosa, gloriosi ueritatis certatores, Antiochi temporibus ex-

celsiores

celſiores, Moſaicæ legis diſcipuli genuini, patriarum conſuetudinum obſeruatores diligentes. Numerus apud Hebræos laudabilis, & propter ſeptenariæ quietis myſterium uenerabilis, unum ſpirantes, ad unum reſpicientes, unicum uitæ iter ſcientes, ut pro deo mortem ſuſtinerent. non minus animis fratres, quàm corporibus, inter ſe de morte æmulantes. Proh miraculum, tormenta tanquam theſauros prçripientes. ſub magiſtra lege pericula pro alijs ſubeuntes, quæ non magis ingruentia formidabant, quàm ceſſantia quærebant. unum hoc declinantes, ne tyrannus eos punire differret, ac quidam ex eis incoronati diſcederent, inuitiq; à fratribus ſeperarentur, & mala uictoria ſuperarent, ac nequaquam in patiendi periculum inciderent. Mater ibi erat animoſa & generoſa, puerorum ſimul ac dei amatrix, cuius materna uiſcera ultra naturæ dilaniabantur rationem. non quia eam filiorum miſeraretur cruciatus, ſed quod timore angeretur ne paterentur. neque magis deſiderabat abeuntes, quàm optabat ut reſidui alijs adijcerentur. & horum quidem rationem habebat maiorem, quàm eorum, qui iam deceſſerant. nam horum certamen anceps erat, at illorum diſſolutio ſecura. & hos quidem iam deo conciliauerat, illos autem ut deus acciperet curabat. O anima uirilis in corpore muliebri. O ſpecimen admirandum & magnanimum. O ſacrificij illius Abrahamici, niſi forte maius quid audendum ſit. ille enim prompte unum obtulit, licet unigenitum, & qui ex promiſſione erat, & ad quem promiſſio pertinebat: & quod maius erat, quod non generis ſolum, ſed & talium ſacrificiorum primitiæ & radix conſtitueretur. at illa totum filiorum populum ſacrificauit deo, tam matres, quàm ſacerdotes, uictimis in iugulationem promptis exuperans. holocauſtis rationalibus, ſacrificijs ſe ut gentibus. illa ubera oſtendebat, & filijs enutritionem in memoriam perducebat. Caniciem prætendebat, ſenectutemq; pro ſupplicatione ſubijciebat. nõ ut ſalutem quæreret, ſed ut paſſionem moueret. nec mortem, ſed dilationem periculũ eſſe cenſebat. nil eam flectebat, nihil emolliebat, nil audaciam eius minuebat. non tormentorum inſtrumenta expoſita, nõ rotæ expeditæ, non catapultæ, non ungularum acies ferrearum, nõ enſes, quorum acies iam ſubigebatur, non lebetes feruentes, non ignis incenſus, nõ tyrannus minans, non populus urgens, non genus inſpiciens, non membra dilacerata, non carnes dilaniatæ, nõ ſanguinis riui fluentes, non iuuentus quæ conſumebatur, non mala præſentia, non quæ expectabantur: ſed & periculi prolongatio, quæ alijs in talibus grauiſſima eſſe ſolet, illis erãt leuiſſima, ſpectaculo enim oblectabant̃, & paſſionibus ferè moram innectebant. ita uaria tormenta illa tanquam nullius eſſent momenti cõtemnebant. quin etiam perſecutoris ſermones multiformes, conuitiantes, comminantes, blandientes, deſpiciebãt. quid enim ille non tentabat? ut quod ſperabat aſſequi poſſet. inſuper & puerorum ad tyrannum reſponſiones tanta ſapientia ac generoſitate erant refer-

tæ,ut si cuncta aliorum bona in unum fuissent congesta,parua tamen essent si cum illorum fortitudine essent collata. immo fortitudo eorum parua fuisset, si cum prudentia eorum in sermonibus comparata esset. quin & solis illis contigit ut ita paterentur, ac interim contra minas persequutoris & terrores imminentes adeo sapienter responderent. quibus tamen pueri generosi, uel parens generosior nequaquam uincebantur. quum uero ipsa omnibus superstes extitisset, ac animi dolorem cum amore temperasset, pulchram parentationem illis seipsam exhibuit. eos enim subsequuta est, quos paulo ante præmiserat.& hoc quonam modo? sponte ad periculum processit.at cum quali oratione funebri? pulchri sanè puerorum ad tyrannum sermones existunt, pulchrorumqúe pulcherrimi. & quur non? cum quibus se instruebant, & tyrannum feriebant. at matris longe fuere pulchriores. primo quidem consolantes, postea uero funebres. Quinam igitur puerorum sermones fuere?bonum enim est,ut & uos illorum reminiscamini, ut quemadmodum certaminis habetis exemplum, ita etiam sermones de martyrij laude in talibus habeatis temporibus. erant autem aliorum alij, & secundum quod unumquenque uel persequutoris sermones, aut periculorum ordo,aut animæ armabat alacritas, & si typo effingere licet, tales erant. Nobis Antioche ac circumstantes omnes,unus rex deus est, à quo facti sumus, & ad quem conuertimur. unusqúe legislator Moses, quem haud prodemus seu offendemus.non per pericula uiri, ob uirtutem exantlata, ac miracula multa, etiam si alius adhuc Antiochus nobis minaretur, te etiam truculentior. una autem nobis securitas est mandati obseruatio, & ut legem qua muniti sumus haudquaquam præuaricemur. una gloria omnem aliam gloriam præ illa contemnere. solæ nobis sunt diuitiæ quæ sperantur. nihil autem terribilius quàm à deo aliquid timere. cum his considerationibus sumus instructi, ac ita armati. cum tali tibi iuuentute est controuersia. Dulcis equidem mundus hic est, dulce & solum patrium, necnon amici & cognati,coætaneiqúe, ac templum istud magnum, & nomine tam celebre, ac panegyres patriæ, & mysteria, reliquaqúe cuncta quibus nos ab alijs differre uidemur: non tamen dulciora sunt deo, ac periculis quæ propter honestatem sustinentur.nec tu hoc censeas, alius nobis est mundus longe rebus uisibilibus sublimior & stabilior. Patria alia Hierusalem superna, quam nullus Antiochus obsidebit. & quia fortis est & inexpugnabilis, nullam timet desolationem.Cognati uero nobis sunt inspiratio, & qui secũdum uirtutem sunt nati. Amici autem prophetæ ac patriarchæ, à quibus nobis & pietatis est typus.Coætanei uero qui hodie nobiscũ periclitantur,& fortitudine sunt cõtemporanei.Panegyres autem angelorum tripudia, mysteriumqꝫ unum magnum ac maximum, & à multis absconditum deus: ad quem & hæc respiciunt mysteria. desine igitur nobis parua & indigna polliceri: non enim honora

honorabimur inhonestis, neque lucrabimur damnosa. quoniam non tam infeliciter negociamur. desine etiam minari, aut contrà minabimur. tuam impotentiam, & nostra argue supplicia. habemus & nos ignem quo persequutores puniamus. existimas tibi certamen esse cum gentibus ac ciuitatibus? necnon regibus effœminatissimis? ex quibus hi quidem uincent, illi autem fortassis superabuntur. uerum nequaquam eis de talibus periculum imminet. Contra dei legem aciem instruis, contra tabulas à deo insculptas, contra paterna, ratione & tempore honorata, contra septem fratres unica anima colligatos, septem te trophæis infamaturos. quos uincere nequaquam magnum est, ab illis uero superari turpissimum. Illorum genus sumus & discipuli, quos ignis columna & nubis in uia deduxit. quibus mare diuisum est, & fluuius substitit, & sol stetit, & panis pluuia descendit, quorum manuum extensiones orationis gratia factæ multa milia in fugam conuerterunt. à quibus feræ superabantur, & quos ignis non tangebat, ac à quibus reges generositatem admirantes, abstinebant. dicemus & aliquid tibi cognitum. Eleazari mystæ sumus, cuius fortitudo tibi est comperta. prior pater certauit, nunc filij succedunt. prior abijt sacerdos, nunc subsequentur sacrificia. multis nos terres, sed multo plura ferre sumus parati. & quid ô superbissime minis tuis nobis facere poteris? num persuadebis? at nihil fortius est ijs qui omnia ferre sunt parati. quur moramini lictores? quur cunctamini? quur mandatum tam egregium expectatis? ubi enses? ubi uincula? celeritatem exopto. maior ignis accendatur, bestiæ efferentur, tormenta augeantur, omnia sint regia & ambitiosa. ego primogenitus sum, primum me sacrifica. Ego nouissimus, ordo mutetur. sed & è medijs quidam inter primos existat, quo æquis partibus inter nos honoremur. sed parcis. expectás ne fortuitum quid aut contrarium? sępe ac iterum eundem repetemus sermonem. nequaquam immunda comedemus, nec offeremus. tu prius nostra ueneraberis, quàm nos tua colemus. summa sermonis, aut crudeliora adhuc excogita tormenta, aut hæc à nobis contemni scias. & hæc quidem ad tyrannum. at quibus inter se adhortabantur? qualiaq; de seipsis spectacula exhibebant? quàm fuere pulchra? quàm sacra? omniq; uisione ac auditione dei cultoribus suauiora. Ego enim recordatione solum uoluptate impleor, ac cogitatione cum certantibus uersor, enarrationeqúe exornor. amplectebantur se mutuo, & à collis pendebant. panegyris erat ac si certaminibus initiarentur. eamus fratres ad pericula clamabant, eamus, urgeamus nos dum excandescit tyrannus. nil nos emolliat, ut salute plectamur. conuiuium nobis propositũ est preciosissimũ, nequaquam illud negligamus. pulchrum est fratres cohabitare, conuiuiũ celebrare, ac unà conglobari. pulchrius uero pro uirtute periclitari. quod si possibile esset, corporibus etiam pro legibus certassemus patrijs, sed & mors ista inter laudabilia existit. uerum quia tempus hoc non admittit, corpora exhibeamus. etenim si nunc haud morimur, num ideo nunquã occumbemus

cumbemus? num generationi debitum suum non reddemus? ex necessitate gloriam faciamus, dissolutionem cauillemur, quod commune est proprium faciamus, morte uitam comparemus. nullus igitur è nobis animæ curam gerat, nec pusillanimis existat. Tyrannus postquàm in nos incidit, de aliorum transgressione desperet, periculis ordinem ipse statuat, nos nihil in promptitudinis feruore dissentiamus, primusq; alijs uia existat, nouissimus uero certaminis signaculum. hoc nobis cunctis pariter infixum sit, quod cum perpetua domus nostræ laude coronabimur. & quod persequutor nullam è nobis partem accipere poterit, ut quemadmodum de omnibus gloriatur, ita unica intumescat prauitate. non minus transmigratione, quàm generatione, inter nos fratres appareamus, omnesq; tanquam unus periclitemur, & pro omnibus singuli. Eleazare suscipe, mater subsequere, Hierusalem mortuos tuos magnifice sepelito. si sepultura carebimus, posteris nostra referto. sed & amatoribus tuis religiosum unius uteri sepulchrum ostende. Et illi quidem talia dicebant & faciebant, & aprorum instar, dentes inter se acuentes, in ordine ætatis & promptitudine qualitatis confortabantur, uoluptatiq; ac miraculo erant contribulibus suis. terrori autem & stupori persequutoribus, qui quum totam gentem subegissent, adeo septem fratrũ unanimitate sunt superati, ut nec spem meliorem haberent de alijs. at mater generosa, quum illi uirtute tot essent ac tales, animal inter legem & magnanimitatem medium, eousque gaudio pariter ac timore persusa erat, in medioque duarum passionum campo constiterat, gaudij ob uirilitatem & ea quæ uidebantur, timoris uero propter ea quæ imminebant, ac pœnarũ immanitatem: & tanquam auis pullos quum serpens adrepit, aut aliud quid insidiatur, circumuolabat, circumgemebat, supplicabat, simul certabat, & quid non faciebat, quod ad uictoriam consequendam deseruiret? sanguinis guttas rapiebat, membrorum detruncationes colligebat, reliquias adorabat. cum uno loquebatur, & hunc offerebat, alium uero præparabat. omnes autem ita alloquebatur, Euge filij, euge optimi mei, euge in corpore constituti, corpore ferè cassi. Euge legis ac caniciei meæ defensores, necnon ciuitatis quæ uos aluit, & ad tantam uirtutis gloriam prouexit. adhuc parum & uicimus. fatigantur tortores. hoc timeo solum, adhuc parum & ego felicissima inter matres ero, uosq; beatissimi inter filios. sed matris desiderio tenemini? at nequaquam uos derelinquam. hoc uobis promitto, non enim ita natos odi. Postquàm autem defunctos uidit, ac securitatem ex complemento est assequuta, caput admodum læte cum magna sustulit constantia, non secus ac ij, qui in Olympiacis uincunt, manibusque extensis magna & splendida uoce: tibi, inquit, ô pater sancte gratias ago, tibi lex magistra, necnon pater noster Eleazare, qui ante filios tuos decertasti, quod meorum in partu dolorum fructum accepi, quodque mater facta sum omnibus matribus beatior. nihil mundo reliqui. omnia deo tradidi, thesaurum meum, spemque meam senilem,
quàm

quàm magnifice sum honorata,quàm abunde senectutis mercede perfruor, nutrimenti impensam uobis filij remitto, quum ita uos pro uirtute decertasse uideo. omnes coronatos conspexi tanquam benefactores intueor tortores, sed & parum deest, quin me tyranno ob seruatũ ordinem gratias habere fatear,quod me ultimam periculis reseruauit,quod sobolem meam decertantem uidi,& cum unoquoque filio depugnaui. ita enim secura cum sacrificijs digrediar, non comas dilacerabo, non uestem discindam, non carnem unguibus secabo, non luctum instaurabo, non præficas conuocabo, non in tenebris me occultabo, ut aër mecum fleat, non consolatores expectabo, non panem luctus apponam: talia enim ignobilium sunt matrum, & quæ carnis tantum sunt parentes, quarum filij uitam sine digna aliqua finiunt relatione. mihi uero nequaquam mortui estis ó filij charissimi, sed copiosum fructum produxistis.non me reliquistis,sed præcessistis: non defloruistis,sed solidati estis: non fera uos rapuit, non unda absorpsit, non latro iugulauit,non morbus dissoluit, non bellum absumpsit, non aliud quid paruum aut magnum quod hominibus accidere potest. flerem equidem & ualde quidem, si tale quid uobis accidisset. lachrymis tum ostenderem quod filiorum amatrix essem, quemadmodum nunc lachrymas repello. parua hæc adhuc existunt.uere uos deplorarem, si male saluati fuissetis, si à tormentis uicti essetis, si quis uos superasset quemadmodum nunc superati sunt persequutores. iam uero superstitibus uobis laus, gaudium, gloria, tripudia ac lætitia mihi accrescit. ego enim post uos immolabor. cum Phinea collocabimur. cum Anna glorificabimur, præterquàm quod ille unus erat, nos uero tot scorticidæ, non corporum, sed animarum fornicationem confodientes. Et hæc quidem unum à deo datum,illumqúe nuper genitum, ego autem uiros septem, eosqúe uoluntarios sacrificaui. Hieremias funebrem mihi suppleat sermonem, non lugens, sed mortem laudans beatam. super niuem splendetis, super lac coagulati estis, super saphirum compositio uestra, deo, qui uos nasci fecit, ac mihi tribuit. & quid amplius? appone & me ó tyranne filijs, si qua apud inimicos gratia est, quo certamen tibi sit uenustius.utinam & per omnia transeam supplicia, ut cruorem meum sanguini, & carnes meas seniles illorum admisceam carnibus. amo propter filios tormenta.quod si hoc denegas,puluis saltem pulueri iungatur. unumq́; nos excipiat sepulchrum. ne inuideas æqualis honoris mortem ijs, qui gloria sunt æquales. Valete ó matres, ualete ó filij, ita enutrite eos qui è uobis nascuntur. Pulchrum uobis certandi exemplum præstitimus. talia dicebat, ac seipsam filijs adiungebat. sed quo nam modo? ad rogum accensum tanquam sponsum adcurrit, huic enim adiudicata fuerat: nec ducentes expectauit, ne corpus sanctum & generosum corpora tangerent polluta. Sic Eleazarus sacerdotio est perfunctus, cœlestibus initiatus, & initians, ac Hierusalem haudquaquam externo, sed proprio emundauit

sanguine

ſanguine, diemq́ꝫ nouiſſimum myſterium quoqꝫ fecit nouiſſimum. ita etiam filij iuuentute ſunt defuncti, non quod uoluptatibus ſeruirent, ſed quod paſſiones refrenarent, ac corpora ſanctificarent, ad uitamq́ꝫ transferrent impaſſibilem. Sic mater fœcũditate ſua fructum accepit, ſic uiuentes adornauit, & cum decedentibus quieuit. quosq́ꝫ mundo genuerat, illos obtulit deo, ac dolores ſuos certaminibus annumerauit, partusq́ꝫ cõſequentiam mortibus manifeſtam reddidit. à primo quidem filio uſqꝫ ad nouiſſimũ, ijs quæ fuere certaminis. & quemadmodum in aquarum inundatione contingit, ſic & uirtutem aliam ſuper aliam oſtendit, ad paſſionemq́ꝫ adeo promptior erat periculis corroborata prioribus, ut tyranno gratũ fuerit, quod non plurimorum mater eſſet: immo confuſus & uictus diſceſſit, ac primum tum didicit, quod non omnia armis ſubigi poſſent, quum pueros inermes adortus fuiſſet, qui ſola pietate armati eſſent, & qui omnia potius pati quàm quæ ille iubebat facere parati erant. Hoc Iepte ſacrificio ſecurius & magnificentius fuit, nequaquam enim neceſſitate eſt perſolutum, quemadmodum ibi promiſſionis feruore, ac uictoriæ factum eſt deſperatione. uerum oblatio iſta ſpontanea fuit. & quæ ſolum mercedem haberet ſperanda. Sed nec Danielis certaminibus hoc fuit ignobilius. qui quum in cibum datus eſſet leonibus, manuum extenſione feras deuicit. Immo nec in Aſſyria pueris poſterius, quos angelus refrigerabat in igne, quoniam legem ſeruabãt paternam, nec cibum tangere uolebant pollutum & prophanum. Quin nec certamen hoc gloria ſua miraculis illis, quæ poſtea pro Chriſto ſunt exantlata, inferius fuit. illi enim quemadmodum in ſermonis dicebam principio, Chriſti ſequebãtur ſanguinem, & deus talium certaminum ductor erat, qui tantum ac tam admirandũ pro nobis obtulit precium. his uero haudquaquam multa neqꝫ talia uirtutis fuere exempla. horum uirtutem uniuerſa admirata eſt Iudæa, & tanquam ipſa coronata eſſet exultabat ac geſtiebat. Certamen enim hoc maximum fuit, ex ijs, quæ unquam in ciuitate illa fuere decertata. neceſſe enim erat, ut in die illa lex uel ſolueretur, uel glorificaretur, eratqúe res tum quaſi ſub nouacula poſita, & ad uniuerſam Hebræorum gentem illorum pertinebant certamina. Sed & Antiochus ita ſtupore eſt perculſus, ut minas uerteret in admirationem (nam hominum uirtutem, & hoſtes quoqꝫ admirari norunt) quum ira deferbuiſſet, & res per ſeipſam fuit expenſa, adeo ut infecto negocio abiret, multis patrem Seleucum ob honorem genti, necnon magnificentiam templo impenſam laudans, multis quoqꝫ Simonem qui eum adduxerat inculpans. Proinde hos nos ô ſacerdotes matres & filij imitemur. Sacerdotes quidem Eleazari honorem, patris ſpiritalis, qui tam ſermone quàm opere quod optimum eſſet oſtẽdit. Mulieres uero generoſæ matris illius gloriam, quo uere filiorum amatrices eſſe uideantur, ac Chriſto fœturam ſuam offerant, nuptiasq́ꝫ per talia ſanctificent ſacrificia. filij autem ut ſanctos illos uenerentur, ac iuuentutem nequaquam in turpibus conſumant affectibus, ſed

in cer/

in certaminibus contra passiones initis,& ut contra assiduum Antiochũ generose pugnent,qui contra membra cuncta decertat, illaq; multipliciter insectatur.cupio enim pugiles habere, qui omnis temporis, omnisq; sint modi,uniuersum hominum genus,ac ætatem omnem,quę uel palàm oppugnatur,uel cui clanculum tenduntur insidiæ:illamq; ueteribus adiuuare narrationibus,adiuuare & nouis,ac undique apiculæ instar utilissima colligere,in aluearij unius fœturam & suauitatem:quo tam per uetusta,quàm noua in nobis glorificetur deus,qui in filio & spiritu glorificatur, qui suos cognoscit,& à suis cognoscitur,confessus & cõfitens,glorificatus & glorificans,in ipso Christo,cui sit gloria in seculum,Amen.

DIVI GREGORII NAZIANZENI DE MODESTIA IN DISCEPTATIONIBVS OBSERVANDA ORATIO

OSTQVAM tam prompte conuenistis, panegyrisq; tam celeber existit, & ideo potissimum lucri tempus adsit,age quid uobis mercis exhibebimus? Sanè si illa etiã alacritate hac minus digna sit, nostris tamen uiribus néquaquam inferior erit.illa enim requirit maiora,istæ uero adferũt mediocria.satius autem fuerit aliquid pro uiribus afferre,quàm in omnibus deficere.siquidem non ille qui talia præstare nequit,sed qui non uult,crimini obnoxius existit, nõ minus in rebus diuinis quàm humanis.Proinde ego pastor sum paruus & inops,nec adhuc alijs,ut modeste loquar,placeo pastoribus.Cæterum num id propter claritatem,ac sermonem rectum,uel pusillanimitatem & inuidiam cõtingat, ignoro,deus autẽ,ut diuinus inquit Apostolus, nouit, diesq; reuelationis manifeste hoc declarabit, necnon ignis nouissimus, quo cuncta nostra dijudicabuntur & purgabuntur.nilominus tamen adnitar ne gratiæ donum abscondisse uideri possim,nec lampadem sub modio constituisse, neque talentum defodisse, quemadmodum sæpius à uobis audiui, quum segnitiem exprobraretis, uel taciturnitatem moleste ferretis,quo uos sermonibus ueritatis instruere, spirituiq; idoneos reddere ualeam.unde igitur fratres uos reficere incipiam? aut quibus sermonibus athletas,quorũ præsens est panegyris honorabo? quid primum aut maximum dicam, quidúe potissimum animabus nostris utile, seu præsenti tempori conuenientissimum proferam? ita enim cognoscemus quid nam ex sermone nostro sit pulcherrimum.pax nempe. addo & utilissimum.quid uero turpissimum & damnosissimum? discordia scilicet. postq; igitur ita interrogaui,ac respõdi,secundo quærere pergam,quid potissimum pacem dissoluat,quid uero discordiam introducat:ut quemadmodũ in morbis causas abscindimus, ac fontes perturbationum nostrarũ obturamus, uel exsiccamus:ita hic quoq; de fluxis, & quæ inde ortũ sumũt interscindamus. quandoquidem possibile haud est, ut nouissima recte cognosci queant, nisi prius bene considerentur principia. uultis ne igitur uos causam dicere & ma

infestare? uel mihi medenti cedere? & ego illam ostendam, & emendare curabo. nam licet ad dicendum sim paratus, longe tamen dicentes audire sum paratior. uerum sat scio, quod mihi cedetis, quoniam nos forsitan haud malos medicos in talibus existimatis, neque imperitos animarum curatores, siue male, siue bene creditis. cæterum admirari nolite, si sermonem proferam admirandum: nam quamuis sit mirandus, uerus tamen quemadmodum dico existit: sed & uos astipulabimini, si ad finem usque discere sustinebitis, & non quod reprehensione dignum censeo, ante finem propter feruorem assurgatis. turbarum igitur harum causa existunt naturæ feruidæ & immanes, non tamen planè igneæ & magnæ. nondum enim feruorem illum cognoscimus, sine quo impossibile est, ut aliquid egregium, & quod pietati cæterisque uirtutibus congruum sit, peragi ualeat. sed rationis defectu & imperitia sumus generosi, huiusque sobole praua, temeritate. siquidem temeritas inscitiæ soboles existit. ingenia enim talia inualida sunt, pariterque tam ad uirtutem quàm prauitatem segnia & inagilia, in neutramque partem multum uergentia, non secus ac motus torpidorum. generosa uero, quæ ratio instruit ac rectè dirigit, multum ad uirtutis conferunt bona: quum uero à scientia & ratione fuerint destituta, nequaquam malitiæ dissimilia esse reperiuntur. nam & equum qui uictoriam reportare debet, ferocem & generosum esse oportet, siue bellatorem seu certatorem: qui inutilis esset, si frenum tolerare nesciret, seu exercitijs ad laborem mansuefactus haud esset. & hoc est quod plurimum membra distraxit, fratres seiunxit, ciuitates turbauit, populum in rabiem egit, gentes armauit, reges concitauit, sacerdotes inter se & cum plebe commisit. necnon populum inter se & cum sacerdotibus, parentes contra filios incitauit, filios aduersus parentes, uiros contra uxores, uxores aduersus maritos. cuncta demum beniuolentiæ nomina exacerbauit. dominos ac seruos inter se, præceptores & discipulos, senes ac iuuenes. sed & uerecundiæ legem, maximum ad uirtutem adminiculum, ignominia affecit. pro illaque pertinaciam introduxit, per quam facti sumus non tribus una, quod & olim opprobratum fuit populo Israëlitico: neque Israël & Iudas, duæ unius & parui populi huius particulæ: sed per domus singulas, & coniugia, necessitudinesque sumus dissecti. & quemadmodum unusquisque contra seipsum est diuisus, ita & orbis totus ac genus hominum uniuersum, ad quod sermo cucurrit diuinus. factusque est principatus multorum, omni principatu cassus, ac ossa nostra ad infernum sunt dispersa. oportebat autem postquàm externos Christianorum hostes superassemus, ut inuicem nos consumeremus, ac uesanorum instar propriam dilaceraremus carnem, nequaquam sentientes, sed plus ob malum hoc gaudentes, quàm si pacem inter nos haberemus, calamitatemque hanc lucrum existimantes, deoque cultum discidiam exhibere credentes, quum diuidimur & incendimur: separatione nequaquam laudabili, sed uituperanda: nec puro, sed pernicioso incendio, & ne-

quaquam

quaquam purgatiuo. non enim uerbum secans, quod Christi est machera, fideles diuidit ab infidelibus, nec ignis mittitur & accenditur, fides nempe & spiritus feruor, materiam absumens ac deuorans: sed planè contrarium euenit, ut prius consumamur, deinde etiam diuidamur. hoc est, quod ex una ecclesia multas fecit ac diuisit, non in unum Paulum, uel Cepham, aut Apollo, siue eum qui male plantauit, seu male rigauit, sed male multos ostendit Paulos, & Apollos, ac Cephas. à quibus etiam pro Christi magno & communi uocamur nomine. insuper & illorum esse dicimur. ac utinam hoc tantum dicere haberem, sed & multos (quod quidem horreo) induxit Christos, generatum nempe & creatum, & qui ex Maria ortum sumpsit, & resolutum in id unde ad esse processit, & hominem stolidum, & existentem, & apparentem. Sic & multos spiritus, nempe increatum, & creaturam, & efficacem, & nudum tantum nomen. Proinde decet, ut unum agnoscamus patrem, principio carentem, nec genitum. similiter & filium unicum ex patre natum. Spiritum quoque unum, substantiam ex deo habentem. patri quidem quod is sit ingenitus, filio uero quia genitus sit cedentem. in alijs autem naturæ eiusdem, parem dominatione, gloria, & honore. hæc scire, hæc confiteri oportet, cum his consistere. nugas uero uarias prophanasque in sermonibus uocum nouationes, ociosis relinquere hominibus. Cæterum quidnam hæc cuncta excitauit, feruor nempe rationis expers, scientiaque haud toleranda. necnon fluctuans fidei gubernaculum. hæc fratres quum sciamus, nequaquam segnes simus ad bonum, sed spiritu ferueamus, ne unquam paulatim ad mortem dormiamus, uel dormientibus praua nobis inimicus semina interserat. siquidem segnities somno est cognata. sed neque nimis feruidi & sine ratione, nostri solum amatores fiamus, ne à regia uia excidamus, omnino in uno aberrantes, uel quia stimulo propter segnitiem indigeamus, uel ob feruorem præcipitemur: sed ex ambobus quod utile est sumamus, huius quidem mansuetudinem, illius autem zelum: fugiamusque id quod ex utrisque est noxium, huius quidem pigritiam, illius autem temeritatem: ne quum hic cessamus, nullum fructum inde feramus, ibi uero abundantes periclitemur. utraque enim sunt inutilia, tam segnities odiosa, quàm feruor, disciplinæ nescius. quoniam hæc nequaquam approximat bono, ille uero penitus exorbitat, ac de dextero dexterius aliquid facit. Quod & diuinus Salomon cognouit, dum ait, Noli declinare ad dextram, nec ad sinistram, neque propter contraria in æquale incidas peccatum. quandoquidem quod sui natura dextrum est, laudat, uias inquiens, quæ à dextris sunt deus nouit, at quæ à sinistris peruersæ existunt. Quomodo igitur quod dextrum est laudat? ac rursus à dextro abducit? ab eo nempe quod dextrum uidetur, quum nō sit: ad quod alibi respiciens, ait, Ne fias nimium iustus, neque sapiens immodice. siquidem eadem est animi passio circa iustitiam ac sapientiam, quæ & feruoris qui in re & sermone accidit, quum is extra honesti & uirtutis limites propter ex-

Secundum Apolinarem

cessum cadit. nam pariter tam defectu quàm augmento offenditur, quemadmodum si regulæ quid addatur aut detrahatur. Nullus igitur plus iustus quàm bene habet existat, nec lege legalior, nec regula æquior, neq; mandato sublimior. Cæterum quo pacto id fieri poterit? si mundum inspiciamus, naturæq; legem collaudemus ac rationem sequamur, & nequaquam ordinem rectum afficiamus iniuria. & pariter sursum in cœlum, deorsumq; in terram respiciamus. ita enim cognoscemus, quo pacto uniuersum illud constet, & unde, ac quid ante ornatum fuerit, & quod nam nunc nomen sit toto. Siquidem cuncta ordine decorantur, uerbumq; illa adornauit, tametsi quemadmodum unum, ita & uniuersa confusa licet subsistere potuissent. is enim qui nondum existentibus esse tribuit, fiendisq; Ideas ac figuras indidit, neq; ad uniuersum simul ostendendum & ornandum impotens erat: sed ideo primum quid & secundum numeratur, necnon & tertium, sicq; deinceps, quo confestim ordo rebus accederet creatis. Ordo igitur uniuersum constituit. ordo cœlestia continet & terrestria. ordo est in intelligibilibus. ordo in sensibilibus. ordo in angelis. ordo in astris, tam motu q; magnitudine, necnõ habitudine inuicẽ & splendore. alia enim gloria solis est, alia uero lunæ, alia quoq; astrorum. gloria enim stella differt à stella. ordo in anni partibus & temporibus. quæ in mundo nunc progrediuntur, nũc iterum recedunt, ac per mediocritatem austeritatem mitigant. ordo est in diebus & noctibus, mensuris & interuallis. ordo in elementis ex quibus & corpora. ordo cœlum circumuoluit, aërem expandit, terram supposuit, quę & superposita est, naturam humidam effudit & coniunxit, uentos emisit, & non remisit. aquam nubibus colligauit, & non cohibuit, sed super faciem uniuersæ terræ decore & indifferenter sparsit. & hæc nequaquam parumper, neq; ad tempus unũ paruum, aut ætatem unam, sed ut ab initio ad finem usq; per eandem uiam dirigantur & circumuoluantur, fixa & mobilia, solidata quidem uerbo, labilia autẽ motu. constituit ea in seculum seculi, præceptum dedit & non præteribit, firmitatis nempe. sed & id quod factum est, aut dehinc fiet, fluxum est. ubi igitur ordo dominatur, ibi uniuersum ornatus est ac pulchritudo inconuulsa. ubi uero ordinis & decoris est defectus, ibi in aëre quidem fulmina, in terra commotiones, in mari inundationes, in urbibus & domibus seditiones, in corporibus ægritudines, in animabus exoriuntur peccata. & hæc omnia nequaquã ordinis aut pacis, sed perturbationis & cõfusionis sunt nomina. Quin & corruptionem illam diuulgatam quam expectamus, nil aliud fratres, quàm inordinationis existimemus abundantiam. siquidem ordo colligauit, ordinis uero inuersio dissoluet, quum placuerit colliganti, ut dissoluantur uniuersa ac transmutentur. Ordo præterea cunctis animantibus generationem & cibum, necnon unicuiq; regiones suas proprias lege assignauit. Nemo enim Delphinum uidit terram sulcantem, neque bouem in unda laborantem. quemadmodum nec solem in nocte crescentem & decrescentem, siue lunam

interdiu

interdiu ignis flammam emittentem. Montiũ excelsa ceruis, petræ uero perfugia sunt leporibus. fecit lunam in tempora, sol occasum suũ nouit. Nox est, & homo sopore corripitur, animaliaq́ue sua fruuntur securitate, ac singula alimentum sibi à creatore quærunt concessum. Dies est animalia congregant, & homo ad opus se accingit, ordineq́ue iuxta legem ac rationem naturæ inuicem cedimus. adijciam & quod maximum est, nobisq́ue perquàm peculiare. Ordo hominem ex rationali irrationaliq́ue temperamẽto composuit, ac mystice & ineffabiliter colligauit, puluerem menti, mentẽ uero spiritui. & ut mirabilius quid in suo faceret figmento, illud idẽ saluauit, & dissoluit. hoc enim superinduxit, illud uero subduxit, perinde ac in flumine, mortalitatiq́ue immortalitatem, per dissolutionem acquisiuit, quæ nos etiam à brutis segregauit. Ciuitates condidit, leges tulit, uirtutem honorauit, malitiã puniuit, artes inuenit, coniugia copulauit, uitãq́ue sobolis amore mansuefecit. ac maius quid quàm infernum desideriũ illud & carnale, dei nempe indidit. & quid singula enumerare est necesse? Ordo existentium parens est ac securitas. & qui solus si uocem assumeret, ea quæ uerbi sunt, quod omnia fecit, recte explicare posset, quando uniuersa à deo essentiam recipiebant, & subsistebãt. ego cum eo eram cuncta componens, quum præpararet thronum suum super uentos, ac ætherem firmabat superiorem. quando fundabat terrã, & fontes tanquã fixas sub cœlo constituebat, ac spiritui oris sui uim omnẽ largiretur. Cæterum quam ob rem hęc cuncta enumeraui? aut quo nam diu iam noster dirigitur sermo? Ordo etiam in ecclesijs ita statuit, ut alij sint oues, alij uero pastores: ita ut hi imperent, illi uero obediant. sitq́ue hoc tanquam caput, illud pedes, istud manus, hoc oculi, illud uero aliud corporis membrũ, quo omnia recte inter se conueniant, commodumq́ue tam ad præfectos quàm subditos redundet. & quemadmodum in corporibus membra nequaquã inter se dissident, sed cuncta corpus unum ex diuersis sunt composita, nec idem omnium est officium ac usus, ad mutuam necessitatis beniuolentiam. neq́ue oculus graditur, sed ducit. quemadmodum nec pes cernit, sed uadit, nec lingua excipit uoces, id enim ad auditum pertinet: sicut nec auditus loquitur, nam linguæ id est officium. nasus uero odoris est instrumentum, at guttur cibum gustat, inquit Iob. manus aũt dandi & accipiendi est instrumentũ, mens uero cunctis hominibus dux est, penes quã & sentire, ac in quam est sensus. Ita & apud nos, qui commune corpus Christi sumus, omnes enim corpus unũ in Christo, ac per unum Christum inter nos membra sumus. hoc enim imperat ac præsidet, istud uero obedit & dirigitur. nec amborum idem est officium, quemadmodum nequaquam eorundem est imperare & subesse, sed ambo unum fiunt, in unum Christum, ab eodem composita & conglutinata spiritu, licet imperantes à subditis rursus, tanquam medium, & doctrina, & exercitatione, & ætate distent. licet etiam inter duces tantum intersit, quantũ spiritus prophetarum alijs subiectus est prophetis. Noli contendere, quũ Pau-

lus dicat: & alios quidem in ecclesia constituit, primum apostolos, secundo prophetas, tertio doctores. primum propter ueritatem, secundum propter umbram, tertium propter mensuram utilitatis ac splendoris. & spiritus quidem unus est, gratiæ uero dona nequaquam sunt æqualia: quoniam nec receptacula eiusdem spiritus æqualia existunt, siquidem huic per spiritum sermo datur sapientiæ, uel contemplationis, alij autem sermo scientiæ seu reuelationis, alij fides solida, & haudquaquam dubia, alij uero operationes uirtutum & miraculorum sublimiorum, alij dona sanationum adiutoria siue præfecturæ, gubernationes seu refrenationes carnis. linguarum genera, interpretatio linguarum, tam maiora quàm secundaria dona, iuxta analogiam fidei. hunc fratres ordinem ueneremur, hunc etiam seruemus. sit aliquis auditus, ille lingua, hic manus, alius uero aliud quiddam. hic doceat, iste uero discat: ille bonum proprijs operetur manibus, in distributionem egentiũ, & inopum. iste imperet, & prior periculis obijciatur, hic autem iustificetur per ministerium. at alius doceat cum decore. Prophetæ duo uel tres loquantur, idq; uicissim, & unus interpretetur. alio uero declarante, primus cedat. & hic quidem discat in obedientia, ille autem suppeditet in hilaritate, alius uero ministret in alacritate. Ne omnes simus lingua, quod frequentissimum est, ne omnes apostoli, ne omnes prophetæ, ne omnes interpretemur. magnum quiddam est de deo loqui, sed longe maius seipsum expurgare deo. quandoquidem in animam scelestam nequaquam ingreditur sapientia. & ideo seminare iubemur ad iustitiam, & colligere fructum uitæ, quo illuminemur lumine cognitionis. Et Paulus quidem propter dilectionem domini uult nos cognosci, propter cognitionem uero doceri. sciebat enim uiam hanc ad cognitionem opinionis inflatæ optimam esse. Magnum quid est docere, uerum discere periculo caret. quur te ipsum facis pastorem, quum sis ouis? quur caput esse contendis, quum pes existas? quur exercitum ducere quæris, quum inter milites adhuc censearis? Quur magnum, sed neutiquam tutum lucrum maris sectaris, quum sine periculo terram colere possis? Sanè si uir es secundum Christum, sensusq; habeas exercitatos, tibiq; lumen splendeat cognitionis, loquere sapientiam, quæ profertur inter perfectos, necnon absconditam in mysterio. & illam quum tempus cœperis, & tibi concredita fuerit. Quid enim apud te ipsum habes, quod tibi datum non sit? aut quod nequaquam acceperis? Si uero adhuc paruulus es, & humi reptans intellectu, nec sufficiens ut cum sublimioribus progrediaris, fias Corinthius. lac te alat, quur cibum quæris solidiorem, quem membra non concoquunt, ac nutrimentũ faciunt per imbecillitatem. loquitor quidem, si quid melius habes quàm quod taceatur. siquidem ordinem labijs ornare opus esse laudabile nosti. ubi uero silentium melius est sermone, ibi quietem dilige. decet enim quædam dicere, alia audire, nonnulla laudare, aliqua uero amarulenter reijcere. Num ignoratis fratres certamen nostrum, qui cum

autoritate hic præsidemus. & hæc multis ex uobis tanquam lege sancimus. forsitan autem nec plures è nobis ipsis illud cognoscimus. quod & lachrymis dignum existit, quemadmodnm apud deum omnis cogitatio sermo & opus expendatur: & non apud deum solum, sed & homines multos, qui tarde quidem rerum suarum iudices, cito uero aliorum indagatores existunt, & qui facile alijs maxima quàm nobis minima concederent: nam & si imperitiores sint, citius tamen impietatem nostram quàm mediocrem eorum cognoscunt ignorantiam. Nónne scitis quale donum dei sit taciturnitas, & in omni sermone loquendi carere necessitate, ac in potestate habere, ut quis illum uel depromat, uel obmittat, sicqúe sibi ipsi sermonem & silentium recondat. siquidem omnis sermo natura debilis est & uolubilis, nec propter sermonem oppugnantem libertatem habet. & tanto plus ille qui de deo est, quanto maius est subiectum, & æmulationis plus, ac periculum grauius existit. & quid timebimus? aut cui confidemus? num menti, aut sermoni, uel auditui? etenim in tribus his periculum uersatur: nam cognoscere est difficile, exprimere uero impossibile, at auditum acquirere purum, operosius longe. Sanè deus lux est, ac lux quidem summa, cuius tenuis defluxus quidam ac irradiatio omne lumen exuperat infernum, etiam si splendidissimum appareat. Sed uidesne? nostram conculcat caliginem, tenebrasqúe posuit inter nos & ipsum quò se abscondit, quemadmodum olim uelamen inter Mosen & cęcitatem Israël, ne facile natura tenebricosa pulchritudinem reconditam & paucis dignam cernere possit. & ne quum eam facile consequatur, facile etiam propter conditura facilitatem perdat. Lumen autem quod cum lumine conuersatur, semper propter desiderium ad superna eleuat, mensqúe purgata purgato appropinquat. & hoc quidem partim nunc apparet, illud uero postea. præmium uirtutis & anhelationis, quæ hinc est ad eum, aut etiam communicationis. nunc enim inquit, per speculum uidemus & ænigma, tunc autem facie ad faciem. nunc scio ex parte, tunc autem cognoscam quemadmodum & cognitus sum. & quum tanta sit humilitas nostra, qualis est promissio? tantum deum scire quantum cognoscemus. Hæc Paulus magnus ille ueritatis præco, gentium doctor fidelis, qui magnum circulum Euangelij expleuit, nemini alij uiuens quàm Christo. qui ad tertium raptus est cœlum, paradisi inspector, qui propter perfectionem desiderabat dissolutionem. Sed & Moses uix dei posteriora uidit per petram: quæcunque illa fuerint, & quænam sit petra illa: quum multis rogasset promissionem obtinuit, nō tantum tamen uidit quantum desiderauit. sed plus fuit id quod eum latuit quàm quod apparuit. licet Moses esset deus Pharaonis, ac tantum populum educeret, tantamque uirtutem in signis ostēderet. Tu uero quemnā ex cœlo cibasti? quam aquā è petra elicuisti, quodnam mare uirga diuisisti, quē populum per humidum tanquā siccum eduxisti, quos hostes submersisti, quos ignis ac nubis

columna deduxisti,quem Amalech debellasti, oratione ac manuum exten/
sione, quæ uenturam olim crucem mystice præfigurabat, ut inter calamita/
tes ponas, si deum nequaquam absolute deprehendere possis. & propterea
omnia moueantur ac susque deque ferantur. Postquàm autem Mosis fecimus
mentionem, nónne hinc etiam gratiæ didicisti consequentiam, necnon or/
dinis legem?Etenim si Moses es, in nebulam ingreditor, & deo loquitor, ac
uocem audito,& legem suscipito,legemque ferto. Si uero Aaron,ascende qui/
dem,sed extra nubem,iuxta tamen stato. Si autem Ithamar es, seu Eleazar
tertiusque post Mosen,uel è senatu quispiam, aut è numero Septuaginta illo
rum,etiam remotius consistito,statione tertium occupans ordinem. Si uero
unus es è populo & multitudine, nequaquam monti appropinquato, ne
quum illum tetigeris tanquam bestia lapideris. deorsum maneto, ac uocem
solam audito, teque hac sanctificato ac purgato, quemadmodum in ordine
es constitutus.& ut te pluribus erudiam,quisnam sacerdotum initiabat ma/
nus?Moses.quis ex initiatis primus fuit?Aaron. insuper quisnam diuina cu
rabat?quisnam populo respondebat? quis in sancta ingrediebatur sancto/
rum,præterquàm unus?num ille semper?nequaquã.sed semel in anno. Qui
nam præterea gestabant tabernaculum, præterquàm leuitæ? & ij quidem
quemadmodum erat ordinatum. nam aliqui preciosiora, aliqui uero secun/
daria portabant,quemadmodũ ferentium exigebat dignitas. quum autem
illud custodiri oportebat,quinam custodiebant? aut quomodo custodieba/
tur?hi qui erant deputati,& eo quo oportebat modo. nihil enim nõ præscri
ptum erat,aut inordinatum,nec ex minimis quidem.Nobis uero si gloriola
quædam uel parua contingit,& sæpe nec illa quidem, sed forte duo aut tria
uerba scripturæ expendimus,eaque confuse ac stolide, tum illud est sapientia
uno die adepta,turrisque in Chalane,quæ recte linguas diuisit.unde & cõtra
Mosen arrogantes fieri est necesse.necnon ut Dathan simus & Abiron, in/
iurij & impij.quorum pertinaciam fugiamus,nec arrogantiam imitemur,ne
finem eundem sortiamur. Proinde si placet alium tibi ordinem in medium
producam,eumque laudabilem,ac cõmemorationi huic & adhortationi præ/
senti admodum cõuenientem.Cernis ne Christi discipulos? qui omnes sub
limes sunt,& electione digni.hic enim Petra uocat᷑, eique ecclesiæ fundamen/
ta concreduntur.ille uero plus diligitur,ac supra pectus Iesu recumbit.& reli
qui præeminentiam hanc benigne ferunt. sed & illos in montem ascendere
oportebat,quo forma splenderet,& diuinitatem ostenderet,ac illũ qui in car
ne delitescebat ostenderet.at quinam unà ascenderunt,neque enim omnes mi
raculi inspectores erant.Petrus & Iacobus,& Ioannes,qui præ alijs & erant
& numerabantur. rursus illi idem ei in agonia constituto, & parumper ante
passionẽ secedẽti affuere.eodẽ enim Christus illos honore afficiebat.omnia
enim cũ ordine & decore peragebant᷑.nũc eñ de hoc Petrus quærebat, de il
lo uero Philippus,de isto Iudas,de alio Thomas, de hoc uero alius quispiã.
nec

nec omnes idem,nec omnia unus,sed quisque suo loco & singulatim.ac si dixeris quicquid unusquisque indigebat, sed & aliud alijs uidebatur. uult aliquid dicere Philippus,& id solus haud audet,sed & Andream secum sumit. Indiget Petrus ut aliquid quærat, & Ioanni annuit. ubi hic austerum? ubi imperandi desiderium? quo pacto potius quum discipuli essent mansueti & humilis Christi, cor ostendere potuissent? serui propter nos facti qui serui eius sumus,& qui omnem gloriam in omnibus patri acceptum tulit,quo nobis exemplum boni ordinis & modestiæ tribueret.à qua tamen tantum absumus,ut gratum mihi foret,si non omnes temeritate antecelleremus.tametsi illam in rebus maximis maximis etiã ostendamus hominibus.num ignoratis quod humilitas haud tantum in paruis indicetur. nam per ostentationem etiam & falsam uirtutis fieri solet figuram,quantum probatur in maioribus.nec mihi humilis est ille qui de seipso parua loquitur, & hoc inter paucos & raro,neq; is qui humiliter alloquitur humiliorem,sed qui mediocriter de deo uerba facit,& alia quidem dicere, alia uero subticere nouit. in quibusdam uero ignorantiã fatetur,ac cedit sermoni illius, cui plus est cõcreditum, conceditq; aliquem plus esse spiritalem,& in contemplatione magis profundum.Sanè turpe est,ut quis uestem & uictum eligat,non splendidiorem,sed uiliorem, genuumq́ue callis, ac oculorum fontibus, ieiunijs insuper & uigilijs,in humo præterea dormitatione, labore,ac cũctis in rebus humilitatem, & proprię imbecillitatis cõscientiam ostendat:in sermonibus uero de deo se cunctis præferat hominibus,& planè imperatorem & tyrannũ agat, nullicq; omnino cedat,sed supercilia ultra omnes legis doctores attollat, quum interim humilitas cum gloria securitatem etiam habeat. Sed hic ex feruentioribus quispiam supplodet ac dicet,nũquid de deo tacebimus? & hoc tu iubes? & de quo potius quàm de illo dicemus? & quonam constituemus istud,semper laus eius in ore meo.&, benedicam dominum in omni tempore. &, ecce labia mea nõ prohibebo.uerbaq; talia proferet præmeditata & huc spectãtia.huic mansuete,& nequaq; molestis occurrere decet uerbis, ut hinc modestia doceatur.Nequaquã silere iubeo ô sapientissime,sed haud cõtentiose decertare.non ueritatem occultare, sed haud præter legem docere.siquidem inter primos ego sapientiam laudo eorum,qui in diuinis exercentur literis,seu exerceri cupiunt.nec unquã exercitio huic aliquid prætulero.nec male à philosophia ipsa audire uellem, tãquam sapientiam ac disciplinam spernerem, obiter tamen immodestiam fugio,& insatiabilitatem reprehendo.malimq; ignauior quàm curiosior haberi, si non utraque effugere possem: moderatusq; esse & timidior,quàm audacior uocari. tu uero quum ego cibi prohibeam intemperantiam,uniuersum me cibum prohibere putas,aut etiam cæcitatem laudare, quia modeste contueri iubeam. Si tibi sermo est prudens, responde quippiam,ait scriptura, & nemo te prohibebit.sin minus, uinculum labijs tuis imponatur. quãto magis hoc congruit ijs,qui ad docendum

sunt

ſunt parati? ſi tibi tempus eſt, doceto. ſin minus linguam coherce, auditum ſolue. Diuina quidem contemplare, uerum in terminis maneto. loquere quæ ſunt ſpiritus, & ſi poſſibile eſt nil aliud. & potius loquere, quàm anhelando præcipita. bonum enim eſt ac diuinum, rerum diuinarum recordatione ſemper ad deum extimulari. ſed ut ſcias quid tibi ſit dicendum, ne patris naturam nimis curioſe rimato, unigeniti eſſentiam, ſpiritus gloriam & potẽtiam, unam in tribus deitatem & ſplendorem, naturam inſeparabilem, & confeſſionem, necnon gloriam ac ſpem eorum qui crediderunt. utere uerbis conſuetis, ratio pertineat ad ſapientiores, ſufficiat tibi ut habeas fundamentum, ſuperædificet uero artifex. ſatis ſit ut cor pane roboretur, obſonia autem uaria opulentioribus dimittantur. nemo ſanæ mentis te iudicabit, quod non oppipare cibes, ſed quum nec panem apponere, aut aquam ad bibendum præbere, ſiue Chriſti diſcipulum, ſeu alium quendam his æqualem referre poteris. Noli uelox eſſe in ſermonibus, ſapientia te iubet: ne ditiori te æquipares, quum ſis pauper, ne ſapientioribus ſapientior eſſe quæras. Sapientia eſt, ut quis ſeipſum cognoſcat, & haudquaquam extollat: ne illi idem quod uocibus eueniat, quæ penitus deficiunt, quum nimis immodeſte proferuntur. melius eſt ſapientem cedere ob modeſtiam, quàm imperitum ob temeritatem intumeſcere. celeritas tibi ſit ad confeſſionem uſq;, quum illa à te requiritur. in reliquis uero timidior eſto, ibi enim tarditas, hic uero celeritas eſt in periculo. quur tibi moleſtum eſt, ſi non in omnibus ſermonibus præcellis? & præſidentiam habeas in omni problemate & quæſtione, ſed alij ſapientiores te, uel audaciores etiam uidebuntur. Deo ſint gratiæ, quod egregia donat, & per communia ſaluare nouit, & quod miraculum hoc non ſolum circa ſermonem, ſed & circa creationem ipſam ſit, ſi aliquando conſiderare uolueris. neq; in creaturis prima quorundam ſunt, ſed omnium, communiſq; eſt gratia unius figmenti: quemadmodum in fide quæ ſaluant non ſunt potentiorum, ſed uolentium. quid pulchrius aëre, igne, aqua, terra, pluuia, fructibus tam domeſticis quàm ſylueſtribus, tecto, indumento. & horum quidem uſus aliquando omnium eſt communis, aliquando uero quorundam mediocriter priuatus. nec aliquis adeo tyrannus eſt, ut ſolus communi gratia frui uelit. Sol omnibus æqualiter oritur, diuitibus cœlum pluit, & pauperibus. communis diei ac noctis eſt uiciſſitudo, commune donum ſanitas, cõmunis uitæ terminus, communis menſura, & corporis gratia, communis uirtus ſenſuum. forſitan & pauper ideo plus habet ex ijs quod maiores gratias agit, fruiturq; ſuauius communibus, quàm ij qui opibus longe excellunt. hęc igitur communia ſunt, & honore æqualia, iuſtitiæq; diuinæ argumenta. Aurum autem & lapides ſplendentes ac precioſi, ueſtiumq; mollicies ac ſuperfluitas, necnon menſa adurens & inſana, & labor qui in acquirendis impendit̃ poſſeſſionibus, paucorũ ſunt gloriatio. præterea & hoc ego circa fidẽ cõſidero. cõmunia ſunt lex, prophetæ, teſtamenta, teſtamentorũ oracula, gratia,

inſtitutio

institutio,perfectio,passio Christi,creatura noua,apostoli, Euangelia, spiritus distributio,fides,spes,dilectio in deum & ex deo, ac nequaquā ad mensuram,quemadmodum olim mannæ donum, ingrato & nō cognoscenti Israëli, sed quantum unusquisque uult. uerum ascensus illustratio parua quidem quam hic assequimur,stabilior autem quam speramus. & quod maximum est,patris & filij,& spiritus sancti cognitio,ac primariæ spei nostræ cōfessio.quid his maius? quid etiam cōmunius? quæ uero super hæc sunt,tametsi raritate sua honorabilius quid habeant,necessitati tamen sunt posteriora.nam ea sine quibus Christianum esse impossibile existit,utiliora sunt ijs, quæ pauci adipiscuntur. Proinde diues est aliquis contemplatione, ac super multos tollitur,spiritaliaq; comparat spiritalibus,ac trifariam scribit super tabula cordis sermonem,qui ædificat omnes seu multos, uel aliquos pro pluribus,seu omnibus,licet pauper etiā existat,neminem tamē tolerat, sed in profundis ambulat.quin eleuetur ducatur,& à mente feratur:& si uult ad cœlum usq; tertium, Pauli instar, tantum id cum ratione & scientia fiat, ne excidat propter elationem,nec propter uolatū altiorem decidat. quis inuideret tam laudabili ascensioni? & qualis casus talis? elatione circumagi, & humanæ inclinationis humilitatem cognoscere, quantumq; à summitate is etiam deficit,qui omnibus est sublimior. Alius autem paruus est intellectu, & pauper lingua,sermonumq; uersutias ignorat, ac captiones sapientium & ænigmata.necnō Pyrronis instantias ac prohibitiones,uel oppositiones syllogismorumúe Chrysippi resolutiones, seu ex Aristotelis artibus artes malas, aut Platonicæ facundiæ incantamenta, quæ male in ecclesiam irrupere nostram, non secus ac flagella quædam Ægyptiaca.habet tamen ille unde & per quænam uerba saluetur. nihil charitate est ditius. nequaquam, inquit, necesse est,ut in cœlū ascendas, ut illinc Christum detrahas:neq; ut in abyssum descendas, ut illum inde à mortuis extrahas, uel ut curiose primam inquiras naturam,seu dispensationem nouissimam.prope te ait, uerbum est. thesaurum hunc intellectus habet & lingua. hic quidem credens, illa uero confitens. quid his opibus succinctius? quid dono hoc facilius? confitere Christum,& credas illum à mortuis suscitatum esse, ac saluaberis:siquidem & credere solum iustitia est, salus autē perfecta cōfiteri,loquendiq; libertatem addere scientiæ.tu quid salute maius quæris? gloriā nempe quæ illic est & splendorem: mihi uero maximum est ut saluer, & futura effugiam tormenta. tu per uiam incedis minime tritam,& incessu difficilem.ego uero per regiam & quæ multos saluauit.Nil fratres fide nostra iniustius esset, si in sapientes solum caderet, & eos qui sermonibus & logicis præstant demonstrationibus. oporteret enim ut multi hanc,non secus ac aurum & argentum,necnon alia quæ apud multos rerum infernarum studiosos censentur preciosa, consequerentur. quod enim sublime esset, & ad quod pauci pertingere possent, deo placeret & esset acceptum: quod uero propinquius foret, & à multis conse-

qui ua-

qui ualeret, despiciendum esset & uile. siquidem nec hominibus modestis accideret ne pro uiribus expeterent honores, sed solum gauderent ijs quos antea haberent. Nonne deus, cuius multa sunt ob quæ admirationi est, nihil tam peculiare habet, quàm ut omnibus benefaciat? Noli igitur ignominia afficere cõsueta. noli uenari noua, quo inter plurimos excellas. melius est portio parua cum securitate, quàm magna cum anxietate, Salomonis te doceat consilium. & melior est inops in sua ambulans simplicitate, quemadmodum & per hoc sapienter dicitur prouerbium. Pauper in sermone & scientia uerbis simplicibus incedit, & in illis tanquam fragili rate saluatur, longe magis quàm insipiens & uersutus labijs, qui in sermonis demonstratione confidit, & Christi crucem euacuat. Res quàm sermo melior, propter uim quæ est in sermone. ubi demonstrationis imbecillitas, ueritatis est minutio. quur ad cœlum euolare quæris, quum pedester existas? quur turrim ædificas, quum nequaquam sumptus habeas? quur & tu manibus undam mensuras, & cœlum palmis, ac uniuersam terram pugno? uasta sunt elementa, & solum à factore suo mensurata. Primo teipsum cognosce, quę in manibus sunt animaduerte. quis nam sis, & quomodo factus & compositus, ut imago existas dei, & deteriori colligatus. & quid sit quod te moueat. quæ circa te sapientia & quodnam naturæ mysterium. quomodo mensureris loco, mens tamen non definiatur, sed hic manens omnia scrutetur. quomodo uisus paruus, ad plures tamen pertingat. & utrum sit uisus receptio quædam, uel potius ad illum transitio. quomodo illud idem moueat & moueatur, per uoluntatem gubernatoris. quæ præterea quies motus, quæ sensuum distributio. & quomodo per hęc mens communicet cum externis, externaꝗ capiat. quomodo species suscipiat, & quomodo memoria conseruatio sit rei receptæ. & qualiter recordatio rei præteritæ sit resumptio. quomodo sermo mentis sit fœtura, sermonemꝗ in alio generet mente. & quomodo sermoni datur intellectus, quomodo corpus nutriatur per animam, quomodoꝗ anima per corporis moueatur passiones. quomodo illam timor congelet, audacia soluat, contrahat tristitia, diffundat uoluptas, tabefaciat inuidia, extollat superbia, spes alleuiet: quomodo ira in furorem agat, pudorꝗ per sanguinem rubescat, nunc per hunc auctus, mox per illam diminutus. quomodo passionum notę fiant in corporibus. quæ sit rationis præeminentia, & quomodo his omnibus imperet, affectionumqúe mansuefaciat commotiones. quomodo sanguine & respiratione cohibeatur, id quod corpore caret. quomodo horum defectus animæ sit secessio. hæc uel his similia considera ô homo. nondũ dico cœli naturam & motum, ordinemꝗ astrorum, necnon elementorum commixtionem, & zodiaci differentiam, ac uirtutum cœlestium fundamentum & structuram, & omnia in quæ opificis diffunditur uerbum. necnon prouidentiæ & dispositionis rationes. & tum (quamuis nondum dico confidens, sed timens) ad sublimiora accede, necnon ea quæ uires tuas exuperant. Proinde omnis

omnis sermo litigiosus & ambitiosus præcipuum exercitium est ad cõtentionem maiorem.oportet igitur ut quemadmodum pueros prius moribus formamus, quo posteriora effugiant uitia : ita etiam ne in sermone circa parua uideamur temerarij & ineruditi,ne circa maiora meditatione abutamur. facilius enim est sub initium prauitate non maculari,illamq́ ingruentem effugere,quàm quum processerit abscindere, & ea superiorem apparere. quemadmodũ facilius quoq; est lapidem sub initium retinere, quàm quum è manibus missus est reuocare. Si uero incõtinentior es, & morbum cõtinere nequis,hæc meditare,in his uersare,ambitioq́ tibi euacuetur in ijs quæ periculo carent.sed tu hęc nequaquam suscipis? nec lingua tua frenum habet? neq; impetum cohibere potes? omnino tamen resistere oportet,& primæ uiolentię nequaquã succumbere,nisi & ibi mensura sit cognitionis,& plus magnus esse uelis quàm expediat. at tu nequaquã fratrem iudicas, neq; timiditatem impietatem esse putas,neq; immodeste reprehendis, aut etiam desperas, tu qui modestiam promittis.uerum hic uelim mihi humilis appareas,quãtum est possibile.hic fratrem tuum honorato,non cum suo damno. nam hic iudicare & uilipendere à Christo spe sola est eijcere. & latens triticum, tuo forsitan honorabilius,cum zizanijs euellere.Cæterum corrigendus est ille.facias igitur hoc modeste ac humaniter, & nequaquam ut inimicus, nec ut medicus incidens.ac non solum agnoscito quemadmodum ille inuri aut incidi debeat,sed & teipsum ac propriam cognosce infirmitatem.quur enim si oculorum teneris morbo,sol tibi uideatur obscurus? quid autem si cuncta tibi circumuerti uideantur,quum tu nauseam patiaris, aut etiã sis ebrius? ignorantiamq́ propriam aliorũ esse censes. proinde multũ iactari & tolerare oportet,prius quàm alterius cognoscatur impietas. nequaquã simile est plantam aliquam exscindere,aut florem etiam odoriferum, ac hominem. Imago dei es,& imaginem dei condemnas.Iudicaberis & tu qui iudicas. alienum iudicas seruum,& quem alius gubernat.ita fratrem tuum probato, tanquam & tu eadem mensura sis iudicandus. ac ideo haudquaquam in abscindendo festina,aut confestim membrum alienes. incertum enim est, ne ideo quod sanum est corrumpatur.uerum admone,hortare,increpa, medicamẽta habes, regulas habes,Christi es discipulus,humilis & mansueti,qui iniquitates nostras portauit.quod si primum tibi resistit,longanimis esto:si uero secundo, desperare noli. adhuc sanãdi tempus est. at si tertio,fias agricola humanus, dominum roga ne excindatur,aut odio habeatur,sterilis illa & inutilis ficulnea.sed ad illam te cõuerte,& eius curam gere, eamq́ stercorato,per cõfessionem quæ occulta prodit,& manifestis pudorem inijcit,ac turpiora rectius instituit.quis scit utrum immutetur, ac fructum ferat? Iesumq́ à Bethania redeuntem pascat.affer remedium aliud cõtra fratris putorem, siue sit uel esse putetur,tu qui spiritali unguento inunctus es,quod pigmentarij arte sit confectum,ut hoc bono tuo tribuas odori. Nõ est echidnę uenenum malitia il-

V lius

lius,ut percussus cõfestim dolore corripiaris & corrũmparis.ac ideo uenia tibi dãda,si bestiam illam fugeris aut occideris. igitur si potes fratrem curato: sin minus,in hoc saltem eris securus,quod nequaquam illius particeps fueris prauitatis.odor est insuauis animi eius morbus, quẽ tua forsitan abiget fragrantia,quum superauerit. cito tale quid pro conseruo & cognato tuo suscipiam,quale zelotes Paulus cogitare & sibi imprecari est ausus,quo si possibile esset,Israël Christo conciliaret.tantum illi compatiebatur. at tu sæpius ob suspicionem solam fratrem abscindis, & quem forsitan bonitate lucrari posses,hunc tu perdis temeritate,membrum tuum, pro quo mortuus est Christus.Si igitur tu fortis es,Paulus inquit,de esca differens,sermonicꝙ confidis, ac generositati fidei,fratrem tuũ ædifica, nec cibo tuo eum subuerte,qui per Christum communi passione est honoratus. nam & si res sit alia, utpote de esca mentionem faciens,adhortationis tamen sermo,cõmunem in se utilitatem habet.Sanè & apud nos, quemadmodũ ueteres sapientes Hebræos legem condere deceret. illi enim nequaquam permittebant, ut iuuenes sacros legerent libros, tanquam inutiles animabus adhuc infirmis ac tenellis. quo non omni nec semper concederentur omnia,sed præscriberetur quibus fidei imbui deberent sermonibus.de illis dico,qui nõ omnino abiecti essent,ac ingenio segnes,seu nimis gloriæ cupidi,aut contentiosi, uel erga pietatẽ feruentiores quàm deceret.isti enim illac ordinandi essent,ubi nec seipsos, uel alios offendere possent: ac ĳ qui inter illos sermonibus modesti, ac uere ornati & prudentes essent,libertatem haberent sermonis.reliqua autẽ multitudo quę ab hac uia oberrat, & qui loquacitate ac morbo qui nunc uiget detinentur,ad aliam uirtutis speciem minus periculosam dirigerentur.ubi negligentia & insatiabilitas magis pia,& minus foret nociua.Si enim quemadmodum unus est dominus,una fides,unum baptisma,unus deus pater omnium, & per omnia,& in omnibus: ita & una solum salutis esset uia,per sermonem nempe & contemplationem,oporteretcꝙ eos,qui ab hac exciderent,omnino aberrare,& à deo excidere,necnon spe futura:nihil esset, nec in cõsulendo talia,neqꝫ in obediendo periculosius. sed quemadmodum inter homines multæ sunt differentiæ uiarum,ac electionum instituta,tam maiorum quàm minorum, splendidorum ac periculosorum:ita & in diuinis, nõ unica solum uirtutis est uia per quam saluamur,sed plures.& quod plures solum sint apud deũ, hoc ubiqꝫ diuulgatum est,ac omnium celebratum ac cognitum linguis, ob nullam aliam causam, quàm quod multæ sint uiæ quæ illac ferunt.quædam periculosiores,clariores tamen.aliæ uero humiliores,sed tutiores. quur igitur securiores relinquimus?& ad hanc unam nos cõuertimus, quum sit lubrica ac perniciosa,& quònam ferat ignorem. siquidem non omnibus idem cõuenit cibus,sed alĳs alius,iuxta uarietatem ætatis ac habitus. quod uero uita quæ in sermonibus uersatur,omnibus conueniens sit, hoc ego nequaꝙ dicerem, nec dicentibus assentirer.si itaqꝫ mihi obtẽperabitis iuuenes & senes,populi

principes

principes ac subditi, solitarij & populares, superuacaneas ac inutiles cõtẽtiones ualere sinetis, per uiamq; & conuersationẽ, necnon sermones minus periculosos deo appropinquare studebitis, quo ueritatẽ ac cõtemplationẽ quę illic est assequamini, in Christo Iesu domino nostro, cui omnis gloria in secula

DIVI GREGORII NAZIANZENI THEOLOGI ORATIO ad Heronem philosophum, ab exilio regressum.

HILOSOPHVM laudabo, tametsi corpore ęgrotem. philosophicum enim est, laudare philosophũ. laudabo autem eum admodum iuste, quoniam quũ ipse sit philosophus, ego adeo philosophiæ sum cultor, ut & sermonem laude dignũ censeam: ac ideo, si nihil aliud, saltem hoc philosophabor, ut admirationi sit philosophus. etenim iuxta sententiam meam philosophandũ, honorãdaq; est philosophia. si nolimus penitus ab honesto excidere, aut rationis expertes censeri, quũ ratione præditi sumus, & per uerbum ad uerbum festinemus. philosophice igitur quemadmodum & in alijs solemus, uir celebretur, & fama eius temporis diuturnitati mandetur. nõ enim ideo illũ laudamus uti glorificemus, id enim philosopho admodũ ingratum esse scimus. nec sermo rebus aliquid adijcere potest, quoniã nec ob imbecillitatem suam quid illarũ dignitati adimere ualet: sed ut nobismetipsis prosimus. siquidem hoc nequaquam cõtemnit philosophia, ut uitam nostram, opera ac studia beneficio aliquo afficiamus. est enim beneficentia prima, ut honesta laudẽtur. siquidem ueri amoris hospes laus est, amor autem uirtutis, uirtus uero beatitudinis, at illa desiderabilium uertex est summus, & ad quem omnis studiorum nostrorum motus tendit. Huc igitur adsis philosophe optime & absolutissime, addo & ueritatis martyr exactissime. Adsis huc nothæ philosophiæ redargutor, præcipue illius, quæ non nisi per eloquentiam incantare solet. ultra illam uero nihil præstare seu potest, seu uolet. Qui in uirtute dexteritate polles quantum & ad contemplationem, quantumq; pertinet ad operationẽ: qui sub alia forma in nostris philosopharis, & forsan non sub alia, si saltem angelicum est splendoris gestatio & claritas. quũ enim illi formantur corporaliter, symbolum hoc esse censeo puritatis, quæ secundũ eorum est naturam. Huc igitur mihi adsis philosophe, & sapiens quidem: quodãtenus enim philosophia est amanda, aut nequaquã philosophia existit. non enim parit impudentiã, sed audaciã: nec gulam, sed uictum quotidianũ: neq; adlatrationem, sed conseruationem honesti, & curam animarum, adulationisq; tantum, quantũ secũdum naturam est domesticum, adlatrationis uero quãtum est alienum. Huc mihi adsis, ac iuxta sacra consiste, & mensam hanc mysticam, necnõ meipsum, qui rerum sacrarum ac diuinarũ princeps sum, ad quæ te, & sermo, & uita tua ac purgatio per passionem facta perduxit. Huc adsis, ut te nostra ornem corona, ac uictorem te uoce pronunciem splendidissima. non in medijs Olympijs, aut in

paruo Græciæ theatro, nec quod pancratio, uel cæstu, aut cūrsu, seu in alio paruo uiceris certamine, siue pro præmio depugnaueris uili, aut in honorem Herois alicuius, aut dæmonis, qui ob calamitatem quandā aut fabulam honorantur. talia enim sunt illorum pura & honoranda. quæ tempus stultitiæ suæ patrocinium sumpsere, cōsuetudinemq; pro re legitima. Sed coram deo & angelis, totiusq; ecclesiæ congregatione, uictorem hæresiū ementitarum, in honorem dei uiui, qui nos propria sua passione pati docuit, quorum certaminum regnū est cœlorum, homoq; deus euadit, omni passione sublimior. Cæterum quale est præconium illud? equidem si breuiter & exacte audire desideratis, hic est ueritatis athleta, nequaquam fictus, hic trinitatis ad sanguinem usq; propugnator, hic est persequentium & male afficientiū passionis promptitudine persequutor. nil enim ita uincit persequutorē sicut promptitudo passionis. Si uero præconium perfectius & amplius audire cupitis, hic est optimus ex optimis, ac nobiliū nobilissimus. atqui non illam dico nobilitatem quam multi putant. Apage, nequaquam nostrum est, nec philosophicū, eam admirari, quæ ex fabulis & sepulchris procedit, ac iam diu supercilia tollit. nec illam quæ ex sanguine oritur ac literis, quam noctes cōferunt, & regum forsitan, nec nobilium manus, nobilitatem uelut aliud quiddā imperantes. uerum de illa loquor, quam pietas ac mores suis consignant sigillis, & quæ ad primū bonum unde facti sumus est ascensio. quæ & unica nobilitatis huius est demonstratio. Siquidem generosus iste, non solum nobis est athleta, sed & ex martyrum numero, ita ut uirtutis exemplum illi sit peculiare. Cuias autem? quātum pertinet ad sapientiam orbis uniuersi. illa enim nequaquam angustis se terminis circumscribi patitur. quantum uero ad corpus, Alexandrinus. quæ ciuitas nobis, & cōfestim post nos adnumeratur, cuius feruor ex omnibus quę omnino subsunt imperio, perquàm peculiaris existit, cuius & illud est pulcherrimū, quod Christiano censetur nomine, & singulari ad hoc fertur affectione, cum electione incepta, natura uero confirmata. quum enim pietati feruor accedit, rectus amor procreatur, qui amor fidei quoq; est securitas. Sanè ita educatus est & institutus, quemadmodum talem & ex talibus prognatū, & qui talis erat futurus decebat. Postquàm autem tempus adesse uisum est, quo uitæ fieret electio, magnum quid & iuuenile ausus est, quodq; multis esset sublimius: delicias contemsit, at longe magis substantiam & potentiam, ac inter cæteros illos, qui his adhiberent mentem. & has quidem tanquam mali affectionem primam, illam autem ueluti paupertatem extremam, at hanc sicut imbecillitatem supremam despexit & dimisit. nil enim bonum esse censebat, quod possessores haud faceret meliores, sed ut plurimum deteriores. neque id quod in finem usq; apud dominos suos haud permaneret. Philosophiam autem animi passionibus dominam constituit, ac uiriliter honestati est cōiunctus, omnemq; materiam inutilem extirpauit, priusquàm à materia infici posset. naturæ prętерea magnitudine,

& ele-

& electionis generositate super uisibilia surrexit, innitens firmioribus. Postquàm uero ita decreuit, nequaquam sibi deliberandum censuit, quam nam philosophiam eligere deberet. num illam quę ab extra sub ueritatis umbra, aut intra sub figura & problemate ludit, seu potius nostram & humilem illam aspectu, sublimem uero recessu, ad deumq́ perducentem. uerum toto calculo nostram elegit, nequaquam penitus ad deteriora mentem conuertens, nec per sermonis elegantiam abstractus, qua sola sapiunt qui gentilibus incumbunt. Illud autem primum philosophice egit, ut ex ijs nostris eam cognosceret quæ magis foret eligenda, & utilior ipsi pariter & Christianis cunctis. siquidem ubiq́ proprium ac commune pariter connectere, animæ arbitrabatur esse perfectæ, ac philosophicæ. neque enim quenquam sibi soli natum esse, sed omnibus qui eiusdem participes sunt naturæ, & qui ab eodem & propter eadem sunt procreati. Quum autem uideret uitam solitariam & priuatam, multis inconuenientem & alienam, tametsi ardua esset & super humana, sed solum apud illos consistere, qui singulari præstarent uirtute, & qui dilectionis communitatem, & hominum conuersationem abnegassent, quam in primis inter laudanda esse cognoscebat, præterea & reprobandam, tanquam quæ nec in rebus exercitaretur agendis, nec alijs quid impartiretur. uitam uero communem & mixtam uirtutis experimentum esse, quæ se etiam in multos extendat, & quàm prope ad diuinam accedat œconomiam, quę & omnia fecit, & amicitia colligauit. insuper & genus nostrum quum à bono, propter malitiam ingressam, excidisset, per commixtionem & conuersationem nobiscum factam iterum reuocauit. hæc quum cognouisset ac secum deliberasset, simulq́ gentilem superbiam reprimere bonũ censuisset, quæ non nisi ueste trita, barba prolixa & simulata gloriatur honestate, quid facit, & quomodo philosophiam tractat? per mediam quandam uiam inter illorum superbiam, & nostram incedit sapientiam. & horum quidem formam & umbram, nostram autem ueritatem & sublimitatem philosophice obseruat, ac ideo Peripatos, & Academias, necnon uenerandam stoam, ac spontanea illa Epicuri, unà cum atomis & uoluptatis decertatione, pariter cum suo Poëta quàm longissime remouet & ablegat. Cynicorum uero impietatem penitus est auersatus. at quod superuacuum non esset laudauit. hoc est quod nunc uidetis. Canis cõtra existentiam illorũ, & sapientiæ amator contra insipientes, super omnia uero Christianus: uicitq́ contumaciam illorum figuræ similitudine, quorundam autem qui apud nos sunt insolentiam habitus nouitate: ostendens quod pietas haudquaquam in paruis consistit, neq; in seueritate philosophicum, sed in animi soliditate, & mentis puritate, ac recta ad honestum inclinatione: utcunq; figura habeamus, & cũ quibuscunq; conuersemur: siue etiam solum nobiscum, segregantes mentẽ à sensibus: seu etiam cum multis & cõtribulibus, proprium facientes communia, & philosophantes in quibus minime philosophantur alij, nõ secus ac archa

illa Noë in diluuio, longe diluuio etiam leuior, & montis rubus, qui licet ignis esset, nequaquam tamen comburebatur. magna Mosis uisio illa, nec enim patiantur id, quod multis accidit. non magis quàm adamas quum percutitur. sed alios per seipsos quantum fieri potest meliores reddunt. huius philosophiæ fructus nequaquam urbes sunt sermone constructæ. organa quædam musica, ut ipsi aiunt, & Tragelaphi, quæ cuncta solum lingua componuntur. nec Kategoriæ quædam, & resolutiones, ac mixtiones, nec consonantiæ, ac plusquàm consonantiæ, sapientiaque cum sermonibus fabricata. neque lineæ quædam, nullibi consistentes, nec stellarum connexiones & figuræ, contra prouidentiam excogitatæ. hæc enim illi secundaria erant & superuacua, ac ideo solum lusa, ne ludamur ab ijs, qui se scire simulant. Proinde quidnam primum existit, cui præcipue est studendum? nempe ut secundum diuinum Dauid, iuste & libere loquamur coram principibus & regibus, ac nequaquam timeamus, populi, rationis expertis, merito corripiendam insaniam. non indignantium principum potestatem, non domorum inter se dissentientium pestem, non ineruditorum ruditatem, non eruditorum superbiam, non diuitias se efferentes, non satietatem iniuriantem, nō paupertatem male afficientem, non iram efferuescentem, & rationem expellentem, nō uoluptatis immodestiam, non risus incontinentiam, non angentis tristitię cessationem, non iuuentutis inæqualitatem, nō senectutis pusillanimitatem, non uiduitatis desolationem, non pupillarem desperationem. Sanè ea quæ syllogismorum sunt & linearum, necnō eorum qui stellis inhiant, nemo prudens magni æstimabit, si considerauerit, quod nec syllogismorum conuersio, nec terræ commensuratio, neque astrorum reuolutio, uitæ nostræ aliquam conferat utilitatem, nec damnum, etiam si cuncta euanescant. si uero ea de quibus iam dixi sublata fuerint, omnia confundentur, & ad nihilum redigentur. Cæterum quid dicere refert quantū hæc Antisthenis superbia, & Diogenis obsonijs, ac Cratetis nuptijs communibus meliora sint & sublimiora. uerū parcamus illis ob reuerentiam nomenclaturæ, quo æqualiter uiro fruantur. Proinde ut nos ea quæ in medio sunt contrahamus, modestiam, continentiam, alacritatem, gratiam, cōmunionem, humanitatem, & alia in quibus uir iste super omnes excelluit, ad ultimum ordine, uirtute autem primum conuertamur. fuit olim tempus, quū ab hæresibus tranquillitatem essemus nacti, quū cessassent Simones & Marciones, & Valentini quidam & Basilidæ, necnon Cerdones, Kerinthique, ac Karpocrates, & omnes illorum nugæ ac monstra, qui ut plurimum totum deum dissecabant, & pro bono cōtra creatorem pugnabant. deinde in proprio submersi fuere profundo, omniaque ut dignum erat silentio sunt obruta. Montani uero spiritus malignus, & Mani caligo, necnon Nouati audacia, seu puritas, Sabellijque malum, monarchiæ patrocinium euanuit & discessit. & una quidem opinio in partem deuoluta est aduersam, alia uero penitus despecta, & propter imbecillitatem suam reiecta,

Platonem taxat

Aristotelem notat

nec in ulla re alia ecclesiam læsit. siquidem persequutiones illam per passiones splendidiorem reddunt.uerum non multum temporis intercessit, quum iterum tempestas cōtra ecclesiam insurrexit,superbia iniquitatis,supplementum impietatis,malorum spirituum legio,lingua Antichristi, mens iniquitatem cōtra altitudinem loquens,deitatis incisio, cuius primus conatus nō fuit adeo molestus,ultimus uero longe molestissimus, & nequaquam Iudæ proditione inferior. Arius ille,qui recte insanus est appellandus, is ab urbe incipiens Alexandrina,ibi enim malum illud excogitauerat, inde tanquam immitis flamma à parua suscitata scintilla,per magnam orbis partem cucurrit. uerum à patribus nostris extinctum est,quū pius tum numerus Niceæ conuenisset, & intra certos terminos, ac uerba propria Theologiā stabiliuisset. uerum rursus regnum impium, rursus malum reuertitur, & non secus ac ex ulceribus recisis sanies effunditur, & lupi graues, alius aliunde nos discerpens,ecclesiam dilacerant, sacerdosq; contra sacerdotem armatur, ac populus contra populum insanit.Rexq; impietati tribuit audaciam,ac leges contra rectam fert opinionē, sed nec mulieres penes ipsum in precio fuere. Qua Tragœdia, quis ea quæ tum euenere mala explicare posset? fugas, bonorum publicationes, ignominias, ad loca deserta commigrationes. Infinitorum hominum & ciuitatum sub diuo macerationes,quum imbre & niue undique premerentur, regressiones inde. nam nec in solitudinibus sine periculo diuersari poterant: sed & his grauiora etiam, nempe uerbera, mortes, triumphos episcoporum,philosophorum,uirorum, mulierum, iuuenum,senum: hos grauiora excogitantes, illos grauiora superaddentes, alios uero præfectos, impietati deseruientes, quos plerunque solum in altum extollebat quod amarulentiores uiderentur, quàm imperantis esset uoluntas. uerum splendida persequutio paulo antea finem est sortita, quum Persia bene pro nobis iudicasset, ac scelestum illum sustulisset, & ob multorum sanguinem ab uno sanguine pœnas exegisset. Nuper uero indecens illa incepit, ac pietatis prætextum habuit, ut Christianos plecteret. uereque Christianis incubuit, & tanto persequutione priore illa difficilior facta est quanto tum certamen splendidius erat & illustrius. nunc autem passio certamine caret,apud eos qui nequaquam iusti passionū iudices existunt. Proinde uultis ne ut theatro lachrymas commoueam, licet constantissimo & affectionibus superiori.unum quod tum factum est ad memoriam reducam, sunt autem sermonis huius testes quàmplurimi. siquidem ad multorum auditum tragœdiæ illius peruenit calamitas, sed & futura,ut arbitror, ætas, temporis illius narrationem retinebit. Nauis quæ seniorem quendam ferebat, qui ob nullum scelus commissum,sed solam fidem periclitabatur, in pelagus deducta est:non ut ascensorem saluaret,sed perderet.eratq; nauigans promptus, quoniā pius existebat. Ignis uero unà cū nauigante proficiscebat̃,at persecutor ob pœnę delectabat̃ nouitatem.Proh spectaculū,proh repręsentationē.

Constantij & Valentis imperia

Iulianum

Sub Valente

Heliodorus presbyter

Nauis erat in mari, theatrum autem in littore quum hi gauderent, illi uero lugerent. sed quo pacto paucis multa recensere possem? Incenditur ignis, consumitur nauis, unà conflagrat nauigans, ignis commiscetur aquæ, concurruntque in unum contraria, ad pij hominis supplicium, ac duo elementa unum corpus inter se diuidunt, ignisque mari peregrinus, supra undas tollitur. O tu quisquis es celeriter accede, tanquam ad mansuetum & humanum, quumque accesseris spectaculum miserabile & incredendum reperies, nauem sine gubernatore, sine tempestate naufragium, ac senem in cinerem conuersum, & neque in cinerem, sed in undis dilaceratum. uerum nec unquam sacerdotium tantum fuit, quantum ut finem consequeretur tam speciosum. si uero non finis, saltem fuit sepulchrum, quod quidem & malis quoque debetur. talis fuit impij illius classis, talis & pij exitus. Sanè nunquam ignis fuit purior, nec apud superos quid crudelius illo, qui talia imperabat. Sed quur in alienis expatior? ad tuum iam transeundum est certamen, ad tuosque pro p etate agones, quos cunctis subire uolentibus, tanquam signaculo bono roborasti. Pullulabat equidem in ciuitate tua hæreseos huius malum, unde & initium sumpsit. Post sanctissimum autem *Athanasium* orbis oculum, & sacerdotum archisacerdotem, tuæ professionis magistrum, & propriorum certaminum, quæ pro pietate pertulerat doctorem, uocem illam magnam, fidei sustentaculum, secundum Christi lampadem & præcursorem (si fas est hoc dicere) in senectute bona constitutum, & dierum se- *Vide historiã ecclesiasticã* cundum deum plenum, post calumnias, post certamina, post decantatam illam manum, post mortuos uiuentes, Trinitas pro qua depugnabatur, ad seipsam reuersa est, & ad statum suum reposita. scio autem, quod omnes ex sermonibus his Athanasium cognoscitis. Deinde secunda quædam Ægypti plaga & flagellum, ueritatis proditorem illum in ecclesiam introduxit. *Lucius* luporum pastorem, qui super ouile ascendit latro. secundus Arius, turbida, & ad bibendum pestilens lacuna, impij fontis fluuius largior. Sanè referre piget, iniquitates & cædes, per quas fera illa sacrum occupauit thronum, necnon praui introitus præludia. nilominus tamen pauca è multis deplorabo, quę & uos deplorabitis, & plus quàm deplorabitis. ad hunc autẽ luctum diuini Dauidis uerbis utemur, Deus, ingressi sunt gentes in hæreditatem tuam, inquinauerunt templum tuum sanctum, & quæ sequuntur. exposuerunt morticina seruorum tuorum in cibum uolatilibus & dilaniationem feris. addam his & alia eiusdem ex alio luctu & cantu: quanta mala inimicus in sancto tuo perpetrauit? & gloriati sunt qui te oderunt, in medio festiuitatis tuæ. quomodo enim non sunt gloriati? quomodo non inquinauerunt templum calamitatibus multiplicibus & malis omnimodis? præfuit enim uir diuinitatis contemptor & iniquus, & nec nomine quidem Christianus. hoc enim ex iniuria illa grauissimũ fuit. sed qui ab idolis in dei templum irrepsisset. ab impio sanguine ad abominabiliora & scelestiora, quæ forte cõtra nos per iniu-

tiam dæmonibus sacrificabat. adiungebaturq́ illi potentia ira flagrans, & exercitus alienus, ac immitis, contra inermes & perituros. Expulsus est sacer/dos sancti illius successor, qui lege & ordine spiritus erat delibutus, caniciéq́ ac prudentia uenerandus. Regnabat autem Tabeel ille hæres rerum aliena/rum, erantq́ contra sanctos arma, contra asylum manus scelestæ, contra can tus tubæ. sed & sequentia mihi considera, uiros cadentes in sanctis, mulieres pedibus conculcatas, ex hisq́ aliquas cum onere naturæ, partus immaturos, seu ut exactius dicam, nondum partus. uirgines miserabiliter distractas, ac turpius uerberatas. pudet enim me coram uiris & mulieribus modum refer/re, ac sermone turpitudinis secreta detegere, quemadmodum tum fuere dete ctæ. pudet referre, quod quædam ob spectaculi turpitudinem se in puteum, qui in templo erat deiecerint. aliæ autem ex superioribus se præcipitauerint, nõnullæ uero iacentibus accumulatæ fuerint, cædes super cædes, cadauera su per cadaueribus sacrosancta contaminatis cõculcata pedibus, altaria figuris & cantibus. Et ut audio (quur hoc audax lingua profert) saltationes super il/lis, & ecclesiæ resonantias crepitaculis uiolatas, linguas blasphemas super sa cris thronis cõcionantes. Mysteria in comœdias conuersa, psalmodias tacen tes, & pro illis ululatus excitatos, sanguinis riuos, lachrymarum fontes, sacer/dotes ductos, monachos dilaceratos, totã discursionis imaginem, qua olim Assyrij per sanctam discurrerunt Hierusalem, quã nec sermo digne explica/re, nec auditus percipere posset, sed sola Hieremiæ anima, & uox, ut deceret deplorare ualeret, qui & lachrymarum fontes expetit, & ex muris super tali/bus lamentans afflictionibus protestatur, cantuq́ luctũ ciet, quod Sion fe/stiuitates suas nequaquam celebrat. Proinde quemadmodũ hæc acta sunt, ortus nouit, deplorauitq́ occasus. uere enim symbola fuere uecordiæ. Sacer/dos expulsus triumphum egit. quo pacto? ante Romanorum ecclesiam ue/stem sanguinolentam pro mortuis exposuit, ibiq́ per silentij accusationem uniuersis lachrymas excussit, ut calamitatem ob oculos poneret, & in affli/ctionibus adiutorem inueniret. te igitur tanquam illius susceptorem cogno/scimus. quandoquidem id quod excellit, præcipue ob imbecillitatis calamita tem flecti solet, & propter benignitatẽ ultro assistit oppresso. hanc uero lau/dem ex alijs pijs nullus tulit. tu autẽ tanto plus cõmotus es, quanto sermone eras perfectior, & zelo feruẽtior, ac ideo pro sermone decertabas. pugnabas & pro pietate, necnõ alijs multis, quibus tu & faciendo & dicendo pro bono cõtendebas. Docens, admonens, impugnans, reprehendens, cõminans, con fundens indoctos, principes priuata publica omni tẽpore & loco. Tandem impij potestatis insania dilaceratus es. O calamitas generosa. Proh sacra tua uulnera, probũ corpus flagellis cęsum est, sed non secus pertulit, ac si aliũ spe ctaret patientem. uinculis ligatũ est id quod cerni potest, sed nõ destructum mentis generosum. uiolentiã in conspectu omniũ notasti infamia, tacensq́ factus es tolerãtię doctor. Cæterũ quid factũ est postq́ lingua loqui desijt?

Petrus

è pa/

è patria pelleris in exilium,qui nullam domũ sciebas,etiam alienam,ut mihi uidetur,quo alij tua instruerentur pietate. Oasiosq́ desertũ inhumanum factum est tibi refugium.quod deinde propter te solum fuit sacratissimũ.Proinde & nos exilij tui participes facias, postq́ te nobis reddidisti,exhibeasq́ nobis theatrum reuersionis. quos nam ibi philosophari docuisti? quos nam ab impijs purgasti opinionibus? quos nam ad pietatẽ reduxisti? nam & ibi mihi docendi locũ uidere uideor, festiuitatem illam & panegyrim circa te celebratam.Sed & illud nobis referto, habebas ne in corporis reliquijs consolationem aliquam? aut solũ in paupertate philosophabaris? habebasne certaminis socios quosdam, aut illis carens sustinebas. Desiderabasne sorores tuas puritatis & castitatis tuæ socias, aut etiã cõsuetudine harum sublimior eras. Flexit ne te senis matris desolatio? aut ualde cõfidebas quod illi tanquã rem ad securitatem maximã relinqueres pietatem? Cæterum postq́ ad nos reuertendo,bene egisti,teq́ desiderantem desideratis iterũ reddidit ille, qui glorificat eos,qui ipsum glorificant,amatq́ amãtes, qui timentibus eum uoluntatem infundit,& mortuis resurrectionem inspirat:qui Lazarũ iam quatriduo sepultum,te uero post annos quatuor expulsum,præter spem uiuificauit & reduxit,ossaq́ ossibus, ac harmoniam ad harmoniam coniunxit,uisionem Ezechielis inter prophetas admirandi & sublimissimi: rursus eandem mihi habeas operationem & audaciam,ne uidearis propter passiones deterritus esse,uel ob timiditatem perdere philosophiam. confunde mihi,quemadmodum prius gentilium infelicitatem, necnon deorum eorum multitudinem,omni diuinitate carentẽ, ueteresq́ & nouos deos, ac turpes illorum fabulas, sacrificiaq́ etiam his turpiora,dum cœno cœnum purgant, quemadmodum à quodam ex ipsis dicere audiui.dico autem corpora corporibus, irrationabilibus sua,& figmẽta uenusta,mendaciaq́ his turpiora. quibus quidem si diuinitatem definiunt,infelicem illam esse ostendunt. si autem ostendunt,fatuitatis redarguunt. ni enim res ita haberet, discerent profecto quis esset sermo, & quale nam circa hæc turpitudinis mysteriũ.oportet enim rem turpem,nec emphasim habere bonorum.Si autem aliud quid ultra hęc esse dicunt,quomodo,aut quibus sermonibus, uel Theologis id persuadebunt? Præterea & hæreseum confunde insolentiam, tantoq́ feruentius quãto grauiora es perpessus.Generosius enim est ex passionibus philosophicum,non secus periculis,quàm ferrum candens aqua frigida solidatũ. Definito & nostram pietatem,docens unum esse deum ingenitum patrem.unũ autem genitum esse dominum filium. Deum quidem quum secundum seipsum dicitur appellatum, Dominum autem cũ patre uocatum: hoc quidem propter naturam, illud autem propter monarchiam. Vnum autem spiritum sanctum,qui ex patre procedit,aut progreditur.Deum illis, qui intellectu intelligunt adiacentia.ab impijs autem impugnatum,quibusdam præter illos cognitum, spiritalioribus autem & dictum. non quod pater principio subdatur,ne

tur,ne

tur, ne primo quid prius introducamus, ex quo & esse primum subuertitur: neq; sine principio filium & spiritum sanctum, quo nō illud quod patris est proprium distrahamus, non sine principio, & sine principio, quo pacto? ad/ mirabile enim. non sine principio, causa quidem, ex deo enim, etiā si nō post ipsum, quemadmodū ex sole lumen: sine principio autē, tempore. non enim tempori subiacent, ne fluxum senius sit stabilibus. & existētibus quę existen tia carent. neque principatus tres, ne gentilitatem sapiat deorum multitudo. neq; unicum (id enim est Iudaicum) angustum quendam inuidū & impossi/ bilem. aut quod diuinitas in seipsam resoluatᵉ, quod nōnullis placuit, qui ex patre filium produxerunt, ita, ut rursus in seipsum resolueretur. aut quod na/ turæ confundantur, & diuinitas alienetur. quod præsentibus placet sapienti/ bus, ita, ut timendum sit, ne pater & filius inter se depugnent, aut nequaquā plus ualeant quàm creaturæ. neq; ingenitum filiū. unus enim est pater. neq; filium spiritum. unus enim est unigenitus, quo diuinitates illæ habeant uni/ tatem. hic quidem filiationis, iste autem processionis, & nequaquam filiatio/ nis. Patrem uere patrem, & longe patribus nostris ueriorem. quoniam singu lariter. siquidem proprio quodāmodo est, & non sicut corpora. & solus, non enim cū coniugio. & solius, unigeniti enim. & solum, nō enim filio prior erat. & totus pater, & totius, nostrum enim incertum est. & ab initio, nō enim po/ stea. Filium autem uere filium, quoniam & solus, & solius, & singulariter, & solum: non enim & pater est, & totus filius, & totius, & ab initio. nunquam fi lius esse incipiens. deitas enim nequaquā est ex pœnitētia, neq; ex processio ne ut aliquādo desinat. Esse illud quidem patri, idem illud esse filio. spiritum sanctum uere sanctum. non enim & aliud tale est, nec ita, neq; sanctificatio ex additione, sed sanctitas. non magis aut minus. nequaquam temporaliter, incipientem aut desinentem. siquidem commune est patri & filio, & spiritui sancto natos nō esse, necnon communis diuinitas. filio autem & spiritui san cto illud ex patre. siquidem proprium patris est, quod generatus non sit, filij autem generatio, at spiritus sancti emissio. Quod si modum quæris, quur oc cuparis in ijs, qui se solum mutuo cognoscunt, & inuicem cognoscuntur, ac in uicem testimoniū perhibent. fias nobis prius, qui illic postea splendebimus tale quid, sicut prædictum est, aut talis, & tum cognosces tantum quantum mutuo cognoscitur. nunc autem solum scire doce, unitatem in trinitate, & tri nitatem in unitate adorandam esse, mirabiliter se habentem, tam in diuisio/ ne quàm in unione. ne timeas affectiones, si generationem fatearis. ego tibi huius rei sponsor ero, quod diuine, sed non humane. siquidem nequaquam humanum est à seipso consistere. timeatur potius tempus, & creatura. non enim deus est, si generatus sit. caue ne dū innouando deo patrocinaris, deum tollas, seruo æquale faciens, quod deo est æquale, tu qui seruitutis liberta/ tem, recte confiteris dominationem. ne timeas antecessionem, non enim ne/ cessitatem habet deus, siue præponatur, siue nō præponatur, qui in omnibus

diues existit. Timeat preterea alienatio, & pœna talibus imminens Theologis. præcipue illis, qui spiritum blasphemant sanctum. monarchiam nequaquam male mulctes, ita ut illam uel contrahas, uel disseces, neq; trinæ deitatis crimen uerecundaris, quandiu alius dualem uerecundatur deitatem, siue deitatem cõtrahit, seu indigentem facit, aut cogitationibus suis penitus submergit. tibi uero permaneat diuinitas, etiamsi rationis imbecillitas deficiat. siquidem melius est rationem cũ spiritus laborare deductione, quàm socordiæ indulgendo, manifeste impium esse. Despice mihi instantias & oppositiones, ac pietatem illam nouam, sapientiamq; humilia loquentiũ, & minoris æstima quàm aranearum telam, quæ muscas quidẽ retinet, à uespis uero dirumpitur. nedum digitis aut alio quodam corporis membro robustiori. unum solum timeri doce, fidem sophismatis includere, nequaquã enim graue est sermonibus superari. siquidem non omnium est sermo, sed longe grauius est diuinitatem offendere. spes enim pertinet ad omnes. uerũ scio quod tu hæc promptius & perfectius tecum philosophaberis. hoc mihi tua spondent uulnera, ac corpus tuum quod pro pietate passum est. nos quoq; quantum possibile est unà tecum philosophabimur. Tu autem quũ pulchra peregrinatione peregrinatus fueris, trinitatis mihi memor esto, in tabernaculis habitantis, si deus saltem in manufactis habitat. & parui huius ueris, nequaquã ex paruis pietatis seminibus. licet adhuc parui, & pauperis, ac paulatim collecti. facti enim sumus tanquam stipulas colligentes in messi. siquidẽ prophetæ illud hoc tempore proferre decet, & tanquam racemuli in uindemia, quum non supersint racemi. Cernis quanta sit cõgregatio? ac ideo adnitere ut areã nobis ditiorem, torcularq; reddas abundantius. Quin & tu nostram enarra uocationem, peregrinationemq; incredibilem, quam nequaquã tanquam unà difluentes delicijs, sed unà patientes sustinuimus. quo grauiũ participes facti, gloriæ etiam fiamus participes. habes populum hunc in orationibus adiutorem. gregem numero perpusillum, at non pusillũ pietate cuius paucitatẽ magis ueneror, q̃ multitudinem aliorũ. hæc dicit spiritus sanctus, cum hoc & ignis descendet, & feras demulcebis, & potẽtes mansuefacies. sic in exilium pelli, sic iterũ remitti, & ad nos redire oportebat, ditissime diuitẽ, iterum coronatum quo nobiscum decantaret Epinicium, nunc & postea, in Christo Iesu domino nostro, cui sit gloria in secula, Amen.

DIVI GREGORII NAZIANZENI ORATIO AD eos, qui in classe ex Ægypto aduenerant.

AD EOS qui ab Ægypto sunt loquar. iustum enim est, postquàm adeo alacriter conuenerunt, zelo uincente inuidiam, ab illa Ægypto quam fluuius è terra exundans ditat, & suo tempore irrigat, ut & ego parumper eos imiter, qui in talibus facundiam suam ostentant. ditauit & illam antea Christus meus, in Ægyptum fugatus, nunc autem

autem ab Ægypto regressus.tum quidem ob Herodis infanticidium, nunc autem propter curam parentum. Christus nouus erat cibus eorum,qui bene esuriunt,aut maior cibi largitio, quàm quæ explicari aut credi potest. panis è cœlo descendens,ac uitam tribuens mundo,quæ corrumpi aut dissolui nequit,de qua & nunc quoq; spiritum dicentem audire uideor, ex Ægypto filium meum uocaui.à uobis enim sermo in omnes resonauit homines,sanè creditus & confessus.uosq; præ alijs cunctis fructum fertis optimum,præcipue qui nunc recte creditis,quantum ego cognosco, qui talis cibi non solum sum amator,sed & suppeditator. & non publicus solum, uerum iam etiã extra patriæ terminos constitutus. uos enim populos ac ciuitates alitis corporaliter,quantum uos impellit humanitas: alitis & spiritaliter,non populum aliquem,aut ciuitatem hanc,uel illam,paruis limitibus circumscriptam,tametsi altum spirent,sed paulo minus orbem uniuersum,subuenitisq; fami non pane solo,siti uero aqua,quæ esurire nequaquam magnum est,& non esurire facile. sed famem sedatis auditione uerbi dominici, quã pati miserrimum est,nunc uero sanare laboriosissimum, quoniam superabundauit iniquitas, paucosq; inuenio,qui illam recte curent.talis erat Ioseph uester frumenti distributor,immo & noster,qui & per prudentiam summam famem præuidit superuenturam,sermonibusq; curauit dispensatiuis,bobus tam pulchris, ac pinguibus, quàm macris & famelicis remedium afferens. Et Ioseph utrum uis accipe,siue immortalitatis & amatorem,& creatorem,& cognomine eundem,siue eum qui illius est in cathedra & caniciei successor,nouum illum Petrum,non minus nobis uirtute quàm nomine clarum.à quibus medium excisum est & cõtritum,tametsi parumper adhuc & debiliter palpitet, tanquã serpentis cauda detruncata. ex quibus ille in senectute bona uitam finiuit, postquàm multa certamina exantlauit,ab alto(recte noui)res inspiciens nostras,manumq; porrigens ijs, qui laborant pro bono, & tanto plus, quanto magis à uinculis est liberatus.hic autem ad eandem dissolutionem uel resolutionem festinat,ad eandemq; certamina agitur, iamq; supernis appropinquat, ac ideo adhuc in carne uersatur, quo nouissimis sermone opem ferre possit,uiamq; sibi cum uiatico præparet largiori. talia uos habetis magnorum & doctorum,& ueritatis propugnatorum, alimenta ac propugnacula, quibus non tempus, non potestas,non sermo, non inuidia, non timor, non accusator, non calumniator, non is qui palàm oppugnat, non qui clàm insidiatur,non opinio nostra,non aliena,non aurũ,tyrannus occultus, qui nunc ut plurimum res peruertit humanas,ac eis illudit,non obsequia,non cauponatio,non exilia longa, & numeranda:bona enim eorum publicari nequierunt,ipsiq; propter magnas diuitias,inopiam nempe,nequaquam comprehendi potuerunt: non aliud quicquã ex omnibus rebus uel præsentibus,seu futuris,persuadere ualuit, ut improbi ac trinitatis fierent proditores,offenderentq; diuinitatem. sed potius è diuerso, periculis sunt roborati,& ad pieta

Athanasius

Petrus episcopus Alexandrinus

tem facti feruentiores. nam ut talia paterentur, amori tribuerũt Christi, qui & magnanimis illis, tanquam arrabon factus est ex certaminibus. & hæc Ægypte præsentia tua sunt miracula, ac quæ de te referuntur. Tu uero mihi hircos illos recense Mendesios, Apimq́ Memphiticum, uitulum bene pastum & pinguem, necnon Isidis mystas, ac Osiridis dilaniationes. & uenerandum Apim tuũ, lignum cum fabula & tempore adorandũ, stultitiamq́ adorantium materiam, tanquam incognitam ac cœlestem, materiam tamen etiamsi mendacio astipulari uelit: hisq́ turpiora etiam, bestiarum nempe & reptilium quorundam multipharia figmenta, super quæ cuncta elatus est Christus, Christiq́ prçcones. alij aliter, unusquisq́ uero iuxta tempus suum inclaruit, inter quos & nũc quoq́ enumerati fuere patres, quorum fama magis hodie cognita es admiranda, quàm omnes alij relationibus omniũ tam uetustis quàm nouis. ac ideo te amplector ac saluto ô popule optime. Christi amator præcipue, ad pietatemq́ feruentissime, ac te ducentibus digne. nihil enim maius hoc, quod dicam habeo, neq́ cum quo lautius uos hospitio accipiam. suscipiam autem uos lingua parumper, multum autem animi motibus, popule meus. meum enim uoco, qui mecum sentit ac sapit, quiq́ue ab eisdem patribus sit institutus, ac eiusdem trinitatis adorator. Popule meus, meus enim etiamsi inuidis haud ita uideatur. & ut plus affligantur qui talia patiuntur, ecce manus tibi do cõmunionis, tot testibus tam uisibilibus quàm inuisibilibus interuenientibus, omnemq́ calumniam noua depono bonitate. Popule meus, meus enim, tametsi minimus ego id quod maximũ est mihi uendico. talis enim spiritus est gratia, eiusdem honoris eos censet, qui eiusdem sunt opinionis. Popule meus, meus enim etiamsi multum hinc distes, quoniam diuine colligati sumus, ac alio modo quàm crassitudine. corporalia enim loco coniunguntur, animæ uero spiritu conglutinantur. Popule qui prius pro Christo pati studebas, nunc uero si mihi parueris, nequaquam inimicis male feceris, sed satis magnum tibi erit lucrum, quod faciendi potestatem habeas, censeasq́ Christo latriam offerre, quemadmodum tunc constantiam, ita tempore præsenti modestiam. Popule in quem procliuus est dominus, ut bene faciat, quemadmodum ut male afficiat aduersarios. Popule quem dominus sibi elegit, ex omnibus quos uocauit. Popule domini manibus depicte, cui, tu uoluntas mea es ait dominus, & portæ tuæ insculptæ. cum reliquis. Popule, uerum admirari nolite, si ob insatiabilitatem sæpius illud idem repeto, siquidem assidua uestra oblector appellatione, quemadmodum ij, qui spectaculis quibusdam uel auditionibus satiari nequeunt. Sed ô dei popule, & noster, pulchra quidem fuit festiuitas pridiana, quam in mari celebrastis, & quasi oculorum gratia quædam quum pelagus arboribus instratum esset, & manufacta nube absconsum, nauiumq́ pulchritudo & uelocitas, tanquam ad pompam adornaretur. & uentus secundus in pupes incideret, ac si satellitis munere fungeretur, ac de industria ciuitati ciuitatem

uitatem præmitteret marinam. uerum longe pulchrior hæc eſt quam nunc uidemus ac magnificentior. non enim multis offerentes uos commiſcetis, nec multitudine pietatem metimini, nec magis ſuſtinuiſtis populus fieri ſeditioſus, quàm populus dei uerbo purgatus. Sed quæ ad Cæſarem pertinuerunt Cæſari dediſtis, quæ uero dei, obtuliſtis deo: huic quidem uectigal, huic uero timorem: populumquè ueſtris alentes, ad nos uenitis alendi. nam & nos frumētum diuidimus, forſitan diſtributione ueſtra nequaquam deterius. adeſtote igitur, ac panem meum comedite, ac uinum bibite quod miſcui uobis. aduoco uos cum ſapientia ad menſam meam. ſiquidem animi ueſtri laudo gratitudinem. & ad promptitudinem ueſtram accurro. quoniam ad nos tanquam portum ſingularem confugiſtis, & ad ſimiles uobis accurriſtis, fideiq́ cognationem honoraſtis, ac inter abſurda eſſe reputaſtis, quod conuiciatores rerum ſupernarū, unà ſentire & inter ſe concordare poſſint, & putare quod per unumquenq; marcidum, recte diſponi ualeat cōcordatio communitatis, non ſecus ac funium nexibus complicata. uos uero nihil intelligere, neq; unanimiter colligari poſſe, quos tamen magis conueniens eſt illis longe præſtare, quum diuinitatem connectemus. proinde ne fruſtra ad nos accurriſſe uideri poſſitis, nequaquam tanquam inter peregrina uel aliena, ſed ueſtra directi, & recte à ſpiritu deducti, breuiter uobis de deo philoſophabimur, ac ueſtra cognoſcetis, quemadmodum ij, qui armorū inſignibus ſuæ partis homines cognoſcunt. duas differentias in exiſtentibus cognoſco ſupernas, dominationem, & ſeruitutem. nō illas quas tyrannis apud nos diſcidit, ſeu inopia ſeiunxit, ſed quas natura ſeparauit, ſi ita uocare lubet: nam primum ſuper naturam eſt. ex his igitur hæc creatrix eſt, & principalis ac immobilis, illa autem creata ſubiecta & mobilis. & ut ſuccinctius dicam, hæc eſt ſupra tempus, illa uero ſub tempore. uocatur autem illa deus, ac in tribus maximis conſiſtit, cauſa, opifice, & perficiente. Patre inquam, filio, ac ſpiritu ſancto. quæ quidem non ita inter ſe ſunt diuerſa, ut natura incidi: nec ita coanguſtata, ut una circumſcribi poſſint perſona. hoc enim Arianæ eſt inſaniæ, illud autem impietatis Sabellianæ. uerum ſingulariora ſunt quàm ea, quæ omnino diuidi poſſunt. abundantiora autem quàm quæ perfecte ſunt unita. hæc autem & nobiſcum eſt, uocaturquè creatio. licet alia ſuper aliam attollatur, ſecūdum analogiam approximationis ad deum. hęc quum ita ſe habeant, ij quorum cor eſt ad dominum, nobiſcum accedāt, unicamq́ deitatem in tribus adoremus. nihil humilitatis nomine, inacceſſibili gloriæ afferentes, ſed unius dei ſublimitates, in tribus ſemper in gutture noſtro gerentes. cuius enim naturæ magnitudo, proprie ob inexpertum & indefinitum exprimi nequit, quomodo illi humilitatem ingereremus? Quicunq; uero aliter ſentit de deo, ac ideo unicam & ſuper omnia exiſtentem eſſentiam in naturæ ſecat inæqualitatem, mirum ſi non romphea pœnas luat, parsq́ illius cum infidelibus ſtatuatur, ac malæ opinionis malum fructum, & nūc &

postea decerpat. De patre enim quid dicere oportet? cuius magnitudo, ab omnibus qui naturales adepti sunt cogitationes,uidetur concessa. tametsi ille primas ignominię partes tulerit,quum primus à ueteribus innouatoribus in bonum diuisus sit,& fabricatorem.De filio uero & spiritu sancto considerate,quàm simpliciter & breuiter differemus,si quis est qui de his dicere possit,quod mutabiles sint & alieni,siue tempore uel loco, seu potentia uel operatione præscripta, aut non naturaliter boni, seu non à semetipsis mobiles, uel sui arbitrij, siue non operatores,nec decantandi, uel timendi: ostendat hoc,& nos amabimus,conseruorum uenustate glorificati,etiam si deum plectamus. si uero omnia quæ pater habet filij sunt, excepta causa: ac omnia quæ filius,spiritus sunt, excepta filiatione, & ijs quæ corporaliter de ipso dicuntur,propter meum hominem, meamq́; salutem, ut id quod meum erat, acciperet, quod uero suum, per nouam tribueret commixtionem: uel tarde tandem uos sophistæ delirare cessate,& à uerbis nouis abstinete.& quur moriemini domus Israël,ut ex scriptura uos deplangam? Quantum ego sermonis ueneror appellationes, quum tantæ sint, tam sublimes & magnæ, quas & dæmones formidant: tantum etiam ueneror spiritus honorem æqualem, timeoq́; minas illis præscriptas, qui eum blasphemant. at blasphemia nequaquam est Theologia,sed à diuinitate se abalienare. uerum hic obseruandum,quod blasphematum dominus erat, quod autem ulciscebatur spiritus sanctus,tanquam dominus.non fero ut cum illuminatione sim absque lumine, adulteremqúe in re aliqua ex tribus his quicquam, in quæ sum baptizatus,& cum quibus sepultus sum in aqua,non in regenerationem,sed ad mortificationem initiatus.audeo quid proloqui,ó trinitas parce arrogantię,nam de anima periculum imminet.Imago sum & ipse dei,gloriæ supernæ, etiam si in infernis agam. non mihi persuadetur, ut ab eo saluer, cui honore sum æqualis.si spiritus sanctus non est deus, deificetur primo, & ita me deificabit,id quod mihi honore est æquale.nunc autem quænam est deceptio gratiæ? tanquam in deum credere, obiter tamen impium euadere: alia confiteri,& alia docere.quales hi sunt sermonis nexus,& deceptiones? qui per alias interrogationes & confessiones in aliud ferunt. uæ meo splendori, si post ablutionem inquinor. si splendidiores uideo eos qui nondum sunt purgati. si mala baptizatoris opinione ludor,si spiritum quæro meliorem,& non inuenio. da mihi balneum secundum, & de primo male sentias. quur mihi inuides initiationem regenerationis? quur me quum templum sim spiritus, tanquam dei habitaculum facis creaturæ? Quur hoc ex meis honoras,illud autem ignominia afficis? male iudicans diuinitati,quo me priues gratia,seu potius meipsum gratiæ subducas. aut totum honora Theologe uane, aut totum inhonora.ut si etiam impie agas,te ipsum tamen sequaris, nõ iudicans inæqualiter id, quod natura sua eiusdem est honoris. summa autem sermonis,cum Cherubin glorifica, qui tres sanctitates in unam contrahunt dominationem

nationem. tantumq́ primam exemplificant essentiam, quantum laboris cupidis aperiunt alas. Cum Dauid illuminare, ad lumen dicentem, in lumine tuo uidebimus lumen. quale? tanquam in spiritu filium. quo quid genitum fuit lucidius? Cum Ioanne tonitrui filio, tonitruũ moue, nihil humile de deo resona, neque terrestre, sed sublime & altum, illud, In principio erat, & apud deum erat. & deum uerbũ cognosce. & deum uerum ex patre uero. sed non conseruum bonum, filij appellatione sola honoratum: cõsolatoremq́ alium, alium scilicet quàm loquentem. Dei autem uerbũ, & quum legis, Ego & pater unum sumus, cõnexionem essentiæ speculare. Quum autem ad eum perueniemus, ac mansionem apud ipsum habebimus, subsistentiarum diuisionem considerabimus. Quum autem patris, & filij, & spiritus sancti nomen, tres illæ proprietates cum Luca tibi inspiratæ fuerint, cum Apostolorũ actibus cõuersare. Cur cum Anania & Saphira, nouis ordinaris sophistis? si saltem nouum est rerum propriarum furtum. subtrahe autem non argentum, aut aliquid aliud momenti parui, quemadmodum linguam auream uel tenuem, aut didrachmam quemadmodum olim miles insatiabilis: sed deitatem ipsam subripito, non hominem mentiens, sed quemadmodum audiuisti deum. Venerare præterea potestatem ob reuerentiam spiritus, qui super quos & quãdo uult spirat. cum ijs qui cum Cornelio sunt ante baptisma uersare, cum alijs uero post baptisma, per apostolos. quo utrinque, tam de ijs ex quibus procedit, heriliter, & non seruiliter, & à quibus quæritur ad imitationem, testimonium de spiritus diuinitate præbere possis. Cum Paulo theologum te exhibe, qui in cœlum raptus est tertium, qui nonnunquam tres enumerat subsistentias, sed hoc indifferenter ac non seruato ordine: qui prænumerat, qui unum numerat, qui subnumerat, ut in aliquo honorem naturæ ostendat æqualem. nonnunquam autem trium meminit. aliquando quorundam, aut cuiusdam, quo omnino subsequeretur is qui erat omissus. sed & aliquando operationem dei tribuit spiritui, tanquam nihil differat. quandoq́ pro spiritu Christum inducit. & aliquando diuidit substãtias. unus deus inquiens, ex quo omnia, & nos in ipsum: & unus dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. quum autem unam contrahit deitatem, quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipsum omnia: scilicet spiritus sancti, quemadmodum multis in scripturæ ostẽditur locis. ipsi sit gloria in secula, Amen

BEATI GREGORII NAZIANZENI theologi ad Arianos, & de seipso Oratio.

VBI tandem sunt qui nobis paupertatem exprobrabant, diuitiasq́ iactitabant? qui multitudine ecclesiam definiebant, ac pusillum ouile contemnebant? qui diuinitatem mensurabant, ac populum concitabant? qui harenam honorabant, & luminaria afficiebant iniuria? qui uiles colligebant lapillos, margaritas uero contemnebant? ignorant enim quod non tantum harenæ nume-

næ numerus ſtellas exuperat,gemmasq́ ſplendentes lapilli, quantum hæc illis puriora ſunt ac honorabiliora.rurſus indignaris? rurſus armaris? rurſus iniuria eſt fides noua.Parumper cōtine minas ut loquar,nec afficiamus iniuria,ſed refellamus.non minemur ſed exprobremus. non percutiamus ſed curemus.ſed & hæc tibi iniuria uidetur. Proh ſuperbia,hic tu ſeruū facis,quod honore eſt æquale.ſin minus ſuſcipe loquendi libertatē,& frater opulentior corripiat fratrem. Viſne ut ea proferam, quæ olim deus contra Iſrael, dum exaſperatus eſſet & indignaretur? Popule meus,quid feci tibi? aut in quo te affeci iniuria,aut in quo te conturbaui? Verū potius contra te iniuriantē ſermo erit.in uanū enim tempus inter nos terimus,& quod unanime eſt,aliena gloria diſſoluimus.parū deeſt quin inter nos inhumaniores facti ſimus & ferociores,q̄ barbari illi,qui nunc nos oppugnāt,quos trinitas diſſoluta copulauit:excepto quod hoſpites nequaq̄ percutimus hoſpites, neq; alterius linguæ,eos qui ſunt alterius linguæ. quæ res uel parua calamitatis eſt conſolatio. Verū inter nos, tanq̄ eiuſdem domus, ferimus & agimus.aut ſi mauis, eiuſdem corporis mēbra abſumimus,& abſumimur.ac nondum hoc moleſtum eſt,licet tale exiſtat,ſed quia additionē ablationē eſſe cenſemus. Poſtquam igitur ita habemus,& ſecundū tempora credimus,age cōferamus inuicem tēpora.tu regem tuū,& ego meos.Tu Achab tuum, ego Ioſiam.enarra mihi tuā manſuetudinē & ego tibi meā referam audaciā,ſeu potius ferocitatem tuā multæ & linguæ & libri recenſebūt.quos ut mihi uidet̃ futurū oſtendet tēpus,rerū ſtatua immortalis.Ego uero & meā enarrabo.quē populum contra te induxi, ferocia ruentem? quos milites inſtruxi? quem Imperatorē ira flagrantem & præfurentibus ferociorem? & hunc nec Chriſtianū,ſed peculiarem religionem,& contra nos impietatem ſuis adducentē dæmonibus. quos nam orantes & manus ad deum tollentes obſedi,quos pſalmos tubarum ſtrepitu interturbaui? quorum myſticum ſanguinem, cæſo miſcui ſanguini? quorū fletus luctu ceſſare feci? Tragœdias ſpiritales perditionibus, ac lachrymis lachrymas mouens compunctionis.ex qua nam orationis domo ſepulchrum feci? Quænam miniſterij uaſa,ac multis ad tangendū prohibita,manibus iniuſtorū expoſui? uel Nabazardan principi cocorum,uel Balthaſar male in ſanctis delicate agēti,ac pœnā arrogātiæ dignā pendenti.altaria dilecta,quemadmodū diuina inquit ſcriptura,nūc aūt impie defœdata.qualis autē adoleſcētulus ueſter eſt? qui per nos petulanter ſaltauit, & turpibus ſe inflexit motibus. ſeu potius, per quē talē ego magnū ac diuinū deſaltaui myſteriū? Cathedra uenerāda, uirorumq́ uenerabiliū ſtatio & requies,ac multos pios exhibēs ſacerdotes,qui in ſupernis diuina peragūt myſteria.poſteaq̄ autem ſuper te aſcendit cōcionator gentilis,ac lingua praua, res infamans Chriſtianorū.te autē uirginum pudor & caſtitas, quæ nec uirorum modeſtorū aſpectus toleras,quis è nobis pudefecit,& iniuria affecit? uſq; ad ea quæ cerni non debent,& impiorū uiſui expoſuit,ſpectaculum miſerandum

Valentem

Iulianum

Geſta Arrianorum cōtra fideles

ſerandum,& Sodomitico igne dignum? obmitto enim mortes dicere,pudicitia læſa tolerabiliores.quas nam feras in ſanctorum miſimus corpora?tanquam naturam publicantes humanam, unum ſolum accuſantes, quod non impietati accederemus,neq; cõmunione pollueremur,quã inſtar colubrorũ fugimus ueneni,nõ corpus ſolum offendẽtem,ſed profunda etiã denigrantem.Quibus obiectũ fuit quod mortuos ſepelirent? quos & feræ diſcerpſerant.& quale crimen hoc,alio theatro & alijs feris dignũ? Quorũ epiſcoporum ſeniles carnes unguibus diſcerpſimus cruẽtis,præſentibus fidelibus,qui nullã opem ferre poterãt,prętereq; lachrymas fundere,ut cũ Chriſto ſuſpenderent, paſſionem ſuperarent,ac precioſo ſanguine populum aſpergerẽt.& tandem ad mortem deductæ cum Chriſto ſepultæ ſunt & conglorificatæ, qui mundum per uictimas tales & ſacrificia ſuperauit.Quos nam presbyteros cõtrariæ naturæ elementa,aqua & ignis diuiſerunt? flammã attollentes extraneam ſuper mare, qua nauis in quã fuere intruſi pariter eſt combuſta. quinimo ut plurima ex noſtris obmittã malis,ipſi quoq; principes inhumanitatẽ talem abhorruerũt,tametſi ob gratiam talia cõceſſiſſent.nam licet cupiditati morem geſſiſſent, odio tamen habuerũt inſtitutũ. ſiquidẽ hoc erat temporis,iſtud uero cõſiderationis.& hoc quidem iniquitatis regis,illud autem conſcientiæ legum,quibus indicare oportebat. Seu ut antiquiora dicamus,& ea quidem eiuſdem ſodalitij:quas nam manus abſcidimus,aut mortuorum uel uiuentium ſanctorum eſſe ſumus mẽtiti,ut fidem per experientiam impugnem.Quorum exilia tanquam beneficia enumeraui?& nec philoſophorum ſacrorum ueneratus ſum congregationes ſacras. Vnde ſupplicatores quærebãtur.ſed potius è conuerſo, quos nam feci martyres qui pro honeſto periclitabantur. Quibus carne ferè & ſanguine carentibus, meretrices introduxi, ſermonem de pudicitia accuſans.Quemnam piorum è patria expuli,aut in uirorum iniuſtorum manus tradidi,ut tanquam beſtiæ in obſcuris coercerentur domibus, ac inter ſe ſepararentur. ſiquidem hoc Tragœdiæ eſt grauiſſimum,fame & ſiti macerati,cibumq; ſub menſura capientes,& hac tenuiſſima, quum interim neq; dolentes uidere ſinerentur. Et quinam erant illi?nempe quibus nec mundus dignus erat.Sic uos fidem honoratis, ſic hoſpicio ſuſcipitis. ſed plurima horum uos ignorare ſimulatis. & admodum recte,propter multitudinem eorum quæ petulanter egiſtis,& in committendo delicias.at qui patiuntur,magis recordantur.Et quid plus dicam.Sed & qui nam in tempore facti ſunt uiolentiores? non ſecus ac ſues, qui ſe circa haram urgẽt. quæro mihi heſternam ueſtram uictimam, ſenem illum & Abrahamicum patrem, quem ab exilio reuertentem lapidibus excepiſtis, medio die, media urbe. nos uero cædes, ſi non moleſtum eſt dicere, prohibuimus periclitantes etiam.quomodo in his tibi placabilis ero, dicit alicubi in ſcriptura deus? quid horum laudabo magis? ob quæ nam uos honorabo? Verum poſtquam tua talia ſunt, ac ita ſe habent, dic mihi &

Heliodorus *Theodolus*

Valens

Anaſtaſij manus

S. Euſtathius

S. Paulus cũ ſocijs à Macedonianis interfectus.

meas iniustitias, quo malus esse desinam, uel erubescam: ut queamdmodum ego potissimum opto, nihil peccem: sin minus, ut ab iniustitijs meis reducar. secunda hæc pars est recte sapientium. sum enim accusator mei ipsius. secundum iustum, in confessione sua, gaudeoq; ab alio curari. sed parua inquiunt tibi est ciuitas. & ager aridus, ac ingratus, paucisq; ad habitãdum sufficiens. atqui optime potius ob ea male sum affectus, q̃ quod male fecerim. etiam si sit molestum. & siquidem inuitus, erubesco tam infortunate agens, sic enim dicatur. si uero uolens, philosophor. quid nam ex his reprehendendum? nisi quis delphino exprobrat quod non in terra uersatur, bouiq; quod nõ sit marinus, & murenæ quod non in terra pariter uiuat & aqua. nobis uero aiunt obuenere & theatra, & regiæ, & ea quæ pulcherrima sunt & maxima. & incredibile hoc opus, unda nẽpe aeria, sub terra fluens, & statua illa tam splendida & ueneranda. & forum plenum. & populus copiosus. & uirorum nobilium consessus laudabilis. atqui cur non addis, & situs oportunitatem, & terram, & mare, tanquam certantes, cuius potius ciuitas esset, & quod nam ex illis, ob commoditatem suam sedem regiam suscipere dignum esset. Itaq; in eo uos iniuria afficimus, quod uos magni & plusquàm splendidi, nos uero parui, & à paruis ortum habentes. atqui & multi alij in hoc uos afficiunt iniuria. imò potius omnes, super quos excellitis. Sanè & hoc uos addere decet, quod nec ciuitatem ampliamus, nec muris circundamus, neq; certaminibus gloriamur equestribus, non stadijs, non uenationibus, & cæteris his similibus. non balneis deliciosis, & splendidis, marmoribusq; exornatis, & naturam fermè mutantibus. mare autem nõdum uobis abstulimus. nec horas corrupimus. quemadmodum tu fecisti nouus scilicet opifex, quo suauissime pariter & tutissime uiueremus. adde si lubet & alias accusationes, qui dicis, meum est argentum, ac meum est aurum, dei nempe uoce utens. Nos neque diuitijs gloriamur, nec rei fluxæ quid addere, lege nostra admonemur. non redditus numerosos, tam annuos quàm menstruos. non mensæ sumptuositate præstare cupimus, ac delicijs uẽtris insensati. nihil enim laudamus quod gutturi est acceptum, sed quod abiectum est pariter & uile. Viuimusq; adeo simpliciter ac frugaliter, ut parumper à brutis distemus. quæ & ipsa uasorum apparatu ac omni carent lautitia. sed cur non uestitus quoque mei accusas uilitatem? nec non uultus habitum, nequaquam decorum? quandoquidem & his quosdam admodum humiles, efferri uideo. sed omisso capite, cur non ea nobis obijcis quæ pueri Helisæo, reliqua enim subticebo. imperitiam autem haudquaq; accusas? nec q; tibi aspere ac erudite loqui uideor. uerum quonã in loco statuis? haud esse loquacẽ, nec urbane risum elicientẽ, præsentibusq; gratificari, neq; multa concionari, seu proloqui aut etiã obloqui, quæ temere incidunt, aut in buccam ueniunt, ita ut sermo plenus sit molestia. non nouam Hierusalem, Zeuxippũ nempe uisitantem, neq; domũ è domo permutantẽ, adulantẽ, & uẽtri indulgentẽ. sed ut plurimũ domi manẽtẽ, mœstũ

Obijciebatur Gregorio patriæ humilitas

& afflictum,ac cum memetipso exactissimo factorũ meorum scrutatore cõ/
gredientem.& me culpa dignũ propter delicta censentem.& quomodo hęc
nobis permittis,& nõ etiam reprehendis?quàm suauis es & humanus. Ego
autem ita uetuste & philosophice sentio, ut unum solum cœlum, & hoc om/
nibus commune esse credam . communem & solis ac lunæ circuitum , com/
munem & astrorũ ordinem & positionem,cõmunem & diei ac noctis æqua
litatem & cõmoditatem. insuper & temporis cernens uicissitudines,pluuias,
& fructus,necnõ uirtutes aëris uiuificatiui,præterea flumina, cunctis pariter
fluere,cõmunes diuitias & abundantias,unicam & eandem esse terram ma/
trem & sepulchrum,ex qua orti sumus,& in quam dissoluemur, quum alius
nil alio plus habeat: sed & præter hæc cõmunem sermonem,legem,prophe
tas,Christi passionem ipsam,per quam sumus reformati: nõ quod ille plus,
alius minus,sed omnes eiusdẽ Adami participes,& ab angue decepti simus,
peccatoq́ꝫ & morti obnoxij,ac per cœlestem Adamũ iterum saluati,& ad ui
tæ lignum per ligni ignominiã reducti,unde excidimus. Proinde & Samue
lis Ramathaim magni patris parua mihi imposuit patria , quæ prophetam
nequaquam ignominia affecit . nec propter seipsam magis quàm illũ facta
est honorabilis.ex qua is haudquaquã prohibitus est deo tradi prius etiam
q̃ꝫ natus esset,& uaticinando cernere futura.nec hoc solum,sed & reges unge
re,& sacerdotes , ac eos iudicare qui ex splendidissimis orti erant ciuitatibus.
Sed & de Saule audiui,quod quũ patris asinos quęreret,regnũ inuenit.quin
& Dauid ipse ex pascuis ouium,in regem & iudicem est sublatus.Quid autẽ
Amos, nónne caprarius erat & mora colligebat? prophetiæ tamẽ fidem fa/
ciebat.Sed cur Ioseph præterirem?qui & seruus factus est,& frumenti distri
butor in Ægypto,& pater multorũ milium, qui Abrahamo fuere promissi.
Abraham autem,ut quid maius dicam?nónne erat exul?Moses uero, nón/
ne primo fuit expositus?inde legislator, & imperator eorũ qui ad terrã pro/
missionis fuere deducti,de quibus magna dicunť & admiranda.decepit me
& Carmelus Helię,ac currus ignis,illum suscipiens,palliumq́ꝫ ab Heliseo ex
ceptum,maioris uirtutis quàm Serum fila,& uestimenta auro intertexta.Im
posuit & mihi eremus Ioannis, quæ maximũ inter natos mulierum habuit,
cum cibo illo zona & uestitu.Sed & supra hæc aliquid audebo:deum rustici
tatis meæ patronũ inueni, cum Bethleem cõstituar , cũ præsepio inhonora/
bor,per quę tu deũ ignominia afficis.quid mirũ?si ob eam causam præconẽ
quoq́ꝫ eius cõtemnis.his addã piscatores,& mendicos Euangelizantes.desi/
ne igiť ciuitatũ gloriari excellẽtia,uenerare cõtemptũ, & ignominia affectũ,
peregrinũ illum.nondũ dico qui aurũ generat in harena,& lapides splẽden/
tes inter petras,quibus si contulero quæ in ciuitatibus sunt uilia,forsan haud
bene dicendi audacia uti possem.Sed dicet forsitan quispiã ualde cõstringẽs
& carnis amator:ꝑco iste noster peregrinus est & exul.atqui apostoli nónne
multarũ gentiũ & ciuitatũ inter quas diuisi erãt,peregrini erant?quo undiq́ꝫ
Euangelij

Euangelij curreret uerbum, ac nihil sine triplicis splendoris lumine esset & ueritate minus illustratum, ijsq; qui in tenebris & umbra mortis sedebant nox solueretur ignorantiæ. ut nos in gentes, ipsi autem in circumcisionem, Paulum dicentem audiuisti, Sit Petri Iudæa, Pauli gentium uniuersitas, Lucas ad Achaiam mittatur, Andreas ad Epirum, Ioannes in Ephesum, Thomas in Indiam, Marcus in Italiam. & quid de alijs omnibus dicam? ut non singulatim cuncta recenseam, inter quos fuere peregrinati. Illis igitur exprobrato, uel mihi ignoscito, aut ostende ubi inter prædicandum ueritatis uerbum offenderim. Proinde postquàm parum decenter de his disserui, age decentius philosophabor. heus uos, omnibus sublimitus una patria est Hierusalem superna, cui conuersationem nostram reseruamus, omnibus genus idem: si considerare uolueris inferna, terra est: si superna, inspiratio quam accepimus, & seruare iussi sumus, & cum qua me ante tribunal parere oportet, ac rationem supernæ reddere nobilitatis, & imaginis. Vnusquisq; igitur nobilis est, qui illud quod ex uirtute est, & ad archetypum inclinat, consequutus est & custodit. Ignobilis uero omnis, qui malitia confundit, & formam aliam, anguis nempe inuocat. Infernæ uero patriæ, & genera hæc uitæ nostræ temporalis & umbræ, nil nisi ludus sunt: siquidem uniuscuiusque patria erat quam occupauerat, uel per tyrannidem, uel ob calamitatem aliquam, cuius omnes peregrini & incolæ sumus, etiam si multum nominibus ludamus. nam genere sunt nobiles, qui olim fuere diuites, aut nunc sunt inflati. Ignobiles autem, qui ex inopibus nati sunt patribus, aut ob calamitatem, aut potius mansuetudinem. quomodo igitur olim opulenti esse potuissent, quum diuitiæ incepere? aut calamitosi ubi aduersitates cessauere? & his quidem nihil datur, illis uero nil adijcitur. & ita ego de his sentio, & propterea relinquo te sepulchris superbire & fabulis. ego uero quantum possibile est conabor, ut me ab omni purgem deceptione, quo nobilitatem custodiam seu reuocem. Sic itaque & propter hæc restiti uobis, licet paruus sim, & è patria natus ignobili, & hoc nequaquam uolens, seu sponte, instar multorum, qui nunc se uiolenter ecclesiasticæ immiscent præfecturæ. sed uocatus & coactus, sequens spiritum & timorem, seu ut diutius hic decertarem inaniter, & neminem ab errore suo liberarem. Verum qui sterilitatem meæ exoptant animæ, intelligent num mendax sit sermo necne. postquàm autem ueni, & forsitan nō cum potestate mala, ut parumper glorier in stultitia mea, quem insatiabilem sum imitatus? quid tempori tribui? licet talia haberem exempla, sine quibus non malum esse difficile est, & rarum. ob quas ecclesias uobiscum decertauimus? ob quas pecunias? licet in ambobus ultra necessitatem abundetis, aut potius indigi sitis. quibus nam literis regijs contemptim inuidimus? quos potentes sectæ uestrę coluimus? quorum audaciam imitati fuimus? quæ uero contra me facta sunt, ne hoc eis domine in peccatū statuas, tunc quoq; dixi, memineram enim in tempore Stephani uerborum. sed & nunc

nunc oro,conuitijs impetiti benedicimus,persequutionem sustinentes toleramus, blasphemijs lacessiti consolationem accipimus. Si autem ideo iniuste ago,quia hæc tanquam tyrannidem fero, gratiam mihi huius facite iniustitiæ. nam & aliorum tuli tyrannidem, & deo sint gratiæ, quod mansuetudinem illam tanquam iniustitiam effugerim.ita enim cogito, longe altioribus quàm humanis utens considerationibus.quota pars est hæc sputorum & colaphorum Christi.pro quo & per quem hæc sunt pericula. quæ omnia nec unicæ spineæ coronæ, quæ uictori nostro coronam abstulit conferenda puto. per quam & disco uitæ asperitate coronari. non unico calamo, propter quod maligni dæmonis cessauit potestas, non unico felli, non unico aceto, per quod ab amaro sanati fuimus gustu, non unicæ in passione mansuetudini.Proinde osculo quoque traditus reprehendit quidem, sed non corripuit. & licet tam subito captus exprobrat,attamen sequitur. indignatur quidem, quod Malcho fuerit abscisa auricula, sed restituit. si quis in sindone fugit, illum rursus tegit.Quod si ignem imprecatus fueris Sodomiticum contra ducentes,non exaudit. Si latronem adeptus fuerit in cruce suspensum, propter bonitatem suam in paradisum introducit. Omnia igitur humani illius humanitatis sunt plena. ac ideo nos decet, ut tanquam ueri discipuli Christi ambulemus.turpe enim esset, quum deus propter nos sit mortuus, si æqualibus nostris nequaquam parceremus.hæc animo perpendebam, & perpendo, & considerate num recte? quæ & sæpius antea uobiscum sum philosophatus.habeant illi ædes,nos illum qui in ædibus est. habeant templa, nos deum.& ut templum uiuum fiamus dei uiui, sacrificia animata, holocausta rationabilia,uictimæ perfectę dei, propter trinitatis adorationem. habeant illi populos,nos angelos:illi audaciam,nos fidē:illi minas,nos precationes: illi uerbera,nos tolerantiam:illi aurum & argentum,nos uerbum purum. finxisti tibiipsi duplicitatem & trinitatem,agnosce uerba scripturę,domum perflatilem,interstinctam pro feris. uerum non sunt hæc fide mea altiora, necnon cœlestibus ad quæ tendo.Paruum mihi est ouile,sed non super præcipitio.Caula est mihi angusta,sed lupis inaccessibilis. insuper nec latrones recipimus,neq; fures,nec alieni ingredi possunt. Videbo hanc,certo scias latissimam,ac multos qui nūc lupi sunt, inter oues numerari,forsan inter pastores etiam.hoc mihi annunciat pastor ille bonus,propter quem animā posui pro ouibus.non timeo gregi huic paruo,nam recte sentit, cognosco enim meos, & à meis cognoscor.talia sunt quę deum cognoscunt,& à deo cognoscuntur. Oues meę uocem meam audiunt,quam è diuinis audiui uerbis,quam à sanctis didici patribus,quam & pariter omni docui ęuo.etiam quū tempora nequaq; se his cōformarent.sed nec docere cessabo,ea cū quibus natus sum, & cū quibus sum abiturus.has cū nomine uoco,nō sunt enim sine nomine, quēadmodū nec stellę sine numero,& appellatione,& sequunť me.enutrio enim eas super aquā quietis.Sequenť & unūquēq; pastorē talem.nónne uidetis q̄ libenter

libenter illi uocem meam audiunt? Alienum autem non ita audient, sed ab eo fugient. quoniam iam cognitionis habitum sunt adepti, uocis domesticæ & alienæ. Fugient Valentinum, qui unum dissecat in duo, non alium boni conditorem credentes, & abyssum, & silentium, & mysticum æuum, omnia abysso & silentio digna. Fugient Marcionis deum, ex elementis & numeris confictum. Montani malum, & muliebrem spiritum. Mani materiam cum tenebris. Nauati superbiam, & in uerbis puritatem. Sabellij dissolutionem & confusionem, ac talem, ut ita dicam, coadunationem, ut tria in unum contrahat, non tamen in tribus unum definiri concedat. Arij & sequacium eius naturarum alienationem, nouumq́ Iudaismum, solummodo ingenito deitatem ascribentiũ. Photini infernum Christum, & qui à Maria incepit. mei autem adorant patrem, & filium, & spiritum sanctum. deum patrem, deum filium, deum, si non exacerbo, spiritum sanctum. Vnam naturam in tribus proprietatibus, liberis, perfectis, per seipsas subsistentibus, numero diuisibilibus, deitate indiuisis. has mihi concede uoces omnes, qui hodie minitaris. aliorum autem curam gerat, qui uolet. nequaquam pater filio inuidet, nec filius spiritui sancto. sed offendit quum dico, si creatura, nequaquam deus est, quod est creatum. nec ego permitto, ut inuideatur illi quod est perfectum. unus dominus, una fides, unum baptisma. si hoc abrogo, apud quod nam erit secundum? quid dicitis submergentes? uel rursus immergentes, est ne possibile quenquam esse spiritalem, sine spiritu? igitur ad spiritum usq; ęqualiter honora spiritum. uenerare autem tu, qui in creaturam & conseruum es baptizatus. nonne ita res se habet? multa dicis, non te negabo pater initio carens, non te negabo unigenitum uerbum, non te negabo spiritus sancte. scio quid sim confessus, cum quo sim constitutus, à quo sim separatus, nequaquam mihi necesse est, ut fidei docear uoces, & discam infidelis esse, asserere ueritatem, & mendacio adhærere, tanquam purificandus aqua submergi, attamen emergere sordidior, tanquam cœlo correptus baptizari, & in aqua mortificari. eorum instar, qui dolore obeunt in partu, & regenerationem accipere cum qua mors concurrit. Quur me pariter beatum facis, & miserum? nouiter illuminatum, & absq; lumine? diuinum, ac dei expertem? quo & in resurrectionis spe naufragium faciam. breuis sermo, es ne memor confessionis, cum qua es baptizatus. In patrem, recte, pręterquàm quod adhuc est Iudaicum. in filium, recte, hoc iam non amplius est Iudaicum, attamen nondum perfectum. in spiritũ sanctum, plus quàm recte: simpliciter igitur hæc. sed est ne nomen horum commune? ita commune. & quod nam? dei scilicet. in hoc commune nomen crede, feliciter age, & regna, & hinc ad futuram perges beatitudinem, quæ est, sicut mihi uidetur, exactior horum deprehensio, ad quam & nos perueniemus, in ipso Christo domino nostro, cui sit gloria in secula, Amen.

DIVI

DIVI GREGORII NAZIANZENI ORATIO DE SE ipso, ad eos qui illum cathedram Constantinopolitanam concupiscere diuulgabant.

DMIROR quid nam sit quod à meis perpessi sitis sermonibus, & quam ob causam tam uehementer uocem accusetis nostram? abiectam, exilem, & quæ forsitan nil habeat iucunditatis. siquidem illud idem uobis propter nos accidisse uidet', quod ferro ob lapidem magnetem, ut à me & inter uos quoque pendeatis, ac unum sentiamus, deiq; simus omnes, ex quo sunt omnia. Proh catenam admirandam, quam spiritus nectit sanctus, uinculis indissolubilibus compaginatam. Proinde huius rei causam nondum noui, quum mihi ipsi conscius sim, me alijs haud esse sapiẽtiorem, nisi illud quis sapientiã meam existimare uelit, quod sciam me nequaquam esse sapientem, neq; ueræ ac principali sapientiæ uel parumper appropinquare. quod quidem præcipue ij qui nũc sapientes esse uidentur, de seipsis censere deberent, quum admodum facile sit seipsum decipere, & credere se aliquem esse quum nihil sit penitus, sed solum ab inani gloria inflatus. neq; enim primus sum, qui uobis orthodoxum sermonem prædicaui, quem uos præcipue estis amplexi. sed aliorum sequutus sum uestigia & hos uestros. decet enim ut ueritatem loquamur, si saltem uos Alexandri celebris illius discipuli estis, magni trinitatis pugilis ac præconis, & qui tam opere quàm sermone impietatem exterminauit. memores enim estis uocis illius apostolicæ, quæ impietatis principem confudit, in locis spurcitia linguæ dignis, quo iniuria iniuriam ulcisceretur, & iusta morte infamaret mors animarũm iniusta. nequaquam igitur uobis alienum fontem elicuimus, quemadmodũ illum quem Moses in locis aridis ostendit ijs, qui ex Ægypto persequutionem sustinebant, sed absconsum & conclusum, per magni Isaac puteos reclusimus, non solum fontẽ aquæ uiuæ fodientes, sed à Philisteis obstructum repurgantes. Cæterũ nequaquam sum ex numero inflatorum & eloquentiorum, neq; adulando beniuolentiã suffurari possum. sicuti uideo multos, qui nunc se sacerdotali principatu dignos esse profitentur, qui simplicem & rudem pietatem nostram arte condidere, & nouam politicæ formam, à foro in sancta, ac à theatris ad sacrorum disciplinam transtulerũt, multis haud inspiciendam: ut duæ essent scenæ, si libere dicere oportet, quæ tantũ inter se distarent, ut hanc omnes norint, illam uero quidam. & hęc sit ridicula, at ista ueneranda. quodq; hæc theatrica, illa uero spiritalis. uos testes estis, & deus, diuinus inquit Apostolus, quod nequaquam nos hinc partem accipimus, sed tanquam rudes ferè, & agrestes, necnon assentatores, & illiberales criminamur, quum nimium uobis resistimus: nonnunquam uero asperiores uidemur, quum non secundum rationem uestram sentimus. & hoc pridiana contra nos facta ostendit innouatio, quum uos ó popule zelo & ira feruens, *Arius*

clamantes nos & dolentes super thronum hunc statuistis. quem utrum tyrannicum dicere oporteat, seu potius sacratissimum, ignoro. constituistis igitur, cupiditate leges transgressi: ubi adeo feruentioribus quibusdam indignati fuimus, ut resilierint, amoremq; erga nos in inimicitias conuerterunt. non enim plus consideramus quarum rerum gratia gratificemur, quàm ob quas prodesse ualeamus. Quæ igitur causa est, ut tam nos, quàm sermones nostri desiderentur? uos igitur illam ostendite & adducite, ac affectus uestros ipsi cognoscite, aut inter nos publicate, & tanquã alijs nobis præceptoribus utamini. nostrum scio magni facietis sermonem, si saltem quiete illum suscipere uolueritis. quur igitur non auditis & consideratis? ego enim talium non malus sum coniectator. uidemini mihi quia ipsi nos uocastis, domestico subuenire iudicio, ac ideo uestram fouere uenationem. Natura enim ipsa ad omne quod ei domesticum est benigne se habet, siue res sit quæ possidetur, siue germen, siue sermo. & propter beniuolentiam libenter propriæ suæ subditur tutelæ. Secundo autem nihil adeo ueneramini, sicut quod ab impudentia & uiolentia sumus alieni: necnon à theatrico & panegyrico: sed & cedere, & modesti esse scimus, ac tanquam in communi communitatis expertes, & solitarij simus. ac ut succinctius aliquid philosophicum dicam, nequaquam artificiose, seu politice à nobis adinuentum, sed simpliciter & spiritaliter honoratum. non enim ut quæramur abscondimur, neque ut digniores uideamur, tanquam ij, qui res pulchras parumper ostendunt, mox subtrahunt, quo præsidentias fugiendo, & honores tales contemnendo, ostendamus quietis nos amore teneri. Tertio quia uidetis qualia patiamur, quum externe impugnemur, interne uero insidijs appetamur. quoniam secundum Danielem egressa est iniquitas ex senioribus, qui uidebantur iudicare Israël. ac ideo indignamini, moleste fertis, nec habetis quomodo uindicetis eum, qui tyrannide est oppressus, solumq; pro omnibus affertis commiserationem. commiseratio igitur pudori commixta, amor est factus, & hoc honoris mei est mysterium. Postquàm autem sermones fuere id ob quod est pugnatum, & superuacua, & inuida lingua, quam in externis instructam sermonibus, diuinis nobilitauimus, & amaram ac ad potum inutilem aquam, uitæ ligno edulcorauimus, perpessi estis passionem quandam satis liberam, hoc amare propter quod oppugnamur. Quur enim non deliram amplectimur doctrinam? quur non aridam & deorsum uergentem? quur quum multos hac gaudere uideamus, non philosophamur peregrina & aliena, ac contra linguas contrarias consistimus? decens est, ut audaciæ subueniant considerationes, fidesque nominetur irrationalitas. quam quidem dilexi, & ipse, bene scitis, Piscator existens. hoc enim promptum est multis in excusationem imperitiæ. Vtinam perijsset ex hominibus inuidia, consumptio eorum qui illa detinentur, patientium uenenum. uerum ex omnibus passio hęc iniustissima pariter est & iustissima. cum quia omnes perturbat bonos, tum

quia

quia consumit obnoxios. Sanè ijs qui nos primum laudarunt, nequaquam maledicam, non enim sciuerunt finem laudis, quam forsitan pro conuicijs addiderunt, quo inuidiam compesceret. hæc enim & luciferum obscurauit, qui propter elationem cecidit: haud enim ferre poterat, quod diuinus esset, nisi etiam deus censeretur. Inuidia Adamum è paradiso eiecit, à uoluptate & muliere deceptum. persuasum enim illi erat, quod deus esset futurus. Inuidebat igitur, quod eousque à cognitionis ligno esset prohibitus. Inuidia Caim fratricidam fecit, quoniam sacrificium sanctius non attulisset. Inuidia mundum immundum aqua cooperuit, & Sodomitas igne obruit. Inuidia Datham & Abiram instigauit quum aduersus Mosen insanirent. Mariam lepra percussit, quoniam tantummodo contra fratrem obmurmurasset. Inuidia prophetarum sanguine terram infecit, & sapientissimum Salomonem mulieribus obnoxium reddidit. Inuidia Iudam ad proditionem induxit, qui ob paruum argentum perpetrauit, quod strangulatione dignum esset. Inuidia Herodem puerorum fecit homicidam, & Pilatum Christi interfectorem. Inuidia populum Israëliticum, eo peccato contaminauit & maculauit, ut ne nunc quidem ab illo respiret. Inuidia apostatam tyrannum *Iulianum* contra nos excitauit, cuius adhuc relicti sunt carbones, licet flammam euaserimus. Inuidia pulchrum ecclesiæ corpus dissecuit, ac in diuersa & contraria studia diuisit. Inuidia nobis Hieroboam reduxit, seruum peccati, & linguæ *Maximum* uinculum iniecit. non enim ferre potest, ut trinitas splendeat, & tota diuinitate reluceat, ac uenerandos uobis faciat peculiares eius præcones. Sed uobis nugari uidemur, tali utentes similitudine: attamen uix liber totus desiderio nostro sufficeret, etiam si scriptor sermo, ualde recte, ac iuxta desiderium nostrum causas conscriberet. & de his quidem ita sentio. Postquàm autem cerno quosdam ob iniurias indignari, & calamitatem suam, nostram ducere ignominiam, age, & de ista breuiter philosophemur. Ego igitur si humanum quid & paruum cognosco, uel cathedræ huius curam gessi, siue à principio astiti uobis cũ canicie hac, & imbecillibus his tam tempore quàm ægritudine membris, aut hanc nunc fero ignominiam, erubescerem profecto coram cœlo & terra, quæ antiquis consueuere testimonium præbere. Erubescerem coram cathedra hac, ac sancto hoc consessu, sanctoquè & nuper instituto populo, contra quem tanta malarum potestatum acies est instructa, quo prius dispergeretur quàm congregaretur, & antequam generaretur occideretur, secundum Christum iam formatus. erubescerem coram meis studijs & laboribus, necnon ueste hac detrita, ac solitudine, reuersioneque, postquàm unà uiuimus, ac uita hac mea omni carente apparatu, mensaquè tenui paulo minus uolatilibus lautiori. proinde quidam etiam *De Maximo loquitur Gregorius uxore caruit.* de nobis disseminarunt, quod mulieres alienas concupiuimus, quum nec propriam habere uoluerimus. utinam nec & Gabaonitæ nostri plures haberent: quos, quemadmodum noui, nec ad ligna incidenda, uel aquam baiu

landam, spiritus susciperet sanctus, quandiu ad sacra accedunt, cum talibus & uitæ & sermonis stigmatis. Si autem cum sermonibus patrocinantes uenimus, uiduæque, & huc usque sine uiro ecclesiæ, pro uiribus astitimus, quasi procuratores curam illius gerentes, & alium sponsum qui dignus pulchritudine eius uidetur adducentes, ac plures uirtutis dotes regiæ intulimus urbi, nunquid nostra laudanda est dexteritas, aut potius reprehendenda suspicio? quod aliorum animi iudicamur passionibus. Proinde uir bone, si naui tempestatibus iactatæ manum porrigeremus, aut ciuitati obsessæ, aut domui igne succensæ turmatim uasis & instrumentis succurreremus restinctorijs, planè nos submersores uocares, aut ciuitatis uel urbis amatores, & non potius præfectos & curatores. sed ais, non ita multis egisse uideris. uerum quid mea refert, si plures, immo omnes opinione potius quàm ueritate ducantur. siquidem hoc in controuersia uersatur, num iuste egerimus, uel ecclesiam miserandam aut beatam reddiderimus. uideri uero illud tuum, nihil ad nos, non secus ac somnia aliena. non ita inquis, homo multis uideris. nunquid terra uertiginem patientibus stare uidetur? & ebrijs, sobrij esse putantur, qui sunt sobrij? & non potius cum capite ambulare, aut inuerti. mel autem, nunquid amarum est? etiam si ægrotantibus quibusdam, ac male affectis ita uideatur. non igitur in his res se ita habet, quemadmodum uidetur patientibus. Ostende igitur eos, qui sane sentiunt ita affectos esse, tumque nos admone, ut manus demus. aut cognosce, quod non illi quibus persuadetur, sed qui in eadem permanent sententia sint meliores. at non ita inquiunt, uideris multis. at deo ita. & si non uideor, notum est illi, qui omnia cognoscit, prius etiam quàm facta fuerint, qui singulatim corda nostra fecit, qui cuncta opera nostra intelligit, motus & cogitationes, cum quibus etiam comparebimus. nihil ipsum ex rebus latet existentibus, nec latere potest, qui aliter nostra uidet quàm uident homines. homo enim faciem, at deus cor intuetur. scripturæ tenorem audiuisti, crede igitur: quoniam maior illi cura est habenda, quàm rebus alijs simul cunctis ab ijs, qui mentis compotes existunt. proinde si consilio duorum hominum in re eadem utereris, unius prudentis, alterius uero imperiti, nónne desipere uidereris, si omisso prudentiori imperitioris consilium sequereris? Nec Roboam laudatur, quod reiecto seniorum consilio, iunioribus paruit. tu uero, quum ea quæ dei sunt, ac hominum expendis, quæ hominum sunt diuinis præponis. at quur tu non mihi obtemperas, & rectius sentis? sed ob tuas aiunt, iniurias erubescimus. at ego propter uos, quia erubescitis. si enim iuste hæc nobis accidunt, potius nobis est erubescendum, quàm propter nos uobis. non quia magis dehonestamur, quàm quod ignominia simus digni. si uero crimen iniuste nobis à calumniatoribus obijcitur, contra illos potius quàm nos indignari oportet. illi enim si male sunt affecti, uituperandi sunt: si autem me malum censes, optimum esse suspicator. Quid enim facere oportebat

Constantinopoli

oportebat? num plus malum esse, ut tibi magis placerem. nequaquam hoc
mihi consulito. etenim si me recte agentem, errare suspicaris, minime tui cau
sa recte agere intermittam. non magis enim tibi, quàm mihi ipsi uiuo, in
omnibusq́ue ratione pro consultore utor, & dei iustificationibus à quibus
sum mancipatus, nemine reprehendente. & ut multorum obmittam conde/
mnationem, solum iudicium internum, & quod in nobis ipsis est, effugere
nequimus. ad quod solum respiciendum, & recta uia est incedendum. cense/
re uero illud, quum erit suscipiemus, ut humanum quid dicam. si autem ex
aduerso ceciderit, ualere sinemus. & nihil ab esse propter censere auferemus.
& sic se res habet, si quis id quod bonum est, alicuius rei gratia exercet, non
tamen planè uirtutis gratia, ad bonum tamen illud aliquando peruenit,
idq́ue assequitur. quemadmodum is, qui lucri causa nauigat, eò peruenit
quò tendit, etiam si non lucretur. qui enim bonum propter seipsum honorat
& fouet, quoniam rem amat stabilem, firmam etiam circa illud habet animi
propensionem, ita ut diuini quid patiatur, & dei illud dicere possit: Ego ille
idem sum, nec immutor. nequaquam igitur transmutabitur, nec transpone/
tur, neque unà cum temporibus ac rebus concidet, alius ex alio factus, ac
multos assumens colores, quemadmodum polypi à petris, quibus adhæ/
rent. manet igitur ille idem solidus in dissolubilibus, & inuertibilis in uerti/
bilibus. petra, ut arbitror, contra uentorum impetum & undarum. quæ non
concutitur, neque absumitur ab ijs, quæ illam oppugnant. Et de his tantum
sit dictum, nequaquam enim mihi uacat, ut contra linguas decertem. forsi/
tan & hæc plura sunt quàm decet. Nunc uero ad uos grex meus, sermo diri/
gitur. uos mihi facti estis, inquit Paulus, gloria & gaudium, & exultationis
corona. uos responsio mea estis, erga eos, qui me discutiunt: ut illis tanquam
in architectura, aut pictura rationem exigentibus, sufficiat, ut uos fabricam
& picturam meam ostendam, sicq; à molestijs liberer. opus enim inquiunt,
sermone est fortius. ita & ego uos ostendens conuitia supero. sed quomodo
supero? primum quidem si confessionem in patrem & filium, & spiritum
sanctum immutabilem, & firmam custodieritis. nihil addentes, & nihil sub/
trahentes, neque aliquid ab una deitate diminuentes. imminutio enim uni/
us, imminutio est totius. eos uero qui aliud quid sapiunt, aut dicunt, aut na/
turarum mensuris, illud quod unum est dissoluunt, aut diuidunt, tanquam
pestem ecclesiæ, & ueritatis uenenum auersemini. non quod illos odio ha/
beatis, sed ut casus eorum uos misereat. Secundo autem, si in rebus geren/
dis ueræ rationis sectatores uos exhibeatis, quo in uirtute sitis ambidextri,
& non ab altera parte destituamini. uos reges purpuram ueneremini. siqui/
dem legislatoribus etiam uerbum, legem feret. cognoscite quantum id sit
quod uobis est concreditum. & quid magnum de uobis mysterium, mun/
dus uniuersus uobis subditus, paruo diademati, & breui panniculo innitens.

Superna solius dei sunt, inferna autem & uestra. ut dei euadatis, in uestra si-tum est potestate (ut quid audaculum dicam). Cor regis in manu dei esse, & dicitur & creditur. ibi sit potentia uestra, & non in auro & phalangis. Vos qui circa regiam uersamini & thronos, nolite potestate nimium attolli, nolite immortaliter sentire, de his quæ immortalia non sunt. fideles manete dominis uestris, deo autem prius, per quem & his quoque crediti & traditi estis. Qui generis nobilitatem iactitatis, moribus nobiles uos ostendatis. aut uobis molestum aliquid dicam. nobilium autem genus, uere nobilissimum esset magis quàm uestrum, si non & libri ignobiles uobis describerent. Vos sapientes & philosophi, uenerandiq; barba ac ueste trita, Vos sophistæ & grammatistæ, & qui publicos plausus uenari soletis, haud scio quo pacto sapientes uocari potestis, quum nec primam causam habeatis. uos qui de diuitijs illud dicere auditis, diuitiæ quum affluunt, nolite illis cor apponere, scitote, quod rei confidatis instabili. exonerate aliquid à naue, quo nauigetis leuius. si tibi aduersi quid accidet, in illum transfer, cui tua concredis. Vos qui diffluitis delicijs, auferte aliquid carni, ac date spiritui. prope est pauper, ægritudini succurre. in hunc proijcito aliquid quod tibi superest. nónne & tu ægrotas, quum digerere nequeas, & ita bibas, & crapuleris, & aqua inflatus sis intercuti, & satietatem satietate degraues. infirmitatibus igitur inuolutus, non neglige hic Lazarum tuum, ne ex te faciat diuitem illic. Vos ciuitas magna, primi cum primis confestim, aut neque in hoc morem geratis, exhibeatis uos mihi primos, non prauitate, sed uirtute, non dissolutos, sed recte institutos. siquidem turpe est ciuitatibus dominari, uoluptatibus uero superari: aut in alijs modeste agere, sed circa cursus equorum, & theatra, & stadia, & uenationes adeo insanire, tanquam talia uitam faciant: & ciuitatem ita ludis deditam esse, quæ prima sit inter ciuitates, quam & alijs exemplar esse totius boni conuenientissimum foret. hæc igitur contemnite, & dei ciuitas eritis. manibus domini depingemini, & assistetis nobiscum coram magno ciuitatis præfecto, splendidi splendide. postea hoc uobis annuntiabo, In ipso Christo domino nostro: cui sit gloria, honor, potentia in secula, Amen.

Constantinopolis

ORATIO DIVI GREGORII NAZIANZENI quum post ea quæ contra Maximum gesta fuerant reuerteretur ex agro.

DESIDERABAM uos ó filij, pariqúe mensura desiderabar. credo etenim, si sermoni fidē adhibere oportet, næ per gloriationem uestram, quam habeo in Christo Iesu domino nostro. hanc enim iuramenti formulam, sanctus mihi fecit spiritus, quo erga uos mouemur, ut præparemus domino

mino populum supersubstantialem. Sanè fidem quanta sit considerate: quod enim ad me pertinet, credo. quod uero ad uos, dilato. nec mirum, quorum enim communis est spiritus, communis est & affectus. quibus autem pati est æquale, illis etiam credere est æquale. nam qui nihil passus est, nec alij credere potest. qui autem patitur, ad assentiendum est promptior, testis uisibilis, affectus inuisibilis: figuræ alienæ, speculum peculiare. quapropter nequaquam à uobis longius discedere uolui, tametsi satis moleste & ægre ferrem, non solum quæ in ciuitatibus accidunt, ueluti timores, tumultus, fora, theatra, gulam, iniurias, impellentia & impulsa, offendentia & offensa, lugentes, gaudentes, nubentes, sepelientes, laudantes, blasphemantes, materiæ malitias, mundi concussiones, cum immutationibus undique uolubilibus, tanquam in euripo & flatibus: sed & magis iam ueneranda hæc, & honorabiliora: de ijs dico, quæ circa gradum hunc & sacram fiunt mensam, ubi nos dominari uidemur, & appropinquare deo: timeo autem ne male appropinquemus, & tanquam stipula igni, ignem nequaquam ferentes. uerum enimuero ad uos sum reuersus, ui quidem distractus, sponte uero regressus. idque promptissime, ac pedibus spontaneis. quum ratio spiritus ita nos deduceret, & tanquam fluctus quidam in pronum nos impelleret. Sanè dies unus tota uita est hominis, ijs qui desiderio laborant. nam Iacob illud aliter mihi habere uidetur, qui annis quatuordecim, Laban Syro pro duabus seruiuit uirginibus, nec laborem sensit. erant enim illi, inquit, dies cuncti sicut dies unus, quia diligebat eas. forsitan quia in oculis erat id, quod desiderabatur, etiã si dilatio triste quid haberet. adeo id quod ad fruendum est expositum, imminuit desiderium. quemadmodũ quidam ante nos dixit. Ego igitur quum apud uos agerem, minime sentiebam affectum. quum uero separatus essem, desiderium cognoui, tyrannum illum dulcem. nec nouum quid, si enim bubulcus adeo conqueritur, quum uitulus ab armento aberrauit: & pastor quum ouis gregem dereliquit: aut auicula fœtum suum desiderat, quem nuper reliquerat: ut fistulas sumat, & in speculam quandam ascendat, ac tristitiæ inflet calamos, reuocetque aberrantia tanquam rationabilia: & si exaudiunt, plus gaudet, quàm ob alia cuncta simul, quorum curam non gerebat: auicula uero cum stridore ad nidum aduolat, ac in stridentes incidit pullos, alisque confouet: quanto maiori curæ, oues rationales idoneo pastori esse debent? præcipue quum aliqualiter pro illis fuerit periclitatus. nam & id amori aliquid addit. ac ideo graues istos lupos timeo, ne tenebras obseruantes, gregem nostrum diripiant, sermonibus direpticijs & uiolentis. temporis enim opportunitatem quærunt, quoniam in aperto uires nullas habent. Timeo & latrones ac fures, ne atrium transcendant, uel per impudentiam compilent, uel per deceptionem furentur, ut iugulent, occident, ac perdant, rapientes rapinas,

deuorantes animas, quemadmodum ex prophetis quidam inquit: Timeo & posticam, ne aliquis ex ijs qui heri ac pridie à nobis stabant, illam apertam inueniat, sicque perinde ac domesticus ingrediatur, tanquam alienus uero insidietur. multę enim ac uariæ sunt insidię illius, qui hæc operatur: nec aliquis talis est architectus, ac tam uersipellis, quemadmodum sophista malitiæ, aduersarius ille. Timeo quoque, quod canes iam uiolenter pastores esse contendant. quod mirum quidem est, quum nil habeant pastoralis præterquàm ut comam præscindant, quam male produxerant. qui neque canes permanent, nec pastores fiunt, excepto quod dilaniant, discerpunt, ac laborem dissoluunt alienum. quoniam longe facilius est destruere, quàm conseruare. & homo quidem inquit Iob, nascitur labore. fabricatur & nauis labore. per laborem etiam domus construitur. occidere uero, uel dissoluere, aut incendere unicuique est perfacile. Quapropter ne nunc quidem admodum glorientur, qui canes in gregem instigare contendunt, qui nec unicam ouem ostendere possent quam congregassent, uel saluassent. non enim benefacere didicerunt, qui scelera perpetrant. si autem gregem perturbant, hoc & tempestas modica, hoc & morbus paruus, hoc & bestia unica subito inuadens, facere potest. Desinant igitur qui ob propriam gloriantur ignominiam, ab improbitateque si saltem possunt desinant: procidant, adorent, ac plorent coram domino, qui fecit illos, & gregi se coniungant, qui non omnino immedicabiles existunt. hæc timidus ego & abstinens suadeo pastor, ac ob securitatem hanc non secus ac socordiam accusor. non enim sum ex pastoribus illis, qui lac deuorant, & uelleribus amiciuntur, & quod pingue est mactant, & laboris occidunt assiduitate, aut uendunt, ac dicunt: Benedictus dominus, ditati sumus, quum se ipsos & nequaquam agnos pascant. si propheticæ uocis memor es, per quam illi pastores malos expellunt. sed illorum magis memor sis, qui cum Paulo dicere possunt, Quis languet, & ego non langueo? Quis scandalizatur, & ego non cura ardeo? non quæro uestra, sed uos. Conflagraui cum æstuante in die, & cum frigescente in nocte alsi: uox est pastoris patriarchæ, licet nequaquam ouium insigniorum, & futuri torcularis curam gereret. Ita igitur & propter hæc ac ita se habentia uobis restiti. Postquàm autem restiti, age rationem reddamus de ijs, quæ interim emendauimus. Quoniam bonum est nos censere, non ob uerba solum & opera, sed & omnis temporis & horæ ipsius minimæ ac breuissimæ momenta rationem nobis reddendam esse. Sanè uos mihi operationem uestram iactatis, ac ego in medium ponam, quæ cum memetipso meditans, philosophatus sum. quamnam contemplationem ex sublimioribus illis, aut à me acceptam obseruastis, aut à uobis ipsis attulistis? siue in Theologia, siue in alijs doctrinis, qualia ego multa & sæpius uobis exhibui. siquidem non solum mutuum quæro, sed & usuram: non talentum

solum

ſolum, ſed & lucrum. ne quis abſcondat & infodiat id quod ei creditum eſt, & defraudet id quod ei mutuo datum eſt, tanquam paruum, quum interim aliena appetatis. Quam igitur operationem laudabilem, aut non ſiniſtre ſapientem fructuoſe attuliſtis? quo lux ueſtra coram hominibus luceret, & ex fructu arbor oſtenderetur, & per diſcipulos magiſter cognoſceretur. Sed dicet aliquis, qui ueſtra ſpectat: nam multi ſunt, quidam ex bona uoluntate, alij autem ob curioſitatem: quod deus eſt in uobis, non ſolum prædicatus, ſed & adoratus. Quemadmodum enim nullum opus ſine fide eſt approbatum, quoniam multi, gloriæ gratia, illi, quod honeſtum eſt dant operam, aut etiam inſtinctu naturæ aliquid boni agunt: ita & fides ſine operibus eſt mortua. ne quis uos decipiat inanibus uerbis, ex ijs qui prompte omnia concedunt propter unum, nempe, ut impie agatur in dogmatis, & mali operis mala perſoluatur merces. Oſtendite igitur ex operibus fidem, religionis ueſtræ fertilitatem, num in uanum laborauerimus? num manipuli ueſtri uim habeant ad faciendum farinam? & digni ſint, ut reponantur? quo promptius uos excolamus. quis nam fructum faciat centenarium, quis ſexagenarium, quis demum uel tricenarium. aut rurſus num quis ex tricenario ad ſexagenarium excreſcat? ſiquidem ordinem hunc in Euangelijs habemus, qui in centenarium deſinat, ut progrediens ſicut Iſaac, magnus fiat, procedens à uirtute in uirtutem, cantilenas decantans aſcenſionum, aſcenſionemqúe in corde reponat. Sanè fructum quæro ſuperabundantem ad rationem ueſtram. ueſtrum enim non meum eſt lucrum. immo & noſtrum, quia ueſtrum, quum utilitas à uobis in nos redundet, tanquam in reuerberatione radiorum. Nunquid pauperes alitis? num peregrinos ſuſcipitis? num ſanctorum pedes lauatis? num delitioſe fluxo uiuitis uentri? detur enim. Num ſecundum mandatum delicioſe agitis? quibus delicijs nil eſt melius, neq; ſtabilius ijs, qui delicioſe agere uolunt. num quempiam miniſtrantium altari, & qui honeſte pauper eſt (permittite enim mihi hoc dicere) pro uiribus alitis? quo illi indeſinenter magis altari deſeruiant, & ueſtra accipientes ſua repenſent. quàm turpe eſt nos hæc expetere, & uos nequaquam exhibere. hæc nõ ideo admonui, quo tales erga me fiatis. melius eſt enim mihi mori, quàm gloriationem meam exinaniri. & ut Euangelium quod hic fructificaui, ſine remuneratione perdam. ſiquidem Euangelizare neceſſe eſt, contentio uero inutilis. ſed ut uos diſcatis Chriſto benefacere, quum minimo alicui benefeceritis. quemadmodum enim omnia, ſicut ego, excepto peccato, pro me factus eſt Chriſtus: ita & minima quoque mea in ſeipſum ſuſcipit, quum domum impartiris, quum ueſtem, quum captiuum uiſitas, quum ægrotantem inuiſis. uiliſſimum etiam, quum potu frigido, ſolum refrigeras linguam ſitientem. quemadmodum decuiſſet Lazari pauperis, à diuite qui in flamma laborabat, & pro pręſentibus delitijs præmium ſumebat, quod Lazari inopiam & exulcerationem neglexiſſet, ut in alio ſeculo Lazari ope

indigeret,

indigeret,& uoti compos non fieret. Quæ igitur à uobis exigimus hæc sunt, quæ si feceritis, scio quod non erubescitis, neque à nobis rationem postulabitis, neque in nouissimo die, in qua cuncta nostra congregabuntur, secundum ut dictum est, Et ego ueniam, ut cogitationes & opera uestra congregem. &, Ecce homo,& opus ipsius,& præmium eius cum eo. Et hæc sunt nostra, quæ uobis à solitudine offero. Postquàm & Helias suauiter philosophatus est Carmelo, & Ioannes eremo, & Iesus ipse. opera quidem turbis, preces autem ocio & solitudini. qui plurima mei causa lege sanciuit, ut arbitror, quia oportebat aliqualiter quiescere, & sincere communicare deo, ac mentem parumper reducere ab erroribus. ipse enim nequaquam indigebat secessione. nihil enim in se habebat quod emendaret, quum deus esset, & omnia impleret: sed ut nos disceremus,& operationis tempus,& negocia sublimiora. Quæ sunt igitur solitudinis? Vellem enim tanquam bonus mercator, & ubique lucri cupidus & hic quoque uobis mercis aliquid afferre. Deambulabam ociosus in littore, inclinante iam die: consueui enim semper curas talibus dissoluere remissionibus. Nam nec arcus sufferre potest, ut assidue intendatur, sed indiget ut parumper quandoque laxetur, si rursus usui esse debeat, & nequaquam inutilis sagittario in tempore necessitatis. deambulabam igitur, & pedes me ferebant, aspectus uero ad mare dirigebatur. erat autem spectaculum illud nequaquam iucundum, licet aliâs sit gratissimum, quum tranquillum est & purpurascit, leuiterquè ac placide littoribus alludit. Sed quid hoc erat? dicam enim lubens uerbis scripturæ. uento magno flante, insurgebat mare & fluctuabat. undę autem quemadmodum in similibus fieri solet, partim à longe intumescebant, ac paulatim attollebantur, inde confractæ littoribus illidebantur. aliæ autem proximis impactæ scopulis, ac repulsæ, in spumamquè uersæ, leuitate sua in altum iactabantur. tum conchæ, & phucus marinus, necnon ex ostreis leuissima quæque nunc expellebantur, & eijciebantur, nunc uero rursus resorbebantur, quum unda rediret. at quædam immobilia erant & firma, nihilquè perpetiebantur, nec perturbabantur, præterquàm quod undis tundebantur. hinc ego ad philosophiæ utilitatem aliquid desumpsi, & quemadmodum cuncta mecum expendere soleo, ac præcipue quum mihi à negocijs contingit ocium, ita & tum mihi euenit. siquidem non inane fuit spectaculum illud, sed uisio ista facta est mihi institutio. Nónne igitur dicebam, mare uita nostra est. humana enim multum falsi ac instabilitatis habent. uenti autem sunt tentationes incidentes, & quæ inexpectate eueniunt. quod mihi & admirandus ille Dauid cognouisse uidetur, dum ait: Salua me domine, quoniam ingressæ sunt aquæ usque ad animam meam. & libera me à profundo aquarum. & perueni ad imum maris, ac tempestas me submersit. ex ijs autem quæ tentabantur, quædam mihi ostrearum demortuarum testæ leuissimæ uidebantur, quæ flatu hinc inde iactarentur. & nil omnino tenta-

tionibus

tionibus resistebant. non enim in seipsis robur habebant, & grauitatem consilij sapientis, quibus aduersitatibus resistere possent incidentibus. quidam autem uidebantur petra, petra illa digni, supra quam firmati sumus, & cui seruimus: quicunque sapienti usi ratione, & multorum exuperantes humilitatem omnia tolerant, constanter & inconcusse, deridentque eos, uel miserentur eorum qui concutiuntur. hoc quidem propter sapientiam, illud autem propter humanitatem. ipsi autem inter turpia ponunt, absentia mala contemnere, seu potius non timenda esse: præsentia uero inculpare. & quæ nam ex his? transitoria nempe, non secus ac stabilia. & extra tempus philosophari, at in necessitatibus omni carere prudentia. Quemadmodum si quis se optimum censeat athletam, quum tamen nunquam in stadium descenderit: aut gubernatorem eximium, qui in tranquillitate multum de arte gloriatur, in tempestate autem gubernacula relinquit. Cæterum postquàm semel in hos incidi sermones, ad aliam quoque deueni similitudinem, admodum rebus præsentibus conuenientem. forsitan me senem & fabulæ narratorem existimatis, licet illam uobis explanauerim: sed parcendum mihi puto, quum sciam scripturam sæpius ad demonstrationem manifestiorem talibus uti. Arbor quædam est fabulosa, quæ excisa magis germinat, & contra ferrum decertat. & si quid mirabilius in re mirabiliori dicere oportet, morte uiuit, & abscisa pullulat, necnon consumpta augetur. hæc referunt fabulæ, & arbusti illius natura talis est. mihi autem manifeste uidetur, tale quid philosophum esse, qui per afflictiones clarescit, & ex grauibus materiam facit uirtutis. ac in aduersis gloriatur, nec dextris iustitiæ armis extollitur, nec sinistris deprimitur: sed semper ille idem, licet non in eisdem permanet, tanquam aurum in fornace igne examinatum. Proinde ita consideremus: si quis generosus est, sanguinis etiam nobilitatem ostendit, quo dupliciter nobilis appareat, & natalibus, & uirtutibus. si uero ignobilis secundum stemmata, & lutum hoc ex quo facti sumus, si saltem lutum multum differt à luto: splendidam opponit actionem, & quam unusquisque sibi ipsi uel ad melius, uel deterius fingit. Aliam uero nobilitatem quæ statuis insculpitur, aut per generationem seritur, tanquam adulterinam aut precij nullius paruipendit. Triplex enim genus est. primum quod ex supernis hausimus, quo omnes æqualiter nobiles sumus. quoniam secundum imaginem dei sumus facti. aliud genus à carne exordium sumit, quamuis haud sciam, num quis eo nobilis esse possit, quum sit corruptioni subiectum. tertium genus est, quod à prauitate, aut uirtute initium sumit, de quo plus aut minus participamus, secundum quod, ut arbitror, plus imaginem puram custodimus, aut corrumpimus. Hanc nobilitatem unusquisque uere sapiens, & philosophus amabit. Quartum uero genus, quod per literas fit & edicta, tum precio dignum censebo, quum & pulchritudinem, quæ in coloribus est, suscipiam. Simiamque uenerabor, quum

leo

leo esse iubebitur. Sanè si quis iuuenis est, animi affectibus uiriliter resistat, & in hoc sua fruatur iuuentute, ne quid iuuenile patiatur, sed senilem pru/dentiam in uigenti ostenbat corpore. & plus uictoria gaudebit quàm si in Olympiaco coronaretur certamine. in communi enim orbis theatro uincet uictoria innocenti. Porrò si quis in senium uergit, nequaquam tamen ani/ma senescat, suscipiat dissolutionem, tanquam præscriptum, necessariæ liber/tatis diem. Placide ad reliqua pergat, ubi nemo amplius intempestiuus est, uel senex, sed omnes spiritali ætate perfecti. Quod si pulchritudinem quis nactus est, pulchritudini pulchritudinem addat. animæ nempe, corporis, quod si flos pertransijt inoffense, uergit ad seipsum, neque nouit an sit uisus turpis aspectu, pulcher uero recessu, non secus ac rosa odora in calice suo re/condita, redolet etiam si non amplius floreat. Siquidem uera pulchritudo apud filios hominum, nullo unquam tempore ab extra se spectandam præ bet: uerum obtutum ad internum flectit hominem. Quod si quis bona est ualitudine, sanitate ad optima utatur: admoneat uerbis, redarguat, fiducia/liter agat, uigilet, humi dormitet, ieiunet, materiam extenuet, terrestria & cœ/lestia speculetur, omni studio mortem meditetur. Si uero aliquis ægrotat, pugnet. quod si succumbit, uincat, & assequatur ne amplius pugnet. Si ue/ro diues est aliquis, à diuitijs philosophari incipiat, distribuat indigentibus de ijs quæ possidet tanquam aliorum dispensator: quo illis ob distributio/nem bene eueniat, ipse uero ad deum subleuetur, nihil præter crucem & cor/pus possidens. Quod si pauper est, in deo sit diues, & ut diuites rideat, quod semper acquirunt, semper tamen egent, ideo nempe, quod plus indigent, ac ita bibunt ut plus sitiant. Esurit quis, cum uolatilibus pascatur, qui uitam si/ne semine & aratro agunt. cum Helia apud mulierem uiuet Sareptanam, ubi uasculum olei non deficiet, nec hydria farinæ minuetur, sed hoc sem/per fluet, hæc autem coletur abundantius, quo uidua honoretur hospita/lis, nutriatqúe nutrientem. Sitit aliquis, fontes habet & flumina. potum haud inebriantem, nec qui mensuratur, etiam si cuncta ob ariditatem defi/ciant. Porrò si quis alget, hoc & Paulo accidit. sed quousque? est aliquid & petræ indumentum, de qua re tibi Iob fidem faciat, dum ait: Quia ami/ctum non habebant, petra amiciebantur. quin & perfectiora mihi consi/dera. maledicitur alicui, in hoc uincat, ne ipse remaledicat. persequutio/nem patitur, toleret. blasphemia impetitus, deprecetur. calumniam susti/net, oret. in dextra gena percussus, sinistram præbeat. quod si tertia super/esset, & illa offerri deberet, quo magis percutientem longanimem esse do/ceat, opere instruens quod sermone est impossibile. Exprobrabit quis? hoc & Christo accidit. honoretur ergo ignominiæ communicatione, etiam si audit quod Samaritanus sit, etiam si dæmone obsessus dicatur, omnia cum deo suscipiantur. siquidem multa adhuc desunt, etiam si multa patiatur, acetum, fel, corona spinea, sceptrum ex calamo, chlamys coccinea, crux,

clavi

claui, latrones una cruci affixi, prætereuntium illusio: deum enim plus habere oportet, in eo quod plus fert ignominiæ. nihil philophia est inexpugnabilius, nihil quod minus lædi queat: omnia prius cedunt quàm philosophus. Onager est in deserto, ait Iob, ociosus & liber, ciuitatis irridens multitudinẽ, exactoris tributi inculpationem nequaquã audiens. Monoceros est animal liberũ, si uoluerit tibi seruiet, siue eum ad præsepe alligaueris, seu sub iugum miseris. Quod si ab omnibus quæ in terra sunt excludatur, adaptat sibi alas, aquilæ instar, & conuertit se ad domum illius, qui fecit eum, & ad deum aspirat. Dicam & summatim quid. Duo sunt insuperabilia: deus, & angelus: tertium uero philosophus, immaterialis in materia, in corpore incircunscriptus, in terra cœlestis, in passionibus passionum expers. in omnibus cedit, præterquàm prudentia: uincit uincentes, & eos qui se uincere putant. Proinde postquàm sermo noster philosophum descripsit, inde initium sumens, unde dicebam, Age, & nos ab his nostra expendamus: nam & ego spiritum dei habere uideor, & si alicui horum uulnerabilis & comprehensibilis esse censeor: ut si ij qui nos odio habent, & oppugnant, inueniant succumbẽtem: conatui tamen, & si non professioni ignoscant: si uero meliorem pugnantibus & sublimiorem, aut prauitatẽ abijciant, aut uiam magis nouam maliciæ excogitent, præsentemq; hanc contemnant: & nequaquam præter prauitatem & stultitiam etiam criminentur, tanquam in uanum peruerse agentes: & neq; in hoc cui maxime student offendere scientes: quid enim obmitterent, quos omnia audere uidemus, in quo homo hominem offendere posset? Imperitum uocant: at ego unam sapientiã esse scio, timere deum: siquidem, Initium sapientiæ, timor domini est. & finis uerbi, totum audi, Deum time. Hæc Salomon sapientissimus. Ostendant igitur me absq; timore esse, & uincant. Aliam autem sapientiam partim negligere, partim uero adipisci opto. sed & spero, spiritui confidens. Sed paupertatem, diuitias meas, mihi exprobrant. Sed utinam & pãnos hos attritos exuere possem, quo nudus uitæ huius spinas effugerem. Vtinam & cito fragile hoc corporis deponam indumentum, quo accipiam leuius. Patria extorrem uocant, quàm abiecte de nobis sentiunt. Vere iniurij & osores hospitum, siquidem, heus uos, patria mihi est circunscripta, omnis patria, & nulla: tu autem nonne peregrinus es & aduena? nequaquam tuam laudo habitationem, si ita sentis: timendũ enim ne uera excidas patria, ad quam nostræ ciuilitatis spem reponere oportet. Senectutẽ autem & malam ualetudinem nobis exprobrare noli: nõ totum hoc materiæ est, & naturæ. Nam, ut aliquid ex meis noscas secretis, est adhuc aliquid quod cogitatio expendit, ut parumper etiam glorier, neq; tu tam obesus, & carniuorus suaue es spectaculum: utinam & te quoq; canicies commendaret, & pallor, quo prudẽs esse credereris & philosophus. Et quid plus? A' thronis quibusdam deturbant: sed ab illis, ad quos libenter uel nunc, uel prius ascendi: beatos autem censeo eos, qui ascenderunt: tu autem mihi illos suaues facis, cum

Philosophus

tu tam indigne ascendis. nōne pridie in ijs quæ acciderunt, meam nobis opinionem ostendi. aut illa erant deliciæ, & desiderij experimētum: artifices dolosi, omnia sua de alijs propria suspicantur & dicunt. quid autem contritio? quid execrationes? quas publice aduersus nos ipsos fecimus? quid autem lachrymæ? & ut nobis fieremus miserabiles. sed & paulo minus odiosi propter concertationes. præsidentia nos priuant, quàm olim prudens quis mirabatur: nunc autem, quemadmodum mihi uidetur, fugere præcipui est intellectus. propter eam enim cuncta nostra agitatis & perturbatis, propter eam fures orbis in suspicione sunt, & bello quodā stolido, & quod nec nomen habet. propter eam periculum nobis imminet, ne inter homines connumeremur, quamuis à deo simus creati, & magnum & commune nomen amittamus: ita ut satius foret, ne præsidentia unquam fuisset, nec loci præeminentia, nomenq́ tyrannicum, & à uirtute sola cognosceremur. Nunc uero dextrum illud, & sinistrum, & medium, & sublimius, & humilius, & præcessio, uel simulatio, nónne multam fecit cōtritionem inaniter, ac multos in foueam impulit, & in sinistram hœdorum manum abduxit. non ex inferioribus solum, sed etiam ex pastoribus, qui cum doctores essent in Israel hæc ignorarunt. Ab altaribus nos excludunt. sed ego aliud noui altare, cuius typum gerunt, quæ nunc uidentur. super quo nec ascia nec manus ascendit, neq; quod ferrum audiuit, neq; aliquid arte fabricatū aut uarium. Sed totum opus mentis est, & contēplationis ascensus. illi astabo. ibi offeram acceptabilia. & hostiam, & oblationes, & holocaustomata, longe meliora q̃ quæ nunc offerūtur, quantū ueritas melior est q̃ umbra: de quo & Dauid ille magnus mihi philosophari uidetur, dum ait, Et introibo ad altare dei: qui spiritalem meam lætificat iuuentutem. ab hoc altari nec omnis mihi insidians auellet. Sed à ciuitate depellent. uerum non ab ea quæ in supernis est. Verum hoc agant qui nos oderunt, & assidue oppugnant, donec autem non possunt, aquæ nos aspergant guttis, seu aura uerberent. aut in somnijs ludant: ita ego illorum uidebo bellum. Sed pecunijs spoliabunt. Verum quibus? si meis, alas mihi incident, quas nequaq̃ habeo. si uero ecclesiæ, hoc utiq; est pro quo omne bellum. propter hoc & fur loculorum indignatur, & deum potentissimū triginta prodit argenteis. tanto precio, nequaquā proditus, sed proditor dignus erat. Verum domus occludent, alimenta abscindent, amicos abalienabūt. admodum enim multos ut cernis degrauauimus. qui ultro etiā accersunt. nō enim ingrati erimus. quod si etiā degrauamus, parcendū est magis quàm addendum. huius rei causa est, domus quædam pia & deo chara nos pauit, qualis Helisæum Sunamitidis. cognatorum corpus est. cognatorum spiritus. omnia liberaliter. à quibus & populus iste instituitur, suffurans adhuc pietatem persequutam, non sine timore & periculo. rependat ei deus in die retributionis. Delicias autem si sequimur, delicias è nobis capiant, qui nos persequuntur, non enim aliud quid maius mihi imprecabor. Amici autem nil mali

patientes

patientes,recte scio,nos effugient.hoc enim pariter iniuria afficere & una dolere fecit. Verum iam pridem assueti sumus,ut ab his despecti,eorũ feramus superbiam. Nam ex amicis meis & proximis aliqui manifeste aduersus me appropinquauerunt,alij autem qui erant humanissimi, à longe steterunt,& in nocte hac omnes scandalum sunt passi, sed parum aberat, quin & Petrus me abnegaret. & forsitan nec amare fleret, quo peccatum curaret.solus ego audax & confidentiæ plenus,ut uidetur.solus bene sperans in terribilibus.solus tolerans & publica præponens, & propria despiciens. & ortui & occasui pugnando cognitus.Proh desperatio.si consistent aduersum me castra, non timebit cor meum.si insurgat aduersum me præliũ,in hoc ego sperabo. tantum abest ut existimem timendum esse aliquid ex præsentibus, ut intermissis proprijs,deplorem eos qui me offendunt olim membra Christi,membra mihi honoranda.etiam si nunc sint corrupta.membra huius pascuæ. quæ amisi paulominus quàm collegi.quomodo distracta estis,& distraxistis. tanquam iuuencæ è uinculis laxatæ.quomodo altare contra altare erigitis? quomodo facti estis in desolationem repente? quomodo, & uos ipsi mortificati estis incisione,nosq; dolere fecistis?quomodo simplicitate pastorum in gregis dissolutionem abusi estis? non enim illos ob inexperientiam inculpabo, sed uos ob prauitatem incusabo . perditioni tuæ Israel quis subueniet? quonam pharmaco utar conglutinatiuo? quibus alligaturis? quomodo coniungam diffidentia?quibus lachrymis? quib. sermonibus? quibus orationibus curabo id,quod est attritum?forsitan hoc modo. Trinitas sancta,mansueta, & perfecta, ac recte à nobis copulata ac uenerata. tuum est hoc opus. tuaq; emendatio.tu nobis istos restitue, in tantum distantes quod separationem unitatem esse doceant. & nobis ob labores hos retribue cœlestia, & seditione carentia. sed & quod præcipuum est & maximum, ut te perfectiorem & puriorem deprehendant. Quomodo tu ipsa & unitas esse nosceris, & trinitas inueniris,quomodo ingenitum,& genitum, & procedens, una sit natura tres proprietates,unus deus,super omnes,& per omnes,& in omnibus.neq; præponendus,neq; postponendus,nec diminuendus, neq; incisus. hoc quidem nuper deprehensus, hoc uero inquisitus. forsitã aliquando quantus existas deprehenderis,ab ijs,qui te hic bene quærunt, per uitam & contemplationem.tibi sit omnis gloria,honor,& potestas in secula Amen.

ORATIO BEATI GREGORII NAZIANZENI habita in præsentia episcoporum centum quinquaginta.

QVOMODO uobis Pastores chari, & compastores, quorum pedes frugiferi sunt, & qui annunciatis pacem, & bona cum quibus aduenistis, res placent nostræ? oportune autem hoc tempore uenistis, non ut oues errantes reducatis,sed ut pastorem peregrinum consideretis. quemadmodum se habeat peregrinatio nostra, & quis nam illius fru-

ctus,seu potius spiritus qui in nobis est,cui semper cōmunicatis,& nūc communicamus,nihil proprij habere desiderantes, nec forte habentes. igitur inter uos ipsos perpendatis,& discatis,censoresq; sitis rerum nostrarum meliores,num oporteat,ut quemadmodum, quum in administratione rei militaris,seu præfectura populari,aut dispensatione domestica, pecuniarum exigitur ratio,ita nos quoq; publice illam reddere,ob ea propter quæ accusamur. haud enim uerecundamur si iudicati fuerimus,quoniam pro parte etiam iudicamus, & ambo hæc cum eadem dilectione, quæ lex uetusta est. Nam & Paulus non ideo Euangeliū apostolis communicauit,ut contenderetur, cum contentio ab omni spiritu bono sit remota,sed ut firmaretur,id quod emendatum erat,aut emendaretur,quod emēdatione indigebat. saltem tale quid erat in ijs,quæ ab eo dicebantur uel fiebant, quemadmodū ipse ostendit,de seipso scribens.Quoniam & spiritus prophetarum prophetis subijcit, secundum disciplinam spiritus,qui cuncta bene dispensat & diuidit.Si hęc autem illius,& quorundam sunt propria,ego uero publice & omnibus rationē reddo,mirari nolite.potius enim utilitatem ex argumentorum libertate capere uolo,quemadmodū & ille,quàm ut uideat deficere,in eo quod decet, ne forte in uanū curro,aut curram.nec aliter me excusabo, quàm quod sermonem per species diuidam.Quæ igitur excusatio mea est?si falsa reprehēdite,si uera testimonium præbete his,de quibus est sermo. Vos enim mihi & defensio,& testes,& gloriationis estis corona,ut & ego quid ex Apostoli dictis iuueniliter usurpare audeam. Ouile hoc aliquando paruū fuit & imperfectū. quantum pertinebat ad uisibilia.sed nec ouile erat, uerum parui ouilis uestigium, & residuum, inordinatū, Episcopo cassum,& indefinitum,nec pascua habens libera,neq; caulam.errabat in montibus & speluncis,ac cauernis terræ.cum aliud aliter esset dispersum & segregatum,sicut unicuiq; cōtingebat. tectum,aut pastum,propriam'ue suffurans salutem. quemadmodum ouile illud quod leones expellunt,aut tempestas dissoluit, aut tenebræ disijciunt. quemadmodum deplorant prophetæ, dum calamitates tales populo æquiparant Israelitico,quum traderetur gentibus. Deplorauimus & nos ea quæ luctu digna duximus,cum expelleremur, & abijciebamur ad omnem montem & collem,sicut pastor errans in eremo.& hyems quædā mala ecclesiam detinebat.ac feræ potentes grassabantur. quæ ne nunc quidē post tranquillitatem redditam nobis parcunt,sed sine pudore,tempore etiam sunt uiolentiores.ac tristis quædam caligo omnia occupauerat,& obtexerat, multū noua Ægyptiaca plaga grauior:de caligine loquor quæ tangi poterat: propter quam parū aberat, quin inter nos nec cernerę potuissemus.& ut aliquid maiori compassione dignum dicam,tanquam patri nos tradenti cōfisus: Abraham non cognouit nos,& Israel non cognouit nos.Sed tu pater noster es,& ad te aspicimus,præter te alium non cognoscimus,nomen tuū nominamus. propter illud excusabo. Sed & iudicia loquar ad te, inquit Hieremias, facti

sumus

ſumus tanquam ab initio, quum nō coercebas nos, & latebat nos teſtamen/tum tuum ſanctum, & abſtuliſti à nobis miſericordiam tuam. propterea fa/cti ſumus opprobrium dilecto tuo. nos trinitatis adoratores. perfectæ deita tis profugi perfecti. & qui nihil ſuper nos acceptum nobis ferre audemus. ne que tantum, ſicut impie & deo pugnantes, attolli linguis, ut dominationem faciamus cōſeruam. ſed traditi ſumus propter alia peccata noſtra. & quia ne/quaquam digne ad mandata tua conuerſi ſumus. quia poſt malas noſtras ambulauimus cogitationes. propter quid enim aliud traditi eſſemus ? uiris iniquiſſimis & peſſimis, ultra omnes qui habitant orbem terrarum. Ex qui/ *Iulianus* bus, primus Nabuchodonoſor nos oppreſſit, qui cum Chriſto contra Chri ſtum inſaniuit, & propterea Chriſtum odio habuit, quoniam per ipſum ſal/uatus fuerat. & pro ſacris libris impia ſuſcepit ſacrificia. comediſſet me. diui/ſiſſet me. abſcondiſſet me caligo tenuis. ne & flens quoq; à ſcriptura diſcedā. niſi dominus ſuccurriſſet mihi, & ipſum iuſte manibus dediſſet iniuſtorum, ad Perſasq; ablegaſſet. qualia dei ſunt iudicia ? & ſuper ſanguinē iniuſtum, ſanguis effuſus eſt iuſte. quum hic ſolum non amplius ultio cunctaretur di/uina. parum enim abfuit quin anima mea in inferno habitaret. Cæterū nec *Valens* ſecundus illo humanior fuit, ſi non grauior etiam. & tanto magis, quia Chri/ſti præ ſe nomen ferens Chriſtum mentiebatur, eratq; Chriſtianis oppro/brium. quibus & facere impium erat, & pati ingloriofum: quoniam in re nul/la iniuriam pati uidebantur. neq; magnificum martyrij nomen adipiſci po/terant, ſed & hic ſuffurabatur ueritatē, quod Chriſtiani paterentur, & tamen ſicut impij corriperētur. Heu in quantis malis uerſati ſumus. quoniam ignis deuorauit ſpecioſa orbis. reliqua depaſta eſt locuſta, & reliquias locuſtæ de/uorauit erugo. inde & bruchus, ac inde neſcio quid præter hæc, ſemper aliud ſuper aliud pullulans malum. quis temporis illius ærumnas cunctas, & quæ tunc nos comprehenderunt enumerare poſſet ? ſiue id exactionem uocare oportet, ſiue probationem, ſiue examinationē, excepto eo quod tranſiuimus per ignem & aquam, & peruenimus ad requiem, bona eius uolūtate qui nos ſaluauit. Sed ut redeam unde me impetus abſtulerat. ruſculum hoc aliquan/do paruulum erat & pauperculum. & nondum pietatis ſeminibus & doctri/nis excultum. ſicut deus totum hunc mundum excoluit. ſed nec pauperis ali/cuius erat egeni. uel mediocris, ut uidetur. imò nec colebatur totum. nec hor/rea uel aliud tale habebat. nec falce dignū. nec cumulo. neq; manipulos par/uos. ſed immaturos. & qualia ſunt reiectamenta, quæ nec manū implent me tentis. nec quæ prætereuntium prouocarent benedictionem. Nunc uero tale nobis rus eſt. talis & meſſis. magnum quidem, & ſegete egregium. pingue quoq; contemplatori occultorum, & tali agricola dignum. multa animarum armans milia. recte uerbo excultum. non tamen multis cognitum. nec ſubito in unum congregatum. ſed paulatim collectum. ſicut calamus tempore meſ/ſis. & ſicut racemus in uindemia, cum non ſupereſt uua. ſed & hæc mihi ad/

 denda

denda uidentur, admodumq́ oportune. tanquam speculatorem in eremo inueni Israel. & sicut acinum unum, aut alterum maturum, in racemo immaturo. benedictionem quidem domini custoditam, & primitias consecratas. excepto adhuc pauco & raro, & quod nequaquam implet os comedentis, & sicut signum super colle. & sicut nauis malum super monte. seu aliud quid singulare. & quod non à multis est contemplabile. & hæc prioris fuere paupertatis & tristitiæ. Postquàm autem deus depauperans & ditans. mortificans & uiuificans. qui facit omnia. & præparat solum uoluntate. qui facit ex nocte diem. ex hyeme uer. ex tempestate tranquillitatem. ex terræ siccitate humiditatem. & hoc sæpius ob unius iusti preces. qui multam etiam patitur persequutionem. Qui mãsuetos tollit in altum, peccatores autem ad terram usq; humiliat: illud ad seipsum dixit: Videns uidi afflictionem Israel, & non addent ultra, ut luto & lateribus illum affligant. & dicens cõsiderauit. & considerans saluauit. & eduxit populum suum in manu forti, & brachio excelso. In manu Mosis & Aaron dilectorum suorum. quid fit? & quæ miracula perpetrantur? ea nempe quæ libri referunt, & memoria conseruat. nam ultra illa in uia facta, & strepitum magnum, succinctius quid dicam. Ioseph solus in Ægyptum est delatus. & paulopost sexaginta myriades ex Ægypto sunt reuersæ. quid hac re mirabilius? seu maius diuinæ magnitudinis testimonium, quàm ex rebus fermè impossibilibus facere possibilia? & ut terra promissionis hæreditate possideretur, propter unum qui odio habitus fuerat. qui enim uenditus erat genti alienæ, in gentem excrescit magnam. & parua illa propago uinea fit speciosa. & tanta, ut flumina transcendat, & extendatur usq; ad mare, ex terminis dilatata in terminos, cuius gloria montiũ contegit excelsa, attolliturq́ supra cedros. & hæc sunt miracula dei. sed ut montes & cedros omittamus, talis olim erat grex iste. nunc uero ita obediens & dilatatus. & licet olim non esset populus, in talem tamẽ paulatim auctus est numerum: prophetizo autem quod plus augebitur. hoc enim mihi sanctus spondet spiritus, si quid in me est propheticum, & ego futura cerno. sed & ob præcedentia cõfido. & tanquam uerbi collectaneus, futura intellectu deprehendo. longe magis enim mirandum est, quod ex tam paruo numero, adeo aucta sit, quàm quod nunc in summum ueniat splendorem. Ex quo enim cœpit congregari, ab eo qui uiuificat mortuos, ossaq; ad ossa coniuncta sunt, & harmonia ad harmoniam, & aridis datus est spiritus uitæ, & renascentiæ, recte scio quod uniuersa impleri oportet resurrectio. ne extollantur in semetipsis, irritatores, & umbram amplectentes, aut è somno suscitati, seu auras spirantes. uel nauis uestigia per undas aliquid habere putent. Vlulauit pinus, quoniam cecidit cedrus: aliorum erudiantur malis, & discant, quod non in finem usq; opprimetur pauper. neq; deitas detruncata & diuisa sustinebit. ne in excessu, quemadmodum Abacuc inquit, detruncentur capita po-

tentum

tentum. nostis id quod imperat, & cui imperatur: ac quomodo potissimum deitas iniuria afficiatur, diffracta, condituraq; pari deitatis degrauetur hono re. Videor & mihi hanc uocem audire ab eo qui in unum colligit dispersos, & suscipit oppressos. dilatabo adhuc terminos tuos, ac illos extendam in de/ xteram & sinistram ac Caulam tuam, inquit, firmabo. ego te tradidi, & ego tibi succurram. In ira parumper te percussi, & in misericordia æterna, glorifi/ cabo te. Maior mensura est clementiæ quàm mensura emēdationis. illa pro/ pter malitiam, hæc uero propter trinitatem adoratam. illa propter purgatio nem, ista autem propter meam gloriam. qui glorifico glorificantes, & ad æ/ mulationem prouoco æmulantes. Ecce hæc à me sunt obsignata. & hæc est retributionis lex indissolubilis. tu uero mihi recense parietes, & incrustatio/ nes, & calculum ornatum, & cursus longos, & recursus, & auro splende, & cir cumsplende. hunc quidem ut aquam seminasti, illud autem ut arenam colle/ gisti, ignorans quod melior est manifesta fides, quàm impietas multiplex, & plures sunt deo tres collecti in nomine domini, quàm multi negantes diui nitatem: si saltem unum Abraham, omnibus præponere uolueris Chana/ næis, & unum Lot omnib. Sodomitis, & Madianitis Moysen peregrinum & exulem. quid autem trecenti illi, qui cum Gedeone deprehensi fuere? nón/ ne milibus multis qui reuersi sunt præferendi erunt? quid uernaculi Abra/ ham, qui paulò plures illis erant? multos tamen reges, & exercitum tam co/ piosum persequuti sunt, & in fugam uerterunt. licet numero essent pauci. Il/ lud autem quomodo nostis? quod si fiet numerus filiorum Israel tanquam harena maris, reliquum saluabitur. quid autem hoc? reseruaui mihi septem milia uirorum, qui non incuruauerunt genua sua coram Baal. nónne ita se res habet? nónne nequaquam in plurimis clarescit Deus. Tu mihi numeras myriades, Deus autem saluandos. & tu quidem immensitatem terræ, ego au tem uasa electionis. nihil enim deo tam magnificum, sicut sermo depura/ tus, & anima perfecta in doctrinis ueritatis. Quid enim dignum est factori omnium? & apud quem omnia, & in quem omnia? dare aliquid & offerre deo, nequaquam unius manus opus est, aut substantiæ. sed nec si quis uni/ uersam opulentiam humanam aut copiam in unum conferret, illum hono/ rare posset. Nónne cœlum & terram ego impleo? dicit Dominus. & qua/ lem domum mihi ædificabis? aut quis mihi locus erit ad requiem? Proin/ de postquàm necesse est à dignitate aberrare: quod secundum est, à uobis pietatem peto, diuitias mihi communes & condignas: quibus fortè ualde di uitem superat, admodum pauper, si est magnanimus. siquidem contentio talis professionis est, & nequaquam abundantiæ. Hæc enim, ut sciatis, è ma/ nu uestra accipiam. aulam meam conculcare, ne addatis. sed calcabunt eam pedes mansuetorum, cognoscentium me, & uerbum meum unigenitum, & spiritum sanctum, sanè, & legitime, donec hæreditate acceperint mon/ tem meum sanctum. ad tempus arca apud alienigenas. nunc autem pa/

rum per deliciosi sitis in alienis, & fruimini uoluntate. quia quemadmodum me reijcere deliberatis, ita & ego abijciam uos, ait Dominus dominator omnium. hæc mihi uisus sum à domino audire dicente, & scire faciente: & ultra hæc etiam, deum, ad populum clamãtem, qui ex pauco factus est iam multus, & satis ex disperso collectus, ac forsitan ob misericordiam non amplius inuidiæ obnoxius. transite per portas meas & dilatemini, ne semper laboretis habitantes in tentorijs, nec super uos affligentes gaudeant. ad angelos uero præsidentes ait: credo enim alios alijs præesse ecclesijs, quemadmodum me Ioannes in Apocalypsi docet: Viam facite populo meo, & lapides è uia proijciatis, quo nihil sit populo impedimento, neq; offendiculo in itinere & introitu diuino, nunc quidem ad manufactã, paulopost uero ad Hierusalem supernam, & sancta sanctorum, quæ ibi sunt. & quæ finem tandem esse scio ærumnarum præsentium & anxietatum, ijs qui bene incedunt. Inter quos & uos estis uocati sancti. populus acceptus. sacerdotium regale. funiculus domini fortissimus. à stilla fluuius totus. à scintilla lampas cœlestis. ex grano sylua arborum, super quibus requiescunt uolatilia. Tale donum uobis offerimus Pastores chari. tales adducimus. talibus nostros excipimus amicos, & hospites, & comperegrinos. nihil his pulchrius aut splendidius, uobis offerre possumus, etiam si ea quæramus quæ maxima habemus. quo sciatis nos peregrinos esse, sed non indigẽtes. uerum pauperes, multis autem ditantes. hæc si parua sunt & momenti nullius, audire uolo quænam sint maiora, & preciosiora. Si enim ciuitatem, orbis oculum, terra & mari fortissimam, & quasi ortus & occasus uinculum indesinens: in quã undiq; summa concurrunt, & unde incipitur tanquam ex emporio quodam fidei communi: si hanc inquam, satis firmatis, & stabilitis sermonibus, hominum non magnorum, tot præcipue linguis perturbatam, & ita ubiq; facitis, ocium alibi magnum & studio dignum est agendum. Si autem id facitis sermonibus hominũ laudatorum, date aliquid & nobis. ut pro his contendamus, & ipsi partem aliquam uisibilibus his inferamus. extolle oculos per gyrum & uide, omnis qui meorum sermonum es scrutator: uide coronam gloriæ connexam, pro mercenarijs Ephrem, & corona iniuriæ. Vide consessum presbyterorum, canicie & prũdentia ornatum. diaconum modestiam, non longe ab eodem remotam spiritu. Lectorum decorem. Populi discendi ardorem. quantáque tam in uiris quàm in mulieribus uirtũtis sit æqualitas. quantum rursus sapientiæ in uiris. quantum in simplicioribus. qui omnes sapiunt diuina. quantum in imperantibus, quantum in obedientibus. qui hinc omnes bene incipiunt. quantum in militibus. quantum in nobilibus. quantum in sermonibus, & circa sermones. omnibus dei militibus. qui in alijs mansueti sunt, sed pugnates pro spiritu. omnibus qui supernum uenerantur senatum. ad hanc manum adduc peditatum. spiritum nempe uiuificantem. omnibus ratione præditis, tanquam ueris uerbi existentis cultoribus. mulierum quoq; quæ sub

iugo

iugo magis deo quàm carni sunt colligatæ. mulierum quæ sine iugo sunt & liberæ. omne quod deputatum est deo. quicquid ex iuuenibus constat. quicquid ex senibus. quibus hoc quidem recte procedit in senectute. hoc autem manere cogitur immortale, spe renouatum meliori. ad hãc coronam de qua loquor nectendam, non secundum dominũ loquor, nihilominus tamen loquar, & ego adiumento ero plectentibus. hoc enim & aliqualiter meorũ sermonum opus existit. non eorum quos proiecimus, sed quos dileximus. neq; meretricium, quemadmodum quidam dixit, qui nos diffamauit, tam sermone quàm opere scortator. sed ualde modestorũ. ex his enim quidam & mei spiritus germen sunt & fructus. quemadmodũ generosus nouit spiritus, eos qui corporibus renunciarunt. Quin etiam testimonium sat scio, mihi præbebunt omnes ex uobis grati, postq; omnes excoluimus. & merces mihi sufficiens est confessio sola. nil aliud enĩ quærimus, nec quæsiuimus. Virtus enim precium haud curat. sed solum ad id quod honestũ est respicit, quo permaneat uirtus. Vultis & addemus aliquid iuuenilius. cernite linguas contrarias, mansuefactas, & qui contra diuinitatem pugnabant quiescentes. & hoc est spiritus. & hoc nostræ est agriculturæ. non enim indocte docemus. neq; iniurijs decertamus, quemadmodum accidit multis, qui sermone pugnant contra loquentes. paruitatemq; intellectus, iniurijs quãdoq; detegunt. illi enim sermones, quemadmodũ & sepiæ atramentum, contra seipsos expuunt, quò effugiant uenantes, aut latitent indagantes. Sed ostendimus queẽadmodum in pugna pro Christo sit decertandum. pacificum illum & mãsuetum. & qui imbecillitates nostras portauit. neque quiescimus iuxta sermonem ueritatis, obmittentes aliquid de mansuetudine propter gloriam. bonum enim haud male uenamur, quum uero legitime pugnauimus, quiescimus & intra leges nostras & regulas spiritus nos continemus. Et de his quidem ita sentio, & cunctis animarum dispensatoribus ac sermonis quæstoribus legem fero, ne rebus exasperentur duris, nec extollantur secundis: sed ratione utantur in sermonibus, & neutram supergrediantur mensuram. sed oportet forsitan desiderantibus uobis fidei etiam ipsius sermonem ostendere, si saltem aliquem habemus. Ego enim memoriæ sanctificabor assiduitate, quum populus hic utilitatem capit, talibus præ cunctis alijs gaudens sermonibus. Vnde uos cognoscere poteritis, utrum non frustra odio habeamur, ob manifestationem ueritatis, dum cum quibusdam decertamus, alios uero præuenimus. quemadmodum enim in submersione aquarum, quædam penitus in profundo celantur: quædam uero impulsa ebuliunt, audituiq; eiectionem promittunt, differunt tamen: quædam uero resorbentur: ita ij, qui de deo philosophantur, ne dicam qui penitus sunt ingrati. hi enim omnino occultam & latentem in se habẽt pietatem. alij autem parturiunt. qui quidem id quod impium est, fugiunt: quod autem pium est, nequaquam libere profitentur. siue quod domestica quadam dispensatione utantur in sermonibus: siue

quia

quia ob timiditatem illac fugiant. & mente quidem recte ualent, ut aiunt, populum autem nequaquam sanant, tanquam suam & non aliorum administrent præsidētiam. quidam autem publicāt thesaurum, dum nequaquam dolorem in pietatis tolerant partu, neq; ut soli saluentur salutē putant, si non & alijs quod bonum est impartiuntur. Cum ijs ego censeri opto, aut illi mecum, quo pulchram audeamus audaciam, nempe, ut pietatem confiteamur. Vnus igitur & breuis tenor nostri est sermonis, & tanquam inscriptio omnibus nota. Populus hic legitimus trinitatis adorator existit. ita, ut potius à uita hac diuelli uellet, quàm aliquid ex trib. diuellere à deitate. Vnanimis. eiusdem feruoris. pari ratione, tam inter se, quàm erga nos, & trinitatē affectus. Verum ut hæc singulatim ac breuiter percurrā, sine principio & principium, & quod cum principio est. Vnus deus. neq; illius quod principio caret, sine principio natura, ingenitū est. neq; una est natura, quoniam non hoc est, sed quia hoc, existentis positio. non illius quod non existit sublatio. neq; principium, quia principium illius, quod principio caret esse prohibetur. non enim natura ipsi principium est, quemadmodum nec illi quod sine principio est. nam circa naturam hæc sunt. at hæc non natura & quod cum eo quod est sine principio & principij nil aliud quoddam quàm illa. Nomē autem quod principio caret, Pater. principio autē filius. hoc autem quod cum principio. spiritus sanctus. natura autem tribus una, deitas. Vnitas autē Pater, ex quo & ad quem reliqua reducuntur. non ut coniungantur, sed ut contineantur. neque tempore, neq; uoluntate, neq; potentia segregata. hæc enim multa inter nos suscitarunt dissidia, quum unusquisq; cum seipso, & alio contendit. quibus autem simplex est natura, & esse illud, illis etiā unitas est dominus. Verum contentiosas sermonis appellationes, & quæ alteri etiam parti adaptari possunt, necnon concertationes ualere sinamus, ne in uno contraria, Sabellij errorem sequamur, & contractione mala diuisionem soluamus. neque in tribus Arium cōtra unum imitemur, & diuisione mala unum subuertamus. non enim ob malū male gloriari oportet, id quod quæritur, sed à bono non aberrare. proh quàm sunt hæc maligni ludus, qui male res nostras expendit. Nos autem per mediam & regiam incedimus uiam, in qua id quod uirtutis est consistit, quemadmodum uidetur ijs, qui in his sunt potentes. Credimus in Patrem, & filium, & spiritum sanctum. cōsubstantiales, & unius gloriæ. in quibus & baptisma perfectionem habet, tam in nominibus, quàm rebus. nosti qui initiaris. negas illum cui diuinitatem adimis, & confiteris deitatis defectum. & sic conuenimus. Vnum siquidem substantia cognoscitis, & indiuisibilis mansuetudinis: tria autem subsistentijs, siue personis, quibus placet. non enim de his turpiter digladiamur, tanquam impietas nobis in nominibus, & nequaquam lateat in rebus. Quid enim dicitis, qui tres infertis subsistentias? non tamen tres suscipitis essentias? hoc dicite. scio ita deprehensi ualde clamabitis. Vnam enim & eādem trium illorum docetis. quid autem

qui

qui personas,non unum,tanquam compositum confingitis? & personarum trium, uel humana etiam forma totum. apage. & uos reclamabitis, neque enim persona ulla dei est, qui sic habet. quid igitur uobis uolunt subsistentiæ,aut personæ? addam enim, tria esse ea quæ sunt diuisa, non naturis, sed proprietatibus. admodum recte. quomodo igitur quidam co̅uenient unum potius & illud idem dicere, quàm sic habere, si in syllabis dissiderent. cernitis'ne qualis ego sim uobis conciliator? à litera uos reducens ad mente̅. quem admodum ueterem,ita etiam nouam. Sed iterum ad eundem reuertendum est mihi sermonem. Hoc igitur ingenitum est. illud uero genitu̅. at istud procedens. dicatur, & intelligatur, si nomina fingere lubet. non enim timemus ne aliquando incorporalia corporaliter intelligatis. quemadmodum uidetur calumniatoribus deitatis. Conditura autem dei quidem dicatur, magnum enim nobis & hoc,deus autem minime. aut tunc suscipiam conditurã esse deum,quando & ego fiam proprie deus. sic enim se res habet. si enim deus, nequaq̃ conditura est. apud nos enim co̅ditura eorum est,qui nequaquam dei sunt. si autem conditura,non deus. temporaliter enim incepit. qui autem initium habuit,erat cum non erat. neq; senius quod non erat. hoc non proprie erat. quod autem non proprie erat,quomodo esset deus? non igitur conditura ex tribus,neq; unum,aut aliquid hoc deterius per me factu̅ est, quasi non solum conditura sit, sed nostra etiam uilior. si enim ego in gloriam dei, hoc autem propter me, temon propter plaustrum, & clausura propter ianuam. Vinco causa. quantum creaturis Deus est excelsior, tantum id quod per deum me sustinet, illo quod per me est factum, inhonorabilius est. Sanè Moabitis quidem & Ammonitis ad ecclesiam dei ingredi non licet. sermonibus nempe dialecticis & maleficis,qui nimis anxie generationem dei scrutantur,& processum ineffabilem, audacterq; contra diuinitatem insurgunt: quasi illi soli attingere possint, ad ea quæ supra rationem sunt: aut nihil sint cuncta, quia ipsi comprehendere nequeunt. Nos uero scripturas sequimur diuinas, & impedimenta soluimus imminentia. Salutis curam gerimus, & omnia prius audemus,quàm innouare quippiam de deo. testimonia autem aliis relinquemus,quum iam ante sæpe ac multum de hac re sumus loquuti, & nobis non frustra. Sed & ualde mihi turpe esset nunc fidem colligere eorum, qui olim crediderunt. siquidem nequaquam ordo est bonus, docere prius, & deinde discere. non solum diuina, & quæ magnitudine sua sunt talia,sed neq; aliud quid ex paruis & parum dignis. ex scripturisq; soluere contrarietates,& explicare,cum tempus non sit. illæ enim diligentiã exigunt maiorem, quàm propositum præsentis requirit impetus. Sermo igitur noster, ut summatim dicam,talis est. & hæc percurri, non ut contra diuinitatis certarem impugnatores. Iam sæpius enim decertauimus, licet mediocriter. Sed ut uobis ostenderem characterem meorum dogmatu̅. sin nimis uestrorum, ego concertator. & contra ipsos, & pro eisdem consistens. Et hæc uobis

uitri meæ administrationis est expurgatio: quod si laudabiliter habeo, Deo gratias,& uobis qui iussistis:si uero spe inferius,& ita gratias:scio enim quod non omnino sim reprehensibilis:nec uobis dicentibus diffido. Num in re aliqua populum hunc circumuenimus? num in quibusdam nobis ipsis profuimus?quo uitio multos laborare uideo. Num in aliquo ecclesiā offendimus? alijs forsitan qui uos causam dereliquisse putant,nostrū opposuimus sermonem. Vos autem in re nulla, quemadmodū mihi conscius sum læsi: non bouem à uobis accepi,inquit Samuel ad Israel,cum super rege disceptaret,non animas uestras donis redemi, testis est mihi dominus in uobis: ita & de ijs quæ plus sunt dico,ne singula enumerem, sed purum & incorruptum conseruaui sacerdotium. Si autem potentiam amaui,uel cathedrarum eminētiam, aut regū calcare aulas:nil splendidi mihi restet,aut quod possideo abijciam. Quid igitur est quod dico? Non enim ego uirtutis operator,sum absq; mercede,neq; eò uirtutis perueni: date mihi laborū mercedem: sed quam nam? quàm non facile acciperent quidam,qui omnia facile faciunt:sed quam mihi quærere tutum est:liberate nos à lōgis laboribus. Veneramini caniciē hanc: honorate peregrinitatem. Alium adducite,qui plus quàm nos sit decoratus: qui puras habeat manus:qui uoce non imprudens existat: qui sufficiens sit, ut omnia uobis gratificet̃, & curas discernere noscat ecclesiasticas: quoniam nunc maxime tēpus est,ut id fiat. Videtis enim quomodo se corpus hoc habeat nostrum,& tempore,& infirmitate,& labore consumptum. Quid opus est uobis sene timido & inuirili uiro? & qui per singulos dies,ut ita dicā,moritur,non corpore solum,sed & curis:ita ut uix hæc proloqui queat. fidem habete uoci doctoris:nunquam enim non habuistis. modeste laboraui accusatus:laboraui & contra sermonem & inuidiā:cum hostibus pariter decertans & nostris. Hi enim pectora nostra percutiunt,& minus efficiunt:quod enim palàm hostile est,facile custoditur. isti autem tergum obseruāt,& ualde sunt molesti:quod enim suspicione caret,fraudi est oportunius. Sanè si gubernator quispiam esset & ualde peritus,inde multū circa nos & nauem maris ferueret unda,multusq; unà nauigantiū esset tumultus, cum alij reluctarentur alijs,& tam inter se quàm cum undis decertarent, quomodo resistere posset apud gubernaculū residens,ita ut & contra undas, & unà nauigantes decertaret,& sine periculo nauē ex duplici saluaret tempestate:quibus enim omnibus unà laborantibus,difficilis erat salutis adeptio, quomodo possibile erat ne submergerentur,si inter se decertassent? & quid alia dicere attinet? Cæterum quomodo hoc bellū sedabo sacrum? dicatur enim aliquid & de pugna sacra,tanquam Barbarica:quomodo colligabo,& in unum reducam eos,qui è diuerso sedent,& contrario pascunt modo? populumq; his cooperatorem, pariter & aduersarium? non secus ac in hiatibus terræmotus, ea quæ sunt uicina & coniuncta: aut in morbis pestilentialibus,ubi ministri & domestici segregantur,quoniam morbus facile inficit. non solum autem hoc,sed & orbis fines

fines,unà cum ſeditioſis patiuntur:ita,ut in partes diuidatur contrarias, oriens & occidens,& periculum immineat,ne quemadmodum in opinioíbus, ſic etiam in limitibus fiat diuiſio.quamdiu durabit hoc,meus & tuus? uetus & nouus,rationabilior uel ſpiritalior,generoſior uel ingeneroſior:quis multitudine ſit ditior uel pauperior.pudet me honoris, ſi ab alijs nomen ſortior, quum ſim à Chriſto ſaluatus.nõ tolero curſus ueſtros equeſtres, & theatra, nec nõ hinc inde uergentem inſaniam.in expenſis & ſtudijs unà iungamur, diſiungamur, contra fremamus, paulo minus quin & aërem uerberemus, quemadmodum illi,& puluerem ſpargamus in cœlum,tanquam mente capti.ſub perſonis enim alienis contentiones explemus proprias, maliq́ euadimus litis arbitri,& iudices rerum ingrati.hodie unà conſidemus, & gloriæ ſumus eiuſdem,ſi ſaltem ita ferunt nos ducentes:cras in ſedibus contrarij,& opinionis diuerſæ,ſi in contrariũ flauerit ſpiritus.ſed & cũ inimicitijs & amicitijs nomina etiã imponunt: & quod eſt moleſtiſſimum, non pudet nos, quum contrarijs utimur auditoribus,neq; illos firmos habemus, quũ alias alios nobis faciat contentio.Euriporum enim inſtar,aut reciprocationũ immutamur marinarum,ac tanquam pueri in medio ludimus,& illudimur foro:nam ualde turpe eſt,& nequaquam noſtrum,ut exercitia relinqueremus domeſtica,& cum alijs ſentiremus. quemadmodum enim ætatẽ maturam nequaquam puerorum decent ludi,ita non oportet,quũ alij ferunt & feruntur,ut tu melius quàm multi cognoſcas.at ego potius eligerem unus eſſe ex illis,quod & ſum,cum libertate ſecreta. Cæterum erga alios taliter afficior, non confero multa cum multis,neq; per eãdem uiam ire ſuſtineo, temerarius forſitan & imperitius,attamen ita afficior,triſtitia aliorum me oblectat,& aliorum oblector triſtitia:ita, ut nec admodum mirarer,ſi ligarer tanquã inutilis,& delirare uiderer multis:quod cuidam qui apud gentiles philoſophatus eſſe dicitur,accidiſſe uidetur, quia ſapientiam tanquam inſaniam accuſaſſet.omnia enim deridebat,quæ riſu digna uidiſſet,etiam ſi multi illis ſtuderent,etiã ſi mero plenus eſſe uideretur:quemadmodum & Chriſti euenit diſcipulis,cum loquerentur linguis,ignorantes quod uirtus eſſet ſpiritus,& nequaquam mentis exceſſus.Sanè,noſtra conſiderate crimina. tot ſunt anni inquiunt, ex quo eccleſiam cum temporis potentia,& prædominantis ducis impetu,nunquid opus illud magni eſt momenti? Verum quantæ nobis imitationes factæ ſunt? quot manifeſti obuenere calumniatores, quid moleſti non ſumus perpeſſi? nónne iniurias? nónne minas? nónne fugas? nónne pecuniarum raptus? nónne bonorum publicationes? nónne presbyterorum incendia marina? nónne naues inquinatas ſanctorum ſanguine? & pro nauibus factas ſepulchra.nónne presbyterorum,epiſcoporum,ſeu ut exactius dicam,patriarcharum iugulationes publicas? nónne omnem locum inacceſſum eſſe pijs ſolum? nónne moleſtias cũctas? quas quis enarrare poſſet? pro quibus quid retribuimus facientibus? poſtquam nobis faciendi data eſt

A* poteſtãs

potestas.beneficia retribuimus,& eos qui nos iniuria affecere docuimus.Ob mitto alia,sed nostra.ut nō dicam tua.nónne persequutionem pertulimus? nónne iniuria sumus affecti?nónne ab ecclesijs sumus expulsi?nónne populum sustinuimus insanientem?Præfectos iniuriantes?Reges cum mandatis iniuste opprimentes?& quid postea accidit?fortiores facti sumus, & diffugerunt persequutores.satis enim mihi uindicta est illa,cōtra eos, qui nos affecere iniuria,ut potestatem habeam faciendi similia. sed illis non ita uidetur.admodum enim perfecti sunt & iusti circa retributionem.ac ideo ea exigunt quæ temporis sunt huius.Quisnam præses,inquiūt,plectitur? quinam populus corripitur? qui populi incensores? at securitatem nobis ipsis & in futurum gratificauimus.forsitan & hæc nobis obprobrabūt?nam & mensæ exprobrauerunt lauticias,nec nō habitum uenerabilem, præcessiones uero, & uenustum illud erga obuiantes.ignorabam enim ꝙ nobis contra consules & præfectos certamen esset,& ex militibus clariores,qui nō habent quonam projciant sua.& oportet nobis uentrem constringere,mendicis delicatis,ne superflue abutamur necessarijs,& ea quoq; quæ offerūtur diminuere. Equis uero portari delicatis,& splendidis circumferri curribus, cum pompa & plausu deduci,& omnes nobis tanꝗ bestijs cedere,& locū dare, aut à longe etiam timere superuenientes,Si hæc molesta fuere dimittatis. hanc mihi condonate iniustitiam,alium præponatis qui placeat multis.mihi autem solitudinem & rusticitatē,& deum ipsum relinquite,cui soli & per frugalitatem placebimus.Sed graue erit si priuabimur sermonibus,& colloquijs,& panegyricis,& domibus,& amicis,& honoribus,& pulchritudine ciuitatis, & magnitudine,quæ undiq; resplendēt,& fulgore perstringunt ad se aspicientes. sed nō abintro oblectāt,neq; tantū,quantū perturbor & polluor à perturbationibus, quæ assidue interueniunt, & tumultu. nec accersiri potero ad tam multos.non enim sacerdotes quærunt,sed rhetores.neq; animarū dispensatores,sed pecuniarum custodes.neq; sacerdotes puros,sed adiutores fortes. respondeo aliquid pro ipsis.ita nos ipsos docuimus, qui omnibus facti sumus omnia.Vtrum ut omnes saluemus,aut perdamus,ignoro.quid dicitis, persuademus ne uobis sermonibus his ? & uicimus.aut necesse nobis est,ut sermone utamur ualidiori ad persuadendū?Ita per trinitatē ipsam, cuius legatione fungimur,& uos fungimini,ad spem nostrā cōmunē & populi huius coadunationem.date mihi gratiā hanc.me iuxta uotum meum dimittite.dimissio,certaminis mihi fiat liberatio.date mihi literas dimissorias. quēadmodum imperatores militibus.& si uultis cum testimonij dexteritate, ut honoris etiam pręmium habeam.sin minus,quemadmodum uultis.nequaquam circa illud laborabo,postquam deus nouit quemadmodum se habeant nostra.sed quē pro me inducemus?prouidebit sibi ipsi dominus de pastore qui præsit,quemadmodum ouem uidebit fructificantem. hoc unum opto,sit aliquis cui inuideatur, & non cuius misericordia quis ducatur.non

qui in

qui in omnibus gratificetur, sed qui in quibusdam, melioris gratia resistere sciat. hoc enim in seculo isto suauissimum est, in futuro autem utilissimum. Vos igitur de dimissorijs cogitate literis, & ego uobis ecclesiæ reddam ordinationem. Vale tu Anastasia, mihi pietatis cognomine insignita. tu enim sermonem nobis excitasti, etiam cum adhuc communis uictoriæ locus contemneretur. Noua selom, in qua primum tabernacula firmauimus, cum quadraginta annis in eremo oberrassemus. tuq; magnum hoc templum & celebre, noua hæreditas, quod nūc uti magnum esses à sermone accepisti. quæ enim antea Iebus eras, ex illa Hierusalem fecimus. Valete & uos qui post illud rectis uocationibus, alius alia ciuitatis pars esse censemini, tanquā uinculis colligati, & qui prope habitatis, quos post imbecillitatem hanc nō nos, sed gratia nobiscum impleuit, rebus non speratis. Valete Apostoli incolæ optimi, qui mei certaminis fuistis doctores. quamuis enim uos non sæpius celebrauerim, at forsitan Pauli uestri Satanam, ut me colaphiset in corpore ad communem circumtuli utilitatem. propter quem & nunc à uobis discedo. Vale mihi ó kathedra, sublimitas inuidiæ & periculo obnoxia. Archpresbyterorum consessus, ac sacerdotum, ueneratione & tempore honorandus. quantum aliud quod circa sacrā mensam deo ministrat, ac deo approximanti appropinquat. Valete Nazaræorum chori. psalmorū cantus resonantes, totius noctis stationes. uirginum puritas. mulierū decor. uiduarum & orphanorum turba, pauperum oculi ad deum & nos respicientes. Valete domus hospitales, & Christi amatores, ac meæ imbecillitatis susceptores. Valete meorum sermonum amatores, & cursores, & concursores, necnon calumniatores, manifesti & occulti. Valete cancelli ipsi, qui ob sermonum meorum auditum uehementer urgebamini. Valete imperator & imperatrix. & quicquid in regia ministrat & domesticum est. num imperatori fidum ignoro, deo autem ut plurimum infidum. manibus plaudite. iubilate. Rhetorem uestrum in altum tollite, mala uobis lingua moueatur, & loquela. nunquid aliquando tacebitis? pugnabitis enim per manus etiam nigri. nam quod imminet tacebitur. Vale ó ciuitas magna & Christi amatrix. testimonium enim præbebo ueritati, etiamsi æmulatio nequaquam sit secundum cognitionem. meliores nos fecit separatio. accedite ad ueritatem. immutamini uel tarde. honorate deum plus quàm estis consueti. siquidem emendatio nequaquam turpitudinem habet, sed mali conseruatio perditionem. Vale ortus & occasus, pro quibus & cum quibus pugnauimus. testes estis, quod pacem uobis reddidi, etiamsi pauci meam imitabuntur cessionem. haud enim deum amittunt qui throno cedunt. sed supernam habebunt kathedram, quæ sublimior est & securior. Super omnia uero & præ omnibus clamabo, ualete angeli huius ecclesię, ac mei aduentus & discessus pręfecti, si saltē in manu dei nostra sunt. Vale mihi ó trinitas, meditatio mea & ornamentum. hisq; salua maneas, pariter & eos salua. populum hunc me-

Templū resurrectionis

um, meus enim etiamsi frustra dispensamus: mihiq; semper exaltata & aucta nuntieris, tam uerbo quàm policia. Filioli seruate mihi depositum, memores estote lapidationis. Gratia domini nostri Iesu Christi sit cum omnibus uobis.

BEATI GREGORII NAZIANZENI THEOLOGI AD CLIDONIUM EPISTOLA PRIMA

ONORANDISSIMO ac deo acceptissimo compresbytero Clidonio, Gregorius in domino salutem. Intelligere cupimus, quæ nam hæc sit innouatio in ecclesia, ut liceat unicuiq; uolenti, & incedenti secundum quod scriptum est, per omnem gregẽ recte pastum, furtiuis grassari ingressibus, seu potius doctrinis prædatorijs. etenim si ij etiam qui iam irrumpunt, in aliquo de fide nostra certiores fieri cuperent, non tamen absque monitione nostra id audere deberent: siquidem prius persuadere oportuisset, aut etiam perpeti debuissent, ut eis fuisset persuasum, si saltem rationem quandam nostri haberent, tanquam timentium deum, & pro uerbo laborantium, ac ecclesiam iuuantium, sicq; inde innouare. hoc pacto enim conuitiatoribus etiam nostris respondere possemus. postquam autem cum, & sine scriptis, tam hic quàm remotius, & cum, & sine periculo fides nostra prædicata est, quomodo hi quidem talibus nos adoriuntur? illi autem quiescunt. nec solum illud graue est, licet graue sit, quod homines ij, uanam eorum gloriam animabus simplicioribus per deteriores instillant: sed quia nos mendacijs suis differunt, quasi illis astipulemur, & eadem cum eis sentiamus, hamum illecebris cõtegentes, & per fictionem hanc, uoluntatem eorum male adimplentes, sinceritatemq; nostram, qua ipsos fraterne & nequaquam aliene aspicimus, maliciæ uiaticum facientes. nec solum hoc, sed quia ab occidentali synodo se susceptos esse dicunt, quemadmodum audio, à qua prius fuerant damnati, sicut norunt omnes. Si enim aut nunc, aut prius suscepti sunt, qui cũ Apolinario sentiũt, ostendant hoc, & nos acquiescemus. constabit enim quod recta coadunati sint ratione: nequaquam enim aliter suscipiuntur, etiamsi suscipiantur. ostendant autem plane, aut per communionem meam, aut per epistolas communicatiuas, ita enim lex exigit synodalis. Si autem hæc uerba sunt, & fictio decoris gratia, & ut multis persuadere possint adinuenta, ut fidem faciãt per personas, doce eos quiescere, & redargue. siquidem hoc professionem tuam decere existimamus. Non decipiantur homines, nec decipiant, hominem stultum suscipientes dominicum: quemadmodum ipsi dicunt. seu potius dominum nostrum & deum. non enim segregamus hominem à deitate, sed unum & eundem esse docemus. prius quidem non hominem, sed deum & filium

solum

solum,& ante omnia secula,sine corpore & ijs quæ sunt corporalia, carnem pro nostra assumpsisse salute, passibilem carne, impassibilem deitate, corpore circumscriptibilem, incircumscriptibilem spiritu, eundem terrestrem & cœlestem, uisibilem & cognoscibilem, capacem & incapacem. Vt toto homine, eodem & deo, totus homo reformaretur, cadens sub peccatum. si quis igitur uirginem Mariam nequaquam dei genitricem esse credit, is etiam à deitate sit separatus. Si quis dicit Christum per uirginis uterum tanquam canalem cucurrisse, & non in ipsa formatum fuisse, diuine pariter & humane: diuine quidem, quia sine uiro, humane autem natiuitatis lege: pariter impius habeatur. Si quis dicit formatum fuisse hominem, deinde subingressum esse deum, is sit damnatus. hoc enim nequaquam generatio, sed generationis est fuga. Si quis duos introducit filios, unum quidem ex deo & patre, secundum autem ex matre, & non unum & eundem: adoptione filiali, quæ promissa est ijs, qui recte credunt, exciderit. natura enim sua duo sunt, Deus & homo, quoniam & anima ac corpus. filij autem non duo, neque dei. non enim hic duo sunt homines, licet Paulus id quod internum est hominis & externum, sic uocauerit. & si breuiter dicere oportet: aliud quidem aliud est, ex quibus est saluator, nisi idem sit inuisibile, uisibili, & quod tempore caret illi quod tempori subiacet. non alius autem & alius: hoc enim absit, ambo enim in commixtione: deo quidem homine facto, homine autem facto deo, aut quomodocunque quis uocauerit. dico autem aliud & aliud rursum prout de trinitate habet. ibi enim alius & alius, ne quis substantias confundat: non aliud autem & aliud. Vnum enim tria, idque diuinitate. Si quis dicit in Christo tanquam in propheta secundum gratiam operationem factam, & non iuxta essentiam coniunctam & admixtam fuisse: uacuus sit operationis melioris, seu potius plenus contrariæ. Si quis non adorat crucifixum, anathema sit, ac dei adnumeretur interfectoribus. Si quis Christum ex operibus sanctificatum, aut post baptisma, aut post resurrectionem ex mortuis, diuinæ filiationis dignum factum dicit, sicut ij quos Græci ascripticios uocãt, anathema sit. quod enim cohercibile est, aut promouibile, aut sanctificabile nequaquam deus est, tametsi paruæ demonstrationis gratia ita dicatur. Si quis dicit Christum sanctam nunc carnem deposuisse, diuinitatemque nudam esse à corpore, & non cum carne uel uenturum uel esse, non uideat gloriam aduentus eius. Vbi enim est corpus? si non cum eo, qui illud assumpsit. non enim secundum Manicheorum nugas in sole repositum est, ut honoretur per ignominiam, aut in aërem diffusum uel dissolutum, tanquam natura uocis, aut fluxus odoris, & coruscationis cursus, nequaquam consistens. ubi autem est quod post resurrectionem tangebatur? aut quod uidebitur aliquando à configentibus? Deitas enim secũdum seipsam inuisibilis est, sed ueniet cum corpore, quemadmodum meus est sermo, talis, qualis uisus est à discipulis in monte, aut

ostendatur quod deitas superauerit carnale. quemadmodum autem hæc di‑cimus deponentes suspitionem, ita & illa scribimus emendantes innouati‑onem. Si quis dicit Christum carnem è cœlo traxisse, & non hinc & à no‑bis esse, anathema sit. nam illud. secundus homo è cœlo, & qualis cœlestis, tales etiam cœlestes. & nemo ascendit in cœlum, si non è cœlo descendit, filius ille hominis & si aliud tale. censendum est quod dicatur propter uni‑onem cœlestem, sicut per Christum facta sunt omnia. & Christum in cor‑dibus nostris habitare dicimus, non quod deus appareat, sed cognoscatur. sicut naturis commixtis, ita etiam uocationibus & deprehensionibus, inter se cognatis, rationi innotescat. Si quis in hominem sperat dementem, de‑mens est, & planè indignus ut saluetur. quod enim indeprehensibile, illud etiam immedicabile est. quod autem mouetur deo, illud & saluatur. si Adam ex dimidia peccauit parte, dimidium quoque id est quod comprehendi & saluari debet. Si autem totus, toto expurgatur genito, ac totus saluatur. non igitur nobis ob salutem inuideant uniuersalem, neque ossa solum, & neruos, & hominis figuram, saluatori circumdent. si enim homo anima caret, illud etiam Ariani dicunt, quo & super diuinitatem passionem illam inducant, ut quum corpus moueatur, id etiam patiatur. si autem animatus est, & nequaquam intelligens, quomodo erit homo? homo enim non est animal quod ratione careat. & necesse est figuram quidem esse humanam, animam autem equi cuiusdam, aut bouis, aut bruti alterius ratione caren‑tis. hoc igitur erit quod est saluandum, egóque à ueritate aberraui, dum a‑lium honoraui, & alius gloriatur. si autem homo intelligens est, & non ra‑tione carens, desinant aliquando tam stolide sentire. Sed sufficit, aiunt, diuinitas pro mente. quid hoc ad me? diuinitas enim cum carne sola non est homo. nec cum anima sola, neque ambobus sine mente, quæ & magis homo est. seruat igitur hominem totum, & admiscet deitatem, ut me per‑fecte beneficio afficiat. sed non capit, inquit, duo perfecta. nequaquam, si corporaliter consideraueris. sacer enim modius non capit modium, neque corporis unius locus, duo aut plura corpora. si autem tanquam intelligibi‑liter, & incorporaliter, considera quod & animam, & uerbum, & mentem, & spiritum sanctum ille idem cepit, & ante me patrem & filium & spiri‑tum sanctum mundus iste. compositio hæc inquam, quæ ex uisibilibus con‑stat & inuisibilibus. talis enim est intelligibilium natura, ut incorporaliter, & indiuisibiliter, & inuicem & corporibus admisceantur: quoniam & uo‑ces plures, unus separando discernit auditus, & aspectus multorum, uisibi‑lia eadem, & odorifera odor, quum tamen sensus inter se non coangusten‑tur, aut comprimantur, neque sensata minuantur multitudine susceptio‑nis. ubi autem & perfectum, mens hominis aut angeli comparatione dei‑tatis, ut alterum attenuetur præsentia maioris. non enim splendor quispiam soli comparari potest, nec humor paucus flumini, ut parua assumamus.

domus

domus quidem ſplendorem, terræ autem humorem. & ita ſeparantur maiora & perfectiora. quomodo enim ſeparari poſſent duo perfecta? à domo ſplendor & ſol, à terra autem humor & fluuius. hoc conſideremus, quandoquidem res hæc multa cura eſt digna. Num ignorant? quod id quod ad aliquod eſt perfectum, ad aliud eſt imperfectum. ſicut collis ſe habet erga montem, & granum ſinapis erga fabam. aut aliud quid ex ſeminibus maioribus, etiam ſi ex homogenis maius eſſe dicatur: aut ſi uis angelus Deo comparatus, homo uero angelo. mens igitur noſtra perfecta eſt, & principatum obtinet. quod uero animæ eſt & corporis, non ſimpliciter perfectum eſt. Dei autem ſeruum, & ſubditum, attamen non una dominatur, aut honoris eſt eiuſdem. Quoniam & Moyſes deus erat Pharaonis, Dei autem ſeruus, quemadmodum ſcriptum eſt. & ſtellæ quidem nocte lucent, oriente autem ſole occultantur, ita, ut in die cognoſci nequeat, num ſuperſint. & lampas parua, ſi magno igne fuerit fota, nec extinguitur, nec apparet, neque ſeparatur, ſed tota relucet igne, quum ſuperet id quod excellit. Sed mens noſtra inquiũt eſt damnata. at quid caro, nónne & illa eſt damnata? igitur & illam abijce propter peccatum, aut hanc aggrega per ſalutem. ſi id quod deterius eſt aſſumitur, quo per incarnationem ſanctificetur, cur non & id quod melius eſt aſſumeretur, ut ſanctificaretur per humanitatem aſſumptam? ſi cœnum fermentatum eſt, & noua maſſa facta, ó ſapientes, cur non etiam imago fermentaretur? & ad deum exclamaret, per diuinitatem facta diuina. ſed & hoc addendum eſt, ſi mens tanquam peccatrix omnino deſpicienda eſt, & condemnanda, ac propter hoc corporis cura habenda, mentis uero eſt abijcienda, parcendum eſt ijs, qui mente aberrant: dei enim teſtimonium manifeſte oſtendit ſeruitutis impoſſibilitatem. dicam quid maius. tu uir bone propterea mentem meam ignominia afficis, tanquam pro hominis cultore, carnis etiam ſim cultor, quo deum colliges carni, tanquam aliter non poſſit. ac ideo muri interſtitium tollis. at meus ſermo quis? hominis minime philoſophi, & indocti. mens commiſcetur menti, tanquam proximiori, & magis domeſtico. ac ideo carni, per medium deitatis & craſſitudinis. Sed & quiſnam illis ſermo ſit de humanitatis aſſumptione uideamus. ſi enim incarnationis ut ipſi dicunt, & ideo capitur deus qui aliàs incapax exiſtit, ac ſub carne tanquam inuolucro cum hominibus conuerſatus eſt: uenuſtum habent prætextum, ac fabula eſt nõ inepte ſimulata, ne dicam quod aliter conuerſatus eſt nobiſcum, quãtum poſſibile erat. ueluti in rubo ignis, & prius in forma humana. Si autem ideo ut ſolueret damnationem peccati, ſimile ſimili ſanctificans, tanquam carni colligatus, propter condemnationem carnis, & animæ propter animam, ita & menti propter mentem, non ſolum aberrantem in Adamo, ſed prius male habentem, quemadmodum medici dicere ſolent in ægritudinibus. quod enim mandatum ſuſcepit, illud & mandatum non ſeruauit; quod autem non ſer-

uauit,illud & transgressionem est ausum:quod autem transgressum est,hoc potissimum salute indigebat: quod autem salute indigebat, hoc & assumptum est.mens igitur assumpta est.hoc iam ostensum est,etiam si haud uelint,geometricis, ut ipsi dicunt, adactionibus & demonstrationibus.tu autem æque facis,ac si quis oculum hominis aberrãtem curet,quum pes ægrotat:aut pictorem non apte pingentem imitaris. nam quod pictum est immutas, at pictorem nequaquam emendatum exhibes. Si autem impediti intellectu ab his fugiunt ad possibilitatem,asseruntq; deo possibile esse hominem etiam sine mente saluare, possibile etiam est sine carne, solo uelle. quemadmodum & alia cuncta operatur,& operatus est incorporaliter. tolle igitur cum mente & carnem,ut uecordia tua plane sit perfecta. Verum à litera decipiuntur,ac ideo ad carnem procurrunt,scripturæ intellectum ignorantes: quapropter nos quoque hoc eos docebimus. Quum enim ubique in scriptura homo & filius hominis appellatur,quid oportet scientibus dicere?si autem in hoc fundamentum ponunt, Verbum caro factum est, & habitauit in nobis,ac propterea ab homine adimunt quod est pulcherrimum. perinde ac ij qui pinguiora aufferunt cum pellibus, quo deum prohibeant à carne,tempus est ut illis dicatur,Deum solum carnis esse deum,& non etiam animarum, secundum quod scriptum est, quemadmodum dedisti ipsi potestatem uniuersæ carnis.& ad te omnis caro ueniet. & benedicat omnis caro nomen eius sanctum,hoc est omnis homo. num oportebit patres nostros rursus incorporaliter & inuisibiliter, in Aegyptum descendere?ac solam Ioseph animam, à Pharaone ligari, quia scriptum est, in septuaginta quinque animabus descenderunt in Aegyptum,& ferrum pertransiuit animam eius,rem quæ ligari nequit. ignorant enim qui hæc dicunt quod per synecdochen sint prolata, à parte totum ostendentem. sicuti & pulli coruorum inuocant deum, quo uolatilis demonstraretur natura, & pliadum & uesperis & arcturi mentio fit pro omnibus astris & horum dispensatione.sed nec aliter possibile erat dei circa nos dilectionẽ ostendere,quàm carnis facere mentionem.& quod propter nos etiam ad id usque quod deterius est descendit.siquidem carnem anima esse uiliorem unusquisque confitebitur prudens. illud igitur, & uerbum caro factum est,idem mihi posse uidetur,sicut quum dicitur,peccatum eum factum esse & execrationem, non ideo quod in hæc transmutaretur, quomodo enim? sed ut per hæc ostenderetur,quod iniquitates nostras suscepit, & infirmitates nostras portauit. & hæc sufficiant in præsenti,quoniam manifesta sunt & multis captu facilia. non enim quia libros exarare, sed quia deceptionem cohibere uoluimus,hæc scribimus:perfectiorem uero de his sermonem, si uidetur per diffusiora etiam dabimus. Cæterum nequaquam obmittere decet,id quod his est grauius:necesse est ut excindantur ij,qui uos perturbant,ac secundum Iudaismum,secundamq; circumcisionem,secunda etiam introducũt sacrificia.

Si enim

Si enim hoc eis concedatur, quid prohibet rursus nasci Christum ob iniquitatem eorum? ac rursus à Iuda tradi, nec non crucifigi, sepeliri, & resurgere, quo cuncta eiusdem impleantur consequentiæ, secundum reuolutionem solarem, quæ hæc circumuertit, eodem motu astrorum. quæ enim responsio hæc est? quædam ex ijs quæ tum acciderunt, euentura, alia autem nequaquam. hoc ostendant sapientes, & qui librorum decertant multitudine. Proinde quũ sermone etiã inflati de nobis circa trinitatẽ mentiantur, quasi nequaquam sane circa fidem sentiamus, sicq; multos decipiunt, necessarium est & illud cognoscere, Quoniam Apollinarius quidem diuinitatis nomen sancto tradens spiritui, uirtutem diuinitatis haud custodiuit. quum enim ex magno, & maiori, ac maximo trinitatem constare asserit, tanquam ex splendore, & radio, & sole, spiritus & filij & patris, scala hæc est diuinitatis, quæ non in cœlum perducit, sed ex cœlo deducit. Nos autem deum cognoscimus, patrem, & filium, & spiritum sanctum: & hæc non ut nominationes nudas dignitatum & potentiarum, secantes æqualitates: sed unicam & eandem tanquam appellationem, ita & deitatis naturam & essentiam & potentiam. Si igitur hæc recte dici censet, accusat autem hæreticorum communionem, ostendat quis hoc faciat ex nostris? & persuadebitur nobis, aut resipiscemus: sed ante dijudicationem, nec in alia re tutum est quid innouare. Nos igitur de his, tam deum, quàm homines testamur, & obtestamur: ac ne nunc quidem, ut recte scias, hæc scripsissemus, nisi uideremus ecclesiam dilaniatam & incisam, tam alijs culturis, quàm hoc consessu stulticiæ. Si quis autem hæc quæ dicimus & obtestamur, aut propter necessitatem, seu timorem humanum, uel propter pusillanimitatis absurditatem, siue propter pascendi & gubernandi defectum, aut quia ad opiniones peregrinas & innouationes sit inclinatus, nos contemnit, tanquam precij nullius, accurrit autem ad talia, ac pulchrum ecclesiæ corpus conscindit, ipse condemnationem suam portabit, quicunque ille tandem sit, rationemq; deo reddet in die iudicij. si autem longi sermones, & noua psalteria nec non resonantiæ Dauid æquiparatæ, ac carminum gratia tertium esse censentur testamentum: nos quoque psalmos loquemur, & multa scribemus, uersusq; componemus, quoniam & nos spiritum dei habere uidemur: si tamen hoc spiritus gratia existit, & non potius innouatio humana. hæc coram multis obtestata esse uolumus, ne conscientiam nostram degrauemus, si malum hoc neglexerimus, & prauum dogma, à nostra socordia occasionem & uires sumat.

VVM multi reuerentiam tuam adeunt, ac plenariã de fide instructionem quærunt, per quam amanter à nobis breuem quandam definitionem, & nostræ regulam opinionis requisiuisti. propterea tuæ scripsimus reuerentiæ, id quod & ante literas cognoueras. quod nihil æque ac fidem Nicenam à sanctis patribus; qui illic ob Arianæ hæreseos purgationem cõuenerant, honoramus, aut honorare ualemus. sed eiusdem fidei sumus, & deo dante erimus, supplentes id quod illis de spiritu sancto non plene dictum est. quoniã quæstio illa nequaquam tum mota fuit. quod scire oporteat unius deitatis esse patrem, & filium, & spiritum sanctum, eos qui deum & spiritum cognoscunt. qui igitur ita sentiunt & docent, ijs communicato, id enim & nos facere solemus: qui uero aliter habent, ab ijs auerseris, alienosq́ existima, tam à deo q̃ ab ecclesia catholica. Quoniam autem de deo homine facto, seu incarnatione quoq; mouetur quęstio & hanc omnibus ita secundum nos definias, quod filium dei natum ex patre, & postea ex uirgine Maria in unum contrahimus, & nõ duos filios uocamus, sed unũ, & eundem in indiuisibili deitate & honore adoramus. quod si quis his non astipulatur, uel nunc uel postea, ipse deo rationem reddet, in die iudicij. hoc igitur firmamentũ, & oppositio nostra, erga stultã eorum de mente opinionem. breuiter talis est, & ita se habet. ferè enim soli docet & ita sunt affecti, ut stultã mentẽ resecent. Cæterum ne nos accusent, tanq́ fidem Vitalij dilecti, quã tu repetis, à beato Damasio Episcopo Romano in scriptis datã, prius quidẽ susceperimus, nũc uero reieceerimus, age breuiter de his quoq; tractemus. hi enim quũ discipulis suis addictis, & mystis, de absconditis theologicũ instillãt sermonẽ, quẽadmodũ & Manichei ijs quos electos uocãt, totũ eis morbũ reuelãtes, uix carnẽ etiã saluatori tribuũt: quũ uero communibus de incarnatiõe opinionibus, quas scriptura subministrat redarguuntur & premũtur, pijs quidẽ dictis assentiũtur, circa mentẽ uero male sunt affecti, nõ sine anima neq; ratione, uel absq; mẽte seu imperfectũ cõfitentes hominẽ. animã aũt & rationẽ ac mentẽ deitatẽ ipsam introducũt, tanq́ ipsa sola carni sit admixta. sed nõ nostræ & humanæ, si & id quod peccato caret melius q̃ nos erat, & passionũ nostrarũ expurgatio. & ita hoc, quod nos autem Christi mentẽ habeamus, male & admodum fatue reprehendũt, mentem diuinitatem Christi dicentes, & non sicut nos accipientes: quoniã ij qui eorum mentem expurgant, imitatione mentis illius, quam saluator pro nobis suscepit, & ad ipsum tanquam comprehensibilem dirigunt, illi mentem Christi habere dicuntur: quemadmodũ testimoniũ præbere possent, quod carnem Christi haberent, qui carnem suam refrenarent, ac propterea eiusdẽ corporis fierent ac participes Christi: & quemadmodũ tulimus imaginem terrestris, ita inquit, feremus & imaginem cœlestis. sic autem & perfectis illis, homo, non qui tentatus est, per omnia nostra, excepto peccato, sed illud

illud quod ex deo & carne commixtio esse docetur. hoc enim inquiūt, quid perfectius. eandem etiam improbam uocem, de suscepta ingerunt humanitate. nam humanitatem illam nequaquam in homine factam fuisse, quam ipse assumpsit, exponunt. secundum dictum illud. ipse enim nouerat quid esset in homine. sed cum hominibus egit & conuersatus est inquiunt, ac docent, ad illamq; confugiunt uocem, & post hac in terra uisus est. & cum hominibus dicunt, est conuersatus. & cur quis ultra certaret? quid ea quæ hominum sunt tollunt, & imaginem interne, externum nostrum, per personam nouam & uisibilem expurgant. adeo sibi ipsis repugnantes, ut per carnem aliquando, alia etiam, crasse & carnaliter interpretentur. hinc enim secundi eis Iudaismi impetus exordium sumit. nec non mille anni illi. & ementitæ in paradiso deliciæ. & nos eadem fermè, rursus in eisdem resumere asserunt. nonnunquam autem opinionem potius quàm ueritatem carnis introducere. ac si nequaquam nostri instar patiatur. nec ea quæ à peccatis sunt libera. ad hocq; Apostoli abutuntur uoce, nequaquam Apostolice intellecta aut dicta. saluatorem nostrum in similitudine hominum esse natum, & forma inuentum esse sicut hominem. quasi haud quaquam humana figura in his sit ostensa. sed imaginatio quædam deceptura & putatiua. quoniam igitur illæ eædem uoces recte intellectæ piæ sunt, male autem expositæ impium quid habent, quid mirum, si nos Vitalij quoq; sermones in magis piam susceperimus partem? quum ita uoluntas nobis persuaderet: alij autem erga mentem eorum quæ scripta sunt efferuntur, quod & mihi Damasus ipse docere ac unà marcessere, in prioribusq; permanere enarrationibus uidetur. sicq; illos releuare à culpa, & literulam cum fidei inuertere detestatione, obiter tamen ob deceptionem eorum quam ex simplicitate est passus indignari. ob hæc igitur redarguti nequaquam indignentur, sed conuertantur. nec false traducantur, sed corripiantur. à ianuisq; deleant magnam illam, & admirandam eorum rectæ opinionis superscriptionem, ac præconium, cum qua confestim ingredientibus cum quæstione ac disceptatione occurrunt, ac dicunt, adorare oportere, non hominem diuinitate præditum, sed deum carne circumseptum, qua re quid fieri posset absurdius, tametsi noui ueritatis præcones, admodum uerbo illo glorientur. siquidem gratiam quandam habet sophisticam, ob conuersionis dexteritatem, nec non suffragium monstrosum, indoctos oblectantem, est tamen ridiculis ridiculosius, ac stultis stultius. si quis enim uocem, homo, & uocem caro, in deum mutaret, ex quibus hoc quidem nobis placet, illud uero ipsis: deinde uteretur conuersione hac admiranda, & qua deus cognoscitur: quid restaret, quàm quod adorare oporteret, non carnem deum celantem, sed deum hominem uestientem. proh absurditas, sapientiā cū Christo recōditā. & hodie nos irridet, quū potius lachrymari deberet. si enim ante hos annos triginta fides incepit, quum quadringenti ferè sint anni, ex quo manifestatus est Christus,

Euangeliū

Euangelium nostrum in tempore tanto fuit inane. Inanis & fides nostra,& ij qui testimonium præbuerunt frustra sunt testificati,frustra etiam populo præfuere præsules tales ac tanti,gratiaq; est mensurarum,& nequaquam fidei.quis autem non eorum oblectaretur doctrina?quum manifeste ea quæ Christi sunt diuidunt.Sanè natum esse,& tentatum,& esurijsse & sitiuisse,laborasseq;,& dormiuisse humanitati attribuunt:quod autē ab Angelis glorificatum est,& tentatorem deuicit,& contriuit,simul & quod super mari incessit,deitati asscribunt.& hoc quidem:ubi posuistis Lazarum,nostrum esse dicunt.at clamare illud: Lazare ueni foras,& quadriduanum suscitare mortuum,super nos.& quod decertauit,& cruci est affixus, & sepultus, cooperimenti.sed illud:confisus est & resurrexit,& ascendit repositionis.deinde nos accusant, tanquam duas introducamus naturas seiunctas & pugnantes,& quæ immensam ac admirandam mensurent unitatem. decet autem ne ipsi id agant,propter quod nos accusant,aut non accusent ob ea quæ ipsi faciūt. nam si seipsos sequi uelle deliberarunt,nequaq; ea quæ illorū sunt propria. aduersariorū esse dicant.sed talis est rationis defectus,ut & contra seipsum, & ueritatem decertet:ac ideo nec ipsi ad se ipsos reuertuntur, aut cognoscūt, uel erubescunt.quod si quis putat sponte nos hæc uel scribere uel dicere, & non ui adactos,unitatemq; destruere,& minime illam asserere,is se male sentire sciat, nec recte de nostro coniecturare desiderio, quibus nil pace preciosius est,nec fuit, quemadmodum & opera ipsa ostendunt, tametsi ea quæ ipsi contra nos agunt & innouant,concordiam penitus excludant.

EPISTOLA GREGORII NAZIANZENI AD NEctarium Episcopum Constantinopolitanum.

DEI CVRA, quæ superioribus temporibus ecclesias custodiebat,penitus uitā dereliquisse uidetur præsentem. Vnde anima mea tot calamitatibus est immersa,ut mihi nec propriæ uitæ aduersitates inter mala esse censeantur,licet talia sint ac tanta, ut si cuipiam alteri acciderēt, intoleranda esse putarentur: sed solummodo ad cōmunia ecclesiarum incommoda respicere cogor,quarum nisi præsenti tempore diligens in emendando cura habeatur, paulatim res ad omnimodā animi progredietur desponsionem.siquidem nescio quis eos,qui Arij, seu Eudoxij hæresim sequuntur,ad tantam stimulet uecordiam, ut quasi temeritate quadam impulsi,morbo suo pompam instaurantes,ecclesias colligant, ac si hoc ex commissione faciant. Qui uero secundum Macedonium contendunt,in eam progressi sunt secordiam, ut se ipsos episcoporum nomine decorent,ac diuulgent,se loca ad nos spectantia electione sua occupaturos. malum uero sinus nostri, Eunomius, non iam eo contentus est, ut superstit, sed iacturam esse putat, nisi cunctos in suam trahat perditionem: & hæc quidem tolerabilia. Cæterum inter calamitates ecclesiasticas omnium grauissimum est,Apo-

est, Apolinaristarum temeritas, quos haud scio, quomodo tua negligat sanctitas, ut sibi ipsis, sicut & nos congregandi uendicent facultatem. quum igitur omnino per omnia secundum dei gratiam, diuinis instructus sis mysterijs, non solum ut rectæ rationi opem ferre noscas, sed & ijs quæ apud hæreticos contra fidem innouantur sanam: haud forsitan absurdum est, ut ueneratio tua nostram audiat paruitatem, quoniam Apollinarij uolumen in manibus meis est, in quo cuncta superat, quæ ad uniuersam hæreticā pertinent prauitatem. affirmat enim carnem nequaquam acquisititiam esse, secūdum dispensationem, ab unigenito filio assumptam, iuxta ordinem naturæ nostræ, sed à principio in filio, carnalem illam naturam esse, ac dictū quoddam Euangelicum, male in testimonium huius assumens absurditatis prætendit, inquiens, quod non bis in cœlum ascendit, si non è cœlo descendit filius hominis, ita, ut priusquàm descenderet filius fuerit hominis. quodq; descēdendo carnem adduxerit propriam. illam nempe, quam in cœlis ante secula habebat, & consubstantialem. rursusq; apostolicum quoddam affert dictum, totius corporis mutilans seriem, quoniam secundus homo è cœlo. facit inde hominem illum, qui à supernis uenit, mentem non habere, sed diuinitatē unigeniti, mentis naturam replentem, partem factam, esse humani temperamenti, tertiam particulam animæ & corporis, secūdum humanum modum circa ipsum existentium. mente uero non existente, sed illius locum dei uerbo implente. nec hoc solum graue est, sed & hoc omnium grauissimū, quod ipsum unigenitum deum, iudicem omnium, autorem uitæ, mortis destructorem, mortalem esse facit, ac propria eius diuinitate passionem suscepisse, & in triduana illa mortificatione corporis, diuinitatem quoq; unà cum corpore occubuisse. ac ita à patre rursus à morte resuscitatum esse, sed & alia quæ talibus addit absurditatibus, longum esset explicare. si igitur qui taliter sapiunt, congregationis potestatē adipiscentur, consideret prudentia tua egregia, ne si inter nos pullulare incipient ea, quæ illi sentiunt, potestatem quoq; accipiant congregandi. quod nil aliud esset, quàm eos ueriores nostro censeri dogmate. Si enim illi tanquam pie agentes, docere ut sentiunt, ac audacter quæ per ipsos inuertuntur prædicare poterunt dogmata, manifestū est quod ecclesiæ debilitabitur sermo, tanquam ueritas apud ipsos existat. duos enim de re eadem sermones contrarios natura non admittit. quomodo igitur magnanimitas tua, & intellectus sublimis, nequaquā ad tāti mali emendationem, assueta loquendi utitur audacia? proinde quum id antea factum haud sit, nunc saltem tua in uirtute inimitabilis excitetur perfectio, doceatq; imperatorem pijssimum, quod reliqua diligentia, quam ecclesiæ impendit, nullius sit utilitatis, nisi tale malum, in sanæ fidei purgationem, propter illorum cohibeatur temeritatem.

DIVI GREGORII NAZIANZENI IN ELECTIONEM DOARensium Homilia, Eulalio exhibita Episcopo.

RATRES, sermonem nostrũ suscipite, licet minimus sit, licet multũ destituatur dignitate, deus tamẽ dominus misericordiã iudicio ponderare nouit iusto. suscipit enim plantationem Pauli, tanquam Pauli, necnon Apollo rigationẽ, & uiduæ asses duos, humilitatemq; publicani, ac cõfessionem Manasse. suscipite sermonem nuper conditum, ob pastorem nuper creatum. suscipite uocem gratiarum actiuam, ob miracula uisibilia. nos enim parui sumus, & minimi inter filios Israël. uerũ nil prohibet quin parui quoq; abũde gratias agant. laudẽ igitur perfectiorem deo reddãt perfectiores omnes. nos uero iuxta uires nostras hodie illã afferemus. Quur igitur non canitis domino canticum nouum? quoniam mirabilia fecit. insaniebamus, pugnabamus, expellebamur, iam grauia quædã aderant, alia uero sperabãtur. uerũ quis tempestatẽ mutauit in tranquillitatem? quis contriuit arma, romphæam, ac bellũ? quis expulsos nos & desolatos suscepit? nónne tu deus hæc es operatus? dominus fortis & potẽs, dominus potens in prælio. hic mare diuisit, hic populum exulem pauit in eremo, hic petram fonte humectauit, hic Amalec mystica & abscondita manuũ figura debellauit. hoc enim sacerdotis manus in monte leuatæ, & in orationẽ figuratæ efficere poterant, quod nec multitudo posset infinita. hic muros sine pugna & bello subuertit. & ut nouissima dicam, hic Goliath sustulit, contra magnum Dauid audentem, elatum illum & superbum, ac sobolem gigantum. & ideo unanimiter dicamus, Benedictus dominus, qui non dedit nos in uenationem dentibus eorũ. anima enim nostra torrentem pertransiuit, & tanquam passerculum nos liberauit à laqueo uenantium. Iubilate animæ cũctę uehementer, deiq; dona annunciate ingentia. non uenimus mittere macheram, sed pacem: non uenimus ad ignominiam pastoris magni, qui in splendida hac præsidet ciuitate. honorabilem scimus, caput cognoscimus, sanctũ uocamus, iniuria etiam affecti. solum filiorum sis amator, ac uniuersæ prouidentiam gere ecclesiæ. sacerdotum numerum auximus, non minuimus, hęreticorum subuersionem, & nõ orthodoxorum diminutionẽ curauimus. quid ais fili Dathan & Abiran, duxq; immodeste? qui contra Mosen ausus es, & manibus nos cõtrectasti, quemadmodum illi linguis, seruum magnum. nunquid exhorrescis? nunquid cõuerteris? nunquid quũ hæc cõsideras, caro tibi in terra rubescit. interim manus has ad deum extendis, interim dona adducis, interim pro populo oras. timeo ne dei romphea aliquãdo te deorsum deijciat, & nõ quiescat. non pastori tuo magnopere gratificabor, sed tu magnopere te ipsum læsisti, quoniã te alienũ à gratia dei reddidisti. Nunc uero pastorũ optime, & absolutissime, huc mihi adesto, ac populũ tuũ nobiscum, & ante nos suscipe, quẽ spiritus sanctus tibi cõmisit, quem adducunt angeli, cui

uita & mors fidem faciunt. si autem thronū per tentationes & impedimenta es consequutus, mirari nolito. nihil magnum, est reprobum. nihil inexploratum. sequitur enim, scriptura ait, humiles, id quod rarū est, sublimes autem quod difficiliter retineri potest. audiuisti quid dictum sit, quod per tribulationes multas in regnum cœlorū nos intrare oportet. dic & tu, pertrāsiuimus ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium. proh miraculi. in uespere durabit fletus, mane uero exultatio erit. permitte ut nugentur bellātes, & oscitent, in uanumq; canum instar latrent, nos uero à bello abstinebimus. Doce adorare deum patrem, deum filium, deum spiritum sanctum, in substantijs tribus, in gloria una, & splendore uno. quod perierat quęrito, debile confortato, forte custodito. talem in spiritalibus à te beneficentiam petimus, qui eam quam in mundanis habes cognoscimus. cæterum armaturam perfectiorem à maioribus accipe imperatoribus, per quam maligni iacula ignita extinguere ualeas, & adducere domino populum acceptū, gentē sanctam, sacerdotium regium, in Christo domino nostro cui sit gloria in secula Amen.

BEATI GREGORII NAZIANZENI ad uirginem Oratio exhortatoria.

VIRGO sponsa Christi, sponsum tuum semper glorifica. te ipsam tam sermone quàm sapientia puram conserua, quo splendida uiuas, cum splendido, in secula. siquidem coniugium hoc longe præstantius est quàm corruptibile. Virtutes intellectuales, in corpore adhuc cōstituta, imitare. super terra, ad angelicam accede conuersationem. hic uincula sunt, & dissolutio, corporaq; ex corporibus. in supernis autem tantummodo unitas, quæ nunquā dissoluitur. quam gerūt, primores, radij trinitatis purissimæ, spiritus & ignis ministri mandatorum dei. materia uero corporalis commixtionem adinuenit. natura semper fluida. hanc deus certis discreuit limitibus, lege nuptias sanciens. tu uero quum materiæ opus effugeris, supernisq; sis coaptata, quemadmodum mens copulat᷑ menti, per harmoniam diuinam, contra carnem pugna, suppetiasq; ferto imagini. dei enim spiraculū es, deteriori colligata, quo ex certamine ac uictoria coronam accipias, ac terram in supernis, recte subiectam spiritui, statuas. Proinde laudabiles sunt & nuptiæ, præ nuptijs tamē puritas. nuptiæ indiciū sunt perturbationis, castitas uero splendoris. nuptiæ parentes sanctorū. puritas autē sacrificiū. hāc etiā temporibus honorarūt opportunis, Adam in paradiso, Moyses legē adducens, Zacharias pater præcursoris. nuptiæ & uirginitas, radix sunt sponsæ dei. interim tamē carnis & uredinis seruitus. olim quū lex erat & umbra, ceremoniæq; temporariæ, tum primatū habebāt nuptiæ, tanq; adhuc infantes. postq; uero emigrauit litera, subinductusq; est spiritus, & Christus, quū processisset ex uirgine in carne passus est: tunc effulsit castimonia, diuidens mundum. illac cum Christo ascendētem transire oportet. Recte incedis uirgo, in montibus sal-

ueris,ad Sodomam ne respexeris ,ne in salis statuam obdureris. Non nimium te carnis perterreat natura,nec tamen nimium tibi confidas,ne aliquando deficias . scintilla accendit calamum,aqua uero flammam extinguit. remedia uirginitatis puræ , habes quàm plurima . Dei te timor solidet . ieiunium te attenuet.uigiliæ temporariæ, lachrimæ, strati duricies , amor totus ad deum rite ordinatus.& qui omne desiderium à supernis alienum, sopiat. qui cadit erigatur , qui naufragium fecit misericordiam assequatur. tu uero recte nauigabis,si spei uelum suspenderis . non rerum earum quæ deorsum trahunt,sed quæ in supernis statuunt.pauci sunt pennati , plurimi uero male currunt. cecidit lucifer , sed cœlum est angelorum . Iudas erat proditor,at undecim luminaria.solum totam te ipsam uirgo puram cõseruato.ne Christi tunicam contamines immaculatam . oculus tibi sit modestus. lingua autem uirginescat . mens uero nequaquam sit impudica.non risus.nec pes inordinate incedat. Vestem tuam sordidam, ac comam squalidã , plus quàm margaritas , aut ornatum ueneror sericum . pulcher flos est uerecundia,ac ornamentum magnum pallor, capitisq; tegumentum egregium. omnes te decorent uirtutes.alia imaginem,quæ ex deo est coloribus adulteret. tabula animata , turpis accusatrix est fuci illiniti . tu uero formam qua præcellis, ut plurimum mortifices.pulcher enim animę ex deo ornatę, est splendor . Virorum aspectum fuge.& si fas est castorum quoque , ne forsitan uulnereris, uel uulneres macula.oculum pro oculo ne reddito, nec sermonem connectito sermoni. non gena genis audaciam tribuat . nil tibi cum gustu ligni execrati,ne te serpens à uitæ ligno eĳciat.Sed & hoc audi uirgo, nequaquam illi qui præest cohabita,quum Christum habeas sponsum,qui ob puritatem tuam Zelotypus existit.quur enim quum carnem fugis,ad carnem mihi reuerteris? non omnes splendorem tuum capiunt . nam quemadmodum rosa inter spinas , ita in multis uersaris ; & super laqueos graderis malignos. Proinde hic parat thalamos . illa uero efferat spõsum . alius fiat pater. hic propter orbitatem turbetur . quantum malum est dolo r partus ? sæpius fit abortus.quantus zelus? ne consortem suffuretur amica .quid autem dicam de educatione,& institutione? deinde contemni.& acerbas laborum accipere retributiones ? Tibi uero unica sit cura , ut semper ad Deum respicias. edendi necessitatem,in habitaculo humili,parua expleat placenta.hinc enim tentator Christum etiam tentare est ausus,iubens ut esuriens lapides in panes cõuerteret. Victus enim gratia nil unquam turpe sustinebis. nam si credideris,nunquam te olei uasculum destituet.Coruus te pascet, quemadmodum Heliam in deserto . Nosti quemadmodum Tecla ex igne & à feris sit erepta : ac Paulus ille magnus esurierit , ac prompte asserit:ut & tu uirgo ad Deum solum respicere disceres , qui tot milia in deserto pascere nouit. pulchritudo marcescit , gloria euanescit . diuitiarum affluentiæ nil fidendum. potentia uero est paucorum.tu autem postquam uersutias mundi uilis effugisti

gisti, ridens ac læta in sancta ingredere sanctorũ, ubi cum angelis choream duces indesinentem, locum longe filijs ac filiabus sortita meliorem. Proinde uirgines solum Christo uigilate, lætæque sponsum lampadibus suscipite. quo una ingredientes, sponsi pulchritudinem inspicere, & supernis admisceri ualeatis mysterijs. in Christo Iesu domino nostro. cui sit gloria in æternum.

BEATI GREGORII NAZIANZENI IN DICTVM EVANGELII ORATIO

IESVS, qui piscatores elegit, & ipse piscatur. locumque ex loco permutat, quam ob rem? non ideo solum, ut plures dei amatores accessione sua lucraretur, sed ut mihi uidetur, quo loca plura sanctificaret. fit Iudæis Iudæus, ut Iudæos lucraretur. ijs uero qui sub lege erant, tanquam legi subiectus, ut eos qui sub lege erant redimeret. infirmis tanquam infirmus, ut infirmos saluaret: fit omnia omnibus, ut lucraretur omnes. cur autem dico omnia omnibus? quoniam quod Paulus non tulit, ut de eo diceretur, id saluatorem perpessum esse inuenio. non enim Iudæus fit solum, ac nomina quæcunque absurda sunt & flagitiosa in se excipit, sed quod his omnibus absurdius existit, & peccatum ipsum, & execrationem ipsam. ueruntamen non est, ita tamen audit. quo pacto enim peccatum esset, qui nos à peccato liberat? aut quomodo esset execratio, qui nos à legis execratione redemit? sed ut eo usque humilitatem ostenderet, nósque ad humilitatem, quæ sublimitatis est hospes, formaret. quemadmodum igitur dicebam, piscator fit, omnibus se adaptat. sagenam explicat. omnia sustinet, ut ex profundo piscem extrahat, hominem nempe in salsis & instabilibus uitæ undis natantem. propterea & nunc, quum sermones hos consummasset, è Galilæa discessit, uenitque in fines Iudeæ, ultra Iordanem. recte in Galilæa peregrinatur, ut populus qui sedebat in tenebris, uideret lumen magnum. in Iudæam autem transit, ut à litera surgentibus, spiritum sequi persuadeat. & nunc in monte docet, nunc disserit in plano. aliquando nauem conscendit, interdum uero tempestatem increpat, forte etiam somnum capit, ut somnum quoque benedicat. forte etiam laborat, ut laborem sanctificet. forte etiam lachrymatur, quo lachrymationem laudabilem reddat. de loco in locum pergit, qui à nullo loco comprehendi ualet, intemporalis, incorporalis, indeprehensibilis, qui idem & erat, & fit, & supra tempus fuit, sub tempus uenit, & qui inuisibilis erat, uidetur etiam. in principio erat, & apud deum erat, & deus erat. tertium erat, numero confirmatum. quod erat exinaniuit, & quod non erat assumpsit, non duo fa-

ctus,sed unum è duobus fieri sustinens. Vtraq; enim Deus.& assumens, & assumptum.duæ naturæ in unum concurrentes. non filij duo. ne mendacio diffametur cõmixtio.ille qui talis & qui tantus erat. Cæterum quid rursum patior? in humana incidi uerba. quomodo enim id quod simplex est, tantum est? quomodo autem id quod sine quantitate est,tale? sed ueniam date sermoni,minuto organo de maximis loquor. Verũtamen sermones hos, tanquam à corpore prolatos, & ueritate imbecilliores,tolerabit ille qui maximus est,qui longanimis est.natura illa,quæ specie caret & corpore.si enim carnem suscepit,talem etiam feret sermonẽ.Et sequutę sunt eum turbæ multæ, & sanauit eos. ibi ubi multorũ erat solitudo. si in propria mansisset specula, si non ad imbecillitatem hanc descendisset, si id quod erat permanebat,inaccessibilem se seruans & incomprehensibilem, pauci forsitan eum sequuti fuissent, & nescio an pauci etiam, fortassis Moyses solus, & ille tantum, ut uix dei posteriora cerneret, nubem quidem ingrediens, extra molem corporalem constitutus, aut à sensibus separatus: dei autem naturam tenuem,corporeq; carentem, aut nescio quomodo quis uocaret, quo pacto uideret,qui corpus erat, & oculis expositus sensibilibus? Verum postquam propter nos exinanitus est, postquam descendit,exinanitionem autem gloriæ dico, ueluti remissionem seu diminutionem, propter hoc comprehensibilis fit.sed ueniam interim mihi date,quoniam rursum passionẽ quandam patior humanam.ira & dolore ob meum repleor Christum.sed & uos compatiamini, quando Christum meum ob ea contumelia affici uideo, propter quæ potissimum honorari debebat. ideo ne dic mi inglorius,quia propter te est humilis? ideo creatura, quia creaturæ curam gerit? ideo tempori subditur, quia eos qui tempori subsunt uisitat? sed & omnia fert. omnia suscipit. & quid mirum, alapas tulit, sputa excepit, fel propter gustum meum gustauit. fert ut nunc lapidetur. non solum à calumniatoribus,sed à nobis ipsis, qui pij uidemur. nam de incorporeo disserere, ac corporeis uti nominibus, fortassis est calumniantium. sed rursus imbecillitati meæ ueniam date.inuiti enim lapidamus. Verum quum nullum aliud mitius uerbũ inter loquendum occurrit, illo uti fuimus coacti. Verbum esse audis,& super uerbum es.super lumen es,& lumẽ uocaris.Ignis esse audis,quum nequaquam sensibilis existas, sed quia leuem & prauam purgas materiã. Gladius, quia deterius à meliore secas. Ventilabrum, quia repurgas aream,& quicquid leue est ac uento obnoxium reijcis:quicquid uero graue,in horrea reponis. Securis quia ficum infructuosam detruncas, postquam diu longanimis fuisti.quoniam prauitatis radices exscindis.Ianua,propter introductionẽ.uia, quia recte illa ambulamus.Ouis,quia uictima.pontifex,quia offers corpus. filius,quia patris.rursus irrito linguas.rursus cõtra Christũ insaniunt quidã, seu potius cõtra me,qui dignus sum factus sermone. Pręco sicut Ioãnes fio,

Vox

uox clamantis in deserto. uere olim deserto & inaquoso, nunc autem & ualde quidem habitato. Cæterum sicut dicebam, ut ad meum sermonem recurram, propterea sequutæ sunt eum turbæ multę, quia ad infirmitates nostras conscendit. Inde quid? accesserunt, inquit, ad eum pharisei, tentantes ipsum, & dicentes: Licét ne homini ex omni causa uxorem suam dimittere? iterum pharisei tentant. iterum qui legem legunt, illam non cognoscunt. iterum qui legis sunt interpretes, alijs indigent doctoribus. & qui de resurrectione tentant, & qui circa perfectionem legales se esse audiunt, & Herodiani de censu, & de potestate alij. sed & de nuptijs rursus quidam, nuptiarum interrogant conditorem intentabilem, qui ex causa prima, uniuersum genus hoc hominum constituit. at ille respondens dixit eis: Nonne legistis, quod is qui fecit ab initio, masculum & fœminam fecit eos. Sanè quæstiones aliquas soluere, in nonnullis uero quærentium ora obstruere norat: ut quum rogarent in qua potestate hæc facis? quoniam admodum imperite interrogabant. sed & ipse quærebat, nunquid baptisma Ioannis è cœlo esset, uel ex hominibus, & utrinque quærentes interturbabat. & ita nos quoque Christum imitari ualemus. aliquando ora eorum, qui curiosius nobiscum disputant obstruere, ac econuerso quæstionibus ineptioribus, quærentium dissoluere ineptias. nam & nos quoque in uanis aliquando sumus periti, ut de insipientia glorier. quum autem uidet quæstionem indigere consideratione, tunc quærentes nequaquam responsione prudenti censet indignos. Proinde qui quæstionem hanc quæsiuit, castitatem mihi honorasse uidetur, & responsionem exegisse humanam. castitatem inquam, circa quam multos male affectos uideo, ac legem eorum inæqualem esse & imparem. Quur enim mulier aliquando plectitur, sed uiro parcitur? & mulier male mariti thalamo consulens, mœchatur? & hinc amara legum pœna. uir autem ob scortationem, uxori haudquaquam est obnoxius. non suscipio legislationem talem, non laudo consuetudinem, uiri erant qui legem tulere. ac ideo contra mulieres lex hæc est lata. Quin etiam patribus super filios potestatem dederunt, at quod debilius erat incuratum reliquerunt. Deus uero non sic, sed lex hęc, Honora patrem & matrem prima est, ut tibi bene fiat in repromissionibus. & qui maledicit patri aut matri, morte occumbat. similiter & bonum honora, & malum coherce. & benedictio patris confirmat domus filiorum, maledictio autem matris eradicat fundamenta. Videte æqualitatem legislationis, unus factor est uiri ac mulieris, una terra uterque, imago una, lex una, mors una, resurrectio una. æqualiter è uiro & muliere nati sumus. unum debitum parentibus debetur à liberis. quomodo igitur tu castitatem exigis, quam tamen nequaquam rependis? quomodo petis, quod non reddis? quomodo in corpore honore æquali, leges fers inæquales? Sanè si deteriora consideras, peccauit mulier, hoc idem & Adam, ambos serpens decepit. nequaquam hoc inuentum est debilius, illud uero robustius. si uero consi

deras meliora,útrosq; Christus passionibus saluat. pro uiro caro factus est, & pro muliere etiam. pro uiro mortuus est, sed & mulier morte est saluata. ex semine Dauid nominatur, uirum forsitan honorari censes, sed & ex uirgi/ne nascitur, & hoc pro mulieribus. erunt, inquit, in carnem unam. Caro igitur eundem habeat honorem. Proinde Paulus, exemplo legem fert castitatis. qui, & quo nam modo? mysterium hoc magnum est. Ego autem ad Chri/stum refero & ecclesiam. bonum est mulieri Christum uenerari per uirum, bonum & uiro ecclesiam non afficere contumelia ob uxorem. uxor inquit, ut timeat uirum, nam & Christum. sed & uir, ut foueat uxorem. Christus enim & ecclesiam. Verum dictis, aliquid elaboratius addemus: emulge lac, & buti rum habebis, inquire & inuenies fortassis, quod magis te nutriat. Videtur mihi sermo hic secũdas reijcere nuptias: si enim duo sunt Christi, duo etiam mariti, duæ quoq; uxores. si autem unus est Christus, unum caput ecclesiæ, & caro una: secundæ respuantur. quod si secundas prohibeo, quæ ratio erit tertiarum? primæ legis sunt, secundæ indulgentiæ, tertiæ uero præuaricatio/nis. & quod ultra hæc, suile magis, quàm aliud quicquàm, multa nequitiæ ha bens exempla. Sanè lex ob omnem causam diuortium permittit. Christus autem nequaquam ob omnem causam, sed solum à meretrice separari con/cedit. omnia uero reliqua boni consulere iubet. & ideo à meretrice, quoniam adulterat genus. alia autem fortiter & sapienter sustinemus, seu potius uos sustinetis, quicunque iugum nuptiale suscepistis. si libellos deprehenderis amatorios, illos subtrahe. si linguam proteruam, moderare: si risum meretri/cium, mœstam redde: si sumptuosam & potu immodestam, corripe: si obam bulationes intempestiuas, coherce: si oculum sublimem, castiga. non temere uxorem reijcias, aut ab ea separeris. incertum est quodnam periclitetur, num id quod depellit, seu depellitur. fons aquæ ait, tibi sit proprius, & nemo alie/nus tecum communicet. & pullus gratiarum tuarum, & cerua amicitiæ tuæ tecum conuersetur. tu igitur nunc haudquaquam fluuius fias alienus, neque alijs magis quàm uxori tuæ placere uelis. quod si aliò raperis, cur membrum tuum ob impudicitiam lege notas? & sic saluator. quid autem pharisęi? asper illis sermo uidetur. nam & alia quæ bene se habebãt, tam pharisæis qui tum erant, q̃ ijs qui nunc sunt displicebant. pharisæum enim nõ solum genus, sed & mores faciunt. Ita & Asyrium noui, & Ægyptium professione sua, cum ta libus constitutum. Quid igitur pharisęi? si ita cum uxore se habet causa, non expedit uxorem ducere. sed nunc hoc discis pharisæe, quod nequaquã expe dit uxorem ducere? prius autem nesciebas, quando uidebas uiduitates, & or bitates, mortesq; intempestiuas, ac plausus successorem, luctum, & inter nu/ptias sepulchra, & filiorum mortes, & liberos prauos, & partus imperfectos, & matre carentes, & uniuersam circa hæc comœdiam seu tragœdiam, utra/que enim proprie dixeris. Expedit uxorem ducere, & ego suscipio, honora/
biles

biles enim nuptiæ & cubile impollutum. expedit autem moderatis, & non insatiabilibus, quique carnem plus quàm oportet honorare uolunt. quando quidem hoc solum nuptiæ, & coniugium, desideriumque successionis liberorum. Bonæ sunt nuptiæ, quoniam multos deo offerunt acceptos. quum autem materiam inflammant, & spinas subijciunt, & tanquam malitiæ uia esse inuenitur, tunc & ego dicam, nequaquam expedit uxorem ducere. bonæ sunt nuptiæ, sed nequaquam dicere habeo, quod uirginitate sint sublimiores. nihil enim magnum quid esset uirginitas, si non pulchro pulchrius foret. nolite ægre ferre quæ iugo subditæ estis. oportet deo magis obedire quàm hominibus. attamen uirgines & nuptæ, inter uos colligemini, unúmque sitis in domino, ac mutuo uobis ornamento. non esset cœlebs, nisi & nuptiæ. unde enim in uitam hanc ingressa est uirgo? & nequaquam coniugium pudicum, nisi uirginem fructificaret deo & uitæ. honora & tu matrem tuam ex qua genitus es. honora & tu eam quæ ex matre est, & matrem. nam licet mater non sit, Christi tamen sponsa existit. Pulchritudo manifesta haud celatur, at occulta à deo cernitur. omnis gloria filiæ regis intrinsecus, fimbria ornata aurea & circumamicta, siue actionibus, siue contemplationibus. quæ igitur sub iugo est, aliqua in parte Christi sit. at uirgo tota Christi. & illa quidem non omnino irretiatur à mundo, hæc autem nullatenus sit mundi. etenim quod pars est coniugatæ, id totum est uirginis. elegisti angelorum consortium, cum innuptis constituta, in carnem ne elabere, non rursus ad materiam feraris, ne materiæ nubas. etiam si aliâs innupta permaneas, oculus scortans, nequaquam uirginitatem custodit. lingua scortans, cum dæmone commiscetur. pedes inordinate incedentes, morbum arguunt, aut morbo mouentur. sed & cogitatio uirginescat. non euagetur, non oberret, ne figuras operum in se ferat malorum. nam & figura pars est scortationis. non idola fingat, animæ exosa. At ille dixit eis, Non omnes capiunt sermonem, sed ij quibus datum est. Videte rei sublimitatem, indeprehensibilem ferè inuenietis. quomodo enim non melius carne est, non generare carnem, id quod à carne genitum est? Quomodo non Angelicum, carni alligatam, non secundum carnem uiuere? sed natura esse sublimiorem. caro mancipat mundo, cogitatio uero ad deum eleuat: caro degrauat, cogitatio pennas adhibet: caro ligat, sed desiderium dissoluit. tota anima coram deo statuaris uirgo. hæc enim lex uiris pariter & mulieribus sit lata. & nihil tibi ex alienis placebit bonis, quod quidem accidit multis: non genus, non diuitiæ, non thronus, non magistratus, non pulchritudo quæ in coloris specie & membrorum imaginatur compositione, temporis & morbi ludus. si totam uim amoris in deum exoneraueris, si non duo concupiueris, fluxum & permanens, uisibile & inuisibile, sed tantum uulnerata es sagitta electa, pulchritudineque ac

magnitudine sponsi,ut ex naturali cantu & carmine dicere possis,dulcedo es & totus desiderium. Cernitis quod fontes, plumbeis inclusi fistulis, quum ualde ob angustiam urgentur, & in unum feruntur, adeo plerunque aquæ uim exuperant naturalem,ut etiam ad superna prorumpant, quum assidue à sequentibus propelluntur. Ita etiam,si cupiditatem extinxeris, & tota deo agglutinaberis, in altum eleuaberis, unde non decides, unde non seperaberis,tota Christi permanseris,donec sponsum tuum uideas Christum. inaccessibilem te seruato, tam sermone quàm opere, uita, cogitatione, & motu. undique te malignus tentare satagit, omnia speculatur ubi iaculetur, ubi uulneret,ne quid nudum & plagæ inueniat obnoxium.quanto puriorem uidet,tanto magis inquinare contendit. siquidem splendidę uestis sordes sunt manifestiores. ne oculus oculum trahat, ne risus risum, ne consuetudo noctem,ne nox perditionem.quod enim particulatim subtrahitur,& furto surripitur, insensibile ad præsens damnum habet, sed ad summam malitiæ omnia. Non omnes,inquit,sermonem hunc capiunt,sed ij quibus datum est. quum audis datum esse, nihil hæreticum patiaris, néue naturas inducas, siue terrestres, seu spiritales, uel medias. Sunt enim quidam adeo male affecti, ut arbitrentur quosdam omnino naturæ esse perituræ, alios autem saluandæ, nonnullos uero ita habere, sicut eos liberum arbitrium, uel ad melius,uel ad deterius impellit,aliumqúe alio plus minusúe idoneum esse.id & ego accipio, non tamen aptitudinem ad perfectionem sufficere puto. cogitationem uero esse, quæ illam infestet, ut natura ad opus progrediatur, quemadmodum & lapis pyrites, ferro malleatus ferrum fit. quum uero audis quibus datum est, adde datum quidem ijs, qui uolunt, & qui assentiuntur.etenim quum audis,non est uolentis nec currentis, sed miserentis dei, tibi consulo ut sermonem hunc acceptes:quoniam enim nonnulli sunt,qui ob iustitiam propriam tam magnifice sentiunt,ut totum sibi ipsis acceptum referant, ac nihil factori & instructori, bonorumqúe tribuant largitori, hos sermo hic docet, quod & bonum uelle diuino indigeat auxilio, seu potius eligere utilia, diuinum quid & clementiæ suæ donum existat. quod enim saluamur partim è nobis,partim à deo esse oportet. propterea inquit, Non uolentis,hoc est,non solum uolentis,nec currentis,sed & dei miserentis. Deinde quoniam uelle à deo est,merito totum acceptum fertur deo. quantumcunque igitur cucurreris, quantumcunque certaueris, indigebis eo qui coronam præbet. Nisi dominus ędificauerit domum, in uanum laborant qui ędificant eam. Nisi dominus custodierit ciuitatem, frustra uigilant qui custodiunt eam.noui,inquit, quod non leuium est cursus, nec potentium bellum, neque pugnantium uictoria, non feliciter nauigantium portus, sed dei est uictoriam perficere, ac nauem saluam in portum deducere. nam licet hoc alibi & ad alium dictum sit sensum, necessarium tamen duxi, ut quum mihi in mentem uenisset, prædictis etiam adijceretur, quo uobis de diuitijs

meis

meis gratificarer. Proinde rogauit mater filiorum Zebedei, filiorum amore impulsa, & mensuræ eorum quæ peteret ignara: attamen ob amorem nimium, & beneuolentiam filijs debitam illi fuit parcendum: nil enim matrum exuperat misericordiam, & hoc dico quo matres ex legis uigore honoremus. rogauit igitur mater illorum, ut unus à dextris, alter à sinistris assideret. at quid saluator? prius rogat, num poculũ bibere possent, quod ipse bibiturus erat. quumq; hoc fuisset confessum, saluator suscepit. sciebat enim quod & ipsi eodẽ forent cõsumendi, seu potius cõsumi debere. quid ait? poculum quidẽ bibent, à dextris autẽ & sinistris assidere, non meũ, inquit, est dare, sed ijs quibus est datũ. nihil igitur est mens imperator? nihil labor? nihil ratio? nihil sapientiæ studiũ? nihil ieiunare? nihil humi dormire? nihil uigilare? nihil fontes lachrymarũ stillare? frustra hęc omnia? sed & Hieremias hæreditario sanctificatur iure, & alij ex matre segregantur. timeo ne absurda surrepat cogitatio, tanquam anima in alio egerit loco, inde corpori huic colligata, & quod ex conuersatione quæ illic est, quidam prophetiam acceperint, alij uero qui male uixerunt condemnentur. Cæterũ quia tale quid credere, admodũ est absurdum, ac minime ecclesiasticũ, alij in talibus ludant dogmatibus, nobis autem ita ludere tutum non est: sed & ibi quibus datũ est adde, ijs qui sunt digni, qui ut tales sint non solum à patre acceperunt, sed & sibijpsis contulerunt. sunt enim Eunuchi, qui ex matris utero eunuchi sunt nati. & reliqua. admodum uirile aliquid uellem, de ijs, quibus ualde gloriamini, uos, qui à natura estis eunuchi. fortassis enim castitas inuoluntaria, in experientiam haud uenit, neq; continentia per probationem est examinata. quod enim à natura bonum, reprobum est: quod uero ex professione, laudabile. quæ gratia est igni, quia urit?, nam ut urat ex natura habet. quæ aquæ, quod deorsum fertur? hoc enim à conditore habet. quæ niui ob frigiditatem gratia, aut soli quia splendet? splendet enim etiam si nolit. gratificare mihi ut uelis meliora: gratificaberis autem, si caro natus, spiritus fias: si carnis mole plumbea depressus, rationis auxilio pennatus euadas. si cœlestis inueniaris, humilis factus: si carni colligatus, super carnem appareas. proinde quum carnalia sapere nequaq; laudabile existat, aliud quid ab eunuchis peto. ne fornicamini circa diuinitatẽ: coniuncti Christo, Christũ ignominia afficere nolite: à spiritu initiati, ne uobis ipsis honore parem spiritũ faciatis. si adhuc hominibus placerẽ, Paulus inquit, Christi seruus nequaq; essem. si creaturæ seruio, minime Christianus nominabor. etenim quã ob rẽ Christianus uenerabilis habet? nonne ideo qa deus est Christus? sin minus, hoc mihi ut homini accidit, amore erga ipsum sum affectus. Quin & Petrum ueneror, non ideo tamen Petrianus uocor, nec Paulianus, quia Paulum honoro. non sustineo, ut cum à deo factus sim, ab hominibus nomen sortiar. Itaq; si ideo Christianus uocaris, quia in deum credis, uoceris, & in nomine

aut

aut re permaneas. si autem ideo quia Christum amas ab ipso cognominaris, nihil plus illi alijs dabis cognominibus, quàm quæ ab exercitio uel operatione imponuntur. Videte eos qui equorum student cursibus, qui à coloribus nominantur, & partibus quibus operam impendunt. uos enim nomina nostis, etiamsi ego haud dicam. si ita Christianus uocaris, admodum parua est appellatio, etiamsi ualde ob eam plaudas. si autem quia deum credis, operibus ostende quod credas. si deus creatura est, etiam nunc seruis creaturæ, ultra creatorem. si creatura est spiritus sanctus, frustra baptizatus es. & duabus quidem partibus sane sentis, seu potius nec illis. at omnino in una periclitaris. Crede trinitatem margaritam esse unam, undique similem, & æqualiter splendentem. margarita enim si in aliqua parte deturpatur, tota eius gratia euanescit. ita quum filium ignominia afficis, quo patrem uenereris, nequaquam honorem tuum suscipit, ob filij dehonestationem pater minime glorificatur. si sapiens filius lætificat patrem, quanto magis filij honor, honor erit patris? quod si hoc quoque suscipis, noli filium glorificare per ignominiam patris. similiter neque pater ob filij ignominiam glorificatur. si inhonestas spiritum sanctum, non suscipit honorem tuum filius. quamuis enim haud sit ex patre, quemadmodum filius, ex eodem tamen est patre. aut totum honora, aut totum inhonora, quo tibi ipsi morem geras. nō suscipio uenerationem tuam ex dimidio. totum te pium esse uolo, sed sicut uolo, ignosce affectui. nam pro ijs etiam qui me odio habent doleo. membrum eras meum, licet nunc abscisum, forsitan & iterum membrum eris, ac ideo humaniter loquor: & hæc propter Eunuchos, quo circa deitatem sint modesti. siquidem nō solum peccatum quod per corpus committitur scortatio & adulterium uocatur: sed quomodocunque peccaueris, maxime si circa diuinitatem præuaricatus fueris. sed forsitan unde hoc ostendamus, quæris? scortati sunt ait, in operibus eorum. cernis ne opus scortationis esse uituperium? & adulterati sunt inquit in ligno. uides & cerimonias quasdam esse adulterinas? ne igitur adulterium perpetres in anima, quum castus sis corpore: ne ostendas te minus uoluntarie castum in carne, ex quibus nequaquam es castus, in quibus potens es scortari. cur fecistis impietatem uestram? cur omnes ad deterius prolabimini? ut illud reliquum sit, uel eunuchum quempiam, uel impium uocari. Viris agregemini, uel sero quid uirile sapite. fugite muliebria, ne nominis turpitudini præconij quoque accedat turpitudo. uultis ne ut parumper adhuc sermoni immoremur, uel satis sunt quæ diximus? attamen reliquis honorentur eunuchi. laudabilis enim est sermo. sunt enim Eunuchi inquit, quidam ita ex matris utero Eunuchi geniti, & sunt eunuchi qui castrati sūt ab hominibus, & sunt qui castrauerūt se ipsos propter regnū cœlorum. Videt᷑ mihi sermo iste admodū à corporibus differre, & per corpora quædā longe sublimiora designare

designare. sermonem enim hunc ad corporales tantummodo detorquere eunuchos, res admodum parua est, & momenti nullius, planeque sermone indignum existit. ac ideo nos aliquid spiritu dignum cognoscere decet. uidentur igitur homines quidam à natura ad bonum aspirare: natura autem quũ dico, nequaquam uoluntatem liberam reijcio, sed utraque pono, & ad bonum aptitudinem, & ex natura ad opus perducentem idoneitatem. quidam enim sunt quos uerbum expurgat, & eorum passiones castrat: illos esse puto qui ab hominibus castrantur, quum instruens sermo deterius à meliore secernit, hoc quidem reijciens, illud uero statuens. Veluti istud, declina à malo & fac bonum, quod quidem spiritalem castitatem ædificat. & hanc quidem laudo castrationem, ac ualde laudo, eiusque doctores pariter & discipulos. quoniam hi bene castrent, illi autem pulcherrime castrentur. Sunt & qui se ipsos castrant ob regnum cœlorum. alijs nulli contigere præceptores, uerum laudabiles sibiipsis facti sunt magistri. non docuit te mater quod decet, non docuit te pater, non presbyter, non Episcopus, non alius quispiam, quibus docendi munus est concreditum: at tu rationem quæ in te est excita, scintillamque honesti per liberam accende uoluntatem. te ipsum castra, te ipsum emascula, radicem excinde maliciæ, instrumenta elimina, tantumque uirtutis habitum adipisceris, ut quasi impossibile sit ad deteriora te prolabi: ac ideo castrationem illam laudo, & forte magis quàm aliam: qui capere potest capiat. Vtram partem uolueris suscipe, uel magistrum sequere, uel tibi ipsi magister fias. unum solum turpe est, ab animi passionibus non castrari. cæterum in passionum castratione nihil interest, & qui docet figmentum dei est, & tu inde es factus, licet magister rapiat gratiam, licet bonum fiat tuum, nilominus bonum est. solummodo affectus nostros castremus, ne radix aliqua amaritudinis suppullulans perturbet: solummodo sequamur imaginem, solummodo ueneremur archetypum. corporales exseca affectiones, excide & animales: quanto enim preciosior anima est corpore, tanto honorabilius est purgare animam quàm corpus. Si autem corporis purgatio laudabilis est, considera mihi quantum animæ sit maior & sublimior. Arianam castrato impietatem. Castrato Sabellij opinionem prauam. ne plus contrahe quàm bene habet, nec male diuide: nec in unam personam contrahe tria, neque tres naturarum facias diuersitates. laudabile est unum bene cognitum, & tria bene diuisa, quum personarum, at non deitatis sit diuisio. hanc laicis legem statuo. hæc & presbyteris præcipio, simul & ijs, quibus imperandi gubernacula sunt concredita. Iuuate uerbum omnes quibus à deo concessum est, ut iuuare ualeant. magnum est cædes cohercere, adulteria punire, fures refrenare: sed multo maius est pietatem lege sancire, & sanum sermonem donare. non tantum sermo meus potest, qui pro trinitate depugnat, quantum mandatum? quum ora occludis eorum qui male habẽt? quũ opẽ fers oppressis? quũ homicidã cohercès? quũ occidere

uetas?

uetas? non de corporali morte solum loquor, sed & animæ: omne enim peccatum animæ mors est. & hic sermo sistatur. reliquum est, ut oremus pro ijs qui conuenerunt. Viri pariter & mulieres, principes & subditi, senes & iuuenes cum uirginibus, uniuersum genus ætatis, omne ferte damnum, siue pecuniarum, siue corporum, solum unum non audeatis ut diuinitatem mulctetis. adoro patrem. adoro filium, adoro spiritũ sanctũ. seu potius adoramus. Ego & ante omnes qui hæc dico. Ego & post omnes, & cũ omnibus, in ipso domino nostro Christo, cui sit gloria & imperium in secula Amen.

BEATVS GREGORIVS NAZIANZENVS ad Euagrium de deitate.

ADMODVM te miror, & ualde ob prudentiã tuam obstupeo, quia contemplationum talium & quæstionum causa existis, ac nos interrogationibus exactissimis ad dicendi necessitatem & solicitudinẽ demonstrationis compellis, dum quæstiones adeo necessarias & utiles nobis offers. constat enim quod omnis alia necessitas à tergo est relinquẽda, donec ad interrogationes manifeste respondeamus. Quæstio igitur tua quam attulisti, talis ac de re fuit tali. qualis nam patris, & filij, & spiritus sancti esset natura. quam quis recte essentiam potius quàm naturã appellarit. num simplex, uel composita. si enim simplex, quomodo numerum ternarium suscipiet, in prædictis? quod enim simplex, necesse est ut unius sit speciei, & sine numero: quod uero sub numeros cadit, necesse est ut incidatur, etiamsi nequaquam numeris supponatur. incisum uero affectum est, quum affectio sit incisio. si igitur natura melioris simplex, superuacua fuerit nominum positio. si uero nominum uera sit positio, & oporteat nominibus credere, id quod uniforme est & simplex, confestim sublatum erit. quæ igitur rei sit natura, à nobis exquisiuisti. horum igitur demonstrationes ueritatis sermo exacte in medium deducet: non fidei haud demonstrati imaginationem, ob defectum demonstrationis, irrationabiliter prætendens, neque fabularum ueterum testimonijs absurditatem fictionis suæ abscondere tentans: sed quæstionis exactiora manifestabit, & considerationum rectitudine theorematis fidam certitudinem, manifeste ostendet. reliquum igitur est, ut sermo iam inde nobis initium sumat, ac explicetur quomodo diuinitas sit accipienda, num simpliciter, aut tripliciter. ita enim nos nominum triplicitas & dicere & credere cogit, quibus nõnulli, quũ abusi sint, absurda & omnino uana induxere dogmata, essentiã, unà cum nominũ accusatione, affectionẽ diuisionis sustinere opinantes. Verũ illi, quemadmodũ & tu ais, obmittendi sunt, quũ rancide opinionis suæ patrocinẽtur dogmati, ac intellectũ eorũ, ad rectã cognitionis deprehensionem dirigamus. Sub initium igitur supponemus, quod sit deus. sicq; ad demonstrationes perueniemus. simplex est omnino, & indiuisibilis essentia. simplicitatem uero, & quod sine corpore sit, à natura est conse-

est consequuta.sed fortassis sermo diuisionis nominum mihi obstat? quoniam numero ternario,melioris unitatis speciem auffert. uerum absit, ut propter unitatis speciem,cōfessionem patris & filij, & spiritus sancti effugere cogamur.indiuisibilem enim melioris unitatem,nequaquā offendit positio nominum.siquidem intelligibilia, & nominibus infinita, licet multimodis nominibus apud singulas gentes uocentur, extra omnem tamen sunt nomenclaturam.quoniam intelligibilia,& corpore carentia,nullum nomen proprium habent.quomodo enim proprie uocarentur ea, quæ oculis nostris haud subijciuntur, nec intellectu capi possunt humano? accipiatur enim à nobis, breuissima ex nominibus particula, anima uidelicet, pro cognitione exacta totius.anima enim nomine appellatur fœmineo, quum tamen ab omni fœminea distet natura.secūdum enim essentiam suam,nec uir est, nec fœmina. pariter & sermo, qui ipsius gratia est procreatus, masculinū quidem nomen habet,attamen & ipse quemadmodum dicimus,extra omnem,siue masculinam,seu fœmininam corporalitatem est. si igitur intelligibilium nouissima, anima,& sermo,nequaquam proprium nomē habent, quo pacto prima,& omnia illa intelligibilium intelligibilia,proprijs nominibus uocari dicemus? cæterum nomenclatura propter necessitatem prodest,quoniā nos ad cognitionem perducit intelligibilium.Quidam autē nomenclaturis essentiam pariter,crasse quidem,quasi subdiuidi existimantes,planè diuinis indigna,suis opinantur cogitationibus.ac ideo decet, ut ueritatis sciamus cognitiones, & quod indiuisibilis & uniformis diuina, & inseparabilis est essentia. sed ad utilitatem salutis animarum nostrarum, etiam diuidi uidetur nomenclaturis,ac diuisionis necessitatem sustinere,sicut diximus.quemadmodum enim anima intellectualis quum sit, & cognitionum infinitarum multitudinē gignit,non tamen ob id cognitionis diuiditur affectus,neq; ob multitudinem cognitionum anima unquam propter antea concepta est egena, sed ditior potius quàm pauperior euadit,eodem etiam modo,quo & enunciabilis,illo etiam cōmunis omnibus nobis est sermo. siquidē indiuisibilis est ab anima quæ illum profert,pariter & ab audientium animabus:nilominus tamen ibi consistit,& ab illa non est segregabilis,ab istis uero repertibilis.unitatem autem potius quàm diuisionem,ipsorumq; & animarum nostrarum operans. ita mihi noscas & filium, nunquam à spiritu esse segregabilem.& ab hoc rursum,spiritum sanctum, quemadmodum & à mente cogitationē. sicut enim inter mentem,& cogitationem,ac animam diuisio cognosci potest nulla,aut incisio quædam,ita neque inter spiritum sanctum,& saluatoris patrem,incisio aut diuisio cognosci potest unquam. quoniam sicut diximus, natura cognoscibilium & diuinorum indiuisibilis existit. aut etiam rursus, quemadmodum impossibile est, inter circulum & radium diuisionem inuenire, propter impossibilitatem & corporis defectum,simplicitatemq; & insegregabilitatem:sed radius adnexus est circulo,& econuerso circulus tanquam oculus

fluuiatilis

fluuiatilis radios infundit toto, tanquã diluuios quosdam luminis nobis pro creans, abundeq́ ornatum subministrans. Ita etiam fermè radij quidam patris super nos demittuntur, lucidus nempe Iesus, & spiritus sanctus. quemadmodũ enim lucis radij habitũ inter se iuxta naturã habent indiuisibilem, & nec à luce segregantur, aut inuicem abscinduntur, & ad nos usq; gratiã luminis mittũt: eodem etiam modo saluator noster, & spiritus sanctus, geminus patris radius, ad nos usque ueritatis lumen subministrat, patriq́ cõmunicat. Et quemadmodum quum humor nectareus, à fonte aliquo aquarum copiose scaturiens, profluuio suo abundantiam ostendit, inde lapsu perenni in flumina duo inciditur, unicam ex uno fontis ortu uim à principio continens, bifariam autem fluminum formatur specie, sine nocumento tamen essentiæ flumen illud diuiditur: fluuiorum enim positione tantum fluor ille discriminatur, at humoris qualitatẽ unam & eandem continet, etiã si flumen utrũq;, ut dictum est, quàm longe distare, & multum à fonte abesse uideatur: principium enim ad continuitatem fontis cõmunem cum sua habet matre. Similiter etiam omnium bonorum deus, ueritatis ille administrator, & saluatoris pater, prima uitæ causa, ac immortalitatis planta, fons uitæ sempiternæ, bifluam quandã filij & spiritus sancti, cognoscibilem ad nos demisit gratiam: ipse uero nullum propterea nocumentũ in essentia est perpessus. nullã enim imminutionem propter istorum ad nos demissionem, & ad nos usq; accessum, sustinuit. nec illi propterea à patre separationem ullam sustinuerunt, indiuisibilis enim, quemadmodũ sub initium diximus, meliorum est natura. Proinde plurima adhuc honoratissime, ac prædictis copiosiora, ad manifestam necessitatis patris & filij, & spiritus sancti interrogationẽ inueniri possent, quomodo ipsam accipere oportet. uerũ postquàm facile est tibi, & tui similibus, citra molestiã plurima discere, ideo iuste censui, de contemplatione tali sermonem hic sisti debere.

FINIS.

BILIBALDVS PIRCKHEYMHERVS

REVERENDO PATRI VENZESLAO LINco sacræ theologiæ doctori, ac Augustinensium uicario dignissimo. S. D.

IN TIBI pater reuerende, diui Gregorij orationes, quas ni tantopere efflagitasses, diutius pressissem. Verum memineris, & iubentis, & obsequentis periculum esse cõmune. Nosti enim quàm moleste quidam ferũt, cum Laicos, ut appellant, sancta manibus uersare cernunt, tãquam committatur piaculum, si Christianus Christiana tractare audeat. Accedit his iuriscõsultorum quorundam reprehensio, quoniam ueneranda & fructifera legũ maiestate neglecta, ad sterilia hæc, & ut ipsi contendunt, inania diuerterim studia. cum nec interim amici boni cõsulant, quod tot curas, cum publicas tum priuatas, etiam literarum degrauem incommodo. ut obiter Criticorum contemnamus latratus. Adde quod hæc, non tam eruditis, q̃ sacris scripta sunt uirginibus, nempe Caritati & Claræ sororibus meis suauissimis. Quapropter longe tutius fuisset, tacẽdo inuidiam effugere, quàm sua sponte grassantem, ultro irritare. Verum cum ita tibi uideatur, age cõtempto liuore, ratem procellis committamus. forsitan æquus lector, conatum nostrum laudabit, aut saltem non reprehendet. Cæterum de uiri sanctitate, eruditione, ac eloquẽtia, nil scribere attinet, cũ omni æuo ob uirtutes innumeras maior sit habitus, quàm cui inuidia nocere posset humana. Hoc uero haud mihi prætereundũ erit, longe me labore minori, imò felicius, ni fallor, Demosthenis orationes totidem uertere potuisse, quàm uel umbram quandam Gregorianæ assequi facundiæ: id uerum esse experietur, quicunq; in eandem descenderit palestram. Nil igitur mirum, si quædam duriora, aut etiam obscuriora uidebuntur, cum Latinis non eadem liceant quæ Græcis, & author ipse, in lingua sua, non tam multiplici uerborum nouatione sit uarius, quàm sententiarum grauitate insignis. Quod si æmulis hæc nostra displicuerint, fingãt me interim potasse, aut etiã nucibus lusisse. alius maiora ac splendidiora, in dei templum afferat, ego quod potui feci, non ignarus, bonitatem diuinam, animum etiã, ubi uires deficiũt, paterne respicere. Bene uale pater obseruande Nurenbergæ ex ædibus nostris 4. Non. Martij. An. Salutis M D XXI

GREGORII NAZANZENI IN THEOPHANIA seu Natalem Saluatoris nostri Oratio.

CHRISTVS nascitur, gloriamini. Christus ex cœlis, occurrite. Christus super terrã, exaltemini. Cãtate domino omnis terra: & ut simul utraq; complectar, lætentur cœli, & exultet terra, propter cœlestem, deinde etiam terrestrem. Christus in carne, cũ tremore & gaudio exultate. tremore ob peccatũ,

gaudio propter ſpem. Chriſtus ex uirgine, mulieres pudicitiã induite uirgineam, ut Chriſti efficiamini matres. Quis nõ adoret primæuum? Quis non glorificet poſtremum? iterum ſoluuntur tenebræ: rurſus lux oritur. iterum Ægyptus caligine plectitur: rurſus Iſrael columna illuminatur. Populus qui ſedebat in tenebris ignorantiæ, uideat lucem magnã ſcientiæ. uetuſta præteriere, ecce noua facta ſunt omnia. Litera cedit, ſpiritus præcellit, umbræ diſparent, ueritas ingreditur. Melchiſedech adducitur, matre carens abſq; patre naſcitur, ſine matre prius, abſq; patre poſterius. Naturæ leges ſoluuntur. mundum ſuperiorem repleri oportet. Chriſtus iubet, ne reluctemur. omnes gentes manibus plaudite, quoniã puellus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, principatus cuius ſuper humerum eius. cum cruce enim pariter attollitur, uocaturq; nomen eius, magni conſilij patris nuncius. Proin clamet Ioannes, uiam præparate domini, & ego diei huius proclamabo uirtutem. carne carens caro efficitur, uerbum craſſeſcit, inuiſibilis cernitur, impalpabilis contrectatur. tempore carens incipit, dei natus, hominis fit filius. Ieſus Chriſtus heri & hodie, ille idem & in ſecula. exprobrẽt licet Iudæi, irrideant Gẽtiles, nugentur Hæretici. tum credent, cum illum ad cœlos uiderint aſcendentem: quod ſi non tum, at de cœlis uenientẽ, & tanq; iudicem conſidentem: & hæc quidẽ aliàs. Nũc uero dei apparitio, ſeu natalis nobis ſolennitas erit. utroq; enim modo dicitur, & res una, duobus nuncupat' uocabulis. Apparuit enim deus hominibus per natiuitatẽ. exiſtẽs ſiquidẽ, & ſemper exiſtẽs, ex ſemper exiſtente. ſupra cauſam & rationẽ: nõ enim ratione ſublimior erat ratio. Homo autem propter nos factus eſt poſterius, ut qui eſſe dederat, etiam bene eſſe conferret. ſeu potius, ob ſcelera à bene eſſe deflectentes, rurſus per incarnationem ad illud reduceret. Nomẽ uero, quia apparuit, Theophania: quoniam autem natus eſt, Genethlia. ea propter nobis dies feſtus ducitur, ideo hodierna peragitur celebritas. Quoniam deus ad homines acceſſit, ut & nos ad deum accederemus. ſeu ut magis dicam proprie, reuerteremur. ut ueterẽ exueremus hominẽ, nouum indueremus: & quemadmodũ in Adam mortui eramus, ita in Chriſto, uiueremus Chriſto. cum illo nati, cum illo crucifixi, cum illo ſepulti, cum illo reſurgentes: pulchram etenim uiciſſitudinẽ hanc me pati, eſt neceſſe. Et quemadmodum ex melioribus euenere triſtiora, ita ex triſtioribus reuerentur meliora, ut ubi abundauerat peccatum, ibi ſuperabundaret & gratia. & ſi guſtus damnauerat, multo magis Chriſti paſſio iuſtificaret. Ergo igitur feſtiuitatem hanc celebremus, nõ Panegyrice, ſed diuine. non mundane, ſed ſupermũdane. nõ rem noſtram agentes, ſed illius qui noſter eſt, ſeu potius domini. non quæ ſunt infirmitatis, ſed curationis. non formationis, ſed reformationis. Verum quo pacto id perficiemus? nequaq; fores coronemus, non choros inſtauremus, nõ compita uiarum exornemus, non oculos paſcamus, non auditum oblectemus, non odoratum effœminemus, non guſtui lenocinemur, non tactui obſequamur. hæc enim ingreſſus

ſunt

ſunt ad peccatũ & uiæ pronæ. non ueſtimentis teneris ac fluidis, ex quibus id quod pulcherrimum, planè eſt inutile, molliter induamur. non gemma-rum ſplendoribus, non auri fulgoribus,non colorum fucis, naturalem mentientibus pulchritudinem, & propter imaginem repertis. non commeſſationibus & ebrietatibus,quibus cubilia colligata, & impudicitias annexas eſſe ſcio. Quandoquidem malorum doctorum, malæ & diſciplinæ. ſeu potius prauorum ſeminum,prauæ ſunt ſegetes.non toros altos, uentri delitias concinnantes,ſternamus. non uini flagrantiam,non coquorum commenta, nõ unguentorum honoremus ſumptuoſitates.non precioſum ſtercus nobis terra & mare ſuppeditet.hoc enim nomine,ego delicias honorare noui. Non alter alterum incontinentia uincere ſtudeamus. incontinentia enim mihi omne quod ſuperuacuũ, & præter neceſſitatem eſt. & hoc alijs, eiuſdẽ luti & mixturæ eſurientibus & egẽtibus. Verũ hæc Gentilibus,pompiſcꝫ,ac ſolennitatibus relinquamus Græcorũ,qui deos nidore afferunt gaudere, & uẽtre conſequenter numen uenerantur,cum mali,malorũ dæmonũ & factores, & ſacerdotes,& cultores exiſtant. Nos uero qui uerbum adoramus,ſi quid oblectari oportet,in uerbo,legecꝫ diuina,& illius explicatiõe,& reliquis ex quibus præſens conſiſtit ſolennitas, oblectemur,ut domeſticæ ſint deliciæ, nec ab inuitãte alienæ. Proinde ſi placuerit(ego etenim uos hodie cõuiuio excepi)optimis uobis hoſpitibus,de his ſermonẽ quantũ potero, laute ac liberaliter apponã, ut perſpiciatis, quemadmodũ paſcere queat, peregrinus indigenas,& agreſtis urbanos,delicatos delicijs carens,& affluentia claros, pauper & inops,atqui iam hinc exordiar. Cæterũ uos,qui in talibus oblectari ſoletis,mihi & mentem,& auditũ,& cogitationẽ expurgate. Quandoquidẽ de deo,& diuinus erit ſermo,ut illis repleti delicijs,quæ nũquam euaneſcũt, abeatis.erit uero copioſiſſimus pariter & compendioſiſſimus.ita,ut nec defectu offendat, necꝫ ſacietate reddatur inſuauis. Deus equidẽ ſemper erat, eſtcꝫ,ac erit.quin potius,ſemper eſt.nam erat,& erit,noſtri temporis, & fluxæ naturæ ſunt particulæ. At ille,exiſtens eſt ſemper. Ita enim ipſe Moyſi in monte oracula pandens,ſemetipſum nominauit. totum enim in ſeipſo comprehendẽs eſſe cõtinet,quod nec incipit,necꝫ deſinet.tanquã pelagus quoddam eſſentia immenſum & indefinitũ,omnem tranſcendens ſenſum,& temporis & naturę.ſolum menti,umbræ inſtar depictũ,idcꝫ ſubobſcure,& perexigue.non ex ijs quæ in ipſo, ſed quæ circa ipſum ſunt.alia ex alia imaginatione,in unum quoddam ueritatis ſimulacrum concepta.prius quàm teneatur,effugiens.& antequam cognoſcatur,euaneſcens.tantiſper illuminans,id, quod in nobis principatum obtinet,& hoc in puris ſolum,quantum uiſum, fulguris nõ ſubſiſtens ictus:ideo ut mihi uidetur,quo cõprehenſibili illo,ad ſe attrahat.Quod enim penitus eſt incomprehenſibile,id etiam nec ſpe, aut aliquo conatu acquiri poteſt.ac eo quia difficulter comprehendi poteſt, admirationi ſit,admiratũ uero plus deſideretur.deſideratũ autem purificet:pu-

rificatũ uero deo ſimiles reddat. Cum autẽ tales euaſerimus, tanquam cũ domeſticis iam cõuerſatur (iuuenile quid ſermo noſter audet) deus, dijs unitus, & cognitus, & tantũ forſitan, quantum iam cognoſcentes cognoſcit. Infinita igitur diuinitas, & cõtemplatu haud facilis. ac penitus hoc ſolũ ex illa deprehenſibile quod ſit infinita. Quod ſi quis exiſtimet eo quia ſimplicis ſit naturæ, aut penitus eſſe incõprehenſibilẽ, aut perfecte diſcerni poſſe, ab illo ſecundum quod ens ſimplicis ſit naturæ quæremus: non enim natura eius eſt ſimplicitas, quemadmodũ neq; in cõpoſitis, quoniã cõpoſita ſunt ſolum. Cæterum cum infinitũ dupliciter cõſideretur, & ſecundũ initiũ, & ſecundũ finem (quicquid enim ſuper hæc eſt, nec in illis cõtinetur, infinitũ exiſtit) Cũ igitur mens in ſupernã reſpicit profunditatẽ, nec habet ubi cõſiſtat, ac in cõtemplationibus de deo, deſtituit̃, tum infinitũ illud, & impenetrabile, principio carens appellat̃. Cũ uero ad inferiora & poſtrema aciem deflectit, tum id immortale, & incorruptibile uocatur. cum uero totum cõnexum fuerit, tum æuiternum nũcupatur. æuum etenim, neq; tempus, neq; temporis eſt particula aliqua: non enim menſurabile eſt, ſed quod nobis tempus, ſolis curſu cõmenſuratũ exiſtit, hoc æuiternis eſt æuum. quod cũ exiſtentibus pariter extenditur, tanq̃ motus quidam, & ſpaciũ temporale. Et hæc mihi de deo nunc philoſophanti, ſufficiant: neq; enim ultra hæc tempus permittit, quoniã inſtitutum noſtrum, nõ de Theologia, ſed de euangelica eſt diſpenſatione. Cũ uero deum nomino, de patre, & filio, & ſpiritu ſancto loquor: neq; enim diuinitas ſupra hæc à nobis diffunditur, ne deorũ populum introducamus, nec infra hæc conſtringitur, ne diuinitatis inopiam decernamus, uideamurq; propter Monarchiã iudaizare, aut propter multitudinẽ abundantẽ græciſſare. in utriſq; enim ſimile eſt malum, licet in cõtrarijs inueniatur: & ita ſe habent ſancta ſanctorũ, quæ à Seraphin conteguntur, & trinis glorificantur ſanctificationibus, in unam coeuntes dominationẽ, & deitatẽ. Quemadmodum & alius quidã, qui ante nos fuit, pulcherrime & ſublimiſſime diſſeruit. Poſtq̃ uero bonitati diuinæ nõ ſufficiebat, ut ſolum cõtemplatione ſui moueretur, ſed oportebat bonum latius diffundi, & longius procedere, ut plura eſſent quæ beneficio afficerẽtur, id enim ſummæ erat bonitatis: primũ quidem angelicas, & cœleſtes excogitauit uirtutes, ſtatimq; excogitatio opus fuit, uerbo pariter adimpletum, & ſpiritu cõſummatum: & ita ſubſtiterunt ſplendores ſecundi, primi illius ſplendoris miniſtri: ſiue eos ſpiritus intellectuales, ſiue ignem immaterialem & incorporeum, ſiue naturam quandam aliam appellemus: quoniam ijs, quæ enumerauimus, admodum propinquos eſſe ſuſpicandum eſt. equidem dicere uolo, immobiles eos ad malum, ſolumq; boni habere motus, utpote qui circa deum uerſentur, & primordio ſuo ex deo reſplendeant. nam quæ ſequũtur ſplendoris ſunt ſecundi. Quod uero nõ penitus immobiles, ſed difficulter mobiles æſtimari, & nominari debeãt, ille mihi fidem facit, qui propter ſplendorem Lucifer, propter elationem uero caligo

ligo,& factus & dictus est:ac pariter quæ sub ipso erant desertrices potētię, scelerū opifices ob boni fugam,nobisq; authores.Ita igitur,& propter hæc, sibi intelligibilis, cōstitit mundus,quemadmodū ego de his philosophatus sum,tenui sermone ardua expendens.Cæterū postquam illi prima recte suc cesserāt,secundario mundū excogitauit materialem,& uisibilē, ac is est,è cœ lo & terra,& eorum quæ in medio sunt cōmixtio illa,& concretio:laudabilis quidem,propter uniuscuiusq; rei industriam singularem, longe uero lauda-bilior,ob cōcinnitatem,& consonantiam,quæ ex omnibus cōstat,cum aliud erga aliud decore se habeat,& cuncta cum uniuersis, ad unius mundi perfe-ctionem,recte conueniant:ut deus ostenderet,non solum naturā sibi esse do mesticam,sed quod omnino alienam substituere potens esset. Etenim natu ræ intellectuales,& mente solum cōprehensibiles,diuinitati sunt domesticę: alienæ uero penitus, quæcunque sub sensum cadunt:& ex illis longe magis, quæ omnino inanimatæ sunt,& immobiles.Sed quid nobis hæc,forsitan di cet quispiam,festi amore ualde detentus,& feruentior:ad metam equum im pelle,& de ijs quæ ad festū pertinent,ac quam ob rem hodie cōsedimus phi losophare.faciam id quidem, & si paululum altius, ita sermone & desiderio adigente,orsus fuerim. Mens igitur iam & sensus, ita inuicem discreta,intra terminos cōstiterant proprios,& uerbi creatoris excellentiam, in se ipsis ex-tollebāt,taciti laudatores,& assidui magnificentiæ præcones.uerū nondum ex utrisq; factum erat temperamentū,neq; contrariorum cōmixtio aliqua, sapientiæ maioris,ac uarietatis illius,quæ circa naturas uersatur cognitio:ne que bonitatis diuitiæ omnes cognitæ erant.Hoc igitur opificis uerbū osten-dere uolens,animal unum,ex utrisq;,inuisibili inquam & uisibili natura, ho-minem fabricat:ex materiaq; iam existente corpus sumit,à semetipso uero uitam immittit,quam quidem animā rationalem,& dei imaginem, scriptu-ra nominauit:tanquam mundum secundariū quendam,in paruo magnum in terra statuit, angelum alium,cultorē mixtū, uisibilis creaturæ spectatorē, intelligibilis uero mystem: eorū quæ in terra sunt regem, superno regimini subiectum,terrestrem & cœlestem,temporariū & immortalem, uisibilem & intelligibilem. medium inter magnitudinē & humilitatem, eundem spiritū & carnem:spiritum propter gratiam,carnem propter elationem: illud ut se-cum maneat,ac benefactorem glorificet,hoc ut patiatur,instruaturq;,ut ad magnitudinē enitatur, patiensq; admoneatur: animal quod hic informet, aliò uero transferatur:& quod finis est mysterij,si ad deum declinauerit,di-uinitatem assumat.Ad hoc enim me dirigit, mediocre quod hic est ueritatis lumen,ut claritatē dei & uideamus,& sustineamus:dignam illo,qui nos col-ligauit,& dissoluet,rursusq; sublimius colligabit. Hunc ergo hominē in Pa-radiso collocauit(quisquis aliquādo erat Paradisus ille)libero arbitrio illum honorans:ut bonū eligentis nō minus esset,q̄ illius qui semina dederat: im mortalium plantarū colonū, diuinarum forsitan cogitationū, simpliciorum

pariter,& perfectiorũ,nudum simplicitate,ac uitæ innocẽtia,absq; omni ue lamine & prætextu. Talem enim esse decebat,qui erat ab initio,deditq; legem,liberũ habenti arbitriũ,materiam nempe. At lex erat præceptum, quæ planta esset attingẽda,& à qua abstinendũ: illa uero cognitionis erat lignũ. Haud male sub initiũ plantatũ,neq; inuidiose prohibitũ,ne huc deo rebelles linguas suas dirigãt,serpentémue imitent. Sed bonũ quidem, si opportune sumptũ fuisset. Etenim cõtemplatio erat planta, quemadmodũ cõtemplatio mea,ad quam solũ habitu perfectiores tute ascẽdere poterãt:minime uero simplicioribus bona, nec qui appetitu erãt auidiores, quemadmodum nec teneris,& lacte adhuc indigẽtibus,cibus solidior cõuenit. At postq; diaboli inuidia,mulierisq; transgressione,in quã uti fragilior incidit,& ad fidendum aptior,perducta est,proh meę imbecillitatis(mea etenim fuit primæui parẽtis)traditi mandati oblitus homo est,amaroq; succubuit gustui,pariter & à uitæ ligno,& paradiso, & à deo, propter prauitatẽ extorris agitur,pelliceisq; induit uestibus:carne forsitan crassiore,& mortali,& reluctãti: tumq; primũ,propriã agnoscit turpitudinẽ,à deiq; abscondit facie,indeq; lucratur quippiam,mortẽ nempe,ac peccati abscisionem,ne malum esset immortale, fitq; pœna misericordia:ita enim deum punire arbitror. At homo multifariam antea,ob multa correptus scelera,quæ ob diuersas causas, ac tẽpora uaria,ex prauitatis germinauerãt stipite,uerbo,lege,prophetis,beneficijs,comminationibus,uerberibus, inundatiõibus,incẽdijs,bellis,uictorijs,cladibus, prodigijs ex cœlo,prodigijs ex aëre,ex terra,ex mari,improuisis hominũ,ciuitatum,gentiũ,subuersionibus,quibus omnibus,de peccati tantũ agebatur exterminio. Tandẽ ob grauiores morbos,fortiori opus erat pharmaco,propter homicidia mutua,adulteria,periuria,insanos masculorũ amores,omniumq; malorũ nouissimũ & primum,idololatriã ac honoris adorãdi,à factore ad facturã,translationẽ. Hæc igitur postq; maiori indigebãt auxilio,maius quoq; assequũtur:hoc autẽ ipsum dei erat uerbum,omnibus seculis antiquius,inuisibile,incõprehensibile,incorporeũ,ex principio principiũ,lux è lumine,fons uitæ & immortalitatis. Archetypi imago,signaculũ immotũ,similitudo incõmutabilis,patris diffinitio,ac ratio,ad propriam procedit imaginem, carnemq; ob carnẽ gerit,ac animæ rationali, propter meã cõmiscetur animã,simili simile expurgãs,exceptoq; peccato, p omnia homo efficit. nascitur quidẽ ex uirgine,cuius caro ac anima,iam antea à sancto purgata erat spiritu. Decebat enim,ut ita generatio ornaret,prius tamẽ uirginitas honore decoraretur. Procedẽs autẽ deus,post assumptionẽ,unũ ex cõtrarijs duobus,carne & spiritu,ex quibus hic quidẽ deus erat,illa uero in deitatis cõsortium assumpta, ô mixtura noua,ô temperamentũ admirandũ,existẽs nascitur,increatus creatur,intangibilis tãgitur, per mediũ animæ rationalis,inter carnis crassiciem, & diuinitatẽ interpositæ. ditans depauperatur : ob meam enim pauper est carnem,ut ego sua locupleter diuinitate. plenus exinanitur:

siquidem

siquidem parũper sua exinanitur gloria, ut ego suã cõsequar plenitudinem: quæ nam bonitatis diuitiæ? Quid hoc ad me mysteriũ illud? particeps fueram imaginis eius, uerũ non cõseruaui. At ille meæ fit particeps carnis, ut & imaginẽ saluet, carnemq́ immortalitate donet, secundã cõmunicat cõmunicationem, longe priore admirabiliorẽ. Quoniã tunc quidẽ quod melius erat impartitus est, nũc uero deterioris efficit̃ particeps: hoc priore diuinius, hoc mentem habẽtibus sublimius. Sed quid nobis ad hæc dicent calumniatores amarulenti? diuinitatis censores, rerũ laudandarũ accusatores, circa lucẽ tenebrosi, circa sapientiã indocti, pro quibus Christus gratis occubuit, creaturę ingratę, diaboli plasmata. Num dei beneficentiã criminaris? num propterea est paruus, quia propter te humilis, quia propter errantem pastor uenit bonus, qui animã pro ouibus suis ponit, montes & colles, in quibus idolis sacrificabas, peragrãs, errãtemq́ inuenit, ac inuentũ humeris imposuit, quibus & lignũ, ac impositũ ad supernã reduxit uitã: reductum uero permanẽtibus annumerauit. Quia lucernã accendit, carnem quidẽ propriã, domumq́ uertit, mundũ à peccato mũdans, ac drachmã quæsiuit: imaginẽ nempe regiam uicijs cõfusam. & ob drachmæ inuentionẽ, amicas sibi cõuocat uirtutes, ac læticiæ participes facit, quas & domesticæ conuersationis effecerat ministras: quia & lucernæ præcursatrici, lumen quoq; succedit splendidissimum, uociq́ uerbũ, & pronubo sponsus, præparãti domino populũ acceptũ, & præmundanti, ad suscipiendũ spiritũ per aquam. Hæc deo exprobras? propter hæc uiliorẽ reputas? quia linteo præcingit̃, pedesq́ discipulorũ lauat, optimãq́ uiam sublimitatis, humilitatẽ esse demõstrat. Quia propter animã humi incuruatam humiliatur, ut erigeret quod ob peccatũ deorsum uergebat. Proinde cur nõ & hoc criminaris? q̃ cũ publicanis, & apud publicanos manducauit, publicanosq́ instruxit: ut & ipse quid lucrifaceret: quid nam tandẽ? peccatorum salutẽ. Num quis ideo medicũ accusat? quoniã ad morbos sese demittit, fœtoremq́ sustinet, ut ægrotantibus sanitatẽ restituat. Num eum qui misericordia ductus in foueam se declinat? ut delapsum pecus ex legis instituto conseruet? demissus est quidẽ, uerũ ut homo: duplex enim erat, nam & laborauit, & esurijt, & sitiuit, & decertauit, fleuit quoq;, sed lege corporis. Si autem ueluti deus, quid hoc? bonam patris uoluntatem, legationẽ esse putato, ad quẽ refert quæ sua sunt, & tanq̃ principium honorat, eum, qui æuo caret, & ne uoluntati diuinæ resistere uideatur. Quoniam & traditus dicitur, sed & seipsum tradidisse scribit̃: & à patre resuscitatus, & resumptus esse, sed & seipsum resuscitasse, & iterum redijsse legitur: illa bonæ uoluntatis, hæc uero sunt potestatis. At tu quæ illum minorem reddunt, enumeras: quæ uero sublimiorem retices: siquidem quod passus sit imputas, uerum quod sponte, non adiungis. Quemadmodũ & nunc quoque uerbum patitur: à quibusdam enim ut deus ueneratur, & cõfunditur: ab alijs tanquam caro uituperatur, & à deitate separatur. Quibus irascatur, seu potius quibus dimittat plus?

num male confundentibus,aut male separantibus? nam & illos diuidere, & hos cōnectere oportebat,illos quidē numero,hos uero diuinitate.carnem cauillaris? uel eum Samaritanū appellas? ut quod est deterius taceam.hoc & Judæi faciunt.fidē diuinitati denegas? at illud nec dæmones.O & dæmonibus incredulior,& Iudęis ingratior.illi filij appellationē,æqualis honoris uocem existimabāt:hi uero expellentē deum esse nouerant. credebāt enim ob ea quæ patiebantur.Tu autē neq; æqualitatem cōcedis,neq; diuinitatē fateris.satius tibi erat circūcidi,aut à dæmonibus agitari(ut ridiculi quippiam dicam) quàm in præputio,& bona ualetudine, tam scelerate,& impie sentire. Proinde paulopost uidebis Iesum in Iordane,meam purificare expurgationem,seu potius purificatione aquas sanctificantē.Nō enim qui mundi peccata tollit,purificatione indigebat. Videbis & cœlos se scindētes, & à spiritu cognato testimonium accipientē,tentationem subeuntem,& uincentē,angelorumq; ministerio fruentem,ac omnem ægritudinē,& omnem languorem curantem, mortuosq; uiuificantem, utinā & te quoq;, in scelerata opinione tua demortuū:ac dæmones expellentem,nunc per semetipsum,nunc per discipulos:hominesq; innumeros,paucis pascentē panibus,per mare gradientem:ac traditum, & crucifixū,simulq; cruci mea suffigentem peccata: tanq; agnum productū, & tanquam sacerdotem producentē: quasi hominem sepultum,uerum ut deum resurgentem,inde ascendentē,& cum gloria sua redeuntē.Quot modo,de singulis Christi mysterijs laudes celebrādæ essent? Quorum tamen omniū summa est una perfectio & restauratio mea, & ad primum Adam reuersio. Nunc uero mihi partum suscipe: & exulta,si nō ut Ioannes ab utero,saltem ut Dauid, propter archæ requiē: & descriptionem uenerare,per quam in cœlos ascriptus es: ac natiuitatem,per quam à uinculis natiuitatis solutus es,cole,& Bethleem pusillam,quæ te ad Paradisum reduxit,honora: & præsepe in quo cum ratione careres, à uerbo enutritus es, adora.Cognosce ut bos possessorē(Esaias te hortatur)& tanquā asinus præsepe domini sui:siue ex animalibus mūdis sis, & sub legem ac ruminationem uerbi reductis,ad sacrificiumq; idoneis:siue ex immundis hucusq;, nec cibo nec sacrificio aptis,gentilis quoq; portiunculæ, cum stella curre,ac cum Magis offer munera,aurū,thus,& myrrham,tanquā regi,& tanquā deo, & tanquam propter te mortuo . Cum pastoribus glorifica,cum angelis subsalta, cum archāgelis hymnum cane:cōmmunis sit celebritas,cœlestium, & terrestrium uirtutū.Credo etenim & illas hodie pariter nobiscū exultare,ac festiuitatē agere.Nam & hominū,& dei tenentur amore,instar earū,quas Dauid introducit, post passionē Christū cōcomitantes,& occurentes, ac inuicē ad portarū eleuationē hortantes.unum quod circa Christi natiuitatem euenit, odio prosequere.Herodis nēpe infanticidiū:seu potius & hoc uenerare, tanquam coętaneā Christi uictimā,ac nouæ iugulationis sacrificiū pręcidaneū. Quod si in Ægyptū fugerit,prompte unà fugito:bonū enim cū Christo per

secutionem

ſecutionē ſuſtinere, ac pariter fugere. cū uero in Aegypto demoratur, ipſum ex Aegypto, rite ibi adoratū, reuoca. per omnes Chriſti ætates, ac uirtutes, irreprehēſibiliter perge. tanq̧ Chriſti diſcipulus purgeris. circūcidaris, tegimen quod à generatione reliquū eſt, abice. dein in templo doce, diuina uendentes expelle. & ſi ita pati neceſſe erit, lapideris. lapidantes ſat ſcio, latebis, ac per medium illorum, tanquā deus effugies: uerbū enim lapidari nequit. Quod ſi ad Herodem ductus fueris, ne multis reſponde. plus ſilentiū tuum reuerebitur, quàm aliorū ſermones prolixos. Sed & ſi flagellaberis, reliqua etiam appete. propter guſtum fel deguſta, acetū bibe, ſputa quære, alapas excipe, colaphos quoq̧, ſpinis coroneris, aſperitate uitæ quæ ſecundū deum eſt, purpuram indue, arundinē ſuſcipe, ab ueritatem illudentibus adoreris. Demū unà crucifigaris, unà moriaris, prompte unà ſepeliaris. ut & ſimul reſurgas, & ſimul glorificeris, & ſimul regnes, deum quantū uiſibilis eſt cernēs, qui in trinitate adoratur, & glorificatur, quē & nunc nobis manifeſtari, quantum carne uinctis eſt cōprehenſibilis, optamus in Chriſto Ieſu domino noſtro, cui ſit gloria in ſecula, Amen.

GREGORII NAZANZENI THEOLOGI IN SANcta epiphaniarum lumina Oratio ſecunda.

VRSVS Ieſus meus, & rurſus, myſterium, myſterium haud fraudulētum. nec quod indecorum, aut erroris ac temulentiæ ſit Gentilis. Ita enim ego illorū pura appellarim. & mecum ſentire arbitror, quotquot recte ſapiūt. uerum myſterium excelſum, ac diuinum. & quod claritatem ſupernā conciliare ualeat. Sacer enim hic quo conuenimus luminū dies, quemq̧ hodie celebrare dignū duximus, exordium quidē à Chriſti mei baptiſmo ſumit, ueri luminis, illuminantis omnē hominem uenientē in hunc mundū. Operatur autē & meam purgationem, auxiliumq̧ prębet lumini, quod ſuperne ab ipſo accepimus, ac ſub initiū per peccatū obſcurauimus, & confudimus. Vocem igitur audite diuinā in me quidē myſte, ac talium ſacrorū principe, uehementer reſonātem, utinā & in uobis. ego ſum lux mundi, & ideo ad illum accedite, & illuminamini, ac uultus ueſtri lumine uero ſignati, haud confundentur. Tempus eſt regenerationis, renaſcamur ſuperne. tēpus reformationis, primū Adam reſumamus. nō quod ſumus permaneamus. uerū quod eramus fiamus. Lux in tenebris lucet, uitæ huic & carunculæ. ac tenebræ eam inſectantur quidē, ſed non cōprehenderunt. de contrarijs loquor uirtutibus, quæ uiſibilem Adam impudenter aggrediebantur, ſed in deū incidentes, uincebant᷑: ut nos tenebras deponētes, luci appropinquaremus, inde & lux efficeremur pfecta, perfecti luminis germina. Videtisne diei huius gratiā, cernitis ne myſterij uirtutē? num à terra

eleuamini?

eleuamini? num in supernis statuimini? manifeste uoce nostra,& inductio ne exaltati.& magis etiam cõstituemini,postq́ à uerbo prosperatum fuerit uerbum. Nunquid talis est purificatio aliqua legalis & umbratilis? quæ temporalibus prosit aspersionibus,cinereq́ uituli purificet inquinatos. Num tale quid Gentiles in suis celebrant sacris,quorũ solennitates cunctæ,ac mysteria mihi nugæ sunt,dæmonum inuenta caliginosa,& mentis figmenta infelicis,tempore adiuta,è fabulisq́ suffurata. Nam quæ ut uera adorant,ea tanquam fabulosa occultant.cum tamen deceret,si uera essent ne fabulæ nuncuparentur,aut si nõ turpia,ut palàm ostenderentur. Si uero mẽdosa,ne admiratione digna censerentur,neq́ tam impudenter de eadem re,penitus diuersas opiniones haberẽt:ueluti pueri in plateis ludentes,uel potius uere infelices uiri,sed ab hominibus prudentibus,& uerbi adoratoribus,minime comprobata.qui cõmenta hæc,& sordidam ueri similitudinem execrantur. Non sunt hic Iouis Cretensiũ tyranni natalia, & furta.licet Gentilibus displiceat, neq́ Curetum sonitus,& plausus,saltationesq́ armatæ, plorantis dei uagitum cælantes, ut patrẽ filiorũ osorem lateret. quandoquidẽ periculum erat, si puer se uagitu prodidisset,ne illum ut lapidem deglutiret. Non Phrygum emasculationes, & Tybiæ,& Corybantes, & quibuscunque homines circa Rheam insaniunt,talia deorũ matri sacra instaurantes, talibusq́ iniciati sacris,qualia talium matri sunt cõuenientia. Nec puella quæpiam nobis rapit̃, ac Ceres errat,& Celeos quosdam introducit,ac Triptolemos,& Dracones, ac quædam facit,quædã uero patitur. Erubesco enim in lucem proferre,nocturna sacra,ac ex turpitudine mysteriũ facere. Nouit hæc Eleusis,& silendorum uere silentio digna,nouere mystæ. neq́ sunt hæc Dionysius, fœmurq́ imperfectũ, quod fœtum cum dolore parit, tanq́ aliud quiddam capite sit prior.ac semiuir deus,& ebriorũ chorus,exercitusq́ lasciuus. ac Thebanorũ hunc uenerans dementia,& Semeles fulmen adorandum. Neq́ meretriciæ ueneris mysteria, quæ ut ipsimet fatentur,turpiter & nascitur, & ueneratur. Non Priapi quidam,prurientesq́ Priapi alij,rebus & formis obscœni.neq́ Tauricæ gentis hospitalis cædes,& Laconũ Epheborũ cruor,qui super aris, dum flagris cæduntur, spargitur. & in hoc solũ male uiriliter agentes,à quibus colitur dea,& hæc uirgo.nam illi idem & molliciem honorant, & audaciam uenerantur.ubi autem Pelopis carnificinam,famelicos deos pascẽtem collocabis? amarulentamq́,& inhumanam hospitalitatem? aut ubi Hecates terribilia & tenebricosa phasmata? Trophonijq́ ludos subterraneos, & oracula? seu Dodoneæ quercus nugalia,aut Delphici Tripodis commenta? uel Castaliæ pocula diuinatricia? tantum propriam taciturnitatem nõ diuinãtia.nullibi est magorũ immolatio,& fibrarũ sectilis præscientia. Chaldæorumq́ Astronomia, & natiuitatũ ratio, cœlestium motu nostra quoq́ circumuoluens.qui nec de seipsis,utrum aliquãdo erãt,aut futuri sint cognoscere possunt. nec sunt hæc Thracum orgia,à quibus ut fertur,superstitiones

sumpsere

sumpsere initium.non Orphei sacra,& mysteria,quē adeo Græci ob sapientiam admirati sunt, ut & lyræ pulsu uniuersa illum traxisse effingant. neq; Mithri supplicia.digna, quæ sustineantur ab ijs, qui talibus initiantur.neq; Osiridis dilaniatio, calamitas alia apud Aegyptios uenerata.non Isidis infortunia & Hirci mēdesiorum uenerabiliores. Apidisq; præsepium:uitulo, Memphiticorum amentia delicate se oblectante.neq; honores,quibus Nilum infamant frugiferum,ut ipsi collaudant,& spiciferum,felicitatemq; cubitis mensurantem:ut dicere obmittam, serpentium,& animaliū omnigenum honores, & dedecoris ambitionē,quibus singulis, proprie festiuitates quædam sunt & mysteria. Verum in omnibus, communis malorum Dæmonū cultus,adeo,ut si omnino ipsos impie agere oportebat, & à dei opinione excidere,ac in idola, & artis opera, manuumq; figmenta impingere, nil aliud ipsis,à sanæ mentis hominibus imprecādum foret,quàm ut talia uenerarentur, & tam officiose colerent, quo eam quam oportebat erroris mercedem, quemadmodum Paulus inquit,in ijs quæ uenerantur reciperent. nō magis illa honorantes, quàm propter illa ignominia affecti. abominabiles ob errorem,sed longe abominabiliores, ob uilitatem eorum quæ adorant, & colunt.ita,ut quanto magis illis ipsis quæ uenerantur, insensati existant,tantū dementia,quantū ea quæ adorantur uilitate exuperēt. De his igitur inter se ludant Gentilium filij, ac dæmones,à quibus illis ea insita est dementia, ut dei honorē ad seipsos pertrahāt,& alios aliter opinionibus fœdis, & imaginationibus distrahāt: ex quo nos à ligno uitæ eiecere, cū lignū cognitionis, non in tēpore,neq; oportune degustauissemus,nūc tanquā imbecilliores inuadunt,ductoremq; animū surripiunt, & passionibus fores reserāt.nō enim ferebāt cū natura essent inuidi, hominesq; odio haberēt,seu potius ob propriam maliciam tales effecti essent,ut terreni,cœlestia consequerentur,cum ipsi ab alto,in terram decidissent, nec ut transmutatio tanta gloriæ, primarumq; fieret naturarū.hæc est facturæ persecutio.propter hoc imago dei afficitur iniuria. & quemadmodū quia mandatū seruare haud dignum duximus,libertati erroris traditi sumus: ita quia aberrauimus,ignominia affecti sumus,in ijs,quæ coluimus. Nō enim hoc solum malum erat,ut qui facti eramus ad opera bona,in gloriā & laudem factoris,& quantū erat possibile,ad imitationem dei,fieremus receptaculum omniū uiciorum,quæ interiorē male pascerēt & cōsumerent hominē. sed & hoc,q deos uitiorum statueremus patronos.ut non solum absq; pœna peccatū, sed & diuinū esse cēseretur.ad talem siquidem confugerūt excusationē adorantia. nobis uero,quemadmodum gratia diuina,cōcessum est infelicem effugere errorem,ad ueritatemq; accedere,ac deo seruire uiuēti & uero,creationemq; supergredi, primos quoque motus,& quæ tempori subiacent cuncta superare:ita,& de deo, ac diuinis & scimus,& disseremus, inde exordiū sumētes,unde incipere est melius. melius uero,unde Salomō nos ordiri docuit.initiū sapiētiæ inquit,timor domini

mini.cur uero initiũ appellat sapientiæ, timorẽ? quoniã non à cõtemplatio ne incipientes, in timorem desinere oportet. cõtemplatio enim effrænatos, forsitan etiam per præcipitia impelleret.sed timore instructos,& purgatos, & ut ita dixerim extenuatos,ad superiora extolli.ubi enim timor,ibi mãdatorum est obseruatio:ubi uero mandatorum obseruatio,ibi & carnis est purgatio,quæ animæ nebulas offundit,nec radios diuinos pure intueri permittit.ubi autẽ est purgatio,ibi illuminatio:illuminatio uero desiderij est impletio,illis,qui maxima,aut ea quæ sunt maximi,aut præter magnum quid cupiunt.Quapropter primo purgari,inde cum puritate uersari conuenit.si nobis accidere nolumus,quod populo Israelitico,qui gloriã uultus Moysi ferre nõ poterat,& propterea uelamine indigebat. aut quod Manue euenit, cum in dei incidisset imaginationẽ,& dicere nolumus, perimus ô mulier, quoniã deum uidimus. Seu ut Petrus Iesum à nauicula dimittere, tanꝗ præsentia sua indigni.cum uero Petrum nomino,unũquemq; per undas intelligo gradientem:aut si nolumus ut Paulus,lumine orbari.qui cum eo quẽ persequebatur, prius quàm à persecutionibus purgatus esset, conuersabatur. seu potius magni luminis splendore paulisper illuminari: aut si ut Centurio sanitatem quidem expetere uelimus,at curantem ob laudatam timiditatem in domum suscipere nolimus.Dicat igitur unusquisq; è nobis,donec nondũ purgatus,sed adhuc seculi Centurio est,multæ etiam in malicia potentiæ,Cæsariq; eorum qui deorsum trahunt imperatori militat,non sum dignus ut sub tectum meum intres.Cum uero Iesum cernere desiderat, & si spiritali ætate adhuc pusillus existat,tãquam Zachæus ille,super Sycomorum attollatur, mortificans membra quæ super terram sunt,& corpus humilitatis transcendat.tum sermonem accipiet,& audiet,hodie salus facta est huic domui.salutemq; consequetur, & perfectiora colliget,bene spargens & effundens,quæ male ut publicanus,collegerat.Ille idem enim sermo,& terribilis est indignis propter naturam:propter misericordiã tamen recte percipitur,ab ijs qui ita sunt animati,ut impurum & brutum spiritum,ab animabus abigant, & animas suas agnitione exornent,& decorent,neq; segnes aut ociosas relinquãt, ne maiori apparatu,iterum à septem maliciæ spiritibus,quot & uirtutis connumerãtur,occupari queant. etenim quod expugnatu difficilius, hoc etiam maiori cura est dignius. Sed ut mali fuga,uirtutisq; operatione, totũ Christum,aut quantum possunt,ad seipsos introducant,ita ut nil uacuum, quod maligna uis rursus implere ualeat,relinquat̃,ne fiant nouissima peiora prioribus,& propter incursus uehementiam,& custodiæ munitionem, expugnationisq; difficultatem.Cum uero omni custodia propriam obseruauerimus animã,& ascensus in corde disposuerimus, nobisq; ipsis renouauerimus noualia,in iusticiaq; seminantes,quemadmodũ Salomoni & Dauid & Hieremiæ uidetur, illuminabimus nobis ipsis lumen cognitionis : tunc dei loquemur sapientiã,in mysterio absconditam,alijsq; resplendebimus.interim au

tem

tem purgemur,& initiemur uerbo,ut cum maxime nobis metipsis benefece rimus,deo similes efficiamur.adueniens quoq; uerbũ suscipiamus.& non solum hoc,sed & uincamus,& alijs luceamus . Postq̃ autem uerbo auditores expurgauimus,agite,de solennitate iam disseramus.paritercq; ferias, cum festi amatricibus,& deo acceptis peragamus animabus.& quoniam festi summa,dei est memoria,dei quoq; memores simus . Etenim celebrantiũ sonus, qui illic,ubi exultantiũ omnium est habitaculum,peragitur,nil aliud, quàm hoc solũ esse puto,ut deus laudetur,& glorificetur,ab ijs,qui cœlesti illa rep. digni cẽsentur.quod si præsens sermo,quid, ex ijs,quæ iam antea sunt dicta continebit,nemo miretur.Non enim eadem solum,sed de eisdem dicam,lingua,mente, & intellectu perhorrescens, cum de deo loquor, quem beatũ & laudabilem affectum uobis quoq; opto.Cæterũ de deo cum dico,uno lumine pariter,& tribus illuminamini:tribus quidẽ secundum proprietates,uel si alicui ita libuerit appellare secundũ hypostases,seu personas.Minime enim de uerbis pugnamus,dummodo syllabæ ad eundem sensum perducãt. uno autem secundũ substantiæ,siue deitatis rationẽ:diuiditur etenim indiuisibiliter,ut ita dicam,& coniungitur diuisibiliter.unũ enim in tribus deitas,& tria in quibus est deitas: uel ut exactius loquar, quæ est deitas. excessus uero,& defectus obmittamus,ne unitatẽ confusionem,seu diuisionem efficiamus discidium:ex æquo enim à nobis absit,& Sabellij contractio,& Arrij diuisio, ex contrario mala,impietate tamen æqualia.Cur enim deum uel male coniungere, aut in inæqualitatẽ cõcidere necesse est:nobis aũt unus est pater,ex quo omnia,& unus dominus Iesus Christus per quem omnia,& unus spiritus sanctus,in quo sunt omnia:nõ tamẽ naturam illius ex quo,& per quem, & in quo secamus:quoniam nec præpositiones,aut nominum ordo quid immutabunt. sed unius, & inconfusæ naturæ proprietates designamus. & hoc manifestum est,quoniam in unum rursus congregantur:si illud apud Apostolum,non incassum legitur, quia ex ipso,& per ipsum, & in ipsum omnia, ipsi gloria in secula,Amen. Pater itaq; pater est, & initio carens: non enim ex quopiam:filius est filius,non tamen absque initio,nam ex patre est:si uero à tempore initiũ sumis,& ipse sine initio est. nam temporũ factor tempori non subditur. Spiritus sanctus, uere spiritus est,ex patre quidẽ procedẽs, non tamen filialiter,quoniam non generatur,sed procedit,si quid in nominibus claritatis gratia innouare oportet: neq; enim pater ideo ingenitus non est,quoniam quid genuit:neq; filius ideo non genitus,quia ex ingenito.quo pacto enim? necq; spiritus,si aut in patrem,aut in filiũ refunditur, quoniam procedit,& quia deus est:quamuis impijs haud uideatur.proprietas siquidẽ immobilis est: quomodo enim proprietas permanebit, si commoueatur & transfundatur? Qui uero id quod ingenitum est,& genitum, deorũ homonymorũ naturas constituunt,forsitan & Adam & Seth,quoniã hic quidem non à carne processit,plasma etenim erat:ille uero ab Adam & Eua genitus

est,inuicem iuxta naturam diuersos esse contendent. Vnus igitur deus in tribus,& tria unum,quemadmodum præfati sumus. Postq̃ uero illa,seu illud, ita se habebat,nec solum in supernis adorationẽ cõtineri, sed & in inferioribus adoratores quosdã esse oportebat,quo omnia dei replerent gloria,quoniam & dei erãt,propterea homo creatur,ac dei manibus & imagine honoratur. Hunc autem diaboli inuidia,& amaro peccati gustu,à deo,qui eum fabricauerat,miserabiliter separatum, negligere dei minime fuit. Quid fit? & quid nam magnũ hoc de nobis mysteriũ? innouatur natura,fitq̃ deus homo,& qui super cœlũ cœli,ad proprię gloriæ & claritatis orientem ascenderat,ad nostræ imbecillitatis & humilitatis occidentẽ se demittit: & dei filius, hominis filius,& fieri,& uocari sustinet,nõ immutans quod erat,absurdũ etenim id,sed quod nõ erat assumens: siquidem misericors erat,ut incõprehensibilis,mediante carne cõprehenderetur,ac nobiscum tanq̃ ex cortina cõuersaretur: quandoquidẽ purã ipsius ferre diuinitatẽ,nõ eiusce naturæ erat,quæ in generatione & corruptione cõsisteret. propterea immixtibilia commiscentur,nõ generationi solum deus,aut carni mens,aut tẽpori tẽpore carens,seu mensuræ immensurabile: sed & partus uirginitati,ac inhonorato,id quod omni honore erat sublimius,passioniq̃ impassibile, & corruptibili immortale. Nam quia maliciæ Sophistes insuperabilẽ se putauerat, deitatis nos spe decipiens,carnis prætextu & ipse decipitur: ut quemadmodum Adam adoriens,in deum impegerat,ita & nouus Adam ueterem restauraret, carnisq̃ solueretur condemnatio,dum carne mors mortificatur. Proinde iam antea ego solennitatis dux,uosq̃ pariter,rite natiuitatis festum mundane penitus, & supermundane peregimus, cum stella cucurrimus, cum Magis adorauimus,cũ pastoribus illuminati sumus,cũ angelis glorificauimus,cum Simeone in ulnis baiulauimus,cũ Anna decrepita,& casta pariter cõfessi sumus, & gratias egimus ei,qui in sua propria,tanquã peregrinus,ut peregrinũ glorificaret aduenit. At nũc aliud Christi negociũ,aliudq̃ mysterium: læticiã continere nequeo,numine impellor,parumper tanquã Ioannes euãgelizare conabor,si nõ præcursor,saltim de heremo. Christus illuminatur,cum illo pariter coruscemus: Christus baptizatur, unà descendamus, ut & unà ascendamus: baptizatur Iesus, hoc solum, quemadmodũ & alia accurate obseruare necessum est,quis sit, & à quo,& quãdo? nempe purus à Ioanne,& à signis incipiens,ut & nos quid discamus,& in quibusdam erudiamur. Siquidẽ ad purgationẽ præparari,humilitatẽ præ se ferre, & in perfectione spiritalis, & corporalis ætatis prædicare, hoc ad eos pertinet homines, qui rudes ad baptisma properãt,& nõ antea exacte se præparãt,neq̃ propter habitum ad bonum,diligentem redemptioni gratiã referunt. Quãuis etenim baptismatis gratia,remissionẽ præteritorũ habeat,quippe gratia est: tamen præcipue tum cauendũ erit,ne ad eundem uomitum redeamus: illud uero ad eos spectat,qui per dispensatores mysterij extollunt,ut dignitate aliqua excellant.

Tertium illos tangit,qui iuuētuti cōfidunt,& omne tēpus doctrinæ, & prælationis esse existimāt.Iesus purgatur,& tu purgationē contemnis:ab Ioanne,& tu cōtra præconē tuum insurgis. triginta annorū erat, & tu anteq̃ tibi genæ barbitio uestiantur,seniores doces,uel docere credis,cū nondum neq̃ ætate,neq̃ moribus uenerabilis habearis.Sed in prōptu Daniel est,& molesta quædā,iudices adolescētes,exemplaq̃ in linguis:omnis enim qui inique agit,ad excusationē paratus est.uerū nō id quod raro accidit,ecclesiæ lex est. quandoquidē nec una hirundo uer efficit: neq̃ linea una Geometrā, neq̃ nauigatio una rei maritimæ gnarum.præterea Ioannes baptizat, accedit Iesus,sanctificans quidem baptizatorē ipsum.uerum hoc manifestū est, ut ueterem Adam omnino in aquis sepeliat, sed ante hæc,& per hæc, sanctificaret Iordanē:ut quemadmodū spiritus erat,& caro,ita spiritu sanctificaret,& aqua.baptista nō suscipit, Iesus cōtendit.mihi opus est,ut à te baptizer,inquit lucerna ad solem,uox uerbo,amicus sponso,qui inter natos mulierū super omnes,primogenito omnis creaturę,qui exultauit in utero,illi qui in utero adoratus est,cursor & præcurrēs,apparenti,& apparituro, mihi opus est ut à te baptizer. adde quoq̃,propter te: sciebat enim martyrio se baptizandum fore. & tu ad me uenis, hoc quoq̃ prophetice . Cognoscebat enim, q̃ post Herodē,Pilatus insaniturus esset,seq̃ præcedentē insecuturū Christū. at quid ad hæc Iesus? sine modo:hoc enim dispensatio.sciebat enim, quod paulo post ipse,baptizatorem suum esset baptizaturus.at quid est uentilabrum?purgatio.qd uero ignis? illius quod leue est cōsumptio,ac spiritus feruor.sed quid securis?insanabilis animæ excisio,etiā post stercorationē.quid autē gladius? incisio uerbi,secernēs deterius à meliori,& diuidēs fidelem ab infideli,& exuscitans filiū & filiā & nurū,patri & matri & socrui: noua & recentia,ueteribus & obscuris.at quid corrigia calciamēti,quā tu,qui Iesum baptizas,nō soluis?heremi incola,absq̃ cibo degens, Helias nouus, propheta maior, quoniā quem prædixeras cernis, ueterū & nouorum mediator,quid hoc est? ratio aduentus eius,& carnis,cuius nec extremū dissolubile,non solum ijs qui adhuc carnales & infantes in Christo existunt, sed nec illis, qui Ioanni in spiritu sunt æquales.sed & Iesus ex aqua ascendit: nam secū mundum pariter eleuat,cœlosq̃ uidet apertos,quos Adam sibi ipsi,& descēdentibus clauserat. Quemadmodū cum Romphea ignea paradisum. Proinde & spiritus deitati testimonium perhibet, nam simili suo cōcurrit: & ex cœlis uox.inde enim erat is,cui testimoniū perhibet. & tanq̃ columba, honorat enim corpus,quoniā & hoc in deum assumptū est,corporaliter apparet:& simul à longe stetit columba,ut diluuij solutionē annunciaret. Porrò si in magnitudine & pondere diuinitatē dijudicas,& propterea ò de magnis paruiloque,paruus tibi uidetur spiritus,quoniā in forma apparet columbæ,poteris cœlorū quoq̃ regnū ignominiosum putare, quoniā grano cōparatur sinapi,& Iesu magnitudinē,superare aduersariū,quoniam ille mons magnus

uocatur, Leuiathan quoq;, & rex corũ qui in aquis. iste uero agnus, & Margarita, & gutta, & similibus nũcupatur uocabulis. Cæterũ quoniam baptismatis est solennitas, oportetq; parumper cõformari ei, qui pro nobis formã suscepit humanã, & baptizatus, & crucifixus est, age, & quippiam de baptismatũ philosophabimur differentia, ut hinc discedamus purgati. baptizauit Moyses, sed in aqua. & antea in nube, & in mari, sed per figurã, ut & Paulo uidetur. siquidẽ mare aquæ, nubes uero spiritus, at manna panis uitæ, potio uero petræ, potionis diuinæ erat figura. baptizauit quoq; Ioannes. uerũ nõ iam Iudaice. quoniã non in aqua solum, sed & in pœnitentiã. non tamẽ penitus spiritaliter. haud enim addidit in spiritu. baptizat Iesus. uerum in spiritu. hoc erat perfectio. & quomodo nõ deus? ut parumper speculationi indulgeam, unde & tu fieres deus. scio & quartũ baptisma, quod per martyriũ & sanguinem fit, quo & Christus ipse baptizatus est, longe reliquis uenerabilius: quoniã ita baptizati, secũdis sordibus haud inquinantur. Scio etiam & quintũ lachrymarũ nempe. sed laboriosius. sicut ille qui per singulas noctes lectum lauat suum, & stratum lachrymis. proh maliciæ, cuius putruerunt & cicatrices, qui lugẽs ac mœstus incedit, qui imitatur conuersionẽ Manasse & Niniuitarũ miserandam humilitatẽ. qui publicani in templo loquit᷑ uoce, & ultra iactatorẽ iustificatur Pharisæũ. qui tanq; Cananæa incuruatur, & misericordiam quærit, & micas, canis cibum esurientis desiderat. Ego igitur, hominem enim me esse fateor, animal mutabile, & naturę fluxę, baptisma hoc prompte suscipio, & adoro largitorem, & alijs impertior, & ingero misericordiæ misericordiã. Noui etenim q; infirmitate circũdatus sum. & quemadmodum mensus fuero, remetietur & mihi. tu uero quid dicis? quã legem statuis Pharisæe nouelle? & nomine pure, nõ tamen uolũtate, qui & post eandem imbecillitatẽ, ea nobis quæ & Nouatus profers. nõ pœnitentiã suscipis, non planctibus locum præbes. cur nõ & lachrymas lachrymaris? ne tu quoq; talem iudicẽ cõsequaris? non Iesu misericordiã ueneraris? qui infirmitates nostras accepit, & ægritudines portauit. qui nõ propter iustos uenit, sed ob peccatores, in pœnitentiã. qui magis uult misericordiã q; sacrificium. qui septuagies septies peccata dimittit. quã beata esset altitudo tua, si puritas existeret, & non superbia. qui legẽ fers super hominẽ, & desperatione aufers emendationem. æquale enim est malum, & dimissio absq; castigatione, & castigatio sine uenia. quandoquidẽ illa totas relaxat habenas, hæc uero nimiũ restringit. ostende mihi puritatẽ, & tuam suscipiam audaciã. Nunc uero timeo, ne dum scateas ulceribus, introducas quid incurabile. neq; enim Dauid recipis pœnitentẽ, cui & propheticã gratiã pœnitentia cõseruauit. neq; Petrum magnum, passione quadã humana ob salutem affectũ. at Iesus recipit, & trina interrogatione & confessione, trinam reparauit negationẽ. neq; eum qui per sanguinẽ pœnitentiã peregit suscipis. siquidẽ & hoc tuæ est arrogantiæ. neque eum qui in Corintho legem transgressus est, at Paulus dilectionẽ ad-

didit,postq̃ emendationẽ conspexit,& causam quoq;,ne talis ampliori absorbeatur tristicia,correptionis degrauatus immodestia. neq; uiduis adolescentibus,propter ætatis imbecillitatem nubere permittis. At Paulus hoc ausus est.ubi tu scilicet magister,in quartũ cœlum ascendisti,& aliũ paradisum & arcaniora audiuisti,& maiorẽ q̃ Paulus circuitum,Euangelij prædicatione expleuisti.sed nõ post baptismũ hæc inquis.quo nam pacto hoc demonstrabis? aut ostẽde,aut nõ dijudica.si uero dubiũ est,uincat misericordia.sed Nouatus inquis nõ recepit eos,qui in persecutione lapsi sunt.quid hoc,si nõ pœnitẽtes,iuste.nec ego quidẽ recipio eos,qui aut penitus nõ,aut minus digne flectũtur,neq; emundatione scelera cõpensant.cum uero recepero,competentem ipsis locũ distribuo,& si lachrymis rigatos uidero,Nouatũ nõ imitabor.etenim quæ mihi lex erit,Nouati inhumanitas? qui auariciã idololatriam secundã non corripuit,fornicationẽ uero tam acerbe condemnauit,ac si carne & corpore careret.quid dicitis? persuadebimus ne uobis sermonibus istis? huc cũ nobis hominibus consistite.magnificemus pariter dominũ.nemo uestrũ dicere audebit,etiam si ualde sibijpsi cõfidat,noli me tangere, purus enim sum. & quis talis quemadmodũ ego.impartimini & nobis quoq; aliquid splendoris.uerũ non persuadebimus,at tamen pro uobis lachrymas effundemus.igitur isti quidẽ si uoluerint,per uiam nostrã,& Christi: sin minus,per suã incedant. Forte ibi igni obuiantes,baptismate ultimo baptizabuntur,laboriosiori,& prolixiori, quod materiam tanq̃ fœnum deuorat, & omnis maliciæ leuitatẽ consumit.nos uero Christi baptisma hodie ueneremur,ac rite festiuitatẽ peragamus. nõ uentris delicijs uacãtes, sed spiritaliter exultantes.uerũ qualiter delicijs indulgebimus? lauamini,mũdi estote.equidem si peccatis eritis rubei,& paulo minus sanguinei,tanq̃ nix dealbabimini. si uero coccinei, & penitus sanguinũ uiri, ad lanæ candorem reducemini. penitus autẽ purgamini,& purgabimini.quandoquidẽ nulla re adeo lętatur deus,quemadmodũ hominis emẽdatione,& salute. ob quã omne uerbum, omneq; mysteriũ.ut efficiamini tanquã luminaria in mundo,alijs hominibus uirtus uiuificatiua.ut lumina perfecta magno lumini astantes, luminarium festiuitati quæ illic peragitur initiamini.splendentes trinitati, purius & absolutius.cuius nũc per q̃ mediocriter,unicũ splendorẽ, ex una suscipimus deitate, in Christo Iesu dño nostro. cui sit gloria in secula seculorũ, Amen.

GREGORII NAZANZENI THEOLOGI IN SANctum Lauacrum Oratio tertia.

HERI splẽdidissimi luminarium diei solennitatem peregimus, etenim ob salutẽ nostram lætari decebat,& longe magis quàm ob carnaliũ amicorũ nuptialia, aut natalia, nominumúe impositionẽ, aut comæ primitias, domesticaliaq;, & anniuersaria, aut ob quascũq; festiuitates alias,quæ ab hominibus celebrari solent.Hodie

uero breuiter de baptiſmate, & quæ nobis inde beneficentia euenit, diſſeremus. tametſi heri urgenti hora noſtra accelerauerit oratio, ſermoniſq; pariter ſatietatē declinauerit. ſatietas etenim inimica eſt auribus, quēadmodum cibus ſuperfluus corporibus. Proinde dicendis animū adhibere decet, ac nō incaſſum ſed prompte de talibus ſermonem ſuſcipere. quandoquidem & illud illuminatio eſt, cum myſterij uis cognoſcitur. triplicem itaq; ſcriptura nobis generationē oſtendit, unam ex corporibus, aliam ex baptiſmate, tertiam ex reſurrectione, Ex quibus hæc nocturna, ſerua, & paſſiua eſt. illa uero diurna, libera, & paſſionū ſolutiua, omnes generationis ſordes abſcindens, ac ad ſupernam uitam perducens. at tertia plus formidāda, ſuccinctiorq;, quando quidem omnem creaturā celeriter colligit, ac coram creatore ſiſtit, ut de præſenti ſeruitute, & ijs quæ hic geſſit, rationē reddat. num carnem ſolam ſecuta ſit, aut & ſpiritui obtemperauerit, ac propter creationem gratias dignas retulerit. Has itaq; natiuitates cūctas, Chriſtus meus, in ſeipſo honoraſſe uidet̃. primam inſpiratione principali ac uitali, ſecundam uero incarnatione & baptiſmate, quo ipſe baptizatus eſt. at tertiā reſurrectione, cui ipſe initiū dedit, ut quemadmodū in multis fratribus primogenitus fuerat, ita & ex mortuis primogenitus fieri haud dedignaret̃. Proinde de natiuitatibus duabus, prima inquam & nouiſſima, philoſophari temporis nō eſt præſentis. at de media, & quæ nunc nobis eſt neceſſaria, quæ & luminariū dies cognominatur, iam uerba faciemus. illuminatio ſplendor eſt animarū. uitæ translatio. inquiſitio per quam ad deū cōſcientia attollitur. illuminatio adiutoriū noſtræ eſt imbecillitatis, illuminatio carnis eſt abiectio, ſpiritus aſſecla, rationis participatio, creationis emendatio, peccati diluuiū, luminis cōmunicatio, tenebrarū diſſolutio. illuminatio ad deū eſt uehiculū, Chriſti peregrinatio, fidei ſuſtentaculū, mentis perfectio, regni cœlorū gloria, uitæ permutatio, ſeruitutis ablatio, uinculorū ſolutio, fœderis cōmutatio. illuminatio (quid neceſſe eſt plura enumerare) ex dei donis eſt pulcherrimū, & magnificentiſſimū. Quemadmodum quædā ſancta appellantur ſanctorū, aut quod excellentius & magis proprium eſt cantica canticorū, ita & illa omnibus reliquis, qui apud nos ſunt ſplendoribus, eſt ſanctior. uocatur autē donum hoc, quemadmodū & dator eius Chriſtus, multis ac uarijs nominibus. ſiue id nobis ob exuberantem rei accidat lætitiam (delectantur enim qui alicuius rei magno tenentur amore, iucunde circa illius uerſari nomina) ſiue quod beneficia innumera nobis denominationū multitudinem ſtruant. donū igitur appellamus, beneficium, baptiſma, unctionē, illuminationem, incorruptionis indumentū, regenerationis lauacrū, ſignaculum, omne quodcunq; precioſum eſt. Donū quidem, quoniā cum nil contulerimus, nobis datum ſit. beneficiū tanquā debentibus. baptiſma, tanq̃ peccata in unda pariter ſepeliantur. unctionem uero, tanq̃ ſacra ſit, & regia. ſiquidē hæc erāt uncta. illuminationē autē, tanquam ſplendorē. indumētum, ueluti turpitudinis tegumentū. Lauacrum uero, tan-

quam

quam ablutionē.at sigillum, tanquam conseruationē, & dominationis designa/tionem. Illuminationi igitur huic, cœli cōgaudent. hanc, ob splēdoris cogna/tionem, glorificāt angeli. illa supernæ felicitatis est imago. hanc, tametsi lau/dibus extollere cupiamus, nō tamen ut dignū est ualemus. Deus etenim lu/men est sublimissimum, inaccessibile, ac ineffabile, quod neq; mente cōpre/hendi, neq; sermone exprimi potest, omnē naturā rationalē illuminās. illud in intelligentia, quod sol in sensu, existens. tāto magis cōtemplatione intelle/ctum, quanto plus purgamur: ac quantū magis contemplamur, tanto plus dilectū: & quantū magis diligimus, tanto plus rursus cognitū. seipsum con/templans, & cōprehendens. pauca extrarijs effundens. lumen inquam, quod in patre, & filio, & spiritu sancto cōtemplari potest, quorum diuitiæ sunt co/gnatio eadem, & unica splendoris eruptio. Secundū lumen angelus est, pri/mi illius luminis defluxus quidā, aut depēdentia. cuius intuitu, & ministerio splendorē obtinet. quāuis ignorem, utrum ordinis statione de lumine parti/cipet, seu splendoris commēsuratione ordinē assumat. Tertiū lumen homo est, quod & extrarijs patet. siquidē hominē lumen appellāt, propter rationis uim quæ in nobis esse deprehēditur. potissimūq; ex nobis eos, qui deo sunt similiores, & illi magis approximant. Noui & aliud lumen, à quo primæuæ tenebræ dispelluntur, quod in principio diuisum, in cōditione uisibiliū substi tit. quæ diuisio, & circularem astrorū ambitū, & resplendentiā supernā, mun dumq; illuminat uniuersum. quin & mandatū primogenitum, datū primo/genito, lux erat. quandoquidē mandatum lucerna est legis, ac lumē. & ideo mandata tua lumen quoddā super terra. tametsi inuidæ ingressæ sint tene/bræ, ac maliciā produxerint. lumen tamen est, lex scripta, figurale & cōmen/suratum, ijs qui suscipiūt, sub umbra ueritatē describens, & magni illius lumi nis mysteriū. quandoquidē & Moysis facies illo glorificat̄. & ut plura lumi/na ex scriptura proferamus, lumen equidē fuit ex igne, quod Moysi appare bat. quandoquidē rubum inflammabat, sed non cōburebat. ut & naturam ostenderet, uimq; suam manifestaret. erat & illud lumē, quod in ignis colu/mna Israel deducebat, ac desertū ad cultum reducebat. lumen erat, quod He liam in ignis curru rapuit, non tamen raptū exussit. lumen erat, quod pasto/res circūfulsit, cum lumen omni tempore carens, luci cōmisceretur tempora/neæ. lumen erat, currentis ad Bethleem stellæ pulchritudo. ut & Magos de/duceret, ac lumini superno, quoniam ad nos accessisset, dona ferret. lumen erat, diuinitas illa, quæ se in monte discipulis ostendit, ac eos uisu tantillū pri uauit. Lumen erat uisio quæ circa Paulum coruscauit, calamitas pariter & oculorum quæ animæ curauit tenebras. quin & lux est, supernus ille splen/dor, ijs qui hic sunt expurgati. quoniam iusti ut sol splendebunt. in quo/rum medio deus stetit, cum dij essent & reges, impartiens ac diuidens su/pernæ beatitudinis dignitates. iuxta hæc lux est peculiaris baptismatis il/luminatio, de qua nobis nunc sermo est, magnum, & admirandum nostræ

salutis continens mysteriũ. postquã enim nil peccare dei, ac primæ & incompositæ naturæ est proprium (simplicitas enim pacifica existit & seditione caret) quin & dicere audeo angelicæ quoq;, quia huic propter dei propinquitatem est ꝙ proxima: at peccare humanũ, ac infernæ est cõpositionis (etenim cõpositio dissidij est initiũ) indignũ arbitratus est dominus, facturã suã sine auxilio derelinquere, aut sua culpa periclitans negligere dissidiũ. uerũ, quemadmodum cum nõ esset, illam creauit, ita & creatam reformauit: reformatione diuiniori, & prima longe excelsiori. quæ quidẽ inchoantibus est sigillũ, at ijs qui robustiori sunt ætate, gratia, & passiuæ imaginis ob maliciã emendatio. ne desperatione deteriores effecti, ac semper ad peiora declinantes, tandem propter desperationem à bono, & uirtute penitus exideremus. seu in malorũ abyssum, ut dici solet incidẽtes despiceremus. sed quo instar eorum qui uia lõga peregrinãtur, diuersorio labores recrearemus, ita quod reliquũ uiæ esset, refecti, ac expediti perageremus. siquidẽ ipsa baptismatis gratia ac uis, nõ mundi diluuiũ ut olim, sed uniuscuiusq; peccati continet purgationẽ, & omnimodã fœditatum & inquinationũ, quæ à prauitate ingressæ sunt, reiectionem. Proinde cũ duplices simus, ex anima dico & corpore, illudq; uisibilis, ista uero inuisibilis sit naturæ: ita & duplex est purgatio, per aquam inquam, & spiritũ. & hæc quidẽ uisibiliter ac corporaliter suscipitur, at illa incorporaliter & inuisibiliter cõcomitatur. ac una quidẽ est figuralis, sed altera uera. quæ & profunda expurgat, prioris generationis adiutoriũ existẽs. nouos pro ueteribus, ac dei similes, pro eo quod nunc sumus, efficit. absq; igni conflans, & sine cõfractione irradians. si enim breuiter dicere oportet, baptismatis uis, cum deo uitæ secundæ, ac purioris cõuersationis est pactũ cẽsendum. Quapropter admodum timendũ, ac uniuscuiusq; anima omni custodia obseruanda, ne pactũ hoc fallere uideamur. si enim pacta humana, non absq; dei indignatione frangũtur, quãto periculo obnoxij erimus, si ea pacta quæ cum deo ipso pacti sumus, transgredi inueniamur? ac non solum aliorũ peccatorũ rei erimus, sed & ueritati de mẽdacio ipso rationẽ reddere cogamur? & hæc cum non super sit regeneratio secunda, neq; reformatio, seu in pristinum statum restitutio, etiam si per ꝙ uehemẽter illam lachrymis & multis quæramus suspirijs. ex quibus uix quidẽ iuxta diffinitionẽ meam, & legem, cicatricum euenit obductio. quamuis ueniat, idq; credimus. quod si & cicatrices quoq; delere possumus, amplector id utiq;, quandoquidẽ & ipse misericordia indigeo. ueruntamen secũda nõ indigere purgatione, sed in prima firmiter persistere, longe est cõducibilius. quam scio esse cõmunem, & facilem, ac honore æqualem omnibus, seruis, dominis, pauperibus, opulẽtis, humilibus, excelsis, nobilioribus, ignobilioribus, debẽtibus, nil debẽtibus. quemadmodum aeris spiritũ, & luminis effusionẽ. annui temporis immutationem, ac creaturæ aspectum, ob magnas & communes omnibus nobis delicias, & fidei portionem æqualem. graue igitur est, pro medela faciliori, laboriosiorẽ

struere

ſtruere,ac gratiã abijcere miſericordię,ſuppliciumq́ acquirere,& emendatio nem peccato cõpenſare.quot enim effundemus lachrymas,ut & fons reſtau retur baptiſmatis? quis fideiuſſor erit,ꝙ ad finem uſq; medela ſit duratura? ſed & nil debẽtes,iudiciũ quoq; nos excipiet,ac debita illic excuſſio.at tu hu manißime ac optime agricola, dominũ rogabis, ut ficui adhuc parcat, & il lam inculpatam,quoniam fructum haud ferat,nondum excidere iubeat,ſed permittat,ut illi fimum circumponas, lachrymas ſcilicet,ſuſpiria, reuocatio nem, in humo dormituritionẽ,uigilias, animæ ac corporis liquefactionem, propter manifeſtæ & turpioris uitæ correctionẽ.incertũ autem eſt,nunquid huic dominus ſit parſurus,tanq́ ocioſe locũ occupanti,qui alia indigeat mi ſericordia,ac deteriori ob longanimitatẽ illam euadenti. Igitur cum Chriſto per baptiſma ſepeliamur,ut cum illo ſurgamus.cum illo deſcendamus,ut & pariter exaltemur.cũ illo aſcẽdamus,ut cum eo glorificemur.quod ſi poſt ba ptiſma tentator,& lucis perſecutor te inuaſerit,inuadit enim (nam & uerbũ & deum meũ ſub prætextu inuaſit) lumen occultum propter id quod mani feſtum eſt,habes in quo uincas.ne time certamen,obice aquam,oppone ſpi ritum,in quo omnia membra maligni ſuccẽſa extinguẽtur. ſpiritus ſanè eſt, uerũ diſſoluens deſerta.aqua quidẽ eſt,ſed flammæ extinctiua. Quod ſi in digentiã prætendat, nam & hoc facere auſus fuit, ac iniecta fame ut lapides panes fiant quærat,ne ipſius te lateant uerſutiæ,cum docet quæ non didicit. uerbum oppone uitale,quod panis eſt è cœlo demiſſus,ac mũdo uitam con ferẽs.quod ſi uana gloria tibi inſidiabitur,nam & illud facere ſolet, ſtatuens ſuper tẽpli pinnaculum,ac te deorſum dicens, ob diuinitatis oſtentationem præcipita,ne propter elationẽ aſſentiaris.ſi hoc aſſecutus fuerit,non illic con ſiſtet.inſatiabilis eſt. omnia ſcrutatur. Chriſto enim adulari uidet,attamen in malignum terminat. hæc belli ipſius formula. ſed & ſcripturas latro no uit:ibi enim de pane ſcriptum eſt,hic uero de angelis. ſiquidem ſcriptum eſt ait,quoniam angelis ſuis mãdauit de te,& in manibus portabunt te.O So phiſta maliciæ , cur ſequentia ſupprimis ? recte enim id noui, tametſi tu ſi leas, quoniam ſuper te aſpidem & baſiſlicum aſcendam,& ſuper ſerpẽtibus & ſcorpionibus,trinitate circũſeptus,ambulabo.quod ſi te inſatiabilitate op pugnare conatur , omnia oſtentans regna , tanquam illa uno tempore mo mentoq́,& ictu oculi præſtare poſſit,adorationem expetẽs,tanquam men dicum contemne, ac ſignaculo cõfiſus reſponde.& ego dei ſum imago.non dum propter elationem ueluti tu, à ſuperna excidi gloria.Chriſtum indui. Chriſtũ baptiſmate acquiſiui.tu me adora.diſcedet,recte noui,his deuictus & ueluti à Chriſto,lumine primo, ita & ab ijs qui ab eo illuminati ſunt con fuſus.talia lauacrum ijs qui illud ſentiunt confert . tam uaria recte eſurienti bus cõuiuia præbet.baptiſemur igitur ut uincamus.participes fiamus aqua rum purgatiuarum. hyſſopo expiabilioribus,uitulorũ cinere ſanctioribus, qui cõmunicantes expurgat, ac aliqualem corporis purgationẽ, non tamen omnimodam

omnimodam peccati sublationē cōtinet. cur enim oporteret semel purgatos iterum purgari? baptisemur hodie ne cras cogamur: & ne differamus beneficium tanquā maleficium, neq; expectemus donec maiori cōtaminemur malicia, ut maiorem cōsequamur remissionē, neq; Christi caupones, ac Christi fiamus institores, neq; maius assumamus onus q̄ ferre possimus, ne unà cū naui ipsa submergamur, gratiamq; naufragio perdamus, omnia, quoniam plurima sperauimus amittentes. dum adhuc cogitationū tuarum dominus existis, ad donum accurre. dum adhuc nec corpore nec mente ægrotas: aut præsentibus ita uideris etiam si sapis, cum nondum in aliorū arbitrio tuum consistit bonū, sed tu ipse illius dominus es, dum adhuc lingua non balbutit, & officio suo fungi potest: neq; offendantur ut nil ultra dicā iniciationis uerba: dum adhuc fidelis fieri poteris, nō simulans sed confitens: non miserandus, sed beatitudinē cōsecutus. dum adhuc tibi manifestum est donum, & non iam dubium, gratiaq; profundum attingere potest, & necdum corpus ad sepulturā abluitur, dum nondum pro te lachrymæ effunduntur tuū indicantes exitum: & hæ forsitan in tui gratiam expressæ, uxorq;, & filij, peregrinationem tuam deplorant, ac uerba exquirūt tristia: dum nondum medicum desperantem de te cernis, tibi promittentem, quorū nec ipse dominus existit, nutuq; salutem tuam trutinantē, ac de ægritudine num ad mortem tendat philosophantem: siue ut dissimulando mercedem augeat, aut salutis desperationem uel obscure indicet. dum nō adhuc inter se pugnant baptisator, & pecuniarum cumulator, isto ut uiaticum præpares, illo ut hæres inscribaris cōtendente: cum tempus utraq; haud cōcedat. cur febrem præstolaris benefactorem, & non deum? cur tempus, & non rationem? cur amicū insidiatorem, & nō desiderium salutare? cur non potestatem, sed uiolentiā? cur non libertatem, sed angustiam? cur ab alio necesse est discere exitum, & non tanq; iam instantem cognoscere? cur medicamēta nil tibi profutura quæris? cur diem Criticum sudantem? cum forte exitus instet: teipsum ante necessitatē medicare, te tuijpsius misereat, ueram imbecillitatis medelam, Pharmacum salutis, tibi ipsi adhibe. donec uento nauigas secundo naufragiū formida, & minus nausea grauaberis. timor te adiuuet: laudetur donum, & non lugeatur. talentū exerceatur, & nō defodiatur: sit aliquid in medio gratiæ, & resolutionis, ut non solum literæ deleantur malæ, sed & meliores inscribantur, ut non solum gratiā, sed & retributionē consequaris, ut nō solum ignem effugias, sed & gloriam hæreditario iure assequaris, quæ si exerceatur dono gratificatur. siquidem pusillanimis magnū est, si effugiant examen: magnanimis autem, ut retributionem consequantur. Etenim tres esse scio saluandorum ordines, seruitutem, sub mercede mereri, filium esse: si seruus es, plagas uerearis: si mercenarius, ad id solum ut accipias attende: si ultra hos & filius, tanquam patrem reuerearis: operare bonum, quoniam bonum patri obedire, & si nil tibi inde euenire debeat, nam hoc ipsum merces tibi erit,

ut patri

ut patri gratificeris,hæc nos contemnere haud uideamur: absurdũ enim est
pecunias corradere, sanitatẽ uero suspendere, & corpora quidem emũdare,
animæ uero purgationẽ negligere,infernæq́ꝫ seruitutis libertatẽ quærere,su/
pernæ uero nullã curã habere:& ut magnifice habites,uel induaris, omnem
operam adhibere,uerum ut tumetipse longe dignior sis minime curare:& ut
alijs quidem benefacias promptum esse, tibi ipsi uero haud uelle prodesse.
quod si bonum tibi esset uenale,nullis parceres pecunijs, cum uero coram te
exposita sit misericordia,beneficium paratũ contemnis.omne tibi tẽpus ab/
lutionis sit,quoniã & omne resolutionis.cum Paulo tibi clamo uoce magna,
ecce nunc tempus acceptabile,ecce nunc dies salutis:siquidem nõ unum tem
pus,sed omne quod præsens est definit.& iterum,euigila dormiens ac surge
ex mortuis,tibiq́ꝫ apparebit Christus,dissoluens noctem peccati: quoniam
iuxta Esaiam,spes praua in nocte, conducibiliusq́ꝫ est matutinũ cõprehen/
dere tempus.semina in tẽpore,ac fructum collige, aperiq́ꝫ horreũ cum tem/
pus adest:ac in hora planta,& uindemiabis racemũ maturum:uernoq́ꝫ con
fisus tempore è portu solue,rursusq́ꝫ inchoante hyeme,ac cum mare furit,na
uem subducas: sitq́ꝫ tibi belli & pacis tempus, & nuptiarũ,& non nuptiarũ,
& amicitiæ & separationis,si ista indigueris:& penitus omnium rerũ,si quid
Salomoni credendum est:utilis nanq; admonitio. Proinde semper quæ sa/
lutis sunt operare. ac omne tibi tẽpus baptismatis sit terminus:si enim sem/
per hodiernum negligis,ac crastinum obseruas,paulatim dilationibus à ma
ligno(ut facere solet)deceptus,mihi dicente da quod præsens est, deo quod
futurum,mihi iuuentutem, deo senectutẽ,mihi uoluptates, illi quod inutile
est,in quali nam periculo constitutus eris? quot nam præter spem accidunt?
quandoquidem aut bellum consumpsit,aut terræ motus absorpsit, aut ma/
re hausit,aut fera rapuit, aut ægritudo perdidit,aut mica strangulauit uilissi/
ma(Quid enim homini facilius quàm mori,& si admodum propter imagi/
nem superbis)aut potus superabundãs extinxit,aut uentus præcipitauit,aut
equus discerpsit,aut medicamentũ data opera insidiosum sustulit,casu quo/
que nonnunquam pro salutari,uenenosum deprehẽsum est:aut iudex inhu
manus,aut carnifex inexorabilis,aut quid simile,quod exitũ maturat, omni
fortiorem remedio: quod si teipsum sigillo præmunieris, & quod futurũ est
pulcherrimo ac firmissimo tutum reddideris auxilio, corpusq́ꝫ,& animam
unctione & spiritu signabis, tanquam Israel olim, nocturno & præsidiario
primogenitorum sanguine & unctione,quid tibi accidere, aut molestias ex/
hibere poterit? prouerbium audi, Si enim inquit, sedebis, absque timore
eris:si uero decubueris,iucunde somnum capies.& à Dauid persancte dictũ
est,non timebis à timore nocturno,ab incursu & dæmonio meridiano.Hoc
enim tibi uiuenti maximæ erit securitati:agno enim signato, haud facile insi
diæ fiunt,non signatum uero furibus obnoxiũ est:hinc uero migranti sepul/
chrũ erit exquisitissimũ, omni tegumẽto splẽdidius,auro preciosius,tumulo
magnifi/

magnificentius,funebribus certaminibus uenerabilius,maturis primitijs opportunius,quibus mortui mortuis gratificantur, ex consuetudine legem facientes,omnia tibi transeunt,omnia auferuntur,pecuniæ,opes,regna,splēdores,& quæcunq; infernæ sunt reuolutionis: tu uero si uitā in securitate transiges,minime ab ijs,quæ tibi deus in salutis auxilium cōcessit,offenderis.Sed forsitan times,ne gratiam corrumpas,& propterea differs purgationē, tanquam quæ tibi secundario obtingere nequeat?uerum nunquid times,ne ab persecutore tempore tibi immineat periculum,& quod maximum ex omnibus habes,amittas Christū? Proinde ideo,ne fias Christianus fugis? apage nō sani timor hic est,insipientis cōsideratio hæc.proh quàm incauta cautela,si ita dicere oportet, proh spiritus maligni Sophismata, qui cum caligo sit,lucem tamen simulat:& cum aperto Marte non præualet,occulte insidiatur.cumq; scelestissimus existit,consiliarius fit bonus,ut omnino aliquo modo præualeat, ipsiusq; insidias minime effugiamus. talia igitur callidus ille machinatur:siquidē cum manifeste,ut baptisma contemnas persuadere nequeat,propter formationis securitatem,tibi damnū inferre conatur. ut te lateat quod id quod times propter timorē patiaris,& dum donum corrumpere uerearis,penitus à dono illo excidas. & hic quidem talis est, nec unquam à sua cessabit uersutia, quoad nos ad cœlos,unde ipse excidit tendere cernit: tu uero homo dei,insidias aduersarij cognosce. nam contra inimicissimū, & de rebus maximis tibi certamen est:ne suscipe inimicum consiliariū, ne contemne fieri & nominari fidelis:donec es Cathecumenus, in foribus pietatis uersaris,introire te oportet,aulam pertransire,sancta contemplari,in sancta sanctorum reclinare,trinitati coniungi.magna sunt pro quibus pugnas, magna quoq; indiges munitione: obice scutum fidei,timebit te cum armis pugnantem:propter hoc te gratia exuere conatur,ut facile inermem & incustoditū superare possit.omni ætati baptisma conuenit,omni uitæ formæ,omnibus cōgruit hominibus. Iuuenis es,contra passiones consiste,cum baptismatis auxilio in dei connumeraberis acie,contra Goliath decerta, accipe millenarios,uel decem millenarios:ita ætate perfruere,uerum ne patiaris iuuentutem tuam marcescere,fidei imperfectione mortuam:si uero senex es,fatalicq; necessitati propinquus,caniciem uenerare,prudētiam eam quam exigit,pro illa quam nūc habes imbecillitate exhibe,paucis diebus subuenias, senectuti purgationem committe.quid ea quæ iuuentutis sunt times?in extrema es ætate,ultimumq; trahis spiritum,& ut mortuus laueris expectas, nō magis miserandus quàm odio dignus.num uoluptatum reliquias expetis? cū tute uitæ sis residuum. turpe est senescere ætatem, non tamē senescere lasciuiam, sed te ob purgationis cūctationem,aut talia pati aut ita uideri. Quod si tibi infans est,non surripiat malicia tempus,ex puericia sanctificetur, ex unguibus spiritui consecretur. tu ob naturæ imbecillitatem signaculum reuereris? quàm pusillanimis mater,ac fidei modicę. At Anna prius quàm natus esset

Samuel

Samuel, illum deo uouit. natumq; confestim sacris initiat, ac in sacra educat stola, non humana formidans, sed deo credēs. nil tibi opus est uinculis, & incantamētis, per quæ malignus ingrediat. qui in tenerioribus, à deo reuerentiam surripere, & in seipsum trāsferre conatur. da infanti trinitatē, magnam & præstantissimam custodiam. Cæterū cur non cum adhuc uirginitatē con seruas, purgatione signaris? proin hanc in uitæ assume consortiū, & conuersationem. illa tibi uitam ac rationē dirigat, omne membrum, omnes motus, omnem sensum. honora ipsam, ut te decoret, ut capiti tuo coronam tribuat gratiarū. corona uero deliciarum protegaris. quod si nuptijs ligatus es, signaculo quoq; hoc nuptiæ colligentur, tibijpsi hanc, modestiæ tutelam ascisce. quot eunuchis, quot ianitoribus firmiorem esse arbitraris? quod si nondum carni colligatus es, ne timeas sanctificationem. etiā post nuptias purus eris. meū sit periculum. ego huius rei sum cōciliator. ego pronubus. nō enim quia uirginitas honorabilior est, ideo nuptiæ inter ignominiosa. imitabor Christum pronubū purum, ac sponsum, qui & mirabilia in nuptijs peragit, copulationemq; sua honorat præsentia. tantummodo puræ sint nuptiæ, ac sordidis affectibus incōtaminatæ. unū solum postulo. accipe à dono securitatem, retribueq; dono in tēpore suo puritatē. donec exoptas gratia tibi est exposita, omni honorabilior negocio. hæc ex cōmuni assensu ac approbatione: nō enim legē ferimus, sed hortamur. & quia te ex tuis aliquid accipere uolumus. & propter cōmunem securitatis uestræ gratiā. Cæterū ut summatim dicam. non est uita, nec studiū, hoc dono cōducibilius. suscipe igitur tu qui in libertate es frenū. qui in seruitute æqualitatem honorum. qui in tristicia consolationem. qui in iucunditate correptionem. qui pauper es diuitias tutissimas. qui opulentus pulchrā illam quam possides domesticā administrationem. nihil contra salutē tuam false excogites. nullam deceptionē struas. nam & si alios, certe nosmetipsos fallere haud ualemus. ac ideo periculosum & stultū est sibijpsi illudere. uerū in medio rerū populariū uersaris, & inquinaris. moleste tamē fers quod tibi misericordia disperdat. purus sermo. igitur si tibi possibile est, cum pulchro comitatu turbas fuge. Aquilæ, uel ut rectius dicam Columbæ, pennas sume. Quid enim tibi & Cæsari, uel quæ Cæsaris sunt? quousq; non desinis? ubi peccatū non est, ibi nec macula. non si Anguis in uia te momorderit, quo minus te ad deū conuertas, prohibere poterit. eripe animam tuam è mundo. fuge Sodomam. fuge incendiū. perge, nec retrospicias, ne forte in salis statuam obdureris. in montibus, ne unà deprehendaris, salueris. Quod si detētus es, uiolentisq; colligatus uinculis, ab illis te extrica, seu potius ego extricabo. optimum siquidem est bonum hoc cōsequi, ac purgationem cōseruare, si tamen utraq; adipisci haud licebit, melius est nonnunq; minime popularibus rebus inquinari, q; penitus excidere à gratia. quemadmodū ut arbitror melius est à patre, uel domino aliquātisper corripi, quàm penitus expelli, ac parumper illuminari, q; omnino tenebris obnubilari. ad

sapientes autem spectat,ut quemadmodũ bona quæ sunt meliora ac perfe-ctiora,ita ex malis quæ sunt minora & leuiora eligant. Quapropter ne nimium purgationẽ uerearis.siquidem semper id quod emendatũ est, cum circũstantijs suis, à iusto & misericorde nostro dijudicat iudice. ac sæpius qui popularibus rebus obnoxius fuit,parumper emendatus,plus cõsecutus est, quàm is,qui in libertate sua non penitus se emẽdauit. Quemadmodum ut arbitror magis mirandũ est,quempiam pedicis uinctũ,aliquãtisper progredi,quàm cum nihil degrauat uehementer currere. ac per cœnum parumper defœdari,quàm in mũda uia,omnino mundũ remanere.huius sermonis testimonium est,quod Raab meretricẽ,in alijs non laudandam, solum iustificauit hospitalitas.publicanumq; nullo alio testimonio suffultum,extulit humilitas.ut & tu disceres,tibi facile desperandũ non esse.Cæterum quid plus cõsequar dices, si baptismate præoccupatus fuero, ac mihi ipsi uitæ delicias etiã celeriter abstulero? sine me prius frui uoluptatibus,ac tum demũ consequi gratiam. nam neq; qui in uinea diutius laborauerunt, plus adepti sunt, cum etiam ultimis par merces persoluta fuerit.liberasti nos,heus tu, à molestia,quicunq; tandem es qui hæc dicis. uix dilationis causam latentem aperuisti.etenim quamuis te ob prauitatem non laudẽ,quia tamen libere prolocutus es laudo. Cæterum huc adsis,ut tibi parabolam interpretemur,ne ob scripturarum ignorantiã lædaris.Primum scriptura hic non de baptismate loquitur,sed de ijs,qui diuersis temporibus credere incipiũt, in pulchramq; uineam,ecclesiam nempe,ingrediũtur.nam quacunq; die & hora unusquisque crediderit,ab illa & mercedem repetet.Dein si laboris mẽsura,plus, qui præuenere intulerunt,non tamen mensura uoluntatis. propter quã forsitan nouissimis plus debetur.quãuis sermo hic admirandus quodãmodo uideatur? atqui tardioris in uineã ingressus,tardior uocatio in causa est.nũc inter reliqua,quid intersit cõsideremus.etenim illi nõ antea crediderunt,neque ingressi sunt,prius q̃ cum eis de mercede conuentũ esset.ij uero absq; conuentione ad opus ingressi sunt. quod maioris fidei est indiciũ. & illi quidẽ inuidæ ac susurrantis esse naturæ inuenti sunt.at ij ob nil tale inculpantur. Præterea illis merces erat quod dabatur,& si improbi erãt,his uero gratia. ita ut dum insipientiã declinant,forte etiã eo,quod plus erat priuati fuerint.Proinde quid & ipsis tardioribus euenerit discamus.nempe mercedis æqualitas. quo pacto igitur patremfamiliâs accusant,tanq; propter æqualitatẽ sit inæqualis? nam hæc omnia primoribus sudoris auferunt gratiã,& si diutius laborauerint.ex quibus cõtigit iustam quoq; esse æqualitatis distributionem, cum labori uoluntas sit repẽsa. Cæterũ si etiã lauacri uirtutẽ, parabola hæc, iuxta tuam interpretationẽ designat,quid te prohibet prius ingredi ac sudare,& nõ inuidere nouissimis? ut illud plus nõ ex misericordia cõsequaris,retributionemq; non ut gratiã,sed plane debitũ accipias.deinde ut illac ingredientes operarios,à uinea non aberrantes deprehẽdas.quod ne tibi eueniat

periculum

periculum imminet. proinde si constat quod in cõsequendo dono ita sapis, & tam maligne quæstũ sequeris, tibi quoniam ad tales confugias cogitationes, & quia aliquid ultra domini misericordiam lucrari anniteris, parcẽdum erit, ut obiter dicere prætermittam, quod ille qui plus laborat, ideo maiorem reportat mercedem, quoniã nõ penitus suis cauponatur cogitationibus. uerum si tibi periculum imminet, ne penitus ob mercaturam à uinea excidas, & in caput tuum tam uilia garrias, age meis obtempera sermonibus. obmitte argutas has disceptatiunculas ac obiectiones, & absq; ratiocinationibus ad donũ procede: ne antea à spe excidas, & tu qui talia Sophistice obtẽdis, proprio periculo erudiaris. atqui nónne misericors inquis deus est? quin & hominũ mentes nouit, ac uoluntatem probat, ac pro baptismate, desideriũ accipit baptisandi. Aenigmati rem dicis similem. quod ille qui lumine caret, deo, propter misericordiã illuminatus cẽseatur. aut quod regnũ cœlorũ quis misericordia cõsequi studeat, absq; eo quod quæ regno digna sunt operet̃. ego uero quemadmodum habeo, ita de his dicere ausim. mihiq; & reliquos qui sapiunt, & donũ hoc adepti sunt astipulaturos existimo. ex hominibus quidã, penitus & à deo, & à salute propria erant alieni, omnẽ prauitatis speciem exercẽtes, & mali esse data opera studentes. nõnulli uero semimali. quo pacto? quoniã medij inter uirtutẽ & iniquitatẽ uersabãtur. qui & si malum perpetrabant, perpetrato tamen nõ applaudebãt. quemadmodũ nec febricitantes ægritudini suæ. aliqui autẽ & ante sanctificationẽ laude digni erant. nõnulli à natura, alij uero quia summo studio se ipsos baptismati purgabãt. fuereq; post sanctificationẽ meliores, & securiores. meliores ut bonũ consequerentur. securiores uero, ut illud cõseruarent. ex horũ numero penitus malis, fuere meliores, qui aliquid à malicia demebant. at illis qui parumper maliciam refrenabant, adhuc meliores qui feruidi erant, & se ipsos ante baptisma emẽdabant. etenim aliquid plus habẽt, mercedẽ nempe. nõ enim quemadmodum lauacrũ peccatorum habet extinctionẽ, ita & correctionis sublationem. atqui & his quoq; meliores, qui gratiã hanc ut boni agricolæ colũt, & quammaxime ut mũdi sint se expoliunt. ita ut aliqui qui à dono hoc excidunt, omnino beluini aut ferini sint, secundum quod stulticia aut prauitate plus sunt coinquinati. quibus ob reliqua scelera neq; gratiam hanc ualde uenerabilem esse existimo. Verũ cũ gratia sit, si obtingit amplectuntur, sin minus cõtemnunt. alij uero donũ hoc cognoscũt ac uenerantur, uerũ protelant. nõnulli propter socordiam, at alij propter rerum mundanarũ cupiditatem. quidã uero suscipere capaces nõ sunt, aut ob infantiam sæpius, aut propter calamitatẽ quandam cõtra uoluntatem eorũ incidentẽ. ob quam neq; si uoluerint, gratiã hanc consequi possunt. quemadmodũ igitur in illis, ita etiam in istis differentias deprehendimus q̃ plurimas. siquidẽ deteriores sunt cupidis & socordibus, qui donũ hoc omnino despiciunt. at illi improbiores ijs, qui ob ignorantiam & tyrannidem à tanto excidunt dono. nam tyrãnis nil

est aliud quàm error non uoluntarius. arbitror igitur primos quemadmodũ ob reliquam eorũ improbitatem, ita & ob lauacri cõtemptum supplicia ex/pensuros. secundos uero pœnas daturos, sed minores quidem, quoniam nõ magis prauitate quàm stulticia frustrationẽ sibi pepererint. tertios aũt neq; pœna seu gloria à iusto iudice affectum iri. tanquam nõ signatos, noxa tamẽ carentes. magisq; damnum patientes, quàm cõmittentes. nõ enim quicunq; sup/plicium haud meretur, ideo iam honore dignus est. quemadmodũ neq; qui non honorandus, ideo puniendus erit. quin & hoc cõsidero, si quempiã ho/micidam ex sola uolũtate, & absq; homicidio iudicas, baptisatus quoq; tibi est, qui baptisma desiderat, etiam absq; baptismate. si uero hoc non ita se habet, quomodo ergo illud? intelligere nequeo. uerũ si ita uolueris, & si tibi ad baptismatis uim solum sufficit desideriũ, per illudq; te gloria dignum cẽses, sufficiat igitur & tibi ad gloriam, solum gloriæ desideriũ, ac intelliges, quan/tum sit damnum hanc haud consequi, etiã si eam uehementer desideres. Er/go igitur cum uoces has audiueritis, ad tantum accedite donum, ac illuminabimini, & uultus uestri à gratia non aberrantes, haud erubescent: illumina/tionemq; dum tempus est suscipite, ne uos tenebræ ab illuminatione sepa/ratæ insequãtur, ac comprehendant. ueniet nox cum nemo operari poterit. post præsentem hanc liberationem. Hæc Dauid uox est. illa autẽ luminis ueri, illuminantis omnem hominẽ uenientem in hunc mundum. quin & ama/rulente Salomonem uobis tardioribus & segnioribus opprobrare existimate. quousq; dicentem, piger dormis? aliquando è somno surge. at tu iam il/lud, iam aliud fingis. excusationesq; peccatis protendis, dicens, luminarium expectabo diem. Pascha mihi honorabilius erit. Pentecosten præstolabor. cum Christo illuminari satius erit. Cum Christo in resurrectionis resurgere die. Spiritus honorare apparitionẽ. at quid inde? ueniet repente finis, in die quo non expectas, & in hora quam non cognoscis. dein tibi adueniet tanquàm comes prauus, gratiæ inopia. in tantisq; bonitatis diuitijs famesces. quapropter contraria contrarijs colligere decet. cum celeritate messem, cum fonteq; refrigerium. tanquàm ceruum sitientissimum uelociter fontes transcurrere. laticibusq;, cursus laborẽ extinguere. & non Ismahel instar, aquarũ inopia arescere. uel ut in prouerbio est, in medio fonte siti cruciari. ineptum est mercatum prętergredi, & postea negociationẽ quærere, ineptum trans manna currere, ac inde cibum desiderare. malum serum consiliũ, posteaq; damnum sentire, cum nulla damni est reparatio, post uitæ præsentis peregrinationẽ, ac ama/rum unicuiq; uiuenti exitum, peccãtiumq; ultionem, & purgatorũ splendentiam. quapropter ad gratiã suscipiendã cũctari nolite, sed accelerate, ne latro uos anticipet, ne mœchus præueniat, ne insatiabilis plus acquirat, ne homi/cida bonũ hoc præripiat, neq; publicanus, neq; meretrix, neq; uiolẽtus quis/piam, ac regni cœlestis raptor. siquidẽ lubens propter bonitatem, uim ac ty/rannidem patitur. tarde heus tu, ad iniquitatem accede, uelociter uero, mihi acquiescens

acquiefcens,ad falutem.æqualis enim prauitas eft,& ad malum promptum, & ad bonũ effe tardum.Si ad uoluptates uocaberis,ne accelera. fi ad abnegationem,refulta.fi praua tibi officina dixerit,ueni nobifcum,fanguinis particeps fias,condemnemus in terram uirum iuftum,iniufte, auditum ne præbe.quoniã duo maxima lucraberis.nam & illi peccatum fuum patefacies,ac temetipfum à praua focietate eximes. fi uero tibi dicit magnus ille Dauid, uenite exultemus domino.fi propheta alius,uenite afcendamus in montem domini. fi faluator ipfe, uenite ad me omnes laborantes & onerati, & ego uos reficiam.uel furgite eamus hinc: clari clare fuper niuem fulgentes, fuper lac micantes,fuper lapidem Saphirum refplendentes.non renitamur neque tardemus.Petrum & Ioannem imitemur. ac quemadmodum illi ad refurrectionem & fepulchrum,ita & nos ad lauacrũ feftinemus,concurrentes,præcurrentes,ut tantũ bonum certantes præripere ualeamus.Proinde ne abeundo dicas,reuertor ac cras baptifabor, cũ hodie bene tibi euenire poffit. adfit mihi mater,adfit pater,fratres,uxor,filij,amici,omne quod mihi preciofum eft. tumq; faluabor.nunc uero nondũ mihi tempus ut illuftrer adeft. atqui timendum eft ne luctus focios accipias, quos læticiæ focios fore fperafti. ne igitur donec ueniant expectes. turpe eft dicere,ubi id eft, quod mihi in baptifmate fructũ afferre debet.ubi fplẽdida qua fulgeam ftola.ubi quæ ad fufceptionem meorũ neceffaria funt baptizantiũ. ut etiã apud illos clarefcam. ualde enim ut cernis hæc funt neceffaria,adeo,ut & gratia quoq; propter talia imminuatur. Cæterũ noli de magnis humiliter loqui. nil ignominiofum patieris.maius eft q̃ ea quæ cerni poffunt,myfteriũ hoc. tibi ipfi fructũ parias, Chriftum indue.refice me ciuiliter,ita ego fufceptus gaudeo. pariter & deus,qui maxima quoq; largitur.nihil enim penes deum tam magnũ,quod nõ & pauper præftare poffit.ne in hac parte pauperes deterioris effe conditionis inueniantur, cum nõ habent,ut cũ diuitibus decertẽt. nam in reliquis inter diuitias & paupertatẽ differentia eft, hic uero qui promptior ille eft & ditior.nil te moretur ulterius,neq; tuã impediat promptitudinem. dum uehemens eft defideriũ,populi defiderati,dum calidum eft ferrũ, frigido temperetur.ne quid interueniat & defiderium præcidat. Philippus fum, fias tu Candaces.dic & ipfe.ecce aqua.quid me baptizari prohibet.rapias tempus. tanti boni gaudio afficiaris.& fi folum dixeris,baptizatus eris,baptizatusq; faluaberis.quod fi corpore Aethiopi fimilis eris,anima tamen dealbaberis. acquire falutem,qua nil fublimius,aut honorabilius eft,ijs,qui mentem habent.ne dicas,Epifcopus me baptizet,& hic Metropolitanus, uel Hierofolymitanus.Siquidẽ nõ locorũ eft gratia,fed fpiritus.ne dicas,nobilis ille fit.indignũ etenim eft,fi baptifatori ignobilitas exprobretur. ne dicas fenior fit, fed & celebs,& ex cõtinentibus illis & qui angelica uiuunt cõuerfatione.nam moleftum effet, fi purgationis tẽpore fordibus inquinarer. uerũ ne tu quæras prędicatoris feu baptizatoris dignitatem.alius rei huius eft iudex,& ab-

sconditorum censor.quandoquidē homo secundū faciem,deus autem iuxta cor dijudicat.tibi autē unusquisq; ad purgationē fide dignus censeatur.tantummodo sit ex approbatis,& nō manifeste damnatis,neq; ecclesiæ alienę. noli iudicare iudices,tu qui indiges medela. noli mihi dignitates eorū qui te purgāt,curiose expendere.neq; ex maiorū prosapia iudica.etenim alius alio melior uel humilior,at te unusquisq; est sublimior.Cęterū ita considera: sint annuli duo,aureus hic,ferreus alius,uterq; eadē regia imagine sculptus. Ceræ ambo imprimantur.quid inter signū hoc,& illud intererit? nihil. discerne materiā in cera, etiā si sapientissimus existas. dic quod nam ferri,quodúe sit auri signaculum,sed quo pacto unum est? quia inter materiam,non characterem est diuersitas.ita & tibi sit omnis baptizator. qui tametsi conditione excellat,æqualis tamen baptismatis uis est.ac unusquisq; tibi æqualis sit expurgator,qui fide eadem est formatus.quin nec tu diues,unà cum paupere baptizari dedigneris.nec tu generose cum ignobili.nec tu domine cum eo qui hucusq; seruus fuit.nondum tantū humiliatus es,quantum cui hodie tu baptisaris Christus. qui propter te & serui formam suscepit. quacūq; die in melius mutaberis,omnes ueteres cedēt characteres,omnibus forma eadem Christus præpositus est. quin ne dedigneris tuū prodere peccatū, cum scias quemadmodū Ioannes baptizabat. ut confusione præsenti futuram effugere possis.quandoquidem & illud pars quædam supplicij quod ibi est existit. ostendesq; pariter,quod peccatū odio habueris, cum illud tanq; contumelia dignum traduxeris,& de eo triumphaueris.Proinde ne ægre feras exorcismi culturā longiorē,neq; ob illius prolixitatē defatigeris.ea etenim q; rite quæ ad gratiam spectant peragantur,est index.quid tantum pateris quantum Æthiopum regina? quæ ex finibus terræ excitata est, ut sapientiam uideret Salomonis.& ecce plus hic,penes eos qui perfecte cōsiderant,Salomone.ne igitur seu ob uiæ longitudinē,seu maris latitudinē:non ob ignem,si & is quoq; obstet:neq; propter aliud quodpiam siue magnū siue paruum impedimentum,cuncteris,quin Charisma hoc consequaris.quod si absq; labore & negocio uoti compos euadere poteris, quanta amentia erit tātum protelare donum? sitientes inquit,uenite ad aquā. Esaias te hortatur.& qui nō habetis argentū,euntes emite,& bibite uinū absq; precio argenti.ó quæ celeritas misericordiæ,ó quæ facilitas cōmutationis,solum uolueris,& bonū hoc emptum erit.nam deus alacritatē ipsam,pro magna acceptat condemnatione.sitit sitientes.potum præbet bibere uolentibus. benigne cōfert beneficentiam cū inuocatur.paratus est.donando magnificus. iucūdius dat q; alij accipiunt.tantūmodo nos sermonis uilitatem euitemus, ne parua ac largitore indigna petamus.beatus à quo potum postulat Christus,tanquā à Samaritana illa, dabitq; ei fontem aquæ salientis in uitam æternam. beatus qui in omni aqua,& omni anima cras aranda & riganda,seminat.quā hodie bos, & asinus,terrestrem, ac inaquosam, rationisq; defectu oppressam cōculcat.

beatus

beatus ille qui etiam tanquã è torrente aut puteali fune, ex domo domini re ficitur. fitq; pro funis gerulo, frumenti baiulator. ac agricultura sua cibũ humanum, & minime asperum, ac inutilem colit. quam ob rem omnis adhibenda est diligentia, ne à cõmuni aberremus gratia. sed dicet quispiam: sint hæc de ijs, qui baptisma expetere possunt, quid uero de infantibus ais? qui neq; quid gratia, quidúe sit pœna cognorunt. num & illos baptizemus? maxime quidẽ, si periculum aliquod imminet. melius est enim nondum rationis compotes sanctificari, quàm non signatos & initiatos uita excedere. idq; nobis designat, post octauã diem circũcisio illa. quæ figurale fuit signaculũ, ac propter irrationales adhuc introducta. quemadmodum & propter rationis expertes postium inunctio illa, custodiens primogenita. de alijs uero cõsilium do, ut triennium expectent. aut paulo minus, seu plus. ut & quid mysticum audire & respondere possint. & si nõ perfecte, attamen figuraliter intelligãt. ac ita sanctificent animas & corpora, magno illi sanctificationis mysterio. siquidem ita se res habet, quod tum uitæ criminibus obnoxij esse incipiũt, cũ iam sermo formatur, ac ipsi mysterium discere possunt. nam peccata quæ ex ignorantia eueniũt, propter ætatem noxa carent. pariterq; lauacro munitio erecta est, omni ratione cõducibilior: propter periculorum casus, qui repente nobis accidunt, cũctis auxilijs fortiores. Sed Christus inquis, cũ tricesimum ageret annum baptizatur, & hoc cum deus esset, & tu me ad baptisma festinare iubes. Cæterũ cum deum nominas, quæstionem dissoluisti. ille etenim purgatio ipsa erat. nec purgatione aliqua indigebat. uerum tibi purgatur, quemadmodum & propter te carnem induit, cum carne careret. nec illi periculũ imminebat, si baptisma protelaret. ipse enim passionis, quemadmodũ natiuitatis, sibijpsi conseruator erat. at tibi non de minimis periculum subeundum est, si absque baptismate decesseris: cum solum corruptioni genitus sis, & non incorruptibilitatem indueris. quin & hoc considero, quod tempus istud baptismatis ei necessarium erat. at tibi non eadem subest ratio. Etenim Christus manifestatur cum triginta esset annorum, & nõ antea, ne ostentator quispiam esse uideretur. quod animi uitium, insolentium est proprium. & tanq; ætas illa, perfectam uirtutis approbationẽ, ac docendi tempus contineat. postq; autem eum pati oportebat, passionẽ, quæ mundi esset salus, omnia quæ passionis erant ad passionẽ concurrere necesse erat, apparitionem, baptisma, supernũ testimoniũ, præconiũ, multitudinis concursum, miracula. & tanq; corpus unum fieri, non distractũ neq; spacijs intercisum. Siquidem ex baptismate & prædicatione initiũ sumpsit, currentiũ terræ motus. ita enim scriptura tẽpus illud appellat. at ex multitudine, signorũ ostensio, & miracula euangelio adiũcta. ex illis uero inuidia, ex qua odiũ: ex odio autẽ insidiæ, & proditio. ex qua crux, & ea quibus saluati sumus. ac Christi quidem res tales, ac ita se habent, quantum nobis est comprehensibile. forsitan & alius reperiri sermo posset longe hoc arcanior. at quæ necessitas tibi

posteriori,ob pręcedentia exempla male deliberare.quandoquidē & multa alia recēsenda essent,quæ tum aliter ꝙ præsentia se habere uident̄.nec huic conueniunt tempori.ueluti hoc est,ieiunauit parum ante tentationē.nos uero ante Pascha.& ieiuniū quidem est unū,sed nō paruū inter utrumq; temporis interstitium. & Christus quidē contra tentationes suū obicit ieiuniū. nostrū uero ut Christo cōmoriamur operatur,ac purgatio est, quæ festiuitatem præcedit. & hic quidem dies ieiunauit quadraginta. nam deus erat. at nos uiribus nostris hoc cōmensuramus.tametsi quibusdā zelus,etiam supra uires aliquid anniti persuadet.rursus Paschæ sacra,cum discipulis in cœnaculo,ac post cœnam dieꝗ; unica ante passionē celebrat. nos uero ea in orationis domibus,& ante cœnā,ac post resurrectionē peragimus.surrexit die tertia.nos post longum tempus. ac minime res illius cum nostris conueniunt, neq; temporaliter cōiunguntur,sed ideo nobis sunt traditæ, ut rerū nostrarum figura quædam,& non in omnibus similes essent.quid igitur mirū,nos quoq; baptisma præoccupare,tempore uero discrepare? quod tu mihi uideris,tanꝗ magnū quid,& miraculi instar,contra propriam salutem obijcere. Proinde si mihi obtemperaueritis,tales sermones ualere sinetis,uos uero bono obuiam tendetis:ac duplex certamen decertabitis,unum ut uosmetipsos ante baptisma purgetis, aliud uti baptisma pure cōseruetis.quandoquidem eiusdē difficultatis est,& bonū aliquod asseq,& partū tueri.sæpius enim qui studio quid præripuit,id pigricia corrupit.quod uero socordia perdidit,id diligentia reparauit.bona tibi erunt auxilia,ad ea quæ desideras cōsequenda, uigiliæ,ieiunia,humidormituritio,orationes,lachrymę,ærumnæ,indigentiū opitulatio.hæc tibi eorū quæ adeptus es,gratia pariter, & conseruatio fiant. multis mādatis beneficētiæ memor esse iuberis.illam haud negligas.si pauper accedit,memineris quot tu mēdicis es ditior.Quod si forte Lazarus quispiam,panis aut potus indigus,tuis adiacet foribus,mysticā ad quā accessisti uenerare cœnā,panē quē sumpsisti, poculū cuius particeps factus es, Christi passionibus sanctificatus.si peregrinus uagus,si aduena tibi obuiā factus fuerit,propter illū suscipe,qui pro te exul factus est.idꝗ; in proprijs.& qui in te per gratiā habitat,ad supernumꝗ; domiciliū pertrahit. fac sis Zachæus, q heri publicanus,hodie est magnificus. omnia ad Christi recollige ingressum,ut magnus appareas,& bene Christū cōspicias,etiam si corporali ætate sis pusillus.si ægrotus quispiam expositus est, seu uulneratus, tuā uenerare sanitatem,& uulnera quibus te Christus liberauit.quod si nudū cōspexeris,ueste contegas,tuumꝗ; incorruptibilitatis honora indumētum.at Christus hoc est. quandoquidem omnes quicunq; in Christo baptisati sumus, Christum quoq; induimus. si uero in debitorem quempiā incidis, omnem Syngrapham,siue iustam, siue iniustā discerpe, in memoriamꝗ; redige,talenta infinita,quæ tibi Christus gratis remisit.ne fias exactor amarulentus, debiti minoris,& hoc quibus nam? conseruis equidem tuis,cum tibi plus à
domino

domino sit dimissum, ne & tu propter illius misericordiā pœnas expendas, quam minime, sumpto exemplo imitatus es. fiat tibi balneū, nō corporis solum, sed & imaginis. nō quod tantum peccata abluat, sed & mores emēdet. nō solum quod pristinam illuuiem detergat, sed & fontem purget. non tantum bene possidere, sed & bene expendere formetur. aut quod est perquàm facile, male possessum abijcere. cur enim peccatū tibi remitti, iniuria uero affecto damnū à te nō resarciri deberet? unde duo tibi accidūt mala, & ut iuste nō possideas, possessaq; detineas. huius quidē remissionem accepisti, in hoc uero iniurius es. nam hodie apud te est alienum. nec deletum est peccatum, quamuis tēpore sit intercisum. hoc enim ante baptisma factū est, illud uero post baptisma remanet. siquidē lauacrū eorū qui peccauerūt, nō qui peccāt, remissionē cōtinet. oportet aūt cum purgatione nō dolose, sed syncere agere neq; gratiā hāc ad peccatorū occultationē, sed liberationē habere. Beati quorum remissæ sunt iniquitates. siquidē hoc ad omnimodā spectat purgationem. & quorum tecta sunt peccata. hoc ad eos pertinet, qui nōdum penitus sunt purgati. beatus uir cui non imputat dominus peccatū. tertius peccantiū ordo, quorum opera non laudanda, uoluntas uero pœnæ obnoxia non est. quid igitur dico, & quis nam sermo meus? heri fuisti anima Chananæa, ac propter peccatum incuruata, hodie à uerbo es eleuata, ne rursus incurueris, & in terram inclineris, tanquam uinculis à maligno sis degrauata, incuruationemq; patiaris haud curabilem. heri fuisti arida, fluxu scatens sanguinis. siquidē mortaliter peccasti. hodie exiccata reuirescis. Christi enim fimbriam tetigisti, & fluxum abscidisti. custodi mihi purgationem, ne rursus sanguine fluas, & à Christo deprehendi possis, tanquam salutē surripueris. displicet enim Christo, ut sæpius suppiletur, tametsi admodū sit misericors. heri in lecto decumbebas, derelictus & neglectus, nec habebas hominē, qui cū aqua turbata esset te in piscinā mitteret. hodie inuenisti hominē, eundem & deū. seu potius deum hominē. leuatus es à grabbato, seu potius grabbatū tulisti, beneficentiamq; palàm confessus es. noli rursus in grabbatum peccati decidere, mala corporis quiete uoluptatibus relicta. sed ut habes uade, memor mandati: ecce sanus factus es, amplius peccare noli, ne tibi deterius quid accidat, cum malus post beneficium appares acceptū. Lazare exi foras. audisti uocē magnā in sepulchro positus. quid enim uerbo sonorius. & progressus es, nō diebus quatuor, sed multis demortuus. sed triduano illi cōsurrexisti, & à funeralibus solutus es, ne rursus mortificeris, & fias cum habitātibus in sepulchris, neq; cum nexibus domesticorū peccatorum constringaris: cum incertum sit, an iterum à sepulchro resurgas, usq; ad ultimam & cōmunem resurrectionem, quæ omnem creaturam in iudicium adducet: non curandi, sed iudicandi gratia, & ut rationem reddat de ijs quæ aut bene, aut male thesaurizauit. si huc usq; lepra, deformi nempe improbitate, scaturiebas, nunc uero praua cicatrix obducta est, saluāq; recepisti imaginē, mihi sacerdoti tuā

ostende

oſtende purgationem,ũt cognoſcam,quantũ illa,legali ſit precioſior.ne fias ex nouem ingratis unus,ſed decimũ imitare. etenim quamuis Samaritanus erat,alios tamẽ animi gratitudine exuperabat.caue ne rurſus male pullules, corporiſcꝫ uitiũ curari nequeat.quod ſi prius manus tua quæſtu exaruit,ac parſimonia,hodie extẽdatur cum diſtributione & miſericordia. pulchra eſt medela ægrotãtis manus,diſtribuere & dare pauperibus.large quæ poſſide mus exhaurire, donec etiã fundũ tangamus. forſitan hoc pacto Sareptanæ inſtar,cibus tibi præparabit͛, maxime ſi Heliã nutriueris. bonũ eſt, bonã il/ lam cognoſcere opulentiã.nempe propter Chriſtũ egere.qui & propter nos inopiam pertulit. ſi mutus fuiſti ac ſermonis expers, ſermo tibi reſonet, ſeu potius reſonantẽ conſerua.aures ad diſciplinã domini,& admonitiones,tan quam anguis ad incantationẽ ne claudas.ſi cæcus es,& abſcꝫ lumine,illumi na oculos tuos,ne uncꝫ dormias in mortẽ.in lumine domini,lumen inſpice. in ſpiritu,dei filiũ.ſplendeat tibi trinũ & indiuiſibile lumen. ſi totum ſuſcepe ris ſermonẽ,omnes pariter Chriſti medelas ad propriam accõmodabis ani mam.quibus ſingulatim unuſquiſcꝫ ſanatur.tantũ charitatis menſuram ne ignores.tantũ dormienti tibi & ſecuro,ſpiritus malignus zizania nõ ſuperſe minet.tantũ cum ob purgationẽ odioſus maligno ſis factus,rurſus te ipſum miſerabilem propter peccatum ne reddas. tantum propter opera bona tibi haud applaude,nec immoderate attollaris,ne ſubleuatus deprimaris. tantũ aſſidue purgationẽ operare,eleuationes in corde ſuſcitans.& eam quam gra tis cõſecutus es remiſſionẽ,etiam per diligentiam conſerua,ut remiſſio tibi à deo ſit,à te uero fiat conſeruatio.ſed quo pacto id fieri poterit? ſemper para bolæ illius memor ſis,tibicꝫ optime & perfecte opem tuleris. exiuit à te im/ purus ille,& materialis ſpiritus,baptiſmate expulſus,nõ fert perſecutionem, non ſuſtinet abſcꝫ domo & lare degere, pergit per loca inaquoſa, & diuinæ irrigationis arida,ibi uerſari cupit,circumerrat,quærẽs requiem, nec inuenit: in baptiſatas incidit animas,quarum prauitatẽ lauacrũ eluerat, timet aquã, purgatione ſuffocatur,quemadmodum legio mari.rurſus conuertitur ad do mum ſuam,unde egreſſus eſt,impudens eſt,pertinax eſt, iterum periculum facit,iterum experitur.quod ſi locum quem ipſe uacuum reliquit,Chriſtum inhabitare & impleſſe reperit,iterum repellitur,infecto negocio diſcedit,mi/ ſerandus errore redditur.ſi uero in te ſcopis mundato & ornato,locum inue nit uacuum & ocioſum, quem ad illius ſuſceptionem præparaſti, uel ipſe in/ ſiliens præoccupauit, cum maiori inhabitabit apparatu, fiuntcꝫ nouiſſima peiora prioribus:quoniã tum quidẽ & emendationis & ſecuritatis ſpes erat, nũc uero manifeſta eſt malicia,boni fuga prauitatẽ attrahẽs,& propter hoc ſtabilior habitatori reddit͛ poſſeſſio.Proinde iterũ tibi in memoriã illumina tiones reuocabo,ſæpiuſcꝫ ex diuinis oraculis illas repetã(etenim ipſe quocꝫ illarũ recordatione iucũdior ero.qd enim lumine iucũdius? ĳs qui lumen gu ſtauerunt)& unde diuerterã te reducam.equidẽ lumen oritur iuſto,& huius

comes

comes lætitia.lumē autem iustis semper.at tu mirifice,ad deū dicitur, à mon tibus illuminas æternis.angelicis ut arbitror uirtutibus,quæ nobis ad melio ra cooperantur.Dominus autem illuminatio mea,& saluator meus, Dauid audiuisti dicentem,nonnunquā cum postularet lumen & ueritatē sibi emit- ti:nonnunquam uero cum gratias ageret,quod illud consecutus esset,osten- dendo dei lumen super se:hoc est percipiendo & cognoscēdo signa splendo ris concessi.proinde unum solum lumen fugiamus,amari illius ignis fœtum. ne obuiemus nostri ignis lumini,ac flammæ qua exuramur. quin ignē esse scio expurgatiuum,quē Christus supra terram iacere uenit.ignis & ipse in li teris sacris uocatus.materiæ hic & habitus maligni est consumptiuus,qui & celeriter uult succendi.etenim beneficētiæ celeritatem desiderat. quoniam & ignis carbones nobis auxilio tribuit.noui præterea ignem non purgatiuum, sed afflictiuum,siue Sodomiticum qui super omnes pluit peccatores,sulphu re & tempestate permixtus,siue qui paratus est diabolo & angelis eius, siue qui ante faciem domini incedit,ac undiq; inimicos eius deurit. & his etiam horribiliorē,qui indesinenti addictus est uermi,inextinguibilis, improbisq; sempiternus.hæc enim cuncta occultæ sunt potētiæ.nisi cui humanius quid- dam hic loci sentire gratum sit,tametsi cum ultoris dignitate.quemadmodū igitur duplicē ignem,ita & lumen duplex esse scio. unum quod rationis no- stræ lampadem ad dei semitas dirigit,alterum fallax & curiosum, ueroq; lu mini contrarium. illud se esse simulans,ūt quid apparenti suffuretur.hoc lu- men & caligo est,tametsi splēdor eius meridies uideatur. ita audio de ijs qui semper in meridiana fugiunt obscuritate. hoc quoque nox est, & illumina- tio censetur,ijs qui delicijs sunt eneruati.Quid enim Dauid ait? nox circum me miserum erat,& ego ignorabam, siquidem delicias illuminationem esse suspicabar. sed lumina quidem talia ac ita se habent.nos uero illuminemus nobis ipsis lumen cognitionis. quod fiet,si in agrum iustitiæ seminemus, & uindemiemus fructum uitæ. actio etenim speculationis est hospes. ut inter alia & hoc discamus, quid uerum sit lumen, & quid falsum. ne decipiamur, cum in peius tāquam in bonum inciderimus. fiamus lux, quemadmodum discipuli à magno lumine audire meruerunt, dicente, uos estis lux mundi. fiamus luminaria in mundo, uerbum uitæ continentia, hoc est uiuificatiua alijs potētia. diuinitatis lumen sumamus. primi & purissimi luminis lumen accipiamus. ad splendorem ipsius pergamus, priusquam pedes nostros in montes obscuros & hostiles impingamus. donec dies est, tanquam in die honeste ambulemus.non in comessationibus,& ebrietatibus. non in cubili- bus, & impudicicijs, quæ noctis furta existunt.cuncta membra fratres pur gemus,sensus omnes sanctificemus. nil profanum in nobis remaneat, neq; quod prioris fuerit generationis,nil nō illuminatum relinquamus.illumine- mus oculos,ut recte uidere possimus.& nullum Idolum fornicariū,in nobis ipsis,ex uisione nimis laboriosa curiosaq; feramus.etenim quamuis affectu

non

non adoramũs,animã tamen,si trabs aut festuca in nobis erit,inquinamus. Purgemur igitur,ut & quæ aliorũ sunt cernere ualeamus.illuminemur audi/tu,illuminemur lingua,ut audiamus quid loquetur dominus deus, ad audi/tumq; nostrũ perueniat misericordia illa matutina,ut audire possimus,exul tationem & læticiam in diuino auditu resonantẽ. ut non simus ensis acutus. neq; nouacula acuata.neq; sub lingua uersemus laborem & dolorẽ. sed dei sapientiam in mysterio reconditã loquamur, linguas uenerantes igneas.sa/nemus odoratum,ne effœminemur.neq; pro odore precioso puluerem, sed quod pro nobis effusum est unguẽtum, spiritaliter adipiscentes,odoremus. tantum ex illo delibuti ac transmutati,ut & proprium suauitatis nostri odo/rem sentire ualeamus. purgemus gustum, tactum,guttur. non molliter dif/fluentes,& leuitate gaudẽtes, sed uerbum quod pro nobis caro factum est, ut dignum contrectantes.Thomam in hoc imitantes.non saporibus & ob/sonijs titillati,fratribus amariorum etiam titillationum, sed gustantes & co/gnoscentes,quod Christus dominus,melior & permanens est gustus. neq; amare amarum & ingratum insidiatorem refocillemus,emittentem, & non retinentem quod commissum est.sed melle dulcioribus hũc lætificemus ser/monibus.& ultra prædicta, bonum est qui capite purgati sunt, ut quemad/modum purgatur caput, ita & sensuum officinæ,Christi dominetur caput, ex quo omne corpus constituitur.bonum est ut supergredientem iniquitatẽ nostram ac meliorem partem superantem prosternamus.bonum est & hu/meros sanctificare ac purgare,ut crucem possint tollere Christi,nõ facile uni cuiq; tollendam.bonũ manus,& pedes mũdare. manus quidem ut in omni loco sancte tollantur,ac Christi disciplinam adimpleant, nequando irasca/tur dominus, per operaq; fidem uerbis faciat.quemadmodũ per ea uerba, quæ in manus Prophetæ huius dedit.pedes uero, ne ad sanguinis effusio/nem, neq; ad maliciam cursu sint ueloces,sed ad Euãgelium,& supernæ uo/cationis brauium parati: & ut Christum lauantem & purgantem suscipere ualeant.quod si uentris quoq; aliqua est purgatio,quæ alimẽta,quæ ex uer/bo sunt capiat & reddat, bonum & hunc non ex delicatis, & profluentibus replere cibis,sed præcipue illum purgare ac tenuiorem reddere,ut uerbũ do mini in medio sui suscipere possit,& recte super Israel errante dolere.Proin/de & cor,ac intestina honore digna inuenio.siquidẽ hoc mihi persuadet Da uid, qui cor mundum in se creari, & spiritum rectum in uisceribus innouari precatur:intellectiuam arbitror partem,ac huius motus seu cogitationes ita ostendens.at quid lumbi? quid uero renes? nam nec ista præteribimus.ad/hibeatur & his purgatio.sint lumbi uestri præcincti,& fortiter constricti,in/star populi Israelitici,cum olim secundum legem Pascha celebraret. etenim nemo mundus ex Aegypto egredietur, neq; exterminatorem effugiet, qui hæc non didicit.at illi pulchra alteratione alterati sunt,omnem penitus affe/ctum ad deum transferentes, ita ũt dicere possint, domine ante te est omne desiderium

desiderium meum.& diem hominis nõ desideraui.etenim desideriorum spi ritus,uirũ fieri oportet.sic enim uobis & Draco, qui uires quàmplurimas in renibus & lumbis obtinet, pessundabit',cum ipsius potẽtia in his locis fuerit mortificata.ne mireris autẽ, si turpitudinibus nostris superfluum honorem impertiar,sermone illas mortificans & refrenans,in materiaq; subsistẽs. cuncta membra terrestria,deo donemus, cuncta deo offeramus, non iecoris fibras,non renes cum pinguedine,nõ corporis partem aliquam, non hoc, seu illud.cur enim nobis aliqua inhonora erunt? uerum totos nos ipsos offeramus,rationalia fiamus holocaustomata,sacrificia perfecta.nõ brachium solum,nõ pectusculum solum,sacram faciamus particulam. parum enim hoc est.sed totos nos ipsos dedamus, ut totos nos recipiamus. quandoquidem hoc est pure recipere,si deo ipsam salutem nostram obtulerimus,ac sacrificauerimus. Proinde in omnibus & ante omnia, pulchrum mihi serua depositum:cui uiuo,& cum quo publica dispenso,& quod emigrans recipiam.cum quo & aduersa cuncta fero,ac delectabilia cuncta contemno. Patris scilicet, & filij,spiritusq; sancti cõfessionem.hanc tibi hodie credo. cum hac te simul baptizo,& cõdecoro.hanc tibi in omni uita sociã,& tutricem tribuo.unicam diuinitatem & potẽtiam, in tribus singulatim repertam.& tria comprehendentem particulatim.neque substantia,uel natura inæqualem. neq; excessu uel imminutione auctam,aut diminutam,undiq; æqualem, undiq; eãdem, unius in cœlis pulchritudinis.& magnitudinis.trium infinitorum, connaturalitatem infinitam.Deum unumquemq;,in semetipso contemplandum.sicut patrem,ita & filiũ.sicut filium,ita & spiritum sanctum.ut tamen uniuscuiusq; proprietas conseruetur,& tria hæc pariter deus esse intelligantur.istud propter cõsubstantialitatem.illud uero propter monarchiã.non dico unum solum cognosci & tribus illuminari debere.nõ dico tria diuidi & in unum referri debere.cũ unũquodq; ex tribus imaginatione consideratur,illud omne puto.nam & uisus impletur,& pluralitas effugitur.nõ habeo qui magnitudinem huius comprehendam,ut dem quod plus est,illi,quod defectũ patitur. cum tria speculatione cõtraho,unam cerno lampadem.nec habeo quo diuidam,aut mensurem lumen adunatũ.tu geniturã formidas, ne deus quid patiatur,qui nõ patitur.ego uero cõdituram timeo,ne deũ per iniuriam,& iniustam offendam incisionem.aut filium à patre, seu à filio spiritus substãtiam abscindam.siquidem hoc est admirandum,quod non solum deo conditura attribuitur, ab ijs, qui peruerse diuinitatem ponderant, sed & ipsa cõditura rursus in seipsam inciditur.ut quemadmodũ ab abiectis,& deorsum uergentibus, filius à patre secernitur, ita rursus spiritus à filij dignitate segreget'. ut & deus iniuria,& conditura,hac noua afficiatur Theologia.nil heus uos,ex trinitate seruũ,nec(ut ex sapiente quodã audiuistis) conditũ & aliunde inductum est.si adhuc hominibus placerem,Christi seruus,diuinus inquit Apostolus,non essem.si adhuc condituram adoro, aut in conditura baptizabor,

non equidem iustificatus sum, neq; priorem immutaui generationem. quid dicā ad eos qui Astartem adorant, aut Chamos abominationē Sidoniorū, seu Astri figurā: cum parumper super hæc deus, ab idolatris, prætereā cōditura & factura habeat. Ego aut nō adoro duo, quorū pariter nomine baptizatus sum, aut adoro cōserua. serua etenim sunt, quāuis parumper honorabiliora. quoniā & in conseruis differentia est, ac prælatio. uolo patrē maiorē dicere, quoniā & æqualem esse æqualibus, est & esse. hoc enim ab omnibus cōceditur, & timeo ne principiū minorū faciā principiū, idq; iniuria ob prælationē afficiam. nō enim illi ad gloriam cedit, ex quo ei, aut illis qui ex ipso sunt, accidit humiliatio. tuam præterea timeo insatiabilitatē, ne dum maius sumas, bifariam incidas naturam, & omnia in maioris usum conuertas. non enim iuxta naturā maius est, sed causam. nil enim inter ea quæ essentia sunt consubstantialia, maius est, uel minus. uolo filium præferri spiritui ut filium, & non concedit mihi baptisma per spiritum purgari? sed times forsitan, ne triplicem uituperes deitatem? tu bonum hoc habeto, in tribus unitatem: mihi pugnam remitte. permitte me nauis esse fabricatorem. tu illa utere. & si alius nauis est fabricator, me domus accipe architectum. tu illam cum securitate inhabita. etiam si nihil laboraueris, nihilominus tamē prospere nauigabis, aut domum inhabitabis. cum ego hæc construxerim, tu uero circa ista nil elaboraueris. cernis ne quanta sit animi beneuolentia? cernis ne bonitatem? meum sit bellum, tua uictoria. ego impressionem faciam, tu uero pacificus quiesce. pugnanti orationem impende propter fidem manus præbens. tres habeo lapides, quos funda in alienigenam iaciam. tres habeo sufflationes, super Sareptanæ filium, quibus uiuificabo mortificatos: tres habeo lauationes, super lignorum strue, quibus purgabo sacrificia. ignem quod admirabilius est, aqua suscitans, ac mysterij uiribus utens, Prophetas ignominia notabo. sed quid lōgioribus est opus sermonibus? etenim docendi nō contradicendi tempus est. obtestor coram deo, & angelis electis, cum hac baptiseris fide. & si uel aliter, aut ut meus exigit sermo es inscriptus, huc adsis, & inscribaris, ego harum rerum non ineptus inscriptor ero. scribens quæ scripsi, & docens quæ & didici, & quæ ab initio in hanc usq; caniciem conseruaui: meum sit periculum, meus & honor. qui animæ tuæ sum dispensator, & qui te per baptisma expurgo. quod si ita habes, ac pulchris signatus es literis, custodi mihi quæ scripta sunt, temporibus mutabilibus, immutabilis, in re immutabili perseuerans. bene inscriptus, Pilatum male, contra meliorem scribentē imitare. ijs qui aliter tibi persuadere conantur, dic, quod scripsi scripsi. etenim puderet me si malum remaneret immotum, bonum uero tam facile moueretur. decet enim facile mutabiles esse à malo ad bonum, immutabiles uero à meliori in deterius. si sic & per hanc baptizaris doctrinam, ecce labia mea non prohibebo. ecce manus spiritui accōmodo. acceleremus ad salutē, surgamus ad baptisma, exilit mihi spiritus, promptus est expurgator,

paratum

paratum est donum. quod si adhuc claudicas,& nō suscipis perfectionē diuinitatis,quære baptizatorem,aut submersorem, mihi uero diuinitatem incidere haud uacat, ac te in regenerationis tēpore morti tradere, ut nec Charisma,neq; spem gratiæ consequaris,in pauco salutis faciēs naufragiū. quod si quid aufers deitati trium,totum detraxisti,& tibiipsi quoq; salutē. Quod si nulla figura adhuc,neq; melioris,neq; deterioris literæ in tua est anima,ac hodie te inscribi oportet,à nobisq; figurari, ad perfectionē: age intro in nebulam ingrediamur.des mihi tabulas cordis tui.ego tibi Moyses ero(si dicere fas est) inscribam digito dei decalogū nouum.inscribam breuem salutis uiā.quod si qua est fera,hæretica & irrationalis,deorsum maneat, aut à uerbo ueritatis lapidationis periculum subibit.baptizabo te docens,in nomine patris,& filii,& spiritus sancti. at nomen commune tribus unum est. uidelicet diuinitas.cognosces tam figuris quàm uerbis,ut quemadmodum totam abiicies diuinitatis incredulitatem , ita toti diuinitati conglutineris . Crede uniuersum mundum,quantum est uisibilis,quantumq; inuisibilis, ex nihilo à deo esse factū. prouidētiaq; factoris gubernari. ac in melius suscepturum mutationem.crede nullam esse mali essentiam.neq; illius regnum,aut principio carere,aut à seipso subsistere,aut à deo factum esse. sed nostrum hoc, & maligni,qui nos ex nostra inertia inuadit,& non conditoris opus esse. crede filium dei,uerbum æternum,ex patre absq; tempore & corpore natum.hūc nouissimis diebus propter te genitum esse, ac filium hominis ex Maria uirgine processisse. ineffabiliter, & absque sorde ulla.nil enim quod sordidum deus,& per quem salus est.totum hominem eundem, & deum. pro uniuersis passum. ut uniuersaliter tibi conferret salutē, uniuersam peccati dissoluēs cōdemnationem,impassibili deitate,passibili humanitate. intātum propter te hominē,ut tu propter illum deus fieres.hunc propter iniquitates nostras, mortem pertulisse, crucifixum,& sepultum. quantū mortē gustare fas erat. & tertia die resurgentem,ascendisse in cœlum.ut te deorsum iacentē sursum adduceret.iterumq; rediturum aduētu suo glorioso,iudicantē uiuos & mortuos.non amplius in carne,nec tamen sine corpore,sed corpore diuiniori,rationibus quibus ipse nouit,& ut conspici possit à transfigentibus,deusq; remaneat citra crassiciem. accipe præterea resurrectionem, iudiciū,retributionem,iusta dei statera.hanc autem lumen esse mente purgatis existima. hoc est ut deum uidere,& cognoscere ualeant,iuxta rationem purgationis, id & regnum cœlorum appellamus. Tenebras autem iis,qui in ratione sua obcæcati sunt.hoc est alienationem à deo,iuxta proprietatem obtusitatis præsentis.decuplum operare bonum,super hoc doctrinarum fundamento.quoniā fides sine operibus mortua est, quemadmodum & opera absq; fide. habes ex mysteriis ea quæ pandi licet,& à multorum auditu non abscondita. at reliqua trinitate cōcedente intra te perdisces.quæ & apud teipsum occultabis, signaculo obfirmata.excepto illo quod tibi euangelizabo.statio in quā post

baptiſma ante magnum altare conſtitueris, uenturæ gloriæ eſt præludium. Pſalmodia cum qua ſuſcipieris, laudis uenturæ eſt anteambulatrix. lampades quas accendis, uenturæ eſt illuminationis myſterium. cum qua obuiabimus ſponſo, ſplendidæ & uirginales animæ, ſplendidis lãpadibus fidei. nec propter ſocordiam dormiẽtes, ne nos quem præſtolabamur, inopinate adeſſe lateat. neq; abſq; cõmeatu, & oleo, ac bonis operibus egentes. ne à ſponſi cõſortio excidamus. uideo enim calamitatem eam perquàm miſerabilem eſſe. ille enim aderit, cum uociferatio occurſum exiget. at quæcunq; prudentes erunt animæ, cum ſplendore luminis, & largiore illius alimento obuiam fient: aliæ uero perturbabuntur, & oleum ab habentibus, non in tempore petent. at ille ingredietur curſim. & hæ ſimul ingredientur. aliæ uero excludentur, quæ ingrediendi tempus in præparatione cõſumpſerunt. multaq; deplorabunt, ſero quæ pœna ſocordiæ ſit addiſcentes, cum non amplius ad ſponſum ingredi ualebũt, licet multis rogauerint, quem male à ſeipſis excluſerũt, alium modum qui nuptijs priuat imitãtes. quas pulcher pater pulchro præparauit ſponſo. aut propter uxorem ſponſam nouam. aut propter agrum, nuper emptum. aut boum iugum quod peruerſe poſſederunt. propter mortuos maiori affecti ſupplicio. nullus enim abiectus & ignauus, neq; ſordide & haud nuptialiter ueſtitus ibi erit. tametſi iam ſeipſum futuræ dignũ cenſeat luminum geſtationi, ac ſe clàm immiſceat, ſpe uana deceptus. Cæterum quid erit ubi ingreſſi fuerimus? tum ſponſus nouit quæ docebit, & quæ animabus pariter ingreſſis apponet. apponet autem quemadmodum arbitror, ut perfectiora & puriora doceat. quorum & nos qui hæc docemus, & qui diſcimus participes erimus, in ipſo Chriſto domino noſtro, cui gloria & imperium in ſecula, Amen.

GREGORII NAZANZENI THEOLOGI IN SANctum Paſcha Oratio quarta.

SVPER cuſtodiam meam ſtabo, admirandus ille Abacuk inquit, & ego cum ipſo hodie, cõceſſa mihi à ſpiritu poteſtate ac contemplatione. & conſiderabo & cognoſcam, quid uiſum, quidq; mihi dictum fuerit. ſteti enim ac conſideraui. & ecce uir ſuper nubes aſcendens, & hic ſublimis ualde. & aſpectus eius, tanquam aſpectus angeli. & ſtola eius, tanquam ſplendor fulguris perſtringentis. & extendit manum ſuam ad ortum, ac clamauit uoce magna. & uox eius quaſi uox tubæ. & in circuitu eius, tanquam multitudo cœleſtis erat exercitus. dixitq;, hodie ſalus mũdo uiſibili, & inuiſibili. Chriſtus ex mortuis, cũ ipſo euigilate. Chriſtus in ſe ipſum, reuertemini. Chriſtus ex ſepulchro, à uinculis peccati liberemini. inferni portæ reſerantur, & mors diſſoluitur, & uetus Adam abijcitur, nouus uero adimpletur. ſi qua noua in Chriſto eſt fabricatio, renouemini. &

hæc

hæc ille dixit.at cæteri, quoniã nobis Christus per generationem infernam apparuisset,illud ut antea cantabant. Gloria in excelsis deo,& in terra pax, in hominibus bona uoluntas.cum quibus & ego inter uos hæc resono,utinã uocem quoq; angelica illa dignã,& in omnibus resonantẽ finibus,assumere possem. Pascha domini.Pascha. & iterũ dico Pascha,honor trinitatis, ipsa festiuitatum nobis festiuitas,ac celebritatũ celebritas. tantum omnes exuperans,non solum humanas,& terra reptantes,sed iam & Christi ipsas, & ab ipso institutas,quantũ sol stellas.Proinde,pulchra nobis hesterna fuit splendoris & luminariũ celebritas,quã publice & priuatim peregimus.uniuersum hominũ genus,parua,dignissima tamen expensa,igne noctem magni luminis instar illuminantes,quantũ superne cœlum relucet,mundum uniuersum sua illuminans pulchritudine, quantumq; supercœleste lumen, inter angelos primæ resplendet naturæ,quod post primũ illud quod ibi est lumen scaturijt.quantumq; in trinitate refulget.apud quam omne lumen consistit,ex indiuisibili lumine participans,& honorem assumens.pulchrior deniq; hodierna est festiuitas,& splẽdidior.quoniã lumen hesternum, magni luminis exorientis præcursio erat.& tanquam lætitia quædam festum præcedẽs.hodie uero resurrectionem ipsam celebramus.non amplius speratam, sed iam cõsummatam,& mundum uniuersum sibi conciliantẽ.alius igitur aliud tempori huic fructificet,& festiuũ afferat donũ,siue paruum,siue maius,ex spiritalibus & deo acceptis,quantum unusquisq; ex sua habet facultate. nam dignum uix angeli quoq; præstare possent,primi illi intelligẽtes,& puri supernæ gloriæ contemplatores, & testes.tametsi ijs, omne laudationis genus sit cõprehensibile.nos uero id quod habemus pulcherrimũ,& honorificentissimum,sermonem nempe offeremus,præcipue cum uerbum,ob rationalis naturæ laudamus beneficentiam.inde igitur exordium assumam:non possum enim de sacrificio magno & omnium dierum maximo sermones sacrificãs, ad deum sermones non referre,ac inde facere initium.mihi igitur qui in talibus oblectari soletis,& mentem,& auditum,& intellectum expurgate,post quàm de deo & diuinus erit sermo, ut non delitijs uanis discedatis.erit autẽ copiosissimus,pariter & compẽdiosissimus: ne propter defectum offendat, neq; propter satietatem reddatur iniucundus. Deus equidem semper erat, estq;,ac erit.quin potius semper est.nam erat,& erit,nostri temporis, & fluxæ naturæ sunt particulæ.at ille existens est semper.ita enim Moysi,in monte oracula pandens,semetipsum nominauit.totum enim in seipso cõprehendens esse cõtinet.quod nec incipit,neq; desinet.tanq; pelagus quoddã essentiæ immensum,& indefinitũ.omnem transcendẽs sensum,& tẽporis & naturæ,solum menti,umbræ instar depictus.idq; subobscure,& perexigue. non ex ijs quæ in ipso,sed quæ circa ipsum sunt.alia ex alia imaginatione,in unũ quoddã ueritatis simulachrum cõcepta.prius q; teneatur effugiens, & ante quàm cognoscatur euanescens.tantisper illuminans,id,quod in nobis princi

 patum

patum obtinet,& hoc in puris solum,quātum uisum, fulguris nō subsistens ictus.ideo ut mihi uidetur,quo tenui illo,ad se attrahat. quod enim penitus est incōprehensibile,id etiam nec spe,aut aliquo conatu acquiri potest.quod autem difficulter comprehēdi potest,admirationi est.admiratum uero plus desideratur.desideratum autem purificat.purificatū uero deo similes reddit. cum autem tales euaserimus,tanquam cum domesticis iam cōuersatur(iuuenile quid sermo audet)Deus,dijs unitus & cognitus.& tantū forsitan, quantum iam cognoscētes cognoscit.infinita igitur diuinitas,& cōtemplatu haud facilis.ac penitus hoc solum ex illa deprehēsibile, ꝙ sit infinita. quod si quis existimet,eo quia simplicis sit naturæ, aut penitus esse incomprehēsibilem, aut perfecte discerni posse,ab illo secundū quid ens simplicis sit naturę quæremus.non enim natura eius est simplicitas.quemadmodū neq; in compositis,quoniam composita sunt solum. Cæterū cum infinitum dupliciter consideretur,& secundū initium,& secūdum finem,quicquid enim super hæc est, nec in illis cōtinetur,infinitū existit. Cū igitur mens in supernā respicit profunditatē,nec habet ubi consistat,ac de deo cōtemplatio deficit,tum infinitū illud,& impenetrabile,principio carens appellat̃.cū uero ad inferiora & postrema aciem deflectit,tum id immortale & incorruptibile uocatur. cū uero totum connexū fuerit,tum æuiternum nuncupatur.æuum etenim,neq; tempus,neq; temporis est particula aliqua.non enim mensurabile est.sed quod nobis est tempus,solis cursu cōmensuratum, hoc æuiternis est æuum. quod cum existentibus pariter extenditur,tanꝗ motus quidā,& spacium tēporale.& hæc mihi de deo nunc philosophāti sufficiant.neq; enim ultra hæc tempus permittit.quoniā institutum nostrū nō de Theologia,sed de Euangelica est dispēsatione.cū uero de deo loquor, de patre,& filio, & spiritu sancto dico.neq; enim diuinitas supra hæc à nobis diffunditur, ne deorū populum introducere uideamur.nec infra hæc cōstringitur,ne diuinitatis inopiam decernamus.aut propter Monarchiā iudaizantes, aut propter multitudinem abundantem græcissantes.in utrisq; enim simile est malum,licet in cōtrarijs inueniatur.& ita se habent sancta sanctorū,quæ à Seraphin cōteguntur, & trinis glorificātur sanctificationibus,in unā coeuntes dominationē,& deitatem.quemadmodū & alius quidā,qui ante nos fuit,pulcherrime & subtilissime disseruit.postꝗ uero bonitati diuinæ nō sufficiebat,ut solum cōtemplatione sui moueret̃,sed oportebat bonū latius diffundi,& longius procedere, ut plura essent quæ beneficio afficerentur:id enim summæ erat bonitatis:primum quidē angelicas & cœlestes excogitauit uirtutes, statimꝗ excogitatio opus fuit,uerbo pariter adimpletū,& spiritu cōsummatum.& ita substiterūt splendores secūdi:primi illius splēdoris ministri.siue eos spiritus intellectuales,siue ignem immaterialē & incorporeū,siue naturā quandā aliam appellemus.quoniā ijs quæ enumerauimus, admodū propinquos esse suspicādum est.equidē dicere nolo,immobiles eos ad malum,solumꝗ boni habere mo
tus

tus. utpote, qui circa deum uersantur, & primordio suo ex deo resplendeant. nam quæ sequuntur splendoris sunt secundi. quod uero non penitus immobiles, sed difficulter mobiles, æstimari & nominari debeãt, ille mihi fidem facit, qui propter splẽdorem Lucifer, propter elationẽ uero caligo, & factus & dictus est, ac pariter ob boni fugam, quæ sub ipso erant desertrices potẽtiæ. scelerum opifices, pariter & nobis auctores. ita igitur, & propter hæc, sibiipsi intelligibilis cõstitit mundus: quemadmodũ ego de his philosophatus sum, tenui sermone ardua expendens. Cæterum postq̃ prima recte successerant, secundario mundũ excogitauit materialẽ, & uisibilem. ac is est, è cœlo, & terra, & eorum quæ in medio sunt, commixtio illa & cõcretio. laudabilis quidẽ, propter uniuscuiusq; rei industriam singularem. longe uero laudabilior, ob cõcinnitatem & cõsonantiam, quæ ex omnibus cõstat. cum aliud erga aliud decore se habeat, & cuncta cum uniuersis, ad unius mundi perfectionem, recte conueniant. ut deus ostenderet, non solum naturam sibi esse domesticam, sed quod omnino alienã substituere potens esset. etenim naturæ intellectuales, & mente solum comprehensibiles, diuinitati sunt domesticę. alienæ uero penitus, quæcunq; sub sensu cadunt. & ex illis longe magis, quæ omnino inanimatæ sunt, & immobiles. Mens igitur, iam & sensus, ita inuicem discreta, intra terminos cõstiterant proprios. & uerbi creatoris excellentiã, in se ipsis extollebant. taciti laudatores, & assidui magnificentiæ præcones. uerũ nondum ex utrisq; factum erat temperamentũ. neq; contrariorũ cõmixtio aliqua sapiẽtiæ maioris, ac uarietatis illius, quæ circa naturas uersatur, cognitio. neq; bonitatis diuitiæ, omnes cognitæ erant. Hoc igitur opificis uerbum ostendere uolens, animal unum, ex utrisq;, inuisibilis inquam, & uisibilis naturæ, hominẽ fabricat. ex materiaq; iam existente, corpus sumit. à seipso uero uitam immittit. quam quidẽ animam rationalem, & dei imaginẽ scriptura nominat. tanq̃ mundum secundariũ quendam, in paruo magnum, in terra consistentem angelum alium, cultorẽ mixtum, uisibilis creaturæ spectatorem, intelligibilis uero mystem. eorum quæ in terra sunt regem. superno regimini subiectũ. terrestrem, & cœlestem. temporariũ, & immortalem. uisibilẽ, & intelligibilem. mediũ inter magnitudinẽ, & humilitatẽ. eundem spiritum, & carnem. spiritũ propter gratiam, carnem propter elationẽ. illud ut secum maneat, ac benefactorem glorificet. hoc ut patiatur, patiensq; admoneatur, instruaturq; ut ad magnitudinẽ enitatur. animal quod hic informetur, aliò uero transferatur. & quod finis est mysterij, si ad deum declinauerit, diuinitatem assumat. ad hoc enim me dirigit, mediocre quod hic est ueritatis lumẽ, ut claritatem dei, & uideamus, & sustineamus. dignam illo, qui nos colligauit, & dissoluet, rursusq; sublimius colligabit. hunc ergo hominem in paradiso collocauit, quisquis aliquando erat paradisus ille, libero arbitrio illum honorans. ut bonum eligentis, non minus esset, quàm illius qui semina dederat. immortalium plantarum colonum, diuinarum forsitan cogitatio-

num, ſimpliciorum pariter,& perfectiorum. nudum ſimplicitate,ac uitæ in/ nocentia. abſque omni uelamine, & prætextu.talem enim eſſe decebat, qui erat ab initio,deditq́ legem,liberum habenti arbitrium, materiam nempe. at lex erat præceptum,quæ planta eſſet attingenda,& à qua abſtinendum. illa uero cognitionis erat lignum.haud male ſub initium plantatum, neque inuidioſe prohibitū.ne huc deo rebelles linguas ſuas dirigant,ſerpentémue imitentur,ſed bonum quidem,ſi opportune ſumptum fuiſſet.Etenim ſecun/ dum meam contemplationem, contemplatio erat planta. ad quam ſolum habitu perfectiores,tute aſcendere poterāt,minime uero ſimplicioribus bo/ na,nec qui appetitu erant auidiores.quemadmodum nec teneris,& lacte ad huc indigentibus,cibus ſolidior cōuenit.At poſtquā diaboli inuidia, mulie/ risq́ trāſgreſſione,in quam uti fragilior incidit, & ad fidendū aptior, perdu cta eſt. Proh meæ imbecillitatis. mea etenim fuit primæui parentis. traditi mādati oblitus homo eſt,amaroq́ ſuccubuit guſtui. pariter & à uitæ ligno, & paradiſo, & à deo, propter prauitatē, extorris agitur. pelliceisq́ induitur ueſtibus.carne forſitan craſſiore,& mortali,& reluctanti.tumq́ primū,pro/ priā agnoſcit turpitudinē.à deiq́ abſconditur facie.indeq́ lucratur quippiā. mortem nempe,ac peccati abſciſionem.ne malum eſſet immortale.fitq́ pœ na miſericordia. ita enim deum punire arbitror. at homo multifariam an/ tea,ob multa correptus ſcelera,quæ ob diuerſas cauſas,ac tempora uaria,ex prauitatis germinauerunt ſtipite, uerbo, lege,prophetis,beneficījs, commi/ nationibus,uerberibus,inundationibus,incendījs,bellis, uictorījs, cladibus, prodigījs,ex cœlo prodigījs,ex aere,ex terra,ex mari,improuiſis hominum, ciuitatum,gentium,ſubmerſionibus,quibus omnibus, de peccati tātum age batur exterminio.tandem ob grauiores morbos,fortiori opus erat pharma co.propter homicidia mutua,adulteria,periuria,inſanos maſculorum amo/ res,omniumq́ malorum nouiſſimum & primum idololatriam, ac honoris adorandi à factore ad facturam translationem. hæc igitur poſtquam ma/ iori indigebant auxilio, maius quoque aſſequuntur. hoc autem ipſum dei erat uerbum.omnibus ſeculis antiquius,inuiſibile, incomprehenſibile,incor poreum, ex principio principium,lux è lumine,fons uitæ,& immortalitatis. Archetypi imago, ſignaculum immotum, ſimilitudo incōmutabilis, patris diffinitio, ac ratio. ad propriam procedit imaginem, carnemq́ ob carnem gerit. ac animæ rationali, propter meam miſcetur animam, ſimili ſimile ex/ purgans,exceptoq́ peccato per omnia homo efficitur. naſcitur quidem ex uirgine, cuius caro ac anima,iam antea à ſancto purgata erat ſpiritu. dece/ bat enim ut ita generatio ornaretur, prius tamen uirginitas honore decora retur. procedens autem deus,poſt aſſumptionem,unum ex contrarījs duo/ bus,carne & ſpiritu.ex quibus hic quidem deus erat,illa uero in deitatis con ſortium aſſumpta.ô mixtura noua,ô temperamentum admirandū.exiſtens naſcitur,increatus creatur.intangibilis tāgitur, per mediū animæ rationalis,

inter carnis crassiciem, & diuinitatem interpositæ. ditans depauperatur. ob meam enim pauper est carnem, ut ego sua locupleter diuinitate. plenus exinanitur. siquidē parumper sua exinanitur gloria, ut ego suam cōsequar plenitudinem. quæ nam bonitatis diuitiæ? quid hoc pro me mysterium illud? particeps fueram imaginis eius, uerū non cōseruaui, at ille meæ fit particeps carnis, ut & imaginem saluet, carnemq; immortalitate donet. secūdam communicat cōmunicationem, longe priore admirabiliorem. quoniam tunc quidem quod melius erat impartitus est, nūc uero deterioris efficitur particeps. hoc priore diuinius. hoc mentem habentibus sublimius. sed cur nobis hæc, dicet forsitan aliquis feruentior, & admodum festi amore detentus. ad metam equum urge. & de ijs quæ festi sunt, ac ob quæ hodie cōsedimus, nobis philosophare. faciam id quidē, & si paululum altius orsus fuerim, ita sermone & desiderio cogente. uerū haud fortassis ab re erit, discendi cupidis, & bonarum rerū studiosis, de ipsius paschæ appellatione, breuiter quid explanare. quandoquidem illa haud inepta ad audiendum erit introductio. Pascha hoc magnum & uenerādum, Hebræorum lingua, phaska appellatur. significat autem uox illa, transitū. historice quidem, ex Aegypto fugam, & transmigrationem in Chananæā, spiritaliter autē ab inferioribus ad superiora, terramq; promissionis processum, & ascensum. uerū quemadmodū sæpius in scriptura accidere inuenimus, ut illa nomen aliquod, ab obscurioribus ad manifestiora, aut à rudioribus ad uenustiora transmutet: ita & hic quoq; factum cernimus. quidā enim salutaris passionis nomē hoc esse existimantes, ad uocē adaptarunt Græcā, ut pha in pa, & k in ch transmutarent, ac diem Pascha nominarent. cumq; uocē hanc cōsuetudo suscepisset, fortiorē reddidit, cum multorū auditus, tanq; magis pio accessisset uerbo. Proinde legem tantummodo futurorū ac intelligendorum umbram esse, ante nos diuinus ostendit Apostolus. & ante illum deus, cum Moysi de his legem ferens, per oraculum respōdit. uide enim inquit, ut omnia facias per figurā tibi in monte demonstratam. ostendens uisibilia, umbratilem quandam designationē, & rerum inuisibilium esse præmonstrationē. & credo sanè nil ex his temere, aut citra rationem, terrestreue esse institutū. neq; quod dei legislatione, uel Moysis indignum mysterio existat. quamuis admodum sit difficile, si quis ad tenuiora descendere uelit, ex singulis umbris, singulas inuenire speculationes. quemadmodum quæ de tabernaculo ipso, & de mensura, & materia, & de Leuitis qui illud portabant, & ministris, quæ etiam de sacrificijs, expurgationibus, & oblationibus sunt constituta. solum contemplabilia ijs, qui Mosaica sunt uirtute, aut quàm propinque ad illius accesserint doctrinā. quandoquidem & in ipso monte deus per imaginationē deprehenditur ab hominibus. & hoc ideo, quoniā ipse parumper è domestica descēdit specula, illud uero quia nos ex inferna eduxit humilitate. ut à natura mortali mediocriter, & quantum tutum esset, incapax capi posset. non enim aliter possibile erat

ad deum

ad deum cogitatione peruenire, si materiali corpori, & colligatæ mentis craſſitudini ſubuentum haud foret. Proinde non omnes dignitate præditi, eiuſdem ordinis & ſtatus eſſe uidentur, ſed alter alterius. unuſquiſque ad menſuram, ut arbitror, ſuæ puritatis. ex quibus aliqui omnino ſunt depulſi, iiſq; tantum permiſſum eſt uocem audire ſuperiorē, tanquam beluinis moribus, & diuinis myſteriis indignis. nos uero inter omnino craſſiores ſenſu, & nimium ſpeculatiuos, ac in altum ſublatos, medii incedamus. ut nō penitus ſegnes & immoti maneamus, neq; curioſiores quàm deceat exiſtamus, à propoſitoq; excidamus, ac alieni fiamus. ex quibus primū Iudaicum eſt, & abiectum. alterum uero ſomniorū interpretationi ſimile. utraq; uero reiicienda. Cæterum de his, quantū nobis erit poſſibile ita diſſeremus, ut non nimium inepti, neq; multis ridiculi uideamur. exiſtimamus igitur, cū ob originale cecidiſſemus peccatū, ac propter uoluptatem, ad idololatriā uſq;, & illicitū deuoluti eſſemus ſanguinem, iterū regredi, & ad priſtinū redire ſtatum oportebat. per uiſcera miſericordiæ dei patris noſtri, nō tolerantis damno affici tantū propriæ manus opus, hominē nempe. ſed quo pacto reformaretur, & rurſus aliquid fieret? id quod uehementer medelam reiiceret: tanq; inobediens, & quod minime propter longi tēporis ſuperbiam corrigi poſſet. nempe, ut manſueto & humano curationis modo, ad correctionem induceretur. cum neq; ramus incuruus, ſubitam inflexionē & producentis manus uiolentiam ferret, citiusq; frangeretur, q̄ dirigeretur. neq; equus ferox & adultus, abſq; aſſentatione & demulſione, freni ſuſciperet tyrānidem. Propterea lex nobis in ſubſidium datur, tanquā uallum quoddā, inter deum, & idola medium. ut ab illis nos abduceret, ad illum uero reduceret: ac paruum quid ſub initium cōcedit. ut etiā quod maius eſſet accipere poſſet. ſacrificium enim eo uſq; concedit, ut deum eſſe oſtēderet. inde tempore ſuo ſacrificia quoq; diſſolueret: ac ſapiēter nos parua ſubalternauit ſurreptione, iamq; perſuaſione exercitatos, ad euangelium traduxit. ſic itaq;, & propter hæc, lex ingreſſa eſt ſcripta, in Chriſto nos cōgregans: & iſta ſacrificiorum eſt ratio, quemadmodum meus oſtendit ſermo. ne autē ſapiētiæ profunditatem ignores, illiusq; inueſtigabilium iudiciorū diuitias, neq; ſacrificia penitus inania, neq; imperfecta, neq; ad uilem tantum procedentia ſanguinē dimiſit. ſed magnū illud, & inſacrificabile (ut ita dicam) ſacrificiū, quod in prima natura legalibus intermixtum eſt hoſtiis, non pro parua orbis parte, neq; pro paucis, ſed toto mundo purgationē obtulit æuiternā. Quapropter agnus ſumitur, ob innocentiam nempe, ac ueteris nuditatis indumentū. talis etenim hoſtia, propter nos oblata, incorruptibilitatis eſt, & uocatur indumentū. perfectus autē, non ob diuinitatem tantū, qua nil eſt abſolutius: ſed & propter unctionē, deitati adiunctam, factamq; illud idem, quod eam unxit. quin dicere audeo, deo æqualem. maſculus autem, tāquam pro Adam oblatus. ſeu potius forti illo, qui primus ſub peccati iugum cecidit, quid fortius. & quod potiſſimum, nil muliebre

muliebre, aut minus uirile in seipso ferret. sed & iuxta multifariam potestatem, clamauit, uirginalium & maternorũ ui uinculorũ, masculumq́ ex prophetissa genitum est. quemadmodum Esaias euãgelizauit. anniculus ut sol iusticiæ. aut quod inde defluxerit, aut uisibili circũscriptum, & in seipsum conuersum sit. bonitatisq́ corona benedicta, ac undiq́ sibi ipsi æqualis & similis. nec solum illud, sed tanq̃ uirtutum circulum uiuificans, quæ uirtutes suauiter amicitiæ & ordinis lege, inuicem cõmixtæ & temperatæ sunt. immaculatus autem & purus, tanquam maculas, & quæ à malicia pullularũt uitia & inquinamẽta, sanans. quamuis enim peccata nostra suscepit, & infirmitates portauit, non tamen ipse quid sanatione dignum pertulit. etenim cuncta iuxta nostram expertus est similitudinem, peccato tantum excepto. qui enim lucidũ in tenebris lumen persequitur, non cõprehendit. quid plus? mensem inchoat primus. quin potius mensis est initium. siue aliquis apud Hebræos à principio extitit, seu postea hinc exordium sumpsit, & primus esse suum à mysterio suscepit. At decima die mensis. numerus enim iste perfectissimus est. ex unitatibus, prima unitas perfecta, & perfectionis generatiua. seruatur autem in diem quintum. forsitan, quoniam meum sacrificiũ sensuum est purgatiuum. ex quibus peccatum oritur. & circũ quos bellum uersatur. quiq́ in se peccati stimulum suscipiunt. eligitur autẽ non ex agnis solum, sed & à specie deteriore, & sinistræ manus hœdis. quoniam non solum pro iustis, sed & peccatoribus iugulatur. forsitan & pro his magis, quãto plus indigemus misericordia. nil autem mirum, si potissimum per domos singulas requiritur agnus, sin minus, at per domos familiarum, ob paupertatem contributione acquisitum. quandoquidem optimũ est, ut unusquisq́ sibiipsi potissimũ ad perfectionẽ sufficiat, & uictimam sanctam, uiuentemq́ deo uocãti, qui pro toto & uniuersis oblatus est, adducat. sin minus, ut cooperatoribus ad hoc utatur, qui ob uirtutẽ cõsanguinei, & moribus similes existant. id enim mihi uelle uidetur, cum uicinis cõmunicare uictimam, si indigeant. hinc sacra nox, & effusæ huius præsentis uitæ nocti cõtraria, per quã primæuæ soluuntur tenebræ, & cũcta in lucem, & ordinẽ, ac formã deueniunt. ornatumq́ pristina accipit deformitas. hinc Aegyptum fugimus, triste & persequens peccatum: Pharaonemq́ tyrannũ inuisibilem, & asperos operũ præfectos. ad superiorem transmutati mundũ, à lutoq́, & lateritio opere liberamur. nec nõ à straminea & fallaci, carnis huius commendatione. ne in tam multis stramineis superet cogitationibus. hinc agnus iugulat̃. iugulanturq́ sanguine precioso, opera, & sermones, pariterq́ habitus, ac actus, hostiarum nostrarum ianitores, mentis inquam motus, & dogmata, qui ex speculatione, probe reserãtur & clauduntur. quandoquidẽ & in occupationibus quoq́ modus quidã seruandus est. hinc extrema & grauissima persecutoribus plaga, & nocte quoque digna. Aegyptusq́ primogenita domesticorũ operũ & cogitationum deplorat. id & semen chaldaicum delendum à scriptura uocatur, & infans

Babyloniæ

Babylonia,petræ allidenda & soluenda. Aegyptijsq; omnia clamoris & uociferationis plena.tum unctionis pudore & timore à nobis illorũ recedet exterminator.inde septennaria fermenti(hic enim numerus mysterijs est conuenientissimus,& mundo huic perquàm congruus)à ueteri & acida prauitate sublatio.nõ fermenti illius ex quo panis conficitur,& quo uescimur.sed ut nullam cõspersionem Aegyptiacam,ac reliquias Pharisaicæ & sacrilegæ frumentemur doctrinæ.& illi quidẽ lugeant,à nobis uero agnus manducatur, ad uesperam quidem,quoniam Christi passio ad consummationem seculorum.& quoniam in uespera discipulis mysteriũ communicat, peccati solués tenebras.non elixatus,sed assatus.ut nihil cõtemplatione careat,neq; humidum aut dissolubile quid,sermo noster cõtineat,sed totus cõpactus sit,& solidus,ac igne lustrali probatus,& ab omni materia siluestri liber, & alienus. bonisq; adiuuemur carbonibus,qui intellectuale nostrũ inflãment & expurgent,ab eo qui ignẽ super terram eiaculaturus est, malorum habituum consumptiuo,& ut inflammare possit festinãte. Quicquid igitur ex sermone carnale est & nutritiuũ,cum intestinis & mẽtis deuoretur occultis,cõsumaturq;, ac in spiritalem digestionẽ cõferatur,ad caput usq; & pedes.id & primas de diuinitate speculationes, & nouissimas carnalitatis sollicitudines designat. nec dimittamus quicq̃.nec usq; mane relinquamus.quoniam multa ex mysterijs nostris,neq; externis sunt publicanda,neque super noctem hanc aliqua est purgatio.& illis qui rationis sunt compotes,haud laudabilis est dilatio. Quemadmodum enim in ira die tota nõ perseuerare,sed ante solis occasum illam dissoluere,bonum & deo est acceptũ, tẽporaliter & anagogice(siquidem nõ est securũ nobis iratis iusticiæ solem occidere)ita cibũ talem non pernoctare,neq; in posterũ usum reponere decet.quicquid uero osseum est, & ad uescendũ inutile,ac nobis cõtemplatu difficile,haud cõfringatur,male diuisum & intellectũ. ut obiter dicere omittam quod nihil nec secundũ Iesu historiam cõminutum sit, quãuis propter sabbatum, mortẽ celerem crucifigentes procurarẽt.nil uero abijciatur,aut hinc inde trahatur. ne sancta canibus,& malis dent uerbi dilaceratoribus. quemadmodũ neq; porcis,splendida,& margaritica uerbi.sed igne cõburantur,quemadmodũ & holocausta. cũcta spiritui indaganti & sciẽti attenuata & saluata.non aquis perdita, nec tanq̃ à Moyse uituli caput dispersa, quod Israel ob duriciei exprobrationẽ segregabat.proinde dignũ est,ut nec comessationis modum prætereamus, ne lex tibi quoq; speculationẽ laboriose in litera exerceat. absumimus enim sacrificium festinanter. Azyma cum amarulentis comedentes.lumbos accincti.& calciamentis induti.seniliter baculos tenentes.festinanter equidem,ne nobis tanq̃ Loth illi accidat,qui mandatũ est transgressus.neq; circũspiciamus. nec in omni subsistamus loco.sed in monte saluemur ne à Sodomitico & peregrino cõprehendamur igne.néue ob conuersionem ad deterius,in salis statuam uertamur.id enim cunctatio efficere solet.cum amarulentis autẽ,

propter

propter amaram & arduam ſecundum deum uitam, maxime inchoãtibus, longe tamen uoluptatibus altiorem. Etenim ſi Chriſtus nouũ eſt iugum, ac onus leue ut audis, id tamen propter ſpem & retributionem, quæ longe prauitate præſenti abundantior eſt, euenit. alioqui nemo nõ diceret, euangeliũ longe difficilius & laborioſius legalibus eſſe conſtitutionibus. nam legis finis peccatorum eſt prohibitio, nos uero cauſas fermè ut opera reprehendimus. Non mœchaberis lex inquit. tu uero nec cõcupiſcas. quoniam ex cõſpectus curioſitate & aſſiduitate paſſio hæc adurit. Non occides illa iubet. tu uero neq; contra percutientem repercutias. ſed teipſum tanto magis percutienti offeras, quantũ hoc propius, quàm illud, ad ſapientiã accedit. Nõ peierabis illa præcipit. tu autem penitus neq; parũ, neq; multum iurabis. quoniam iuramentum generat periurium. ne domũ ita domui copules, illa præcipit, neq; agrum agro, ut pauperẽ opprimas. tu uero prompte, etiam quæ iuſte poſſides abijce, & pauperibus denuderis, ut expeditus crucem tollas, & eas cõſequaris diuitias, quæ cerni nequeũt. Proinde lumbi irrationabilibus ſunt diſſoluti, quin nõ ligati. neq; enim rationem habent, qui uoluptatibus ſubijciuntur. ut dicere obmittam, quod animalia rationis expertia finem cõmotionis nouere naturalis. tibi autem caſtitatis zona aſtringatur, quæ concupiſcibilem & brutam, quemadmodum diuina inquit ſcriptura, affectus turpitudinem cõſtringat. ut purus comedas paſcha, mortificans membra quæ ſuper terrã ſunt. imitansq; zonam Ioannis heremitæ, & præcurſoris, ac magni ueritatis præconis. ſcio & aliam eſſe zonam, militarem inquam, & uirilem, propter quam Azoni Syriæ quidam & Monozoni nominantur. de qua, & deus Iob de turbine dicit, non ita, ſed accinge ſicut uir lumbos tuos, desq; reſponſionem uirilem: quam diuinus quoq; Dauid, ſe dei adiutorio accinxiſſe gloriatur. ac deum ipſum, uirtute amictũ & præcinctũ, propter impios nempe, inducit. niſi quis potius exiſtimet, id, quod potentiã ipſius ambit, & quaſi eleuat, eo demonſtrari pacto. quemadmodũ cum & lumen tanq; amictum induit. etenim uirtutis eius & luminis potentiam, quis ſuſtinebit? proinde & nouum quid lumbis, & ueritati perquiro, quid autem hoc eſt? beatum Paulum dicere noſtis, ſtate igitur lumbis ueſtris præcincti in ueritate. ne quãdo cõtemplatiui inſtar, concupiſcibile conſtringat. nec aliò ferri permittat. neq; enim quod amore erga aliquid affectum eſt, æque uult ad alias uoluptates eandem uim habere. calciamenta uero: is enim qui ſanctam & diuini tramitis terram calcare debet, calciamẽta ſoluat neceſſe eſt, inſtar Moyſis illius in monte, ut nihil mortuum ferat, neq; medium inter deum & homines. perinde ac ſi diſcipulus quiſpiam, ad euangelium mittatur philoſophice & tenuiter. quem ultra egeſtatem, baculi defectũ, & ueſtitus ſimplicitatem, etiam nudis pedibus incedere oportet. ut pedes eorum qui pacem euangelizant, frugiſeri appareãt, & aliud bonum omne. qui uero Aegyptũ fugit, & Aegyptiaca, calceos induat, cũ reliquæ ſecuritatis gratia, tum propter ſcorpios & ſerpentes

tes,quales multos nutrit Aegyptus,qui calcaneum obseruāt, quos calcare iu
bemur.de baculo uero,& eius ænigmate,ita habeo.scio enim sustentatiuum
unum esse,alium uero pastoralem & instructiuū,quiq́ rationales oues con
uertat.nunc uero lex ad illum quo te firmes,hortatur,ne alicubi cōsideratio-
ne labaris,cum de sanguine,& passione,necnon dei morte audis.ne forsitan
dum deo patrocinari conaris,sacrilegus esse uidearis. sed absq́ cōfusione &
dubio,comede corpus,& sanguinē bibe. si saltem uitæ desiderio teneris. ne-
que sermonibus qui de carne habentur fidem deneges. neq́ ob passionem
offendaris.constans esto,firmus, stabilis,in nulla re propter aduersariorum
sermones fluctues.neq́ suadelę uerbis distraharis.super altitudine turrisius
cōsiste,in aulis Hierusalem pedes tuos statue,super petrā firma, ne secundū
deum gressus tui fluctuent.quid ais? ita hæc uisa sunt, ut ex Aegypto cami
no ferreo egrediaris.deorumq́ multitudinē ibi relinquas.ut Moysi,ac illius
legi & militiæ subijciaris.adducam quid & nō meum,seu potius admodum
meum,si spiritaliter considerare uolueris.ab Aegyptijs uasa, aurea & argen
tea cōmodato sume,cum illis iter arripe.ex alienis cōmeatum quære.seu po
tius ex tuis.tibi debetur seruitutis,& latericij operis merces.quin tu quoque
de repetitione uafre quid excogita,honesta spolia, annitere.ibi enim uarias
exantlasti ærumnas.contra lutum depugnasti.miserum scilicet hoc & sordi-
dum corpusculum.ciuitatesq́ cōdidisti alienas ac noxias.quorum memoria
cum sono perdetur.quid plus? gratis & absq́ stipēdio egredere.at quid re-
linques Aegyptijs,& contrarijs potestatibus? ea nempe quæ male pepere-
re,& peius expendent.non sunt eorum.prædati sunt, rapuerunt ab illo, qui
dicit meum est argentū,& meum est aurū,ac cui uoluero dabo. heri illorum
erat,permittebatur enim.hodie tibi cōtulit dominus,& tribuit,bene & salu-
tifere utenti. faciamus nobis ipsis amicos ex mammona iniquitatis,ut cum
defecerimus,recipiamus in tēpore iudicij.etenim si quæpiam Rachel es, aut
Lia,anima patriarchalis,ac magna,patris tui cū inueneris idola surripe:non
ut conserues,sed ut deleas.si autem Israelita es sapiens,ad terram promissio-
nis defer.& propter illa persecutor doleat, & sapiat deceptus.quoniā frustra
tyrannidem exercebat, ac meliores seruitio premebat. Proinde si ita facies,
sicq́ ex Aegypto egrediaris,planè noui,quod à columna ignis & nubis,die
ac nocte deduceris.desertū mansuescet,mare tibi diuidetur. Pharao submer
getur,panis de cœlo pluet,petra fonte scaturiet.Amalec debellabitur,non ar
mis solum, sed & bellicosis iustorum manibus. interim oratione rem age,&
crucis trophæo,insuperabile flumē deficiet,sol stabit,& luna firmabitur, mu
ri etiam absq́ machinis corruent,crabrones præcurrent,ut uiam præparent
Israel,alienigenas uero repellant.ac alia quæcunq́ præter illa, & cū illis nar-
rantur,ne in longum sermonem protraham,à deo tibi dabuntur.talem festi
uitatem hodie peragis.talia pro te geniti natalia,& pro te passi celebras pa-
rentalia.tale tibi Paschæ mysterium,hæc lex statuit,hæc Christus adimple-
uit,qui

uit, qui literæ est dissolutor, spiritus adimpletor: qui per ea quæ passus est pati docet, & ea per quæ glorificatus est pariter gloriari donat. Cæterum iam rem & doctrinam scrutemur, à multis neglectam, à me uero diligenter inuestigatam. cui enim pro nobis sanguis, & cuius rei gratia effusus est. preciosus ille & salutaris dei, & pontificis, & sacrificij. etenim detenti eramus à maligno. sub peccati iugum missi. ac prauitatis mercedem uoluptatem accipiebamus. si igitur solutio nullius est alterius quàm eius qui detinet, quæro cui hic effusus sit, & quam ob causam? etenim si improbo, proh quanta erit iniuria, si non solum à deo, sed & deum ipsum redemptionis precium latro accipit, tam immensam tyrānidis suæ mercedē. propter quā iustius erat, ut nobis parceretur. si uero patri, primo quæro, quo pacto? nō enim ab illo detinebamur. secundo, qua ratione unigeniti sanguis patrē oblectare poterat? qui nec Isaac sanguinē, à patre oblatū suscepit, sed uictimā immutauit, ac pro rationabili sacrificio, hircum subiecit. aut constat ne? quod pater filij sanguinē suscepit, cum neq; peteret neq; indigeret. Cæterū propter dispensationem, sanguis tam preciosus effusus est, & quia deum res humanas, per hominē sanctificare oportebat. ut ipse nos, ui tyrannū superans, eriperet, ac per filij intercessionē ad se cōgregaret. idq; in honorē patris ita disponentis. cui cuncta uidetur tulisse accepta. & Christi quidem res ita se habēt. suntq; ut plurimum silentio colendæ. at anguis æreus, propter angues quidē mordentes pendet. non solum tanq; figura illius, qui pro nobis passus est, sed ueluti exemplar. saluatq; in eum intuentes, nō quia uiuere sit creditus, sed quia interfectus, & potestates quæ sub ipso erant pariter secū occiderit, dissolutus ut dignus erat. & qui nam illi decens à nobis sepulturæ honos exhiberi poterit? ubi mors est stimulus tuus? ubi inferne uictoria tua? in cruce uulneraris, uiuificanti occideris, exanimis, mortuus, immobilis, incultus, & si figurā anguis seruas, in alto turpiter suspensus. Cæterū iam Paschæ fiamus participes, figuraliter tamē adhuc, & si Pascha hoc ueteri sit manifestius. siquidem Pascha legale, audenter dico, figuræ figura erat obscurior: at paulo post, illo perfectius & purius fruemur, cū id ratio nostra in regno patris nouū bibet, detegens & docens, quæ nunc mediocriter ostendit. nouum etenim semper existit id, quod nuper est cognitū. sed quale desideriū, qualisq; erit fruitio? nostra quidem ut discamus, illius aūt ut doceat, ac discipulis suis sermonem communicet. siquidem doctrina etiam nutrientis existit nutrimentum. Sed adeste, & nos legis participes fiamus. Euangelice, & non literaliter. perfecte, & non imperfecte. sempiterne, & non temporaliter. faciamus caput, nō Hierusalem inferiorem, sed Metropolim supernā, non quæ nunc ab exercitibus subigi potest, sed illam quæ ab angelis glorificari est digna. sacrificemus nō uitulos iuuenes, neq; agnos cornua producentes & ungulas, in quibus multum est demortui, & insensati. sed sacrificemus deo hostiam laudis, super altare supernum, cum cœtu superno: uelum primum transeamus, secundo ap-

propinquemus. ad sancta sanctorum penetremus. dicam quid maius, nos ipsos deo sacrificemus. seu potius per singulos dies, & motus cunctos, sacrificemus. omnia pro uerbo suscipiamus. passionibus passionem imitemur. sanguine saguinẽ decoremus. Crucem prompti tollamus. dulces claui, etsi ualde dolorifici. siquidem magis est eligẽdum, ut cum Christo, & pro Christo patiamur, quàm cũ alijs delitijs fruamur. Si Simon es Cyrenæus, tolle crucem & sequere. si latronis instar cum illo crucifigeris, tanquam gratificans, deum cognosce. si ille cum iniquis, propter te & peccata tua, reputatus est, tu per illum fias iustus. adora illum, qui pro te suspensus est. & suspensus aliquid etiã à malicia acquire. eme morte salutem. cũ Iesu in paradisum ingredere. ut discas à quibus excideris. pulchritudinem quæ ibi est contemplare, murmuratorẽ extra cum blasphemia mori relinque. si Ioseph es ab Arimathæa, pete corpus à crucifigente. tua fiat mundi purgatio. quod si Nicodemus es, nocturnus ille pius, unguẽtis illum sepeli. si uero Maria aliqua existas, aut alia Maria, aut Salome, aut Ioanna, mane luge. prior uide lapidem reuolutũ, forsitan & angelos & Iesum ipsum. loquere aliquid, uocem audi. quod si audieris, ne me tange, à longe consiste. uenerare uerbum, sed non cõtristeris. nouit enim à quibus primum uideri debeat. innoua resurrectionem. Euæ auxiliũ feras, ut quemadmodum illa prima cecidit, ita & tu primo Christũ salutes. ac discipulis indices. Petrus fias, aut Ioannes, ad sepulchrum festina, præcurre. simul curre, pulchrũ certa certamen. & si uelocitate præuenieris, studio tamen uince. ne prætergredere monumentũ, sed ingredere. si uero instar Thomæ relictus fueris, discipulis congregatis quibus Christus apparuit, cum uideris, noli esse incredulus, & si incredulus sis referentibus saltem crede. quod si nec illis, at clauorum uulnera fidem faciant. quod si ad infernum descendit, unà descende. cognosce & illic Christi mysteria. quæ nam dispensatio duplicis sit descensus. quæ ratio. num cum ibi apparet, omnes pariter saluet? aut solũ credentes. quod si in cœlum ascendat, simul ascende. angelis qui obuiam mittuntur, aut illum suscipiũt intermiscearis. portas attolli iube, sublimiores fieri. ut ex passione sublimiorem accipiant. ijs, qui propter corpus & passionis signa dubitant. cum quibus ascendens non descendit & propterea interrogant, quis est iste rex gloriæ, responde, quia dominus fortis & potens, in omnibus, & quæ semper fecit, & facit. maxime in præsenti prælio & trophęo pro genere humano. binæ quoque interrogationi, binam des responsionem. quod si admirabuntur, ac secũdum Esaiæ dicent oracula, quis est iste, qui aduenit ex Edom, & terrenis? aut quo pacto rubra sunt uestimenta, sanguine & corpore carentis, tanquam uinitoris & torcular calcantis? tu pulchritudinem stolæ corporis, quod passum, & passione decoratum est, prætende. qua nil amabilius, neque est speciosius. sed quid nobis ad hæc dicent calumniatores, amarulenti diuinitatis cẽsores. rerum laudandarum accusatores. circa lucem tenebrosi. circa sapientiã indocti, pro quibus Christus gratis occcubuit.

creaturæ ingratæ.diaboli plasmata.num dei beneficentiam criminaris? pro/
pterea est paruus,quia propter te humilis,quia propter errantem,pastor ue
nit bonus,qui animam pro ouibus ponit,montes & colles, in quibus idolis
sacrificabas peragrans,errantem inuenit,ac inuētum humeris imposuit,qui/
bus & lignum,ac impositum ad supernam reduxit uitam,reductū uero per/
manentibus annumerauit.quia lucernā accendit,carnem nempe propriam,
domumq́ uerrit,mundum à peccato mundans,ac drachmam quæsiuit,ima
ginem nempe regiam,uitijs confusam.atq; ob drachmæ inuentionem,ami/
cas sibi conuocat uirtutes,ac lęticiæ participes facit,quas & domesticæ cōuer
sationis effecerat ministras: quia & lucernam præcursatricem, lumen quoq;
sequitur splendidissimum,uocemq́ uerbum,sponsus pronubum,præparan
tem domino populum acceptum,& præmundantem,ad suscipiendum spiri
tum per aquam.hæc deo exprobras? propter hæc uiliorē reputas? quia lin
theo præcingitur, pedesq́ discipulorū lauat, optimamq́ uiam sublimitatis
humilitatem esse demonstrat. quia propter animam humi incuruatam hu/
miliatur,ut erigeret quod ob peccatum deorsum uergebat.Proinde,cur non
& hoc criminaris? quod cum publicanis, & apud publicanos manducauit,
publicanosq́ instruit,ut & ipse quid lucrifaceret. quid nam tandem? pecca
torum salutem.num quis ideo medicum accusat? quoniā ad morbos se de/
mittit,fœtoremq́ sustinet,ut ægrotātibus sanitatem restituat.num eum qui
misericordia ductus in foueam se declinat? ut delapsum pecus ex legis insti
tuto conseruet? demissus est quidem,uerū ut homo.duplex enim erat,nam
& laborauit,& esurijt,& sitiuit,& decertauit,fleuit quoq;,sed lege corporis.si
autem ueluti deus,quid hoc? bonam patris uolūtatem,legationem esse pu/
tato.ad quem refert,quæ sua sunt. & tāquam principium honorat,eum, qui
æuo caret.& ne uoluntati diuinæ resistere uideatur.quoniam & traditus dici
tur,sed & seipsum tradidisse:& à patre resuscitatus, & resumptus esse scribi/
tur:sed & seipsum resuscitasse,& iterum redijsse legitur. illa bonæ uolūtatis,
hæc uero sunt potestatis.at tu quæ illum minorem reddunt enumeras, quæ
uero sublimiorem retices.siquidem quod passus sit imputas,uerum q̄ spon/
te,non adiungis.quemadmodum & nunc quoq; uerbum patitur, à quibus/
dam enim ut deus ueneratur & confunditur, ab alijs tanquam caro uitupe/
ratur,& à deitate separat̃.quibus irascatur,seu potius,quibus dimittat plus?
num male contrahentibus,uel male separantibus? nam & illos diuidere,&
hos connectere oportebat.illos quidē numero,hos uero diuinitate. carnem
cauillaris? uel eum samaritanū appellas? ut quod est deterius taceam. hoc
& Iudæi faciunt.fidē diuinitati denegas? at illud nec dæmones.ó & dæmo
nibus incredulior,& Iudæis ingratior.illi filij appellationē, æqualis honoris
uocem existimabant.hi uero expellentē deū esse nouerant. credebant enim
ob ea quæ patiebantur.tu autem neq; æqualitatem concedis,neq; diuinita/
tem fateris.satius tibi erat circūcidi,aut dæmonibus agitari (ut ridiculi quip/

piam dicam) quàm in præputio,& bona ualitudine, tam scelerate & impie sentire. Cæterum bellum hoc aduersus illos,uel tarde resipiscentes,si uoluerint,dissoluetur,aut nolentibus,sed ut habent habentibus,transigetur.penitus re nulla indigebimus, cum pro trinitate,cum trinitate decertamus. nunc uero nobis,ita sermonis summam facere necesse est.facti sumus, ut bene nobis eueniat.bene nobis euenit, postquā facti sumus. paradisus fidei nostræ commissus fuit,ut oblectaremur:legem accepimus,ut illam obseruantes,clari euaderemus.non ignorante deo, quid futurum esset, sed lege liberam uoluntatem refrenāte. decepti sumus, postquam in nos inuidia grassari cœpit. excidimus,postquam trāsgressi sumus.ieiunauimus, postquam non ieiunauimus,cognitionis ligno succumbētes. etenim uetus erat mandatū, nobisq; cōtemporaneum, animæ custodia quædam,& delitiarum refrenatio, quod merito suscepimus, ut si illud non seruaremus, excideremus,seruantes uero reciperemus. indigebamus ut deus carnem assumeret,& mortē subiret,ut uiueremus:unà moreremur,ut purgaremur: unà resurgeremus, postquā unà mortui essemus: unà gloriam assequeremur, postquam unà surrexissemus. equidem multa temporis illius extitere miracula.Deus crucifixus,sol obscuratus,& rursus illuminatus.oportebat enim creaturas,creatori compati, uelum scissum,sanguis & aqua ex latere profluens.hoc tanquā hominis, istud uero tanquam ultra hominem:terra commota,petræ scissæ,mortui resurgentes,in fidem nouissimæ & communis resurrectionis.signa sepulchri, & post sepulchrum. quæ cuncta, quisnam digne laudare posset? nullum uero sicut meæ salutis miraculum. guttæ sanguinis paucæ mundum uniuersum reformantes,in omnibusq; hominibus,id, quod coagulum in lacte fiunt,nos in unum colligentes & contrahentes. Cæterum ó Pascha magnum & sacrum, totiusq; mūdi expurgatio. tecū enim tanq̃ cum animato aliquo colloquar. O uerbū dei,& lumen,& uita,& sapientia,& uirtus,etenim cunctis tuis gaudeo nominibus.O mētis magnæ illius,fœtus,& cogitatio,& sigillum.O uerbum intelligibile,& homo uisibilis,qui cuncta fers, coronatus uerbo potentiæ.nunc quidem sermonem hunc habes,non ut primitias aliquas,sed forsitan nostræ fructificationis supplemētum,eundem gratificum & supplicem, ne mali quicquā patiamur, extra necessaria & sacra, quibus æque uiuimus. corporis quoq; tyrannidem,quam contra nos gerit,siste. cernis qualem domine,& qualiter incuruet,nisi per tuum suffragium, aut à te ipso purgemur. quod si digne ex desiderio nostro dissoluemur, & cœlestibus suscipiemur tabernaculis, forsitan & ibi acceptabiliter tibi sacrificabimus, super sancto tuo altari. O pater,& sermo,& spiritus sancte, quoniam tibi omnis gloria,honor,& potestas in secula,Amen.

GREGORII NAZANZENI THEOLOGI IN SANctam Pentecosten Oratio quinta.

E festiuitate ista, paucis philosophabimur, ut spiritaliter festiuitatem peragamus. alia enim circa alia est solennitas. uerbi autem cultoribus, uerbum. ex uerbisq́ꝫ potissimum uerbum illud, quod tempori est conuenientissimũ. nihil enim ex rebus bonis, ita delicatiorem quempiã oblectat, quemadmodum festi amatorem, ut spiritaliter festiuitatem peragat. proinde ita consideremus. solennitatem & Iudæus celebrat. uerum secundum literam. nam cum legem sectetur corporalem, ad legem spiritalem peruenire nequit. celebrat & gentilis. uerum secundũ corpus, & deos suos, ac dæmones. ex quibus aliqui, & secundum illos ipsos, uitiorũ sunt autores. alij autem propter uitia coluntur. quapropter etiam uitiosa est eorum solennitas, ut dei sui honor sit, peccata perpetrare. ad quem, tãquam præstantissimum, uitia refugium habent. proin & nos quoq́ꝫ festiuitatem celebramus, sed ut spiritui uidetur. uidetur autẽ, cum honestum quid dicimus aut peragimus. & hæc est nostra solennitas, ut animæ thesaurũ quendã colligamus, ex rebus stabilibus & firmis, minimeq́ꝫ fluxis ac labilibus, & quæ parumper sensui blandiuntur, plurimũ uero, iuxta meã opinionẽ lædant & offendãt. sufficit enim corpori malicia sua. cur enim flammæ copiosior subijciatur materia, aut bestiæ cibus præbeatur lautior, ut insolentior fiat, & impetu uiolentior. Idcirco spiritaliter peragenda est festiuitas. initium autem uerbi (quandoquidem latius aliquantisper dicendum est) nobis uerbum erit. politiorumq́ꝫ gratia, sermonem nostrum elegantiorẽ esse decet, ut illum tanq́ꝫ cõdimentum quoddam, festiuitati intermisceamus. Numerũ septenarium, ex Mosis instituto, Hebræorũ celebrant filij, quemadmodũ post illum Pythagorici quaternariũ, quem etiam iuramenti statuerunt formulam. sed & octonariũ, & tricenariũ, Simonis & Marcionis sectatores, à quibus & secula quædã, eiusdem numeri denominant ac uenerantur. quibus nam proprietatis rationibus, aut propter quã numeri huius uim, ignoro. uenerãtur igit Hebræi numerũ hunc, quoniam constat, quod deus sex diebus, materiã substituit & formauit, omnibusq́ꝫ speciebus & uarietatibus exornauit, & mũdum hunc quem cernimus perfecit. septimo uero ab operibus requieuit, quemadmodum & sabbati indicat appellatio, quæ requiẽ significat Hebraice. quod si de his altior quædam est ratio, alijs explicandam relinquo. Cæterum honor ille, non solum in diebus, sed etiam in annis, ab ipsis obseruatur. dierum igitur sabbatum illud est, quod indesinenter ab ipsis ueneratur. quemadmodum & æquali numero fermenti sublatio. ex annis uero septimus, remissionis est annus. idq́ꝫ non solum in septimanis, uerumetiã in septimanarũ, tam dierum q̃ annorum, obseruatur septimanis. dierum igitur septimanæ, quin

quagesimum generāt diem,qui apud eos dies sanctus appellatur. Annorū uero septimanæ,annū illum,qui apud eos iubileus uocatur constituunt. qui terræ remissionem,pariter & seruorum continet libertatē,emptorumq; possessionum,ad priores dominos reuersionem. offert enim gens illa,nō solum germinantium,& primogenitorum,sed & dierum,& annorū primitias,deo. ita honorandus ille septenarius numerus,Pentecostes honorem introduxit. si enim septem,in semetipsa multiplicata fuerint,quinquagesimam generāt, minus die uno,quem ex futuro præoccupauimus seculo,qui octauus est,ille idem & primus,seu potius unicus,& indissolubilis.ibi etenim præsentē animarum sabbatismum cōpleri necesse est.ut pars tribuatur, his qui septem, & pars his qui octo.quemadmodum iam ante nos quidam,Salomonis dicta interpretantes,ostenderunt.Proinde de septenarij numeri honore,multa extant testimonia,sed nobis ex multis pauca sufficiēt.Septem igitur sunt, qui honorifici uocantur spiritus:siquidē operationes spiritus sancti, Esaiam spiritus uocasse arbitror.sed & secundum Dauid,eloquia domini septies expurgata dicūtur.iustus quoq;,sexies ex necessitatibus liberat,in septimo autem malū ei nequaq; appropinquat.peccatori uero nō solum septies.sed septuagesies septies dimittitur.& rursus ecōuerso.laudabilis etenim prauitatis est cohertio.Cain enim septēpliciter condemnatur,hoc est ob fraternam cædem pœnas luit.Lamech uero septuagesies septies.quoniā post legē,& condemnationem, homicidiū perpetrauit.mali quoq; uicini, septuplū in sinum suum recipiunt.septem quoq; columnis,sapientiæ domus firmatur.totidem etiā oculis Zorobabel lapis exornatur. septies quoq; in die deus laudatur. quin & sterilis septem parit.numerum perfectum, qui imperfecto numero, in filijs est contrarius. Quod si uetustas etiam historias cōsiderare oportet, septenariū numerū in progenitoribus quoq; Enoch translatione honoratū perspicio. considero etiam Abraam,uigesimum primum patriarchatu glorificatum,mysterij maioris accumulatione.nam septenarius triplicatus, hūc constituit numerum.audebit forsitan quispiam, ex penitus moderníoribus, & ad nouum Adam peruenire deum meū & dominū Iesum Christum, qui ueteri Adam illo,qui sub peccati iugum cecidit,septuagesimus septimus connumeratur,si quis diligenter Lucæ genealogiam excusserit.Considero quoque septē tubas Iesu Naue, totidemq; circuitus, & dies, & sacerdotes, quibus hierechunticij quatiuntur muri.quemadmodū & trinas Heliæ prophetæ mysticas sufflationes,quibus filio Sareptanæ uiduæ,uitā inspirauit:eiusdemq; numerū eundem, in lignorum compositione,cum igne à deo demisso,sacrificium consumeret,& prophetas ignominia notaret,qui ex prouocatione illud idem facere nequibāt. pariter & septimam nubis inspectionem puero iniunctam.Helisei quoque,parem super filio sunamitidis incuruationem,qua illi spiritum uitalem reduxit. eiusdē dogmatis esse arbitror,ut populi omittam candelabrum, septem cauliculis & lucernis fabricatū, quod in

ſeptem diebus ſacerdos conſummatur. in ſeptē quoq; diebus leproſus mun datur. totidē plebs innouatur. in ſeptuageſimo anno populus a captiuitate reducitur. ut quod eſt in monadibus, id fieret & in decadibus, ac in numero perfectiore, ſeptenarij numeri honoraret̃ myſteriū. ſed quid mihi remotiora dicere opus eſt? Ieſus ipſe, perfectio pura, in heremo quinque panibus, quinq; millia paſcere ſciuit. ſciuit & rurſus ſeptem millia quatuor. & ſatietatis quidē reliquiæ, ibi cophini duodecim, illic uero ſportæ ſeptem. neutrum ut arbitror abſq; ratione, ſeu ſpiritu indignū. Proinde, ſi cum temetipſo conſiderare uolueris, multos obſeruabis numeros, qui profundius quid, quàm quod apparere uidetur continent. at numerus iſte, præſenti tempori eſt conuenientiſſimus, quoniam propter rationes forſitan prædictas, aut his proximas, ſeu quaſdam diuiniores, Hebræi diem quinquageſimum uenerantur. quē & nos quoq; ueneramur, quemadmodū & alia quædam Hebræorū, figuraliter apud illos celebrata, myſtice uero ad nos relata. Hæc itaq; de diei ſolennitate prolocuti ſumus. nunc ad ſermonis reliqua progrediamur. Pentecoſten celebramus, ſpiritusq; ſancti aduentū & promiſſionis gratiā, ſpeiq; impletionem, ac myſteriū tantum, ut magnum ſit, pariter & uenerabile. etenim corporalia Chriſti finem habent, ſeu potius quæ corporalis ſunt aduentus. nam corporis dicere dubito. quoniā nulla mihi perſuadebit ratio, quod corporis abiecerit pulchritudinē. quæ uero ſunt ſpiritus incipiūt. at quæ nam Chriſti fuerunt corporalia? uirgo, natiuitas, pręſepe, faſciæ, angeli glorificantes, paſtores accurrētes, ſtellæ motus. Magorū adoratio, & munerū oblatio. Herodis infanticidium, Ieſus in Ægyptum fugiens, ex Ægypto rediens, circumciſus, baptizatus, ſuperne teſtimoniū accipiens, tentatus, lapidatus propter nos, quibus ob uerbi afflictionem figurā dari oportebat, proditus, crucifixus, ſepultus, reſurgens, aſcēdens. qualia etiam nunc quoq; patitur, à Chriſti quidem oſoribus, quæ ſunt ignominiæ, & ſuſtinet, nam longanimis eſt. à Chriſti uero amatoribus, quæ ſunt afflictionis, ac differt, quemadmodum illis iram, ita nobis commoditatis occaſionem. illis forte pœnitentiæ tempus tribuens, noſtri autem deſiderij experientiam capiens. ſi non in tribulationibus, & pro pietate certaminibus deficimus. tanquam diuinæ diſpenſationis, & incomprehenſibilium bonorum ſuorum, quibus ſapienter noſtra dirigit ratio ſuperna. & Chriſti quidem res ita ſe habent. reliqua uero uidebimus glorioſiora. & iam uidimus. quæ uero ſunt ſpiritus ſancti, adſit mihi ſpiritus, ac eam quam cupio eloquentiam tribuat. quod ſi non tantam, at quantam tempori huic conuenire nouit. aderit omnino heriliter, & non ſeruiliter, neq; ut quidam arbitrantur, mandatum expectans. ſpirat enim ubi uult. & ſuper quos uult, & quando, & quantum. ita enim nos & ſentire, & dicere, inſpiramur à ſpiritu. ſpiritum igitur ſanctum quidam ad creaturam deducunt, iniurioſi & ſerui mali, malorumq; peſſimi. ſiquidem mali ſerui, dominum irritare ſolent, & contra dominationem inſurgere, ſibijpſiſq;, id, quod liberū eſt, conſeruum

conſeruũm facere.quidam autẽ deum eſſe arbitrantur,numine afflati, & in‑ telligentia clari:quidam uero & prædicãt,ſi fidelibus,alti,ſi uero abiectis,mi nus ſunt in gubernando periti: cum cœno margaritas, & debili auditui, to‑ nitrus ſonum,& oculis debilioribus ſolis ſplendorem, & cibum ſolidum,ijs, qui adhuc lacte aluntur,committant.ipſos enim paulatim ad ulteriora pro‑ ducere oportet, & perfectiores admonere,lumenq́ꝫ lumini conferre, & ueri‑ tati ueritatem conciliare.quapropter & nos interim, perfectiorem obmitta‑ mus ſermonem. nondũ enim tẽpus eſt, ſed ita cum illis diſſeremus. ſi enim, heus uos appello,neqꝫ increatum confitemini ſpiritum ſanctum, neqꝫ tem‑ pore carentem,contrarij ſpiritus manifeſta in uobis eſt actio. date enim ze‑ lo quid,& auſibus parumper.ſi uero adeo ſapitis,ut manifeſtam fugiatis im pietatem,& illum qui uos liberos fecit,extra ſeruitutem ponatis,reliqua uos metipſi, cum ſpiritu ſancto,& nobiſcum conſiderate. credo enim uos aliqua liter ipſius participes eſſe,& icc irco,tanquam cum domeſticis iam conſidera bo.aut date mihi medium inter ſeruitutem & dominium,ut ibi ſpiritus ſan cti dignitatem ponam: aut ſi ſeruitutem fugitis,non dubium eſt,ubi conſti‑ tuatis, id quod quæritur. ſed propter ſyllabas indignamini, & uoce lædimi ni.& hoc uobis offenſionis lapis,& petra ſcandali efficitur. quandoquidem & Chriſtus id nonnullis effectus eſt.humanum hoc uitium.uerum inuicem ſpiritaliter ſubſidium feramus,potiusq́ꝫ fratrum, quàm opinionum noſtra‑ rum amatores fiamus.date nobis uirtutẽ diuinitatis,& uobis dabimus con‑ ceſſionem uocis. confitemini naturam diuinam, in uocibus alijs plus uobis amplectendis,& tanquam languentes uos curabimus.in nonnullis quoque uoluptatibus ueſtris morem geremus. turpe enim turpe eſt, & à ratione ſa‑ tis alienũ,anima uos eſſe robuſtos,& in uocis ſono tam abiecte ſentire. the‑ ſaurumq́ꝫ,tanquam alijs inuideatis, occultare, & non linguam quoque ſan‑ ctificare.turpe autem eſt, noſipſos illi quod reprehendimus obnoxios eſſe. & cum ſermonis uilitatem cognoſcamus, nos quoque in literis tam abiecte ſermocinari.unius deitatis, heus uos,trinitatem confitemini,aut ſi mauultis unius naturæ,& uocem illam deus ſcilicet,à ſpiritu nobis poſtulabimus.ete‑ nim planè ſcio, qui primum contulit, dabit & ſecundum . præcipue ſi decer‑ tatio fuerit timiditas ſpiritalis,& non pertinacia diabolica.quin manifeſtius, & ſuccinctius dico: nolite nos ob uocem reprehendere altiorem , minime enim ad altiora contendentibus inuidendum eſt:neque uos,quod illac per‑ uenire nequiſtis, criminabimur , quoad per aliam uiam, ad idem feramini hoſpitium.non enim uincere, ſed fratres recipere quærimus , quorum ſepa‑ ratione affligimur . hæc uobis dicimus, apud quos uitale quid inuenimus, & qui de filio recte ſentitis, quorum uitam admiramur,ſermonẽ uero haud laudamus. Proinde cum ea quæ ſpiritus ſunt habeatis, ſpiritum quoque ſu ſcipite. ne ſolum decertetis, ſed & legitime . quo uobis corona illa conuerſa‑ tionis merces concedatur,ut ſpiritum perfecte confiteri,ac nobiſcum,& ante

nos quemadmodum dignus est, prædicare ualeatis. Audeo & quid maius pro uobis, Apostolicq; illud dicere. tantam uestri curam gero, tantumq; uestrum illum habitum decorũ ueneror, ac colorem abstinentiæ indicem, & sacras has congregationes, necnon uirginitatẽ puram sinceritatemq;, ac peruigilem psalmorũ resonantiam, paupertatis præterea, fratrũ, & peregrinorum amorem, ut anathema esse à Christo, & tanq; condemnatus, quid, pati sim paratus. tãtum ut à nobis staretis, pariterq; trinitatẽ glorificaremus. de alijs uero, qui manifeste mortui sunt, quid dicere oportet? quos solus Christus suscitare potest, qui uirtute sua mortuos uiuificat. qui male loco separantur, sermone uero colligantur. tantumq; inuicem discordant, quantum oculi strabi, idem uidẽtes, & non uisu, sed positione diffidentes. quibus & si quod strabi sint, obici possit, non tamen quod cæci. Cæterum postquam sufficienter quæ ad nos pertinẽt, roborauimus, age rursus ad flamen reuertamur. quin & uos quoq;, iam subsequi arbitror. spiritus sanctus, erat quidem semper, & est, & erit: neque incipiens, neq; desinens, sed semper patri, & filio, coordinatus, & connumeratus. neq; enim decebat, aut filium aliquando defuisse patri, aut filio spiritũ. in maximo enim ignominiã pateretur diuinitas, ac si ex pœnitentia, ad perfectionis plenitudinẽ peruenisset. erat igitur semper participans, non particeps effectus. perficiens, nõ factus perfectus. implens, nõ impletus. sanctificans, nõ sanctificatus. deificans, non deificatus. sibijpsi hoc semper, & illis quibus cum cõstituitur, inuisibilis, tempore carens, incomprehensibilis, impermutabilis, absq; qualitate, absq; quantitate, absq; specie, intangibilis, per se mobilis, semper mobilis, libere agẽs, per se potens, omnipotens, si ad primã causam, quemadmodũ unigeniti omnia, ita & ea quæ sunt spiritus, referantur. uita, & uiuificans. lumen & luminis dator. per se bonus & bonitatis fons, spiritus rectus, principalis, dominus, mittẽs, segregãs, sibijpsi templa constituens, dirigens, operans, gratias ut uult diuidens, spiritus adoptionis, ueritatis, sapientiæ, intellectus, scientiæ, pietatis, consilij, fortitudinis, timoris descriptorũ. per quem pater cognoscitur, & filius glorificatur, à quibusq; ipse solus cognoscitur, una coordinatio, unus cultus, adoratio, uirtus, perfectio, sanctificatio. & quid multa? omnia quæ pater est, filij sunt, præter q; q; ingenitus. omnia quæ filius est spiritus sunt, prẹter generationẽ. hẹc aũt secundũ meum intellectũ, substantias nõ separant, sed circa substantiã separantur. parturis cõtradictiones? at ego sermonis cursum. honora diem spiritus, cohibe parum si potis es, linguã. de alijs linguis sermo fit, has uenerare, aut quia cũ igne apparent pertimesce. hodie instruemus, cras decertabimus. hodie festiuitatem celebrabimus, cras turpiter confligemus. hæc mystice, illa theatrice. hæc ecclesijs, illa triuijs. hæc sobrijs, illa temulentis. hæc sunt studiosorum, illa spiritui illudentium. Cæterũ postquam ea quæ aliorum sunt dissoluimus, age nũc nostra astruamus. spiritus igit̃, primũ in angelicis & cœlestibus, & quæ primæ post deũ, & circa deum sunt, operatur uirtutibus. non

enim

enim aliunde perfectionem & splendorem, & quod difficulter, seu ad maliciam penitus non moueantur, quàm à spiritu sancto habent. dein in patribus operatus est, & prophetis. ex quibus ij, deũ contemplati sunt, aut cognouerunt. illi uero quod futurum erat præsciuerunt. mente à spiritu informati, & futura tanquam præsentia cognoscentes, talis siquidem spiritus uis est. inde in Christi operatus est discipulis. siquidem in Christo dicere obmittam. cui aderat, non ut operans, sed ut ei, qui æqualis esset gloriæ, testimoniũ perhiberet. & in illis trifariam, prout capere poterant, trinisq; temporibus. nempe, prius quàm Christus passione glorificaretur. postquã resurrectione glorificatus esset. & post ascensionem eius ad cœlos, aut reuersionẽ, aut quomodocunq; dicere oportet. & prima quidẽ operatio manifesta est, infirmitatũ nempe, & malignorũ spirituum purgatio, non utiq; absq; spiritu facta. deinde post dispensationem, insufflatio, quæ manifeste diuinior erat inspiratio. Tertio uero præsens ignitarũ linguarũ distributio, quam nunc peragimus. Cæterum prima est obscurior. secunda uero manifestior. præsens autẽ perfectior. non iam amplius operatione, ut antea præsto, sed existentia. ac si quis dicat, unà cõuersans, & unà degens. decebat enim cum filius corporaliter nobiscum conuersatus esset, spiritũ sanctũ quoq; corporaliter apparere. cumq; Christus ad seipsum reuersus esset, spiritum quoq; sanctum ad nos descendere. uenientem quidem ut dominum, non tamen ut deo contrarium missum. tales enim uoces, non minus concordiam ostendunt, quàm naturam separant. & ideo post Christum, ut tanquã consolator, haud nos derelinquat. alius autem, ut tu honoris æqualitatem consideres. siquidẽ alius, alius q̃ ego intelligitur. illud autem eiusdem dominationis, & non ignominiæ est nomẽ. scio enim quod alius, non de alienis, sed de consubstantialibus dicitur. in linguis uero, propter communionem, quàm cum uerbo habet. igneis autem, quæro utrum propter purgationem. sciebat enim uerbum, & ignem nobis, purgatiuum. quẽadmodum si quis uoluerit, multipliciter discere potest. aut propter essentiam. nam ignis est deus noster, & ignis consumens maliciam. licet iterum suspirans consubstantiali, indigneris. diuisis autem linguis, propter gratiarũ diuersitates. sedentes autẽ, quia id regium, & propter requiem in sanctis. quoniam & dei thronus Cherubin. in loco autem superiori (ne curiosior quàm oporteat esse uidear) propter ascensum illorum, qui eum suscipiunt, & à terra eleuationem. quoniam & aquis diuinis, superiora quædã teguntur, per quæ laudatur deus. & IESVS ipse in superiori mysteriũ cõmunicat, ijs qui altiora peragunt. ut illud ostendatur, quod aliquantisper deum ad nos descendere oporteat. quod & prius super Moysen factũ esse scio. nos autem ascendere. & ita fieri cõmunionem dei, ad homines, commixtione digna. donec autẽ utrumq; in proprio manet statu, hoc quidẽ in specula sublimi, illud autem in humilitate depressa, incommixta est bonitas, & incõmunicabilis misericordia, & Chaos ingens in medio, ac ineluctabile, non solum

à diuite

à diuite illo ad Lazarum, quod & ab exoptato Abraam ſinu probibet, ſed quod & naturam generatam & fluxam, ab ingenerata & permanente exclu dat. proinde ſpiritus iſte & à prophetis eſt prædicatus. ueluti ſpiritus domi ni ſuper me, & requieſcent ſuper eum ſeptem ſpiritus, & deſcēdit ſpiritus do mini & deduxit eos, & ſpiritus ſapientiæ repleuit Beſeleel, tabernaculi archi-tectum, & ſpiritus exacerbans, & ſpiritus Heliam in curru eleuans, & ab He liſeo dupliciter quæſitus, & Dauid ſpiritu bono & principali deductus & cō firmatus. atqui & à Iohel antea prædictus eſt, dum dicit: & erit in diebus no uiſſimis, effundam à ſpiritu meo ſuper omnem carnem, credentem ſcilicet, & ſuper filios ueſtros, & ſuper filias ueſtras, & reliqua. quin ſpiritum poſtea fi-lius glorificauit, quemadmodum & patrem. ab eo glorificatus eſt, quemad-modum à patre. ſed & promiſſio illa tanquā abundans, quod perpetuo unà nobiſcum cōuerſaturus, & ſimul permanſurus eſſet. ſiue nunc, cum ijs, qui in tempore iſto digni ſunt, ſiue poſtea, cū illis, qui in uenturo ſeculo digni erūt. ſi eum noſtra ſaltem conuerſatione, integrum conſeruabimus, & non aſſi-duis peccatis repellamus. Proinde ſpiritus iſte, cū filio pariter, & creaturam & reſurrectionem condidit. quod tibi iſtud perſuadeat. uerbo domini firma ti ſunt cœli, & ſpiritu oris eius omnis uirtus eorum. ſpiritus diuinus qui fecit me, & ſpiratio omnipotētis quæ docuit me. & iterum: emittis ſpiritum tuum & creabūtur, & renouabis faciem terræ. creat etiam regenerationem ſpirita-lem. & hoc quoq; certiſſime credas, neminem poſſe regnum uidere, aut acci-pere, qui non ſuperne regeneratus ſit ſpiritu, & à priori generatione, quæ no-ctis eſt myſteriū, purgatus fuerit, reformatione diurna, & lucida, qua unuſ-quiſque per ſeipſum reformatur. proinde ſpiritus iſte, nam ſapiētiſſimus eſt, & pijſſimus, ſi paſtorē acceperit, pſaltem qui malignos incantet ſpiritus, fa-cit, & in regem Iſrael exaltat. ſi caprariū, morum euellentē, prophetā reddit. Dauid & Amos conſiderato. ſi adoleſcentulum induſtrium acceperit, ſenio-rum iudicem, etiam præter ætatem conſtituit. teſtis eſt Daniel, qui in lacu ui cit leones. ſi piſcatores inuenerit, per illos, uerbi nexibus, Chriſto mundum piſcatur totum. Petrum mihi ſume, & Andream, necnon tonitrui filios ſpi-ritalia intonantes. ſi publicanos inuenerit, diſcipulos ſibi lucratur, & anima-rum negociatores conſtituit. indicat id Mattheus, heri publicanus, hodie Euangeliſta. ſi perſecutores feruentes, zelū transfert, & Paulos facit pro Sau lis. & tanto plus ad pietatem immutat, quanto in maiori prauitate eos de-prehendit. præterea ſpiritus iſte manſuetus eſt, & à peccantibus exacerba-tur. cur non igitur potius ipſius manſueti, & haud irati, dignitatem fateri, & blaſphemiam fugere conemur? aut cur illum irremiſſibiliter iraſcentem ui dere, uelle debemus? ille quoque ſpiritus, & hodie me uobis audacem præ-conem facit. ſi nihil perſuadentem, gratias deo. ſi uero perſuadentem, & ita gratias agimus. illud quidem ideo, ut ijs qui uos oderunt parcat, hoc autem ut nos ſanctificet, mercedem hanc, pro Euangelij ſacrificio ſumentes, ut per

 ſanguinem

sanguinem perfecti reddamur. loquebantur igitur, peregrinis & non paternis unguis. & hoc miraculum magnum, ut sermo ab ijs qui non didicerant, pronunciaretur. eratq; id incredulis, & non credentibus signum, ut per illud increduli accusarentur, quemadmodum scriptũ est. quoniam in linguis alienis, & labijs alienis loquar populo huic, & neq; sic me exaudiet, dicit dominus. audi autem parumper, hic subsiste & inquire, quomodo distingues sermonem? siquidem dictio ambiguum quid, & puncto segregandum cõtinet. audiebat enim unusquisq; linguam suam. ac si dicatur, una effundebatur uox, multæ uero aeris reuerberatione, audiebãtur. & ut apertius dicam, ex uoce fiebant uoces. aut quod ibi, audiret, sit cessandum. & lingua sua loquentes, reliquo sit addendum. ut loquentes uocibus sit audientiũ, proprijs, sicut & uerbum alijs. cui & magis accedo. illud enim audientium magis, q̃ dicentium erat miraculum. & ita dicentium, ut de ebrietate criminarentur. unde patet, quod ipsi in uocibus, ex spiritus gratia, operarentur mirabilia. proinde, & prisca illa uocum diuisio laudabilis, cum turrim ædificarent, qui male & impie eadem lingua colloquebantur. quemadmodum & nunc quoque, nonnulli facere audent. nam uocis diuisione, dissoluta fuit conspiratio. quæ & conatum dissoluit. at longe maiori laude digna, ea lingua, quæ nunc mirabilia operatur. siquidẽ ab uno spiritu, in multos effusa, rursus in unam reducitur concordantiam. estq; gratiarum discriminatrix, quæ alia indigent gratia, ad melioris discerniculum. nam omnes laudabile quid cõtinent. quin & illa pulchra esse fertur, de qua dicit Dauid, submerge domine, & diuide linguas eorum. cur nam? quia dilexerunt omnia uerba submersionis, linguæ dolosæ: tantum non manifeste linguas has, quæ diuinitatem incidunt accusans. uerum hæc de his sufficiant. quia autem Iudæis religiosissimis, Hierusalem habitantibus, Parthis, & Medis, & Elamitis, Ægyptijs, & Libijs, Cretensibus, & Arabibus, Mesopotamitis, & meis Cappadocibus, ac ex omnibus gentibus, quæ sub cœlo sunt, Iudæis ibi congregatis, linguæ loquebantur, dignum est uidere, si & id noscere lubet, qui nam erant illi, & ex qua captiuitate. nam illæ in Ægyptum, & Babylonem completæ erant, & pridem reuersione solutæ. at quæ sub Romanis accidit nondum facta erat, imminebat autem, propter crucis sceleratam audaciã debita. reliquum est ergo hãc eam suspicari, quæ sub Antiocho accidit, quæ non multum annis illis uetustior erat. quod si quis expositionem istam, tanquam curiosiorem non accipit, nec uetustam hanc esse captiuitatem, neque quæ in magnam orbis partem effusa sit contendit, ac probabiliorem quærit, illi forsitan credere præstiterit, quod cum populus sæpius, & à pluribus, ut Esdras refert, translatus fuerit, quædam tribus reuersæ, nõnullę uero ibi relictæ fuere, quas in gẽtes multas dispersas fuisse, ac tũc ex illis quosdam affuisse, & miraculi participes extitisse. & hæc propter discendi cupidos indagata sint. forsitan non frustra. & quia ad præsentem quid conferunt diem, & quia à nobis ita sunt collecta.

Sed

Sed iam conuentum soluamus. sufficit enim sermo, festiuitatem uero nunquam. celebranda enim est, nunc quidem corporaliter, paulo uero post penitus spiritaliter. ubi & rerum harum rationes agnoscemus, purius & manifestius, in ipso uerbo, & deo, & domino nostro Iesu Christo uerae saluandorum festiuitate, & exultatione. cum quo, gloria, & honor, patri, cum sancto spiritu, nunc & in secula, Amen.

GREGORII NAZANZENI THEOLOGI IN NOuum Dominicum, necnon in tempus uernum ac martyrem Mamantem Oratio Sexta.

T Encaenia honorētur, uetusta lex est, & quae bene se habet. seu potius, ut noua per Encaenia colantur. idq; non semel, sed & saepius. quoties unaquaeq; anni reuolutio eundem reducit diem. ne bona temporis obliterētur iniuria, neue obliuionis profunditate labefactata euanescant. innouātur equidem apud Esaiam, insulae ad deū, quemadmodum legimus. sed quas nam insulas, has esse suspicemur? ecclesias nempe ut arbitror, à gentibus nuper constitutas, & ex infidelitatis salsugine suspicientes, ac firmitatem stabilem deo suscipiētes. apud alium quoq; prophetam, murus innouatur aeneus. anima ut puto solida, & auro similis, ac pietati cōnexa. quin & canticū nouum domino canere iubemur. siue quia in Babylonem, & confusionem prauam, à peccato detracti, ac inde in Hierusalem saluati simus, & quoniam illic canticum diuinum, tanquā in terra aliena canere nequiuimus, hic cātionem nouam ordiamur, & rempublicam statuamus: siue ut in bono perseueremus, necnon proficiamus. & hoc quidem iam recte instituti, illud uero innouatoris spiritus ope, recte instituentes. innouatur & testimonij tabernaculum. idq; sumptu ingenti. quemadmodum deus ostendit, & Beseleel absoluit, & Moses fixit. innouatur & Dauid regnum. ac non semel, sed primo quum ungitur, secundo uero cum in regem promulgatur. facta sunt & in Hierosolymis Encaenia. hyems erat incredulitatis. & Iesus aderat, deus & templum, templum nouum. quod uno die solueretur, & triduanum resurgeret, in secula permanens. ut ego quoque saluer, & à ueteri casu reuocer, fiamq; creatura noua, per misericordiā talem reformatus. Proinde, diuinus quoq; Dauid, cor mūdum in se creari, ac spiritū rectum in uisceribus innouari desiderat. nō tanq; ac si nō haberet. quis enim si non Dauid, tam magnus. sed quia cognoscebat illud quod tum habebat, nouum, & assidue augmētandum esse. & quid mihi plura Encaenia adducere necesse est? quibus praesentia, & quae hodie celebramus, dum uitae post mortem appropinquamus, declarare ualeam. Encaenia Encaenia fratres à nobis peraguntur. saepius enim prae laeticia eadem repetere iuuat. & quae nam

Encænia ? uos qui ſcitis docete, qui uero ignoratis, auditum innouate. Deus erat lumen, inacceſſibile, & incomprehenſibile, neq; incipiens, neq; deſinens, neq; menſurabile, ſemper fulgens, tripliciter micans, paucis quantum ſit, contemplatione cognitum. quin nec paucis quidem, ut arbitror. ſunt & lumina ſecundaria, à primo lumine ſplendorem trahentia, poteſtates nempe, quæ cum ipſo uerſantur, ac ſpiritus miniſtrantes. At lumen hoc quod apud nos eſt, non ſolum poſterius incepit, ſed & nocte interſecatur, & noctem pariter, diei æqualitate interſecat. uiſu cognitum, in aereq; diffuſum, ac recipiẽs id quod tribuit. nam uiſui ut cernat largitur, & primum à uiſu cernitur, uiſibilibusq; circumfluens, fiduciam confert. Deus enim cum mundum hunc cõſtituere uellet, qui ex uiſibilibus pariter, & inuiſibilibus cõſiſteret, magnũ & admirandum maieſtatis ſuæ præconem (ſiquidem æuiternis ipſe lumen eſt, & nil aliud, quid enim ſecundo indigerent lumine, qui maximum haberent ?) inferioribus, & quæ circa nos ſunt, primam luminis huius uim ſplendidam protulit. conueniebat enim lumini magno, ut opificium ex lumine inchoaret, quo tenebras, inornatamq;, & rudem, ac eo uſque cuncta obtinentem, diſſolueret confuſionem. & hoc ſub initium, non per inſtrumentum aliquod, aut ſolem, ut mea fert opinio, oſtẽdit. uerum incorporaliter, & abſque ſole. poſtea uero & ſoli quoq; lumen impartitus eſt, ut uniuerſum illuminaret orbem. Etenim poſtquam alijs materiam ſubdidit, formam inde fecit, unicuiq; ordinem & figuram & magnitudinem attribuẽs: uerum ut quid maiori admiratione dignum faceret, hic materiæ formam præpoſuit. ſolis enim forma lux eſt. Inde uero materiam quoque introduxit. oculum nempe diei, ſolem hunc condens. ita igitur quid primum in diebus numeratur, & ſecundum, & tertium, & deinceps ad ſeptimum uſque diem, & operum quietem. quibus diebus ea quæ facta ſunt diſtinguuntur: rationibus inenarrabilibus ordinata, & haud confuſe ab omnipotenti edita uerbo: & cui ſolũ conſiderare aut dicere, eſt opus conſtituiſſe. nil uero mirum, ſi homo nouiſſime prolatus eſt, manu dei, & imagine honoratus. oportebat enim tanquam regi, prius regiam conſtituere, & ita demum regem, omnibus iam ſtipatum, introducere. ſi igitur manſiſſemus quod eramus, mandatumq; ſeruaſſemus, fuiſſemus equidem quod non ſumus, poſt ſcientiæ lignum, ad uitæ lignum accedentes. & quid nam facti fuiſſemus ? immortales nempe, & deo appropinquantes. Poſtquam uero maligni inuidia, mors in mundum intrauit, & hominẽ doloſe fefellit, tum quoq; propter uitia hæc, patitur deus, factus homo. mẽdicatq; caro ut deponatur, quo nos illius mendicitate diteſcere poſſemus. hinc mors, & ſepultura, reſurrectioq;. hinc creatio noua, & poſt feſtiuitatẽ feſtiuitas. & iterũ ego cõcionator, meam innouãs ſalutem. nõnne igitur dicet quiſpiam, dominica prima, quæ noctem ſacram & luminariũ ſequitur feſtũ, Encæniũ erat ? cur igitur tu feſtiuitatis amator, & multas cõcinnans iucunditates, iterũ hodie ſolennitatẽ illam introducis ? ceterũ nox illa ſalutare

erat

erat,ipsa salutis natiuitas.hæc uero sepulturæ, & resurrectioni est contermi/na.ipsa quoq; generationis secundæ expurgatio.ut quemadmodum prima creatio initium à dominica sumit,id enim manifestũ est,nam ab illa septima sabbatum fit,quæ & operum est requies:ita & secunda rursus ex eadem ini/tium auspicetur,cum prima sit illorũ, quæ post ipsam sequuntur, & octaua illorum quæ eam præcessere.sublimi,sublimior.mirabili,mirabilior.nam ad supernum transfert statum.quã & diuinus Solomon mihi innuere uidetur, cum numero septenario, partem tribuit,uitæ illum sanciẽs præsenti, partem quoq; octonario,seculo nempe futuro, & ex ea quæ hic est felicitate, & quæ illic existit instauratione.sed & magnus Dauid,eidẽ,psalmos de octaua ac/cinere uidetur.quemadmodũ & Encæniorũ diei huic psalmũ alium. domus innouationem quãdam appellans. quæ quidem domus nos sumus, qui dei templum esse,& uocari,ac fieri digni facti sumus. Encæniorum igitur ratio/nem habetis.uerũ innouamini,& ueterem hominem abijcite, ac in uitæ no/uitate uersate, omnibusq; ex quibus mors oritur, frenum imponite, omnia membra gubernate,omne prauum ligni cibum odio habete,aut euomite,& propter hoc solũ ueterũ reminiscamur,ut illa fugiamus. formosus erat aspe/ctu,& esu suauis, q me enecauit fructus.fugiamus formosa,nos ipsos intuea mur,ne te pulchritudinis uincat concupiscentia,neq; tuis rapiaris palpebris. si possibile est & ad despectũ usq; Euam cõsiderabis. dulces illas illecebras, ac cõdemnabile uenenũ.quo enim pacto facile mulier aliena saluabit,quem etiã propria perdidit.ne te gutturis irritet appetentia,per quod omne quod datum est absumitur,& prius quàm sumatur honorũ,sed postq; sumptum fuerit inhonestum. odor te effœminauit, odora fuge. tactu es emollitus, te/neris & mollibus renũcia.auditus te decepit,ianuam fallacibus & superfluis appone sermonibus.os tuum dei uerbo aperi,ut spiritũ haurias, & non mor tem attrahas.cum quippiã ex prædictis te illexerit, memineris qui nam sis, & unde perieris.si parũper à ratione deflexeris,ad teipsum redi,prius quàm omnino excidas,& in mortem feraris.sed & pro ueteri nouus fias,& animæ noualia perage. Contra solum serpentem,propter quem excidisti, irascere. omne desideriũ tuum,ad solum deum,& nil aliud insidiosum & lubricũ diri gatur.omnibus consideratio adhibeatur.nec quod melius est à peiore traha tur.ne fratrem tuũ odio habeas,idq; sine causa,pro quo Christus occubuit, tuusq; frater factus est, cũ deus esset & dominus. ne inuideas egregie quid agenti, licet illi inuisus fueris,ac postq; inuidiã eius resciuisti, insidias quoq; ei struxeris.ne lachrymas sperne,qui multis lachrymis digna perpetrasti, & tamen postea misericordiam consecutus es. pauperem ne repellas, qui diui/nitatis possides diuitias.sin minus,saltẽ ne pauperis iniuria ditescas.id enim apud insatiabiles frequenter accidere solet.hospitem ne contumelia afficias, pro quo Christus hospes factus est. cuius omnes nos peregrini & aduenæ sumus, ne & tu quoq; paradisi hospitio,ut olim excludaris. impertias indi/

genti tectum,indumētum,cibum,qui in ijs, etiā ultra necessaria delicate ob-
lectaris.diuitias ne ama,nisi ut pauperibus subuenias. dimitte,cū & tibi di-
missum sit.miserere,cum misericordiam sis consecutus.humanitatem huma
nitati accumula.donec tempus est,omnis tibi uita innouetur.omnis conuer-
sationis uia.uos mulieres quæ iugo subditæ estis, aliquid deo quoque date,
nam mancipatæ estis.uos uirgines,omnia deo tribuite,nam solutæ estis. &
cum libertatem fugiatis,nolite seruas uoluptates surripere,quia non uiris,&
tamen uiris cohabitatis.non suscipio eas,quæ semper uoluptatis recordatio
ne fluctuant.quin & publicam odi conuersationem. uos principes potentio
rem, & qui in altis sedetis thronis altiorem timete.nil non durabile mireris.
nec quod durabile est cōtemne.nil amplectaris,quod & detentum elabitur.
noli imitari quicquam,nō ex ijs quæ inuidia,sed quæ odio habentur. ne ni-
mium attollaris,quo non altius ruas.ne stude improbis melior uideri,cū ue-
ro bonis deterior fueris,dole.ne casum proximi rideas.quantum uero potes
secure transi.sed & humi iacēti manum porrige.in aduersis prosperiora spe-
res.Cū uero feliciter agis,aduersa quoq; expecta.annus unicus quatuor fert
tempora,& unicum temporis momentum,rerum mutationes plurimas.soli
citudo tibi uoluptatē interpollet. tristiciam uero spes melioris.sic innouatur
homo.sic Encæniorum honoratur dies,huiusmodi delitijs, huiusmodi epu-
lis.ne conspiciaris inquit, uacuus coram me, sed si quid boni habes,cum te-
metipso afferto.nunc autē appareas nouus,moribus alius,penitus immuta-
tus.uetera transierunt,ecce noua facta sunt omnia.hoc festiuitati fructifices.
pulchra alteratione altereris, ne tam alte sapias.sed Dauid illud decāta,ipsa
alteratio dextræ est altissimi. à quo omnis hominibus est emendatio . non
uult te unquam ratio in eodem subsistere, sed semper mobilem,& ad bonū
mobilem,ac penitus nuper cōditū esse.si peccas,te cōuertit,si emēdaris insti-
gat.heri temporis fidem habebas, hodie dei fidem cognosce. quousq; am-
bobus claudicas poplitibus ? quousq; dispensabis ? quin aliquando ut ædi
ficeris annitere. heri ut aliquis uideri posses magni æstimabas,hodie quod
sis æstima.quandiu somnia ? quin tibi ueritas aliquando elucescat.heri spe-
ctaculis oblectabaris theatralibus,hodie cōtemplationi incumbe.heri cōui-
ciator fuisti,& animi impotēs,hodie benedicus sis,& māsuetus. heri ebrius,
hodie sobrius.hodie uinū,cras aquā bibens. hodie in lecto elephantino de-
licate cubans,& odoriferis delibutus unguentis, cras humi stratus, & perui-
gil. pro scurra maturus. pro accurate compto,incultus. pro superbo & arro-
gante, compositus.pro auro ornato, frugalis.pro elato demissus. Si ita sen-
tias,& ita facias,tibi cœlum nouū erit,terraq; noua,ac reliqua,ubi horum ra
tionem habueris.Sed iam trāseo,ut quæ tempori cōueniunt,pariter celebre
mus. siquidē benigne cuncta ad celebritatē hanc cōfluunt, unaq; exultant.
cerne enim qualia sint quæ uidentur.temporis regina,dierum reginæ pom-
pam instaurat,ac illi cōfert,omne quod pulcherrimū est & iucundissimum.

nunc cœlum ſplendidius.nūc ſol ſublimior,& auri ſimilior.nunc Lunæ orbis clarior,& aſtrorū chorus purior.littoribus nūc undæ libant,Soli uero nebulæ,aeri autē uenti,ac terra plantis,plantæ uero oculis.nunc fontes limpidius ſcaturiunt, nūc flumina, hybernis ſoluta uinculis,largius defluunt.prata redolent.plantæ pullulant.herbæ tondent̃.& agni in uiridibus laſciuiūt aruis. iam adhortatione nautica è portubus naues educūtur. ac ijs quemadmodū plurimū deo acceptis euenit,& pennas uela ſumūt,laſciuiensq́ʒ cicūſilit Delphin,q́ʒ iucunde ſufflans,& ſubinde gyrans,ac nautas lęte præmittens.iam quoq́ʒ aratrum cōponit agricola,ſuſpiciens,& frugū largitorē inuocans. ſubiugumq́ʒ arator bouem agit,& ſulcos interſecat dulces,ſpeq́ʒ lætat̃. iam paſtor, & bubulcus,fiſtulas adaptant,moduloſq́ʒ paſtorales, & plantis & petris inſpirāt uernātibus.iam herbas colit olitor,& auceps calamos adornat, & in ramos ſuſpicit,ac alitū pēnis inſidiatur. piſcatorq́ʒ profunda ſcrutat̃, & rete expurgat, & petris inſidet. iam apis operoſa alas trahit, ex aluearioq́ʒ emicās, propriā oſtēdit prudentiā.ac prata celebrat,& flores ſpoliat. & hæc quidem fauos cōficit, ſexangulas & oppoſitas ſtruens cellas,rectaſq́ʒ angulatibus permutat.opus & pulchrū pariter,& tutum.alia aūt mel in repoſitoria condit,& citra aratrū fructū hoſpiti colit ſuauem.utinam & nos Chriſti apiaria,tale prudentię ac ſedulitatis exemplū accipiamus.iam ales nidū conſtruit,& hæc quidē reuolat,illa uero incubat,alia autē circūgirat.nemus reſonat,& hominem murmure ſuo oblectat.omnia deū laudant,& glorificāt uocibus canoris.in omnibus enim per me gratiæ redduntur deo.& ita illorum laudatio noſtra efficit̃,à quibus & ego laudationē ſumo. nunc omne genus animantium ridet, & omni corporis ſenſu fruimur. nūc quoq́ʒ equus alticeruix,ac ſuperbus, ſtabulis indignatur, & diruptis uinculis per cāpos laſciuit, ac fluminibus abluitur.& quid plus ? nunc martyres in apertū prodeunt,ac pompam inſtaurant,& ſplendidis altaribus Chriſti amantē conuocant populum,certaminaq́ʒ publicant.ex his unus eſt coronatus ille meus.meus etenim eſt, tametſi apud me non ſit,cedat inuidia,ſcientibus dico.Mamas celebris ille,& paſtor,& martyr.qui prius ceruos mulgebat,inuicē ſe præuenientes,ut hoſpitali lacte nutriretur iuſtus. nunc uero Metropolis populum paſcit. hodieq́ʒ uernū tempus,multis milibus undiq́ʒ concurſantibus innouat, & uirtutis pulchritudine etiā paſtoribus præcipuū, epinicijſq́ʒ ſermonibus dignum.& ut ſuccinctius dicā:nunc uer mūdanum,uer ſpiritale,uer animabus,uer corporibus,uer uiſibile,uer inuiſibile,cuius & illic participes erimus, cum hic bene ambulauerimus, ac noui, ad uitam tranſmittemur nouam,in Chriſto Ieſu domino noſtro,cui omnis gloria,honor,& poteſtas,cum ſancto ſpiritu,in gloriam dei patris,Amen.

ILLVSTRI AC GENEROSO DOMINO HERMANNO à Nuenare Comiti, ac Præposito Coloniensi amplissimo, [redacted] S D.

VVM infelicis huius seculi nostri calamitates animo reuoluo, Comes Illustris, planè mihi Constantini Magni, ac Constantij tēpora rediisse uidentur, quibus ecclesia Dei infinitis erroribus, præcipue uero Arriana agitata fuit insania, ac tantū nō penitus euersa. Cæterū, queadmodū subito Iulianus ille apostata emersit, ac nimiā uitæ licentiā, rixandiq; libidine acerbissime cōpescuit, ita summopere timendum erit, ne & præsens ætas, aliquem nobis Iulianum suscitet, qui effrenem ac nimis petulantem λογομαχίαν, necnon conuiciandi rabiem plus quàm gētilem, tumultus, & seditiones coherceat. Verū hæc diuinæ relinquēda erūt prouidētiæ, quæ peccata nostra iusta punire nouit uindicta. Proinde quum nuper huiusce rei ergô, Gregorij Nazanzeni uiri doctissimi ac sanctissimi, orationes duas, contra Iulianum Cæsarem, in linguam uertissem Latinam, quo temporis illius tragœdia fieret manifestior, tuq; forte per hanc urbem ad cōuentum Ratisponensem legatus transires, ac me ob ueterem nostram amicitiam, perquàm humaniter in ædibus proprijs uisitares, & inter cætera has quoq; uidisses, hortatus es, ut illas in publicū emitterē. Qua in re ut amplitudini tuæ morem gererem, id potissimū sub nomine tuo clarissimo facere uolui: quo tuo patrocinio securius in publicū procederent, ac tu tanquam Græcæ linguæ peritissimus discernere posses, quanta arte, quantaq; felicitate, fuerint cōscriptæ. tametsi non ignorem, uix me umbram Gregorianæ eloquentiæ attingere potuisse. Sed nec hoc me latet, phrasim aliquāto esse duriorem, malui tamen fidi interpretis, q̄ elegantis paraphrastę, officio fungi, quum sciam quosdam, dum nimis politi in uertēdo uideri uolunt, ab authorum etiā animi cōceptu, nonnunquam excidisse. Quis enim sermonis grauitatem tantam, sententias adeo crebras, necnon tropos ac schemata, quibus ubique uir tantus redundat, adeo feliciter repræsentaret, ut ornatum pariter uenustum, subtilitatemq; tam exactam retinere uideretur? nec alia causa accidisse reor, quod adeo pauca ex tam multis Gregorij scriptis ad Latinas aures peruenerint, quàm quod homines difficultate absterriti, trāslationis munus tam arduū, subire nequaq; ausi fuerint. quod quum doctissimis hominibus acciderit, nemo bonus mihi uicio uertere poterit, si nec ego quemadmodum uoluissem, rem absoluerim, maxime quum studia mea legalia, longe à tali remota sint professione, ac nunquā ad iucundiora hæc, nisi animi causa, aut ægritudinū solandarū gratia, diuertere soleā. Tu igit. uir generosissime, officiū hoc nostrum benigno animo suscipe, & si deus annuerit, breui alia quoq; Theologi huius, ita enim à Græcis adpellat. scripta in publicū exire uidebis, præcipue uero orationē elegantissimā de munere Episcopali, quam me tūc in manibus habere uidisti. Interim bene ualeat amplitudo tua, & Soliniana historia, quemadmodū rogaui, animo ne excidat. ex ædibus nostris Kalendis Iunij Anno salutis M D XXVIII.

GREGORII NAZANZENI THEO logi, in Iulianum Imperatorem Oratio [redacted]famatrix prima,

[redacted]

AVDITE hæc omnes gentes, percipite uniuerſi qui habitatis orbem terrarum. ſiquidem omnes adpello, tanquam è ſpecula quadam ſublimi & in medio cōſtituta, magno & alto præconio. Audite populi, tribus, linguæ, uniuerſum genus hominū, ætas omnis, & qui nunc uiuitis, & qui de hinc naſcituri eſtis. & ut maius ſit mihi præconium, omnis cœlorū uirtus, angeli omnes, quorū opus eſt tyrāni huius deſtructio. nō qui Seon regē ſuſtulere Amorreorū, neqꝫ Og regē Baſan, principes paruos, & qui paruam orbis partē, Iſrael nempe, affligebant. uerū draconem, deſertorē illum, animo elatū, Aſſyrium, cōmunem omnium inimicū & hoſtem. multis quidē ſuper terra inſanientē ac cōminantem, multa quoqꝫ cōtra cœli altitudinem impie deblacterātem ac meditantē. Audi cœlum & percipe terra, tempus enim aduenit, ut eadē cum Eſaia prophetarū uocaliſſimo proloquar, in hoc tantū diuerſus quod is ob populi Iſraelitici flagitia talia annunciat & obteſtatur: ego uero cōtra tyrannum & peruerſe agētem, & ruina impietate ſua digniſſima cadentē. Audi & tu quoqꝫ magni Cōſtantini anima, ſi quis ſupereſt ſenſus, necnon reliquorū Imperatorū, quæcunqꝫ ante illum Chriſto nomina dediſtis. ſed illius tanto inter omnes plus, quāto magis Chriſti hæreditate adaucta es, rurſuſqꝫ illā in hanc auxiſti potentiā, ac tēpore ita ſtabiliuiſti, ut omnium qui unqꝫ extitere Imperatorū fueris laudatiſſimus. Prohdolor errore erratū eſt, domeſtica pietate tua admodū indigno, ꝙ inſcia Chriſtianis Chriſti educaret hoſtē: & in hoc ſolo ex omnibus minus recte humanitate eſt uſa, ut ſeruaret & ad regnū promoueret eū qui male ſeruatus eſſet, peiuſqꝫ foret imperaturus. Quapropter admodum gaudendum eſt, tanqꝫ ob impietatis diſſolutionē, rebuſqꝫ Chriſtianorū in antiquū ſtatū reuerſis, idqꝫ præcipue ſermone. ac ideo ſermonē deo offerā gratificū, omni irrationali ſacrificio ſanctiorē & puriorē. nō iuxta ſceleratos illius ſermones & nugas, ſacrificiaqꝫ lōge ſceleratiora, quorū abundātia & opulentia, nil niſi impietatis erat potētia, inſipienſqꝫ, ut ita adpellem, ſapiētia: quoniam uniuerſi ſeculi huius poteſtas & diſciplina, in tenebris oberrat, longeqꝫ à ueritatis exorbitat lumine. quæ quum talis ſit, & apud tales, fructus quoqꝫ habet tales, quales gramen cito exareſcens, & herbæ uirentes, breui ruens, & patres perditos cum ſonitu ſequens, longe caſu quàm impietate manifeſtiores. Cæterū quis nam mihi hodie laudis ſacrificium offerēti, incruentumqꝫ ſermonis honorē attingenti, theatrū exhibebit gratiarum actione dignū? aut quis mecū lingua tantum reſonabit, quantū uoluero? quiſue auditū ſermoni prompte accōmodabit? Siquidē uerbo nō ſolum gratia quæ eſt per

uerbum

uerbum,domeſtica exiſtit,quũ inter alia ſua nomina & hac quoq; gaudeat nomenclatura,tametſi uirtute differat ab adpellatione, ſed & hoc uindictæ eſt conueniens,ut ſermone plectatur iniquitas contra ſermones cõmiſſa.qui quũ cõmunes ſint omnibus ratione præditis,Christianis tamen, ac ſi ipſius tantum fuiſſent,inuidit.planè irrationaliter circa ſermonis rationes cogitãs, omnibus,ut ipſe putabat ratione præcellens.primum quia peruerſe adpellationem ad opinionem trãsferebat,perinde ac ſermo Græcus ad religionem potius quàm linguam pertineret.ac ideo nos à ſermonibus,tanquam alieni boni ſurreptione abegit,ac ſi ab eis quoq; artibus,quæ à Græcis ſunt repertæ arcuiſſet.ſiquidẽ hoc ſibi propter cognominationẽ differre putabat. Deinde quia nos latere cenſebat,ꝙ nequaquã bono aliquo ex potiſſimis priuare deberet,qui alioqui ſermonis ornatũ cõtemnimus,ueruntamẽ pietatis formidabat argumenta.ac ſi ea uim ſuam in ſermonis eloquẽtia,& non potius in ueritatis haberet cognitione ac cõſideratione,à quibus nos prohibere impoſſibilius eſt,ꝗ à Dei ceſſare confeſſione,donec linguã habemus. nam inter cætera ſermonẽ nõ ſecus ac corpora deo ſacrũ cenſemus,quoniã ſermonibus pro ueritate decertare decet.Quapropter quũ hãc promulgaret legẽ,Attice quidẽ nos loqui prohibuit, ſed uera dicere haudquaꝗ potuit inhibere. quin potius,hoc pacto propriã redarguit uecordiã,nõ tamen effugit redargutionẽ,quoniã ignorabat, quod ita ſermonibus ſe magis obnoxiũ redderet,Siquidẽ haudquaꝗ uiri erat confidentis,nec legitimis,& ad religionem ſpectantibus,ſermonibusúe ipſis conueniebat,ut noſtros coherceret ſermones:nõ ſecus ac ſi quis ſeipſum præſtantiſſimũ cẽſeat athletã,ac dignũ putet præ omnibus ſuperiorẽ pronuntiari, obiter tamẽ iubeat, ut nemo ſtrenuus decertet,aut in arenã deſcendat,quod quidẽ ignauiæ potius ꝗ fortitudinis eſt indiciũ.Decertantibus enim & nõ ocioſe ſpectãtibus corona debet̃,& ijs qui totis nitunt̃ uiribus,nõ qui multa prȩditi ſunt poteſtate Sanè quũ omnino nobiſcũ cõgredi,& ad manus uenire timuiſti,hoc ipſo te profligatũ eſſe eſſe oſtendiſti,ac uictoriã etiam nõ decertantibus cõceſſiſti,quũ ne decertaretur decertares. Et hæc quidẽ ſapiens Rex noſter ac legumlator egit,ut nil tyrannide ſua careret, ac ſub initium imperij ſui rationis etiam ſe expertem eſſe manifeſte oſtenderet,præ cæteris aduerſus ſermones tyrannidem exercens.Proinde nos ob ſermones ipſos deo gratias agere decet, quod iterũ libertatẽ ſint adepti:eũq; potiſſime alijs etiã honorare oblationibus, ſine ulla pecuniarum, opúmue parſimonia, quos à tẽporis ac tyrannidis iniuria Dei benignitas conſeruauit.Præ cæteris tamen ſermonibus illum honorare conuenit,iuſta ac communi fructificatione, omniũ qui compotes facti ſunt gratiæ.Et hos quidem de ſermonibus ſermones habuiſſe ſufficiat,ne ſi longius euagati fuerimus tẽpore excidamus,aliudq; potius ꝗ cuius gratia conuenimur egiſſe uideamur. Nũc uero ad celebritatẽ ſermo mihi exilit & ruit,cum ijsq; quos adeſſe uideo cõgaudere incipit, & omnes ad ſpirituale conuocat

tripudiū,quicunq; ieiunijs,fletibus,precibusq;,diurnis ac nocturnis incumbentes,liberationem à præsentibus orabant malis,ac per q̄ commodum in afflictionibus remedium,spem non pudefacientē ostenderunt.uocat & eos sermo noster,q maximis exantlatis laboribus & certaminibus,innumerisq; & grauissimis exagitati tēporis calamitatibus,iuxta uocē Apostoli, Spectaculū facti sunt mundo,angelis & hominibus, corporibus quidē laborantes, animabus uero inuicti permanētes,omnia in Christo qui eos roborauit ualentes. Vocat & eos sermo noster,qui mundanā maliciæ deposuere materiā ac potestatē,raptumq;,seu bonorū direptionem cum gaudio pertulere. Nec non eos,qui ut fert iniuste in exiliū sunt pulsi,siue illi fuerint mariti,siue uxores,seu parentes,uel filij,aut quibuscunq; alijs,modico in hoc cōtubernio cognominibus cōtinemur:qui omnes ad breue tēpus diuisi,pro Christi passionibus,Christi fructificauerūt sanguin',illud nunc idonee dicant & canāt. Bene traduxisti homines super capita nostra,transiuimus per ignē & aquam, & eduxisti nos in refrigerium. Quin & aliam partē ad Panegyrim uoco,qui deum quidē uniuersorū cōfitentur,ac eousq; considerationibus suis sane sentiunt,in rationibus uero prouidētiæ haudquaq; incedūt,quæ sæpius ex contrarijs meliora dispēsat,emēdationemq; benignitate prouocat: sed propter animæ inopiam ac leuitatē,quum impiū nimis insolenter agere cernūt cogitatione exæstuant & flagrant,peccatorū pacē (ueluti Psalmus inquit) haudquaq; ferentes,neq; dei cōsilium expectantes, aut ad finē usq; longanimes permanētes,semper uero præsentiū & uisibiliū serui existentes,talibus miraculis ad cognoscendam ueritatē confirmātur. Voco & eas animas,quæ circa mundi huius scenā & magnū affectæ sunt theatrū,idq; uerbis Isaiæ, mulieres à spectaculo redeūtes huc adestote,& animę oculū ab externa oberratione cōuertite,attendite & cognoscite,quoniā ipse est Deus,exaltatus in gentibus,exaltatus in terra, semp in omnibus quę fecit admirādis,& mirabilibus etiā prę̨sentibus manifestior.utinā mihi chori pars esset & illud systema,qđ hactenus deo accinit,carmē minime absonū uel reprobū. Credo enim quod & paulo post dignū sit futurū,nescio quid patior, repēte immutatur,& in diuersum abit,neq; propter cōmunem læticiam (quod & magis miror) in chorum hunc exit,sed in stationem quandā propriam, nequaquam cōcinnam, nec bene resonantē choreā hanc.tantū enim dicere forsitan ipsi cōcedent.sed qualem & quam, nam etiamsi zelus eloqui gestit,fides tamen uincit. reprimam igitur sermonis iniucūditatem spei pudore.adhuc mēbra mea foueo, adhuc plus dilectioni tribuo priori,quàm contemptui præsenti, ac ideo ero longanimior,quo improperando fiam feruentior. unam partē è uiuentium genere à panegyri arceo,suspirans quidē ac dolens,forteq; propriā nōdum cognoscentes aut ignorantes perditionem lugens deploro. Siquidem hoc ex calamitate eorū maxime est miserandū. Repello & obiter eos, qui haudquaquā in solida & firma seminati sunt petra,sed in arido ac sterili. Sunt &

qui ad uerbum accedunt leuiter,ac pauca fide suffulti, & quia terram profun dam non habent,cõfestim pullulant & coalescunt, quo propinquis placeãt: deinde ob breuem maligni inuasionem , paruamq; tentationem & æstum marcescunt & emoriunt. Porrò adhuc deteriores illis & à panegyri sunt de pellendi ij, qui nec parumper temporis restiterunt infelicitati, & ijs qui ma la captiuitate nos captiuarunt, iussu eius qui in altum ascendit & iuste nos captiuabat:uerum ex superfluitate adparuere mali & uiles, nec ad paruum resistentes tempus,quum nulla urgerentur pressura aut tentatione, propter uerbum scandalisati, uerum pusilli lucri, obsequijue, aut paruæ potentiæ gratia,propriam miseri uendiderunt salutem.Sanè postquam sermone cho ri purgauimus multitudinem, agite totis uiribus corpore expiati & anima, una resonantes uoce,planeq; spiritu concordes,epinicium illud decantemus carmen,quod Israel cecinit super Ægyptijs,rubro mari submersis, inchoan te Maria,tympanumq; pulsante.Cantemus domino,gloriose enim glorifi catus est,equum & ascẽsorem proiecit,non in mare,in hoc enim carmen im muto,uerum sicut illi placuit,& quemadmodum is iustũ censuit, qui omnia facit & immutat,sicut quodam in loco Amos in Prophetia sua diuinissime philosophans inquit: qui conuertit matutinum in umbram mortis, diemq; obtenebrat in noctem,& tanquam per circulum quendam dirigit,ac uniuer sum mundum circumgirat, necnon & res nostras fluctuãtes, mutationibus quidem mobiles ac circũuertibiles,aliterq; alias se habẽtes,ordine uero pro uidentiæ firmas & immobiles,etiã si per cõtraria meant,uerbo quidem ma nifestæ,nobit autẽ incognitæ.qui deponit potentes à throno, & nudum or nat diademate. & hoc è diuina decerpo scriptura.qui genua habentibus im becilla audaciam præstat,& peccatoris ac improbi brachiũ cõfringit. & hæc ex alia scriptura secũdum quod unumquodq; mihi ad memoriã uenit, quo multa mihi cantationem cõpleant & ad gratiarũ actionem redundent.Qui tribuit uidere,impij etiam super cedros elationem, rursusq; subuersionem, ut amplius non sit,quum maliciam ipsius ueloci ac securo pede euadere ua leamus . Quis hæc pro dignitate decantare, & tam diuine prolata enarrare posset ? Quis domini potentias eloqui,seu laudes ipsius cũctas auribus in uulgare quiret? Quam nam uocem aut quam sermonis uehementiã aliquis miraculo huic adaptaret ? Quis contriuit arma,frameam,& bellum ? Quis confregit capita draconũ super aquã ? Quis dedit ipsum cibũ populis illis, quibus etiam tribuit? Quis tempestatem permutauit in serenum ? Quis di xit mari sile,compescere,& in te tibi conterentur undæ? & contriuit quidem breui elatum ac efferuescentem.Quis supra serpentes & scorpiones ambula re dedit? non clam amplius calcaneũ obseruantes,iuxta damnationem, sed palam inuadẽtes,caputq; attollentes, quod ad conculcandũ erat damnatũ. Quis fecit iudiciũ & iustitiam inopinate? Quis non penitus dimisit uirgam peccatorũ ? Igitur confidenter iustorũ sorti loqui decet,uel ut modestius di

cam

eam,forti ipsum cognoscentiū.Nō enim tanquā iusti traditi sumus, id enim pauci ac rari,quo tanquā athletæ generosi tentatorē pudefacerent:sed tanquam peccatores sumus damnati,inde misericordiā paterne ac benigne consecuti, quo saperemus percussi,ad ipsumque reuerteremur admoniti. quandoquidē nō in furore arguti sumus,neque in ira correpti,sed in utrisque & recordationis & remissionis amorē suū ostendit.Quis ultionē fecit in gentibus,redargutiones in populis? Dominus fortis & potens,dominus potēs in bello. Vnam inuenio uocem cantionis,rebus ferè dignā præsentibus, quā ante nos Isaias protulit,tempori huic admodū cōuenientem,ac cū magnitudine beneficentiæ decertantē. Lætetur cœlū desuper,& nebulæ destillent iusticiam, emittāt montes lætitiā,& colles exultationē.quandoquidē omnes creaturæ ac potentiæ cœlestes,taliū quoque,quēadmodum & meus hic sermo sunt consciæ.Nō solum enim nobiscū suspirat & dolet creatura,quæ corruptioni huic deseruit infernæ,de oriūdis loquor & desinēdis, expectans finē horū ac reuelationē, quo & tum speratam cōsequatur libertatē,tanquam nunc audiens, illis propter cōditoris potentiā alligata,sed & unà gloriatur ac exultat, pariterque cū filijs lætatur Dei.quur igitur nō & ego diuinā enarrans potentiā, diuinas quoque uoces emitterē? Exultet deserta & ut lilium floreat ecclesia,uidua heri ac pridie,ut uidebatur, & uiro orbata, ac omnis qui odiosa ac iniucunda impietatis hyeme hucusque perturbatus fuit:quoniā misertus est dominus populi sui,& hæreditatē suam nō dereliquit,quoniā opera fecit mirabilia,consilium uerū, antiquum.id autē erat ut bonam suam ostenderet uoluntatem, timentibus eum,& qui in misericordia eius sperarent.quoniā portas æreas cōtriuit,& sexas ferreas cōfregit.quoniā propter iniquitates nostras humiliati sumus,sed reuocati sumus,& cōtrito laqueo solidati sumus,in gratia dei nos uocātis, & humiles corde consolantis.Cernitis ne quemadmodū connecto cātum,uerbis pariter diuinis ac sententijs,& haud scio quomodo alienis efferor sermonemque exorno,ac ob uoluptatē tanquā numine afflatus reddor.reijcio autē omne quod humile est & humanū, alia alijs cōcordans & coaptans, in unū quæ eiusdē sunt spiritus perducēs.Sanè prius dei mirabilia ostendit, Enoch translatus,Helias susceptus, Noe saluatus,qui & semina generum saluauit, in paruo ligno mundū,quum homines orbis fugerent diluuium,quo rursus terra magis pijs ornaretur colonis.Abraham uocatus,ac filio prȩter ætatem honoratus,in fidem seminis alterius promissi. unigenitum prompte offerēs in sacrificium,& uictima hospitalis pro filio supposita.admirāda impiorum perditio igne & sulfure submersorū,piorū ereptio, mirabilior etiam salis statua de mala cōuersione triumphans.Ioseph uenundatus,& amatus, & continens,& à deo sapientiam edoctus,& libertate donatus,& dominans,& frumentum ad maiorē œconomiam expendens.Moses dei adparentia dignus redditus,lege instructus,ac legē instruēs,& Deus Pharaoni factus,& Israel ad terram promissionis educens. Ægyptiorumque plagæ enumeratæ, & sal-

uatio laborantiũ in medio Aegyptiorũ, ac mare cedens uirgæ,sermonemq́ꝫ intelligens,& hos quidem tanquã in arido transmittens,alios autẽ iuxta naturam eius obruens.& alia hæc sequẽtia. columna nubis dies obumbrans, columna ignis noctem illuminans,ambæ uero uiam ostendentes. Panis in eremo pluuia delapsus,cibus è cœlo demissus.hic quidẽ usui conueniens,hic uero usum exuperans. Aqua ex petra,& hæc quidẽ data, illa uero edulcorata. Amalec oratione debellatus, & occulto & mystico manuũ mysterio. Sol firmatus,& lunæ cursus precibus interpellatus,& Iordanis abscisus. Muri sacerdotum circuitu & tubarum clangore, necnon uirtute cantus rythmici conquassati. Terra & uellus,uicissim & rigata & sicca permanens. Vis in capillis,toti æquiualens exercitui. Manipuli pauci lambentes,& uictoriã se consequi posse credentes,paruusq́ꝫ numerus spei innitens,plures superant chiliades. Porrò quid necesse est singula enumerare? quæ per Christũ ipsum euenere secũdum salutarem eius præsentiã, & incarnationẽ.quæ miracula post eum, & per eum, à sanctis apostolis eius & uerbi ministris sunt facta. quot enim libri & monumenta hæc continere possent? & hæc hactenus. Adeste igitur ac audite,& ego enarrabo uobis omnibus qui timetis Deum,quo generatio altera & successiones generationũ diuinæ potentiæ cognoscãt miracula,quoniam illa ostendere possibile haud est,nisi periculi adpareat magnitudo. Verum id fieri nequit,nisi morũ prauitatem Iuliani redarguamus, ac ostendamus,ex quibus initijs & maliciæ seminibus in hanc inciderit infelicitatem,dum paulatim impietatem adauget tanquã uenenum reptilium, aut earum ferarũ quæ sunt perniciosissimæ,intermittens cũcta illius gesta, libris & historijs tragice decantare: haud enim nobis ocium superest prolixiora quàm præsens patitur propositum corradere: sed pauca quædam ex multis percurrentes,tanquam tituli inscriptionẽ quãdam posteris relinquemus, sermone facta eius magis propria & manifesta tãtum recẽsentes. Ille igitur & prius à magno conseruatus Cõstantino,qui nuper à patre potentiam susceperat,quoniam exercitus contra duces arma sumpserat,rerum nouarũ timore innouationem quærens,ac ideo per nouos præfectos negocia administrabat regia. Seruatus igitur unà cum fratre,salute incredibili & admirãda, nec deo ob salutem gratias habuit,neq; Imperatori per quẽ fuerat saluatus, sed erga ambos se malum esse ostendit,huic quidem propter defectionis partitionem,illi uero propter rebellionem. Cæterũ prius mihi dicere necesse est, de eorum more uiuendi & obsequio, ac in qua nam regia prouincia regie, à rege humanissimo,tanquã generis reliquias regno seruantes, fuerint educati. Primo enim ille excusationem admittebat, quod ea quæ in principio regni fuerant innouata,haudquaquã ex illius sentẽtia fuissent perpetrata. Deinde regni cõmunione magnanimitatem ostendere studebat. Tertio uero principatum stabilire, ac collegarũ augumento firmiorẽ reddere quærebat, quod quidẽ erat cogitantis utiliora q̃ sapiẽtiora. Postquã uero ab omnibus

rebus ocium sunt nacti, de regno tamen futuro adhuc cogitarent, ætate autẽ simul & spe secundas principũ partes nõ offerente, incumbebãt quidẽ inter alias disciplinas uniuersæ scientiæ circulari, quũ auunculi iussu, & regie quidẽ instituerentur. Vtebantur autem ut plurimũ philosophia nostra, nõ ea tantum quæ circa sermones uersatur, sed & ea quæ per mores pietatẽ continet, cum uiris studiosissimis cõuersantes, & rebus plurima refertis gratia, ac multum uirtutis specimen habentibus incũbentes. siquidẽ seipsos cleri adscripsere collegio, ita ut & sacros populo legerent libros, nihilominus & hoc illis in honorẽ cedere arbitrantes. quin & quod longe maius erat ornamentũ, pietatem tam martyrũ memoria sumptuosissima, q̃ magnificentia oblationum, necnon omnibus quibus diuinus timor designari potest colebant. ita, ut ueræ philosophiæ & planè Christi præ se ferrent amorẽ. Gallus quidem uera nitens pietate, pius enim erat licet natura esset feruidior, recta tamẽ pietatis sectabatur studia. Iulianus uero tempori obsecũdans, mãsuetudinis simulatione mores celabat improbos. testimoniũ autem erat (haud enim possem transcurrere miraculum quod accidit, quũ ualde memoria sit dignum, multosq; impios erudire possit) quod ambo, martyribus quemadmodum dixi operã impendebant, ac splendide utrinq; certabãt, multa manu, & impensis templum erigẽtes. uerũ quia amborũ labor haudquaq̃ eadem fiebat intentione, ideo nec ad unũ procedebat finẽ. huius enim opus de seniore loquor fratre, iuxta rationẽ perficiebat, tanq̃ deo oblationẽ prompte, instar Abelis sacrificio admittente, recte quidẽ oblatũ & diuisum, eratq; tanquã primo geniti consecratio & augmentũ. alterius autẽ (proh ignominia impiorũ, quæ iam inde testimoniũ præbebat, ac paruis indicijs ardua præsagiebat) tanq̃ Cain sacrificiũ, martyrũ Deus repudiabat. & Iulianus quidẽ laborabat, terra autẽ quod laboratũ erat remomebat at ille magis cõtendebat, illa uero impuri fundamenta ad pietatẽ suscipere respuebat, tanquã imminẽtem ex illo terremotũ, clamore præsagiens, martyresq; impijssimi honorans dedecore. Hoc igitur opus prophetia quædã erat posterioris uiri procacitatis & uecordiæ, necnon in martyres uituperij, & cõtra sacras ædes iniquitatis. alios quidem latẽs, persequutorẽ uero à lõge persequens, ac impietatis conatus præsignans. Proh anima ad male agendũ prudens, propriũ autẽ non effugiens tormentum. Proh dei potentia ingens, qua quod futurũ erat abscondebat, ut uel impietatem abscinderet, uel futuri ostenderet præscientiã. Proh admirandum plus tamẽ uerũ quàm admirandũ miraculum. Proh fraternus martyrum amor, non suscipiebant honorẽ eius, qui multos martyres ignominia erat affecturus. nõ cõueniebat ut eius admitterent dona, qui multos in fide certatores erat ostẽsurus, seu potius ipsi quoq; certamini inuisurus. uel ut uerius dicam, non ferebant ut soli inter martyres afficerentur iniuria, quũ alijs munera sacris manibus offerrẽtur, pieq; illi colerẽtur. nec sophistæ maliciæ concedere uolebant, ut de iniurijs gloriari posset, ne eadẽ manu monimenta

quædam martyrũ erigerentur,alia uero diruerentur,& hi quidem martyres honorarētur,illi uero ignominia afficerētur, quũ sub hoc honoris prætextu uerissima contineretur ignominia.& ne iuxta magnitudinē iniuriæ apud se/ipsum sapiens esse censeretur, ac si coram Deo omniũ perspicacissimo & sa/pientissimo,quemadmodũ hominibus latere posset.qui sapiētes cōprehen/dit in malicia,haudquaq́ꝫ inuolucro obscuro,sed cognoscit intelligens,nec su peratur deprehensus.etenim si martyrũ Deus impietatē haud cōpescuisset, seu animo cōceptam & latentem maliciā, tanquā fluuium malum cōfestim exiccasset aut abscidisset, rationibus quas ipse secundum ineffabilem sapien tiam suam & gubernationē nouit, per quā etiā Amorreorũ iniquitates ex/pleri disposuerat:oportebat tamē prauitatē odio haberi, honoremq́ꝫ multo rum gratia repudiari, quo Dei circa omnia incidentia æqualitas & puritas ostenderet́.qui enim dixerat,Israel impie agēti, si offeretis similaginē,uanũ sacrificiũ,abominatio mihi erit.Neomenias enim ipsorũ & Sabbata, necnō magnũ diē haud admittebat,utpote qui plenus esset,& haudquaq́ꝫ rerũ in/digeret humanarũ & paruarum,quo gauderet ijs quæ indigne offerrenť. & q iniusti sacrificiũ, si etiā uitulus existat,tanq́ꝫ canis fastidit, & thuris odorē quasi blasphemiā,necnō meretricis munus ex tēplo eliminat & repellit,solũ autē sacrificiũ honorat,quod puræ manus offerũt purissimo,mensq́ꝫ excelsa & sanctificata,quid mirũ,si neq́ꝫ illius suscepit honorē ? maligne & maligna intentione oblatũ.equidē non uidet Deus ut homo,neq́ꝫ inspicit manifesta, sed in hominē latentem,ac internā maliciā, aut uirtutis cōsiderat officinam. & hæc ita se habent,q́ꝫ si quis credere nolit,illos ipsos qui coràm uiderunt te stes adducemus.multi enim sunt qui nobis ac posteris miraculũ hoc memo riæ tradiderũt,& adhuc tradent.Postquā uero in uiros euasere,ac iam philo sophiæ attigerāt dogmata(quod utinā nunquā euenisset)uimq́ꝫ ex sermone acquisiuere, quæ mansuetis quidē uirtutis est armatura, scelestioribus uero maliciæ fit aculeus,nō iam amplius morbũ penitus quātus erat celare pote/rat,neq́ꝫ omnino impietatis dolum in seipso tantũ,philosophice exercere ua lebat, sed tanquā ignis in materia delitescens,& si nondum flammā claram emittat,è scintillis tamen quibusdā micantibus, aut fumo è profundo emer/gente,indicatur: aut si mauis,quemadmodum fontes, qui per fistulas quas/dam ui spiritus sub terra feruntur,postea nec spacium latũ,neq́ꝫ exitũ habēt liberũ,sæpius terrā inflant,& inferne submurmurant, impetu quidē spiritus impulsi, sed ui superna cohibiti & intercisi: ita & ille plurimũ impietatis, ob temporis gratiam,& institutionē Constantij imperantis abscondebat.non/dum enim tutum erat palàm impie agere,nonnunquā tamē mentis detege bat arcanũ,acutioribus impietate quàm intellectu, præcipue in sermonibus ad fratrē,plus q̃ꝫ bene haberet,pro gentilibus cōtendens,nempe sub præte/xtu,tanq̃ꝫ sermonē exerceret tenuem.cæterũ hæc potius cōtra ueritatē erant exercitamenta,quum omnibus gauderet quibus impij denotarentur mores

Postquam

Poſtquam uero humanitas Imperatoris,fratrē Gallum Regem declaraſſet, ac partē orbis haud paruā illi aſſignaſſet,obtigit huic,ut multa licentia & ſecuritate,perditiſſimis frueret̃ ſermonibus,& præceptoribus. Eratq; illi Aſia impietatis ſchola,ubi circa Aſtronomiā,& natiuitates, necnon prænotionis deliratur phantaſiam,horumq; ſectatricē incantationē. unum tamē adhuc reliquū erat,nempe,ut impietati potentia quoq; accederet, nec multū interceſſit temporis,quum & hanc illi obtulit,multiplex multorum ex noſtris iniquitas,necnon laudabilis Chriſtianorū cōuerſatio, quæ ad ſummum, ut ita dicam peruenerat,ac mutationem quærebat contrariam.præterea poteſtas, honor,ac ſacietas, quibus reddimur procaces.conſtat enim longe difficilius eſſe,bona retinere parta, q̃ quæ deſunt acquirere:faciliusq; proſperitatē elabentem per diligentiā reuocare,q̃ præſentem conſeruare.nam ut parœmiæ recte dicunt,perditionē præcedit iniuria,inſolentiam uero humiliatio.uel ut apertius dicam,iniuriā ſequitur perditio,humiliationē autem gloria. Dominus enim ſuperbis reſiſtit,humilibus uero præſtat gratiā.contrariaq; cōpenſat cōtrarijs,qui & uniuerſa iuſte metit̃. hoc & diuinus callebat Dauid, quū inter bona etiam,afflictionē poneret, ſeq; gratias corripiēti agere fateretur, tanq̃ ei iuſtificationes inde diſcere cōtigiſſet . Et priusq̃ humiliare; inquit, ego deliqui,propterea eloquiū tuū cuſtodiui.mediam inter delicta & emendationem ponens humilitatē,tanquam ex delictis foret generata,delictaq; illam generaſſent.ſiquidē peccatū humiliationis eſt mater, conuerſionis uero humiliatio.Nos igitur quū mites eſſemus & modeſti,ſumus exaltati,paulatimq; adaucti, ac in hanc formā & multitudinem deo manuducente progreſſi. Verū poſtq̃ ſaginati fuimus laſciuire cœpimus.Et quia alas dilatauimus,etiā illas cōtrahere ſumus coacti.Et eam gloriā ac uirtutē quā in perſequutionibus &tribulationibus acquiſiuimus,hanc quū bene ageremus diſſoluimus.Nūc uero ad reliqua ſermonē cōuertamus. Interea Cæſari Gallo regnū pariter cum uita ademptū eſt. quæ uero interim acta ſunt obticebo, utriq; parcens, & Cōſtantio interficienti, & Gallo interfecto.nam amborū ueneror pietatē,non laudo audaciam.etenim quum oporteret, ut in aliquo delinquerēt,nam homines erāt,hoc forſitan eſt quod quis in ambobus laudare haud poteſt.niſi hunc uelimus accuſare,alteri uero culpā dimittere. At Iulianus confeſtim fraterni regni hæres effectus,ſed nō pietatis, paulo poſt eius etiā à quo rex fuerat factus,fit ſucceſſor.hoc quidē illo uolente,illud aūt cōmuni fine cogente, quū uinceretur morte, uniuerſo mundo perniciosa ac mala. Cæterū quid hoc rei eſt imperatorum diuiniſſime,Chriſtiq; amator præcipue? Cogor enim illum tanq̃ præſentē & audientē inculpare,etiam ſi eum reprehenſione noſtra longe meliorē eſſe ſciam,cum deo cōſtitutum,& cœleſtis gloriæ hæredem effectū, ac in tantū ſegregatum, quantū etiam ad melius tranſiuit regnū.quur nam tale cepiſti conſilium ? quum intellectu & prudentia omnes longe ſuperes,nō ſolum tui tēporis reges,ſed etiā priores.

qui Barbaros in circuitu expurgasti, tyrannosq; domi mancipasti, hos quidem uerbis, illos autē armis. & hæc ita egisti, ut neutrū ab altero turbaretur. quãuis enim trophæa tua cũ armis ac bellis parta, magnifica extiterint, maiora tamen & illustriora fuere, quæ sine sanguine acquisiuisti. ad te enim undiq; legationes deueniebant, & preces, ex quibus quædam obediebant, aliæ uero imperiũ expectabãt. omne autem quod sperabatur, simile erat iam capto. qui manu Dei ad omne cõsilium & opus deducebaris, nec manu magis quàm intellectu. quãuis manus potius q̃ intellectus admirationi erat. magis tamen in ambobus pietate excellebas. quonam modo in hoc solo negocio imperitus adparuisti & incircũspectus? qd sibi inhumanæ humanitatis uoluit celeritas? quis nam dæmon cõsilio accessit? quo pacto hæreditatem ingentem, paternumq; ornamentũ, Christi nomine insignitos dico, gentem ubiq; per terrarũ orbem resplendentẽ, regium sacerdotium, multo labore ac sudore adauctũ, ita in paruo tẽpore ac breui momento cõmuni ꝑsequutori offerens tradidisti? Proinde fratres his forsitan sermonibus impie uobis & ingrate agere uideor, quoniã non cõfestim ad hæc accusationis uerba, ueritatem etiam adduco. atqui abunde respondi, per ea ipsa quæ obieci, si accusationi mentem adhibeatis. hinc solum enim accusatio remissionẽ habet. nam quum probitatem dixi, responsionem quoq; ostendi. quis enim ignorat qui Constantium uel mediocriter nouit, pietatis gratia, & amore nostri, omnia bona nobis uoluisse, adeo, ut nõ solum Iulianum lubens præteriisset, aut generis totius honorem, imperiiue additionẽ neglexisset, sed & regnum ipsum & omnia quæ possidebat, quin & animã propriã, qua re nil homini est preciosius, ob nostram securitatẽ & salutem, non difficulter impendisset. haud enim ulli unquam rei ullæ tam uehe[illegible]ens incessit amor, quemadmodũ illi, ut res Christianorũ adaugere, ac in plurimã gloriam & potentiã prouehere ualuisset. non enim gentiũ captiuitas, nõ beneuolentia publica, non pecuniarum multitudo, nõ gloriæ affluentia, non ut rex regum & esset & uocaretur, nõ quicquid aliis hominibus felicitas esse cognoscitur, nil tandem ex rebus omnibus, illum adeo exhilarare potuisset, q̃ ut nos per ipsum, ille uero per nos, corã deo & hominibus clarescere, & potẽtia nobis in omne tẽpus indissolubilis permanere potuisset. Siquidẽ iam hoc præ cæteris est manifestum, plus excelsum ac regium q̃ à multis existimatur, q̃ Christianorũ rebus, Romanorũ sunt adauctæ, accessitq; præsentię Christi, potẽtia, quæ antea nondum plene in unã concesserat dominationẽ. quapropter longiori uisus sum uti circuitu, quo beneficiis nostra quoq; decorarẽ. Proinde si nos etiã in re aliqua offendit, id non cõtemptus aut iniuriæ gratia fecit, neq; ut aliis præ nobis gratificaretur, sed ut uniuersa unum essent, & ut unà sentiremus, ac haud quaq; discidiis separaremur, & factionibus contenderemus cohibuit. Verũ ut dicebam, potius incuria quadã & simplicitate, necnõ humanitate erga Iulianum scelestũ errauit, & quia minime maliciã illius perpendebat, quum ab

omni

omni malicia esset liber, ac ideo quod futurũ erat ignorabat, plasmaq́ suum nõ exacte cõsiderabat: sicq́ paulatim subintrauit impietas, resq́ duæ diuersæ in unum coiere, nempe, ut in genere pijssimo, omnium numeraretur pessimus & sacrilegus. qui partim obtrectabat Christianis. partim uero nõ habebat quo laudaret nostra. In Græcis autẽ eximiũ quid, & sermonibus insuperabile cõtineri censebat. Quali autẽ cõsequenter exemplo notissimũ seipsum ex impietate exhibuit? qualemq́ morẽ recentiorẽ certãdi ostendit? siquidẽ postq̃ uirtute meliores superare haud poterat, quo saltẽ adpareret aduersarius, nimis immoderate contra pietatem cõtendere, & deterioris gratia gloriari cœpit. Et hæc est Constantij pro Christianis, & erga Christianos apologia, ac apud mentis cõpotes tam iusta. Verũ enimuero postq̃ quidã existunt, qui has etiã causas nobis dissoluunt, nec alias admittunt, sed stoliditatem uiri accusãt, q̄ infensissimo & bellicosissimo homini imperiũ permiserit, eundemq́ prius inimicũ, deinde etiã potentẽ reddiderit: inimicitias propter fratris cædem cõcitans, potentiã uero regni traditione adiungens: necessariũ erit, & de his uel breuiter uerba facere, ac ostendere, humanitatẽ nõ omnino carere ratione, nec à regia magnanimitate & prudẽtia esse alienã. & merito quidẽ mihi uicio uerteretur, postq̃ talem ab illo assequuti sumus honorem, ipsumq́ tantũ pietate differre credimus, si eum nõ iusta etiã defenderemus excusatione. quod & ijs quoq́, qui nulla nos demeruere beneuolentia, à nobis debetur, qui uerbum pariter & ueritatem colimus. & hoc postq̃ à mundanis liberatus est uinculis. quo liber sermo adulationis uitium, sinistrasq́ suspiciones effugere uideatur. quis enim non sperasset, si nulla re alia, honoribus saltem illum reddi potuisse mãsuetiorem? quis nõ ex fide qua credebat, & merito quidem, illum iustiorẽ fore existimasset? Ita ut uterq́, Gallus nempe, iusto & regio condemnaretur iudicio, Iulianus uero altius etiam eueheretur. quum enim Iulianũ ijs decorasset honoribus, quos nec ille ipse qui eos est assequutus sperare fuisset ausus, palàm ostendit, quod de Gallo non sine iusta ira suppliciũ sumpsisset. & hoc quidem illius erat temeritatis, illud uero honorantis humanitatis. habebat & pariter fiduciam (si id quod maius est effari oportet) non tam ex istius fide, quàm ex potestate propria. qua ut mihi uidetur, & Alexander admodum fretus, non solum uitam Poro deuicto cõcessit, idq́ adeo iuueniliter de regno decertanti, sed & illi rursus Indorum imperium permisit, tanq́ magnanimitatem haud aliter quàm hoc pacto ostendere posset: à qua deturbari quum Alexander esset, turpius putabat, quàm si armis uinceretur, præcipue quum illum iterato deprimere posset, si contra eum insurgeret, ac ideo illi confidendi occasio humanitas erat. Verum quur nam in hijs decerto? quum admodũ facile sit uictos quoque superare. etenim si is qui credit malus est, quid nam de illo erit cui creditur? & si mores haud præuidere culpabile est, ubi nam prauitatem ipsam constituemus? Verum quum malicia res quædam sit incomprehensibilis,

impoſſibile eſt,ut quis improbos reddat meliores. Quapropter iuſtũ fuiſſet, ut & Iulianus ſe magis beneuolum oſtẽdiſſet, & ſi aliquã maliciæ habuiſſet affluentiam,eam ſuſtuliſſet.uerũ ex his in maius ſuccẽſus eſt odium. & quo pacto benefactorẽ ulciſci poſſet cõſiderabat.Hæc ipſum Platones & Chryſippi,uenerãduſq; Peripatus,necnon Stoa,& qui ſplendida deblaterãt edocuere.Hæc Geometriæ æqualitas,& de iuſtitia erãt ſermones.& quod oporteret potius eligere,ut quis iniuria afficeretur,quàm q; iniuſte ageret.hæc generoſorum præceptorũ erat doctrina,necnõ regni concertatorũ & legumlatorum,quos ex triuijs,& barathris,ſibiipſi cõgregauerat.quorũ mores haud laudabat,eloquentiã tamen admirabatur.& forſitan nec illam, ſed impietatem ſolam, tanq; conſultricem ſufficientẽ tam agendorũ q; omittendorum magiſtram.Cæterum quo pacto illos admirari decet, qui uerbis fingunt ciuitates,quæ re ipſa conſiſtere nequeunt? & qui uenerandas tantũ non adorant tyrannides,obolumq; cũ ſupercilio ſuper deos attollunt.& hi quidẽ neque omnino deũ eſſe,illi uero eum haudquaq; res quæ hic aguntur,præno- ſcere docent,ſed fortuito, & ut euenit uniuerſa ferri,alij aſtris duci opinãtur, & neceſſitatis fato.haud ſcio à quo nam agãtur,& unde.nõnulli in uoluptatem cuncta reijciunt,eamq; finem humanæ uitæ eſſe arbitrantur. Virtus uero penes eos nihil aliud eſt,q; nomẽ decorum,& haudquaquã uita præſenti longior.nec ulla dein pœnarũ exactio,corripiens delicta hic cõmiſſa.Proinde nemo ex illorũ ſapientibus hæc intelligit, ſed profundo ut dicitur luto hæret,& tenebroſa erroris & ignorantiæ obtegitur caligine.nõ ſolũ ut mens puros ueritatis radios aſpicere nequeat,ſed & quantũ ad inferiora hæc pertinet,intellectum habeat obfuſcatum,adeo,ut nec ſuper dæmones imaginari ualeat,& ita attolli,ut factore ſuo dignũ foret. quod ſi quis uel parum ſuſpicit, rationi confiſus, & haud Deo utens ductore, à perſuaſibiliori ſeducitur. quod & multos quidem magis propter propinquitatẽ trahit.quid mirũ igitur,quum ille ex talibus prorumperet doctrinis, à talibuſq; dirigeretur gubernatoribus,ſi tam malus etiã adpareret credenti,& honoratus erga honorantem Cõſtantium ingratus foret? Etenim ſi quicquã oporteat reſpondere accuſationi,haud mihi uidetur Iulianus,tantũ ob fratris doluiſſe cædem, quẽ hoſtem religionis cauſa nouerat, quantum ob Chriſtianorũ incrementum,quod admodũ ferebat moleſte.& quia contra pietatẽ inſaniebat,aduerſus præſentẽ rerum ſtatum audere & amentiæ libertatem quærere uolebat, quoniã oportebat philoſophiã & regnum iuxta illorum ſermonẽ in unum cõuenire.nõ ut ciuitates à malis liberarẽtur,ſed ut illis implerẽtur. Sanè hoc primũ procacitatis ac uecordiæ eius fuit ſignum,q; ſeipſum coronaret,& magnifica illa appellatione honoraret.quã nõ fortunę raptus,ſed uirtutis præmium,aut tẽpus, aut regium confert ſuffragium,ſiue ſenatus ſentẽtia, cuius olim fuit iudiciũ.ſiquidẽ nemo honoris magnitudine,dominus etiã fit imperij.Secũdo autẽ(neceſſe enim erat ex ijs quæ iam auſus fuerat arrogantiã ei

eſſe

esse partā) quid nam deliberat, & ad quā impietatem & audaciā progreditᷣ? (Proh insana anima) Cōstantio etiā ipsi, bellum infert, & occidentem relinquit, sub prætextu reddēdæ rationis, quod diadema suscepisset. adhuc enim arrogantiā suam celare uidebatur. sed re uera uniuersam imperij potentiam in seipsum transferre cogitabat, quo ob perfidā ingratitudinē, admirationi etiā esset. nec spe sua deceptus est. Proinde haud admirētur qui incōprehensibilem diuinarū rationū, quibus uniuersa ferūtur, ignorant profunditatē, nequaquā gubernationi artificis cedentes, longe nobis prudētiori. qui id quod eius est propriū, quomodo, & quò uult perducit, omnino tamē ad melius, & medelam, etiā si ij qui indigent cura indignentur. propter quas etiam causas ille nō in maliciā est impulsus (quandoquidē numē penitus expers culpa existit) bonū aliquid à natura cōsequutus, licet ea quæ prauitatis sint prætulerit. nequaꝗ̄ impetū cōpescuit, sed multa celeritate, & domesticū, & barbaricum transcurrit solum. magisqꝫ latendo, ꝗ̄ transitum occupādo regijs militibus adpropinquauit, prænotione quemadmodū prædicāt ij qui secreta eius norunt ad expeditionē impulsus, quū dæmones etiā motū illum, & quid futurum esset promitterēt, necnon mutationē eorū qui præerāt rebus. Iuxta ueridicum autē sermonē, præfinitum iam tēpus aderat, magis arcanū atqꝫ profundum. ad mortē itaqꝫ accelerabat, cuius ipse artifex erat, celans à quodam internorū conatū illum, ac si haud à prænotione procederet, sed cognitione manifesta. & ꝙ ea quæ fierent ob prauitatē, & haudquaꝗ̄ dæmonū acciderent beneficio: uerum ꝗ̄ recta cōiectura, Persia postea manifeste ostendit. quapropter desināt, qui illius celeritatē dæmonibus acceptā referunt, nisi & illis maliciā ipsam ascribere uelimus. Sanè si Imperatoris præfecti, tyrāni occupassent ingressum, & nō bellum occultū manifestę præualuisset uirtuti, cognouisset forsitan scelestus ille, ꝙ cōtra seipsum festinasset, & priusꝗ̄ Persica clade refrenatus fuisset, in finibus Romanis uecordiæ pœnas, simul & ob ea quæ male ausus fuerat, dedisset. cuius rei testimoniū est, ꝙ quū progrederetur incognitus etiā, ut ipse putabat, à generosissimo Imperatorū exercitu circumseptus fuit, quin & illi fugam quemadmodū postea cognitū est intercluserat. & quum rerū quoqꝫ potitus esset, nequaꝗ̄ tamen parui operis fuit copias illas subiugare. nūc autem propter arrogantiam pariter & impietatem eius, indignatione exæstuans Cōstantius, sapientissimumꝗ̄ Iulianū habēs in retibus, Proh nostra malicia, sub uiæ ingressum, uitā cum morte permutauit. non paruam rationē, tam deo, quàm hominibus ob nimiam redditurus humanitatem. siquidē præter motū illum, Christianis etiam imminentes pro pietate ostendit turbas. Hic autem quantum mihi gaudium, lachrymis permixtum, ob sermonis exoritur reliquū? qualisqꝫ maris & fluctuū conflictatio, permixtio, & turba, inuicem dissidentium & æstuantiū? siquidem ex nouissimis mihi lætitia, ex prioribus autē oritur fletus. non propter Christianos solū, & accidentē ipsis afflictionē, quæ uel per maligni inuidiā,

aut

aut potius dei incidit permissionem,ob eas quas nouit causas,& forsitan ob elationē nostram,quę indigebat purgatione.Sed etiā propter illius animā, & eorū qui ab ipso ad eandē rapti sunt perditionem. ij siquidē ultimas eorū plagas,& quæ inde ortæ sunt deplorāt calamitates: quoniā hanc solam esse uitam existimāt,nec mente ad futurū pertingunt,neq; ullam rationē reddendam, aut retributionē expectandā esse cēsent,ob ea, quæ in hoc perpetrata sunt seculo,sed uitā uiuunt irrationalē semper in diem, & præsentē uiuentes horā.Et ideo felicitatē,& infelicitatē,ex contrario incidentibus metiūtur. mihi autē plus ob erumnas futuras,pœnasq; improbis debitas uidētur deplorandi,tametsi quod maximū est haud depromam.Etenim qualis illis pœna erit,expulsio à deo? quomodo nō deplorarē miserū? quomomodo nō plus persequutorū inuasores? & adhuc plus transfugientiū ad maliciam lugebo abreptorē,seu potius lachrymas fundam,pro ijs quibus nihil graue fuit eorum,quæ ob Christū sunt perpessi, omniū beatissimis,nō solum uenturæ uitæ gratia,uerū etiam propter gloriā præsentē,fiduciamq; constantē,qua semetipsos ubertim per pericula decorauere, aduersarijs uero præludiū exhibuere,imminentiū cōmutationū,ac eorū quæ iam sunt perpessi.Et profecto longe illis melius fuisset,si diutius hic fuissent afflicti,q; quod futuræ thesaurisauerūt damnationi.Et hæc nobis secundū legis formā sint dicta,quæ homines ob inimicorū calamitatē gaudere prohibet,ac potius ut miseris cōpatiamur exigit.Cæterū ut rursus ad priorē redeam sermonem, quæ nam tāti mali cōcertatio? quis impietatis amor? quis perditionis cursus? Vnde tantū Christi odiū,Christi cōtraxit discipulus? qui in tot ueritatis uersatus est sermonibus,nunc dicēdo,mox audiēdo,de ijs,quæ ad salutis dirigūt uiā.Sanè nondū hæreditate imperiū assequutus fuerat,& tamen impietatē ostendere est ausus,tanquā ipsum puderet,q; aliquando Christianus factus esset, aut ægreferret,quod cū Christianis nomen haberet cōmune.Porrò hoc subinitium est ausus, quēadmodū retulere ij, q ei ab arcanis fuere ministerijs (heu in quales sermones incidere cogor) ut sanguine, nequaquā sacro,baptismū ablueret sanctū,expiationi nostræ,odij perfectionē opponēs.Sus in luto,iuxta parœmiā uolutatus. Mox incruēti sacrificij,oblatiōe manus cōmaculat. per quod nos Christo unimur, necnon passionis ac diuinitatis eius participes reddimur,sectionibus & uictimis res stabiliēs regias,malis cōsiliarijs, in malo utens principatu. Verū quia sectionum incidit mentio,ac se occasio offert,ut de tali hominis infelicitate aut infortunio exactius dicam,nescio utrū diuulgatum miraculum literis cōmendare, aut potius referētibus fidem denegare debeam: nam & ego sententia teneor suspensus, nec habeo quò potius inclinem,quū ea quæ iuste credi debeant,rebus haudquaquam fide dignis permixta esse soleāt.Etenim quod aliquid, tanta mali & impietatis innouatione portēdi debeat, nequaq; ex incredendis existit, quū sæpius iam taliter,in maximis etiam acciderit mutationibus,hoc itaque, & eo præcipuè

modo

modo admodum mihi admiratione dignum uidetur, omnibúsq; qui pura pure ostendi cupiunt, idq; fieri posse existimant. Fertur igitur cum immolaret uiscera, crucem apparuisse coronatam: quod alijs quidē uenerationē præbuit & timorē, necnon nostræ potentiæ assensum: at impietatis magistro audaciam præstitit, tanquā essemus circūuenti & coherciti, ita enim crucē & circulum interpretabatur. Et hoc meū est miraculum. Quod si falsum est, auræ illud ferant. sin uerū, rursus Balaam prophetisat, & Samuel excitatur, aut per incantationē ita uidetur. Dæmonesq; Iesum ultra cōfitentur, ac ueritas per contraria, quo magis credatur, ostenditur. forsitan ille per hæc ab impietate desistere admonebatur, multas enim & admirabiles salutis uias numē innouare nouit, ad misericordiam inclinans. Sanè & ille, quemadmodū à multis refertur, nec à fide est alienum, in adytum quendā, multis inaccessum & horrendum descēdit. utinā eam uiam ingressus fuisset, quæ ad infernum perducit, antequam ad tanta progressus fuisset scelera. aderat & multis adytis dignus, in his peritus quidā, aut potius sophista. est enim & id illis diuinationis species, ut de futuris cōsulturi, sub caligine quadā cum subterraneis congrediantur dæmonibus. uel quia tenebris magis gaudēt (quoniam tenebræ sunt, tenebrarumq; , hoc est prauitatis artifices) uel quia piorū hominū consortia fugiant super terra, ac ob illa reddantur imbecilles. quum autē generosum in progressione pauor inuasisset, ac assidue augeret, fieretq; terribilior, sonitus quosdam iniucundos eum audiuisse aiunt, necnon odores sensisse immundos, ac ignea uidisse phasmata, & nescio quas nugas & deliria. re igitur inexpectata perculsus (erat enim in talibus nondū ualde expertus) ad crucē, & uetus confugit remediū, hacq; ob timorē signatur, adiutoremq; facit quē persequebatur. at reliqua terribiliora etiam, præualuit signaculum, superantur dæmones, soluuntur timores, quid inde? respirat malum, animatur rursus, iterū impetus & timores priores, denuoq; signaculū, & cōpescuntur dæmones. in dubio igitur mystes, iuxta uero mystagogus, exponens ueritatē. abominationi inquiēs, illis fuimus, & nequaq; timori. Vincit quod deterius est. Hæc dixit, simul & persuasit, persuadēsq; discipulum ad perditionis deduxit barathrū. nec mirū, quādoquidē prompta est malicia, ut potius quod deterius est sequatur, q; quod à meliore refrenetur. quę uero in adyto illo dixerit aut fecerit, seu quomodo deceptus fuerit remissus, norunt illi qui homines talibus iniciant, suntq; iniciati. regredit̄ itaq; & anima & operibus deuotus dæmonibus, oculis furorem indicans. nisi potius eo die dæmonibus est impletus, in quo tam scelerata aggredi est ausus. sed tum etiam manifestius, ne delitesceret, aut frustra cum dæmonibus cōsortium iniuisse uideri posset, quod illi afflationē appellant, magnifice nomina immutātes. & prima quidem fuere talia. Postquam autem doloris partus præualuit, ac persequutio erupit, uidit aliquid: siue illud proprium ipsius fuit tanquam hominis in malicia edocti, ac impietate præstantis: siue quia ab ijs qui eum instigarunt,

instructus fuit, nempe, ut apertũ sumeret bellũ, ac ipse impietatis autor præsideret, tametsi facinus illud audax & imprudẽs esset, quinimo à scopo penitus alienũ. quoniam uis nos cõtentiosiores reddditura erat, & ut tyrãnidi pietatis decertationẽ opponeremus. solet enim generosa prudentia pertinacius uiolentiæ resistere. nõ secus ac flamma à uento agitata, tanto plus accẽditur quanto uehementius inflatur. & hoc non solum consideratione didicit propria, sed etiã ex prioribus cognoscere potuisset persequutionibus. quæ Christianismum honoratiorẽ fere quàm imbecilliorem reddidere, quoniã ijs animæ magis in pietate sunt obfirmatæ, & per discrimina tanquã ferrũ candẽs aquæ ui temperatæ ac solidiores redditæ. quod si arte potius pugnasset, ac uiolentiam persuasione colorasset, aut tyrannidem mansuetudine, tanquam hamum illecebris contexisset, prudentius egisset, ac forsitan possibile fuisset, ut in hoc certamine præualuisset. nam præ cunctis alijs, martyrũ athleticis inuidebat honoribus, ac ideo machinabatur, ut ui cogeret, nequaquã tamen cogere uideretur. nos uero pateremur, nullum tamẽ honorẽ inde, tãquam pro Christo patientes, assequeremur. Proh stulticia. primum enim si latere putabat, cuius rei gratia periclitandũ esset, & ueritatẽ imposturis celare cõtendebat, cur non ita de honoribus etiã sentiebat, quod illos hoc pacto longe maiores, & splendidiores redderet. Deinde si nos gloriæ desiderio periclitari suspicabatur, cur id non etiã ueritatis gratia fieri censebat? Verũ de talibus ludant apud ipsos Empedocles, & Aristei, necnon Empedotimi quidã, & Trophonij, ac infeliciũ horum numerus. ex quibus hic quidẽ, quemadmodũ ex Siculis crateribus diuinitatẽ, ut ipse putabat acquirere, & ad meliorẽ sortem à nobis transmitti posset, sandalio charissimo, ab igne eiecto testatum reliquit. haudquaquam Deus post hominem ostensus, sed homo post mortẽ inanis gloriæ cupidus, & à philosopho penitus alienus, necnon cõmunis etiam sensus expers. quidã etiã ob eandem animi ægritudinem ac philautiã, in cauernis quibusdam se abdidere, inde deprehensi, non magis ob furtiuam deceptionẽ sunt honorati, quàm propter latendi conatum ignominia affecti. Christianis uero iucundius est, ob pietatem pati, ac omnes potius latere, quam alijs cũ impietate gloriosos uideri. nam ut hominibus placeamus, breuis penes nos est momenti: at honoris eius qui à deo est, seu potius pro dei honore, omne nostrũ est desideriũ. nam uere philosophi, & deum timẽtis, cõmercium cũ honestate, propter honestũ ipsum, & haudquaquam ob inde accidẽtes diligunt honores. laudabilia enim opera, quæ mercedis gratia, & ob remunerationẽ fiunt, in secundo ab eis cõstituunt ordine, quẽadmodũ, in tertio, quũ scelera pœnæ fugiũtur timore. nostra igitur sunt talia, ac ita se habẽtia. quæ uolentibus perquam facile ex plurimis etiã ostẽdi possunt. Iulianus uero tanquam magno honore Christianos spoliaturus (multi enim ex proprijs affectibus aliorum dijudicant mentẽ) bonã nostrã existimationẽ præ cæteris est persequutus. nec tamẽ magnanimiter, ut in alijs accidit persequutionibus impietatem

suam declarauit, neque regie, sed omnino tyrannice de nobis deliberauit, quo magnificentior eius esset impietas, quum per uim orbis cogeret populum, tyrannicéque dogma omnium dogmatũ præstantius uiolaret. Cæterum admodum seruiliter & ingenerose impietatem ostendit, quandoquidẽ deceptiones & uersutias cogitationibus suis in persequutione cõtra nos intermiscebat. Siquidem quum uictoria ex duabus his consistat rebus, persuasione ac uiolentia, hic quidem id quod erat inhumanius, tyrannidem nempe, populis immisit & urbibus, quibus socordia propter irrationalem & inconsideratum ad omnia impetum magis erat iucunda, uerum haud quaquam edicto publico. Cæterum ne abscinderetur impetus, legem sine scriptis proposuit, uidelicet, quod ita uellet. uerum quod humanius erat & regalius, persuasionem nempe in seipsum retulit. Quamuis nec illam penitus conseruaret illæsam. haud enim natura permittebat, ut Pardalis maculosam immutaret pellem, uel Æthiops nigredinẽ, aut ignis à calore cessaret, seu malignus humani generis odium poneret, quoniã ab initio homicida extiterat, uel Iulianus à prauitate, qua contra nos ruebat desineret. sed quemadmodũ Chamæleontem facile ferunt uariari, omnesque assumere colores præter candidum, ut interim fabulosum illum Protheum Ægyptium Sophistam omittam: ita & ille omnia prætereque mansuetus erat, & factus est Christianis, eratque illi humanitas res admodũ inhumana, suadelaque nil aliud quàm uiolentia, & pro immanitatis excusatione probitas, quo iure uideretur ad uiolentiam confugere, quũ persuadendo nil proficere posset. quod quidem inde liquet, quod apud ipsum parum suadelæ, multum autem erat uiolentiæ, quæ quidem confestim sequebatur, quo nos tanquam in uenatione uel laqueis, uel persequutionibus, aut omnino aliquo caperet modo. & ita ille deliberauerat ac constituerat. Accedebat & illud, quod solũmodo secure, licet ualde impie bellum gereret. Cum manu enim admodũ propinqua & coniuncta, & quæ totius persequutionis conscia erat, prauitatem suam inchoabat. quandoquidẽ impossibile est res adgredi externas, nisi prius domesticæ recte fuerint constitutæ. quemadmodum nec possibile est exercitum cõtra hostes ducere, quum milites seditione contra ducem tumultuãtur. Propterea etiam aulam immutabat regiam. quosdam enim morte plectebat, alios autem non solum ideo expellebat, quoniã magno Imperatori fuissent fideles, sed & maiori nimis beneuoli, ipsi uero propter utranque causam inutiles. Quin etiam negocia castrensia, partim per semetipsum, partim uero per præfectos quos sibi magis fideles esse suspicabatur, immutauit, legionesque nõnullas honoribus sibi conciliabat, alias uero simplicitate alliciebat, quo unã solam agnoscerent legem, nempe Imperatoris uoluntatem. sed longe magis, exercitus partem haud minimam, quam aut corruptam inuenit & morbidam, ac tempori tam præsenti quàm priori inseruientem, obsequio demerebat, spemque inijciebat meliorem. Veruntamen non omnes ad suam pertraxit sententiam. quandoqui

dem non tantum illi de nobis permittebat,qui per illum nos persequebatur. sed remansere ultra septem etiam milia, qui genua coram Baal non flexerunt,nec imaginem auream adorauerunt, neq; à serpentibus fuere percussi, quoniam in serpentem intuerentur suspensum, & Christi passionibus dissolutum. siquidem multi fuere in potestatibus & sublimitatibus constituti, quos magis credibile erat, tam propter metum quàm spem superari posse: multi etiam ex humilioribus, & numero tantum noti, in quos ille irruens, non secus reiectus est,ac machina quædam haud tempestiue generoso muro admota. Verũtamen non magis perturbabat effugium, quàm reddebat confidentem, instar captiui insanientis, uoluntatiq; spes, ac si iam superasset,affuit.Porro audacia iam in magnũ etiam conuersa est uexillũ,quod sub crucis signo pompam agit,in altumq; sublatũ exercitum ducit, laborũ solutio existens.ita etiam à Romanis quoq; appellatũ,& quod reliquis,ut ita dixerim imperat signis,quæ Imperatorũ gaudẽt imaginibus,& quæ uarijs distincta sunt coloribus & picturis, necnon illis signis quæ horrendis extensa draconũ hiatibus,in summis uolitant hastis,maculosisq; contexta squamis, gestando inflantur,ac iucundum pariter ac horridũ spectaculum oculis prębere solent.Postq̃ autem illi propinqua ex sententia cessere, periculumq; ut putabat in manibus redditũ est melius,cõfestim & reliqua tentare cœpit,stolida & impia,necnon procacia ac magna. Sane tú ne contra tantam sortem, uniuersiq; orbis fructificationẽ,quæ cunctos occuparat fines,per simplicitatem sermonis stulticiamq;(quemadmodũ uos dicitis) præconij,quod sapientes deuicit,ac dæmones cõpescuit,tempusq; cõfixit? illud idem antiquum pariter & nouũ existens, quemadmodũ uos de dijs uestris portentose quædam finxistis.antiquũ quidem paucis,nouum uero multis. antiquũ propter obumbrationem.nouũ autem propter perfectionẽ mysterij,quod temporibus proprijs reseruatũ fuit. Tu ne contra magnã Christi hæreditatẽ? (quis enim eras,quãtus & unde?) magnã inquã & haud cessaturã,neq; si quidam plus etiã q̃ tu insanierint, sed semper plus ultra progressurã & altius exurrecturã(diuinis enim credo prædictionibus & uisionibus)quã Christus ut deus condidit, & ut homo hæreditate acquisiuit,quã lex figurauit,ac gratia impleuit,quam prophetæ cõpaginarunt,& Apostoli colligarunt,necnon Euangelistæ coaptarũt. Tu ne cõtra Christi sacrificiũ tuis spurcitijs? Tu ne contra sanguinem per quẽ expiatus est mundus,tuis sanguinis effusionibus? Tu ne bellũ contra pacem? Tu ne contra manũ, quæ propter te, & per te clauis est confixa? Tu ne contra fel gustũ tuum? contra crucis trophæũ? contra mortis dissolutionẽ? contra resurrectionẽ, tua insurrectione? contra testẽ nihil testificans? cum Herode persequutor,cum Iuda proditor,præterq; quod in strangulatione haud quaq; ut ille,pœnitentiã ostendisti, Christiq; cũ Pilato interfector, & cum Iudæis dei osor. Nũquid timuisti? nũquid reueritus es? hostias pro Christo mactans.nunquid magnos timuisti certatores? Ioannem illum,

illum, Petrum, Paulum, Iacobum, Stephanum, Lucam, Andream, Teclam quoq;, necnõ alios, qui tam post q̃ ante illos pro ueritate sunt periclitati. qui contra ignem, ferrũ, bestias, & tyrannos alacriter decertarunt, præsentibusq; malis ac cõminationibus, tanquam in alijs corporibus, aut corpore carentes restiterunt. cuius rei gratia? quo pietatem nec uerbo tenus quidẽ proderent. quibus magni repositi sunt honores, & panegyres. à quibus dæmones expelluntur, infirmiq; sanantur, quorũ sunt adparitiones & liberationes, quorum etiam corpora solum, siue tacta, siue uenerata, eadem possunt quę & sanctæ animæ. quorum sanguinis aspersiones solum, ac minuta passionis symbola, eadem faciunt quæ & corpora. hæc tu haud ueneraris, sed dedecore afficis. qui Herculis pyram, ex infortunio, & mulierũ admiraris iniurijs, Pelopisq; carnificinam hospitalem illam, & deo quoq; acceptam, ex qua insignes orti sunt Pelopides, humeris quoq; eburnei. pariter & Phrygũ emasculationes, qui tibijs demulcentur, & sub illarum sono iniuria afficiuntur. necnõ ob Mithri honorem tormenta, & inustiones mysticas, sed iustas quidem. In tauris etiam cædem hospitalem, & apud Troiam regiæ puellæ sacrificium. Menecoeiq; pro Thebanis sanguinem. & postea Scedasi filias in Leuctris. qui Laconicos laudas Ephebos flagellis cæsos, sanguinemq; aris inspersum, deam oblectantem, castam ac uirginem. qui Socratis cicutam laudibus celebras, Epictetiq; crus, & Anaxarchi sacculum. quorum philosophia potius necessaria erat quàm uoluntaria. necnon Cleombroti Ambraciotæ saltum, quum sermonem philosophicum de anima haberet. Pythagoricamq; super fabarum natura decertationem. ac Theani mortis contemptum, uel haud scio cuius nã alius qui illius placitis est initiatus, & in ijs philosophatus. Tu autem sapientissime ac generosissime, si haud quaquam illa, saltem admirare præsentia, ac Epaminundas, & Scipiones illos uirtute claros inspice. qui cum exercitu incedis, cibum capiens uilem, qui spontaneum Imperatoris laudas conatum. Equidem ad generosam ac philosophicam animam spectat, ut nec hostilem inhonoret uirtutem, ac plus tribuat inimicorũ generositati, quàm prauitati ac molliciei domesticorũ. Cernis semimortuos hos, ac sine laribus uagos: necnon ob macerationem carnis macilentos, quin & exangues fere, deoq; propter hæc adpropinquantes, pedibus illotos, humiq; cubantes, quemadmodum tuus inquit Homerus, quo dæmonem quendam suis laudaret fictionibus, infernos hos, sed super inferna elatos: qui inter homines uersantur, humanis tamen rebus sublimiores: ligatos illos, & tamen liberos: detentos, sed incomprehensibiles: quibus nihil est in mundo, sed omnia super mundum: quorũ duplex est uita, una neglecta, altera autem summopere exculta, qui propter enecationem immortalitatẽ assequũtur, qui propter dissolutionem deo adunantur, expertes concupiscentiæ, cum diuino & impassibili amore, quorũ fons est luminis, quorum & splendor suauis, quorũ angelicæ sunt psalmodiæ, & perpetua statio nocturna, mensq; excessu ad deum

erepta,quorũ eſt puritas & purgari,nullam menſuram eleuationis ad deũm ac deificationis ſcientes.quorũ & petræ,quorum etiam ſunt cœli,quorum de turbationes,atq; throni,quorũ eſt nuditas,incorruptio tamen indumentum, quorum eſt deſolatio,celebratio uero,quę alibi peragitur,quorũ eſt uolupta tibus uiolenter reſiſtere,& quorũ fruitio indiſſolubilis & ineffabilis,quorum fletus peccati eſt diluuiũ,ac mundi purgatio,quorum manuũ extenſio flam mam extinguit,feras demulcet, enſes hebetat,acies inclinat. Sed & impieta/ tem tuã (recte noueris) obturabit, tametſi parumper ſis elatus, & impieta/ tis drama,cum dæmonibus tuis ludas.Hæc autem cur non eſſent tibi formi danda,ô audaciſſime,quũ morti ſis obnoxius,ac ſi quis alius? cur non eſſent uerenda? Hęc igitur longe honorabiliora ſunt Solonis inſatiabilitate,ſapien tis illius, quem Crœſus Lydio redarguit auro , Socratiſq; erga pulchros a/ more.nam erga pueros dicere erubeſco,tametſi mente caſtitatem ſimularet: necnon Platonis guloſitate Sicula,ob quam & uenditus eſt,& nec ab aliquo diſcipulorum ſuorum eſt emptus, ſed nec à plene Græco:quin etiam Xeno/ cratis liguritione, Diogeniſq; ſcurrilitate , qui dolium inhabitans , ſub quo hoſpitibus ſtupori erat, licet & ipſi tyrannos ex tragœdia uili pane cibare ſo lerent.Epicuri præterea philoſophia, nihil bonũ ſuper uoluptatem definien tis. Magnus uobis eſt Crates,quum ſit & philoſophicũ paſcere,ac dimitte/ re ſubſtantiam,ſimileq; philoſophis qui apud nos ſunt. Verum iactitat is li bertatem præconio,quemadmodum quum quis haud eſt ſapientiæ, ſed po tius inanis gloriæ amator. Magnus & ille,qui quum nauis procellis agitare/ tur,omniaq; forent eiecta , gratias ſe fortunæ habere fatebatur , quæ illum ad ueſtem miſiſſet tritam . Magnus & Antiſthenes, quoniam quum facies illi à contumelioſo quodam & proteruo fuiſſet contrita, tantummodo fron/ ti, ac ſi ſtatuam quandam erigeret, percutientis nomen inſcripſit. ideo forſi/ tan , quo feruentius hominem accuſaret . Porro laudas quendam ex ĳs qui haud longe ante nos fuerunt , quod tota conſtitiſſet die, ut ſolem adoraret, obſeruans forſitan,ut fieret illi propinquior, & occidens orationẽ ſecum tra/ heret,ac pariter ſolueretur.necnon in Potidia ſtationem,quum hiberno tem pore tota nocte ſpeculationi indulgeret,ita ut nec frigoris uim propter exceſ ſum ſentiret.aut Homeri induſtriam,de Archadica quæſtione.pariter & A/ riſtotelis philoſophiam, ac aſſidentiã ob Euripi mutationes, ob quas etiam occubuit . Cleantiſq; puteum, nec non Anaxagoræ corrigiam. & Heracliti triſtitiam. Quæ nam ſunt hæc? & quouſq;? Apud nos autẽ haud admiraris infinitos quodammodo numero,qui talia & his etiam mirabiliora, per om/ nem uitam,uniuerſumq;,ut ita dicam,orbem philoſophantur,uiri pariter & mulieres, uiriliter decertantes, ac ſolum ibi naturæ obliti, ubi per caſtitatem & tolerantiam deo ſeruire oportet,non ex humilibus tantum,& ĳs qui ſem/ per ob indigentiam laboribus ſunt aſſueti , ſed etiam ex ualde aliquando ſublimibus & ſplendidis,tam opibus quàm genere & potentia.qui per uitæ

nouitatem,

nouitatem, afflictionibus se ad Christi subdidere imitationem: qui si eloquentia etiam clari non erant, quoniam pietas haud quaquam in sermone consistit, breuisque sit fructus sapientiæ ex ore prodeuntis, quemadmodum & cuidam Poëtæ apud uos est uisum: rationem tamen ducem sequebantur, ac doctrinam operibus ostendebant. Cæterum hæc ille omnia negligebat, & ad hoc unum respiciebat, quo pacto dæmonibus, sæpius eum merito agitantibus, gratificari posset, ac ideo priusquam aliud quid ex rebus constitueret cõmunibus, in Christianos irruit, duæque res præcipue illũ stimulabant: Galilæi nempe, ita enim Christianos contumeliæ causa adpellabat: ac Persæ, qui in bello fortiter perseuerabant. Cæterum res nostræ adeo illi maiores ac cura digniores uidebantur, ut bellum contra Persas nugas ac ludum putaret. uerum illud haud manifeste ostendebat, sed magna cęlabat cura. persequutionem autem nostram (intantũ enim insaniebat) semper & coram omnibus iactitare non desinebat. Verum nequaquam intelligebat, omnium prudentissimus & optimus rerum publicarum administrator, quod in persequutionibus prioribus minutum erat id, quod confunderetur & cõmoueretur, quum dogma nostrũ nondum ad multos perueniisset, sed ueritas adhuc consisteret in paucis, cuius tamen spendorem elucescere oportebat. nũc uero salutis sermone iam effuso, & inter nos admodum potentia sua uigente, tentare res Christianorum, immutare & cõmouere, nil aliud erat quàm Romanorum perturbare imperiũ, & Rempublicã omnino subijcere periculis. Quare, nec deterius quid inimici nobis imprecari potuissent, quàm ut talia à uobis ipsis pateremur, necnon à noua hac & admiranda philosophia, & regio imperio, sub quo nos felices redditi sumus, ad aureamque illam ætatem & ciuitatem peruenimus; bellis & factionibus penitus liberam ac carentẽ. Proinde si populus clementer fuisset gubernatus, aut tributa remissa, uel si noui electi fuissent principes, aut fures coherciti, siue alia fuissent facta, quæ uel tempestiuæ aut intempestiuæ sunt felicitatis & apparentiæ, magnam profecto Rebuspublicis utilitatem peperissent, auresque nostræ tinnire debuissent, quum talia fuissent laudata. Verũ populi ad seditiones incitati, urbes turbatæ, hominum genera confusa, domus factionibus impletæ, coniugia separata, & cuncta alia quæ mala hæc sequi par erat, quemadmodum & sequuta sunt, haud admodum illi cessere ad gloriam, siue Rebuspublicis ad securitatem, tametsi ei pulcherrima uiderentur. Verum qui nam alius ad impietatem tam pronus est, aut sensus communis expers, qui hæc utilia esse contenderet? Quemadmodum enim in corporibus, quum unum aut duo membra male sunt affecta, haud difficulter reliquis succurritur, sanitatisque bonum maioribus subuenit partibus, quo celeriter & illa conualescant, quum uero plura dissident & male habent, nullo remedio subueniri potest, quin omnia ægrotent, periculumque illud iam manifeste se ostendit: ita morbi etiam, qui singulis accidunt subditis, à communi populo, qui melius habet, sunt ab-

ſcondendi, quũ uero maior pars corrupta eſt, tum uniuerſo imminet periculum: nec mihi ſecus hoc tempore, ĳs qui nos tam capitali proſecuti ſunt odio,necnon tantæ Chriſtianorum retributioni eueniſſe uidetur. Cæterum quia Iuliani improbitas ſenſibus obtenebrata fuit, ideo tam paruis q̃ꝫ maioribus pariter perſequutionẽ nectere eſt aggreſſus. Verum hoc ualde puerile fuit, ac leuitatis plenum, & nequaq̃ꝫ uiri regĳ, ſed neqꝫ alterius cuiuſdam uel mediocriter animo fortis,quod nominis noſtri immutatione,exiſtimationem noſtram lædi,aut illa nobis contumeliam irrogari poſſe arbitratus eſt, tanquã à turpiſſimis cognominaremur hominibus.Cõfeſtim enim nomenclaturam noſtrã innouare cœpit, Galilæos pro Chriſtanis appellans, & lege etiam ita uocari iubens,quum reipſa,ob Chriſti appellationem, honoratiſſimos nos eſſe cenſeamus, ac nomen illius maximã nobis cõferre gloriam putemus. ac ideo ex qua re nos gloria priuare putauit, eadẽ nos ſummopere laudauit.niſi forſitan nomenculaturæ uim timuit, quemadmodũ & dęmones,ac ideo illam ad aliud tranſtulit nomen minus aſſuetum aut cognitum. At nos ipſis nomina haud inuertimus, quũ nil magis ſuperſit ridiculum in quod cõuerti poſſint, utputa Priapos,& phalos prurientes,ac nigripodices, necnon Hircopedes, & uenerandum illum Pana, ex omnibus procis unum deum,nomen ſortitum ex iniuria, quemadmodum & dignum erat.oportet enim apud illos unum & optimum in multos diſtribuere,ac unum ex multis fieri turpiſſimum. Nequaquam igitur ipſis, uel ob res geſtas, uel nomina ipſa inuidemus,ſed ſua fruantur amentia,rebuſq̃ꝫ glorientur turpiſſimis.Igitur ſi uoluerint, boum illis relinquamus deuoratorem, necnon triheſperum, quo magis illis gratificemur, ita generatũ & tam magnifice generantem, ac decimũtertium ſubeuntẽ certamen, quum in una nocte quinquaginta Theſtĳ ſtupraret filias, quo ex tam egregio facto deus uocaretur. Sane ſi & nos quoqꝫ noui aliquid,eius inſtar afferre uellemus,multæ Chriſtianis ſuppeterent uocationes,lõge ob eius geſta turpiores,magiſq̃ꝫ illi cõuenientes. Quid enim probiberet, nos etiã aduerſus Romanorum, & ut ipſe putabat, orbis Imperatorem,ſimili ludere cauillo?ac illum, quoniã à dæmonibus deceptus fuerit, Idolianum appellare, uel Piſeum, ſeu Adonium, ſiue Tauricremum. quemadmodum iam etiam à facundis quibuſdam noſtris eſt uocatus.Magna enim ſe offert copia,ut ex uera hiſtoriæ traditione, multa nomina cõfingi aut componi ualeant. Cæterum omnium fuit abſurdiſſimũ, ſaluatorem omnium & dominum,uniuerſiq̃ꝫ opificem & gubernatorẽ, magni patris filium,ac uerbum,conciliatorem,pontificem,& conthronalẽ, qui propter nos imaginẽ eius dehoneſtantes,in terram deſcendit, ac ignorantibus nobis magnum coniugĳ myſterium,non ſolum ſerui induit formam, ſed & in crucem aſcendit,quò etiam peccatum meum demortuum perduxit,hunc Samaritanum uocatum,& quod longe deterius eſt dæmonem appellatũ, neqꝫ pudefactum,aut iniuriantes corrupiſſe,quum ei perquàm facile fuiſſet,angelicis le

gionibus,

gionibus, sed & uerbo solo malignos ulcisci. Verum quum ipse in parcendo contumeliosis, admodum mansuetus esset & mitis, ac etiam pro crucifigentibus lachrymas profudisset: plane incōueniēs fuisset, nos tali appellatione indoluisse, aut pudefactos esse, siue ideo à boni decertatione destitisse, plurisq́ꝫ fecisse sermonem calumniatorū horum, quàm animarum & corporum, quæ probe ob ueritatem cōtemnere scimus, salutem. Verum hoc queadmodum antea dixi potius ridiculum fuit quàm acerbum, ac ideo scenæ illud delegabimus, quandoquidē haud facile eos superabimus, qui cum Proserpina talia illic ludunt, talibusq́ꝫ luduntur. Verum enimuero hoc iam admodum est improbum ac malignum, quod quum manifeste persuadere haud posset, tyrannice autem cogere erubesceret, sub leonina pelle uulpinam, aut si mauis sub Minois facie, iniustissimum absconderet uirum. Nam quo pacto exactius dicerem? mansuete cogebat. proinde alia, ijs qui ea scribere aut enarrare uolunt relinquo, quum aliò meus festinet sermo. Cæterum multis curæ fuisse arbitror, ut temporis illius, siue Tragœdiā, siue Comœdiam dicere oportet, explicare potuissent. quibus pars pietatis uisum fuisset, sermone confodere scelestum, quo posterioribus rem talem, & haud latere dignam tradere ualuissent. Ego autē pro omnibus, unum aut duo, exempli gratia, illis qui admodum facta eius admirantur, cōmemorabo, ut uideāt, quo pacto eum laude dignum censere possint, cuius nec uituperatio digna inueniri potest. Lex est regia, num apud cunctos homines, qui regio subsunt imperio, ignoro, apud Romanos uero summo studio obseruata, publice imaginibus honorare imperantes. Haud enim sufficiunt corònæ, & diademata, purpuraq́ꝫ florida, & ut tributa ac præfecturæ enumerentur, ob quæ & subditorum multitudo imperio applaudere solet. uerum necesse est, ut etiam Imperatores ipsi adorentur, quo magis uenerandi uideantur, & non solum ipsi, sed & imagines eorū pictæ ac fictæ, ut ueneratio sit inexplebilior ac perfectior. His imaginibus, alij aliud quid Imperatoribus appingere gaudēt, quidā enim ciuitates clariores, dona ferentes adiungūt. alij aūt uictorias, capiti coronas imponentes. nonnulli militiæ præfectos adorantes, ac principes signis honorātes. aliqui ferarū confectiones, aciesq́ꝫ instructas. quidā multiplices barbarorū deuictorū, aut pedibus postratorū, seu cæsorū figuras. nō solum enim rerum quibus maxime gloriantur ueritatē, sed & illarū amant simulachra. Iulianus uero quid nam machinatus est? qualemue dolū Christianorū etiā robustioribus struxit? siquidē quemadmodū cibo admiscent uenena, sic etiam cōsuetis Imperatorū honoribus impietatē cōmiscuit, in unūq́ꝫ Romanorū leges, ac idolorū contraxit adorationē. & hāc ob causam Imperatorū imaginibus dæmones quoq́ꝫ appinxit, tanq́ꝫ alias quasdā secundū consuetudinē picturas, imaginesq́ꝫ has populis proposuit & ciuitatibus, pręcipue uero principibus gentiū, quo nemo mali expers remaneret; sed aut Imperatorū honoribus, idolorū quoq́ꝫ admisceretur ueneratio, aut detrectatione imagines im-

peratoriæ afficerentur iniuria, quum permixta esset adoratio. hunc dolum, ac tam uafre excogitatum impietatis laqueum, pauci effugerunt, ex cautioribus etiam ac prudentioribus, qui & rationem suæ reddiderunt intentionis, Adorauimus, dicebant, tanquã in honorem Imperatoris, licet inique agentes, in ueritate autem propter uerum & pium regem periclitantes. Multi tamen simpliciorum & inconsideratorũ capti sunt, qui tamen ob ignorantiam ueniam sunt consequuti, quoniam arte quadam ad talem impietatem sunt pertracti. Et hæc ita sunt gesta, ac solum sufficientia, ut regis propositum notent infamia. siquidem haud eadem Imperatoribus ac priuatis conuenire arbitramur hominibus, quoniam utriq; haudquaquam eadem censentur dignitate. Priuato enim, si quid artificiose agit, parcimus: eius enim intentio qui aperte cogere nequit, uenia censetur digna. Regi autem quũ admodum turpe sit ui grassari, turpius etiam existimo ac indecentius, si conatus suos & propositum arte quadam suffurari ausit. Aliud autem quod Iulianus egit, licet eiusdẽ fuerit intentionis & propositi, mensura tamen longe extitit deterius & sceleratius, quoniã in plures malũ peruasit, & ideo hoc prædictis addendum censui. Dies aderat donatiui regij siue anniuersarius, seu quod Imperator improbitatis causa illum designauerat: eo die exercitũ adesse oportebat, quo unusquisq; pro dignitate sua ac ordine quem ducebat, honore afficeretur. Rursus igitur illiberalitatis scena, rursus impietatis drama, quo humanitas inhumanissimo quodam inficeretur ueneno, ac militaris inconsiderantia pecunia inescaretur, unà cum insatiabilitate, qua plurimum homines illi laborare consueuerunt. Iulianus igitur præsedit splendidus, splendide de pietate concionatus, immensum machinamentis sapiens subdolis, Melampus puto quispiam aut Protheus, omnia existens & factus, ac facile seipsum specie transformãs. At quæ circa ipsum, qualia? & quãto luctu recte sentientibus digna erant? non solum præsentibus, sed etiam ijs, qui nunc auditu spectaculum illud percipiunt. Expositum erat aurum, expositũ & thus, ignisq; iuxta accensus, ac prope aderant præcones, adeo ut forma rei plane credibilis appareret, quasi lex ista regij donatiui esse uideretur, uetustioris simul etiam ac honoratioris. deinde quid? thure adorare oportebat, & ab Imperatore perditionis suscipere mercedem. Ob rem adeo paruam, tam magnam, & quæ non solum in extremam animarum uergeret interniciem, sed & manifeste impietatem contra deum testaretur. hei facinoris tanti, hei retributionis, uniuersus exercitus unius artificio uenundatur? & qui terrarũ orbem sustentant, paruo igne, & auro, paruoq; concidunt nidore? ex quibus plures etiam iugulationem ignorabant propriã. & quod erat grauissimũ, aderat aliquis tanq; lucrum consequuturus, qui post lucrum nec sui ipsius compos erat, Imperatoris adorabat dexteram, & quod manũ qua ipse iugularetur adoraret, plane ignorabat. ijs uero qui dolum deprehenderant, nequaquam plus erat, quum semel malo essent præoccupati, legemq; indissolubilem priorem ducerent

cerent dementiam. Proinde, quæ Persarum myriades, qui nam sagittarij, qui funditores, facinus hoc expiare possent? quod ferrũ militare, & undiq; impenetrabile, quæ nam machinæ murales, quę manus sola, ac tempus unicum, consiliumq; detestandum patrauit? Addo his narrationem prædictis etiam miserabiliorem. feruntur quidã, qui ex ignorãtia fuerant capti, postq; in hanc incidissent calamitatẽ, ac domum reuersi cum sodalibus ad mensæ participationẽ consedissent, inde bibendi consuetudo ad frigidam processisset cõpotationem, tanquam nihil molesti fuissent perpessi, ad frigidi calicis haustum Christũ inuocasse, ac crucis signatione in altũ aspexisse. hic quum quidam cõtubernalis admiratione captus dixisset, quid hoc rei est? Christũ post abnegationẽ inuocatis? ipsiq; semimortui respondissent, & quo pacto negauimus? ac quid noui audimus? ille uero quoniam per ignem inquit, sacrificastis. quumq; id esse Christum abnegare docuisset, confestim è symposio tanquã insani ac attoniti exilierunt, zeloq; & ira excandescentes, ac per forum discurrentes, clamabant ac dicebant, Christiani, Christiani animo sumus, audiat omnis homo, & præ omnibus deus, cui & uiuimus & morituri sumus. nequaquã tibi mentiti sumus Christe saluator, haud tuam beatam abnegauimus cõfessionem. nam si manus etiam in re aliqua errauit, animus tamen neutiquã consensit. Imperator nobis imposuit, cuius auro sumus uulnerati. emendabimus impietatem, sanguine expurgabimus. Inde ad regem currentes uociferabãt, ac aurum admodum pueriliter abijcentes, Non dona Imperator suscepimus, sed morti sumus adiudicati: nõ honoris causa sumus uocati, sed plane ignominia damnati. gratiã tuis concede militibus, Christo nos signato, cuius solius subsumus imperio. Pro igne ignem retribue, pro cinere illo in cinerem nos redigito, manus quas male porreximus, detruncato, necnon pedes quibus peruerse cucurrimus. alios auro tuo honorato, quos ac cepisse haud pœniteat: nobis satis est Christus, quem præ omnibus habemus. Hæc quum dixissent, pariter & alios deceptionem agnoscere, ab ebrietateq; resipiscere, ac Christo per sanguinẽ respondere iubebant. His clamoribus quum Imperator grauiter indignatus fuisset, ab aperta tamẽ cæde abstinuit, ne martyres faceret, qui iam quantum in ipsis esset martyres erant: exilio tamen eos damnauit. qua uindicta ingenti illos affecit beneficio, quoniam lõge à suis ablegauit defœdationibus & machinamẽtis. Sane licet tali duceretur impetu, & eo ad multa mentis uteretur maleuolentia, nequaq; tamen uiri cogitationes firmitudinem habebant, neq; plus proprijs indulgebat cõsiderationibus, quàm dæmoniorum iactationibus: nec sententiam in finem usq;, minus prauitatis arcanum seruabat, sed tanquam Aethnæus ignis in imo montis reconditus sursum tendit, ac ui erumpit in apertum: siue aliud quid hoc est, seu halitus Gigantis supplicium expendentis, eo usq; terribiliter resonans, fumumq; ob prauitatis iudicium eructans, seu spiritus est nimium alicubi assumens augmentũ, ita ut retineri nequeat, sed ex

peculiaribus erumpens finibus,sursum delatus super crateres effunditur excelsos,ac nonnunquam subiectam terram incredibili ac horrendo deuastat fluuio: ita & Iulianũ cernere erat, sub initiũ quodãtenus,sui ipsius & cõficti dogmatis dominari,deceptioneque res nostras male afficere: ubi uero aliquãdo irę superabat exæstuatio,haud quaquam prauos mores cęlare poterat,sed cõtra deum,& pium nostrũ ordinẽ aperta utebatur persequutione.nam ut ędicta contra sacras ædes omittã,publice proposita,ac priuate impleta, suppilationemque munerũ ac pecuniarũ, non magis ex impietate quam insatiabilitate, nec non uasorũ sacrorum raptũ,quæ à prophanis manibus conspurcabant,ac super hæc sacerdotes,cum subditis ductos & ligatos, plenasque sanguine columnas,manibus laceratorũ ac flagellatorũ circundatas,& colligatas,sagittarios quoque per regiones & urbes discurrentes,crudelius ac feruentius etiam eo qui talia imperauerat,quo nos pro Persis,aut Scythis, alijsue barbaris corriperent.Et ne hęc solũ dicam,quis ignorat Alexandrinorũ inhumanitatẽ,qui præ multis alijs, quæ contra nos pueriliter egere, immoderate etiã tempore sunt usi? Populus natura seditiosus & insanus,insuper & hoc cæteris ferũtur addidisse impietatibus,ut sanguinis tam sacrificiorũ quam hominũ inundatione,sacras impleuerint ædes.hæcque acta esse, quũ illos ductaret quidã è philosophis regijs,qui ex his solũ nomine inclaruit.Quis præterea ignorat Heliopolitarum cõmilitium egregiũ? quis Gazeorum uecordiã? quum ob illam in admiratione & honore sunt habiti,quoniã bene de Iuliani sensissent magnificentia. Quẽ Arethusiorũ latet dementia? qui eousque fuerant incogniti, sed ex illo tẽpore admodũ famosi.facit enim celebres,non solũ actio dextra, sed & malicia,quæ improborũ superat existimationẽ.hi enim dicunt (oportet enim unum referre ex multis, horrore & sacrilegis etiam hominibus dignum) uirgines castas ac supermundanas, & quasi uirorũ oculis intactas,in medium produxisse,uestibusque nudatas,ut eas uisu prius iniuria afficerent, concidisse,& bifariam diuidisse. O qualiter tuam tunc Christe longanimitatem fero? Quidam etiam proprijs dentibus male conuiuium peregisse feruntur,sed sua infelicitate admodũ digne.nam iecinora cruda deuorasse,& post illum cibum alium cõmunem ac consuetum intulisse dicuntur. quidam palpantia adhuc uiscera,ante porcos,cibi loco proiecisse, ex suibusque elegisse ferociores,ut theatrum exhiberent,ubi cernerentur carnes cum ordeo deuorari ac dilacerari, cibum commixtum, & tunc primum uisum & auditum.quo solum dæmones suos pascere dignus erat is, qui harum rerum artifex existe cat,quemadmodum probe illos ex proprio sanguine pauit,ac uulnere quod accepit per uiscera.tametsi miseri illi se insulse erga talia habeant,neque ex impietate sapere norint.Proinde quis nam tam longe ab orbe nostro remotus est, ut ignoret quemadmodũ cum Marco illo admirando, ab Arethusijs sit actum? siue ad quem fama rei tam memorandæ non peruenerit? Hic enim quum per Constantium multa Christianis licentia concessa esset, dæmonum

num quoddam ſubuertit templum, ac multos Chriſtianos à gentili errore, non minus per uitæ ſplendorem, quàm uim ſermonis ad ſalutem conuertit. hanc ob cauſam, magnam ſibi iram apud Arethuſios, præcipue dæmonum cultoribus concitauit. Quum igitur Chriſtianorum res cõmotæ ſunt, gentiliumq́ꝫ tumeſcere cœperũt, temporis ille uiolentiã haud effugit. ſolet enim populus, etiam ſi ad præſens iram cohibeat, tanq́ꝫ ignis in ligno deliteſcens, ſeu fluuius ui cohercitus, ubi tempus eſt oblatum, reaccendi & erumpere. Igitur quum is popularem motũ, nil mediocre ſibi machinari aut cõminari cerneret, primo fugã iniјt, tam ob animi puſillanimitatẽ, quàm legis conſilium, quę è ciuitate in ciuitatẽ fugere ac perſequutoribus cedere iubet. Decet enim Chriſtianos, non ſolum res cõſiderare proprias, etiam ſi magno ſint animo ac fortitudine præditi, ſed etiam perſequentibus parcere, ne forte ipſis acceptum feratur quod hoſtium periculo non ſubuenerint. Quũ uero intellexiſſet multos propter ipſum eſſe tractos, multos quoqꝫ ut animas à perſequutorum conſeruarent crudelitate aufugere, nequaquam tulit, ut ipſe ſecurus aliorum negligeret periculum, quapropter conſilium cepit optimum & ſapientiſſimum, ſiquidem à fuga rediјt, ac ſeipſum populo offerẽs tradidit, ut eo uteretur ex libito, penitusq́ꝫ ad temporis ſe adaptabat difficultatẽ. Ibi ergo quid moleſti defuit? quid non excogitabatur grauius? quũ alij cum alijs, ob unius malum, in eandem conuenirent ſententiam, nec quiſpiam ex his qui ei moleſti erant, uel philoſophicũ illius (& ſi nil aliud) ueneraretur: ſed propterea magis indignarentur, quod tantam animi prudentiam, in homine contemptum potius quàm uirilitatem ad pericula ſubeunda putarent. Ducebatur igitur ſacerdos ſenex, athleta ſpontaneus, per urbis medium, ætate uenerandus, uita etiã uenerabilior omnibus præterq́ꝫ perſequutoribus & tyrannis. trahebatur aũt ab omni ætate ac fortuna, & non ab illo tantũ, ab alio autem minus, ſed indifferenter ab omnibus, uiris, mulieribus, iuuenibus, ſenioribus, etiam ab ijs qui reſpublicas adminiſtrabant, & qui inter digniores cenſebantur. quibus omnibus certamen unum erat ut alius alium atrocitate, in affligendo ſenem exuperaret, ab omnibusq́ꝫ pietatis pars cenſebatur, ſi multis illum afficerent malis, ac ſenem ſuperarent athletam, qui pro uniuerſa decertaret ciuitate. trahebatur per plateas, in lutum propellebatur, capillis rapiebatur. nec aliqua pars corporis erat quæ non ſupplicij admiſceretur iniuriæ. idq́ꝫ ab ijs fiebat, qui Mithri pœnas ſuſtinere digni erant. pueris à pueris ſublimis remittebatur, qui generoſum corpus ſtilis ſuſcipiebant, ac ludicram repræſentabant tragœdiam. tibiæ ad oſſa ipſa preſſuris dilacerabantur, reſtibus lineis detruncabantur aures. tandem à robuſtioribus ac expeditioribus ſporta in altum eleuatus, melle oblitus & garo, ueſpis & apibus in meridie quũ ſol feruidiſſime incaleſcere ſolet, exponebatur. quapropter ille carnes eius decoquebat, inſectis uero cibum beatæ carnis (neutiquam enim miſeræ dixerim) calidiorem reddebat. Ibi fertur (quemadmodum &

literis

literis mandari dignum est) senex ille, sed ad certamen iuuenis, neq; in extremis doloribus alacritatem remisisse, sed in tormentis perquàm iucunde memorabile illud & decantandũ dixisse, tanq; recognosceret symbolũ, quum se sublimẽ, illos uero humiles & infra cõstitutos cerneret. tantũ superabat superãtes, & adeo longe à tristicia aberat, perinde ac alteri assisteret periclitanti, pompam, & haud quaquam calamitatem rem hanc æstimans. Proinde quis hæc non ueneraretur, si saltem uel mediocri mansuetudine & humanitate prẹditus esset? sed id homines pios tempus illud haud sinebat, minus regis impetus, qui à populis, ciuitatibus, & principibus nil aliud quàm quod inhumanissimũ esset exigebat: licet multis haud ita uideretur, qui malorum eius morum profunditatem haud cognoscebant. & tales nobis res fuere constantis illius senis. & quamobrem? quum nec aureum unum tortoribus relinqueret, nempe, ut manifestũ fieret se omnia hæc pietatis causa tolerasse, donec tandem grauissimam templi facerent repetitionem, omne ab eo aurum impensum exigentes, aut ipsum templum reædificare iubebant. sed uidebatur mãdati impossibilitas, potius quàm animæ pietas certamini huic resistere. quumq; eos ex parte constantia sua uicisset, semper aliquid à summa exactionis subducens, demum eò deuentum est, ut ualde parum esset quod peteretur, & quod facile exolui posset: eratq; certamen utrinq; æquale, his quidem ut uincerent, ac saltẽ aliquid acciperent: illi aũt ne uinceretur, ac penitus nil persolueret: licet multi adessent, qui plus etiã pro homine se soluere uelle offerrent, non solũ pietate sed inexpugnabili & insuperabili hominis cõstantia moti. tũ manifeste apparuit, nõ pecuniæ, sed pietatis gratia certamen conflatum esse. Cæterũ num hæc mansuetudinis seu clementiæ, uel è conuerso atrocitatis potius & inhumanitatis sint indicia, expediant nobis ij qui Philosophum admirantur regem. ego enim neminem de iusta ac uera responsione dubitare arbitror. Cæterum nondum addidi, quod Marcus hic unus ex his erat, qui impurum saluauerant Iulianum, & clanculum subduxerãt, quoniam totum genus eius periclitabatur: ob quam rem forte solam, iuste hæc perpessus est, ac plura pati dignus erat, quoniam tantum malum, quamuis inscius, uniuerso saluasset orbi. aiunt aũt propter hẹc eũ qui tum præses erat, ac religionẽ sequebatur gentilem, licet moribus gentiles longe superaret, etiam optimos, & qui olim & nunc quoq; laudantur, audacter Imperatorem ita alloquutum fuisse, quum non ferret uaria uiri supplicia, fortitudinemq; adeo constantem. num quid nos pudet Imperator? quod adeo ab omnibus uicti sumus Christianis, ut ne senem unũ superare possimus, qui omnia pertulit tormenta? uerum haud superare, forsitan non magnum: at uictos discedere, nónne hoc extremæ est calamitatis? Cæterum ut uidetur eisdem, præsides confunduntur, reges autem ornantur. ueruntamen hæc facientibus magis quàm patientibus sunt miseranda. Et hæc quidem ac talia apud Arethusios sunt gesta, ut Echeti & Phalaridis inhumanitas parua fuerit ad illorum

crudelitatem

crudelitatem cōparata, seu potius illius, qui talia persuasit ac pręparauit, quandoquidē germina sunt seminis, tempestatisq; naufragia. Cæterū reliqua qualia fuere & quanta? quis mihi Herodoti aut Thucydidis dabit ocium & linguam, quo uenturo tempori, uiri tradam prauitatē, nasciturisq; hominibus temporis illius notem explicationes? Tacebo Orontem, & nocturnos mortuos, quos fluuius ille Imperatori cęlabat, defunctorū mole coartatus, & interfectorum corporibus defluens incertus. quandoquidem quæ sequuntur conuenientius est referre. Omittam & Imperatoria loca concaua ac abdita, necnon ea quæ in lacubus ac puteis, fossis quoq; sunt reperta. cuncta enim malis thesauris & mysterijs fuere referta, nō solum puerorum concisorū & uirginum, tam animarum reuocandarū, quàm uaticiniorum gratia, hostiæ haudquaq; legitimæ, sed & eorum qui pro pietate periclitati fuerant. Proinde & ea illi si uidetur concedamus, quorū ipsum quoq; pudebat: nam licet illa mediocriter etiam faciebat, plane propter cælandi conatum ostendebat, quod nequaquā decorum esset, ut scelus illud propalaretur. Cæterū quod & Cæsarienses nostri magnanimi illi, ad pietatem feruentiores, ita ab ipso exagitati & iniuria affecti sunt, exprobratione forsitan haud sunt digna: sed iustius de fortuna cōquerendū uidetur, quod fortunato tempore, tam infortunate ad talem cesserit retributionem: quandoquidem & iniusticiæ, quū dominatur, aliquid concedere oportet. Porrò quis ignorat, quemadmodum populus quidam cōtra Christianos insanierit, ac multam cædem perpetrauerit, pluraq; fuerit cōminatus: deinde quū gentis præses medium iter inter leges & tempus ingressus esset, existimans huic quidē inseruire, illas autē mediocriter reuereri oportere, ac ideo plures Christianos in uincula coniecisset, paucos autē Græcos, quoniam illos honoraret, regi delatus, ac reus factus, ignominia propterea notatus est, & tanquā uiolator cōdemnatus: quumq; leges prætendisset, quibus confisus iudicasset, parum abfuit quin capitalem etiam subijsset sententiam: tandem uero Imperatoriam cōsequutus clementiam, exilio est damnatus. Sed & sententia repetenda est, tanquam admiranda & humanitatis plena. Quid magnū foret, iustus inquit iudex, & Christianos nequaquam persequens, si etiam manus una Græca, decē cōfecisset Galilæos? Nunquid hæc crudelitatis sunt manifestæ? nūquid persequutionis præludia certa, ac longe ijs quę publice sūt proposita clariora ac formidabiliora? Quid enim interest, si Christianis publice periculum inscribatur, aut quis ob Christianorū persequutionem iocunditate afficiatur? magnumq; crimen mediocritatis conseruationem esse censeat? nam regis uoluntas citra scripturam, legis etiam uim obtinet, ui sua præualens, & longe scriptis illis fortior, quibus potentia nō succurrit. Cæterum qui res illius gestas uenerantur, & nouū ex illo nobis deum confingunt, suauem & clementem, haud quaquam publico edicto, & ab illo promulgato, Christianos persequutionem sustinuisse, & omnia quæ persequutoribus uisa sunt, perpessos esse asserūt, causas ipsas persequutionis omittentes

tentes.atqui nemo hydram ideo cicuram dixit, quod nouem capita pro uno produxerit,si quid fabulæ est credendum:neque Pataricensem Chimæram, quod tria habuit & ea diuersa, quo appareret terribilior: seu Cerberum infernalem, quod totidem sortitus sit,ac ea similia: uel marinum malum Scyllam, quod sex in circulo prædita fuerit,admodum fugiendis: cuius etiam superna pulchra fuisse dicuntur & humana,uisuq; haud iniucunda,uirgo enim erat, ac cognatum quid nobiscum habens: sed reliqua capita canina & monstrosa erant, ac nullius precij digna, quæ classes etiam totas rapiebant, ac quantum ad periculũ pertinebat, nihil ab opposita Charybdi differebant: nisi tu sagittariorum & funditorum iacula ac lapides,& nequaquam funditores & sagittarios ipsos accusare malueris: aut etiam uenatorum canes, seu ueneficorum medicamenta noxia, necnon cornutorum boum cornua, aut ungues ferarum dilaniantium, qui uero talibus utantur, extra causam ponere uolueris,nec participes censere eorum quæ perpetrare fuerint ausi. Cæterum talia plane ratione carent,ac sophista aliquo indigent, qui eorum patrocinetur malis, ac ui sermonis id quod uerum est cooperiat: licet seipsum abscondere haud possit,etiam si multum se obtorqueat,& cogitatione in omnes uertat figuras, aut orci (ut dicitur) galeam induat, siue Gygis usus annulo, aut fundæ stropha seipsum decipiat. è diuerso enim quanto plus fugere & euadere conatur,tanto magis à ueritate & prudentioribus capitur iudicibus,tan quam ea faciat & audeat, quibus neque ipse tanquam uir iustus astipulari possit,adeo facilis captu est improbitas, & ubique sibi ipsi incidens. Sed esto quod ea quæ iam faciebat, haud talia, & tam longe à regia abessent nobilitate & magnificentia: at quæ deinde facere deliberauerat, humaniora & magis regia,multo etiam digniora erant,si prædictis nõ fuissent inhumaniora. quemadmodũ enim quũ se draco mouet,squamæ quædam horrent, aliæ super horrent, nõnullæ mox horrebũt, sunt & aliquæ quæ à motu cessare nequeunt,etiam si eo usq; quieuerint: aut si mauis,quemadmodũ fulmine quædam iam tanguntur, alia autẽ denigrantur, quoad tandem & illa quoq; uis mali occupet: ita & à Iuliano quædam præter leges agebantur, quædã spe & minis contra nos designabantur,& hæc adeo absurda & à cõsuetis aliena,ut ex illius cogitatione sola adinuenta esse deprehenderent. Erant & aliqua de quibus adhuc cõsultabat,& ad opus perducere cupiebat. Sane licet multi ante illũ fuerint persequutores,& hostes Christianorũ: attamẽ quæ nec Diocletianus,q primus Christianos affecit iniuria,neq; qui illi successit,ac eũ impietate superauit Maximianus cogitauit unq;,nec Maximinus post illos & supillos persequutor, cuius imagines publice erectæ adhuc persequutionis illius symbola ferũt,corpusq; notant infamia. hæc Iulianus deliberabat,quemadmodũ secretorũ illius sodales & testes propalarũt, cohercitus tamẽ est dei clementia,ac lachrymis Christianorũ,quæ multæ iã,& à multis erãt effusę,quũ solũ hoc cõtra persequutorẽ haberẽt remediũ. Hæc aũt erant quæ animo cõceperat,

ceperat,ut Christianos omni loquendi priuaret libertate,eosq; ab omnibus eorum prohiberet cõuentibus,concionibus,panegyricis ac iudicijs, ita ut nec alicui licitũ foret his uti,nisi qui in aris coràm positis adoleuisset,sicq; ob rem tantam mercedem persoluisset ingentẽ. Proh leges,& legumlatores,& reges, qui tanquam cœlorum pulchritudo,ac solis splendor, necnon aëris spiratio, omnibus communi expositi estis clementia,& abunde quidem:ita'ne legum usurpationem omnibus ponitis hominibus liberis æqualem,& uniuersaliter uenerandam, ut Christianos priuare decernatis,ne tyrannice etiam oppressi,pœnas exigere ualeant,minus ob pecuniæ damnum illatum,uel quũ aliud quid paruum seu magnum contra interdictum sunt perpessi, sed ut extorres agantur,& interficiantur, & tantum non à respiratione prohibeantur? Verũ hæc patientibus maius recte agendi studium,& ad deum suppeditabant fiduciam: facientibus autem, iniquitatem maiorem & ignominiam. Et sermo quidem homicidæ illius,& desertoris, & uiolatoris & legislatoris, seu ut magis proprie dicam inimici,& nostrorum sermonum censoris,admodum sapiens erat:nam in lege nostra contineri asserebat, ne nos uindicaremus, nec iudicaremus, ne quid possideremus sub initium,ne quid propriũ duceremus, sed ut alibi uiueremus, præsentiaq; ac si non essent contemneremus, malum pro malo non redderemus,neq; si quis maxillam percuteret, sed potius parceremus, & aliam præberemus uerberanti, tunicamq; post pallium exueremus: forsitan & his quoq; addidit, ut pro offendentibus oraremus, ac optima uellemus persequentibus. Cur hæc autem non deberet exacte cognoscere, qui olim diuinorum eloquiorum lector fuerat,& qui magni gradus honore decoratus,quiq; martyres templis ac delubris honorauerat? Cęterum hoc pręcipue miror,qui fieri potuerit,quum tam diligenter in his sit uersatus,quo pacto ignorauerit,aut data opera prætererit,quod malus male perdetur, & omnium maxime qui deũ abnegauit, & quod illo maius est,firmiter in professione permanentes expellere contendit,talibusq; inuoluit malis,in quæ ipse dignissimus fuisset incidere. Proinde si nos tales ex legis forma esse debere censet,& ita obnoxios esse ostẽdere potest,ut in præscriptis maneamus mandatis: sibi uero iniunctum esse,ut si etiam bonũ illud assequi possit,pessimus tamen cum deis suis remaneat, sicq; habitus in duo hæc dirimantur, uirtutẽ nempe & prauitatem, & nobis meliorem congruere partem, ipsis autem deteriorem relictum esse asserat:dicat hoc,& sub inimicis etiam testibus, & qui nostra persequuntur,uincemus. Si uero aliquam probitatis & humanitatis partem sibi uendicant, sermone saltem, si non operibus ipsis, & si non adeo sunt impudentes, etiam si admodum praui existant, malisq; gaudeant dæmonibus,ita ut affirmare ausint improbitatem hęreditario iure ad eos pertinere, ostendant ubi & quomodo iustum sit, nos etiam in patiendo fortes esse debere,ipsos autem neq; parcentibus parcere. Proinde ita considerate,quũ aliquando tempus esset, ut & nos potentia præualeremus, uosq; ex his alia

aliter transgrederemini,& in ea committeretis, quid nam tale uobis in rebus uestris,à Christianis, quemadmodum multifariam à uobis Christianis acci dit? qua nam loquendi libertate uos priuauimus? in quos populum immisimus sæuientem? quibus præsidentes plus quàm impositum erat exegimus? quibus animarum iniecimus periculum? sed potius quos nam à præfecturis, aut alijs abegimus honoribus,quæ optimis debentur? & ut breuiter dicam, cui talia intulimus,qualia multa contra nos ausi, aut nobis comminati estis? uerum ne uosipsi talia de nobis dicetis, qui nostram accusatis mansuetudinē & humanitatem. Deinde ô omnium sapientissime & prudentissime,cur non & hoc consideras, qui Christianos ad summum uirtutis coarctas? quod lex nostra in quibusdam ita necessitati est subiecta,ut contrauenientibus periculum immineat,in alijs autem necessitatem non habet,sed electionem,quę ijs qui illam obseruant,honorem & retributionem confert:qui uero eam nō obseruant, haud ideo periculo fiunt obnoxij. Si igitur possibile existeret,ut omnes essent optimi,& ad summum uirtutis culmen ascendere possent,hoc quidem præstantissimum esset ac perfectissimū: quoniam autem diuina ab humanis sunt segregata, ac impossibile sit, ut hæc haudquaquam optimis participent,illa autem magna sint si mediocritatem etiam assequantur. quid tibi uis? quum ea lege sancis,quæ nequaquam sunt omnium:aut cur eos damnare oportet,qui illa non obseruant? quemadmodum enim qui supplicio dignus non est,haud ideo præconium meretur:ita & qui præconium non meretur,iam supplicio est dignus. Verū oportet ut in terminis nostræ philosophiæ uiriumq; nostrarum maneamus,ac ita quod rectum est petamus. Cæterum rursus mihi sermo de sermonibus repetendus est: haud enim facere possim,quin hoc sæpius repetam,illisq; pro uiribus patrociner. Etenim quū multa sint & grauia, ob quæ ille digne odio haberi meretur, in nulla tamē re magis,quàm in hac deliquisse uideri potest. Mecū igitur indignetur,quicunque sermonibus gaudet,& hoc pariter fungatur officio: nam me quoq; ex illorum esse numero haud quaquam negabo:alia enim uolentibus reliqui, diuitias,nobilitatē,splendorem,potentiam,quæ infernæ sunt reuolutionis,deliciæq; somniorum:solum autem sermonem sum amplexus,nec ęgre fero labores tam terrestres quàm maritimos,qui illum mihi compararunt. Mihi itaq; & ijs qui amici sunt,sermonum uis existat ac copia, quod primū cum primis amplexus sum,& adhuc amplector:de rebus loquor diuinis, ac spe extra uisibilia constituta:ita,ut si res etiam familiaris admodum, iuxta Pindarum premat,necesse tamē mihi sit de his sermonem facere: nam & ualde iustum est, ita ut ignorē an iustius sit aliud,quàm sermone pro sermonibus gratias reddere sermonibus. Vnde igitur tibi in mentem uenit ô omnium leuissime, & insatiabilitatis extremæ, ut sermone priuares Christianos? Hoc enim haudquaquam ex cōminatis erat, sed iam lege sancitis. Vnde & cuius rei gratia? qui nam Mercurius tibi rationis causa fuit (quemadmodum tu dicis) qui hoc

menti

menti tuæ infudit? qui nam præstigiatores praui ac dæmones inuidi? Verũ si cupis,& huius nos rei causam proferemus: oportet enim te quũ multa & illegitima attentasses mala, ad hoc & finientem impelli, ac manifeste prolabi, ut ubi potissimum sapere putabas oportere, ibi maxime te turpiter agere ignorares,& ratione carere argui posses. Responde enim,quid sibi hoc uult edictum?& quæ ratio de sermonis innouatione?& si iuste dicere uisus fueris,nobis quidem persuaderi patiemur,nec reprehendemus.etenim quemadmodũ cum sermone uincere,ita & uinci pulchrũ esse didicimus.Nostri, inquis, sunt sermones & græcissare, quorum & deos colere:uestra autem est irrationalitas & rusticitas,& nihil præter credere,uestræ est sapientiæ.Cæterũ nõ ut arbitror hoc deridebunt,qui apud uos Pythagoræ profitentur philosophiam, quibus, ipse dixit illud,primũ & maximum est è dogmatibus, & aureis uerbis,aut etiam plumbeis præstantius:post primam enim & initiandis decantatam taciturnitatis philosophiam, quo sermonis mensuram silentio exercerent,præscriptũ ipsis erat, ut si quis eos de dogmatibus suis interrogaret, aut de eorum demonstrationibus rationem aliquam exigeret, nil aliud responderent,quàm quod ita uisum fuisset Pythagoræ,essetq; assertio illa,dogmatis ratio inculpabilis ac irreprehensibilis,ac ideo,ipse dixit illud,apud eos eandem uim obtinet,quam apud nos uerbum credo,quamuis in syllabis ac uerbis diuersis,licet illud comicis cauillis incessere nõ desinatis.exigit enim ratio ne fidẽ denegemus ijs quæ à diuinis dicta sunt hominibus, habeaturq; pro rationis demonstratione fide digna illorũ relatio,omni ui rationabili & irrationabili ualidior. Sed esto,q; & hoc ex nostris,cõuicijs sit dignũ:quo pacto ostendes sermones tibi esse differentes?si aũt & tui discrepãt,cur nõ etiã illud idem iuxta tuam legislationem & irrationalitatẽ nobis concedis?cuius enim græcissandi sunt sermones? aut quo nomine uocantur seu cognoscuntur? ut tibi nominis uim dispartiar,quemadmodũ habeas circa æquiuoca & manifesta, nũ ea sola appellatione sunt diuersa aut etiam diuersis,seu alia alijs? Aut enim linguæ uim religionis propriam esse dicis,aut gentis scilicet,ac eorũ qui illam sub initium inuenerũt? Si igitur religionis esse censes, ostende ubi & in quibus sacrificijs græcissare sit legitimũ,quemadmodũ immolare,in quibusdam proprium est,& dæmonum quorundam.haud enim eadem conueniũt omnibus,nec uni omnia, neq; eodem modo, quemadmodũ uestris uidetur sacerdotibus,& sacrificiorum peritis:alicubi enim,ueluti apud Lindios pium est boum execrari deuoratorem, crediturq; in dei cedere honorem, si multa in eum iacta fuerint conuicia: aut apud Tauros hospitum mactatio, uel Lacedæmonios puerorum super altari flagellatio: seu Phrygibus pium est sub tibiarum cõcentu incidi, aut saltationibus effœminari:siue alijs puerorũ turpis amor:nonnullis etiam scortari:aut quæcunq; alia sunt mysteria, ne singulatim cuncta enumerem:ita & græcissare cuius nam dei aut dæmonis est precipuum?quod si alicuius etiam est, nondũ tamen constat,quod ideo Græcũ

αὐτὸς ἔφα

sit, aut cõmune illud, alicui apud uos deorum seu dæmonum sit separatum, quemadmodũ multa alia cõmuniũ sacrificanda sanxistis: quod si haud istud dicis, sed linguę, tanquam uestræ illud uendicas, ac ideo nos longe abigis, tanquam ab hæreditate paterna, & nihil ad nos pertinente, primo haud uideo qualis hic sit sermo, aut quomodo hoc dæmonibus adplicare poteris. etenim si illi lingua etiam græcissant & religione, nõ tamen ideo accidit, ut & religionis sint sermones, aut nos propterea iuste extra illas scribamur. Verũ & hoc uestris sermonum artificibus male concludere uidetur, nõ enim si ambo circa idem, ideo & eadem inuicem sunt ambo: aut ita, si aurifusorem eundemq; pictorem proponamus, num ideo aurifundendi ars in picturã, aut pictura in scientiam fundendi uertetur? Atqui multa talia sunt deliria. Deinde te ô rerũ Græcarũ & sermonum studiose interrogabo, num omnino nos à græcissando prohibeas, ita ut etiam à uulgaribus & pedestribus uerbis, & quæ in usu sunt multorũ, nos arceas, aut ab elegantia ac redundantia tantũ, utpote, quã nemo nisi eruditiõe excellat, assequi possit? Si igit᷑ huius gratia? qualis nã est exhęredatio, quũ uerba illa horrendus, & resonare, & an, & utiq;, & quędam, & omnino idiomatis sunt tantũ: alia aũt in Cynosarges abijcienda, quemadmodũ olim nothi. Si autẽ simplicitas sermonis, & inconcinnitas græcissando similis est, cur nõ & ob hac nos prohibetis? ita enim habet, ut de his altius & perfectius tecũ philosopher: etenim si diuinæ quædam sunt uoces, ex instrumentis uocalibus prodeuntes, & per aërem effusæ auribus influunt nostris, longe meliores & clariores (rideo enim ueneranda illa uestra Moly, & Xanthon, & Chalcida) quæ per nudas notiones inuicem coeũt, & in cogitationes & conceptum nostrũ incidunt, illas nostras dicere nequaq; conuenit: nostrũ uero tale est, ut nõ solum uox sit inuentorũ, sed omnium quæ participant: nõ ars quædam aut exercitatio, quã considerare uelis: sed quemadmodũ in harmonia artificiali & musica, alius est sonus intensus, aut remissus, quũ alia quædam chorda pulsatur, omnia autẽ unius sunt moderatoris & artificis, ad unã harmoniæ suauitatem tendentia: ita & in his opifex & magister sermo, in aliis quidem alius cuiusdam opificij aut artis proposuit uirtutem, cuncta aũt in mediũ posuit, omnibus cõmuni ac humano cõmercio uti uolentibus, uitam nostram colligans, illamq; reddens humaniorem. Tuum autẽ græcissare, dic mihi, quid nam? nõnne Phœnicum sunt literæ? aut ut quidam putant Ægyptiorum, siue illis etiam sapientiorum Hebræorum, qui & legem literis à deo tabulis inscriptam esse credunt. At tuum atticissare, ludere, & numerare, necnon digitis, mensuras, & pondera computare, ac etiam ante illa, bellica, & acies instruentia, cuius nam sunt? nõnne Euboensium. quandoquidem Euboicus erat Palamedes, rerum multarum inuentor, ac ideo inuidiæ obnoxius, ob sapientiámque in iudicio accusatus, & ab ijs qui ad Ilium militarunt, damnatus est. Igitur si Ægyptij & Phœnices seu Hebræi, quorum scriptis nos ad nostram utimur doctrinam, aut etiam ij qui Euboam incolunt insulam, lite-

iam, literas sibi iuxta tuum argumentum, tanquam peculiares uendicauerint: quid faciemus, aut quomodo iuste illis respondebimus, domesticis capti legibus? num illis penitus nos priuari, & instar graculi nudos, ac alienis depositis pennis deformes esse necesse erit? Atqui cur nō potius uetulæ illius existunt? quæ à prætereunte quodam ut ferūt percussa, inde ictus uiolentia admodum cōmota, uersum protulit fortuito, qui à iuuentute exceptus, ac diligētiori cura emendatus, admirandæ illi tuæ poësi initium dedit. Quid autē de alijs dicam? Etenim si armis alte gloriaris, à quibus nam generosissime ea es sortitus? nōne ex Cyclopibus? à quibus & ars inuenta est ferraria. Quod si tibi purpura ex omnibus magnum est, & maximū, ob quam tu adeo sapis, & tales leges condis: cur non illam reddis Tyrijs, apud quos pastoralis canicula, quū cōchilia deuorasset, ac labra sanguine infecisset, pastori coloris florem ostēdit, ac ideo uobis regibus superbū hoc & malis luctuosum tradidit indumentū? Sane quid de agricultura nauiumq́ dicemus structura? nū Athenienses nos ab ijs depellent, Cereres, Triptolemos, & Draconē enarrantes, Celeos item, & Icarios, necnon uniuersam circa hæc mythologiam, quæ & turpia uobis ex ijs fecit mysteria, uere nocte digna? Cæterum alia cōsulto pretereo, & ad stupidatis tuæ caput ipsum, seu potius diuinā recurro blasphemiam. Porrò unde tibi initiari illud & initiare, necnon Thracū ceremoniæ? Etenim à Thracibus illas sumptas esse, uel nomē tibi persuadeat. Immolare aūt, nónne à Chaldæis siue Cyprijs ortū habuit? Astronomiæ uero scientia, nónne Babyloniorum est inuentū? quemadmodū Geometria Ægyptiorū. Magorum autem superstitio nōne Persarum? At per somnium uaticiniū, quorum nam esse audis quàm Telmiseorum? sicut & auguria, nequaq́ aliorum sunt quàm Phrygum, qui primi auium uolatus obseruarunt & motus. Et ne longius sermonem protraham, unde tibi hæc singula? & non unum ex singulis, quæ omnia in unū collecta, mysterium cōstituunt infelicitatis. Cur igitur susciperemus cuncta, si in primos suos reciderent inuentores, ac nihil haberent mansueti, præter maliciam, & circa numinis culturam innouationē istam. Verum enimuero primus Christianorum imperatorum à domino tuo deficere deliberasti, nō secus ac serui, ut ferunt, olim à Scythis. Atqui admodum decuisset, ut tibi edictum hoc iuxta definitiones tuas & leges fuisset dissolutum, quo à molestijs liberati, Romanum rursus imperium in antiqua felicitate nobis cernere licuisset, omni intestina purgatum seditione, quod quidem omni bello externo formidabilius est, & magis fugiendum, quantū plus etiam cauenda est domesticæ carnis quàm alienæ cōsumptio. Porrò si hæc tibi nimis malefice palliata, ac à regia magnificentia aliena esse uidentur: age adducam tibi his utiliora, cerno etenim sermonem nostrum magnum existere, dogmatibus testimonijsq́ supernis, eundem ueterem & nouum, ueterem prophetarum prædictionibus, ac radiantibus diuinitatis motibus, nouum autem ultimæ dei apparentiæ, huiusq́ & circa hanc miraculis maiorem etiam & notio-

 rem,

rem,traditis & huc usq; seruatis ecclesiæ figuris: igitur ne & hoc scelus remaneat improperatũ,quid machinatur & quid facit? imitatur Rapsacem Assyrium,is enim dux erat regis Assyriorũ Senacharib, contra Iudæam exercitũ ducens,ac multa ui & manu Hierusalẽ obsidet,assidensq; urbi, postq; illam ui capere nequit,neque ipsi in ea aliquid de proditione succedit, sermonibus blandis & eiusdem linguæ,ciuitatem subijcere cõtendit:quod quũ obsessi intelligerent,primũ recusasse dicuntur,iubentes ut Syriace cum illis,& nequaq; Hebraice loqueretur,ne forte quempiam linguæ blandicijs ad seruitutem solicitaret. Illud idem & Iulianus facere deliberauit, siquidẽ scholas per totam ciuitatẽ erigere paratus erat,gradusq; & præsidentias,necnon subsellia,Græcorumq; dogmatũ lectiones & explicationes,quæ mores dirigerent, & quæ etiam secretiora aperirent, cupiensq; in parte formam, & mediocrem delinquentium correptionem instituere,iubet ijs, quæ essent perfectionis ac manifestæ disciplinæ nostræ. Insuper diuersoria & hospitalia struere iussit,necnon sacraria & uirginum domicilia,infirmorũ item ac indigentium curam egit,pariter & aliorum,quemadmodũ & nos epistolis facere solemus cõmendaticijs, quibus pauperes de gente in gentẽ dimittimus,quæ quidem præcipue ex nostris admirationi ei erant. Hæc itaq; animo uoluebat, nouus dogmatista ac sophista. Cæterũ haud scio an nobis ad lucrũ cesserit, quod uiri conatus nec perfici,neq; ad effectũ perduci potuit,& quod tam cito à consilijs eius ac suorum liberati fuimus:an potius illi ad insomnia talia progresso, ostensũ enim fuisset, quid inter motus humanos ac simiorũ interesset imitationes: nam & illi humanas quasdam deceptiones imitari feruntur,quæ subdole sunt instructæ,quibus & capiuntur,quum ad imitationem nostræ industriæ pertingere nequeant. Etenim haud adeo equa Thessala,aut mulier Lacæna,siue uiri qui Arethusæ aquam bibunt,Siculos dico,quemadmodũ de illis est uaticinium, eximium cognationis suæ retinent,quemadmodũ Christiani honestissimos mores, decentissimasq; suas obseruant leges,quas nemo alius qui nos sequi cupit imitari potest,quandoquidem talia haudquaq; humanis potius cogitationibus,quàm diuina potẽtia,temporisq; firmitate suas acquisierũt uires: nihil autem prohibet admirandam hanc illorum fictionem & refictionem, tanq; in scena speculari & perdiscere,quis nam ipsis doctrinæ sit modus, aut qui finis cõtentionum eorum, quemadmodũ Plato in libris de republica inquit,ac ideo opiniones ipsos mouentes inspiciamus. Igitur quũ uniuersa philosophia in duas partes sit diuisa,speculatiuam dico & actiuam,sitq; hæc sublimior,sed difficilior,illa uero humilior,utilior tamẽ, ambæ nobis partes æque probantur. Speculatiuam enim ad ea quæ illic sunt peregrinantem facimus,actiuamq; speculatiuæ fundamentum constituimus. haud enim possibile est quenquam sapientiæ fieri participem, qui per sapientiam haudquaquam immutatur. illis autem, quid ex utrisq; ridiculosius aut debilius uideatur ignoro, quum nequaq; ex inspiratione diuina potentiam habeant consistentiæ.

ſtentiæ,quemadmodum radices quę in aqua fluctuant,firmitudinem nō habent. Cæterū iam beatitudinem eorum tangamus, quo paucis cum ludentibus,ipſis & fabula fingentibus,tanquam in multis dramatis colludamus,compuleturq; gaudium cum gaudentibus,ac cum flentibus collachrymatio,cum delirantibusq; toleret deliratio: nam & poëtæ riſum in lachrymis agnoſcūt: ſit igitur theatrum decorū, uel potius ignoro, quo nomine iubeant ut domū illorum uocemus:clament igitur præcones,populus conueniat, ſubſellia occupet,ſiue canicie,ac ætate,aut publicis excellāt officijs, uel genere & gloria ſint conſpicui, ſapientia inſuper ex infernis contexta, & quæ plus habet delectationis quàm ueræ pietatis,& ita nos cum illis agemus. At quid ipſi deinde faciant? ſuos depingant præſides,purpura eos adornet,& uita,necnon coronarum flores,& pulchritudo,quandoquidem ſæpius cognoui, quantū affectēt ornatum, & ſuper priuatos eminere, tanquam id quod cōmune eſt & pedeſtre habeat contemptum : at ſuperbum & difficulter adipiſcendum cōtineat id quod eſt fide dignum.proinde aut huc ad nos uſq; deſcendant,ac non arbitrentur,quemadmodum & nos, elatum illud ſub ſpecie magis quàm moribus,ipſos decere.apud nos enim breuis eſt ratio apparentium,& rerū pictarum:maius autem nobis eſt negocium circa hominem internum,& ut ſpectatorem ad intellectum dirigamus.quod potius & multos docemus.& hæc ita ſe habent. Sed quid inde? exhibebis eis interpretes, eloquiorum ſcilicet diuinorum, quemadmodum ipſi dicere ſolent, libroſq; apertos, tam theologicos quàm morales.Sed quos nam? dic mihi & quorum? pulchrum ipſis eſt decantare Heſiodi Theogoniam, belláque & pugnas ibi contentas,Titanos nempe,Gigantes,cum nominibus & rebus horrendis Cottos,Briareos,Gyges, Encelados, Draconipedes illi ueſtri & fulminiferi ſunt dei, cum inſulis quæ illis ſunt ſuperiectæ,ſimul & iacula,ſepulchraq; occurrentia, necnō amara horum germina & problemata, Hydræ, Chimæræ,Cerberi, Gorgones, uniuerſi mali gloria. Hæc ſunt Heſiodi bona auditui expoſita: adſit & Orpheus cū cithara, & omnia trahente cantu, infrendet Ioui magna & eximia Theologiæ uerba & ſenſa.

Iuppiter alme parens diuum conuerſibile ſtercus
Siue caballorum mulorum ſiue bidentum

ut inde,quemadmodū arbitror,animantes generantem & uiuificantē dei naturam oſtenderet,haud enim aliter poſſibile erat ab alia abſtinere iactantia.

Sic ait ore dea & coxas contraxit utraſq;.

quo initiaret amatores,ea corporis figura, quemadmodum & nunc quoque initiat.prę omnibus autem Phanes & Hericapeus,qui omnes deuorat,móxque euomit deos,quo naſceretur hominum pater atq; deorum.Hęc inter admirandos Theologiæ auditores circumrotentur. inde illis explanentur allegoriæ,& monſtra,donec ſermo excidat à propoſitis, ac in barathrum & præcipitia eat, quum ſpeculatio illa nullum habeat fundamentum. Cæterum

Homerum magnum illum deorum tuorum, comœdiarum, aut potius tragœdiarum scriptorem, quo nam in loco constituis? utraque enim in admirandis eius inuenies poëmatibus, ex quibus aliqua calamitosa, alia uero risu sunt digna. siquidem nõ sine paruo periculo illud est cernere, quemadmodum Oceanus terræ per Iunonem meretricie ornatam cõciliatus fuerit, quandoquidem periculũ imminebat uniuerso, si ipsi uel paruo quodam tempore cõtinuissent. Siue igitur aridum dicis & humidũ sic conciliari, alio mihi opus est pleonasmo, ne uniuersa confundantur, aut si aliud quid tale isto etiam absurdius dixeris. Porrò quæ admiranda est cõmixtio, nubium congregatoris, & Iunonis castæ, quam media die incestare haudquaq; erubuit: licet illi poëtæ carminibus suis adulentur, lotũ substernentes roscidum, crocumq; ex terra producentes, & Hyacinthum: unde hæc? & quæ nam horũ ratio? quomodo autem eadem apud uos Iuno magni Iouis soror est & uxor, nũc quidem in ęthere & nubibus suspensa, ferreisq; cathenis è cœlo detracta, aureisq; honorata compedibus, albis ulnis illa, & digitis roseis, adeo, ut neq; deorũ, qui intercedere uolunt, periculo careat humanitas: nunc autem totũ amorum cestum ad seipsam pertrahit, propter ornatũ Iouis gratia factum, ita ut omnes illi fateri cogant, in omnibus amoribus longe se hoc uno superatos esse. Quis autẽ timor, ne dei ob Lacenam cõmoueantur adulteram, resonetq; cœlũ, ac terræ rumpantur fundamenta, concrescat mare, & inferni regnum manifestetur, ac palam fiant quæ tam longo tempore fuere abscondita. quæ autẽ nigrorum superciliorum nictatio? & ambrosiorũ capillorum cõmotio? uniuersum concutiens olympum. qualis autẽ Mars uulneratus? aut ferrea olla inclusus? aureæ Veneris ineptus amator, adulterq; inconsideratus, & à claudo Vulcano superatus, deorumq; theatrũ turpitudinis eius gratia collectũ, & ipse ob paucam pecuniam dimissus? Hæc omnia & adhuc longe plura, adeo sapienter & multifariam cõmixta, ac penitus à legitimis aliena, quis uobis adeo altus est ac magnus, Iouiq; prudentia æqualis, ut speculationes nubibus etiam excelsiores, ac mensuram uestræ deprehensionis exuperantes, ad decentẽ sermonis modum perducere posset? Proinde si hæc uera sunt, nequaq; erubescant, sed decertent: si uero haud turpia, illis credant. Etenim cur eos ad fabulas confugere necesse est, tanq; pudoris uelamẽ? quandoquidẽ fabulæ haud quaq; sunt cõfidentium, sed potius cedentium. At si falsa sunt, primũ nudos nobis ostendant Theologos, quo cum illis sermonem conferre ualeamus: deinde dicant, quomodo non sit stultum, ĳs quibus tanquam fabulosis credere erubescunt, tanquam ualidis adornari, & quæ multos latere possibile erat (nõ enim omnium est eruditio) ea cunctorum oculis, sub fictionibus & figuris publicare: & quod grauissimum est, cum quali nam pecuniarum iactura? in templis, aris, & sacellis, oblationibus, ac sacrificĳs sumptuosissimis, & quũ liceret sine iactura pium esse, impietatem tamen cum damno eligere. Si autem dixerint poëtarum hæc fictiones ac deliria esse, qui duobus his ad poësis usi

sunt

ſunt iucunditatem,metro nempe & fabula, quo dulcedine auditum oblecta-rent,ipſis aũt ſenſum arcaniorem & profundiorem in his latere,& qui à pau-cis ſapientiorum etiam deprehendi poſſit:attendite quàm ſimpliciter ego ac iuſte de his ſim diſſerturus:primũ quidem,quomodo laudant eos,quorũ ue-nerantur calumniatores, & quaſi deorũ honore dignos cenſent? quibus pro lucro eſſe deberet,ſi ob impietatem pœnas nõ expenderent. etenim ſi ijs qui unum eorum deum & priuatim,ac niſi parũ blaſphemant,pœna mors à legi bus eſt cõſtituta:quid eos pati oportet, qui omnes ſimul publice turpiſſimis per Poëſim defœdarũt probris,comœdiamq; tam longo cõmendarunt tem pori? Deinde & hoc conſiderare dignum eſt,penes nos quoq; arcanos quoſ-dam eſſe ſermones,non negabo. Cæterum quis nam modus ipſorum dupli-citatis? quæ ue eſt uirtus? cuius manifeſta haudquaquam ſunt indecentia,oc-culta uero admiranda,& plane ſplendida,præ ijs quæ in profundum perdu-cunt,& quæ perinde ac corpus aliquod pulchrum & decorum haud mala ue-ſte occultantur. Cæterum quemadmodum mihi uidetur,oportet res diuinas nec demonſtrationibus nec ſignificationibus indecentes eſſe,minus iudican-tibus indignas,neq; tales ut homines moleſte ferant, quum de eis fiunt uer-ba,ſed uel omnino ſe recte habere,aut ſaltem non turpiſſime, quo hoc ſapi-entiores exhilaret,illud uero haud offendat plures. Cæterum uobis nec notũ quidem eſt fide dignũ,propoſitũ uero pernicioſum, & qui nam intellectus? per lutũ ad ciuitatem pergere, aut per ſcopulos & cautes nauem in portũ ſub ducere? quid enim ex illo accidet,& qui nam ſermonum finis? tu quidem de-lirabis,& allegorijs infortunium tuum & phantaſias manifeſtabis:at illi non perſuadebitur, uiſibile enim magis eſt perſuaſibile: ne igitur auditorẽ emas, ſpectatoremq; uiſibilibus detentum perdas. Proinde ſpeculatiuus ipſis lo-cus talis eſt, & à ſuppoſitionibus eorum adeo remotus, ut facilius ſit omnia prius inter ſe concordare, & ea quæ etiam longiſſime ſunt ſeparata in unum perducere,quàm hæc componere,ac coaptare, & eiuſdem uiri eſſe affirmare, fabuloſa inquam ac intelligibilia. Cæterum quid de morali ipſorum parte di ces? unde & ex quibus orſi, quibusq; uſi rationibus, ſeipſos ad uirtutem com ponere,necnõ admonitionibus multo digniores facere poſſint? Optima eſt cõcordia,& ut unà cõſentiant ciuitates,gentes,familiæ, ac cuncta ſingillatim, naturæ legem ac ordinem ſequantur, quæ omnia diſtinxit & compoſuit, to-tumq; hunc mundum unum ex pluribus fecit. At quibus hoc ipſi docent ex-emplis? quum deorum referant bella,ſeditiones, factionéſque contrarias, ac malorum cumulum, quem ipſi habent, alijs etiam ſubminiſtrant, priuatim ac publice:talibus enim tota fere eorum Poëſis ac ſcriptura referta eſt. Verũ citius ex pacificis pugnaces,demẽteſq; pro ſapientibus,quàm è diuerſo,mo-deſtos & prudentes, pro temerarijs & indoctis, talibus reddent exemplis: eis enim,quos difficile eſt,etiam ſine ijs quæ ad peiorem pertrahunt partem, à prauitate cõuertere,& ad meliorem ſortem à deteriori tranſmutare,quibus

nam

nam persuadebunt, mansuetos esse & cōtinentes, quū deis passionū ducibus utantur & præfectis? unde malū esse, honorificū etiam existit, tanq̃ deorū aliquis præsit, cuius affectus ille sit proprius, aris etiam & hostijs uenerādus, licentiamq́ suppeditans legitimam: hoc enim grauissimū est, quod ea quæ legibus puniuntur, eadem tanq̃ diuina coluntur, tanta uobis iniusticiæ superest copia. Secundo ipsis parentū proponat̃ ueneratio ac honor, & quod primam causam nostri esse post primam uenerari deceat, illudq́ ratio confirmet, ac Theologia persuadeat. Verum quo pacto illud Saturnus nō persuaderet? cœlū castrans, ne deos pareret, facultatemq́ undis tribuens, ut deam spumæ partū absoluere possent. Iuppiterq́ cōtra Saturnū insurgēs, iuxta patris imitationē, dulcis genitori lapis, & amarus tyrannicida, aut si quid aliud tale, in honorē generatorū ipsis libri referunt. At tertio pecunias cōtemnūt, nec passim lucro incumbūt, seu infelicitatis arram inique possidendi accipiūt. Quō igit̃ lucrosus illis Mercurius cōstat? & sacculus eminet? & furādi uis dei colitur? & Phœbus sine ære nequaquā oraculū ædit? ac nihil honoratius est obolo? hæc illorū sunt ueneranda & religiosa. At qd præterea? castitatē doceant, continentiā introducant, accedatq́ persuasor, omnia propter mulieres factus Iuppiter, Phrygibusq́ adulescētulis aquila amator charissimus, quo suauissime cōpotent dei, uinum Iouis ministrantibus cinædis. Accedat & Hercules cū quinquaginta Thesij filiabus una nocte decertans, Trihesperus ille: sicq́ decimū tertiū absoluens certamen, haud scio cur nō & alijs sit adnumeratum. Mars iram cōpescat, ebrietatē Dionysius, inhospitalitatē Diana: deceptionem uates illorū obliquarius: risum imoderatum deus claudus, alijs mœrētibus deis: & qui gracilibus tibijs est robustus Iuppiter gulam, cū alijs deis ad cœnam lautam, ad irreprehensibiles currēs Æthiopes: necnon boū cōmestor Hercules, agricolam tyrannice opprimens, aratoremq́ bouē deuorans, ex qua re etiam nomen est sortitus, omnesq́ qui ad nidorem & libationem adcurrunt. Proinde quomodo hæc cum rebus nostris cōueniunt? quibus terminus est amicitiæ, unusquisq́ ipse, & ut eadem uelit propinquis, quæ sibijpsi: nō solum autem crimen, ut malū perpetretur, sed etiam ut cogitetur, ac parum mimis operæ, animi plectitur cōmotio: quibus temperantia adeo curæ est, ut & oculus refrenetur: manus autem tam longe à cæde arceatur, ut & animus cohibeatur: peierare autē, uel solum iurare, adeo malū censetur & nefandum, ut solum nobis iusiurandum sit prohibitum: opes uero multis non fuere, multis etiam propter hoc solum dulcis erat copia, quo plurima distribuere possent, quippe qui nihil habere omnibus anteponerent diuitijs: uentris autem cupiditatem multi abegerunt, non secus ac dominum animarum & detestandum, ac omnium malorum matrem, forte non magnum est dicere, quod nec carnales esse cogi poterant, immortali mortale consumentes. Sane una illis lex est uirtus, & haud quaquam à rebus superari paruis, sed omnia despicere. Cæterum hoc uel pulcherimum est, quod aliorum fines secundum le-

dum leges puniuntur, nos uero principia etiam castigamus, tanquam riuum malum & incohibilem, procul deriuantes. Vbi autẽ & apud quosnam homines (dic mihi) consuetũ est maledicentibus benedicere, ac blasphemantes consolari? quo non magis noceat accusatio quàm ueritas: persequentibus cedere, pallium auferentibus tunicam etiam tradere: execratos pro execrantibus orare, sermonis suauitate temeritatem uincere, & eos qui lædunt meliores facere, à quibus patientes robustiores etiam reddimur. Proinde & si ipsis concederemus, ut maliciam ornatis castigarent admonitionibus, quo pacto tamen ad mensuram nostræ uirtutis & doctrinæ peruenire possent? quibus haudquaquam in bono proficere, neq; nouos pro ueteribus fieri, sed semper in eodem permanere statu, malicia uidetur, quũ trochorum instar circumagimur, haud quaquam tamen progredimur, ac in eodem hærentes uestigio flagelli ui (ut ita dicam) mouemur: sed oportet ut bonum perficiamus, illicq; adhæreamus, & ad finem usq; ac deificationem adpetamus, propter quam nati sumus, & ad quam festinamus, qui mente sumus transitiui, & quid dei magnitudine dignum speramus.

GREGORII NAZIANZENI THEOLOGI IN Iulianum Imperatorem infamatrix oratio secunda.

T ita sermonum meorum primum certamen finitũ est & absolutum: siquidem abunde uiri ostendimus malignitatem, ex ijs quæ contra nos perpetrauit, & adhuc perpetrare cogitabat, quum semper præsentibus grauiora meditaretur: nunc autem alium scopum, quem utrum quis tetigerit ignoro, sermoni præfigemus, deo sacratiorem, ac nobis iucundiorem, necnõ successoribus nostris utiliorem: etenim prædictis iustam dei adiungemus stateram, & quo pondere prauitati rependatur, facinoribus quibusdam confestim, nõnullis autem paulo post occurrens, quemadmodũ ut abitror artifici uidetur uerbo, rerumq; nostrarum dispensatori, qui calamitatem misericordia intersecare nouit, temeritatem autẽ refrenare ignominia, ac flagellis, ea qua ipse nouit disciplinæ mensura. Sane iustas piorum infirmitates, ac uulnera non manifesta, uariasq; plagas alias, & flagella similia, quibus nos multimode afflixere, necnon mortes non secundum consuetudinem procedentes, & in malis ipsis confessiones, pœnitentiasq; inutiles, & per somnia correptiones, ac quæ apparuere spectra, quis nam digne tragico more explicare posset? quin etiam quæ per diuinas ædes uiolenter egere, aut circa sacras mensas iniuriose fecere, seu circa mysticos crateres insanientes perpetrarunt, uel quibus passim corpora nostra afflixerunt, siue alia cuncta quæ facere sunt ausi, ob quæ iuueniliter agentibus, manifesta ipsis & aperta diuinæ iræ signa occurrerunt: hæc omnia lubens præteribo, non quod fidem haud adhibeam uisis & relatis, aut quod hæc ultroneo alicui accidenti, & fortuitæ attribuam contingentiæ, iuxta eorum sententiam, qui talia sua sponte

euenire

euenire putant. Verum ne dum uersor circa parua, maiora omisisse uidear & potiora: diuulgatum igitur omnibus miraculum, & cui nec impij ipsi fidem denegare audent, dicere incipiam. Insaniebat contra nos Iulianus, semper plus in re aliqua tanquam undis exuscitans undas, quum prius cōtra seipsum insanijsset, ac sacra conculcasset, charitatis spiritum contumelia afficiens, quapropter Ieroboam illum rectius nominauerim, aut Achaab Israëlitem, transgressores iniquissimos, siue Pharaonem Ægyptium, uel Nabucho donosor Assyrium, seu ut omnia contraham, unum & eundem, suo uocitans nomine, quandoquidem omnes prauitates in seipsum collegisse uidetur, Ieroboam defectione, Achaab homicidio, Pharao duricie, Nabuchodonosor sacrilegio, omnium uero pariter impietatem. postquam autem omnia peregit talia, ac omnem contra nos tyrannidis speciem, tanquam parum quid & ingenerosum floccipenderet (haud enim unquam natura fuit ad maliciæ inuentionem & excogitationem agilior quàm illa) tandem Iudæorum contra nos gentem concitauit, ueterem eorum leuitatem, necnon odium quod in ipsis contra nos iam pridem flagrabat, pro adiumento artis suæ assumens, dementiam suam præcipue ex archanis eorum confirmans libris, quasi nunc tempus instaret ut remigrarent ad propria, ac templum reædificarent, paternamq; renouarent potentiam, consiliumq; hoc beneuolentiæ contexit fictione. Igitur postquam ita deliberauit ac persuasit (omne enim cui uoluptas arridet, facile etiam deceptioni patet) Iudæi templum restaurare satagebant, ac multa manu & promptitudine operi instantes defatigabantur: ferūt etiam mulieres eorum cunctas, qui illa admirantur, non solum ornatum corporis detractum, prompte impendisse operi ac laborantibus, sed etiam proprio sinu terram exportasse, summamq; pietatem censuisse, si nec uestium sumptuositati, nec membrorum pepercissent teneritudini, omniáque uilius quàm cōceptum æstimasse conatum. Postquam autem repente uenti procella, terræq; cōcussione in sacello quodam propinquo conflictati sunt, quidam tanquam supplicantes discurrebant, alij autem quemadmodum in talibus euenire solet, sacello illo proximo pro tutela utebantur, nonnulli alia agebantur perturbatione, in aliosq; incidebant currentes. Sunt enim qui dicant nec templum eos recepisse, sed quum ad apertas processissent portas, in clausas inciderunt, potentia quadam inuisibili & occulta, quæ miranda talia ad impiorum formidinem, piorum uero operatur securitatem. Cæterum hoc omnes dicunt & credunt, quod quum de ingressu enixe laborarent, & contenderent, ignem emicuisse ex templo occurrentem, qui illos concremauerit, & absumpserit, quo eis quidpiam accideret, quod simile esset Sodomitarum calamitatibus, uel Nadab & Abiud miraculo, quū alienum ignem & incensum offerentes periclitarentur. ignis igitur quosdam in præcipuis mutilauit membris, statuam relinquens uiuentem, minarum & aduersus peccatores commotionum dei. & hæc quidem ita se habent. Nemo igitur alijs quoque dei uirtu

tibus

tibus fidem adhibere dubitet: hic etenim mirabilius quid, & illo etiam manifestius ostendit. apparuit lux in cœlo crucem circumscribens, quæ prius in terra ignominia fuerat affecta, impijs figura & nomen solum, nunc uero in cœlo omnibus pariter manifesta, fitq; trophæum deo ob uictoriam ex impiis omni trophęo sublimius. Ad hæc quid dicent seculi huius sapientes? & qui illorum facta celebrant, profundasq; barbas trahunt, ac tumorem nobis sub trita ueste ostentant? Enumera & tu mihi tua quoq;, qui longos scribis sermones, incredendasq; componis historias, qui hiscere audes de supernis, & de rebus nugaris cœlestibus, ex astrorũq; motu natiuitates & accidentia cõnectis: enarra mihi & tuas stellas, Ariadnes coronam, & Berenices capillum, necnon Cygnum petulantem, & uiolatorem Taurum, aut si mauis Ophiuchum tuum, & Capricornum, ac Leonem, & alias quoq; quas mali gratia cognoscis, aut deos uel stellas effecisti: ubi tu in mathesi tua talem habes circulum? ubi stellam prius etiam ab oriente ad Bethleem currentem, magorum tuorum ducem & directorem? nam & ego habeo quod ex cœlestibus referre possum. Illa stella Christi ostendebat præsentiam, hæc aũt uictoriæ Christi est corona. & hæc quidem ex cœlestibus & supernis, quæ unà nobiscum decertant, secundum magnam uniuersi harmoniam & proprietatem. Cæterum reliqua mihi suppleat Psalmista, quoniam & ciuitates subuertisti, quemadmodum uetustas illas ob proprias illorum impietates, quasdam propter transgressiones contra nos in ipsis factas pelago submergens, alias autem terræmotu concutiens, ita ut reliquiæ illud uere dicere queant, quoniam memoria eorum cum sonitu perijt, & fama perditionis: tanta enim calamitate, tantaq; attritione, tam ipsi quàm eorum uicini sunt afflictati, ac præcipue ij qui pietatis gaudebant impugnatione, ut longo opus sit tempore, si quis omnia restaurare uelit. Hæc igitur in cœlo & terra acciderunt. Cæterum uir ille nequaquam talibus insignitus est temporibus, nec tum passionis sanctificatus signis. Siquidem & nunc quoq; miraculi huius spectatores & mystæ uestimenta ostendunt, quæ tum crucis signata fuere notis: simul & hæc quispiam seu ex nostris siue exteris retulit, aut à referentibus audiuit, qui & miraculum apud se ipsum aut propinquos factum uidit, stellata existebat crux, aut illam talem in uestimentis cernebat, omni textorio opere, & uermiculato indumento uarior. Ex hoc autem quid accidit? tantus ob uisibilia hęc stupor homines inuasit, ut fere omnes tanquam uno signo, ac una uoce, Christianorum inuocarent deum, multisq; illum laudibus & orationibus placarent: multi etiam absq; dilatione & inter accidentia ipsa, ad nostros accurrerũt sacerdotes, multis rogantes, ut pars fierẽt ecclesiæ, & perfectioribus initiarentur, sacro expurgati baptismate, utilitatẽ cõsequuti ex timore. & hæc ita se habebãt. Iulianus uero sua paulatim stimulatus & exagitatus uesania, ad caput ipsum uniuersum animi sui dirigebat cõceptũ. postq; enim Christianorũ res sibi ex mente succedere ęstimabat, necnõ & reliqua quę iam perpetrauerat, omniaq; sibi

dum modo

dum modo uellet possibilia, fore speraret, ac prosperum quendam successum contra occidentales barbaros rapuisset, in hoc uno tantummodo uersabatur consilio prudentissimo quidem & humanissimo, ut contra Persas bellum sumeret, duplicem hic colligens exercitum, unum quidem armatorũ, alium autem dæmonum, qui ipsum impellebant, cui & præcipue confidere poterat, temeritatis potius irrationabilitati, quàm fortitudinis credens securitati: nec illud sapientissimus ille intelligere poterat, quod licet confidentia ac temeritas nominibus fere conueniunt, plurimum tamen ui sua sunt separata, fortitudo inquam & ignauia: siquidem in audendis confidere fortitudinis est, quemadmodum animo deficere seruilè: nec maius est periculum contra procedere quàm abire retro: cæterum haud subigi confidentiæ est, quemadmodum cedere securitatis: nec eiusdem rationis censendum est parta tueri, & quæ nondum habentur occupare: hoc enim pręcipue & primum mente præditis est honorandum, istud autem quum facultas se offert quiete suscipiendum, si uero contrà ęuenit negligendum: qui uero ob possidendi spem, facultates suas cunctas periculo subijcit, admodum fatuus existit, ac imperito pugili similis mihi uidetur, qui prius ictum intentat, quàm se in statione firmat, aut gubernatori naui sua corrupta & ad nauigandum inutili, nauem submergenti hostilem, aut submergere studenti: quorum nil mihi Iulianus cõsiderasse uidetur, sed incircumspecte ea quæ animo conceperat adgressum esse, re Romana & nunc quoque deplorante, & male ob illum affecta. Verum persequutione hac præcipue aliena adoriri cogitabat, Salmoneusque ex folle tonitrum emittens esse cupiebat, ad Troianos illos & Hadrianos respiciens, quos non minus ob fortitudinem quàm securitatem admirabatur. Varum autem illum nequaquam præ oculis habebat, siue Valerianũ, qui pœnas dederunt ob motus omni ratione carentes, ne ipsis, ut Tragœdia inquit, fortunam improperem, in Persarũ finibus, in summo fœlicitatis pessundati. Proinde & hoc uisum fuit, & ad motum illũ spectabat, ut uniuersum uaticinij & incantationis, fandique & infandi sacrificij monstruositatem, in unum congregaret, quo breui tota dissolueretur. & hæc erat pulchra illa litatio magna, O Christe, & uerbum, & passio impassibilis illius, mundique uniuersi mysterium, ut totum genus Christianorũ dæmonibus subijceretur, si ille uoti compos euaderet. & hæc fuere principia conatus eius, admodum puerilia, quibus multi rerũ eius periti reclamabant. Porrò eam Assyriorũ regionem per quam Euphrates fluit, & Persiden pertransiens illic Tigri commiscetur, nemine defendente cepit & uastauit, uel quia propter subitam irruptionẽ hostem fefellisset, uel ut hoc pacto insidiose à Persis paulatim ultra protraheret, utraque enim feruntur. Progrediẽs igitur exercitu concomitante, nauibus uero frumento, ac impedimentis onustis per fluuium sequentibus, iam nõ procul à Ctesiphonte aberat, cui appropinquare uictoriæ partem præ desiderio existimabat. hinc retro cedere res cœperunt, perinde ac arena à pedibus diuulsa, aut nauis tempestate disiecta. Ctesiphon

Marginal notes: θάρσος / θράσος

ſiphon enim propugnaculum ualidũ eſt,& captu difficile,muro latericio cir cundatum,cum foſſa profunda,limoq́ꝫ fluuij munitũ:inſuper & aliud muni mentum illud fortius reddit,quod Roche appellatur,cum pari tutela excita tum,ita natura & manuum opere unitũ, ut ambæ partes una ciuitas eſſe ui-deantur,quam flumen interſecat per medium.hæc igitur nec corona oppu-gnari,nec obſideri aut inuadi poterat,præcipue claſſe:quæ ſi applicata foret, facile ſuperne repelli ualebat,quũ utrinq́ꝫ iaculorũ ictibus exponeretur.qua-propter retro iter cõuertit,Euphratisq́ꝫ fluuij maximi,partẽ haud paruã de riuauit,& ita circũduxit,ut claſſi quoq́ꝫ eſſet nauigabilis,ex foſſa cuius & ue-tuſta aſſerũt apparere ueſtigia,quæ paulo ultra Tigri cõmiſcetur: & ita claſ-ſem de fluuio in fluuiũ ſaluauit, ipſeq́ꝫ periculum,quod ei ex munitionibus illis imminebat effugit.quũ uero aliquantiſper fuiſſet progreſſus, ſubito uis Perſica apparuit,quæ & aſſidue eſt aucta,à tergoq́ꝫ inſtãs haud putabat ſi-ne magna neceſſitate periclitari oportere, quũ alia uia ſuperare poſſet.ex col libus autẽ & locis anguſtis Perſæ aſſultabãt,iaculãtes & ſagittis laceſſentes, tranſitusq́ꝫ oportunitatẽ præripientes,facile Iulianũ à progreſſione arcebãt. quapropter magna iam affligebatur ſolicitudine. & quũ nõ haberet quò ſe uerteret,prauã cõſilij diſſolutionẽ inuenit.Erat uir quidã inter Perſas,nomi-nis haud obſcuri, Zopyri illius in Babylone Cyro tradenda imitator. is ſe cum Perſarũ rege,ſeu potius magno,ob res magnas diſſidere ſimulabat:& quia illi admodũ infeſtus uidebatur,Romanorũ rebus præcipue fauere cre-debatur, ac fidem iam ex fictione cõſequutus fuerat. hic quid hoc rei inquit Imperator? quid attinet de re tanta adeo abiecte conſulere? Quis iam hic cõmeatus naualis,onusq́ꝫ ſuperfluũ,inertiæ magiſter:nihil enim uẽtre inex-pugnabilius,& plus contentioſum,qui & impedimento eſt,ne ſalus adipiſci queat.Cæterũ ſi meum ſequutus fueris conſiliũ,rem nauticam hanc,& gene roſi exercitus huius impediẽtem turbã ualere ſines: tu autẽ per aliam uiam longe faciliorem & tutiorẽ,in qua tibi ductor ero (nam affirmare auſim me Perſicæ regionis,ac ſi quem alium peritũ eſſe)in hoſtilem irrumpes terrã. & quum res tibi ex ſententia ſucceſſerit,lætusq́ꝫ redibis,tum etiam nobis bene facere poteris,quũ re ipſa beneuolentiæ noſtræ & admonitionis experimen tum ceperis.& hæc ille locutus eſt,loquendoq́ꝫ perſuaſit.facile enim perſua-detur leuitati.Deo igitur præcipue impellente,omnia pariter erant difficilia: nam ignis naues corripiebat, cõmeatusq́ꝫ deficiebat,ac deriſio aderat: nam proprijs quaſi manibus iugulatio perpetrabat᷑. at ſpei leuitas, ductorq́ꝫ ille cum promiſſionibus ſuis pariter diſceſſere.in circuitu igitur hoſtes, ac undi-que circumfluebat bellum,progreſſio uero haud facilis, alimenta autem de-ficiebant,exercitusq́ꝫ afficiebatur triſtitia,ac regi iraſcebatur,bonæ autẽ ſpei relinquebatur nihil.unica tamen ſola in rebus uidebatur præſentibus, nem-pe ut ab imperio prauo ac militia abſoluerẽtur duriſſima.& ita huc uſq́ꝫ res fueræ geſtæ,at quæ ſequuntur,non uno referuntur ſermone. alij enim aliud

adferũt & cõponunt, tam ij qui bello interfuere, quàm illi qui longe etiã abfuere. quidam enim Iulianum à Persis iaculo uulneratum dicunt, quũ inconsiderate excursiones faceret, & nũc huc, mox illuc perterritus rueret, quapropter idem illi quod Cyro Paresatidis filio accidisse, qui cũ ingenti manu contra fratrem Artaxerxem ascendit, iuueniliterq; pugnans uictoriam audacia corrupit. alij autem talem de eo referũt sermonẽ, In altum eum collem ascendisse, ex quo undiq; exercitum intueri, & quãtæ adhuc belli reliquiæ essent, discere posset. inde magnam illi apparuisse multitudinem, & lõge spe sua copiosiorem, eumq; dixisse: quàm indignũ, hos omnes in Romanorũ fines reducere: perinde ac illorũ saluti inuideret. ob quod dictum militem quẽdam indignatũ, quum iram refrenare nequiret, illum per uiscera transfixisse, quũ nec de sua cogitaret salute. uel ut alij dicunt, quendam ex ridiculosissimis barbaris hoc ausum esse, qui milites oblectationis causa, & ob potus exhilarationem sequi consueuerunt. Sunt & qui Sarraceno cuidam gloriam hanc attribuunt. uulnus itaq; accepit, perq; tempestiuum, mundoq; uniuerso salutare, ac unica audacia multorum uiscerum male concreditorũ repetita est uindicta. & ideo mirum, quũ stolidus ille omnia se ex uisceribus cognoscere putaret, unum hoc uulnus, nempe per propria uiscera infligendum, ignoraret. Sanè nec istud uiri huius prætereundum est cõsilium, quod inter multa alia maximum infelicitatis est indicium. Decumbebat in ripa fluminis, male ob uulnus affectus. quũ autem multos ante eum gloria illustratos nouisset, qui humanam conditionem supergressi censerentur, quoniam artificio quodam ex hominum disparuissent conspectu, ac ideo pro deis habiti fuerant, eiusdemq; gloriæ captus esset amore, quũ eum ingloriosi quoq; finis & incõsultæ puderet ignominiæ, quid machinatur, & quid facit? neq; enim cum uita pariter consumitur improbitas. in flumen corpus proicere nititur, ad hocq; fidis quibusdam suis utitur cooperatoribus, & arcanorum mystis. & nisi regius quidam Eunuchus rem animaduertisset, alijsq; indicasset, ac maleficij odio conatum illum prohibuisset, ex calamitate illa nouus quispiam deus stultis apparuisset hominibus. & ita Iulianus imperauit, ac ita bella gessit, ita deniq; uitam finiuit. suscepit autem imperium confestim post eum Iouinianus, qui & post eum in ipsis electus est castris, quum periculi magnitudo ductorem quæreret necessario, uir inter reliqua pietate quoque illustris, ac corporis forma regia etiam maiestate dignus. uerum cum Persis ad manus uenire, aut ultra progredi impossibile erat (licet ipse fortitudine & promptitudine haudquaquam destitueretur) quum exercitus uiribus suis diffideret, pariter & spem omnem despondisset. abire igitur quærebat, & quo pacto id fieri posset sapienter considerabat, tanquam haudquaquam imperij, sed cladis hæres factus esset. utrum igitur Persæ uictoria modeste usi fuerint (ita enim lex apud eos iubet, ut in rebus ex sententia gestis modestia utantur) siue aliud quid ex ijs quæ fama ad eos pertulerat timuerint, ad

fœdera

fœdera ineunda sunt cōuersi,inexpectata & admodum humana:nihil enim prohibebat,quo minus ne lixa quidem, ut aiunt, exercitui relictus fuisset,ita illos Persæ manibus habebant inclusos, in terra pugnantes propria,successibusq; tantis elati. ac ideo hoc ad prosperitatē aliquā adipiscendam,& spem futuram sufficiebat. Vnius igitur hominis,ut ita dicam, erat saluare exercitū, neruosq; relinquere Romanis,nerui enim erant, &si infortunate egerant,ductoris potius temeritate quàm inertia propria. Exercitus igit̃ in fœdera hæc tam turpia & Romanorū uirtute,ut breuiter dicā,indigna consensit:à quorū culpa si quis Iulianū liberare,ac successorē eius accusare uelit,admodū ingratus mihi est considerator rerum tunc temporis accidentiū: non enim metentis,sed seminātis est spica:neq; incendiū illius euenit culpa, qui id extinguere ualet,sed potius ignē prius admouentis: ac ideo Herodoti illud de Samiorū tyrannide haud inepte usurpari potest,Calceum hunc Histiæus consuit,Aristagoras autem induit,qui id quod prius incœptum fuerat suscepit. Proinde reliquū erat, ut impij illius corpus ad Romanos reduceret̃ terminos, licet ita subuersum. Cæterum postquam nobis etiā mortuus est ille, qui ante ipsum uitam dissoluit, inspiciamus & dehinc quid inter utrunq; interfuerit Imperatorem,si & hoc aliquid ad migrantiū felicitatē aut infelicitatem pertinere uidetur. Constantius igitur cōmunibus omniū elatus est laudibus ac pompis, ijsq; uenerandis ac nostris necnō cantibus tota nocte resonantibus, ac luminaribus accensis,quibus Christiani transitū honorare pium censemus, panegyrisq; post interitū dictus est,& corporis facta deportatio. Notus pręterea sermo fidelis,& qui ad multorū peruenit auditū,quòd postq; corpus Taurū montem superauit,ut in paterna eius cōderetur ciuitate,nempe in magnifica hac & cognominis eiusdē,uox quædam ex alto est exaudita, tanq; canentiū & præmittentium,angelicarū puto uirtutum,ob honorē pietatis eius,ac retributionem sepulturæ. Etenim licet rectā opinionē immutare uisus fuerit,hoc tamen crimen imperitiæ regni optimatū,& reprobæ acceptū est ferendū opinioni,qui simplicem illius animā,& ad pietatē flexibilem, ac haudquaquam præcipitium præuidentē suscipientes,quocunq; uoluerunt seduxerunt,& sub diligentiæ prætexu zelum operati sunt maliciæ. Nos igit̃ quod magis commune est sequamur,patremq; nostrum agnoscamus, & quoniam Christianismo fundamentum regiæ iecit potentiæ,ac fidei,hæreditatemq; dogmatis ex successione accepit,ac speciem iusti imperij conseruauit,uitam deniq; sancto fine absoluit, nobisq; potentiā reliquit,eum ob merita sua honoremus. Cæterum postquam corpus magnæ ac regiæ appropinquauit ciuitati, quid referre opus est uniuersi exercitus concomitationem, ordinesq; armatos,nō secus ac Imperatori uiuenti obuiam factos,aut ciuitatis illustris effusionē memorabiliorē,quàm unquā facta fuit, siue posthac erit. At Iulianus ferox ille & generosus, nuperq; purpura ornatus, ac propterea,ut decet, altas efflans glorias,& ipse quoq; pars fit illi in pompa tam honorifica,eandem reddens

& accipiens gratiam,hoc quidem aliquantisper coactus,illud autem lubens, ut ferunt. Siquidem exercitus uniuersus, quamuis præsentis subderetur potentiæ, plurimam tamen defuncto tribuebat reuerentiam, quandoquidem beneuolentiores ferè sumus, ob passiones adhuc recenti abrepti amore, cui & misericordiam adaptare solemus. Et ideo milites nequaquam ferentes, ut ille haud regie honoraretur ac susciperetur, persuaserunt apostatæ, simul & illum coëgerunt, ut mortuo cum decenti occurreret habitu: at illud erat,caput diademate dehonestantem, & iusta regi subtrahentem, ita ad sepulchrum ducentibus,& ad Apostolorum templum celeberrimum mittere, qui sacrum hoc genus susceperunt & custodiunt,uix unquam talem fructificaturi honorem. & ita cum nostro actum est Constantio. At Iuliani turpis belli illatio, à populis ac ciuitatibus perstricta est,uocibus publicis ac surrilibus,quarum multi etiam nunc recordantur,reditus uero longe etiam ingloriosior.Sed quæ fuit ignominia illa? mimi,ridiculũ dictu,ipsum deducebant, turpissimisq́ꝫ scenæ gestibus pompam instaurabant, tibia modulantes & tripudiantes, necnon abnegationem & profligationem, ac finem denique illi improperantes, & quid perpessus non est? aut quid ab illis non audiuit? quæ petulanter ludere consueuerunt, artem ad iniuriam possidentes, donec eum Tarsensium ciuitas suscepit, nescio quomodo, & ob quam noxam hac damnata fuerit contumelia: ibiq́ꝫ illi lucus est ignominiosus, ac sepulchrum execrandum,necnon templum conspuendum, ac pijs oculis nequaquam inspiciendum. Et hæc breuiter percurri, tanquam maxima & peculiaria accusationis eius capita, haud nescius, duobus aut tribus adulatoribus regijs, & impietate illi haudquaquam dissimilibus(nam cæteros libens prætereo)tantam impietatis mercedem esse datam, ut nihil impedimento esse potuisset, quo minus ipsi in breui temporis spacio, omnẽ Romanorũ terram & mare deprędati fuissent,si nõ cito rebus finis accidisset opportunus,adeo rapina ac insatiabilitate Centimanos etiam illos exuperarunt.Gentium autem præfecturæ haudquaq́ꝫ æquissimis,sed inhumanissimis cõmittebantur,unicumq́ꝫ ad principatum suffragium erat fidei transgressio:ita enim quis dona ab illo adipiscebatur,si pessime de semetipso consuleret. Quid autem si iudiciorum recenserem immutationes, ac inuersiones, quum sæpius etiam media nocte peruerterentur, & inuersa tanquam fluminis diuerticula deriuarentur: nam & generosus ille,ius dicere dignabatur,omnia ambitionis gratia faciens.Sed forsitan minuta ualde criminari,ac maxima paruis calumniandi gratia admiscere uideor. Atqui fateri necesse est,quod hæc haudquaquam Elysijs campis,aut Rhadamanti illic sententia sint digni,qua illum mirifice extollũt,qui eiusdem sunt cõsortij & ordinis. Vnũ præcipue ex illius admiror gestis,multos enim moribus sibi similes & notos,præcipue ex ijs qui in Asia conuersabantur,omni uocabat diligentia, tanquam perpetraret admiranda,quod illos spe captos,ac promissorum memores aduolare faceret.Postquam autem

aderant,

aderant,nihil præter ſuffragiorum defraudationē, & aſpectus deceptionem ſunt adepti:quum alios alio deciperet modo, quoſdam etiam admodum feſtiuiter menſæ adhibuit,ac illis perq; amicabiliter præbibit, ac pro alia quadam deceptione ſuſurrans, infecta re dimiſit, non habentes quid magis in inculparent, num fraudem illius, aut leuitatem propriam. Cæterū hæc philoſophi inſtitutio,quur non laudari deberet? quod adeo ab ira uacuus erat, animiq; paſſiones ſuperabat præ cunctis regibus qui unquam fuerunt, immutabilis & immobilis,ut nunquam faciem etiam conuerteret, aut paſſionū ueſtigia oſtenderet,ac ita etiam,ut quum regia clamoribus ac ſtrepitu impleretur,iudicaret,tanquam ipſe eſſet qui tyrannidem & pœnā toleraret,& non aliis qui hæc paterentur auxilium ferret:ſed hæc nec ſermone quidem digna cenſebimus. Hoc autē quis nam ex omnibus ignorat, quod multos publice miſſos,aut etiam ex hominibus agreſtioribus, ob rem aliquam,in qua homines regum indigent opera accedentes,pugnis publice ceciderit,& calcibus percuſſerit,ac ita male tractauerit,ut pro gratia habuerint,quod nihil durius fuerint perpeſſi.Sufflationes autem & reflationes,per quas admirandus ille & noſtra diffamans,uetularum æquiparans fabulis, altaris ignem accendit, quo nam ſermone proſequemur?num pulchrum eſt Romanorū regem tam indecenter genas inflantem cerni, multamq; ridendi materiam præbere,nō ſolum exteris,ſed illis ipſis etiam quibus ſe ita agendo placere putat.Nónne audiuit Palladem deam ſuam tibias deteſtatam eſſe,poſtquam ſe illis deturpatam fuiſſe didiciſſet,quum unda pro ſpeculo fuiſſet uſa. Porrò propinationes & potationes,quas publice meretricibus exhibuit,& præbibitas ipſe hauſit,impudicitiā ſub myſterii prætextu abſcondens, nónne admiratione ſunt dignæ? Verum hæc aliis experientia oſtendit, potentiaq; poteſtatem aſſequuta: mihi autem multo ante modo quodam perſpecta fuere, poſtq; cum homine Athenis ſum cōgreſſus:illàc enim acceſſerat,quum res nuper contra fratrem eius fuiſſent innouatæ, ut ſe ob eandē cauſam Imperatori purgaret. Duplex autem peregrinationis eius cauſa fuit, una quidē decentior, propter Græciæ luſtrationem & inſtitutionem diſciplinarū:altera autem arcanior,& haud multis cognita, ut cum ſacerdotibus & deceptoribus qui illic erant, de rebus quibuſdam per ſeipſum congrederetur,quum impietas nondum licentiam conſequuta eſſet. Tum ego me haud malum uiri coniectorem factum eſſe ſcio, tametſi nequaq; ex eorū ſim numero,qui in talibus ſunt periti: ſed me uatem fecit morum eius incōſtantia,& ſtuporis exceſſus. Vates enim eſt optimus,quicunq; bene coniecturare nouit:etenim nullum in eo ſignū mihi uidebatur bonum, ceruix rigida, humeri ſubſultantes & mobiles, oculus ſuperbus,& ſubinde uagus,ac furioſum quid uidens,pedes inſtabiles & uariantes,naſus cōtumeliam ſpirans & cōtemptum,uultus ſpecies ridicula,idipſum præ ſe ferens,riſus immodeſtus ac concutiens,aſſertio ac negatio ſine ulla ratione, ſermo compreſſus, & ſpiritu interruptus, interrogationes inordinatæ

& stultæ,nec responsiones his meliores,inuicem coincidentes,& nequaquam constantes,aut ordine doctrinæ procedentes:sed quur singula depingo? talem eum ante opera conspexi, qualem etiam in operibus ipsis cognoui, & si quidam adessent qui tum præsentes fuere & audiuere, haud difficulter mihi testimonium præberent:ijs enim postquam hæc conspexi,confestim dixi,O quale malum Romanorum respublica alit:& licet hæc præsagijssem, precatus tamen sum ut uates fierem falsus. nam satius hoc esse iudicaui, quàm orbem terrarum talibus repleri malis, talecp manifestari monstrũ,quale antea nunquam fuisset,tametsi multa diluuia,multacp diuulgata fuerint incendia, terræ quocp apparuerint hiatus,necnõ homines ab humana natura penitus diuersi,animalia monstrosa,& diuersimode composita,quæ natura innouando producere solet.Talem igitur finem sortitus est Iulianus, superbiæ suæ dignissimum, quum solum hic deus solita sua longanimitate uti indignum putaret,ubi multis indulgentia mali causa erat futura,ac multam tristiciam illatura hominibus probitate conspicuis, multumcp peccantibus paritura contemptum, tanquam nostra haberet neglectui, aut nulla esset gubernatio & retributio,sed fortuito cuncta agerentur ac circumuerterentur:quod quidem opinionis est reprobæ, & quæ ingens periculum in rebus etiam maximis afferre solet.Et hæc sunt Galilæorum nostrorum, hæc abiectorum narratiunculæ,hæc qui crucifixum adoramus, hæc eorum qui piscatorũ discipuli sunt & imperitorum,quemadmodum ipsi dicunt,hæc eorum qui aniliter unà considimus,& psalmos pariter decantamus,hæc eorum qui longis ieiunijs macerati semimortui sumus, hæc eorum qui frustra uigilamus & nocturnis deliramus stationibus, ac nosipsos destruimus. Vbi sunt Grammatici? ubi sunt consiliarij? ex quibus ego apud uos imprudens quidem, ut uobis uidetur, sumo epinicium? Vbi sunt sacrificia?initiationes, & mysteria,uictimæ,manifestæ & occultæ?ubi ars in incisionibus experta? ubi præscientiæ monstra & signa,uiscerũcp aruspicina? ubi Babylon gloriose diuulgata?ac orbis uniuersus,animo propter parum detestandi sanguinis comprehensus? ubi manibus deuicti Persæ ac Medi? ubi præmissi & emittentes, ac præmittentes, necnon præbellantes,ac simul bellantes dei?ubi cõtra Christianos uaticinia ac minę?& iuxta prædestinationem ad nomen uscp abolitio nostra?Omnia disparuere,ementita fuere,defluxere,somnia apparuere, ac iactantiæ impiorum. Porrò Iezehias rex Iuda, quum rex quidam ui magna alienigenarum contra eum moueret, ac Hierusalem exercitu circumdaret, sermonescp blasphemos & impios tam contra regẽ q̃ deum ipsum amarulenter euomeret, postq̃ impossibile erat ut ui propria ciuitatem saluaret,templum est ingressus,ac ueste cõcisa lachrymarum fontes effudit,manuscp in cœlũ tetendit, ac deum nefandæ blasphemiæ testẽ inuocauit ac orauit, ut ille tam superbarũ minarũ uindex fieret,Cernis domine,ingens,quæ tibi deo Israël improperauit alienigena?cernis domine?ne sileas. Nec sua deceptus est imprecatione,

sed re

sed re ipsa contra deum belligerans ille, propriã sensit insaniam, recq́ infecta discessit, cum minis suis quæ repente ab inuisibili quadam dispersæ sunt potentia, quæ & multitudinem exercitus illius perdidit, ac nũcio amaro reuerti coëgit, quæ etiam inexpectate obsidionem, ac spem eius dissoluit. & ita cum Iezehia actum est, qui ingenti potentia circummunitus erat, qui magnæ Hierusalem rex erat, qui iam ferme à proprio hoste expulsus erat. Nos autem, quibus solum pro armis & muris, ac telis reliquis ad deum spes relicta fuit, quum omne consilium humanum penitus nobis ademptum & intercisum fuisset, quem nam alium quàm orationis auditorem, quàm minarum prohibitorem, quàm iurantem contra superbiam, deum Iacob adiutorem habere deberemus? O narrationes incredendæ, ô sperantium confidentia: promissi sumus pro alio quodam sacrificio dæmonibus, & magna dei hęreditas, gens sancta, sacerdotium regium, unius spei præmium, ad unius prælij uictoriã facti sumus remuneratio. Hæc à te Christianis facta est retributio, ob id quod ab eis male es conseruatus. hæc tu domino deo retribuisti. Prius igitur quoniam adhuc deus iram super nos extendebat & protelabat, ac nondum omnem zelum suum extinxerat, sed manũ adhuc contra impios in alto tenebat, arcumq́ tendebat ac dirigebat, ui tamen continebat nõ secus ac morbum aliquem marcidum & magnum, donec malicia eius tota consumeretur, quemadmodum lex est iudicij dei, ut uel pœnitentia sanet, aut iustius plectet, tum enim grauiter ferebamus quæ fiebant, & anhelantes ad futurum, non enim bonitatem absconditam, quam electis eius impartiri solet toleramus, & ideo uoces illas ad deum emittebamus, quibusdam illum ut dominũ inuocantes, alijs autem tanquam patrem bonum desiderantes, nonnullis uero quasi improperantes, & contra illum tanquam in iudicio contendẽtes, Quur deus, dicentes, repellis in finẽ? Iratus est furor tuus super pecora pascuæ tuæ. Et memineris congregationis tuæ quam posuisti ab initio, quam passionibus unigeniti uerbi tui decorasti, quam testamento tuo magno dignam esse fecisti, in cœlumq́ nouo mysterio ac spiritus arrabone traxisti. Et extolle manus tuas super superbias eorum in finem, recordentur quantum sint indignati contra sanctos tuos inimici, & aduersus festiuitates tuas sunt gloriati, romphęam deprecamur, plagasq́ Ægyptiacas, & doce nos iusticiam tuam rogamus: & ut aliquãdo cõtra impios insurgas oramus, Quousq́ peccatores domine, inquiẽtes, quamdiu peccatores gloriabuntur? Nam & populum tuum humiliant, & hæreditatem tuam affligunt, loquunturq́ pariter iniusticiã & faciunt. Sanè flebiliores etiam uoces & his magis proprias, in contradictionem & iniuriam uicinis nostris, parabolamq́ gentibus, & risum cunctis hominibus usurpare solebamus, ac uineam quandã dicebamus, & ex Ægypto translatam tenebrosa illa idololatrice, ac in pulchritudinẽ fidei, necnon magnitudinem auctam: deinde intersticium dirutum, quod eousq́ nos custo-

 dierat,

dierat, curam nempe dei, & omnes qui per regionem malis potestatibus uicinam, & à syluestri sue deuastatam incedunt, qui propter improbitatē maligno assimilatur, & maliciæ cœno est refertus. Hæc igitur prius considerabā, & ad deum clamabam: nunc autem quales, pro qualibus assumam uoces? deplorem ne dehinc impiorum perditionem, fiamq́ osoribus humanus, ac talia dicam? Quomodo facti sunt in desolationem, repente destituti sunt, perierunt propter scelera eorum, tanquam puluis qui disperditur à procella, tanquam arena uento disiecta, tanquam ros matutinus, tanquam sibilus sagittæ emissæ, tanquam ictus tonitrui, tanquam coruscatio perstringēs. Sanè si & nunc quoq́ immutarentur, & ab ingenti desinerent errore ac ebrietate, sequerenturq́ ueritatem, forte illis lucrum fieret ex ruina, quandoquidē correptio sæpius in bonum cedit afflictis: quod si in eadem sentētia permanere cogitarent, & adhuc detinerentur ab idolis, nec stolidos illos Iulianus erudiret, saltem ob acceptam modestius agerent calamitatem. Porrò Hieremias tantum deplorat Hierusalē, ut & inanimata quoq́ lugere iubeat, & à muris exigat lachrymas. At hominibus his, qui nā luctus dignus inueniri poterit? aut quis deploraret præsentia, ut interim futura & lugeri digna omittantur supplicia, quoniam ita desipuerunt & reprobi facti sunt, ut colerent condita supra conditorē? Nec solū hoc, sed & deum colentibus restiterūt, manumq́ extenderunt impie, & talibus malis dignam. Et uox quidem deo accepta ita se habeat, Quis scit, num deus qui soluit colligatos, & ex tenebris mortis deprauatum & deorsum mutantem educit, qui nō uult mortem peccatoris, sed conuersionem, qui & nos sedentes in tenebris & umbra mortis illuminauit, & intellectum nobis tribuit, etiam hos aliquando sit reparaturus, & pasturus uirga pastorali, grauem illis ac ferream imponēs. Mihi uero rursus sermo ad idem recurrit epinicium, cecidit Bel, confractus est Dagon, calidus factus est Saron, confusus est Libanus. Non amplius dicet stolido ut imperet, immobili nempe & insensatæ idolorum compositioni. Non amplius muscam quærent deam Akaron, aut si quid musca est ridiculosius. Non amplius per lucos & excelsa, necnon omnem montem frondentem & umbrosum oberrabunt. Non amplius filios suos ac filias suas offerent dæmonibus: quemadmodum olim Israël à prophetis obproperatum fuit. Verum quid mihi de his? ad præsentia & nostra me conuertam. Non amplius ædes nostras sacras sinistre aspicient. Non amplius sanguine detestando, purissimi ac incruenti sacrificij purissima inquinabunt altaria, nec aris sacrilegis inaccessa defœdabunt. Nō amplius deprædabuntur, & prophanabunt ea quæ oblata sunt ecclesijs, impietati auariciam commiscentes. Non amplius sacerdotum caniciem, uel puritatem diaconorū, aut pudicitiam uirginū afficient iniuria. Non amplius uisceribus sanctorum detestandos pascēt sues, ut cibo pariter & hominum satientur intestinis. Non amplius ignem martyrum inijcient monumentis,

mentis, quum alijs occupati sint certaminibus, proprijs nempe ignominijs. Non amplius igni sanctorum consumēt reliqua, ossibus ignominiosissimis ossa afficientes ignominia: nec uentis tribuent, quo debito honore à talibus priuentur. Non amplius in cathedra pestilentiarū unà plaudent, contra episcopos & sacerdotes, necnon prophetas & apostolos, imò Christum ipsum, blasphemijs se oblectantes. Non amplius panegyricis contra nos lasciuient, lege ab adulterina doctrina excludentes, ut ea linguas etiam pariter nostras coërceant. Da mihi sermones hos regios & sophisticos, syllogismos tuos inevitabiles & enthymemata: uideamus qualia apud nos piscatores etiā & agrestes loquantur: immuta sonū cantus tui, & Psalmū organorū tuorū: nam ita te Propheta meus adhortatur. Decantetur aūt rursus cum libertate Dauid, qui excelsum Goliath mysticis deiecit lapidibus, qui propter mansuetudinē multos deuicit, & per spiritalē harmoniā Saul à maligno dæmone suffocatū sanauit. Extinguat ignē tedifer, incendantꝗ prudentes & sacræ uirgines lampades suas sponso, exuat Hierophantes meretriciā stolam, sacerdotes induamini iusticia, & amictu gloriæ, pro spiritus pigritia, necnon magna & immaculata Christi tunica, nostro ornamento. Taceat præco tuus ignominiosa, loquatur præco meus diuina: claudant libri tui incantationum, & uaticiniorū, solumꝗ propheticæ & apostolicæ aperiantur. Compesce turpes & tenebris refertas noctes tuas: nam ego contra illas sacras & splendidas exuscito uigilias. Adyta tua & uias ad infernū ducentes claude, ego manifestas & ad cœlum ferentes prædicabo. Quæ nam armorum præparationes, & machinationum excogitationes hæc perficere potuissent? quantus hominum numerus & phalangæ? quæ solum precationibus nostris, & dei nutu peracta sunt. Verbo tenebræ sunt dissolutæ, uerbo lux constitit, uerbum terram fecit, cœlum gyrauit, stellas ordinauit, aërē seminauit, mare discreuit, flumina traxit, animalia uiuificauit, hominem ad suam imaginem formauit, mundum omnibus posuit, uerbo etiam præsens caligo dissoluta est, omniaꝗ in lucem, ordinem & eandem reducta sunt harmoniam: non amplius lampades & fallaces dæmones imperant, non amplius conditura sub honoris figura pro deo culta afficitur iniuria. Deijce Triptolemos tuos, & Celæos, ac Dracones mysticos. Pudeat te aliquando librorum theologi tui Orphei, suscipe in tempore donum, quod inuerecundiam tuam recondat. Si autem hęc sunt fabulæ ac fictiones, ego tibi noctis reuelabo mysteria, non amplius loquitur quercus, non amplius peluis uaticinať, non amplius Pythia impleť, nescio quibus nisi fabulis & delirijs. Rursus Castalia silebit, & silet, aquaꝗ est nō uatidica, sed ridicula. Iterū Andriensis Apollo mutus, iterū Daphne planta est, fabula deploranda. Rursum Androgynus, Dionysius chorusꝗ ebriorum ornatus, & magnū tuū mysteriū Priapus, & ad pulchrū hymnum deus grauia sufferēs. Rursus Semele fulmine transfigiť, iterū Vulcanus utrinꝗ claudus, sed uelox

 ad mœchorū

ad mœchorum deprehensionẽ, & deus in cinerem redactus, licet sit arte nobilis, ac Thersites olympius. Rursus Mars ob adulterium ligatus, cum terrore, timore, tumultu, uulnere, & audacia. Iterum Venus turpiter est meretrix facta, turpiumq; nuptiarum conciliatrix. iterum Minerua uirgo est & draconem parit. iterũ Hercules furit, seu potius insanire desinit. rursus Iupiter ob petulantiam & immundiciem in omnia uertitur, deorum ille moderator ac supremus, & qui solus omnes cum omnibus existẽtibus deos sursum trahit, quum ipse interim ab omnibus deorsum trahi nequeat. Iterum Iouis sepulchrum in Creta ostenditur. Sane quum lucratiuum illum tuum & prudentem aspicio Mercuriũ, oculos etiam claudo, deumq; illum ob spectauli turpitudinem cursim prætereo. Tu uero mihi id quod uerbo est consonum & simile adora, unum solum ex tuis est uenerandum, honor nempe qui apud Ægyptios ab effœminatis illis uiris Nilo impendit̃, necnon Isides, Mendesijq; dei, ac Apides, & alia quoq; quæ fingis aut pingis animalia composita & monstrosa. Rideo Pana tuum, & Priapum, necnon Hermaphroditum, & eos qui ob insaniam efferati & dilacerati sunt dei. Verum hæc scenæ ac Poëtis illos ornantibus relinquo. Ego autem sermonẽ in admonitionem quandam resoluam. Viri igitur pariter & mulieres, iuuenes ac senes, quicunq; ad hunc perfectionis gradum ascendistis, aut qui in inferiori classe estis constituti, omnes quos dominus redemit, prius quidem ab errore, & dei ignorantia, nunc autem ab insolentia gentium, tam à præsentibus malis, quàm futuris, audite sermonem uiri haud mediocriter in his eruditi, cum ex euentibus quotidianis, tum ex ueterum historijs, gestis ac libris: res magna est, ut quis à nulla tentetur molestia: aut forte haud magna, si uerus est sermo, quod quẽ diligit dominus hunc etiam corripit, flagellat autem omnẽ filium quem suscipit, & eius curam gerit. Sed magnũ est, neq; ab initio peccare, aut saltem non in maximis delinquere, quoniam penitus à peccato liberum esse deus supra humanam naturam ordinauit. Secũdo autem quemadmodum mihi uidetur, magnũ est, ut qui in re aliqua peccauere & correpti sunt, ac deinde renouati, ut in sensu permaneant disciplinæ, fugiantq; secundum ex secunda prauitate flagellũ. Quapropter & nos, cum diuinæ correptionis opere emersimus, ostendamus nos dignos, non eorum quæ prius sumus perpessi, sed quæ postea sumus consequuti. respondeamus ad calamitatem quę nos comprehendit, quoniam non ut malefici gentibus traditi sumus, sed ut filij modestiores sumus facti. nõ obliuiscamur tempestatis, postquam in supernam saluati sumus Hierusalem. nec Ægypti post Ægyptum memores simus. nec faciamus melius afflictionis tempus quàm quietis. ostendemus autem, si uidebimur tunc quidem dei timore correpti modeste egisse, & spes omnes in cœlum posuisse. nunc autem postquam laudem & relaxationem assequuti sumus, haud quaquam ad eadem rursus peccata recurrisse, ob quæ in euenientes

entes nobis impegimus calamitates. Non ita filij mei, dicit alicubi sacerdos Heli, filios suos in deum peccantes admonens, sed scitote facilius esse prosperitatem abeuntē reuocare, quàm conseruare cū ex dei gratia contingit: nam quum discessit, modestia illam reducit: quum uero præsens est, socordia eam dissoluit. Siquidem & corpora ægrotantia medela restituuntur & abstinentia, ob paruam autem negligentiam & repletionem, iterum prior morbus affluere consueuit. Hæc scientes & inuicem docentes, nostrorum ipsorum fiamus proprij, ac modeste tempore utamur. Primum enim fratres festiuitatem peragamus non corporis hilaritate, neq; uestimentorum cultu & uarietate, non comessationibus ac ebrietate, quarum fructum cubilia & lasciuias esse didicistis. non floribus uias coronemus, nec unguentorū confusionibus mensas, neque fores ornemus, non lumine sensibili domus resplendeant, neque concentibus resonent aut plausibus. Hæc enim gentilium solennitatum lex existit. Nos autem deum nequaquam talibus honoremus, neque præsens tempus rebus haud dignis extollamus, sed animę potius puritate, ac mentis hilaritate, lampadibus quoque quæ totum corpus ecclesiæ illuminent, diuinis dico contemplationibus & cognitionibus, quæ ad sacram suscitent lampadem, uniuersumq; illuminant terrarum orbem. Ad hoc lumen parua mihi sunt omnia, quæ priuatim aut publice homines festiuitates peragentes accendunt. Sanè & unguentum quoddam habeo, sed quo solum reges ac sacerdotes utuntur, uarium & preciosum, ac pro nobis euacuatum, magni unguentarij artificio compositū. Vtinam mihi contingat unguenti huius odorem bonum apponere deo. Habeo & mensam spiritalem illam & diuinam, quam mihi præparauit dominus contra tribulantes me, uel in qua requiesco & delicijs fruor, & nequaquam propter satietatem iniuriam committo, sed & omnem passionum rebellionem sedo. habeo & flores omnibus uernis floridiores & durabiliores: agri pleni, quē benedixit dominus, sacerdotes nempe, & bene redolentes pastores ac doctores, necnon populum quantum est purus ac electus. His coronari uolo, ac pompam ducere, certamen bonū decertans, cursumq; perficiens, ac fidem secundum sacrum custodiens Apostolum. Sumamus hymnos pro tympanis, psalmodiam pro carminibus turpibus & cantilenis, plausum gratificatiuum pro plausu theatrico, ac manuum complosione bene resonante, grauitatem pro risu, pro ebrietate sermonē prudentem, pro delicijs decorem uenerandū: quod si etiam saltare oportet, tanquam panegyristem & festiuitatis amatorem, saltetur quoq;, uerum nequaquam Herodiadis tripudio, cuius opus fuit mors Baptistæ: sed Dauid saltatione, propter requiē arcæ, quam bene mobilis & multimodi secundū deum itineris mysterium esse puto: & hoc primum est & præcipuum meæ admonitionis. Secundo autē scio me molestum dicere sermonē, & quem multi difficulter suscipere poterunt. Solet enim homo quum ad potestatē retaliationis deuenit, pręcipue quū iustā habet iram, haud facile ob ea quæ perpessus est,

rationis

rationis cohiberi freno, ac iram deponere:audiendum tamen,& sermo ut su/
scipiatur plane est dignus, nequaquã inexplebiliter tempore abutamur,nec
ob potestatem delicijs diffluamus, & non fiamus amari ijs qui nos iniuria
affecere.Non quæ nouimus faciamus, sed quantum ob malorum fugã mu/
tatione fruimur, tantum ad retributionem peruenire odio habeamus.Suffi/
ciens est ultio modestis,eorũ qui læsere timor, & ut talia pati expectent,qui/
bus ipsi digni existunt,propriaçþ conscientia torqueant.Quæ enim quis ue/
lut passurus timuit, hæc quoqþ perpessus est,etiã si nequaçþ patiatur,ac plus
à semetipso quàm ab alijs facientibus plectitur.Non igitur iram remetiri ue
limus,neqþ punitores præter dignitatem appareamus. Sed postçþ uniuersa
reddi nequeunt,infecta uniuersis etiam indulgeamus. Fiamus in hoc melio/
res offensoribus nostris,& animo sublimiores. Ostẽdamus quid illos erudie
rint dæmones,& quid nos docuerit Christus, qui ob ea quæ passus est incla
ruit,& nihilominus uicit ijs,quæ quum posset nequaçþ faciebat.Verũ in uno
gratias deo retribuamus, augeamus probitati mysterium, tempore ad hoc
utamur,uincamus mansuetudine tyrannide grassantes,ac pręcipue humani
tas sit quæ remittat, & mandati uis eandem nobis retribuet humanitatẽ, in
ijs quæ nos quoqþ indigemus:Scimus enim quod qua mensura metiti fueri/
mus,eadem remetietur & nobis. Si autẽ quispiam ualde amarulenter est af/
fectus, relinquamus offensores deo,iudicioçþ uenturo, & nihil de futura ira
nostris diminuemus manibus: nequaçþ bona eorũ publicare cogitemus,nõ
coram tribunalibus illos statuamus, nõ è patria in exilium pellamus,nõ fla/
gellis cædamus:neqþ,ut breuiter dicam,faciamus qualia sumus perpessi,red/
damus illos nostro exemplo,si saltẽ fieri potest,modestiores, siue quid filius
alicuius est perpessus,aut pater,aut uxor,aut consanguineus,aut amicus,aut
alius quispiam honorabilium, omnibus passiones pro mercede statuamus,
quo persuadeamus ut fortiter ferant quæ sunt perpessi.Hoc ipsis melius est,
quàm si in alio quopiã illis gratificaremur. Sane & quod maximũ est ex bo/
nis ijs,quæ nobis inde accidẽt,expediã, Apud populos hæc & ciuitates,quæ
nos persequutæ sunt,proclamabuntur,in theatris,in foris, in congregationi/
bus, antiqua beata fuisse prædicabuntur, noua uero notabuntur infamia,
etiam à persequutoribus ipsis,quod & mirandum erit:ab ipsis eorũ dei cum
magno trahantur clamore, quoniam eos longo deceperunt tempore, & tar/
de à deceptione cessauere: & qui heri fuit adorator, hodie fit conuiciator, &
quid his maius quæremus? Forsitan hæc nunc parua sunt miseris. Erit tem/
pus quando meos uidebo conuiciatores, unà cum magno suo magistro Iu/
liano propriam deflentes maliciam,quandoquidem uniuersa iudicabitur &
examinabitur improbitas,ut interim omittam diuina ac nostra, necnon im/
minentia illic propter nos flagella. Proinde ad tuos accede sermones & ti/
mores, non qui Poëtis solum, sed & sapientibus placuere uiris, ad Phlege/
tontes tuos,ac Cocytos, & Acherontes, quibus iniusticiam puniunt, Tan/
talus,

talus, Tityus, Ixion, quibus & Iulianus eiusdem farinæ Imperator uester adnumeretur, imò iuxta meam opinionem & definitionem præferatur. Nõ siti punitus in paludibus affluentibus, aut petram super cacumen tollere timens, quemadmodum Tragœdiæ uidetur, semper quidem sursum uolutam, semperq; deorsum tractam, nec assidua reuolutione promotam, neque epar ab auibus depastus, nunquam deficiens, sed semper renascens: nam siue hæc ueritate nituntur, seu fabulosa existunt, illis tamen ueritatem ostendis figmentis. Sed uideamus quibus & qualibus illic plectatur, his etiã longe grauioribus, si ad peccantium mensuram retributiones exigis. Proinde munus hoc tibi hospitale ante pedes est ô optime & prudentissime, ut tuis te alloquar uerbis, & hæc nos à sermonibus iuxta magnam & admirandam legislationem tuam prohibiti depromimus. Vides quod non in finem usque tacituri, neq; irrationabilitatis condemnaturi eramus dogmatibus tuis, sed liberam aliquando uocem emissuri, & tuæ stultitiæ redargutricem: siquidem impossibile est Nili cataractas, fluuij impetum ab Aethiopia in Aegyptum ruentis compescere, aut Iliacum litus abscondi, etiã si ad tempus nebula contegatur, aut Christianorum linguam impedire, quo minus res uestras notet infamia. Cuius tibi rei Basilius & Gregorius testes erunt, quemadmodum & tu quoq; existimabas, ac alijs persuadebas, tuis nos onerans minis, ac magis ad pietatem acuens, quos tam uita quàm sermone ac concordia mutua conspicuos & cognitos in Græcia uidisti, & Homerici Cyclopis honore honorasti, ac nouissimos persequutione exercuisti, & forsitan epiniciũ donum magnum & magnificum dæmonibus deuouisti, si te à Perside susciperent redeuntem, uel ad barathrum tuum abripere sperasti, male sentiens: siquidem nequaq; nos adolescentibus illis sumus ingenerosiores, qui in igne rore perfundebantur, & qui feras per fidem superabant, ac unà cum matre sacra & generosa prompte periclitabantur, ostendebantq; solam ex omnibus fidem esse inexpugnabilem. Nec sumus ingenerosiores tuis illis adolescentibus, ex quibus quum unus deorum tuorum matrem illam iniuria affecisset, aramq; euertisset, detentus est tanquam damnatus, exiuit autem tanquam uictor, pluribus purpuram tuam & sermones ueluti calculorum suffragatores & ridiculos deridens. Quin & cum maiori egressus est confidentia, non secus ac si quis à cœna reuersus splendide esset conuiuatus: postq; uero totum corpus eius flagellis dilaceratũ fuit, & ad profundũ usq;, ac parum adhuc ob uulnera spirabat, tantũ abfuit quo moueretur tormentis, aut molesta censeret præsentia, ut postquã corpus in quadam adhuc parte plagis uidit illæsum, tortores tanq; iniurios reprehenderet, quod non totũ corpus ulti fuissent, sed aliquid illaceratũ & integrũ reliquissent, ostendens obiter tibiã, quod sola ungues effugisset, iubens ut nec huic parceret. Proinde sit tibi sermo hic pro Porphirij mẽdacijs & delirijs, quibus uos ut diuinis exultatis uocibus: aut pro sermone tuo quem osorẽ barbæ, aut Antiocensem inscripsisti, utrunq; enim titulum

præfixisti,

præfixiſti,quo nihil Chriſtianis eſt contemptibilius,quem tunc purpura reddebat magnum, necnon adulatores qui cuncta tua admirabuntur:nũc uero barba eſt deſtructa & euulſa, ac ſermo tuis pariter collaboratoribus factus ridiculus,in quo tu ſuperfluum corporis cultum conſpuis, & nihil nunquam ex inſatiabilitate aſſequi magnum eſſe dicis, ac ſi mirandum quid afferres. Quod uero Chriſtianos tam acerbe perſequutus ſis,genus tale & tam ſanctum infeſtans,lubens tranſcurris.Sanè quum tantum damnum rebus acciderit publicis,unico uiro tantum expuente,aut naturales eructationes emittente, tantamq́ perſequutionẽ ac tam immẽſam confuſionis innouationem concitante,nónne neceſſe eſt res Romanas uniuerſas male habere? quemadmodũ(ut apparet)& habent.Proinde hæc tibi ſtatua à nobis ſit locata,Herculeis etiam columnis altior & manifeſtior:illæ ſiquidem in uno loco ſunt erectæ,ac ſolum ijs qui illàc applicant conſpicuæ:fieri autem nequit,quum hæc noſtra haudquaquam ſit immobilis, quin in omni loco omnibusq́ pateat hominibus:ſed & futuro, quemadmodum planè noui, cõmendabitur tempori, te ac facta tua infamia notans, ac reliquos omnes erudiens, quo non tam effreni audacia deo reſiſtere audeant, ne quum talia fecerint, æqualia etiam illis contingant.

FINIS.

INDEX TERNIONVM.

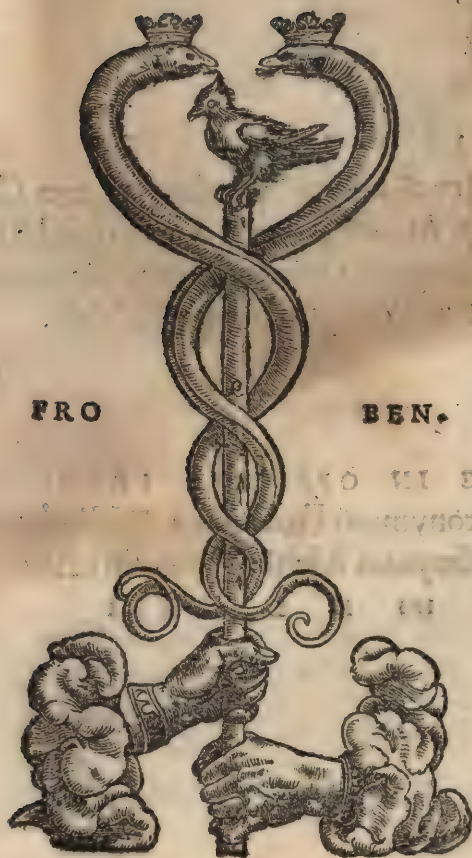
α A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z
A* B* Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk

Omnes ſunt terniones, præter α duernionẽ, B* Ii & Kk quaterniones.

LECTORI SALVTEM

Ne diiudica Lector cādide, prius quàm hæc cum Græcis contuleris, aut ita perlegeris, ut intelligere queas: quòd si te ruditas laicalis offenderit & imperitia, nō tamen impedimento erit, quo minus tu doctiora & meliora præstare possis. Vale.

BASILEAE IN OFFICINA FROBENIANA
per Hieronymum Frobenium & Nicolaum
Episcopium Mense Septembri, Anno M D XXXI

FRO
BEN.

(Loti)

S. Clemen
Opera
&
S. Gregor.
Nazianz: